

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TÜRKİYE'DEKİ YABANCI UYRUKLU ÖĞRENCİLERİN
DİNİ-KÜLTÜREL ETKİLEŞİMİ (SAÜ ÖRNEĞİ)**

DOKTORA TEZİ

Abdulmuttalip BAYCAR

Enstitü Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Fuat AYDIN

AĞUSTOS– 2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

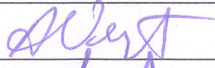

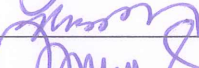
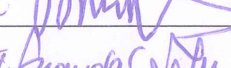

TÜRKİYE'DEKİ YABANCI UYRUKLU ÖĞRENCİLERİN
DİNİ-KÜLTÜREL ETKİLEŞİMİ (SAÜ ÖRNEĞİ)

DOKTORA TEZİ

Abdulmuttalip BAYCAR

Enstitü Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri

“Bu tez 26/08/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Prof.Dr. Abdulkadir İNAMOĞLU	BAŞARILI	
Prof.Dr. Fuat AYDIN	BAŞARILI	
Prof.Dr. İhsan TOKER	BAŞARILI	
Prof.Dr. Mustafa Kemal ŞAN	BAŞARILI	
Dr. Öğr. Üyesi Vahit İŞİK	BAŞARILI	

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU

Sayfa : 1/1

Öğrencinin

Adı Soyadı	:	Abdulmuttalip Baycar
Öğrenci Numarası	:	1360D10003
Enstitü Anabilim Dalı	:	Felsefe ve Din Bilimleri anabilim Dalı
Enstitü Bilim Dalı	:	
Programı	:	☐ YÜKSEK LİSANS ☒ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	Türkiye'deki Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Dini-Kültürel Etkileşimi (SAÜ Örneği)
Benzerlik Oranı	:	%3

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

05/08/2019
Öğrenci İmza

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere sbtezler@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

05/08/2019
Öğrenci İmza

Uygundur

Danışman
Unvanı / Adı-Soyadı: Prof. Dr. Fuat AYDIN

Tarih: 05.08.2019

İmza:

KABUL EDİLMİŞTİR

REDDEDİLMİŞTİR

EYK Tarih ve No:

Enstitü Birim Sorumlusu Onayı

ÖNSÖZ

Türkiye'deki üniversitelerin son yıllardaki uluslararasılaşma politikası gereği, ülkemizde yabancı uyruklu öğrencilerin görünürlüğünü artırmış ve bu durum onlar hakkında bilimsel araştırmalar yapılmasını gerekli kılmıştır. Bu çalışmada, Sakarya Üniversitesi'nde lisans ve lisans üstü düzeyde öğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilerin sosyo-kültürel/dinî-kültürel bağlamda yaşadıkları problemlerin ve sahip oldukları farklılıkların onların Türkiye'deki yaşam tecrübelerini, uyum ve etkileşim durumlarını nasıl şekillendirdiği tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışma sürecince büyük bir özveriyle yanımda olan, yapıcı eleştirileri ve tashihleri ile beni yönlendiren ve tezin her aşamasında desteğini benden esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Fuat AYDIN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Tez izleme komitesinde yer alan Prof. Dr. Abdulvahit İMAMOĞLU ve Prof. Dr. Mustafa Kemal ŞAN hocalarıma, tez çalışmamda sundukları katkı, yönlendirmeleri ve destekleri için teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Doktora savunma sınav jürisinde bulunup öneri ve düzeltmelerle tezin olgunlaşmasına katkı sunan Prof. Dr. İhsan TOKER ve Dr. Öğr. Üyesi Vahdettin IŞIK hocalarıma teşekkürlerimi iletirim. Tezin son okuması, tashihi, düzenlenmesi konusunda yardımlarını esirgemeyen İbrahim GÜMÜŞAY'a, Dr. Öğr. Üyesi Ayşe ŞENTEPE'ye, Arş. Gör. Fatma Hayrünnisa ÇİL'e, Arş. Gör. Feyza DOĞRUYOL'a, Arş. Gör. Halil İbrahim YILMAZ'a, Arş. Gör. Kübra CEVHERLİ'ye, Arş. Gör. Muhammed Furkan KOÇAK'a, Arş. Gör. Ömer Faruk AKPINAR'a, Arş. Gör. Zeynep ŞEKER'e teşekkür ederim. Tez çalışmamda yer alan yabancı uyruklu öğrencilere, yerli öğrencilere, STK yetkililerine ve çalışmanın uygulama kısmında bana gereken desteği veren Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu personeli ve yöneticilerine teşekkürlerimi bildiririm. BİDEB 2211 Yurt İçi Lisansüstü Burs Programı kapsamında bana destek ve imkân sunan TÜBİTAK'a içtenlikle teşekkürlerimi arz ederim.

Son olarak tez çalışması boyunca manevi destekleriyle beni yalnız bırakmayan annem Hamide hanıma, babam Faruk beye ve kıymetli kardeşlerime sonsuz şükranlarımı sunarım.

Abdulluttalip BAYCAR

26.08.2019

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iv
TABLO LİSTESİ	v
ŞEKİL LİSTESİ	vii
ÖZET	viii
SUMMARY	ix

GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	24
1.1. Kültür	24
1.2. Kültür-Din İlişkisi	26
1.3. Kültür-Dil İlişkisi	28
1.4. Kültürel Etkileşim	31
1.4.1. Göç Olgusu	31
1.4.2. Kültürel Uyum	35
1.4.3. Kültür Şoku.....	42
1.4.4. Kültürel Bariyer	45
1.4.5. Kültürel Uzaklık/Yakınlık	46
1.4.6. Irkçılık, Ayrımcılık, Önyargı, Stereotip	48
1.5. Sekülerleşme, Küreselleşme ve Çokkültürlülük	53
1.6. Eğitim Sürecinin Toplumsallaşmaya Etkisi	59

BÖLÜM 2: YABANCI UYRUKLU ÖĞRENCİLERİN TARİHİ, HUKUKU VE SOSYO-EKONOMİK DURUMU	62
2.1. Türkiye’de Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Tarihçesi	62
2.2. Yabancı Uyruklu Öğrencilere Dair İstatistikî Veriler	67
2.3. Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Devlet ve Vakıf Burs İmkanları	70
2.3.1. BÖP (Büyük Öğrenci Projesi)	70
2.3.2. Türkiye Bursları	71
2.3.3. TDV Bursları	75
2.4. Yabancı Uyruklu Öğrencilere Türkçe Öğretimi	76
2.5. Yabancı Uyruklu Öğrenci Alımının Taşıdığı İmkanlar	81

2.6. Ülke ve Üniversite Seçiminde Öne Çıkan Etkenler	83
2.7. Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Yaşadığı Sorunlar	88
2.7.1. Barınma Problemleri	90
2.7.2. Akademik Problemleri	90
2.7.3. Ekonomik Problemleri	92
2.7.4. Psikolojik ve Sosyo-Kültürel Problemleri	93
BÖLÜM 3: BULGULAR.....	96
3.1. Türkiye'ye Geliş Süreci	96
3.1.1. Türkiye'yi Tercih Etme Sebepleri	96
3.1.2. Kimin Tavsiyesiyle Geldikleri.....	106
3.1.3. Geliş, Kayıt ve Yerleştirme Süreci	112
3.2. Türkiye ve Türk Algısı.....	125
3.2.1. İki Ülke İlişkileri.....	125
3.2.2. Türklerin ve Yabancıların Birbiri Hakkındaki Algıları	131
3.2.3. Katılımcıların, Ülkeleri ve Türkiye'deki Türkler Hakkındaki Algısı.....	143
3.2.4. Türk Dizilerinin Türkiye/Türk Algısının Oluşumundaki Etkisi	145
3.2.5. Katılımcılara Göre Türkiye'nin/Türklerin Olumlu ve Olumsuz Yönleri	147
3.3. Türkiye'deki Yaşam Doyumu Durumları	153
3.3.1. Bölüm/Üniversite/Şehir Memnuniyeti.....	153
3.3.2. Türkiye Tecrübesinin Mezuniyet Sonrası Karara Etkisi	162
3.4. Yaşadıkları Problemler.....	170
3.4.1. Barınma Problemleri.....	170
3.4.2. Akademik Problemleri.....	176
3.4.3. Ekonomik Problemleri.....	184
3.4.4. Psikolojik ve Sosyo-Kültürel Problemler	193
3.4.5. Problemlerle Başa Çıkma Aracı	222
3.5. Kültürel Etkileşim	226
3.5.1. Arkadaşlık İlişkileri	226
3.5.2. Etkileşimden Uzak Durulan Dini/Etnik Aidiyetler.....	233
3.5.3. Etkileşimin Neliği	236
3.5.4. Etkileşimi Kolaylaştıran/Zorlaştıran Unsurlar.....	240
3.5.5. Kültürlerarası Etkileşim İçin Elverişli Ülke	264

3.5.6. Kültürel Etkileşimin Katkıları	267
3.6. Dini Etkileşim	269
3.6.1. Katılımcıların Dini Profili.....	269
3.6.2. Kültürlerarası Etkileşim Sürecinde Din-Kültür İlişkisi	291
3.6.3. Dini/Mezhebi Farklılıklardan Ötürü Yaşanan Problemler	312
3.6.4. Geline Ülke ile Türkiye Arasındaki Dini Yaşam Farklılıkları	321
3.6.5. Dini Semboller.....	348
3.6.6. Dini Mekanlar	353
3.6.7. Dini Gün ve Bayramların Kutlanması	361
3.6.8. Dini Yaşam ve Dini Algılayış Biçimi ile İlgili Diğer Bulgular.....	373
SONUÇLAR	383
KAYNAKÇA	401
EKLER.....	414
ÖZGEÇMİŞ.....	423

KISALTMALAR

BÖP	: Büyük Öğrenci Projesi
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
KYK	: Kredi ve Yurtlar Kurumu
OECD	: The Organisation for Economic Co-operation and Development
ÖSYM	: Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı
RCCG	: the Redeemed Christian Church of God
SAÜ	: Sakarya Üniversitesi
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TÖMER	: Türkçe ve Yabancı Dil Uygulama ve Araştırma Merkezi
TCS	: Türk ve Akraba Toplulukları Sınavı
TİKA	: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
vb.	: ve benzeri
YEE	: Yunus Emre Enstitüsü
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu
YÖS	: Yabancı Uyruklu Öğrenci Sınavı
YTB	: Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı
YURTKUR	: Kredi ve Yurtlar genel Müdürlüğü

TABLO LİSTESİ

Tablo 1 : Araştırma Modelinin Aşamaları	12
Tablo 2 : Örneklem Grubunun Ülke-Kıta-Cinsiyet-Dini Aidiyete Göre Dağılımı	21
Tablo 3 : Türkiye ve SAÜ'deki Yabancı Uyruklu Öğrenci Sayısı	69
Tablo 4 : Öğrenim Gördüğü Üniversiteye Göre Yabancı Uyruklu Öğrenci Sayısı	70
Tablo 5 : YTB'nin Yabancı Uyruklu Öğrencilere Yönelik Faaliyetleri (2016 Yılı)	74
Tablo 6 : Katılımcıların Türkiye'ye Geliş Sebebi	105
Tablo 7 : Kimin Tavsiyesiyle Geldikleri	111
Tablo 8 : Geliş Aşamasında ve Sonraki Süreçte Yaşanan Zorluklar	118
Tablo 9 : Katılımcıların Geliş, Kayıt ve Yerleştirme Durumu	124
Tablo 10 : Katılımcıların Perspektifinden İki Ülke İlişkileri	131
Tablo 11 : Geldikleri Ülkedeki Yerel Halkın Türkiye/Türk Algısı	140
Tablo 12 : Türklerin Diğer Ülkeler Hakkındaki Düşünceleri	143
Tablo 13 : Katılımcıların Türkiye/Türk Algısı Değişimi	151
Tablo 14 : Bölüm/Üniversite/Şehir/Türkiye'den Memnuniyet Durumu?	160
Tablo 15 : Katılımcıların Mezuniyet Sonrası Gelecek Planları	168
Tablo 16 : Katılımcıların Barındıkları Birim	170
Tablo 17 : Barındığı Birimde Sorun Yaşamayanlar	171
Tablo 18 : Barınma Problemleri ve Çözüm Önerileri	175
Tablo 19 : Akademik Problem Yaşama Durumu	177
Tablo 20 : Akademik Problemleri ve Başa Çıkma Yöntemleri	182
Tablo 21 : Ekonomik Problem Yaşama Durumu	188
Tablo 22 : Part-Time Bir İşte Çalışma Durumu	191
Tablo 23 : Aile/Vatan Hasretinden Ötürü Uyum Problemi Yaşama Durumu	200
Tablo 24 : Katılımcıların Maruz Kaldığı Önyargı/Irkçılık/Ayrımcılık/Dışlayıcılık	210
Tablo 25 : Katılımcıların Uyum Problem Yaşama Durumları	220
Tablo 26 : Katılımcılar Eğitimini Yarıda Bırakmayı Düşünmüş mü?	220
Tablo 27 : Katılımcıların Yaşadığı Uyum Problemleri	222
Tablo 28 : Katılımcıların Problemlerle Başa Çıkma Aracı	226
Tablo 29 : Katılımcıların Kurduğu Arkadaşlık İlişkileri	233
Tablo 30 : Türkiye'de ve Dünya'da Sigara İçim Oranı (2012)	249
Tablo 31 : Kültürel Etkileşimi Zorlaştıran Unsurlar (Katılımcıların Perspektifinden)	258
Tablo 32 : Katılımcılara Göre Kültürlerarası Etkileşim İçin İdeal Ülke	266

Tablo 33: Katılımcıların Dini Profilleri	273
Tablo 34: Katılımcıların Din Eğitimi Edinme Durumu	278
Tablo 35: Katılımcıların Dini Değişim Yönü ve Sayısı	279
Tablo 36: Katılımcıların Dini Değişim Yönü ve Sebepleri.....	290
Tablo 37: Katılımcıların Diğer Din Mensuplarına Bakış Açısındaki Değişim.....	296
Tablo 38: Katılımcılara Göre İbadet İçin Elverişli Ülke.....	305
Tablo 39: Katılımcılara Göre Hangi Ülkenin Daha Seküler Oluşu	310
Tablo 40: Katılımcıların Dini Yaşam Açısından Tercih Ettikleri Ülke	312
Tablo 41: Dini Aidiyetinden Ötürü Yaşanan Problemler ve Başa Çıkma Yöntemleri ..	320
Tablo 42: Kadın-Erkek İlişkileri Hangi Ülkede Daha Serbest?	338
Tablo 43: Katılımcıların Flört/Evlilik Kıstasları.....	342
Tablo 44: Katılımcıların Alkol Tüketim Durumu	345
Tablo 45: Katılımcıların Domuz Eti Tüketim Durumu.....	348
Tablo 46: Yılbaşı Kutlama Durumu.....	365
Tablo 47: Katılımcıların Kandil Kutlama Durumu	372

ŞEKİL LİSTESİ

- Şekil 1** : Dil Eğitiminde Aktarılması Gereken Sosyo-Kültürel Unsurlar 80
- Şekil 2** : Ülke, Üniversite ve Eğitim Programını Belirleyen Etmenler 87

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	☐	Doktora	☒
Tezin Başlığı: Türkiye’deki Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Dini-Kültürel Etkileşimi (SAÜ Örneği)			
Tezin Yazarı: Abdulluttalip BAYCAR Danışman: Prof. Dr. Fuat AYDIN			
Kabul Tarihi: 26.08.2019		Sayfa Sayısı: ix+423	
Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri			
<p>Araştırmada yükseköğretim amacıyla Sakarya Üniversitesi’nde lisans-lisansüstü düzeyinde tam zamanlı olarak öğrenim gören, burslu ve kendi imkânlarıyla gelen yabancı uyruklu öğrencilerin bir yabancı olarak yaşadıkları akademik, barınma, ekonomik ve psiko-sosyolojik (aile/vatan özlemi, dışlayıcılık/ayrımcılık, uyum) problemlerinin yanı sıra dini-kültürel farklılıkların onların yaşam doyumu düzeyine, Türkiye’ye ve Türk kültürüne uyuma ve etkileşime olan etkisi geniş bir perspektiften ele alınmaya çalışılmıştır.</p> <p>Nitel araştırma yöntemlerine başvuru bu çalışmada, farklı din, dil, etnik kökene mensup olan 54 yabancı uyruklu öğrenci ile derinlemesine mülakat gerçekleştirilmiştir. Buna ek olarak çalışmadan elde edilen bulguları sınamak, geçerlik ve güvenilirliğini arttırmak amacıyla katılımcıların Türk ve yabancı arkadaşlarıyla da dolaylı gözlem kapsamında derinlemesine görüşmelerde bulunulmuştur. Ayrıca yabancı uyruklu öğrencilerin sıklıkla bulunduğu kampüs, kantin ve kafelerde dolaysız gözlem yapılmıştır.</p> <p>Çalışmada öğrencilerin dil probleminden ötürü akademik başarı sağlamada ve arkadaşlık ilişkisi kurmada zorluklar yaşadığı sonucuna varılmıştır. Buna ek olarak bireysel imkânlarıyla gelenlerin, burslu olarak gelenlere nazaran ekonomik problemlerle karşılaşma hususunda daha dezavantajlı olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin sıklıkla/nadiren ten renginden, etnik kökeninden veya aldığı devlet bursundan ötürü ayrımcılık ve dışlayıcılık ile karşılaştığı anlaşılmıştır. Afrika’dan ve Uzakdoğu’dan gelenlerin yemek, giyim-kuşam gibi kültürel farklılıklardan ötürü diğerlerine nazaran daha fazla uyum problemi yaşadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Araştırmamızda Türkiye’deki mevcut dini-toplumsal yaşam biçiminin ve politik durumunun Müslüman öğrencilere kültürlerarası etkileşim ve dini vecibelerini yetirme konusunda geldikleri ülkelere nazaran daha fazla imkân sunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte dini-kültürel farklılıklardan ötürü Hristiyan (Afrikalılar dışında) ve Budist katılımcıların Türkiye’de dini mekanlara erişim sağlamaları, dini gün ve bayramları alışageldik şekilde kutlamaları hususunda ülkelere kıyasla daha fazla zorluk yaşadığı bulgusuna ulaşılmıştır.</p>			
Anahtar Kelimeler: Yabancı Uyruklu Öğrenciler, Dini-Kültürel Etkileşim, Uyum, Yaşam Doyumu			

Sakarya University
Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree	☐	Ph.D.	☒
Title of Thesis: Religious-Cultural Interactions of Foreign Students in Turkey (SAÜ Sample)			
Author of Thesis: Abdulmuttalip BAYCAR Supervisor: Professor Fuat AYDIN			
Accepted Date: 26.08.2019		Number of Pages: ix+423	
Department: Philosophy and Religious Studies			
<p>In this study, it is aimed to discuss international students who receive full time education in Sakarya University at undergraduate and graduate level on scholarship or their own resources; the problems they encounter on academic, housing, financial and psycho-sociological issues (homesickness, exclusion/discrimination, and adaptation), in addition to the effects of religious-cultural differences on their level of life satisfaction, adaptation and interaction in a broader perspective.</p> <p>In this study, in which qualitative research methods were employed, in-depth interviews were conducted with 54 foreign national students belonging to different religions, languages and ethnic backgrounds. Moreover, in order to examine the findings obtained from the study and to improve the validity and reliability of the study, in-depth interviews were conducted with Turkish / foreign friends of the participants and direct observations were made in places such as campuses, cafeterias and canteens where foreign students are regularly found.</p> <p>In this study, it was established that the students had difficulties associated with making friends and academic achievement due to language problems; it was also established that the students who come with their own means had more financially difficulties compared to bursars. Furthermore, it was seen that students frequently/occasionally encountered discrimination and exclusion based on skin color, race or the fact that they receive state scholarship. It was found that students from Africa and the Far East experience more difficulties with adaptation due to cultural differences such as food and clothing in comparison with the others. It came to conclusion that Turkey provides more opportunities compared to the countries of their origin in the matter of intercultural interaction and practicing religious duties (for Muslims). However, due to religious-cultural differences, it was found that Christians (except for Africans) and Buddhist participants had difficulties in accessing places of worship and celebrating religious holidays as required.</p>			
Keywords: Foreign Students, Religious-Cultural Interaction, Adaptation, Life Satisfaction.			

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu

Küreselleşme süreciyle birlikte insanoğlu bilgiye, eşyaya ve insana -eskisine nazaran- daha hızlı bir şekilde ulaşma imkânına kavuşmuş ve farklı kültürleri tanımaya başlamıştır. Birbirinden farklı sosyalizasyon süreçlerine maruz kalan birey, eskisine göre daha hızlı bir dönüşüm içerisine girmiş; mensubu olduğu aile, din, dil, kültür ve milletten farklı bir dünya algısı oluşturma fırsatı bulmuştur.

Kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla birlikte, dünya bir köy haline gelmiş ve bu durum insanlığın artık oturduğu yerden farklı din, dil, etnik kökene mensup olan insanlarla etkileşim içine girmesine, o kültürleri tanmasına ve bunun neticesinde çokkültürlülük ortamının gelişmesine yardımcı olmuştur (Tok ve Yığın, 2013, s. 133).

Bu gelişmeler neticesinde, baş döndürücü düzeydeki göç hareketlerinde bir süreklilik ve dinamiklik yaşanmaya başlanmıştır. Göç çalışmaları içerisinde “hareketlilik (mobilité)” kavramı ile ifade edilen ve dinamiklik-süreklilik özelliği taşıyan bu olgunun en fazla temayüz ettiği alanlardan birisi hiç şüphesiz eğitimidir (Yazgan, 2015, s. 182).

Küreselleşme sürecinin bu dinamikliği günümüz ülkeler arası ticari, kültürel, turistik, ekonomik etkileşimin yanı sıra eğitimsel anlamda da bir dönüşümün yaşanmasına yol açmış ve bu durum yabancı öğrenci hareketliliğinin artmasına sebep olmuştur. Ülkemizde özellikle 2010 yılından sonra başlayan üniversiteleri uluslararasılaştırma politikası sayesinde, bir takım kurumlar (TÜBİTAK, YTB, YÖK, İslam Kalkınma Bankası [İDB], MEB, devletler arası antlaşmalar, Türk Ulusal Ajansı, TDV, Türk Silahlı Kuvvetleri, Emniyet Genel Müdürlüğü, bazı Sivil Toplum Kuruluşları) ve programlar (Mevlâna Programı, Comenius Okul Eğitim Programı, Erasmus, Leonardo Da Vinci, Grundtvig, özel üniversiteler tarafından başlatılan programlar) aracılığıyla, küresel ölçekte yaşanan öğrenci değişim rüzgârı Türkiye’de de görülmeye başlanmıştır (Yardımcıoğlu, Beşel ve Savaşan, 2017, s. 206). Bunun yanı sıra herhangi bir kurum veya programa başvurmadan, kendi imkân ve çabaları sonucunda ülkemize eğitim almaya gelen öğrenci sayısında da bir artış yaşanmıştır.

Kırdan kente, bir ülkeden başka bir ülkeye ve farklı kültürel coğrafyalara yapılan göçler ile okul ve eğitim süreci (farklı kültürel dokuların buluşmasına imkân sağlayan özellikle de üniversite yaşantısı), en önemli dönüştürme araçlarından biri olarak görülmektedir.

Göç ve okul hayatı sayesinde bireyler, daha önce karşılaşmadığı farklı din, dil, etnik köken ve kültüre mensup bireylerle iç içe yaşamaya, onlardan etkilenmeye ve kültürlenmeye başlamaktadır. Bu bağlamda bu çalışmada, yükseköğrenim amacıyla ülkemize gelen yabancı uyruklu öğrencilerin¹, gelmiş oldukları ülke ile ülkemizin dini-kültürel yapısı hakkındaki düşünceleri ile bu iki farklı kültürel dokunun keşişim kümesinde yer alan öğrencilerin dini-kültürel anlamda yaşadıkları uyum/uyumsuzluk durumları aydınlatılmaya çalışılmaktadır.

Bu araştırmada genelde Türkiye’deki yükseköğretim kurumlarında, özelde ise Sakarya Üniversitesi’nde (SAÜ) okuyan yabancı uyruklu öğrencilerin geldikleri ülkelerle Türkiye’deki dini yaşam arasında genel bir karşılaştırma yapılmıştır. Bu çalışmayla, yabancı uyruklu öğrencilerin Türkiye’ye entegre olmasında dinin rolü, din algılarındaki farklılıklar, dini algının kişiyi muhafazakârlaştırması-sekülerleştirmesi gibi hususlar aydınlatılmaya ve tasvir edilmeye çalışılmıştır.

Araştırmamızda -ister Türkiye Bursları aracılığıyla ister kendi imkânları ile gelmiş olsun- tam zamanlı bir şekilde SAÜ’de lisans ve lisansüstü düzeyde öğrenim gören katılımcılar yer almaktadır. Bununla birlikte Erasmus, Mevlâna gibi kısmi zamanlı öğrenci değişim programları aracılığıyla SAÜ’de öğrenim gören yabancı uyruklu öğrenciler araştırmamızın kapsamı dışında tutulmuştur.

Çalışmamızda ampirik yöntem takip edilecektir. Öncelikle konuyla ilgili literatür taraması yapıldıktan sonra çalışmamızın kavramsal ve kuramsal çerçevesi oluşturulacaktır. Sonrasında ise, SAÜ’de yükseköğrenim gören yabancı uyruklu

¹ Bir ülkenin vatandaşı olmadığı halde farklı bir ülkeye öğrenim görmek için gelen öğrencileri ifade etmek için kullanılan “yabancı uyruklu öğrenci” ve “uluslararası öğrenci” kavramları, literatürde bazen birbiriyle aynı bazen de farklı anlamlarda kullanılmakta ve bu sebeple “yabancı uyruklu öğrenci” ile “uluslararası öğrenci” kavramı, çoğu zaman birbiriyle karıştırılmaktadır (Demirhan, 2017, s. 549). OECD’nin tanımına göre eğitim amacıyla ülkesinden ayrılan öğrencilere “uluslararası öğrenciler”; uzun süre orada yaşayan ve belki de orada doğmasına rağmen, eğitim hayatını sürdürdüğü ülkenin vatandaşı olmayan öğrencilere “yabancı öğrenciler” denilmektedir. Bu tanımlama bize uluslararası öğrenciler teriminin yabancı öğrenciler teriminin alt kümesi olduğunu göstermektedir. Bu iki kavramdan hangisinin kullanılacağını, öğrenci kabul eden ülkenin tanımları belirlemektedir. Sözgelimi Çek Cumhuriyeti, eğitim için ülkelere gelen öğrencileri “uluslararası öğrenciler”, Türkiye ise “yabancı öğrenciler” şeklinde tanımlamaktadır (Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD], 2015, ss. 353-354). Türkiye’ye yurt dışından gelen öğrenciler ile ilgili resmî istatistiklerde de “yabancı uyruklu öğrenci” tabirinin kullanıldığı görülmektedir (Gür, Çelik, Kurt ve Yurdakul, 2017, s. 87). Biz de çalışmamızda, incelediğimiz grubu tanımlarken - yukarıdaki saydığımız gerekçelerden ötürü- “yabancı uyruklu öğrenci” kavramını kullanacağız.

öğrenciler ve onların arkadaşlarından oluşan örneklem grubuyla yapılacak mülakatlar ve katılımcı gözlem ile araştırmamızın pratik yönü tamamlanmaya çalışılacaktır.

Araştırma Sorusu

Yabancı uyruklu öğrencilerin sosyo-kültürel/dini-kültürel bağlamda yaşadıkları problemler ve sahip oldukları farklılıklar onların Türkiye’deki yaşam tecrübelerini, uyum ve etkileşim durumlarını nasıl şekillendirmektedir?

Araştırmanın Amacı

Araştırmamızda yabancı uyruklu öğrencilerin Türk kültürü, Türkler, Türkiye ve Türkiye’deki İslam hakkındaki algıları ve bu algının eğitim süreci boyunca onları nasıl etkilediği anlaşılmasına çalışılacaktır. Ayrıca din, dil, etnik köken gibi farklı kültürel unsurlar ile karşılaşan yabancı uyruklu öğrencilerin kurdukları dini-kültürel etkileşim ağlarının anlaşılması amaçlanmaktadır.

Çalışmada, SAÜ’de öğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilerin geldikleri ülkelerdeki dini yaşam ile Türkiye’deki dini yaşamın genel bir karşılaştırması yapılmaktadır. Bu bakımdan yabancı uyruklu öğrencilerin ülkemize gelmeden önceki ve geldikten sonraki Türk kültürü, Türkiye ve Türkiye’de yaşanan İslam hakkındaki algıları ve bu algının eğitim süreci boyunca onların Türkiye tecrübesini nasıl etkilediği dikkat çekmiştir. Dolayısıyla çalışmamızın, din, dil, etnik köken gibi farklı kültürel unsurların yabancı öğrencilerin ülkemize uyum sağlamaları konusunda ne tür etkileri olduğuna temas etmesi önem arz etmektedir. Böylelikle SAÜ’ye gelen yabancı uyruklu öğrencilerin dini-kültürel profillerinin anlaşılması ve onların SAÜ ve Sakarya’daki eğitim hayatlarının daha sağlıklı devam etmesinin önündeki kültürel ve dini kaynaklı engellerin anlaşılması amaçlanmaktadır. Elde edilen bulgulardan yola çıkılarak, sonraki dönemlerde gelecek olan öğrencileri daha yakından tanımaya ve dini-kültürel bağlamda yaşadıkları sorunların üstesinden gelmeleri hususunda öneriler sunulmaya ve bu yönde literatüre katkı sağlamaya çalışılacaktır.

Öğrenci hareketliliğindeki yoğunluk, üniversitelerin, dolayısıyla yükseköğretim kurumlarını harekete geçirmiş ve bu kurumlar öğrenci çekmek için çaba göstermişlerdir

(Demirhan, 2017, s. 548). Öğrenci sayılarının artışı,² bu olgunun uluslararası düzeydeki etkisi, gelinen ülke ile ev sahibi ülke ilişkilerinde oynadığı rol gerek bürokrasinin gerek akademiyanın ilgi odağı haline gelmiştir. Bu durum yabancı uyruklu öğrenciler hakkında geniş bir literatürün oluşmasını ve bu konu hakkında rapor, kitap, makale, proje türünden araştırmalar yapılmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu araştırmalarda yabancı uyruklu öğrencilerin yaşadığı sorunlara (sosyo-kültürel, psikolojik, akademik), Türkçe öğrenimi konusunda tecrübe ettikleri zorluklara, ülkemize katkılarına, yabancı öğrenci hareketliliğinin dünya genelindeki ve ülkemizdeki tarihsel seyri gibi hususlara temas edilmekte fakat onların dini-kültürel bazlı kurulan etkileşim ağına, dini ve kültürel öğelerin onların Türkiye'ye uyumuna ve Türkiye tecrübesine etkisi etraflı bir şekilde ele alınmamaktadır.

Yabancı uyruklu öğrenciler kendileriyle birlikte, gittikleri ülkelere dini ve milli kimliklerini de götürmektedirler. Farklı kültürel dokuların bir arada bulunmasına imkân sağlayan eğitim süreci (özellikle de üniversite tecrübesi) önemli bir dönüştürme aracı olarak rol oynamaktadır. Eğitim amacıyla göç eden bireyler, belki de daha önce hiç karşılaşmadıkları farklı din, dil, etnik köken ve kültüre mensup bireylerle iç içe yaşama, kültürlenme ve farklı kültürel altyapıya sahip toplumlar hakkında önceden edindikleri kalıp yargıları (stereotipleri) yıkma şansı bulmaktadırlar. Buna binaen, çalışmamızda yükseköğrenim amacıyla Sakarya Üniversitesi'ne gelen yabancı uyruklu öğrencilerin, gelmiş oldukları ülkelerin ve ülkemizin dini-kültürel yapısı hakkındaki düşünceleri ile bu iki farklı kültürel dokunun kesişim kümesinde yer alan öğrencilerin dini-kültürel anlamda yaşayacakları uyum/uyumsuzluk durumlarının anlaşılması hedeflenmektedir. Bu çıktıdan

² Yabancı uyruklu öğrencilerle ilgili istatistiklerine göz attığımızda ise bu sayının dünya genelinde 1970'li yıllarda 800 bin (Kadıoğlu ve diğerleri, 2015, s. 2), 1980'lerde 1 milyon, 2000 yılında 2 milyon, 2009 yılında 3,7 milyon (Özoğlu, Gür ve Coşkun, 2012, s. XXV), 2013 yılında ise 4 milyondan fazla olduğu görülmekte (OECD, 2015, s. 352) ve 2020 yılında ise 8 milyon öğrenci olacağı tahmin edilmektedir (Kadıoğlu ve diğerleri, 2015, s. 2). Dünya genelindeki istatistiklere paralel olarak ülkemize gelen yabancı uyruklu öğrenci sayısında da bir artış gözükmektedir. Günden güne ekonomik, siyasal, kültürel ve eğitimsel bağlamda dış dünyayla iş birliğini arttıran ve ilgi odağı haline gelen ülkemiz, yabancı öğrenciler için de bir cazibe merkezine dönüşmektedir. Türkiye'de bulunan yabancı uyruklu öğrenci sayısının, ÖSYM verilerine göre, 1983 ile 1997 yılları arasında arttığı, 1998-2003 arasında azaldığı ve 2004 yılından itibaren tekrar artışa geçtiği (Özoğlu ve diğerleri, 2012, s. 52), 2007-2016 yılları arasında ise tekrardan aşamalı bir şekilde arttığı anlaşılmaktadır. Sözelimi 2007 yılında 16 bin yabancı uyruklu öğrenci bulunurken, 2016 yılında bu sayının 108 bine çıktığı görülmektedir (Gür ve diğerleri, 2017, s. 87). Yükseköğretim Kurulu [YÖK] (t.y.a)'ün belirttiği sayılara göre, Sakarya Üniversitesi'nde 2013-2014 eğitim-öğretim yılında 927, 2014-2015'te 1906, 2015-2016'da 2900, 2016-2017'de 3153, 2017-2018'de ise 3151 yabancı uyruklu öğrenci bulunmaktadır (Yükseköğretim Kurulu).

elde edilecek veriler ile sonraki dönemlerde özelde SAÜ'ye genelde Türkiye'deki diğer üniversitelere gelecek olan yabancı uyruklu öğrencilerin ülkemize uyum sağlama konusunda yaşadıkları zorluklar ön görülmeye, kültürel farklılıkların bir kültürel bariyer olarak fonksiyon icra etmesinin önüne geçilmesine yönelik öneri ve çözüm enstrümanları geliştirilmeye çalışılacaktır. Ayrıca öğrencilerin Türkiye'deki gündelik yaşantılarında ve eğitim hayatlarında yaşadıkları problemlerin ne olduğunun tespiti ve bununla nasıl başa çıkılabileceği hususunda bir yol haritası çizilmesi amaçlanmaktadır.

Araştırmanın Önemi

Araştırmamız yabancı uyruklu öğrencilerin Türkiye'deki eğitim tecrübesi, onların burada yaşadıkları psikolojik-sosyolojik (aile özlemi, ayrımcılık, uyum) akademik sorunlara ve onların Türk kültürüyle ve yerel halkla etkileşim sağlamaları yönünde engelleyici hususlara temas etmesi hasebiyle, önceki araştırmalarla bir benzerlik arz etmektedir. Bununla birlikte (a) dini-kültürel farklılıkların onların Türkiye tecrübesini ve Türkiye/Türk algısını nasıl etkilediğini, Türkiye'ye uyum sağlamaları hususunda dini/kültürel faktörlerin nasıl bir rol oynadığını incelemesi; (b) farklı din, kültür, coğrafya ve etnik köken mensubu öğrencilerin yanı sıra Türk öğrencileri de ele alması (c) derinlemesine mülakat, dolaylı ve dolaysız gözlem teknikleriyle, yani üç farklı teknikle kapsamlı bir şekilde konuyu işlemesi açısından önceki araştırmalardan farklılaşmaktadır.

Yabancı uyruklu öğrencilerle ilgili daha önce yapılan araştırmalar onların yaşadığı psikolojik (Şeker ve Akman, 2015; Annaberdiyev, 2006), sosyo-kültürel (Yardımcıoğlu ve diğerleri, 2017; Açıkalın ve diğerleri, 1996; Özoğlu ve diğerleri, 2012; Köylü, 2001; Güleç ve Bekir, 2013), akademik (Şahin ve Demirtaş, 2014), uyum problemlerine (Güçlü, 1996); yabancı öğrenci hareketliliğinin yönünü belirleyen faktörlere (Kadioğlu ve diğerleri, 2015; She ve Wotherspoon, 2013; Yazgan, 2015; Bayraktaroğlu ve Mustafayeva, 2010), onlar hakkında oluşmuş literatür çalışmalarına (Furnham, 1988; Demirhan, 2017), Türkiye'ye uyum düzeylerine (Allaberdiyev, 2007), Türkiye algılarına (Göver, 2013), Türkiye tecrübelerine (Özkan ve Acar Güvendir, 2015), Türkçe öğrenimine (Seymen, 2014; Tok ve Yığın, 2013), dini sosyalleşme (Güllü, 2010) konularına yer vermişlerdir.

Açıkalın ve diğerleri (1996), Türk Cumhuriyetlerinden gelen öğrenciler ile Türk öğrencilerin yaşadığı problemleri karşılaştırmıştır. *Güçlü (1996)*, çalışmasında Amerika'nın Pittsburgh Üniversitesi'nde lisans üstü eğitimi gören yabancı uyruklu

öğrencilerin uyum problemlerini ve bununla başa çıkma yöntemlerini envanter aracılığıyla analiz etmiştir. *Köylü (2001)*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde öğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilerin aldıkları dini eğitim hakkındaki görüşlerine değinmiş ve yöntem olarak anket tekniğini kullanmıştır.

Annaberdiyev (2006), lisans düzeyinde öğrenim gören yabancı uyruklu ile Türk öğrencilerin psikolojik yardım arama tutumları, psikolojik ihtiyaçları ve psikolojik uyum düzeylerini karşılaştırılmış ve yöntem olarak üç farklı ölçek kullanılarak oluşturulmuş anket formlarından yararlanmıştır. *Allaberdiyev (2007)*, Türk Cumhuriyetleri'nden Ankara'daki 4 farklı üniversiteye gelen öğrencilerin uyum düzeylerini anket tekniğiyle incelemeye çalışmıştır.

Bayraktaroğlu ve Mustafayeva (2010), çalışmasında SAÜ'deki Türk Cumhuriyetleri'nden gelen yabancı uyruklu öğrencilerin Türkiye'yi tercih etmelerini belirleyen faktörleri ve yaşam doyumu durumunu anket tekniğiyle ele almıştır. *Güllü (2010)*, Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ndeki yabancı uyruklu öğrencilerin dini sosyalleşme süreçlerini odak grup görüşmesi ve anket tekniğiyle aydınlatmaya çalışmıştır.

Özoğlu ve diğerleri (2012), Orta Asya, Balkanlar ve Ortadoğu'dan gelen yabancı uyruklu öğrencilerin yaşadıkları akademik sorunlar ve kültürel farklılıklarının Türkiye tecrübesine etkisini odak grup görüşmesi tekniğiyle incelemiştir. *Göver (2013)*, Kayseri'deki Mustafa Germirli Anadolu İmam Hatip Lisesi'nde öğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilerin Türkiye ve Türkiye'deki İslam algısını anket tekniğiyle ele almıştır. *Güleç ve Bekir (2013)*, SAÜ'deki TÖMER eğitim alan yabancı uyruklu öğrencilerin Türkiye tecrübesi ve Türkiye algısını şekillendirmede sahip oldukları sosyo-kültürel yapısının etkisini 5'li likert ölçeğine dayalı anket tekniğiyle araştırmıştır.

She ve Wotherspoon (2013), literatür taraması tekniği kullanarak Kanada, ABD, İngiltere'nin yükseköğrenim düzeyinde kalifiyeli yabancı uyruklu öğrenci alımında uyguladığı politikaları, öğrencilerin bu ülkeleri tercih etmesine iten motivasyonları politik-ekonomik bir perspektifle ele almıştır. *Tok ve Yığın (2013)*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi TÖMER'deki kurslara katılan B1 ve B2 düzeyindeki yabancı uyruklu öğrencilerin hangi motivasyonlarla Türkçe öğrenme arzusunda olduklarını belirlemeyi amaçlamıştır.

Seymen (2014), yapılandırılmış günlükler kullanarak Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nde öğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilerin zorlandıkları kültürel dil unsurlarının tespit etmeye ve bunları tasnif etmeye çalışmıştır. *Şahin ve Demirtaş (2014)*, doküman incelemesi ve yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla İnönü Üniversitesi'ndeki yabancı uyruklu öğrencilerin akademik başarı düzeylerini ve yaşadıkları sorunları işlemiştir.

Kadioğlu ve diğerleri (2015), yabancı uyruklu öğrenciler hakkında uzman ve söz sahibi olan kurum/kuruluşlarda görevli olan kişiler ile görüşmeler yaparak ülkemize gelecek olan yabancı öğrenci sayısının artırılmasına yönelik ne tür iyileştirme ve düzenlemenin yapılması gerektiğini tespit etmeyi amaçlamıştır. *Özkan ve Acar Güvendir (2015)*, Kırklareli Üniversitesi ve Trakya Üniversitesi'ndeki yabancı uyruklu öğrencilerin barınma, akademik ve sosyal hayatta karşılaştıkları problemleri ele almıştır.

Şeker ve Akman (2015), istatistiksel analiz yöntemlerini kullandığı çalışmasında üniversite hayatına yeni başlamış olan yabancı uyruklu öğrenciler ile Türk öğrencilerin psikolojik iyi olma ve yaşam doyumu durumlarını karşılaştırmıştır. *Yazgan (2015)*, ülke içi öğrenci hareketliliğine odaklanmış ve eğitim eksenli hareketliliğin gelecekteki hareketlilik potansiyelini analiz etmeye çalışmıştır. Nitel araştırma yöntemi ve mülakat ile gözlem tekniği kullandığı çalışmasında SAÜ Sosyoloji Bölümü'nde öğrenim gören III. sınıf öğrencileri üzerinde odaklanmıştır.

Yardımcıoğlu ve diğerleri (2017) anket (5'li likert ölçeği) ve yarı yapılandırılmış mülakat teknikleri aracılığıyla Sakarya Üniversitesi'nde lisans ve lisansüstü düzeyde öğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilerin yaşadığı sosyo-ekonomik sorunlar (arkadaşlık, sağlık kültürel, ekonomik, psikolojik, akademik ve sosyal sorunlar) tespit edilmeye ve bu yönde çözüm önerileri sunmaya çalışmışlardır.

Konuyla ilgili olarak daha önceden yapılmış araştırmalara göz attığımızda, bu araştırmaların ekseriyetle yabancı uyruklu öğrencilerin yaşadığı psikolojik-sosyolojik-ekonomik sorunlara, Türkiye'ye uyum düzeylerine, onların Türkçe öğrenimine odaklandığı görülmektedir. Ayrıca bu araştırmalarda genelde tek bir teknikten yararlanıldığı (nicel araştırma yöntemlerinden anket tekniği) ve incelenen problemin tek bir boyutuyla ele alındığı anlaşılmaktadır.

Araştırmamızın ise aşağıda belirteceğimiz hususlar açısından özgün olduğu ve konu, kapsam, metot açısından diğer çalışmalarla ayrışmasından ötürü önem arz ettiği kanaatindeyiz.

Çalışmamızda, *konu olarak*; toplumun norm-değerlerinin ve o topluma mensup olan bireylerin tutum-yargılarının şekillenmesinde önemli bir işlevi olan din ve genel olarak kültür olgusu üzerine odaklanmakta; ülkemize gelen yabancı uyruklu öğrencilerin bu iki olgu ekseninde problem, profil, kanaatlerini incelemektedir.

Misafir olarak başka bir ülkede bulunanlar hakkında yapılmış araştırmaları inceleyerek bunların eksik yönlerine değinen Furnham (1988, ss. 58-59), bu konuyla ilgili sonraki yapılacak araştırmalarda şunlara dikkat edilmesinin gerektiğinin altını çizmiştir: “Öncelikle, araştırmacılar herhangi bir misafirlik tecrübesinin öncesinde ve sonrasında bireysel farklılıkları (örneğin benlik ve inançlar) göz önünde bulundurmalıdırlar. İkincisi, misafirin dünya görüşü ve beklentilerine bağlı olarak demografik farklılıkları (yaş, cinsiyet, ulus, din ve eğitim gibi) vardır. Üçüncüsü, yerel halkın reaksiyonları dâhil, yeni kültürde mevcut tecrübeye dayalı farklılıklar araştırılmalıdır. Bütün bu değişkenler, geçmiş araştırmalarda incelenmiştir. Problem şu ki bu araştırmalarda sadece tek bir değişkene odaklanılıp, diğerleri görmezden gelinmiştir... daha sistematik ve kapsamlı bir şekilde misafirlerin tecrübesini anlamak için, bu ve diğer ilgili değişkenler, bu konuya hasredilmiş başka bir araştırmada birlikte tetkik edilmelidir.”

Bu bağlamda ülkemizde bulunan yabancı uyruklu öğrencilerin ülkemize gelmeden önce ve sonraki Türkiye, Türk insanı, Türk kültürü ve coğrafyası hakkındaki kanaatleri, dini algısı ve dünya görüşleri gibi hususlara çalışmamız kapsamında odaklanılacaktır. Bundan dolayı Furnham’ın yaptığı literatür analizinde altını çizdiği hususlara, çalışmamızda yer verilmiş olmasının önem arz ettiği kanaatindeyiz.

Çalışmamızda sadece belli bir dine ve coğrafyaya mensup öğrencilerden ziyade daha genelleşici bir şekilde -dini ve kültürel farklılıklara odaklanarak- farklı dini-kültürel altyapıya sahip öğrencileri araştırmaya dâhil etmesi bakımından önem arz etmektedir.

Alanyazını değerlendiren Demirhan (2017, s. 554) yabancı uyruklu öğrencilerle ilgili yapılmış hiçbir çalışmanın yerel öğrencilere yer vermediğinin altını çizmektedir. Çalışmamızda diğer araştırmalardan farklı olarak yerel öğrencilere de yer vererek hem arkadaşı olduğu yabancı uyruklu öğrenci hem de genel olarak yabancı uyruklu öğrenciler

hakkında onların görüşlerinden ve tecrübelerinden istifade etmenin önemli olacağı kanaatindeyiz.

Metot olarak; araştırmada kullanacağımız veri çeşitlemesi tekniği (derinlemesine mülakat ve dolaylı/dolaysız gözlem) ile araştırılan problemin/konunun detaylı ve kapsamlı bir şekilde ele alınmaya çalışılması; yabancı uyruklu öğrencilerin mülakat esnasında kendilerini ifade etme konusundaki yaşanacak problemleri (eksik-yanlış anlama ve ifade etme) bertaraf etme adına, kendilerini en iyi ifade edebilecekleri dil ile (Türkçe, İngilizce, ve hem Türkçe hem İngilizce) mülakata iştirak etmesinin gerekli olacağı kanaatindeyiz.

Yabancı uyruklu öğrencilerle ilgili yapılmış araştırmaları değerlendiren Demirhan'ın aktardığına göre, bu araştırmaların büyük çoğunluğunda (%70) anket tekniğine başvurulmuştur. Çalışmaların %26'sında mülakat ve derinlemesine görüşme; %15'inde ise birden fazla veri toplama tekniği kullanıldığını belirtmektedir. (Demirhan, 2017, s. 554) Bizce, yabancı uyruklu öğrencilerin Türkçeye hâkim olmayışları nedeniyle Türkçedeki kelime, kelime grupları ve cümle öbeklerini yanlış/eksik anlamaları veya hiç anlamamaları ihtimal dâhilinde bulunmaktadır. Yüz yüze yapılan ve İngilizce dilinde soru/cevap imkânı sunan anket çalışmaları dışında, anket tekniği yoluyla öğrencinin araştırma sorularını anlama düzeyinin sınanması mümkün gözükmemektedir. Bundan dolayı derinlemesine mülakat tekniği kullanılan çalışmamızda görüşmenin yüz yüze yapılması, katılımcının kendisini ifade edebileceği dili kullanma fırsatının kendisine sunulması (Türkçe/İngilizce), anlaşılmayan ifadelerin farklı şekillerde sorulması ve birden fazla veri toplama tekniği kullanılarak yabancı öğrencilerden elde edilen verilerin sınanmasının önemli olduğunu düşünmekteyiz.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmamız katılımcılarla mülakatın yapıldığı zaman dilimi ile sınırlıdır. Başka bir ifadeyle kesitsel bir yapıya sahiptir. Bu yüzden katılımcıların verdikleri cevaplar, algıları, tasvirleri zaman içerisinde farklılık göstermesi mümkündür.

Bir diğer sınırlılık olarak nitel araştırmaların doğası gereği evreni temsil etme gayesi güdülmediği için, örneklem grubunda yer alan öğrencilerin bölümlere eşit dağılmaması ve bölümler arasında bir karşılaştırılma yapılmaması gösterilebilir.

Bu sınırlılıklara ek olarak ayrıca SAÜ’de ön lisans düzeyinde öğrenim gören yabancı uyruklu öğrenciler araştırmamızın kapsamı dışında tutulmuştur.

Nitel araştırmalarda “sorular ve sorulma sırası belirli insanlara ve durumlara uyarlanır” (Neuman, 2014b, s. 586). Bu minvalde çalışmamızda bir diğer sınırlılık olarak şunu söyleyebiliriz ki, yarı-yapılandırılmış mülakat tekniğini benimsediğimiz çalışmada, mülakatın ana soruları tüm katılımcılara sorulmuştur. Bununla birlikte mülakatın akışına göre, bazı alt mülakat soruları her katılımcıya sorulmadığı için; “Bulgular” kısmında görüleceği üzere ilgili temada tüm katılımcılardan cevap alınmamış ve analizlere sadece cevap alanlar dâhil edilmiştir.

Belirttiğimiz hususla ilgili çalışmamızdan somut bir örnek vererek açıklamamızın uygun olacağını düşünmekteyiz. Mülakat sorularımızın arasında yer alan 6. soruyu “*Burada ekonomik olarak sıkıntılar yaşıyor musunuz? Herhangi bir yerde çalışıyor musunuz? Yabancı öğrenci oluşunuzdan ötürü işvereninizin emeğini sömürdüğünü düşünüyor musunuz?*” değerlendirecek olursak; bu soruda “*Burada ekonomik olarak sıkıntılar yaşıyor musunuz? Burs alıyor musunuz?*” ana sorular, geriye kalan kısım ise alt sorulardır. Ana soruyu yönlendirdiğimiz 54 katılımcıdan 24’ü yaşadığını, 30’u yaşamadığını; 13’ü burs aldığını 41’i burs almadığını belirtmiştir ve böylece tüm katılımcılardan cevap alınmıştır. Bununla birlikte, yukarıda da belirttiğimiz gibi alt sorular mülakatın akışına göre katılımcılara yönlendirildiği için, “*Herhangi bir yerde çalışıyor musunuz?*” sorusu 48 katılımcıya sorulmuş, geriye kalan 6 katılımcıya sorulmamıştır. Araştırmacı olarak bu 48 kişiden aldığımız cevapların yeterli bir veri oluşturduğuna kani olduğumuz için, bu katılımcıların cevapları göz önünde tutularak ilgili alt tema altında analiz edilmiş ve çalışmaya dâhil edilmiştir.

Bununla birlikte mülakat sorularımızın arasında yer alan bazı alt sorular, katılımcılara yönlendirilmiş ama analize dâhil edilmemiştir. Nitekim nitel çalışmalarda “verilerin bazıları kodlanmaz ve değersiz ya da atık olur (Neuman, 2014b, s. 666). Çalışmamızdan örnek verecek olursak, katılımcıların Türkiye’deki uyum, etkileşim süreçlerine ve Türkiye/Türk algısının şekillenmesine ve yaşam tecrübesine etki etmesi muhtemel kültürel unsurları öğrenmek için kendilerine yönlendirdiğimiz 13. sorunun alt sorularından biri olan “*Favori dizi, TV kanalı, şarkıcı, futbolcu, futbol takımı, şehir ve yemekleriniz nelerdir?*” sorusuna, yeterli katılımcıdan cevap alınmış; ne var ki elde edilen

bu verilerden yola çıkarak tatminkâr sonuçlara ulaşamadığı anlaşılmıştır. Bundan ötürü bu veriler, çalışmada analiz edilmemiş ve bulgular kısmında yerini almamıştır.

Araştırmanın Yöntemi

Nitel araştırma yöntemini benimsediğimiz çalışmamızda, birden fazla veri toplama aracına başvurarak hem yabancı uyruklu öğrencilerle ve onların yakın arkadaşı olan Türk/yabancı öğrencilerle derinlemesine mülakat yapılmış hem de yabancı uyruklu öğrencilerle ilgili kurum/kuruluş yetkili/temsilcileriyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Nitel çalışmalarda genel olarak takip edilen adımlara (Yıldırım ve Şimşek, 2011, ss. 84-90) ve çalışmamızda bu adımların hangi plan doğrultusunda gerçekleştirildiği aşağıda Tablo 1’de gösterilmektedir. Bununla birlikte şunu söylemeliyiz ki nitel çalışmalarda, nicel çalışmaların aksine doğrusal değil döngüsel bir süreç hâkim olmakta ve duruma göre süreçler birbirinin içerisine girebilmektedir. Sözelimi (3) araştırma sorusu yazıldıktan sonra (7) veri toplama işlemine geçilebilmekte; sonrasında elde edilen veri doğrultusunda sorunun yeniden düzenlenmesi ihtiyacı doğabilmekte ve tekrar (3) araştırma sorusu yazılabilmekte/revize edilebilmektedir.

Tümevarımsal yöntemin takip edildiği nitel çalışmada kuram, verilerin içerisinde gömülüdür ve böylece kuram verilerden oluşturulmuş olur (Neuman, 2014a, s. 234). Bu yönüyle çalışmamız doğruluğu ve yanlışlığı sınanacak hipotezlere dayandırılmamaktadır. Zira “nitel çalışmada tümevarım ilkesi hakimdir. Araştırmacı topladığı tanımlayıcı ve ayrıntılı verilerden yola çıkarak incelediği probleme ilişkin ana temaları ortaya çıkarma, topladığı verileri anlamlı bir yapıya kavuşturma, yani bu verilerden yola çıkarak bir kuram oluşturma (grounded theory) çabası içerisinde” (Glaser ve Strauss, 1967, ss. 233-238; Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 47).

Yabancı uyruklu öğrencileri konu edindiğimiz bu çalışmamızda nitel çalışmalarda kullanılan tanımlayıcı araştırma benimsenmiştir. Tanımlayıcı araştırma “kelimeler ya da sayıları kullanarak “bir resim çizmek” ve bir profil, türlerin bir sınıflandırması ya da kim, ne zaman, nerede ve nasıl gibi soruları yanıtlamak için basamakların ana hatlarını oluşturmak olduğu çalışmadır.” (Neuman, 2014a, s. 54)

Tablo 1:
Araştırma Modelinin Aşamaları

	Aşama	Uygulama Yöntemi
1	Araştırma Probleminin Belirlenmesi	Yabancı uyruklu öğrenciler hakkındaki alanyazının incelenmesi yapılarak, çalışmanın hangi amaçla yapılması gerektiğinin belirlenmesi.
2	Kuramsal/Kavramsal Çerçevenin oluşturulması	Herhangi bir kuramdan yola çıkmadan; tümevarımcı bir yöntem kullanılarak, “kuram oluşturma” kavramının da açıkladığı gibi, gözlem ve görüşme neticesinde elde edilen verilerle yeni bir teoriye ulaşılmaya çalışılması.
3	Araştırma Sorusunun Yazılması	Çalışma konumuzun amacına ve önemine uygun bir şekilde araştırma sorusu ve onunla paralel bir şekilde mülakat ve gözlem sorularının hazırlanması.
4	Araştırma Alanının/Örnekleminin Belirlenmesi	Çalışmamızın amacına uygun bir şekilde, ilgili öğrencilerin yoğunlukta bulunduğu kampüs, yurt, şehir içi kafe ve mekanlarda bulunup, kendileri ve çevresiyle iletişime geçilip hem SAÜ kampüsünde hem de Sakarya’daki devlet ve özel yurtlarda araştırma yapmak için gerekli izinlerin alınması.
5	Araştırmacı Rolünün Belirlenmesi	Bizim katılımcılarla olan iletişim türünün nasıl olması gerektiği, alanda gözlem yaparken ne tür bir rol içerisinde yer alamız gerektiğinin belirlenmesi. Çalışmamızda, katılımcılar ile yakın iletişime geçilip, sıcak ilişkiler kurulması ve dışarıdan katılımcı gözlem tekniğiyle gözlem yapılması.
6	Veri Toplama Araçlarının/Stratejilerinin Geliştirilmesi	Çalışmamızda ilgili alanyazı taranarak konuyla ilgili önceki araştırmalar ile çalışmamızın verilerinin kıyaslanması. Bu çalışmamızdaki verileri oluşturmak için ise gözlem ve mülakat yöntemlerinden yararlanılması.
7	Veri Toplama	Ulaşılan katılımcılar ile mülakat (görüşme) yapılması ve gündelik yaşantılarında zaman geçirdikleri mekanlarda bulunup gözlem verilerinin not edilmesi.
8-9-10	Veri analizi, Bulguların Betimlenmesi ve Yorumlanması	Betimsel ve içerik analizi yoluyla elde ettiğimizi verilerin düzenlenmesi, betimlenmesi ve yorumlanması.
11	Sonuçların Sınırlandırılması ve Analitik Genellemelere Ulaşılması	Nitel araştırmada genelleme yapmak pek mümkün olmasa da sınırlı genellemelere ulaşmaya çalışılması.
12	Araştırmanın Kuram ve Uygulama İçin Doğurduğu Sonuçlar	Çalışmamızın çıktılarında yola çıkarak önceki kuramların teyit edilmesi, örneklendirilmesi veya çürütülmesi yapılacağı gibi; yeni kuram oluşturulması

Sosyolojide ve eğitim alanında kullanılan nitel yöntemler araştırmacıya derinlemesine betimleme, yorumlama ve aktörlerin bakış açılarını anlama gibi avantajlar sunmaktadır. Nitel araştırmalarda kullanılan gözlem ve görüşme (mülakat) yöntemleri, incelenen grubun “kendi davranışlarını nasıl biçimlendirdikleri, başkalarının davranışları nasıl algıladıkları, farklı ortamlara nasıl uyum sağladıkları, çeşitli sosyal olaylarla ilgili varsayımları nasıl oluşturdukları”nı tecrübeyle inceleme imkânı vermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 36).

İnceleme konumuz olan kültürün hem açık, görünür olan hem de örtük, gizli, söze dökülmeyen iki yönlü yanı bulunmaktadır (Neuman, 2014b, s. 549). Biz de bu nitel araştırma metodunun sunduğu avantajlardan yararlanarak, yabancı uyruklu öğrencilerin kültürlerarası etkileşim sürecinde uyum, etkileşim, sosyo-kültürel/dini kültürel problemlerine etki eden kültürün açık ve gizli yönlerini de derinlemesine ve betimsel bir şekilde anlamaya çalışacağız.

Araştırmamızda veri toplama araçları olarak mülakat ve gözlem (dolaylı ve dolaysız) kullanılmıştır. “Veri çeşitlemesi/yöntem çeşitlemesi” (birden fazla veri toplama yönteminin birlikte kullanılması) ile tek bir yöntemin doğurduğu sınırlılık, diğer bir yöntem ile ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 89). Bu bağlamda katılımcılarla mülakat ve katılımcı gözlem kullanılmış ve böylelikle bu iki araştırma tekniğinin dezavantajlı yönlerinin minimize edilmesi ve daha detaylı sağlıklı sonuçlar elde edilmesi hedeflenmiştir. Araştırmamızda, aşağıda maddeler halinde belirtildiği gibi bir yol izlenmiştir:

A. Mülakat

1. Örneklem Tespiti

Çalışmamızda (a) ardışık örnekleme, (b) amaca yönelik örnekleme (c) kartopu veya zincirleme örnekleme ve (d) ölçüt örnekleme tekniği ile örneklem grubu oluşturulmuştur.

(a) ardışık örnekleme: “Bir araştırmacının zaman, mali kaynaklar ya da kendi enerjisi tükenene kadar veya örnek olayların sağlayacağı hiçbir çeşitlilik ya da bilgi kalmayana kadar mümkün olduğunca çok sayıda ilgili örnek olay bulmaya çalıştığı rastlantısal olmayan bir örneklemdir” (Neuman, 2014a, s. 326). Çalışmamızda yer alan katılımcılardan elde edilen veriler tekrar etmeye başlayıncaya kadar yabancı uyruklu öğrenciye ulaşılmış, çeşitlilik sağlandıktan sonra mülakatlar da sonlandırılmıştır.

(b) Amaca yönelik örnekleme: “Araştırmacının son derece özel ve ulaşılması güç tüm örnek olaylarını belirlemek için geniş bir yöntemler yelpazesi kullandığı rastlantısal olmayan örneklemdir” (Neuman, 2014a, s. 322).

(c) Kartopu Örnekleme: Bu örnekleme tipinde, araştırmamıza katılan katılımcılara - araştırma öncesinde ve sonrasında- SAÜ’de fiilen öğrenci olan yabancı uyruklu öğrenci tanıyıp tanımadığı sorulmuş ve bu şekilde yuvarlanan bir kartopunun büyümesi gibi bir

örneklemin diğerk örnekleme bizi yönlendirmesiyle sayısal anlamda çeşitlilik arttırılmaya çalışılmıştır.

(d) *Ölçüt Örnekleme*: Bu teknikle araştırmacı tarafından önceden belirlenmiş ölçütleri karşılayan katılımcılara ulaşmaya çalışmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 112).

Araştırmamızda yararlandığımız bu örnekleme tekniğinde, aşağıda belirtilen ölçütlere sahip katılımcılar, çalışmaya dâhil edilmiştir:

(1) SAÜ’de öğrenci olması,

(2) Yabancı uyruklu olması,

(3) Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmaması,

(4) Ülkemizdeki öğrenim hayatının Erasmus, Mevlâna gibi kısmi zamanlı ve farklı mevzuatlara sahip programlar kapsamında olmaması.

Bu maddelere ilaveten -araştırmanın seyri doğrultusunda- bunlara yeni ölçütler (din, devlet, kıta, etnik köken farklılığı ve çeşitliliği gibi) eklenmiştir.

Çalışmamıza dâhil olan katılımcılardan Türk uyruklu (Türkiye Türk’ü) ve Türkiye vatandaşı olmama, başka bir ifadeyle yabancı uyruklu öğrenci olma, şartı aranmıştır. Türk vatandaşı olmamasına rağmen, eğer o kişi Türkiye Türk’ü ise yine o öğrenci araştırma kapsamının dışında bırakılmıştır.

Yurtdışından Öğrenci Kabulüne İlişkin Esaslar (2012) başlıklı yayımlanan yönetmelikte, Türkiye’deki üniversitelere başvurabilecek aday kriterleri sıralarken şu ibare yer almaktadır: “Türkiye içinde veya dışında Türk vatandaşı ana veya babadan evlilik birliği içinde doğan çocuk Türk vatandaşıdır.” Bu çalışmada ister Türkiye ister başka bir ülkenin vatandaşı olsun Türk bir anne ve babadan doğan kişiler -yabancı uyruklu olarak değerlendirilmeyeceği için- araştırma kapsamının dışında tutulmuştur.

2012 yılında tertip edilen Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB)³ koordinasyonunda, “Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Kurulu” tarafından kabul edilen Yabancı Öğrenci Strateji Belgesi’nde yabancı öğrenci “Türkiye Cumhuriyeti

³ YTB, “yurtdışındaki vatandaşlarımıza, soydaşlara ve akraba topluluklarımız ile Türkiye’de öğrenim gören uluslararası öğrencilere yönelik yürütülen çalışmalarını koordine etmek ve daha ileriye taşımak amacıyla” 2010 yılında kurulmuştur (Duman ve diğerleri, 2015, s. 7).

vatandaşı olmayıp öğrenci vizesi ya da özel izinlerle Türkiye’de her derece ve daldaki bir eğitim-öğretim kurumunda sosyal, kültürel, mesleki gelişim amacıyla kendi hesabına ya da burslu olarak öğrenim gören öğrenci” şeklinde tanımlanmaktadır (Kadioğlu ve diğerleri, 2015, s. 19). Kadioğlu ve diğerleri ise, “yabancı öğrenci” tanımını Türk vatandaşı olmayıp, burslu veya burssuz bir şekilde Türkiye’deki yükseköğretim kurumlarında eğitimini gören öğrenciler şeklinde yapmaktadır. Bu tanımın içerisine, Türk uyruklu olduğu halde, Türk vatandaşı olmayan ve Türkiye’deki üniversitelerde eğitimini sürdürenler de dâhil edilmiştir (Kadioğlu ve diğerleri, 2015, s. 19).

Her ne kadar YTB ve Kadioğlu ve diğerleri Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmadığı sürece, başvuracak öğrencileri “yabancı öğrenci” olarak değerlendirirse de Türk uyruklu olanların hâkim kültür olarak Türk kültürü gelenek ve göreneklere göre yetiştirilmesinden ötürü ve Türk bir anne-babadan doğduğu için araştırma kapsamının dışında tutulmuştur. Bu durum tez çalışmamızın başlığında geçen “uyruklu” ifadesiyle bu ayrışmayı zaten göstermektedir.

Özetle bu tez çalışmamızda hem kendi imkânlarıyla hem de devlet/vakıf burslarıyla ülkemize gelen Türkiye uyruklu olmayan, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmayan, SAÜ’de lisans ve lisansüstü düzeyde tam zamanlı bir şekilde öğrenim gören yabancı uyruklu öğrenciler ele alınmıştır. Buna ilaveten, yabancı uyruklu öğrenci olsalar dâhi, Erasmus, Mevlâna vb. özel değişim programları aracılığıyla kısmi zamanlı olarak eğitim amacıyla ülkemizde bulunan öğrenciler araştırma dışında tutulmuştur.

2. Mülakatın Gerçekleştirilmesi

Yukarıda saydığımız örneklem grubu oluşturma teknikleri aracılığıyla ulaştığımız katılımcılara onların cinsiyet, yaş, eğitim durumu, geldikleri ülke, etnik kökenleri ve dini mensubiyetleri gibi demografik sorular “Öğrenci Kişisel Bilgi Formu” başlıklı bir dokümanın içerisinde öğrencilere yönlendirilmiştir. Sonrasında katılımcılara “Mülakat Soruları” yöneltilmiş ve böylece derinlemesine mülakat tekniğiyle onların Türkiye’ye gelişleri, burada yaşadıkları sorunlar, Türkiye’ye uyum sağlama tecrübeleri, din/etnik köken ve kültür farklılıklarının Türkiye’ye uyum konusunda nasıl bir rol oynadığı, iki ülke/kültür arasındaki dini-kültürel farklılıklar gibi hususlar aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Mülakatlarda katılımcının kendisini iyi ifade edebilmesi büyük önem arz ettiği için, katılımcıya mülakatın hangi dilde (İngilizce veya Türkçe) yapılmasını arzu ettiği

sorulmuş ve mülakat o dilde gerçekleştirilmiştir. Mülakatlar bizzat tarafımızdan tüm katılımcılarla yüz yüze yapılmış ve konuşmalar, katılımcının da onayıyla, ses kayıt cihazı aracılığıyla kaydedilmiştir. Araştırmada “yarı-yapılandırılmış mülakat tekniği” kullanılmıştır. Mülakata katılacak kişilerin sorulara verecekleri cevapların niteliği ve yönü belirsizlik içerdiğinden dolayı, önceden hazırlanmış olduğumuz mülakat sorularının bir kısmı sorulmamış, ek soru sorulmuş veya soru tamamen değiştirilmiştir.

B. Dolaylı Gözlem

Dolaylı gözlem, birçok disiplin altında veri sağlamada faydalanılan bir teknik olarak göze çarpmaktadır. Multidisipliner kullanım alanı olan dolaylı gözlem arkeoloji, antropoloji, hukuk, ahlak, ilahiyat, dinler tarihi, tarih, etnoloji/etnografya, folklor ve din sosyoloji gibi bilim dallarında tercih edilmektedir (Bayyigit, 2013, s. 9) Sosyal bilimlerde açıkladığımız dolaysız gözlem tekniğine ek olarak dolaylı gözlem de sıklıkla kullanılmaktadır. Bu gözlem türü, sözlü veya daha önceden kayıt altına alınmış yazılı kaynaklara müracaat edilmektedir. Dolaylı gözlemlerle elde edilen veriler araştırmanın içeriğini oluşturabildiği gibi, araştırmanın belli bir bölümünü de kapsayabilir. Yazılı kaynaklar arasında tarihi vesika, kitap, dergi, elektronik kaynak sayılabilir (Arslantürk, 2008, s. 242). Bizim bu araştırmada mülakat verilerini sınamak ve desteklemek için Türk/yabancı öğrencilerle yaptığımız mülakatlar ise dolaylı gözlemin sözlü kaynakları içerisinde değerlendirilmektedir.

Dolaylı gözlemlerde söz ve şahitlere de yer verilir. Belge ve kaynaklar toplandıktan sonra bunlar tahkik edilmeye, sınanmaya, tartışmaya açılır. Bu aşamada tanıkların oynadığı roller de önem arz etmektedir. Araştırmacı ise, tanıklık yapan kişinin doğruluğu ve güvenilirliği konusunda tecrübe halinde olmalıdır (Taplamacıoğlu, 1969, ss. 54-56).

Nitel araştırmalarda araştırmacı, verilerin tutarlılığını kontrol etmek, doğrulayıcı kanıtlar aramak, güvenilirliği/inanırılığı arttırmak için başka insanların ne dediğini göz önüne alır (Neuman, 2014a, s. 227). Birincil araştırma tekniği aracılığıyla katılımcıdan elde edilen veriler, bağlam gereği güvenilir olmayabilmektedir. Bu durum, katılımcının illa yalan söylediği veya kandırmaya çalıştığı anlamına gelmemektedir. Kimi zaman bireyin içinde bulunduğu ortam, pozisyon yanıltıcı ve kaçamak yanıtlar vermesine yol açabilmektedir (Neuman, 2014b, s. 581). Bundan ötürü yabancı uyruklu öğrencilerle gerçekleştirdiğimiz mülakatlar aracılığıyla elde edilen verileri desteklemek/sınamak, ayrıca dolaysız gözlem tekniğinin eksikliklerini gidermek amacıyla dolaylı gözlem metoduna başvurulmuştur.

Alanyazını değerlendiren Demirhan (2017, s. 554) yabancı uyruklu öğrencilerle ilgili yapılmış hiçbir çalışmanın yerel öğrencilerin yabancı uyruklu öğrencilerle ilgili görüşlerine yer vermediğinin altını çizmektedir. Biz de çalışmamızda yerel öğrencilere de yer vererek hem yukarıda belirttiğimiz amaca binaen yabancı uyruklu arkadaşı hakkında hem de genel olarak yabancı uyruklu öğrenciler hakkında görüş ve tecrübelerinden istifade etmeye çalışmaktayız.

Dolaylı gözlem kapsamında yaptığımız ek mülakatlarda yer alan katılımcıların tespitinde, mülakat yaptığımız yabancı uyruklu öğrencinin görüşü alınmış ve aşağıdaki ölçütlere göre 1 katılımcıyı bize önermesi kendisinden istenmiştir:

(1) Yabancı uyruklu öğrenci ile yakın bir ilişki ağına; onun tutum ve davranışları, Türkiye tecrübesi, yerel halk ve Türk kültürü ile olan ilişkisi malumata sahip olması,

(2) Türk uyruklu bir Türk vatandaşı olması. Türk kültürünü, örf ve adetlerini ve dini algısını diğer uyruğa mensup olan öğrencilere nazaran daha iyi bilmesi muhtemel olacağını düşündüğümüzden ötürü Türk uyruklu bir Türk vatandaşı olması...

Mülakat yapılan 54 yabancı uyruklu öğrenciden yukarıdaki ölçütlere uygun bir şekilde 1 Türk arkadaşını önerme talebinde bulunulmuştur. Bu şekilde 54 Türk öğrenci ile dolaylı gözlem kapsamında mülakat yapılması planlanmıştır. Bununla birlikte (a) 8 katılımcı, yakın arkadaşlık bağı olan hiçbir Türk arkadaşının olmadığını; (b) 4 katılımcı Türk ya da yabancı bir arkadaşı olmadığını belirtmiştir. (c) 14 katılımcıya ise mülakat sonrasında ne herhangi bir kitle iletişim aracılığıyla (e-mail, SMS, telefon çağrısı) ne de onlarla aynı uyruğa/ülkeye/bölüme/sınıfa/barınma birimine sahip arkadaşları aracılığıyla ulaşılabilmıştır; ulaşılmış olsa bile olumlu geri dönüt alınamamıştır.

(a) maddesinde belirttiğimiz duruma haiz katılımcılardan- (2). maddedeki koşulu ilga ederek, yalnızca (1). maddedeki ölçüte uygun bir şekilde- Türk vatandaşı yerine herhangi bir ülkeye mensup bir arkadaşını tavsiye etmesini talep ettik. (b) ve (c) maddesinde belirttiğimiz duruma haiz katılımcılar nedeniyle ise 18 katılımcının yakın arkadaşı ile görüşülemediği. Sonuç itibarıyla Türk uyruklu Türkiye vatandaşı olan 54 katılımcı yerine; 28'i Türk, 8'i yabancı uyruklu öğrenci olmak üzere toplamda 36 katılımcı ile dolaylı gözlem kapsamında mülakatlar gerçekleştirilmiştir.

Dolaylı gözlem kapsamında ayrıca yabancı uyruklu öğrencilerin sosyal, kültürel, dini, akademik etkinlikler ve barınma ihtiyaçlarını giderdiği ve bu öğrencilerle yakından

ilgilenen kurumların temsilcilerin fikirlerine başvurulmuştur. Bu bağlamda, Sabahattin Zaim Erkek Öğrenci Yurdu Sakarya (2) ve Rahime Sultan Kız Öğrenci Yurdu (1) personeliyle; Türkiye’de yabancı uyruklu öğrenci çalışması yapan derneklerden oluşan UDEF (Uluslararası Öğrenci Dernekleri Federasyonu)’in bir üyesi ve Sakarya temsilcisi olan Yedirenk (erkek mümessili) ve Hüma Uluslararası Öğrenci Derneği (kız mümessili) derneklerinden birer temsilci (2), Sakarya Üniversitesi yabancı uyruklu öğrenciler öğrenci temsilcisi (1) ile yani toplamda 6 yetkili ile görüşülmüştür.

C. Dolaysız Gözlem (Dışarıdan Katılım-Gözlemci)

Yabancı uyruklu öğrencilerle ilgili daha etraflıca bir bilgiye sahip olmak ve mülakat aracılığıyla elde edilen verileri kısmen de olsa sınamak için, mülakata ek olarak “dolaysız gözlem” tekniği kullandık.

Mülakat yoluyla görüşülen bireylerin verdikleri cevaplar eksik, belirsiz veya yanlış olabilir. Bu şekilde bir olay, olgu, durum hakkında daha derinlemesine bilgi edinmek üzere gözlem tekniğinden yararlanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 170).

Nitel araştırmalarda kullanılan gözlem tekniğinin sunduğu imkânlar doğrultusunda (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 182), SAÜ’deki yabancı uyruklu öğrencilerin gündelik hayatta zaman geçirdikleri kantin, kampüs, yurt vb. ortamlarda bulunup, gözlemlerimizi not etmeye çalıştık. Yaptığımız gözlemler neticesinde elde edilen verilerin geçerlik ve güvenilirliğini arttırmak, gözlemlenen olguların yanlışlığını sınamak veya doğruluğunu teyit etmek amacıyla ve konu hakkında daha fazla ek bilgi edinmek amacıyla gözlemlenen ortamda bulunan kişilerle gözlem öncesinde veya sonrasında- gerek duyulduğunda- ek görüşmeler yapılmıştır

Araştırmamızda katılımcı gözlem türlerinden dışarıdan gözlemci metodu kullanılmıştır. Dışarıdan gözlemci, diğer gözlem tiplerinden farklı olarak (a) rutin aktivitelere katılmaz, (b) faaliyetleri belli bir mesafeden gözlemler, (c) bütün bunların bir araştırma için yapıldığını bilir, (d) araştırmacı sadece zayıf anlamda bir katılımcıdır (Lewins, 2011, s. 112).

D. Deşifre

Yabancı uyruklu öğrencilerle (Türkçe/İngilizce), onların Türk/yabancı arkadaşlarıyla (Türkçe/İngilizce), uzmanlarla (Türkçe) gerçekleştirilen ve ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınan mülakatlar (motamot bir şekilde) deşifre edilmiştir. Deşifre işlemi tamamlandıktan

sonra -araştırma dili Türkçe olduğundan dolayı- İngilizce mülakatlar Türkçeye tercüme edilmiştir.

E. Analiz

Nitel araştırmalarda mülakatlardan ve gözlem notlarından edinilen verilerden temalar veya genellemeler oluşturarak tutarlı ve anlaşılır bir resim elde edilerek analizlere ulaşılmaya çalışılır (Neuman, 2014a, s. 233).

Nitel araştırmalarda kullanılan betimsel analiz tekniğinden yararlandığımız bu çalışmamızda katılımcıların cevaplarından direkt alıntılar yapılmaktadır. Zira, “...betimsel türden bir analizin kullanıldığı bir araştırmada görüşülen bireylerden doğrudan alıntılara yer vermek ve bunlardan yola çıkarak sonuçları açıklamak geçerlik için önemli olmaktadır” (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 257).

Mülakat verileri temalara göre kategorize edildikten sonra; varsa, her bir temanın alt teması oluşturulmuş ve ilgi tema altında katılımcılardan alınmış birbirinden farklı cevaplar zikredilmiştir. Verilerden elde edilen sonuçlar açıklayıcı mahiyette tablolarla resmedilmeye ve sayılarla betimlenmeye çalışılmıştır. Neuman (2014a, s. 236) da nitel araştırma verilerinin alıntılar, tablolar ve sayılarla desteklendiğine; bununla birlikte esas kanıtların alıntılar ve metinler olduğuna; tablolar ve sayıların ise ancak onların destekçileri olduğuna değinmiştir.

Çalışmamızda verilerden yola çıkarak belirlenen temalar, uygun bir şekilde başlıklandırılmış ve bilgisayar aracılığıyla manuel bir şekilde oluşturduğumuz kodlama ile tarafımızdan analiz edilmiştir. Sonrasında deşifre edilen mülakat verileri redakte edilerek ilgili tema altında kaleme alınmıştır.

Örneklem grubunda yer alan katılımcılardan alıntılar yaparken onların isimleri veya belirleyici unsurları yerine mülakat yapılış sırasına göre kendilerine verilen kod numarası ve cinsiyet-geldiği ülke-dini aidiyeti gibi demografik bilgileri (örneğin K22 [Erkek-Nijerya-Müslüman]) zikredilecektir.

Bunun yanı sıra tez çalışmamızın “Bulgular” kısmında ekseriyetle yabancı uyruklu öğrencilerle yaptığımız mülakatlardan alıntılar yapıyor olacağız. Arkadaşlarıyla yaptığımız mülakatlar ise gerek duyulduğunda çalışmaya dâhil edilecektir. Bu katılımcıların da isimlerini zikretmek yerine öncelikle “Arkadaşı” kelimesinin kısaltması olarak “A”, sonrasında ise yabancı uyruklu katılımcılara atadığımız kod numarasına

paralel bir şekilde kod numarası ve cinsiyet-geldiği ülke-dini aidiyeti gibi demografik bilgiler kullanılacaktır. Örneğin K21 arkadaşından yapacağımız alıntıda, ilgili katılımcı A21 [Erkek-Türkiye-Müslüman] şeklinde belirtilecektir.

Yabancı uyruklu öğrencilerin anadilinin Türkçe olmayışı, Türkçeyi akıcı düzeyde konuşacak bir Türkiye tecrübesine sahip olmayışı, Türkçenin kendine ait linguistik özellikleri (sondan eklemeli bir dil olması gibi) öğrencilerin kırık, eksik, bozuk cümleler kurmasına yol açmaktadır. Bu durum, mülakat metninin akıcılığını ve anlaşılabilirliğini engellemektedir. Bundan ötürüdür ki doğrudan alıntıya yer verdiğimiz mülakat metinlerinde parantez içi kullanım tekniğiyle, metin içinde akıcılık ve anlaşılabilirlik arttırılmaya çalışılmış, bununla birlikte katılımcının kullandığı üslup, kelime eksikliği, ifade yanlışlıkları olabildiğince korunmaya gayret edilmiştir. İfadelerin anlaşılır bir şekilde revize edilmesi için, öğrencilerin kelime sonlarında zikretmedikleri -eksik bıraktıkları- ekler (iyelik ekleri, ismin halleri gibi) Türkçe dil kurallarına göre tamamlanacak, kelimeye ilhak edilecek ama okumayı ağırlaştırmaması adına parantez içerisinde gösterilmeyecektir.

Ayrıca, yarı-yapılandırılmış derinlemesine mülakat tekniğini kullandığımız için, ana soruyu katılımcıya yönlendirip cevap aldıktan sonra, -diyalogun akışına göre- ayrıntıya, açıklamaya ve aydınlatmaya yönelik sondaj sorular yönlendirilmiştir. Bir önceki paragrafta belirttiğimiz tekniğe benzer bir şekilde, bu ara sorular da diyalogda parantez içinde gösterilerek -akıcılığı sağlamak ve cümle/ifade kopukluğunu gidermek adına- mülakat metni revize edilmeye çalışılmıştır.

Evren ve Örneklem

Çalışmamızın evrenini 2017-2019 yılları arasında Sakarya Üniversitesi'nde lisans ve lisansüstü düzeyde kayıtlı olan yabancı uyruklu öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklem ise SAÜ'de lisans ve lisansüstü düzeyde öğrenim gören, Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarından gelen 54 yabancı uyruklu öğrenciden oluşmaktadır.

Tablo 2'ye göre çalışmamızda yer alan 54 katılımcının 30'unun (%56) Asya, 20'sinin (%37) Afrika ve 4'ünün (%7) Avrupa kıtasından gelmiştir. Örneklem grubunda 41 Müslüman (%76), 12 Hristiyan (%22) ve 1 (%2) Budist katılımcı yer almıştır. Çalışmamızda yer alan katılımcıların 31'ini (%57) erkek, 23'ünü ise (%43) kadın oluşturmuştur.

Tablo 2:
Örneklem Grubunun Ülke-Kıta-Cinsiyet-Dini Aidiyete Göre Dağılımı

<i>Cinsiyet</i>	<i>Dini Aidiyet</i>	<i>Ülke</i>	<i>Sayı</i>	<i>Kıta</i>	<i>Sayı</i>	<i>Toplam</i>	<i>Toplam</i>		
<i>Kadın</i>	Müslüman	Afganistan	1	Asya	13	17	23		
		Çin	1						
		Doğu Türkistan	3						
		Endonezya	1						
		Gürcistan	1						
		Filistin	1						
		Irak	2						
		İran	1						
		Moğolistan	1						
		Ürdün	1						
		Mısır	1						
		Etiyopya	1					Afrika	2
		Makedonya	1					Avrupa	2
		Rusya	1						
	Hristiyan	Gürcistan	2	Asya	2	6			
		Haiti	1	Afrika	4				
Filipinler		1							
Tanzanya		1							
Zimbabve		1							
<i>Erkek</i>	Müslüman	Afganistan	3	Asya	12	24	31		
		Filistin	1						
		Hindistan	1						
		İran	2						
		Suriye	2						
		Tayland	1						
		Türkmenistan	2						
		Benin	1					Afrika	11
		Çad	1						
		Fildişi Sahilleri	1						
		Gana	1						
		Mısır	1						
		Kamerun	1						
		Kenya	1						
		Nijerya	2						
		Somali	1						
		Zimbabve	1						
		Kosova	1					Avrupa	1
	Hristiyan	Gürcistan	1	Asya	1	6			
		Haiti	1	Afrika	4				
		Kamerun	1						
		Kenya	1						
		Zimbabve	1						
		Ukrayna	1	Avrupa	1				
Budist	Vietnam	1	Asya	1	1				
<i>Toplam</i>							<i>54</i>		

Katılımcıların cinsiyet, geldikleri ülke ve dini aidiyetleri gibi bilgiler yanında onların yaş, Türkiye’de bulunma süresi, medeni durum, eğitim düzeyi, mezhepleri, geliş araçları ve barındıkları mekân gibi demografik bilgilerine çalışmamızın sonundaki “Ek 2: Örneklem Grubunun Demografik Bilgileri” adlı dokümandan da ulaşılabilir.

İlgili veriye göre 54 katılımcının arasında en küçük yaşın 19, en büyük yaşın ise 46; ülkemizde kalma süresinin en düşük 8 ay en fazla 10 yıl olduğu görülmektedir. Yabancı uyruklu öğrenciler 1 yıl Türkçe eğitimi aldıklarından dolayı, Türk öğrenciler için belirlenen normal eğitim sürelerine göre +1 yıl daha fazla öğrenim görmektedirler. Başka bir deyişle Türkiye’deki eğitimlerini tamamlamaları için kendilerine lisansta 5 yıl, yüksek lisansta 3 yıl ve doktora 5 yıl süre tanınmaktadır (Türkiye Bursları, t.y.e, s. 15). Bununla birlikte örneklem grubu içerisinde iltica, lise eğitimi ve iş gibi sebeplerden ötürü bazı katılımcılar 5 yıl üzeri bir süreyle ülkemizde bulunmaktadırlar.

Katılımcıların 26’sının (%48) lisans, 18’inin (%33) yüksek lisans, 10’unun (%19) doktora eğitimi almak üzere ülkemize gelmiştir. Araştırmamızdaki katılımcıların %76’sı Müslüman, %22’si Hristiyan ve %2’si Budist olduğunu belirtilmiştir. 41 Müslüman katılımcının 37’si kendisinin Sünni, 4’ü Şii; 12 Hristiyan katılımcının 4’ü Katolik, 3’ü Protestan, 4’ü Ortodoks olduğunu ve son olarak 1 kişi RCCG (the Redeemed Christian Church of God)⁴ Kilisesi’ne mensup olduğunu ifade etmiştir. Bu iki dini gelenek dışında yalnızca 1 Budist katılımcı çalışmamızda yer almıştır.

Katılımcıların 40’ı (%74) YTB, 1’i (%2) TDV aracılığıyla, 13’ü (%24) bireysel imkânlarıyla ülkemize gelirken; bunların 30’u (%55) kamu yurtlarında, 8’i (%15) özel

⁴ Protestanlık esaslarını dayanan ve 1952 yılından Nijerya’da neşet eden bu Hristiyan dini cemaat hareketi günümüzde Gana, Zambiya, Malavi, Zaire, Tanzania, Kenya, Uganda, Gambiya, Kamerun ve Güney Afrika’da gibi birçok Afrika ülkesinde; dünya genelinde ise İngiltere, Almanya, Fransa’da yayılmış, Amerika’nın birçok eyaletinde temsilcilikler oluşturulmuştur. Bu kilisenin oluşum sürecine kısaca değinirsek, kurucusu olan Pa Akindayomi 1909 yılında Nijerya’da doğmuş, 1927 yılında Church Missionary Society kilisesinde vaftiz edilmiş, 1931 yılında ise Cherubim and Seraphim kilisesine katılmıştır. Akindayomi, bu kilisenin artık Tanrı’nın Sözü’ne muhalif pratikleri olduğunu düşünerek, 1952 yılında bu kiliseden ayrılması gerektiğine kanaat getirmiştir. Aynı yıl, Tanrı tarafından yazı tahtası üzerinde kendisine “the Redeemed Christian Church of God” yazılı bir ibare gösterildiğini çevresindekilere aktarmıştır. O da okuma-yazma bilmediği halde, orada yazılanı not almıştır. Böylece bu dini cemaat Nijerya’da 1952 yılında Pa Akindayomi önderliğinde kurulmuştur. 1970’lerde Tanrı, kendisine eğitimli ve henüz kiliseye katılım sağlamamış birisinin, halefi olacağını söylemiştir. 1973 yılında üniversitede genç bir hoca olan Adejare Adeboye kiliseye katılmış, Akindayomi’nin vaazlarını yerel dil olan Yoruba’dan İngilizceye tercüme etmeye başlamış ve 1975 yılında papaz olarak atanmıştır. Akindayomi 71 yaşında vefatından sonra, Papaz Adeboye kiliseye önderlik koltuğunu devralmış ve günümüzde halen bu görevini devam ettirmektedir. *Kaynak: <http://rccg.org/who-we-are/history/>*

yurtlarda, 16'sı (%30) ise özel evde ikamet etmektedir. Çalışmamızda yer alan katılımcıların ülkemize geliş aracı ile barındıkları mekân arasında doğru bir orantı bulunmaktadır. YTB veya diğer adıyla Türkiye Bursları aracılığıyla gelenlerin büyük bir çoğunluğu YTB tarafından belirlenen kamu ve özel yurtlarda; kendi imkânlarıyla gelenlerin büyük çoğunluğu ise özel evde ailesi veya arkadaşlarıyla birlikte barınmaktadır.

BÖLÜM 1: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde kültürün ne olduğuna, toplumsal bir fenomen olan din ve dil öğelerinin kültür ile olan ilişkisine, kültürel etkileşim aşamasında tartışma konusu olan unsurlara (kültür şoku, kültürel bariyer, kültürel uzaklık/yakınlık, stereotip, ayrımcılık), kültürlerarası toplumda eğitimin dini-kültürel sosyalleşme sürecindeki rolüne ana hatlarıyla değinerek çalışmamızın teorik ve kavramsal çerçevesini oluşturmaya çalışacağız.

1.1. Kültür

“Kültür” kelimesi TDK’ya göre Fransızca “culture” (Latincesi “colere”, İngilizcesi “culture”) kelimesinden dilimize geçmekte olup, köken olarak “hars”, “ekin”, “tarım” anlamına gelmektedir. Kavramsal açıdan kültür: “Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü” (Kültür, t.y.) şeklinde tanımlanmaktadır.

Kültür, toplumlar tarafından üretilen maddi-manevi ihtiyaçlarını karşılamak üzere ve o toplumu diğerlerinden ayıran, biyolojik olarak değil öğrenilerek nesilden nesile aktarılan, kapsayıcı-kuşatıcı bir şekilde o kültürü paylaşan insanlara nasıl yapıp etmelerini gerektiğini gösteren; onların din, aile ekonomi, hukuk, eğitim ve boş zaman değerlendirmesi gibi kurumlarla ilişkisini belirleyen bir olgudur.

Her toplum kendine ait norm, değer ve davranışların birleşiminden oluşan bir kültürün etrafından toplanmaktadır (Torbiörn, 1988, s. 168). Kültür, bir toplumu diğerlerinden ayırıştırıcı ve insanlığı yığın olmaktan kurtarıp, onu başkalarından ayırt eden bir gerçekliktir. Din, örf, adet, dil, edebiyat, musiki, resim, dans, mimari gibi sanatlar; aile, hukuk sistemleri, üretim, tüketim, ulaşım şekilleri gibi “milletleri millet yapan maddi, manevi, ortak değer ve müesseselerin hepsine” “kültür” denilmektedir (Kaplan, 2015, ss. 24-27). Kültür bu yönüyle öznel bir olgudur ve toplumdan topluma genel olarak farklılık arz edebilmektedir. Bu farklılıktan ötürü, kültürel bir eylemin karşılığı, çoğu zaman başka bir kültürde bulunmayabilmektedir (Pearce ve Kang, 1988, s. 28).

Toplumda yerleşik halde bulunan kültürel öğeler o toplumun ruhunu yansıtmakta ve onun temel değerlerini oluşturmaktadır. Her toplumun kendine has dil, yemekler, mimari, edebiyat, hukuk sistemi gibi öğeleri o toplumun ritüellerini ve davranış kalıplarını şekillendirmektedir. Her kültürde olan değer yargıları, o toplumdaki fertleri çepeçevre

sararak kuşatmakta, davranışlarını şekillendirmekte, ona bir olgunun iyi-kötü, doğru-yanlış, anlamlı-anlamsız olduğunu öğreterek bireyi bir hedefe doğru yönlendirmektedir⁵ (Güleç ve Bekir, 2013, s. 96; Gökçel, 2012, s. 71).

Kültür insanın, maddi ve manevi ihtiyacını temin etmek üzere meydana getirdiği birimlerdir. Örneğin “fabrika” maddi, “cami” ise manevi ihtiyaçları tedarik etme adına meydana getirilen yapılardır (Kaplan, 2015, ss. 24-27). İnsanın ihtiyacına binen inşa edilen yapıların kültürle ilişkisini “fabrika” ve “cami” örnekleri üzerinden açıklamamız gerekirse: “fabrika”nın yapılış amacı, mimarı yapısı, işçi-patron ilişkisi; “cami”nin yapıldığı yer, mimarisi, tezyini, bölümleri, avlusu toplumdan topluma farklılaşabilir. Bu farklılaşma, aynı dili konuşan veya aynı dini inanca sahip olan iki farklı toplum arasında da görülebilir.

Birey, toplum tarafından üretilmiş kültüre tabi olur ve kültür onu çepeçevre sararak yaşamını biçimlendirir. Bununla birlikte birey, farklı kültürel öğelere sahip toplumlarla karşılaşana dek, kültürün kuşatıcı yönünün farkına varmadan bu yazısız kurallara riayet eder (Güleç ve Bekir, 2013, s. 96; Gökçel, 2012, s. 71). Bireyin kültürel farklılıklarla karşılaşmaya başlaması, diğer kültürler hakkında farkındalığa sahip olmasına yol açar. Bu da kültürün sübjektif yanısıdır. Yani kültür genele şamil edilemez, tahakküm ettiği toplumla sınırlandırılabilir. Zira her kültür kendi mensuplarına bir varoluşsal cevap sunmaya çalışır. Bu nedenle bir kültürü diğer kültürle üstünlük-aşağılık babında kıyaslanmamalıdır. Zaten bir kültürün iyi-kötü, üst-aşağı olduğunu ölçebilecek bir cetvelimiz olmadığı için, yapılacak kıyaslama objektif değil îndi sayılmalıdır. Herkesin, bulunduğu kültürün bir mahsulü olduğunu, davranış-duygularının şekillendiricisinin o kültür olduğunu; bu yönüyle kültürün bireysel, öznel olduğu unutulmamalıdır (Adler, 1975, s. 20).

Kültürlerarası etkileşim anında, iki farklı kültürel alt yapıya sahip bireyler arasında oluşması muhtemel ilişkinin düzeyini belirlemede, dil ve din unsurları etkili olabilmektedir. Zira din, inanlarına salt bir inanç formu; aynı zamanda tüm topluma

⁵ Kültür hakkında fikir beyan eden kimi düşünürler, kültürün bireyi kuşatıcılığı iddiasına karşı çıkmaktadırlar. Örneğin Torbiörn (1988, s. 170), kültürel normların kişileri her zaman yönlendiremeyeceğini ve bireylerin her zaman içinde bulunduğu kültürün ürünü olamayacağını ifade eder. Sözelimi birey kendi kültürü ve normları dururken, birey başka etnik grup ve oluşuma ait kültürlere bağlı kalabilir ve onun bir ferdiymiş gibi davranabilir.

egemen olacak şekilde yeni bir bakış açısı ve anlayış kazandırır. Dil ise sadece kişiler arası iletişim kurmayı sağlayan kodlar değildir. O aynı zamanda kişilerin davranış kalıplarını ve düşünce tarzlarını şekillendiren bir araçtır (Torbiörn, 1988, s. 174).

1.2. Kültür-Din İlişkisi

Din hakkında yapılmış özsel tanımlamaların dinin sosyolojik, psikolojik ve kültürel yansımalarını büyük oranda göz ardı etmesinden ötürü (Kurt, 2008, s. 76), işlevsel tanımına temas etmenin faydalı olacağı düşüncesindeyiz. Sosyolojik anlamda din, “bir topluluğun üyelerinin bağlı olduğu, bir kendinden geçme ya da mucize duygusu ile birlikte düşünülen simgelerin, ayrıca topluluğun üyelerinin katıldığı ayin uygulamalarının söz konusu olduğu bir inançlar kümesi”dir (Giddens, 2012, s. 1056), “kutsalın tecrübesidir” (Wach, 1995, s. 37). Din kültüre biçim veren, bireyi toplumsal ayinlere sevk eden, onun gündelik yaşantısını düzenleyen bir olgudur (Giddens, 2012, s. 1056),

İnsanlığın başlangıcına kadar götürülen din olgusu, bağlılarına bir inanç sistemi sunarak kul ile aşkın varlık ve kul ile kul arasındaki ilişkiyi belirler. Böylelikle din, toplumda yaşayan bir olgu olarak, aynı zamanda o kültür etrafında toplanan bireylerin yaşantısını da düzenler. Din, insanoğlunun dünya görüşünü, yaşama biçimini ve insani ilişkilerini belirlemesi nedeniyle kültürün de önemli unsurlarından birisidir.

Dinin insanlığın başlangıcından itibaren bilinen tüm toplumlarda var olduğunu, arkeolojik araştırmalar bize gösterir. Mağara duvarlarında rastlanılan dini sembol ve ayin izleri, bir açıdan din ile insanlığın köklü birlikteliği hakkında ip ucu verir. İzleyen tarih sürecinde de din, toplum hayatında varlığını devam ettirir ve insan yaşamının ayrılmaz parçası olan bir olgu olarak onun eylemlerine, benimseyeceği norm ve değerlerine şekil verir (Giddens, 579-580).

Ancak din ile toplumsal unsurlar yani kültür arasındaki ilişki tek taraflı değildir. Din ile kültür, birbirleriyle karşılıklı bir etkileşim halindedir. Din kültürü etkilerken, kültür de dini etkiler.

Din, bireylere sirayet ederek, onların yaşamını şekillendirir, oluşturmak istediği dünya düzenine göre onları biçimlendirir. Toplum hayatında normlar koyarak, topluma nüfuz eder ve neyi nasıl yapması gerektiğini ona öğretir (Wach, 1987, s. 7). Böylelikle din, kültürün önemli oluşturucularından bir olur. Öyle ki kültürün içindeki unsurlardan hangisinin dini olup olmadığı belirsiz hale gelir (Akyüz ve Çapcıoğlu, 2012, s. 45).

Bununla birlikte din, kültürel koşullardan etkilenir ve toplumun norm ve değerlerine göre değişime uğrama ihtimalini içerisinde barındırır. Başka bir ifadeyle din, yaşadığı kültürün etkisinde kalır ve toplumsal yapının damgasını taşır. Din, belli toplumsal koşullar altında doğar, o toplum tarafından yaşatılır ve o toplumun kültürel kodlarına göre zaman zaman değişikliğe uğrar (Akyüz ve Çapcıoğlu, 2012, s. 46).

Toplumsal koşullara göre kendini yenileyen bu iki kurum, farklı kültürel kodlara sahip olan diğer toplumlarla temasa geçtikten sonra da yaşamını sürdürebilmektedir. Yani kültür ve din ilk ortaya çıktığı haliyle kalmayıp değişim gösterebilmekte; öte yandan diğer toplumlar ile etkileşim neticesinde, ilk çıktığı toplumdaki diğerlerine sirayet edebilmektedir. Neticede farklı kültürel arka plana sahip olan iki toplum, aynı din bayrağı altında toplanabilmektedir. İslam'dan örnek verecek olursak, Mekke'de doğmuş olan bu din, taşıyıcılar aracılığıyla Arap kültürünün sınırlarını aşarak, farklı coğrafyalarda farklı kültürel özelliklere, ten rengine, ırka mensup toplumlarda da hayat bulduğu görülebilmektedir. Bununla birlikte din, taşındığı coğrafyanın kültürün kodlarıyla reaksiyona girerek yeni kültürün özelliklerini taşımaya veya kendi rengini o kültüre vermeye başlayabilmektedir.

Yukarıdaki örnekten devam edecek olursak, aynı esaslar üzerine bina edilmesine rağmen coğrafi koşullar, örf, adet, gelenekler aracılığıyla dünya genelindeki Müslümanların İslam anlayışlarının, benimsedikleri mezheplerin, tarikatların, felsefi düşüncelerinin, sanat ve idare anlayışlarının farklılaşmasına yol açtığına şahit olunabilmektedir (Kaplan, 2015, s. 17).

Din anlayışındaki bu tür farklılıklar, kimi zaman toplumlar kimi zaman da aynı toplumun içerisindeki gruplar arasındaki dünya görüşlerine yansır. Ne var ki din, yaşadığı kültürde denge unsuru olarak sosyal entegrasyonu ve toplum düzeni sağlamada önemli bir rol oynar. Din, adeta kültürü kabukları içerisinde saran, onun makro düzeyde değişikliğe uğramasını engelleyen bir olgudur (Bodur ve Çapcıoğlu, 2012, s. 127).

Dinin mevcut düzeni anlamlandırmadaki önemine değinen klasik toplum bilimci teorisyenler, dinin statükoyu koruma ve değişime engel olma/hızlandırma hususunda nasıl bir işleve sahip olduğu konusunda fikir ayrılığındadırlar. Durkheim, dinin fonksiyonel, entegre edici ve toplumsal bütünlüğü sağlama işlevine dikkat çekerek toplum için gerekli olduğunu; Marx ise dinin kültürel yaşamı, idareyi ve sermayeyi elinde tutanların lehine bir şekilde düzenlediği; dinin ideolojik bir yapıya sahip olduğu ve

bundan ötürü din kurumunun yıkılması gerektiğini belirtmektedir. Weber ise dini ideallerin statükoyu koruması bir yana, dinin devrimci bir karakteri olduğunun ve toplumsal değişimi hızlandırdığının altını çizmektedir (Giddens, 2012, s. 587).

1.3. Kültür-Dil İlişkisi

İnsanlar sembol üretmesi hasebiyle diğer varlıklardan ayrılmakta ve bu sembolleri dil ile diğerlerine aktarmaktadırlar. Bu bağlamda bireyler bağlı bulunduğu kültür içinde dil ile “şeyleri” sembolize eder ve bunların toplamı kültür dediğimiz olguyu inşa eder.

Kültürü keşfetmeye çıkılan macerada sembolik rehber olan dil (Sapir, 1929, s. 210), her toplumun kendi ihtiyaçlarına binaen, kültür ve medeniyet seviyesine uygun bir şekilde oluşturduğu, kendi tarihi ve kültürüyle iç içe olan yapıtaşlarıdır (Kaplan, 2015, ss. 134-135). Birbiriyle harmanlanmış kültür ile dil yani iletişim, arasında karşılıklı bir ilişki bulunmaktadır. Sözelimi, kültür dili etkilemekte, iletişim de kültürü etkilemektedir. Bireyler de iletişim yollarını, kültür aracılığıyla öğrenmektedir (Şen, 2008, s. 3). Bu yönüyle dil, salt bir iletişim aracı olmaktan ziyade, toplumların kimliğini oluşturmakta da önemli rol oynamaktadır (Gökçel, 2012, s. 68). Bu yüzden sosyal bilim alanında- özellikle sosyolojik çalışmalarda kültürel dokunun keşfedilmesi amacıyla yapılan çalışmalarda- düşünce, kalıp, davranışın bireyler arasında aktarılmasını kolaylaştırıcı veya zorlaştırıcı önemli bir rol oynayan dil konusuna odaklanmak gerekmektedir. Sosyologlar da dil farklılıklarının kültürler üzerinde yarattığı değişikliklerin sembolik önemine ilgi duydukları görülmektedir (Sapir, 1929, s. 210).

Kültür ile dilin yakın ilişkisinden ötürü, bireyler sosyalizasyon sürecinde kültür ile birlikte dili de öğrenmiş olurlar. Bireyler içerisinde yaşadığı kültürün ana dilini, otonom bir şekilde yani çok da farkına varmadan öğrenirler. Birey ana dilini öğrenmek için sistematik bir çaba sarf etmeye gerek duymaz; yaşadığı kültür ve çevreyle girdiği iletişim ve etkileşim ağları, dili öğrenmesine neden olur. Bu yüzden dil öğrenimi ve kullanımı çocuğun sosyalleşmesine, aynı zamanda sosyalleşme de onun dili ve dolayısıyla kültürü öğrenmesine olanak sağlar (Schuchlenz, 2003, s. 26; Little, 1991, s. 24).

Bununla birlikte dil, sadece o kültüre mensup olanlarla sınırlı kalmamakta gezginler, araştırmacılar, tüccarlar, öğrenciler aracılığıyla yabancı kültürle/toplumla ticari, akademik, politik nedenlerle etkileşime geçmek isteyen bireyler tarafından da öğrenilmektedir. Sebebi her ne olursa olsun, toplumla etkileşim halinde olmak, bireylerin

iletişim bazlı ihtiyaçlar hissetmesine yol açmakta; birey de bunu tatmin etme adına dil öğrenme çabası içerisine girmektedir (Schuchlenz, 2003, s. 26; Little, 1991, s. 24). Yerel halktan farklı olarak, o toplumun dilini öğrenmek isteyen bir birey o toplumda sosyalleşmediği ve otonom bir şekilde hem dili hem kültürü edinemediği için bu ikisini birlikte öğrenmesi uygun görülmektedir. Zira bir toplumun dilini iyi bilmek demek, her ne kadar faydası olsa da- onun kültürel yapı taşlarını bilmek anlamına gelmemektedir. Bireyin yabancı bir dili akıcı konuşması onun o toplumda kültürel kodlarını keşfedeceğini ve bu bağlamda zorluklar yaşamayacağını garanti etmemektedir. Bundan dolayı toplumla etkileşim anında dil bilgisi tek başına yeterli olmamakta, -zaruri olmamakla birlikte- kültür bilgisine de ihtiyaç duyulmaktadır (Fink, 2003, s. 65; Gannon ve Pillai, 2010, ss. 5-15).

Buna binaen dil öğretilirken sadece o dilin kurallarını öğretmek yetmez; aynı zamanda dilin sosyal, kültürel, ekonomik ve politik yapısı da öğretilmelidir (Güleç ve Bekir, 2013, s. 97; Er, 2006, s. 3; Fink, 2003, s. 65). Bir dili akıcı bir şekilde konuşabilmek, o dili konuşanlarla etkileşim halinde olmaya ve onların kültürel yapıtaşlarını kavramaya hizmet etmelidir (Fink, 2003, s. 65). Sözelimi öğrenciler içerisinde buldukları kültürü öğrenmeden o ülkede konuşulan dilde uzmanlaşması muhtemel gözükmemektedir (Güleç ve Bekir, 2013, s. 97; Er, 2006, s. 6). Bu yönüyle kültürel unsurlara vakıf olmadan bir dili akıcı bir şekilde konuşmak, o toplumu ve onu oluşturan unsurları anlamaya yetmemektedir. Yabancı bir dilde çok basit bir şiiri okuduğumuzu ve kelimeleri literal olarak bildiğimizi varsayalım. O toplumun dünya görüşünü bütünüyle yansıtan kültüre karşı bir farkındalığımız yok ise sözelimi o şiirde aktarılmaya çalışılan imaları, mesajları anlamamız da mümkün olmamaktadır (Sapir, 1929, ss. 209-210).

Dil ile kültürü birlikte öğrenmek, içerisinde bulunduğumuz toplumla etkileşimimizi arttırmayı ve ona uyum sağlamamızı da kolaylaştırmaktadır. Dili öğrenmek ve iyi kullanabilmek, kültürün maddi-manevi unsurlarını ve davranış biçimlerini öğrenmemize yardımcı olmaktadır (Aksoy, 2012, s. 302). Başka bir ifadeyle dil ve kültür birbirleriyle iç içe geçmiş süreçler olduğu için bir topluma, kültürel olarak uyum sağlamanın yollarından birisi de o kültürün aktarıcısı olan dili iyi bilmek ve kullanmaktır. Bulduğu toplumun dilini iyi kullanamayan birisine kültürün aktarılması ve onun uyum sağlaması mümkün gözükmemektedir (Güleç ve Bekir, 2013, s. 97). Bu yüzden dil ve kültür eğitimi birbiriyle yürütülmesi gereken bir süreçtir. Kültürel dokular dilde kullanılan kelimelere,

kalıplara, deyimlere ve ata sözlere yansır. Dilin inceliklerini öğrenmeye çalışma, bizleri kültürü anlamaya zorlamaktadır (Seymen ve Tok, 2015, ss. 1190-1191). Çünkü yabancı bir dili akıcı konuşan bireyin, o dil yetisini kültürün ana yapısını keşfetme adına kullandığında, kültürel etkileşime kolayca gireceği öngörülmektedir (Fink, 2003, s. 65).

Bahsettiğimiz bu olguların pratikte yansımalarına bakacak olursak, yukarıda dil ile kültürün yakın ilişkisinden söz etmiştik. Bu gerçeklik, bizi bir dili öğrenmede dini ve kültürel yakınlığın pozitif bir etkisi olduğu sonucuna götürmektedir. Tok ve Yığın, 57 yabancı uyruklu öğrenci üzerinde yaptığı nitel araştırmayla onların Türkçeyi öğrenme motivasyonlarını anlamaya çalışmıştır. Bunun neticesinde bu öğrencilerin Türkçe öğrenmesinde ekonomi, eğitim, turizm, siyasi ve evlenme gibi araçsal motivasyonların olduğunu ve tarihi, akrabalık, dini bağ gibi bütünleştirici motivasyonlar etkili olduğu tespit etmiştir (Tok ve Yığın, 2013, s. 144). Aynı çalışmanın bir diğer bulgusuna göre, Müslüman olan öğrencilerin Türkçe öğrenmelerinde eğitimin yanı sıra tarihi, dini, siyasi bağların olumlu bir motivasyon aracı iken, Hristiyan olan veya hiçbir dini inanca mensup olmayan öğrencilerin Türkçe öğrenmelerinde asıl motivasyonu ekonominin oluşturmaktadır (Tok ve Yığın, 2013, s. 132).

Dil ile kültürün birlikte öğrenilmesi hususunda ise linguistik alanındaki çalışmalar, dil kitaplarında dil ile birlikte kültürün öğretilmesinin dil öğrenimini kolaylaştıracağını bize göstermektedir. Öncelikle öğrencilere “dil farkındalığı” kazandırılacak ve bu da onları sadece dilin gramatik yapısını öğrenmekle sınırlamayacak, aynı zamanda o dili kuşatan ve oluşturan unsurlar hakkında malumat sahibi olmasına ve neticesinde dil becerisini geliştirmesine yardımcı olacaktır. Dil farkındalığının önemli aşamalarından birisi de öğrencilere kültür farkındalığı kazandırmaktır. Bunun da 3 önemli saçı ayağı bulunmaktadır: “bilgi (knowledge/savoir)”, “sosyo-kültürel kifayet (socio-cultural competence/savoir-faire)”, “tutum (attitude/savoir-être)” (Mairitsch, 2003, s. 49; Camilleri, Fenner ve Newby, 2000, s. 154).

- (1) Bilgi ile bireyin içerisinde bulunduğu yabancı toplumun kültürel öğelerini⁶ öğrenmesi;
- (2) sosyo-kültürel kifayet ile bireyin yabancı toplumda anlam karmaşası yaşamaması için

⁶ Yabancılara, ev sahibi toplumun dilini ve kültürünü öğretme sürecinde onların kültürel farkındalık kazanmaları için aktarılması gereken kültürel unsurlar arasında şunlar sayılabilir: tarih, coğrafya, siyaset,

o kültürde nasıl davranması gerektiğini kavraması kastedilmektedir. Önceleri bireyin yabancı topluma adapte olması ve karşılaşacağı durumlara karşı esneklik kazanması için toplumun geleneksel konuşma kalıplarını bilmesi yeterli olduğu düşünülürken, sonrasında artık bireyin o toplumla karşılıklı etkileşime girmesinin ve böylece karşılaşacağı olağan durumlara- örneğin yanlış anlaşılmalara- karşı hazırlıklı olması gerektiği kanaati hasıl olmuştur. (3) Tutum ile bireyin başkalarına karşı daha anlayışlı ve toleranslı olması gerektiği kastedilmektedir. Bireyler yeni toplumda yabancı olduğu için yerel dili tam anlamıyla öğrenememe riskiyle baş başa olabilirler ve bu yüzden yanlış anlaşılmalara kendilerinde hayal kırıklığı yaratmaması gerektiğini bilmelidirler (Mairitsch, 2003, ss. 49-50; Camilleri ve diğerleri, 2000, ss. 155-209).

1.4. Kültürel Etkileşim

1.4.1. Göç Olgusu

İnsanlığın başlangıcından itibaren bireyler iklim, ekonomik, siyasal, eğitim, beyin göçü ve emekli göçü gibi sebeplerden ötürü (Aksoy, 2012, ss. 294-295), bir yerden başka bir yere istekli veya isteksiz bir şekilde göç etmektedirler. Bununla birlikte sanayileşme devrimiyle başlayan ve devam eden süreçte XIX. yüzyıldan itibaren göç hareketliliğinde ve yeni uluslarla tanışmaya başlamada (Pearce ve Kang, 1988, s. 20) baş döndürücü düzeyde bir artış yaşandığı görülmektedir. XX. yüzyılda ise küreselleşme süreciyle birlikte hızlı ulaşım ve iletişim araçlarının gelişmesi neticesinde, bireyler öncesine göre hiç olmadığı kadar bir dinamizm ve süreklilikle, bir “hareketlilik” ve göç dalgası içerisinde kendilerini bulmuş (Yazgan, 2015, s. 183) ve bu durum kültürlerarası etkileşimin artmasına yol açmıştır (Aksoy, 2012, s. 298).

Bir ülkeden başka bir ülkeye göç eden kişiler kalış süreci ve amaç/dürtü gibi iki farklı ölçüte göre turist (tourists), misafir/geçici olarak kalan kişi (sojourners) ve göçmen/mülteci (migrants/refugees) olarak kategorize edilirler. “(1) İlk ve en belirgin kıstas “geçicilik”: Misafir, orta düzeyli bir zaman diliminde (6 aydan 5 yıla kadar) bir yerde bulunur ve çoğunlukla evine geri dönmekte niyetlidir. Misafire oranla turist, ülke dışında çok daha az; göçmen/mülteci ise çok daha fazla bir süre zaman geçirir. (2) İkinci

ırksal azınlıklar, gençlik kültürü, gelenekler, stereotipler, sosyal beklentiler, edebiyat ve sanat (Deutsch, 2003, s. 84).

kıstas ise, tanımlanması daha zor olan, amaç ve dürtü. Genel olarak turist, dinlenme ve kendi görgüsünü arttırma gibi belli bir amaç taşımayan dürtülerle seyahat ederken; göçmenler belirsiz ve karmaşık dürtüler içerisinde başka bir ülkeye göç ederler. Bu ikisine nazaran, misafir olanlar daha belirgin ve hedef odaklı bir dürtüye sahiptirler” (Furnham, 1988, s. 43). Göç eden gruplar arasında yer alan mülteciler zorunlu sebeplerle hareket halindeyken; göreceli olarak kalıcı pozisyonundaki göçmenler ile geçici durumdaki misafirlerin göç hareketleri gönüllülük esasına dayanmaktadır (Berry, Kim ve Boski, 1988, s. 71). Bu ayrıma, ülkemizden örnek verecek olursak, Cumhuriyetin ilk dönemlerinde etnik ve dini sebeplerden ötürü, 1960’lı yıllardan itibaren ise işgücü göçü sebebiyle göç hareketliliğinin olduğu görülmektedir (Aksoy, 2012, s. 297). İlk gruptakiler göçmen/mülteci, ikinciler ise misafir (her ne kadar ilerleyen süreçlerde geçici değil kalıcı durumda olmuş olsalar da) kategorisinde değerlendirilebilir. Araştırmamızın konusunu oluşturan yabancı uyruklu öğrenciler ise gerek ülkemizde geçirecekleri süre gerekse de eğitim gibi rasyonel ve bilinçli bir geliş amaca sahip olmaları bakımından “misafir (sojourner)” olarak değerlendirilmektedir.

Göç hareketlerinde uluslararası düzeyde görülen artış (özellikle XXI. Yüzyıldan itibaren) göç hareketliliğinin nedenlerinin ve türlerinin farklılaşmasına da yol açmıştır. Bu bağlamda uluslararası boyutta yaşanan göç hareketlerinin oluş sebeplerini açıklamak üzere genel olarak dört farklı kuramdan söz edilmektedir. Bu teoriler (1) itme-çekme, (2) merkez-çevre, (3) göç sistemleri, (4) ilişkiler ağı (network) şeklinde sıralanıp (Massey, Arango, Hugo, Kouaouci, Pellegrino ve Taylor, 1993, s. 432; Aksoy, 2012, s. 295), aşağıda kısaca açıklanmaktadır:

(1) *İtme-Çekme Kuramı*: Bu kuramlardan bir tanesi itme-çekme kuramıdır. Bu kurama göre örneğin iş amacıyla daha endüstrileşmiş, daha iyi çalışma imkânları ve yüksek ücretler sunan bir ülke, bu koşullara sahip olmayan ülkelerin vatandaşları için daha çekici gelebilir. Başka bir ifadeyle, yaşanan ülkenin kötü koşulları işçileri daha cazip ülkelere itmiş, daha cazip ülkeler de bu işçiler için çekici hale gelmiştir (Aksoy, 2012, s. 295). Daha iyi koşullarda eğitim almak üzere yapılan göçleri de bu kuram kapsamında değerlendirebiliriz. Dünyanın az gelişmiş bölgelerin insanları etnik çatışma gibi sebepler ötürü daha gelişmiş ülkelere- başta Amerika olmak üzere (Şan ve Haşlak, 2012, s. 50) Kuzey Avrupa, Kanada, İngiltere gibi- göç etme arzusundadır. Ülkemizin son yıllarda dış ülkelerle geliştirdiği ilişkiler ve dışarıya daha açık bir ülke olması, tanınırlığının artması;

az gelişmiş veya gelişmekte olan ülke mensupları için önemli bir cazip merkezi haline gelmesine kapı aralamıştır.

Tez konumuzla ilgili olarak itme-çekme kuramını değerlendirecek olursak, yabancı uyruklu öğrenciler geldikleri ülkelerdeki zor yaşam koşulları, ekonomik zorluklar, eğitim kalitesi gibi unsurlar itici bir rol oynarken; ülkemizin doğu-ile batı arasında bir köprü oluşturması ve farklı kültürel mozaikleri ihtiva etmesi, özellikle YTB aracılığıyla verilen Türkiye Bursları'nın cazip imkânlar sunması, halkının çoğunluğunun Müslüman olması (Müslüman öğrenciler açısından) gibi hususlar ülkemizin yabancı uyruklu öğrenciler için cazibe merkezi haline gelmesine yol açmaktadır.

(2) *Merkez-Çevre Kuramı*: Bu kuram genel itibarıyla yöneten ile yönetilen ilişkileri ekseninde göçe açıklamalar yapar. Sömürgecilik kavramına sıklıkla atıfta bulunan bu kurama göre, XVI. yüzyılda ortaya çıkan sömürgecilik günümüzde de etkilerini devam ettirmektedir. Teknoloji, hammadde, sermaye üreten ülkeler merkez, bu ülkelere doğru göç eden kişilerin geldikleri yerler ise çevre olarak kabul edilmektedir. Böylelikle göçler çevreden merkeze doğru yapılmaktadır (Aksoy, 2012, s. 295).

(3) *Göç Sistemleri Kuramı*: Bu kuram göç olgusunu iki ülke arasındaki tarihi ve siyasi bağlar ile açıklamaya çalışmaktadır. Yani iki ülke arasında gerçekleşmiş olan göç hareketinin altında yatan asıl sebep, bu ülkelerin daha önceden kurduğu siyasal, askeri ve ekonomik birlikteliklere dayandırılmaktadır (Aksoy, 2012, s. 296). Bu kurama göre siyasal-kültürel bağlantılar, toplumsal kuruluşların faaliyetleri, bireysel/kamusal yatırımlar iki ülke arasındaki göç hareketlerini arttırmaktadır (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014, s. 40) Örneğin, Türklerin Almanya'ya işçi olarak gidişleri, bu iki ülkelerin Birinci Dünya Savaşı sırasındaki yaptıkları ittifak ile açıklanabilir (Aksoy, 2012, s. 296).

(4) *İlişkiler Ağı (Network) Kuramı*: Bu kurama göre göç olayları daha önceden bir ülkeye göç eden ve göç etmek isteyenlerin arasındaki bağlantı ile açıklanabilir. Örneğin ekonomik kaynaklı ve emekli göçleri genel olarak bu kuram ile izah edilebilir (Aksoy, 2012, s. 296).

Yazgan A noktasından B noktasına gelen öğrencilerin sürekli varış noktasında kalmadıkları ve A-B arasında mekik dokudukları, başka bir ifadeyle iki nokta arasında gidiş-geliş yaptıklarını ifade etmektedir. Kendi çalışmasından alıntılacak olursak,

Sakarya Üniversitesi Sosyoloji Bölümü öğrencileri üzerinde çalışma yapan Yazgan, tatil ve aile ziyaretleri için A noktasına giden öğrenciler için “hareketli katılımcı”, Sakarya’da ikamet eden öğrenciler içinse “hareketli olmayan katılımcı” kavramını kullanmaktadır (Yazgan, 2015-184). Her ne kadar Yazgan şehir içi ve şehir dışı sınırlılığında bu kavramsallaştırmayı kullanmış olsa da çalışmamızda yer alacak öğrenciler eğitim amacıyla başka bir ülkeden Türkiye’ye, tatil ve bayramlarda geçici olarak, mezun olduklarında ise daimî bir şekilde tekrardan ülkelerine dönmelerinden dolayı bizim tarafımızdan “hareketli katılımcı” statüsünde değerlendirilmektedir.

Şunu da söylemek gerekir ki göç olgusunu açıklamada kalınacak süre ve dürtünün yanı sıra psikolojik-sosyolojik koşullar da dikkate alınmalıdır. Geliş amacı ve kalınan süre, bağımsız kıstaslar olarak kabul edilirken; zorluk ve yaşanan stresin yoğunluğu, yerleşik ve ev sahibi halkla kurulan irtibatın düzeyi, bireyin kendi yaşam görüşünde yaşanan değişiklikler bağımlı kıstaslar olarak değerlendirilmektedir (Furnham, 1988, s. 43). Göç hareketliliğinin ve beraberinde kültürlerarası etkileşimin artması (Aksoy, 2012, s. 297), neticesinde, göçmenlerin yeni bir kültürle karşılaşmakta ve bu durum bireyin yeni toplumda uyum sancısı yaşamasına yol açmaktadır (Pearce ve Kang, 1988, s. 20). Kültürel etkileşimin kaçınılmaz bir sonucu olarak ortaya çıkan bu uyum/uyumsuzluk durumunun belirsizliği bireyler ve grupların göç etme ve etkileşime girme motivasyonlarını düşürebilmektedir. Habermas (1996, ss. 130-131; Şan, 2005, s. 94)’a göre, kültürler varlığını sürdürebilmek için kendi içine kapanma yerine başkalarıyla etkileşim halinde olmayı seçmelidirler. Bu nedenle, kendi kültüründen ayrılmaktan ve eleştiriye maruz kalmaktan çekinmemelidirler.

Kültürel etkileşim hakkında yapılan araştırmaları değerlendiren Berry (1997, ss. 12-13), farklı kültürel kodlara sahip bölgelere göç eden bireylerin üç farklı sosyolojik ve psikolojik kültürel etkileşim süreci içerisinde bulunabileceğini ifade etmektedir: “(a) İlk durum yeni kültürel unsurlara uyum sağlamada başarılı olunan ve Berry (1980) tarafından “davranışsal değişimler [behavioural shifts]”, Brislin, Landis, Brandt (1983) tarafından “kültürel öğrenme [cultural learning]”, Furnham ve Bochner (1986) tarafından “sosyal beceri kazanımı [social skills acquisition]” şeklinde kavramlaştırılan süreçtir. (b) Eğer ki başarılı bir uyum sağlanamayıp, yerel kültürle bir çatışma hali yaşanırsa bireylerin bu sefer ya “kültür şoku [culture shock]” (Oberg, 1960) ya da “kültürlenme stresi [acculturative stress]” (Berry, 1970; Berry ve diğerleri, 1987) yaşama ihtimali

artmaktadır. (c) eğer birey büyük çapta zorluklar hissetmeye başlarsa, bu sefer “psikopatoloji [psychopathology]” veya “akıl hastalığı [mental disease]” (Malzberg ve Lee, 1956; Murphy, 1965; WHO, 1991) yaşaması muhtemeldir.”

1.4.2. Kültürel Uyum

Kültürlerarası uyum “bireyler ve çevre arasındaki uyumdur. “Yabancı” bir çevreye adapte olan kişiler, kendileri ve çevreleri arasında iyi bir uyum için çabalarlar.” Belirsizliği azaltmak ise “kişilerin, karşılıklı etkileşim sırasında kendi davranışları ile başkalarınınkini öngörme ve açıklama yetisi” iken; tedirginlik, “yabancı kültürel bir çevrede hissedilen negatif sonuçların korkusu”dur (Gudykunst ve Hammer, 1988, ss. 111-112). Kültürleşme/kültürel etkileşim sürecinde stres ve tedirginlik yaşanılması her ne kadar kaçınılmaz bir durum değil, ihtimal dâhilinde (Berry ve diğerleri, 1988, s. 78) olsa da belirsizlik ve tedirginliği kontrol etmek/azaltmak, göçmenlerin kültürel uyum adına son derece önemlidir. Kültürel etkileşim esnasında ikisini yapmak belki uyum için tek başına yeterli değildir ama uyum sürecinin sağlıklı işlemesi adına gereklidir (Gudykunst ve Hammer, 1988, s. 109).

Kültürel etkileşim esnasında bireyin yaşaması muhtemel olan belirsizlik ve tedirginlik derecesine etki eden birtakım hususlar vardır. Söz gelimi göç ettiği yeni kültür ile geldiği kültür arasındaki değer farklılıkları ile kişinin yaşayacağı zorluk ve stres derecesi birbirleriyle bağlantılıdır. Değer farklılıklarının artması- sosyolog ve psikologların yaptıkları araştırmalar neticesinde de görüleceği üzere- kişilerin sapkınlık gösterme, suç işleme, zihinsel sorunlar yaşama ve mevcut değerlerle çatışma gibi olumsuzlukların oranını arttırmaktadır. En yalın ifadeyle belirtmek gerekirse değer farklılıkları uyumsuzluk ve stresi beraberinde getirir (Furnham, 1988, s. 56).

Bunun yanı sıra kültürel uyum tek taraflı olmayıp hem göç eden kişilerin hem göç alan bölge sakinlerinin yaklaşım biçimiyle anlaşılabilir bir olgudur. Yeni bir yere göç edenler, şayet kendi kültürlerini “tek gerçek” kültür olduğunu, diğerlerinininkisini de “farklılık”tan ziyade “yanlış” olarak (Pearce ve Kang, 1988, s. 22) kabul etmesi halinde, kültürel uyumun zorlaşması tabiidir. Yerel halkın da kendi kültürünü, göç edenin kültürü ile kıyaslaması ve kendi kültürünü “tek gerçek” görmesi de aynı şekilde göçmenin uyumunu zorlaştırması muhtemeldir.

Bir diğerk belirleyici husus, ev sahibi kùltùr hakkında yeterli malumata sahip olmaktır. Bununla, kişinin ev sahibi kùltürün norm ve iletişim kurallarını anlaması kastedilmektedir. Böylelikle bu birey, ev sahibi halkın kùltürünü ve davranışlarının anlamını tam olarak kavramış olmaktadır. Mamafih kişiler, göç ettiği yer ve oranın sakinleri hakkında her zaman yeterince bilgiye sahip olmamaktadır. Kısıtlı bilgilerin giderilmesi adına, etkileşim ve bilgilenme dışında, bazen de çıkarımlara gereksinim duyulabilmektedir (Gudykunst ve Hammer, 1988, ss. 113-117). Ne var ki, eğitim kaynaklı göçlerde, beyin ve emekli göçlerinde, diğerk tür göçlere oranla gönüllük daha çok hâkim olduğu için bireyler, göç edecekleri ÷lkeleri gelmeden önce oranın kùltürünü öğrenmeye daha istekli gözükmeakteler. Bu gönüllük ve isteklilik, onların yeni kùltüre olan uyumlarını da arttırmaktadır (Aksoy, 2012, s. 301).

Misafir olarak göç eden bireylerin yerleştikleri ÷lkeadaki beklentilerinin derecesi de onların ev sahibi toplumun kùltürüne uyumunu belirlemede etkisi olabilmektedir. Bu kişilerin örneğin sosyal, ekonomik, coğrafik beklentileri bulunmaktadır. Bazı göçmenler diğerklerine göre daha fazla beklenti içerisine girebilmektedir; bir kısmıninki gerçekleşmekteyken bazılarınıninki gerçekleşmemektedir. Bununla birlikte hangi beklentinin gerçekleşip gerçekleşmemesinin, onların uyum düzeyini belirleyeceği müphemdir. Buna ilaveten beklentilerinin karşılanmamasının, uyumu azaltacağını söylemek de yanlış olabilir. Şu da söylenebilir ki düşük beklentiler kısa süreli uyum için belki daha fazla tercih edilebilir ama uzun vadede zayıf bir uyum oluşturaçağı nedeniyle daha az tercih edilebilir (Furnham, 1988, s. 55).

1.4.2.1. Kültürel Uyumun Aşamaları

Yoshikawa (1988, ss. 142-144) ve Adler (1975, ss. 16-18) kültürel uyum konusunda ortaya atılmış kavramsallaştırmalardan yola çıkarak, kültürel uyumun: (1) iletişim, (2) dezentegrasyon, (3) yeniden entegrasyon, (4) otonomi ve son olarak (5) çift salıncak/bağımsızlık olmak üzere toplamda 5 aşamada gerçekleştiğini belirtmektedir:

(1) İletişim: Yeni bir kùltürle ilk iletişim anında, bu yeni duruma karşı verilen tepkiler kişiden kişiye farklılıklar arz edebilir. Bazıları kendi kùltürünü devam ettirme konusunda ısrarcı olabilirken, bazıları bu yeni kùltürde kendisinden bir parça görebilir. Bazıları için bu yeni ve heyecan verici durum “balayı” havasında geçebilir, yani onun için merak uyandırıcı olabilirken, bazıları için tehlike arz edici bir halde addedilir.

(2) Dezentegrasyon: Bu aşamada birey, kendi kültürü ile ev sahibi kültür arasındaki farklılıklar sebebiyle kendini bir çatışma ve belirsizlik içerisinde bulur. Eğer birey bu farklılıkların üstesinden gelemez ise, kültür şoku yaşamaktadır. Adler bu duruma “dezentegrasyon” adını vermektedir.

(3) Yeniden Entegrasyon: Bu süreçte birey bir önceki durumun handikaplarından kurtulmanın yollarını aramaya başlar ve ilk süreç ile ikincisi arasında bir git-gel yaşar. Bu durumda bireylerin kimlik krizi yaşamaması, iki kültür arasında sıkışması, aidiyet duygusunu arama hallerinde olması muhtemeldir. Zira bu kişiler anlamsızlık ve yabancılaşma duygusu içerisine girmişlerdir.

(4) Otonomi: Birey, önceki süreçlerin aksine, bakış açısında bir esneklik kazanmıştır. Artık kültürel farklılıklar, onun için bir trajedi değildir. Benzerlikleri ve farklılıkları olgunca benimser ve onların kazanımlarını anlamaya başlar. Bu süreçlerde bireylerde bir gelişim yaşanır ve birey kendisini “üçüncü kültüre” ait hissetmeye başlar.

(5) Çift Salıncak: Artık birey kültürel farklılıklardan ve benzerliklerden tam anlamıyla istifade etmeyi öğrenmiştir. “Kişi bağımsızdır ama aynı zamanda karşılıklı bağımlıdır. Bu paradoksal varoluş, kendisini yeni bir kimliğe bırakabilir: “Bütünlük içinde birlik” veya “bütünlük içinde ikilik”. Bu son aşamada birey dünyaya karşı daha açık daha duyarlı hale gelir ve artık farklılıklara karşı mesafeli olmayıp onlarla yüzleşmeye çalışır. Bir açıdan da yabancı olarak addettiği şeylere açık kalma isteği, onu daha korunaksız bir hale sokar.”

Ting-Toomey ve Kurogi'nin formüle ettiği “facework⁷ management” teorisine göre ise bireyler kültürlerarası iletişim yetkinliğine ulaşmak, başka bir ifadeyle kültürlerarası uyum sergileyebilme yeteneğine haiz olmak için “bilgi”, “farkındalık”, ve “etkileşim” becerilerini geliştirmeleri gerekmektedir. Araştırmacılar bu teoriyle motivasyonel faktörlerden ziyade bilişsel ve davranışsal faktörlere odaklanmaktadır (Spitzberg ve Chagnon, 2009, s. 12; Ting-Toomey ve Kurogi, 1998, s. 201).

Bilgi boyutu ile etnomerkezci bakış açısına sahip olan kişiler, başkalarının kültürü hakkında bilgi sahibi olarak, farklı kültüre sahip olanların farklılıklarına saygı duymayı

⁷ “Facework” ile “başkalarının saygınlığını arttırmak veya ona karşı durmak için bireylerin kendi sosyal saygınlığını düzenleyen iletişimsel davranışlar” kastedilmektedir. Bu ifade kişiler arası saygınlık konularına ve başkalarının aidiyetini dikkate alma konularına refere etmektedir (Ting-Toomey ve Kurogi, 1998, s. 188).

öğrenebilmektedirler. Bu aşamada başkalarının kültürel bakış açılarını öğrenip, onlarla empati kurmaları, sözgelimi onların aidiyet duyduğu bireyselci/toplulukçu⁸ toplum anlayışına göre onlara yaklaşım biçimi sergilemeleri gerekmektedir (Ting-Toomey ve Kurogi, 1998, s. 201).

Farkındalık boyutu, kendi kültürel ve alışlageldik varsayımlarımızı, etnomerkezci bakış açımızı ve önyargılarımızı tekrardan gözden geçirmemize ve düzenlememize olanak sağlamaktadır. Bu aşamada, yeni etkileşim patikalarından geçmek için, iflah olmaz duygularımızla hesaplaşmalıyız. Yeni fikirlere ve bakış açlarına açık olmamız için, mental açıdan belli bir esnekliğe ve empati kurma becerisine sahip olmalıyız. Son olarak farkındalık sahibi olmak, kültürlerarası etkileşim sürecinde yaşanacak olası bir çatışma anında yaratıcı bir düşünme gücüne sahip olmayı gerektirmektedir. Eğer ki çatışma anında iki birey birbirinden uzaklaşmayı tercih eder ve ortak paydada buluşma yolu aramaktan imtina ederse, o kültürel çatışmanın tatminkâr bir şekilde sonlanmasını beklemek beyhude gözükmemektedir (Ting-Toomey ve Kurogi, 1998, ss. 203-204).

Son boyut olan etkileşim becerisi ile “mevcut durumda münasip, etkili ve uyarlamalı bir şekilde etkileşime geçme kabiliyetlerimiz” kastedilmektedir. Kültürlerarası etkileşim kaynaklı çatışma anında bireyler birbirlerinin kültürel ve bireysel farklılıklarını anlamaya ve sakince birbirine anlatmaya hazır olmalıdırlar. Birbirlerinin sorunlarını pür dikkat-“kulaklarıyla, gözleriyle, kalpleriyle”-, başka bir ifadeyle kullanılan tonlamayı, ritmi, jest ve mimikleri ile bazen de sükutla dinlemelidirler. Bu aşama kendi içerisinde gözlem, tasvir, yorum, muallaklık içermektedir. (1) Öncelikle karşı taraftan sözlü veya sözsüz davranışları gözlemlenir. (2) Sonrasında kültürlerarası tartışma esnasında cereyan eden zihinsel ve davranışsal tepkiler tasvir edilir. Örneğin: “benimle konuşurken göz teması kurmuyor”. (3) Sonrasında, gözlemlediğimiz ve tasvir ettiğimiz davranışları anlamlandırmak için birden çok yorum geliştirmeliyiz. Örneğin, “belki kendi kültürel

⁸ Bireyselci toplumlarda bireyin düşünceleri, davranışları ve duyguları -toplulukçu toplumdakinin aksine- bireyin kendi yaşam algısına göre şekillenmektedir. Toplulukçu toplumda ise birey toplumun gelenekleri, norm ve değerlerine göre eylemini düzenlemektedir (Markus ve Kitayama, 1991, ss. 226-230; Wasti ve 2007, s. 3). Bireyselci toplumda, bireyin; toplulukçu toplumda ise toplumun menfaatleri ön plana çıkmaktadır (Wasti ve 2007, s. 3). Toplulukçu toplumda bireylerin, bireyselci toplumlardakilere oranla daha yardımsever ve fedakâr olduğunu yapılan çalışmalar göstermektedir. Örneğin bu çalışmalardan biri Kenya, Meksika ve Filipinler gibi toplulukçu olduğu bilinen toplumlarda çocukların, bireyselci toplum olan Amerika’dakilere göre daha yardımsever olduğunu bize göstermektedir (Aytan, 2009, s. 46; Franzoi, 2005, s. 473).

yapısında, göz temasından kaçınmak saygılı bir davranıştır; belki göz temasından kaçınmayı ayıp olarak değerlendirmem kültürümden ötürüdür.” (4a) Son olarak farklılıklara saygı duyabilir ve etnomerkezci yaklaşımımızı askıya alabilir veya (4b) alışkın olmadığımız bu duruma olan hoşnutsuzluğumuzu kabullenerek açık uçlu bir değerlendirmede bulunabiliriz. Örneğin, “göz teması kurmak bu kişinin kültürel bir alışkanlığı olduğunu anlıyorum, ama böyle bir etkileşimden rahatsız olduğum için halen bu durumdan hoşnut değilim”. (4c) Bu davranışın gerçekten onun kültürü açısından etik mi yoksa bu onun bireysel bir huyu mu olup olmadığını sorgulayabiliriz. (4d) Bu tarz farklılıkların gerçek sebebinin ne olduğunu kavramak için karşı taraf ile özel bir iletişim ağı kurabiliriz (Ting-Toomey ve Kurogi, 1998, ss. 204-205).

Deardorff ise, kültürlerarası öğrenci uyumu konusunda uzman 23 araştırmacı ile yaptığı araştırma ile uyumun tanımını ve bileşenlerinin portresini çizmeye çalışmıştır. Neticesinde yazar, bileşenlerini de içerisine dâhil ettiği güdüsel, bilişsel ve beceri unsurlarına dayalı bir tanımın ortaya çıktığı çalışmasında; tutumlar, bilgi/kavrama ve yetenekler gibi ölçütlerin derecesinin bireyin kültürlerarası etkileşim derecesinin de belirleyici olduğuna kanaat getirmiştir (Spitzberg ve Chagnon, 2009, ss. 13-14; Deardorff, 2006, ss. 254-256; Deardorff, 2004, ss. 196-198).

Deardorff’un temas ettiği (1) ilk aşama olan tutumlar aşamasında, bireysel olarak bir takım zaruri tutumlara sahip olmak gerekmektedir. Bunlar: saygı (diğer kültürlere saygı göstererek), açıklık (sorgulamadan kültürlerarası öğrenmeye ve diğer kültürlere sahip insanlarla etkileşime girmeye açık olarak), merak ve keşif (anlam muğlaklığını ve belirsizliği tolere ederek). (2) Sonraki aşamada dinleyerek, gözlemleyerek, yorumlayarak, analiz ederek, değerlendirerek ve bağlantı kurarak bilgilenmeye ve kavramaya çalışılmalıdır. Bu boyutta kültürel kişisel farkındalığa, derin anlayışlılık ve kültür bilgisine (bunun içerisinde başkalarının dünya görüşüne ve kültürüne etkinini rolünü anlamak da dâhildir), spesifik kültür bilgisine, sosyo-linguistik farkındalığa haiz olmamız gerekmektedir. (3) Tüm bunlar neticesinde adapte kabiliyeti (değişik iletişim tarzlarına ve davranışlarına; yeni kültürel çevreye adapte olma), esneklik (uygun iletişim tarz ve davranışları seçerek ve kullanarak), etnogöreceli bakış açısı ve empati gibi dâhili çıktılar elde ederiz. (4) Son aşamada ise kültürlerarası bir durumda edindiğimiz etkin ve uygun bir şekilde davranma ve iletişime geçme gibi harici çıktılar yoluyla oryantasyon süreci

tamamlanmış olmaktadır (Spitzberg ve Chagnon, 2009, ss. 13-14; Deardorff, 2006, ss. 254-256; Deardorff, 2004, ss. 196-198).

1.4.2.2. Belirsizliğin/Tedirginliğin Azaltılması ve Yaşam Doymu

Kültürlerarası etkileşim aşamasında bireylerin tatminkâr yaşam doyumuna ve mutluluğa erişmeleri için, farklılıklardan ötürü yaşamaları muhtemel belirsizliği ve tedirginlik ile başa çıkmaları önem arz etmektedir. Yaşam doymu, kişilerin maddi ve manevi açıdan yaşantılarından duydukları memnuniyet şeklinde tanımlanabilir (Şeker ve Akman, 2015, s. 112). Bu kavram, kimi zaman “mutluluk” kavramı ile ilişkilendirilmeye ve açıklanmaya çalışılmaktadır. Shin ve Johnson, bireyin “kaynaklara erişme, ihtiyaç ve arzularının tatmin olma; kendini ifade edebilecek aktivitelere katılım sağlama ve başkalarıyla ve geçmişle kendisini mukayese edebilme” derecesinin o bireyin mutluluğu hakkında bize bir bilgi sunabileceğini düşünmektedir (Neto, 2001, s. 54; Shin ve Johnson, 1978, s. 479). Yine onlara göre cinsiyet, yaş, gelir gibi bireysel özellikler de mutluluğu etkiler ama bunlar tali unsurlardır ve yukarıda sayılan dört öğeye göre şekillenmektedir. Sosyal bilim çalışmalarında yapılan “mutluluk” tanımlarını yetersiz bulan bu iki sosyal bilimci, bireyin mutluluk derecesini ihtiyaç ve kaynaklarının, mensubu olduğu kültür ve çevrenin şekillendirdiğini belirtmektedirler (Shin ve Johnson, 1978, s. 491).

Bireyler, yeni bir kültürle karşılaştığında, genel olarak birbirlerine “yerli”ymiş gibi davranmazlar ve ihtiyatlı hareket ederler. Kültürlerarasında farklılıklar olduğundan ötürü, birbirlerine karşı davranışlarında bu yüzden bir belirsizlik hakimdir ve karşılıklı olarak yanlış anlaşılmaya açıktırlar (Pearce ve Kang, 1988, s. 27). Kültürel etkileşim sürecinde yaşam doyumunu arttırmak ve mutluluğu sağlamak için belirsizliğin azaltılması, tedirginliğin kontrol altına alınması/azaltılması ve stresle başa çıkılması gerekmektedir. Bu da stereotipler, münasip bir irtibat, paylaşılan ağlar, gruplar arası tutumlar, kültürel kimlik, kültürel benzerlik, ikinci dil kabiliyeti ve ev sahibi kültür malumatı ile yakından ilgilidir. Belirsizliği azaltmak, uygun belirsizliği azaltma stratejileri kullanma, sempatiklik ve yakın dostluk ile bağlantılıyken; tedirginliği azaltmak dışarıdan gelenlerin motivasyonu, bu kimselerin psikolojik ayrışmaları, ev sahibi halkın bu kişilere karşı tutumları ve ev sahibi kültürün dışardan gelen kişilere karşı uyguladığı politikalar ile ilintilenir (Gudykunst ve Hammer, 1988, s. 132).

Bireyin yeni bir kültürel ortamda yaşayacağı belirsizler ve gerilimler onun adapte sürecinde yaşam doyumunu belirleyebilme kudretine sahiptir. Bununla birlikte demografik ve psiko-sosyal koşulların ortak bir birleşimi olan “hakimiyet”i bu süreçte önemli bir rol oynar. Eğer birey bu iki koşulun yaratacağı zorlukları kontrol edebilme gücünü kendinde bulursa, o zaman yaşam doyumunda artış olması muhtemeldir. Başka bir ifadeyle ne kadar yüksek derecede hakimiyet kurulabilirse, o kadar yüksek yaşam doyumunu kaçınılmazdır (Neto, 2001, s. 65).

Folkman ve Lazarus (1985, s. 157; Ward ve Kennedy, 2001, s. 636) mensubu oldukları kültürel değerlerden farklı bir kültürel dokuya geçiş yapan bireylerin, karşılaşacağı uyum sorunlarını aşmada takip edebileceği belli başlı sekiz yolun altını çizmektedir: Problem çözme, hüsnükuruntu, önyargılardan uzak olma, sosyal destek arama, pozitif düşünceye sahip olma, kendisini de suçlayabilme, çatışma ve gerilim anında sakin kalabilme, geri çekilme ...

Folkman ve Lazarus (1985, s. 157), saymış oldukları bu sekiz ölçeği, öneri cümlelerle şöyle izah etmektedirler:

- (1) Problem çözme: “Problemin ne olduğunu daha iyi anlamak için onu analiz etmeye çalışıyorum.”
- (2) Hüsnükuruntu: “Umut ediyorum ki içinde bulunduğum bu (kötü) durum, yakında iyiye doğru gidecek.”
- (3) Önyargılardan uzak olma: “Her şeyi unutmaya çalış”
- (4) Sosyal destek arama: “İçinde bulunduğum durumu daha iyi kavraması için birisiyle konuş.”
- (5) Pozitif düşünceye sahip olma: “Umut ışığına bak, deyim yerindeyse; bir şeylerin parlak kısmına bakmaya çalış.”
- (6) Kendisini suçlayabilme: “Farkına varmalıyım ki problemin ortaya çıkmasında benim de katkım var.”
- (7) Çatışma ve gerilim anında sakin kalabilme: “(Bunun için) koşuyorum veya egzersiz yapıyorum.”
- (8) Geri çekilme: İnsanları, kötü şeylerin farkına varmalarına mâni ol.”

Singapur'a yerleşmiş olan 113 İngiliz vatandaşı üzerinde anket çalışması yapan Ward ve Kennedy, "aktif başa çıkma, planlama, araçsal toplumsal destek arama, duygusal toplumsal destek arama, rekabetçi aktiviteleri baskılama, pozitif büyüme ve yeniden yorumlama, itidalli başa çıkma, kabullenme, duyguları dışa vurma, reddetme, ruhsal rahatlama, davranışsal rahatlama" şeklinde 12 ölçekli bir stresle başa çıkma envanteri kullanmıştır (Ward ve Kennedy, 2001, ss. 637-638).

Furnham (1988, s. 54), tedirginlik ile dini anlayış arasındaki ilişkiye temas etmektedir. Ona göre, kaderci bir dini anlayışa sahip olanlar ile yaşadığı tecrübeler neticesinde kendini çaresiz niteleyenlerin, kişisel iradenin daha önemli olan muhitlerden gelenlere nazaran daha fazla uyumsuzluk yaşadıklarını ve stresle başa çıkmada zorlandıklarını göstermektedir

Portekiz'deki göçmen ailelerinden 313 Angolalı, Yeşil Burunlu ve Hindu ergen bireyin yaşam doyumunu ölçmeye amaçlayan Neto'nun ulaştığı sonuçlara göre (1) erkek cinsiyetine sahip olanların (2) "izzetinefis" sahibi olanların (3) homojen bir etnik yapıya sahip mahallede ikamet edenlerin- bu ölçütlere sahip olmayanlara göre- yaşam doyum oranı daha yüksektir (Neto, 2001, s. 65).

1.4.3. Kültür Şoku

Kültür şoku⁹ psikolojik, sosyal ve kültürel farklılıklar nedeniyle yaşanan ve kendi kültüründen kopup yeni kültürün belirsiz ve değişken durumlarına karşı koyulan duygusal reaksiyonların bütünüdür. Bu olgu içerisinde çaresizliği, agresifliği, kandırılmışlık korkusunu, kirlenmişlik duygusunu, incinmeyi, ihmal edilmişliği içerisinde barındırır (Adler, 1975, s. 13).

Bireyler, göç ettikleri ülkelere ilk adımlarını attıklarından itibaren, duygusal bir boşluk içerisine girip, yabancılaşma hissedebilirler. Karşılaştıkları yeni kültür ile bireyin sahip olduğu nitelikler arasındaki farkın büyük oluşu, kültür şoku dediğimiz olgunun

⁹ Furnham'ın aktardığına göre, "kültür şoku" kavramını ilk kez antropolog Oberg (1960) kullanmıştır. Ama bu konu hakkında çalışmalar yapan bazı araştırmalar, bu olguyu farklı kavramlar ile açıklamışlardır. Sözelimi Guthrie (1975) "kültür yorgunluğu (culture fatigue)", Smalley (1963) "dil şoku (language shock)", Byrnes (1966) "rol şoku (role shock)", Ball-Rokeach (1973) "yaygın anlam bulanıklığı (pervasive ambiguity)" ifadelerini [kavramlar, şahsımız tarafından Türkçeye aktarılmış olup, orijinal halleri parantez içinde gösterilmiştir] kullanmışlardır (Furnham, 1988, s. 45).

gerçekleşmesine yol açmaktadır. Bireyin yaşayacağı kültür şokunun sürecini ve niteliğini, bireysel özellikler ile yeni kültür arasındaki uyum ve etkileşim belirlemektedir (Aksoy, 2012, s. 299). Kültürlerarası adaptasyon süreçlerinde vuku bulan kültür şoku (Kim, 1988, s. 12), coğrafi hareketliliğin olumsuz yönlerinden biri olarak kabul edilmektedir (Furnham, 1988, s. 42).

Birey içerisine girdiği yeni toplumda yaşayacağı zihinsel ve duygusal rahatsızlıklardan dolayı stres ile karşılaşır. Psikolojik ve fiziksel etkileri olan bu süreç, bireyin nelerden hoşnut olacağına dair belirsizlik içerisine girmesine yol açar. Neticede bu duygunun derinleşmesi bireyde hissizlik, yalnızlık gibi karmaşık duygular yaşamasına neden olur (Güçlü, 1996, s. 103).

Kendi ülkesinden ayrıлып başka bir ülkeye göç edenlerin neredeyse hepsi kültür şokunu tecrübe etmektedirler. Karşılaştıkları bu yeni kültür, onların beklenmedik yeni duygular-nahoş ve ani olan- içerisinde kendilerini bulmalarına neden olmaktadır. Misafirler veya göç edenler, ev sahibi halkın ve ilişkide oldukları kişilerin davranışlarını anlamaya başlayana kadar tedirgin, karmaşık kimi zaman kızgın ve duygusuz olabilmektedirler (Furnham, 1988, ss. 45-46). Göç eden ile edilen kültürün çatışan değerleri, iki farklı kültürün yaşandığı topraklarda kişiler üzerinde aykırılıklar ve anlaşmazlıklar oluşturabilir. Bu durum da kültür şoku ve krizlerin temayüz etmesine neden olur (Yoshikawa, 1988, s. 146).

Yeni bir kültürle karşılaşan bireylerin yüksek oranda “belirsizlik” ve “alışmamazlık” hali yaşamaları muhtemeldir. Yeni kültüre yabancı olan bu kişiler, ortaya çıkan bu olumsuzluğu minimum seviyede tutmaya çabalarlar. Bu risk halini bertaraf etme ve ev sahibi kültüre uyum sağlama adına birtakım adımlar atarlar. Mevcut kültürleri ile ev sahibi kültür arasındaki farklılıkları minimize edecek aktiviteler içinde bulunmaya başlarlar. Artık onlar, o kültürün birer fertleridir ve orada rızıklarını temini için çalışırlar, ilişkilerini geliştirirler ve boş zamanlarını değerlendirmek için aktiviteler içerisinde bulunurlar (Kim, 1988, ss. 8-9).

Şunu da söylemek gerekir ki bu olgu sadece kültürlerarası etkileşim anlarında değil, kendi kültürü içerisinde de tezahür edebilmektedir. Başka bir ifadeyle kültürel geçişkenlik sadece bir ülkeden başka bir ülkeye gitmekle değil, içerisinde bulunduğu kültürün alt grupları arasında da tecrübe edilebilmektedir. Kültür şoku için sözgelimi yabancı uyruklu öğrenci olmanız gerekmekte; şartlı tahliye edilen bir mahkûm, boşanmış evlenmiş çift,

kariyerinizin ortasında görev değişimi yapan bir çalışan olabilmemiz yetebilmektedir (Adler, 1975, s. 13).

Yukarıdaki anlatımlardan görüleceği üzere bu kavram hakkında fikir beyan eden araştırmacıların çoğunluğu, bu olgunun yabancılaştırma, tedirginlik oluşturma gibi olumsuz yanlarına vurgu yapmaktadır. Bununla birlikte kültür şokunun bireyin kültürel unsurların farkına varması, kendisini keşfetmesi (Neuman, 2014b, s. 560), bireyi durağanlıktan sıyırması, kişisel gelişime yol açması (Furnham, 1988, s. 47), karşılaşılan yeni kültürü öğrenme eşiği olması gibi pozitif yönleri de bulunmaktadır. Yeni bir öğrenim sürecinde olmak, kişisel farkındalığın artması (kişinin kendi iç dünyasına doğru bir yolculuğa çıkma fırsatı bulması... “İnsan çeşitliliğinin yeni ve değişik boyutları ile ne kadar temasa geçme becerisi varsa bireyin, kendi benliğini de o kadar tanıma becerisi vardır.”) ve bireysel gelişimin sağlanması gibi kazanımlar sebebiyle, kültür şokunun sunduğu farklılıklar ve karmaşıklıklar esasen bir hediye ve fırsat olarak addedilebilmektedir (Adler, 1975, ss. 14-22).

Araştırma konumuz olan yabancı uyruklu öğrencilerin de sıklıkla karşılaştığı bir gerçeklik olan kültür şoku (Adler, 1975, s. 13) her ne kadar negatif yüklü olsa da bireysel çabalar ile başa çıkılabilir ve bu durum avantaja çevrilebilir. YTB, ülkemize gelen öğrencilerin kültür şokunu atlatmaları için onlara rehber niteliğinde şunları tavsiye etmektedir: “-Etrafındakilerin davranışlarını, inanç sistemlerini, düşünme tarzlarını gözlemlemeye ve anlamaya alış. İnsanlarla olabildiğince iletişim kur. Etrafındaki kişilere problemlerini aktarmaktan sakınma. Kendini ifade etmeyi dene ve insanlar seni ilk başlarda anlamasalar bile Türkçe konuşmada ısrarcı ol. Yeni düşünme ve yaşam çeşitlerini iyi veya kötü şeklinde tasnif etmekten kaın; bunların sadece senin kültüründen farklı olduğunu kabul et. Farklı bakış açılarını anlamaya alış. Yeni kültüre karşı meraklı ve açık fikirli ol. Yeni şeyleri denemeyi unutma. Türkiye’de yeniliklerle karşılaşacağını unutma. Yanlış yapmaktan korkma ve kendinle barışık ol. Kaçınılmaz bir şekilde tecrbesizliklerle dolu bir sretesin ve sen yeni bir ülkeyi keşfediyorsun. Olabildiğince farklı kltrden kişilerle arkadaşlık kur... Senin için düzenlenen aktivitelere katıl (Türkiye Bursları, t.y.e, s. 18).

1.4.4. Kültürel Bariyer

Kültürel bariyer, “kültürel farklılıkların bireylerin kabiliyetlerini, yerel kültürün normlarını anlamayı, onu kabul etmeyi, ona bağlı kalmayı/benimsemesini negatif bir şekilde etkilediği yerde kültürlerarası etkileşim süreçlerinde bulunan bireylerin tepkileri” şeklinde tanımlanabilir (Torbiörn, 1988, s. 168). Farklı kültürlerin bir araya gelmesi neticesinde oluşması muhtemel olan çatışmayı besleyen unsurlar/kültürel bariyerler arasında “önyargılar, algısal farklılıklar, yanlış anlamalar, olumsuz stereotipler, kültürel şok, etnomerkezci yaklaşımlar” (Aksoy, 2012, s. 303), şovenizm ve negatif manada milliyetçilik sıralanabilir (Adler, 1975, s. 22). Kültürel bariyerler bireyin yabancı kültüre karşı olan tepkisini negatif bir şekilde etkiler. Örneğin o kültürü sevimsiz bulmasına, ondan uzaklaşmasına, olumsuz değerlendirmesine yol açar (Torbiörn, 1988, s. 171).

Kültürel bariyerlerin oluşmasında iki kültür arasındaki farklılıklar büyük önem arz etmektedir. İki kültür birbirine ne kadar benzemiyor ne kadar tuhaf ve yabancı geliyor ise, bireyin tutumlarının da negatif olması ve içinde bulunulan kültürel dokudan uzaklaşması muhtemel gözükmemektedir (Torbiörn, 1988, s. 172). Nitekim iki kültür arasındaki fark, kişilerin yeni kültüre karşı sergileyeceği negatif tutumu da belirleyebilmektedir (Torbiörn, 1988, s. 176). Kültürel bariyerler, her ne kadar iki kültür hakkındaki farklılıklar hakkında bize ipucu verse de göç edenlerin yeni kültüre verdiği tepkiler onların geldikleri ülkelerin kültürünün tam anlamıyla bir yansıması değildir. Başka bir ifadeyle, onların reaksiyonlarından yola çıkarak, geldikleri ülkenin objektif kültürlerini¹⁰ tanımlamak zor olacaktır. Zira psikolojik sebepler de bazen kültürü aşabilir ve kişilerin geldiği kültürden farklı bir reaksiyon vermelerine yol açabilir (Torbiörn, 1988, s. 188).

Ayrıca, kültürel bariyerin kültürel uzaklık ile doğru orantılı artması savına muhalif durumlarından da söz edilebilir. Örneğin göçmen ile ev sahibi ülkedeki yerel halkın paylaştıkları ortak kimlikler ve kültürel unsurlar uyuma değil tam tersine anlaşmazlığa ve çatışmaya da yol açabilir (Zenner, 1988, s. 267). Ayrıca uyumsuzluk sorunları ve

¹⁰ Objektif kültür ile kısaca bir toplumun hukuk, felsefe, ekonomi, sanat gibi sistemlerinin bileşkesi kastedilmektedir. Bu ifadelerle objektif kültürü, kültürün maddi unsurlarını kapsadığı düşünülebilir ama din-her ne kadar da diğerleri kadar objektif olarak telakki edilmese bile- de bu tanımın içerisinde zikredilebilir (Taplamacıoğlu, 1963, s. 67).

bariyerler sadece ev sahibi kültür ile göçmenler- her ne kadar da ortak kimlikler etrafında şekillenmiş olsalar da- arasındaki çatışmalardan ötürü oluşmaz; ayrıca aynı kimliğe sahip eski göçmenler ile yenileri sebebiyle olabilir. Göçmenler bir ülkeye vardıkları an, önceden göç etmiş ve kendisiyle soy, din veya dil ortaklığı olan kişilerin yardımına el açar. Ama eski ve yeni göçmenler etkileşim haline geçtikten sonra kendi aralarında bir rekabet başlayabilir veya kıdemli göçmenler acemi göçmenlerin sahip oldukları kültürel unsurları etmeye çalışabilir (Zenner, 1988, s. 268).

1.4.5. Kültürel Uzaklık/Yakınlık

İki kültür arasında yakınlık ve uzaklık kültürel etkileşimi ve uyumu belirleyen hususlardan birisidir. Bu olgunun varlığı farklı kültürel kodlara sahip toplumlarda veya aynı toplumun alt birimlerinde benzer sonuçların doğurması muhtemeldir. En yalın haliyle belirtecek olursak kültürel uzaklığın çatışmayı, kültürel yakınlığın bütünleşmeyi arttırması ihtimal dâhilindedir. Kültürel uzaklık, bu yönüyle adaptasyonu ve yaşam doyumunu düşüren bir etken olarak rol oynamaktadır. İki kültür arasında farklılıklar arttıkça, bireylerin stres yaşama ihtimali artmakta ve uyum sağlama süreçleri de uzamaktadır (Sümer ve diğerleri, 2008, s. 430).

Yabancı uyruklu öğrencilerin ülke tercihinde, kültürel yakınlığın yine önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Örneğin Türk dili, dini, kültürü ve tarihi ile yakınlığı olan Türk Cumhuriyetlerine mensup olan öğrenciler ekseriyetle Türkiye'yi tercih etmektedir (Çetinsaya, 2014, ss. 152-153). Ülkemizdeki yabancı uyruklu öğrencilerle ilgili yapılmış çalışmalar da bu teoriyi doğrulamaktadır. Örneğin, Köylü (2001, s. 136)'nün yaptığı araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunluğunu Türk kültürüne yakın dinamiklere sahip olan Türk Cumhuriyetlerinden gelenler oluşturmaktadır. Güllü (2010, s. 216)'nün çalışmasına katılanların da benzer bir şekilde %53,1'i Türk Cumhuriyetlerinden gelen öğrenciler olduğu görülmektedir. Dünya genelindeki sayılara baktığımızda da buna benzer bir şekilde kültürel yakınlığın ülke tercihinde etkili olduğunu görmekteyiz. Örneğin, Avrupa'da en çok yabancı uyruklu öğrenciye ev sahipliği yapan Fransa'nın - Fransızcadan dolayı- Afrikalılar için, Portekiz'in -İspanyolcadan ötürü- Latin Amerikalılar için cazibe merkezi haline geldiği anlaşılmaktadır (Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD], 2018, s. 221).

Yabancı uyruklu öğrencilerin geldikleri ülkedeki ile ev sahibi ülkedeki toplum tipleri de yakınlık/uzaklığın etkisini belirleyebilmektedir. Zira öğrencilerin geldiği bireyselci ve toplulukçu toplum tipinin ikili ilişkileri belirlemede ve insan doğasını şekillendirmedeki etkisi göz ardı edilemeyecek düzeydedir (Kagitçibasi, 1997, s. 8). Dolayısıyla bu iki toplum tipinden gelen öğrencilerin kültürel farklılıklar nedeniyle uyum sorunu yaşama düzeyleri arasında farklılık bulunur. Amerikan bireyselleşmesine temas eden Bellah, Madsen, Sullivan, Swidler ve Tipton (1985; aktaran Kagitçibasi, 1997, s. 7), bu kültüre mensup olanların özgüvene sahip; aile, din ve toplumdaki bağımsız olduklarını; rekabetçi bir yapıda olup, öte yandan başkalarına güven duyduğunu ve toplumsal yaşama adapte olmada zorluk yaşamadığına temas eder. Ayrıca yapılan araştırmalar şunu göstermektedir ki toplulukçu bir kültürden bireyselci bir topluma gelen bir yabancı öğrenci, aradaki kültürel farklılıklar sebebiyle yüksek düzeyde kaygı yaşamaya ihtimal dâhilindedir (Sümer ve diğerleri, 2008, s. 430).

Kültürel uzaklık/yakınlık olgusu sadece uluslararası göçlerde değil aynı zamanda toplumun alt birimlerinde de uyum ve etkileşimi düzeyini etkileyebilmektedir. Örneğin homojen bir etnik yapıya sahip bir mahallede ikamet eden bireylerin, daha kompleks bir kültürel alt zemine sahip mahallelerde oturanlara göre daha yüksek bir oranda adapte olabilmektedir (Neto, 2001, s. 65).

Kültürel benzerlikleri ve farklılıkları ne olursa olsun, kültürlerarası etkileşime giren bireylerin çoğu olumludan ziyade olumsuz, faydalı olandan ziyade zararlı olanı, yapıcıdan ziyade yıkıcı durumları tecrübe etmesi daha muhtemeldir (Adler, 1975, s. 21). Başka bir ifadeyle, kültürel yakınlığı ne olursa olsun iki farklı kültürün kesişmesi anında bireyin zorluklar yaşaması kaçınılmaz gözükmektedir. Ama kültürlerarasındaki uzaklığın artışı da bu zorlukları arttırmaktadır. Uzaklığın artışıyla birlikte tahribatın artması da mümkün olduğu için, toplumsal bütünleşmeyi korumak ve toplumsal çözülmenin önüne geçmek için farklılıklara sahip bireylerin daha fazla birlik içerisinde olması gerekmektedir (Şan, 2005, s. 98; Parekh, 2002, s. 251).

İki kültür arasındaki farklılıkların yüksek oluşunun, uyumu zorlaştırdığı; yakınlığın ise kolaylaştırdığını, ülkemize gelen yabancı uyruklu öğrenciler ile ilgili yapılmış çalışmalar da doğrulamaktadır (Karaoğlu, 2007, s. 111). Örneğin, Türk topluluklarından gelen öğrencilerin ülkemizde bulunmaktan yüksek oranda memnun olduğu sonucuna varan Bayraktaroğlu ve Mustafayeva (2010, s. 290), bunun sebebini bu öğrencilerin yerel halkla

kültürel ve dini açıdan benzer değerlere sahip olması ve böylece onlarla iletişim kurmalarında zorlanmamasıyla açıklamaktadır. Kıroğlu, Kesten ve Elma (2010, ss. 34-35) da buna benzer sonuçlara ulaşarak, öğrencilerin Türk öğrenciler tarafından bir önyargı ile karşılaşmamalarını ve ciddi anlamda sosyo-kültürel sorunlar yaşamamalarını kültürel yakınlık ile açıklamaktadır. (Karaoğlu, 2007, s. 111), Orta Asya'dan gelen öğrencilerin, kültürel yakınlıktan dolayı, ülkemize uyumlarının diğer ülkelere nazaran daha fazla olduğunu ifade etmektedir. Güleç ve Bekir (2013, s. 104), Türk topluluklarından gelen ve gelmeyen öğrencilerin yemek, eğlenme ve giyim alışkanlıklarına göre Türk kültürüne uyumunu incelemektedir. Çalışma sonuçlarına göre bu iki farklı profildeki öğrenci grubu arasında -iki konu dışında (eğlence anlayışı ve arkadaşlık kurma)- anlamlı bir farklılığa sahip olmadığı görülmektedir. Araştırmacılar iki konudaki farklılığı ise kültürel yakınlık ile açıklamakta; Türk topluluklarından gelen öğrencilerin Türkçeyi diğer öğrencilerden daha kolay öğrendikleri ve Türklerle daha kolay arkadaşlık kurdukları sonucuna ulaşmaktadırlar.

1.4.6. Irkçılık, Ayrımcılık, Önyargı, Stereotip

Sosyal bilimler alanında ve kamuoyunda ırkçılık, etnomerkezcilik, önyargı, stereotip gibi kavramlar sıklıkla birbirinin yerine kullanılan veya birbiriyle karıştırılan kavramlardır. Bunun için öncelikle ana hatlarıyla bu kavramları açıklamamız uygun gözükmektedir.

Etnik grup (etnisite): “ait oldukları ve içinde özgün kültürel davranışlar sergiledikleri bir toplumda kendilerini diğer kolektif yapılardan farklılaştıran ortak özelliklere sahip olduğunu düşünen ya da başkaları tarafından bu gözle bakılan kişileri tanımlayan bir terimdir” (Marshall, 1999, s. 215). Kabile veya ırk anlamına gelen etnisite, Yunanca “ethnos” kelimesinden türetilmiştir. “İrk” kavramının vurguladığı biyolojik veya genetik benzerliğinin ötesinde, kültürel unsurların benzerliğine odaklanmıştır. Bununla birlikte “ırk” kavramının ifade ettiği anlamları dışarıda tutmamış, toplumsal olarak üretilen ve değiştirilen yaşam tarzları, adetler, din, dil gibi kültürel unsurları da içerisinde barındırmıştır (Kirman, 2011, s. 106) Etnomerkezcilik (etnosantrizm), bir toplumun, kendisinden farklı din, dil, yaşam tarzı, etnik köken gibi kültürel unsurlardan sahip olan bir toplumu/toplumları aşağıda görmesidir (Marshall, 1999, s. 219). Bir toplumun kendi kültürünü doğru ve rasyonel bulup, diğer kültürleri kendi referans aldığı kültürene benzerlik durumuna göre değerlendirmesidir (Kirman, 2011, s. 108)

İrk, bireyin deri, renk, kafa yapısı, göz rengi, yapısı, burun gibi fiziksel ve görüntü olarak diğerlerinden farklılaşan gruplardır. Sosyoloji ve antropoloji bilimlerinde ırk tasnifleri dışlayıcı ve totalci bir yaklaşımı andırdığı için kullanımı rafa kaldırılmıştır. Bununla birlikte Kafkas, Mongol, Siyahi (literatürdeki bir diğer kullanım şekli Zenci) ve Avustralyalı şeklinde dört genel ırk tasnifi yapılmıştır (Kirman, 2011, s. 49). İrk ayrımcılığı, “bir gruba sadece toplumsal düzeyde belirli bir ırka ait fiziksel veya diğer özelliklere sahip olduğu için eşit olmayan muamele yapılması”, ırkçılık ise, “ırk ayrımcılığının konusu olan özellikleri, olumsuz değer biçilen toplumsal, psikolojik ya da fiziksel özelliklerle ilişkilendirerek ırk ayrımcılığını destekleyen, deterministik bir inanç sistemidir” (Marshall, 1999, s. 311).

Hangi ayrıştırıcı durumların ırkçılık kabul edildiği konusunda sosyoloji biliminde birbirinden farklı görüşler olduğunu belirtmekle birlikte, teorisyenlerin altını çizdikleri hususlara değinmenin yeterli olacağı düşüncesindeyiz. Buna göre, fenotipik farklılıklardan (yüz özelliklerine, deri rengine) ve etnomerkezci bir biçimde bireyin sahip olduğu alt kültürden ötürü yapılan ayrıştırma; ırksal olarak tanımlanmış bir azınlığa öyle olmadığı halde o azınlığın bir grubuymuş gibi onu etiketleme/stereotipleştirme; bireyden kendi kültürüne ait değer ve yaşam tarzlarını bırakıp ev sahibi toplumun değerlerine göre yaşam tarzı sürmesi yönündeki talep etme/baskı gösterme ırkçılığın kapsamına girmektedir (Marshall, 1999, s. 311-312).

Bu tanımlamalardan anlaşılacağı üzere etnomerkezcilik ile ırkçılık zaman zaman birbirinin yerine kullanılmaktadır. Kavramsal olarak bunların birbirleriyle ayrışan yönleri ise şu şekildedir: etnisite, kültürel; ırk ise fiziksel/genetik açıdan farklılaşan toplumlardır. Buna paralel bir şekilde etnomerkezcilik, kendisinden kültürel; ırkçılık ise fiziksel/genetik açıdan farklılıklara sahip olan toplumları aşağıda görmek, dışlamaktır.

İki farklı unsura sahip toplumların birbiriyle olan etkileşiminde incelenmesi gereken bir diğer husus ise önyargı ve stereotiplerdir. Önyargı, herhangi bir durumla ilgili bilgi, deneyimimiz olmadan; stereotip (kalıpyargı) ise medya, çevre vb. unsurlar tarafından bir durumla ilgili öğrenilmiş bir gerçeklikten (gerçek olduğunu varsaydığımız) yola çıkarak onun hakkındaki eksik bilgilerimizi öncekiyle tamamlayarak yargıda bulunmaktır (Göregenli, t.y., ss. 6-7). Buradan anlaşılacağı üzere kalıpyargılar, önyargılara oranla daha çok bilgi ve tecrübeye dayanmaktadır. Bu durumu şöyle bir örnekle açıklayabiliriz: A grubunun, B grubu ile fikirsel veya fiziksel olarak bir çatışma halinde olduğunu farz

edelim. A grubundaki bireylerin B grubundakileri, salt aralarındaki dostane olmayan ilişkilerden ötürü sözgelimi “B grubundakiler, insani ilişkilerde kabadır” varsayımına ulaşması, onlara karşı önyargılı olduğunun göstergesidir. Bu sefer de bireyin çevre, medya veya kendi araştırmaları/tecrübeleri aracılığıyla X toplumuna mensup olanların genel itibarıyla iş ahlakına sahip olmadıkları sonucuna vardığını kabul edelim. Bireyin, bu edindiği yargıdan ötürü “X toplumdaki tüm bireyler, iş ahlakına sahip değildirlir” şeklinde bir genellemeye varması, onlar hakkında stereotipe sahip olduğu anlamına gelir.

Böylelikle bireyler kendilerinden farklı kültürel arka plana sahip toplumlar hakkında - onlarla karşılaşmadan önce -bir takım doğru veya yanlış ön kabullere sahip olabilmektedirler (Kartarı, 2014, s. 244, Aksoy, 2012, s. 300). Başka bir ifadeyle değer, dil, kültür, etnisite, renk ve dini inanç açısından farklılık arz eden yabancılar potansiyel olarak “öteki” olarak addedilip, oluşan önyargı ve stereotiplerden dolayı yabancı düşmanlığına, ırkçılığa ve ayrımcılığa maruz kalabilmektedir (Demirhan, 2017, s. 556).

Günümüzde farklılıklara sahip bireylerin bir arada bulunmasında görülen artış, ırkçılık ve ayrımcılığın belirme ihtimalini de arttırmaktadır. Bunun önüne geçmek için yollar arayan düşünce sistemlerinden biri olan çokkültürlülüğün liberal modeli bireyin dini, ahlaki yapısı, aile yapısı vb. kendisine ait durumların onun özel alanı olduğu ve taşıdıkları farklılığın sadece kendilerini ilgilendirdiğine vurgu yapmaktadır (Şan, 2005, s. 78). Esasında postmodernite düşüncesi, seleftinin yani modernitenin ayrıştırıcı yönünü bertaraf etme adına umut vaat etmektedir. Modernite ortaya koyduğu anlayış gereği kendi kendisinin dışındaki etnik köken, ırkı, dini ötekileştirme, dışlama ve hor görmeye meyilli iken; postmodernite bu tür ayrımcılıkları dışlamakta ve hiçbir ırk, kültür, cins ve cinselliklerin diğerin üstün olmayacağına altını çizmektedir (Şan, 2005, s. 73). Postmodernite, modernitenin dışladığı cemaat, gelenek, kendi kültür ve geleneklerine bağlılık, milliyet gibi unsurları dönüştürme yoluna gitmekte ve hiçbir farklılığın diğerine karşı bir üstünlük taşımadığına, aksine tüm farklılıkları koruyup yaşatılmasına vurgu yapmaktadır (Şan, 2005, s. 74). Postmodernite, modernitenin özgürlük, eşitlik ve kardeşlik düsturunu bir kenara bırakarak özgürlük, farklılık ve hoşgörü kavramlarını öne çıkarmaktadır (Şan, 2006, s. 305; Bauman, 2003, s. 131).

Farklılıkların ayrışma ve çatışma ortamı doğurmasında yerel halk ve yabancıların birbiri hakkındaki önyargılar, algısal farklılıklar, birbirlerini yanlış anlamalar; yabancıların yaşadığı kültür şoku, yerli halkın yabancılara yönelik etnomerkezci yaklaşımlar

sergilemesinin yanı sıra olumsuz stereotipler de etkili olmaktadır (Aksoy, 2012, s. 303). Stereotipler makro düzeyde kültür, millet, ülke, din hakkında olmakta ve bazen yabancılarından yerel halka (Deaux, Winton, Crowley ve Lewis 1985; aktaran Franzoi, 2009, s. 234), bazen de yerel halktan yabancılara yönelik olmaktadır (Demirhan, 2017, s. 556). Bunun yanı sıra mikro düzeyde aynı toplumun alt birimlerine de sirayet edebilmektedir. Deaux ve diğerleri (1985; aktaran Franzoi, 2009, s. 234)'in çalışmasına göre Amerikan lise öğrencileri kadınlara karşı beş alt kategorik stereotip geliştirmişlerdir: ev kadınları, meslek sahibi kadınlar, atletler, feministler ve seks objeleri... Örneğin erkek, kadın hakkında geliştirdiği bu 5 stereotipten birisine göre kadınları değerlendirmekte ve hangisi kendisi için saygı değer ise diğerlerini otomatik bir süreç olarak dışlamakta ve yermektedir (Franzoi, 2009, s. 234).

Stereotipler tek yönlü değildir, bazen olumlu bazen olumsuz bir değer içermektedir. Yerel halk yabancılar hakkında yer yer olumlu; çoğunlukla da olumsuz stereotiplere sahip oldukları görülmektedir. Başka bir ifadeyle kendisinin içerisinde olmadığı gruplar hakkındaki düşünceler övücü olmaktan ziyade aşağılayıcı, zarar verici bir karakter taşımaktadır (Franzoi, 2009, ss. 233-234). Bu yönüyle negatif stereotipler, iki toplumun birbirinden uzaklaşmasına yol açmakta ve iki farklı grubun bir arada bulunma fırsatına sahip olduğu anda, çatışma ortamı doğurması ihtimal dâhilinde gözükmemektedir (Aksoy, 2012, s. 303).

Kişiler stereotip geliştirdiği grupla karşılaştığında, eğer grup hakkında zihnindeki yargılar ile grubun aktüel durumu uyuşmuyorsa, bu sefer kişi güçlü bir şekilde o grup hakkında alt kategoriler oluşturmaya başlayacaktır (Franzoi, 2009, s. 234; Queller ve Smith, 2002, s. 309). Eğer uyuşmama derecesi düşük oranda ise, bireyin o grup hakkında alt-kategori oluşturmaması da muhtemel olacaktır. Beklenmedik bir şekilde, bu yeni durumda bir alt kategori oluşturmasa bile ılıman seviyede düşük bir uyuşmama hali, o grup hakkındaki stereotiplerinde bir bütün olarak ufak çaplı bir değişim yaşanmasına neden olacaktır. Başka bir ifadeyle, kişinin grup hakkındaki stereotipin derecesi ile o grupla karşılaştığı aktüel durumun arasındaki fark ne kadar düşük ise, bu stereotipin değişmesi o kadar yüksek ihtimal barındıracaktır (Franzoi, 2009, s. 234).

Franzoi'nin söz ettiği teoriyi kendi çalışmamız üzerinden kurgu bir örnekle açıklamaya çalışalım. Ülkemize gelecek olan bir yabancı uyruklu öğrencinin "Türkler, fen bilimleri alanında başarısızdır." şeklinde olumsuz bir stereotipe sahip olduğunu düşünelim. Farz

edelim ki bu öğrenci ülkemize geldiğinde, ilgili stereotipiyle benzeşmeyen ve iki farklı oranda fen bilimciyle karşılaşsın: Bunlardan biri -öğrencinin sahip olduğu- negatif stereotip ile yüksek düzeyde uyuşmayan Aziz Sancar (başarı derecesi: 100 birim varsayalım), diğeri de stereotipiyle düşük düzeyde uyuşmayan X bir Türk fen bilimci (başarı derecesi: 30 birim varsayalım). Yabancı uyruklu öğrencinin “Türkler fen bilimleri alanında başarısızdır.” şeklindeki olumsuz stereotipini değiştirmede X kişisi, Aziz Sancar’dan daha etkili olacaktır.

Stereotipler kendisine önyargı beslenen grupla karşılaşınca aktifleşir ve zamanla ya ayrımcılığa dönüşür ya da azalabilir/tamamen yok olabilir. Önyargı ve ayrımcılığın nasıl azaltılabileceği/yok edilebileceği konusunda Zitek ve Hebl (2007, s. 867; Franzoi, 2009, s. 238) önyargıya maruz kalan bireyin, karşı gruba karşı kendinden emin bir şekilde durarak onlara yaptıkları genellemenin yanlış olduğunu makul gerekçelerle izah etmesi gerektiğini belirtir. Kişi böyle bir duruşla önyargıya sahip olan kişileri bilinçlendirerek önyargılarını azaltır ve böylece onları toplumsal olarak eğitmeye katkı sağlamış olur.

Araştırma konumuz olan yabancı uyruklu öğrencilerin, göç ettikleri ülkedeki kültürel etkileşim ve uyum sürecinde yaşaması muhtemel zorlukları minimize etmek için, dil eğitimi aldığı kurumlarda¹¹ kullanılan kitaplar aracılığıyla, ev sahibi kültürün kendi aleyhlerine sahip oldukları stereotipler hakkında yüzleştirilmesi uygun görülmektedir. Öğrencilere, örneklerle stereotipler açıkça anlatılmalı ve bu şekilde sahip olunan önyargıların minimize edilmesi muhtemel gözükmektedir (Mairitsch, 2003, s. 50; Camilleri ve diğerleri, 2000, s. 209).

Bununla birlikte yabancı uyruklu öğrenciler yerel halk tarafından geldikleri ülke hakkındaki negatif stereotiplerin varlığını sadece dış çevrede değil, sınıf içinde de hissetmektedirler. Bu olumsuz durum, öğrencilerin derse katılımlarını ve performanslarını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu kişiler zaten diğer öğrencilerle iletişime geçme konusunda yabancı oldukları için dezavantajlı bir pozisyondayken; yerel öğrenciler tarafından marjinal pozisyona sokulmak onların derse katılımını sınırlandırmaktadır. Böylesi bir muameleye maruz kalmak bir anlamda onları küresel

¹¹ Bu öğrenciler kendileri gibi farklı bir ülkeden gelen öğrencilerle ve Türk öğretmenlerle doğası gereği bir arada bulunabilme adına sahip olduğunu yegâne fırsat dil kursları- örneğin TÖMER- olduğu için, bu çözüm yolunun ancak orada uygulanabilmesi mümkün gözükmektedir.

bilginin bir elçisi olmasından ziyade, dil ve uyum problemi olan zayıf bir “güruh” olarak lanse edilmesine neden olmaktadır (Ramachandran, 2011, s. 208).

1.5. Sekülerleşme, Küreselleşme ve Çokkültürlülük

Sekülerleşme, küreselleşme ve çokkültürlülüğün günümüzde birbiriyle yakın ilişkisi olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrası küresel ölçekte yaşanan değişimlerin, bu üç sürecin birbiriyle kesişmesine ve nitelik/nicelik açısından evrilmesine yol açtığı görülmektedir.

Kültürel çeşitlilikten bahsedilirken ilk başlarda Latince kökenli “pluri (çokluk)” kavramı kullanılırken, zamanla bu kavramın olguyu tam olarak açıklayamaması nedeniyle “multi (nicel çokluk içerisindeki nitel çeşitlilik, farklılık) kavramı kullanılmaya başlanmıştır (Özensel, 2013, s. 4; Anık, 2012, s. 78). Bu kavram sosyal bilimler alanında yaygın olarak kullanıldığı Amerika’da “pluriculturalism” şeklinde kullanılırken, sonrasında “multiculturalism” şeklinde kullanılmaya başlamıştır (Anık, 2012, s. 78). Çokkültürlülük kavramı ilk olarak 1957 yılında İsviçre’yi betimlemek için kullanılırken, 1960’lı yıllarda Kanada’da kullanılınca bu kavram daha popüler hale gelmiştir. Sonrasında ise bu tabir İngilizce konuşulan ülkelere sıçramış ve oraların kültürel durumu hakkındaki tartışmalarda baskın olarak kullanılır olmuştur (Kallen, 1982; aktaran Özensel, 2013, s. 4; Sengstock, 2009, s. 239).

Çokkültürlülük tartışmalarının görünür olmasını tetikleyen sebepler arasında, (a) Kuzey Amerika kıtasında bulunan yerli azınlıkların konumları ve (b) II. Dünya Savaşı sonrasında başta Amerika kıtasına olmak üzere Batı’ya yapılan yoğun göçler gösterilmektedir (Özensel, 2013, s. 5).

Farklı kültürel alt zemine sahip olan bireylerin bir arada yaşayabilmesi için çokkültürlülük kavramının sığınabileceği bir liman olarak görülmesinin sebebi aslında küreselleşme ve ulusçuluğun kendi bünyelerinde taşıdıkları dezavantajlı koşullar gösterilebilir. Sözelimi, küreselleşmenin sunduğu olanaklar, ulus devlet anlayışının sunduğu türdeş vatandaşlık portresinin kültürel çeşitliliği kapı dışı etmesi, çokkültürlülük tartışmalarının yeşermesine zemin hazırladığı söylenebilir (Özensel, 2013, s. 5).

Göç edilen ülkedeki kişiler ile göç edenler arasındaki uyum, kültürlerarası etkileşim ortamının sağlanmasına zemin hazırlamaktadır. Göç eden bireyin karşılaştığı sorunların üstesinden gelmesinde, iki topluluk arasındaki kültürlerarası iletişimin ve saygının

arttırılmasının büyük payı bulunmaktadır. Bireyin kültürlerarası iletişim düzeyini arttırma ve karşılıklı saygı ortamının oluşturulması, göçmenlerin yaşadığı kültür şokunu ve kültürel kaynaklı sorunları atlatmasına yardımcı olmaktadır (Aksoy, 2012, s. 302).

Çokkültürlülük politikası/ülküsü, ülkelerin mevcut yerlileri veya göç edenleri aracılığıyla oluşan farklı etnik, dinsel, mezhepsel ve kültürel unsurların, bir arada olması sebebiyle doğacak sorunların üstesinden gelip, bu toplulukların barış ve eşitlik temelinde bir arada yaşamalarını sağlayacak çözümler sunmayı amaçlamaktadır (Özensel, 2013, s. 3). Ne var ki kültürel çoğulculuk/kültürel çeşitlilik olarak da anılan çokkültürlülük tartışması (Özensel, 2013, s. 6) yukarıda saydığımız farklılıkları bünyesinde taşıyan kimi ülkeler (Amerika, Kanada) için bir zaruret iken; kimi ülkeler (Türkiye) kendi iç dinamikleri sayesinde bu olgunun çözümüne ihtiyaç duymamaktadır.

Türkiye'deki kültürel çeşitliliğin "birbirinden etkilenen, birinin varlığı diğerine bağlı fakat birbirine karışmayan ve birbirinden farklı bir kültüre sahip" bir karakterde olduğunu görmekteyiz. Özensel, ülkemizdeki kültürel çoğulculuğu birbiriyle iç içe geçen, birbirine dolanan ama bununla birlikte birbirine karışmadan güçlü bir şekilde bir arada duran bir "halat"a benzeterek bu olguyu tasvir etmek için "Halat Kültür (RopeCulture)" kavramını kullanmaktadır. Ona göre kültürel çeşitliliği betimlemek için kullanılan ne ABD modeli "eritme potası (meltingpoth)" ne de Kanada modeli için "salata kasesi (salad bowl)", "halat kültür" tasvirine benzemektedir (Özensel, 2013, ss. 14-15).

Yukarıda değindiğimiz üzere II. Dünya Savaşı sonrası küresel olarak makro düzeyde yaşanan toplumsal hareketlilik ve değişimler, bir yandan çokkültürlülük tartışmalarını başlatmış öte yandan sekülerleşme olgusuna yeni bir anlam kazanmasına yol açmıştır.

1850'li yıllardan itibaren kullanılmaya başlanan "sekülerleşme" kavramı, ileri ve modern toplumların ortaya çıkmasıyla gelişme imkânı yakalamış ve en yalın haliyle dinin bireylerin gündelik hayatlarındaki etkisinin azalması, akıl ve bilimin onun yerine ikame edilmesi, dünyevileşme sürecine girilmesi şeklinde tanımlanmıştır (Kirman, 2011, ss. 276-277). Sosyoloji biliminin kurucuları arasında yer alan klasik kuramcılardan Marx ve Durkheim dinin toplumsal hayattaki önemini giderecek azalacağını düşünmüşlerdi (Giddens, 2012, s. 582). Weber de dinin bir yanılsama olduğunu ve dolayısıyla insanoğlunun büyüden, rasyonalite ile kurtulacağını belirterek sekülerleşmeye işaret etmişti (Weber, 2004, s. 358). Neticede ilerlemeci bir perspektifle toplum hakkında görüş

beyan eden sosyolojinin bu önemli isimleri, dinin eski önemini kaybedeceğini ve yerini bilime/akla bırakacağını görüşünü benimsemişlerdi (Berger, 2015, ss. 223.-224).

Aydınlanma çağından II. Dünya Savaşı'na kadarki dönemlerde toplumsal realiteye bakıldığında Weber ve Durkheim'in bu tezlerinde haklı oldukları gözükmekteydi. Zira İkinci Dünya Savaşı'na kadarki dönemde toplumun dine olan ilgisinde gitgide bir azalma olduğu anlaşılmaktaydı. Sözelimi o dönemlerde Batı Avrupa'da dinin otoritesi sarsılmaya başlamaktaydı; kiliseye gitme ve pratiklerini yerine getirmede, inanç eksenli kuruluşlara gerek katılım sağlamada gerekse de maddi destek sağlamada ve dini mezheplerin kimliklerin ön plana çıkmasında bir azalış görülmekteydi (Norris ve Inglehart, 2004, s. 7; Küçükcan, 2005, s. 111).

Ne var ki savaş cereyan ettiği bölgelerde fiziksel tahribatlara ek olarak ağır psikolojik, sosyolojik problemlerin ve travmaların yaşanmasına yol açmıştır. İşte tam bu esnada din, insanları tutkal gibi bir arada tutan önemli bir fonksiyon icra etmiştir. Tahrip olmuş bir yapıyı bir arada tutmada aile, din ve devlet iş birliği yapmıştır. Aslında bu üç kurum, toplumsal entegrasyonda farklı işlevlere sahip ve birbirini bütünleyen olgular olarak fonksiyon icra etmiştir. Aile, gençleri iyi birer vatandaş ve dindar kişiler olacak şekilde yetiştirme; din hem aileye hem topluma hayat veren değerlerin kaynağı olma; devlet ise, aile ve dinin yaşam bulması için gerekli olan değerleri bir araya getirme görevi görmüştür (Taylor, 2014, s. 594).

Günümüzde sekülerleşme tezleri, mahiyeti değişmiş olsa bile, canlılığını korumaktadır. Luckmann'a göre, modern toplumların giderek karmaşık bir yapıya evrilmesi ve ihtisaslaşmanın artması sonucu geleneksel dindarlık kalıplarında bir değişim yaşanacak ve gelecekte din, toplumsal yapılar üzerindeki hakimiyetini kaybedecektir. Ona göre, geleneksel din yerine "bireysel dindarlık" daha revaçta olacak, dinin toplumsal formları bireysel dini fenomene dönüşecek (Luckmann, 2016, s. 126) ve Davie'nin "believing without belonging (ait olmadan inanma)" şeklinde belirttiği yeni bir dindarlık şekli hâkim olacaktır (Bodur ve Çapcıoğlu, 2012, s. 141).

Introvigne dinin toplumsal görünürlüğü hususunda, sekülerleşmeyi niteliksel ve niceliksel olarak ikiye ayırmaktadır. 2001 yılında İsveç'te "The Future of Religion" (Dinin Geleceği) adıyla düzenlenen seminerde yaptığı sunumda, geleceğe yönelik tahminlerde bulunarak, 2010 yıllarında dinin hem toplumda hem de medyada önemini koruyacağını fakat önemli kültürel ve politik kararların alımında etkisinin olmayacağını

düşünmekte ve buna “nitel sekülerleşme” adını vermektedir. Bir diğeri olan nicel sekülerleşme ise, özellikle Avrupa’da görülen bir olgudur. Bu durum, kendilerini dindar olarak tanımlayanların sayısında gözle görülür bir artış olmasına rağmen, kiliseye gitme ve dini hizmetlere katılma sayısında bir azalışın görülmesi şeklinde tanımlanabilir (Introvigne, 2001, s. 982). Avrupa’ya özellikle de Batı Avrupa’ya göz attığımızda, yerel halkın kiliseye ilgisinin azaldığı, eski kuşaktan yeni kuşaklara doğru dini hassasiyetin zayıfladığı görülmektedir. Bununla birlikte halk, büsbütün kilise ile bağlarını kopartmamakta; bireysel/ailevi/ulusal özel günlerde, yıldönümlerinde ve krizlerde kiliseye “vekalet” vererek kutlama ve yas tutma etkinliklerinde aktif rol oynamasına imkân sağlamaktadır. Yani birey, kilise katılım konusunda pasif bir tutum takınmakta (Davie, 2015, s. 297) ama aynı zamanda kiliseyi gündelik hayatta yaşam dairesinin içerisinde tutmaktadır.

Kilise ve diğer geleneksel dini öğeler toplumsal yaşamda varlığını devam ettirse de küresel çapta geleneksel dinlere olan ilgide görülen azalma, bireylerin onlara alternatif bazen onların dallarından yaşam bulan (sekt), bazen de birkaç dinin öğelerini kendi teşekkül ettiği yeni dinle birleştiren (kült) dini hareketlere bağlanmasına yol açmıştır. Yeni dini hareketler veya New Age adı verilen bu dini akımlar, XIX. yüzyıldan itibaren görülmeye başlanmış ama asıl ortaya çıkışları ve sayılarının artışları savaştan sonraki onlu yıllara tekabül etmiştir.

Avrupa Hristiyan geleneği bağlamında dini grupları inceleyen Troeltsch (1931, ss. 331-332), sektin kiliseden (ana dini gelenekten) ana hatlarıyla ayrılan yönlerini şöyle karakterize etmektedir: sektler küçük organizasyonlardır; grup üyeleri arasında birincil ilişki türünden yakın bağlılığı arzular; dış dünya ile mücadele halindedir, ona hükmetmeye çalışır; kendisinden olmayanlara karşı partikülarist bir şekilde dışlayıcıdır; Tanrıya giden yolda çileciliği buyurur. Kült ise sekte göre daha küçük dini gruplardır. Bunlar genelde toplumda marjinal bir karaktere sahiptir ve toplumdan dışlanırlar. Dünyanın sonunun geldiği şeklinde tezlere sahip olup, kimi zaman radikal eylemlere başvuracak fanatik bağlıları bulunur. Kült hareketleri, küreselleşme süreciyle birlikte internet üzerinden bağlıları arasında informal ve duygusal bağlar kurar (Kimmel ve Aronson, 2011, ss. 491-492).

Bu yeni hareketler, geleneksel dinlerden bazen kendini ayrıştırarak, bazen de çatışarak kendine takipçi bulmaya çalışmaktadır. Sözgelimi, dine karşı geliştirilen

spiritüalite/ruhsallık veya ahlakilik akımlarının doğuşu buna örnek teşkil etmektedir. Taylor (2014, ss. 601-602) bu akımları, geleneksel dinlerin baskıladığı duygu/düşünce/tutumların sesi olarak addetmekte ve bunların, geleneksel dinlerin kuralcılığını yıkmak için ortaya çıktıklarını düşünmektedir. Ona göre, muhafazakâr kesim bu yeni akımları kuralsız, yüzeysel, oynak ve zahmetsiz bulup eleştirmektedir. Taylor, bu döneme-kitabına da verdiği adla- “seküler” çağ demektedir. O, geleneksel kilise ve din anlayışlarını eleştirip bu ikinci dönemin daha yaşanılabilir ve akılcı olduğunu düşünmektedir.

Sekülerleşme kavramıyla ilgili genel değerlendirmelere temas ettikten sonra, bu olguyu daha belirgin hale getirmek için şu hususların altını çizebiliriz:

-Sekülerleşme, laiklik değildir. “Laiklik, sistemsal, yapısal ve kurumsal bir anlam ifade eder. Sekülerlik kavramı ise daha çok dini hayattaki bir dönüşüme, dinin toplumsal alandaki rolünde görülen bir değişime ve bir tür dünyevileşmeye işaret etmektedir.” (Küçükcan, 2005, s. 118). A ülkesinin devlet yönetiminde laikliği benimsemesi, o ülke toplumunun sekülerleştiği/sekülerleşeceği anlamına gelmez.

-Sekülerleşme teorisi senkronize bir şekilde tüm toplumların veya aynı toplumun içerisindeki tüm bireylerin sekülerleştiğini ve aynı anda, aynı derece sekülerleştiğini iddia etmez (Ertit, 2019, ss. 229-230). Örneğin, bireyin/grubun sekülerleşmesi, toplumdaki tüm bireylerin sekülerleşmesi anlamına gelmez. Buradan şu sonuca ulaşabiliriz: A ülkesinde yaşayanların seküler olması, orada yaşayan B kişinin sekülerleşmesini veya tam tersine B kişinin sekülerleşmesi, A ülkesinde yaşayanların sekülerleşmesini zorunlu kılmaz.

-Sekülerleşmenin ölçütü sadece ibadet etme durumu değildir. Bununla birlikte içerisinde bulunduğumuz yüzyılda dinin toplumsal nüfuzu açısından İslam ile Hristiyanlık arasında farklılıklar görüldüğü için; yukarıda da temas ettiğimiz üzere sosyologlar çoğunlukla Hristiyanların yaşadığı bölgelerde, sekülerleşme ölçütü olarak genellikle kiliseye katılım oranlarını dikkate almaktadırlar (Ertit, 2019, s. 238). Müslümanların çoğunlukta yaşadığı yerlerde ise beş vakit namaz kılması, oruç tutması, hacca gitmesi, İslam’ın hayatını ne kadar düzenlediği, arkadaş/iş/eş/şehir seçiminde dinin ne kadar referans alındığı, kılık-kıyafet, yeme-içme ve cinsellikle ilgili konularda İslam’ın belirttiği sınırlara ne kadar riayet ettiği gibi hususlar ölçüt olarak kabul edilmektedir (Apaydın, 2012; akt. Ertit, 2019, s. 238). Bu ölçütlere göre, teorik olarak A Müslüman kişinin namaz kılması, onun ve arkadaş seçiminde dini referansları dikkate almasını zorunlu kılmaz. Bu kişi öncesine

göre namazı daha fazla hassasiyetle kılıp daha muhafazakâr bir profile bürünebilir; aynı zamanda öncesine nazaran kadın-erkek ilişkilerinde daha esnek davranmaya başlayıp sekülerleşebilir.

Bize göre dinin boyutları her ne kadar birbirinin mütemmim cüzü olsa da bu boyutlar birbirinden farklı birer parça olarak değerlendirilebilir. Yukarıda belirttiğimiz üzere birey dinin bir boyutuyla sekülerleşirken, bir diğer boyutuyla muhafazâkarlaşmaktadır. Dini tecrübenin ifade şekillerini sistematik hale getiren Stark ve Glock aşağıda sayacağımız beş boyut aracılığıyla bireyin dini tecrübesinin anlaşılabilceğini belirtmektedirler. Onlara göre bireyin dindarlık düzeyi inanç, pratik, tecrübe, bilgi ve etkiler boyutu ile araştırılabilir. Bu beş boyutu kısa açıklamak gerekirse, *inanç boyutuyla*, dini doktrinleri kabullenmesi, dinin kendisinden beklenen teolojik görüşü benimsemesi; *pratik boyutuyla*, dini emirlere uygun bir şekilde kulluk, bağlılık sergilemesi ve ibadetleri yerine getirmesi, dini değerlere göre eylemde bulunması; *tecrübe boyutuyla* dini algı, duygu, coşku aracılığıyla Tanrı/aşkın varlık ile özel bir bağ kurması; *bilgi boyutuyla* dini inancına ait temel doktrinler, dini törenler, dini metinler, ananeleri (sünnet) hakkında bilgi sahibi olması; *etkiler boyutuyla* yukarıda sıralanan 4 boyutun bireyin ve din etrafında toplanan cemaatin yaşamlarına olan etkisi, dini emirlerin onun ve cemaatin ilişkilerini, davranış kalıplarını, yapma-etmelerini belirlemesi kastedilmektedir (Stark ve Glock, 1970, ss. 14-16).

-Sekülerleşme lokal değildir. Bir bölgeye hasredilemez (Ertit, 2019, s. 239). Sözelimi “sadece Avrupa ülkesi sekülerleşmiştir, Ortadoğu sekülerleşemez” şeklinde bir genelleme doğru gözükmemektedir. Şunu da söylemeliyiz ki bir ülkenin/bölgenin sekülerleşmeye başlaması için, sekülerleşmiş bir ülkenin/bölgenin tarihsel gelişim içerisinde yaşadığı dönüşüm sürecinin benzerini yaşaması zorunlu değildir.

Sekülerleşme ile birlikte anılabilecek olan küreselleşme süreci de yerel ve dini kurumların giderek değerini yitirmesine, form değiştirmesine veya başka küresel unsurlarla eklektik bir hale gelmesine yol açmıştır. Toplumda tezahür eden yoğun küreselleşme, dinin sosyal formlarında bir değişimin yaşanmasıyla yetinmemiş, aynı zamanda dinin ne olduğu/din terimiyle ne kastedildiği konusunda kavramsal bir belirsizliğin doğmasına da neden olmuştur (Beyer, 2014, s. 68).

Küreselleşme olgusu teknoloji ve iletişimi kolaylaştırmış ve dünyayı bir uçtan bir uca erişilebilir hale getirmiştir. Artık bireyler daha iyi imkânlarla sahip olmak ve daha iyi bir

eğitim ve kariyere sahip olmak için kolaylıkla yer değiştirebilme imkânı bulabilmektedir (Şeker ve Akman, 2015, s. 107). İş, eğitim, iltica gibi sebeplerle bir yerden başka yere göç eden bireyler sadece beden olarak orada bulunmamakta; kültürlerini, dinlerini ve dünya görüşlerini de oraya taşıtmaktadır. Ev sahibi ülke/toplum; farklı dine ve etnik kökene sahip insanları ve onların kültürlerini tanıma ortamına sahip olmaktadırlar. Göç eden bireyler hâkim kültürü tanımaya, hoşgörü göstermeye başlamakla birlikte, hâkim kültürün unsurları tarafından da aynı Şekilde bir tepkiyle karşılaşmayı arzulamaktadır. Kültürel oğulculuk kavramı, bireylerin bir yandan hâkim kültüre uyum sağlamasını öte yandan kendi kültürüne ait motifleri devam ettirmesinin mümkün olduğunun altını çizmektedir (Şan ve Haşlak, 2012, s. 46). Ebaugh (2014, s. 327). Amerika'dan örnek vererek, Amerikalıların Budizm, Hinduizm, İşlam gibi dinlerin geleneklerini 1960'lara kadar tam olarak bilmezken, o dinlere mensup olanların oraya gmesiyle birlikte, bu yeni dinleri, dini sembolleri ve tapınak, cami, mağaza n kiliseler gibi farklı mabetleri tanıma fırsatı bulduklarını belirtmiştir.

1.6. Eğitim Sürecinin Toplumsallaşmaya Etkisi

Sosyalleşme veya toplumsallaşma, "bir bireyin ait olduğu toplumun veya grubun kültürünü öğrenmesi, benimsemesi ile ortaya çıkan toplumsal iletişim ve etkileşim süreci"dir (Kirman, 2011, s. 296). Doğası gereği başka insanlarla i içe yaşama ve onlarla iletişim kurma ihtiyacı duyan bireyler (oştu, 2012, s. 373), içinde buldukları toplumun kültür, gelenek, görenek ve değerlerinden etkilenererek, davranışlarını o topluma göre düzenleme eğilimi göstermektedirler. Böylelikle o toplumun kültürünü öğrenip, o toplumun yapısına göre eylemlerini Őekillendirmeye başlamaktadırlar (Karaoğlu, 2007, s. 4).

Bireyin toplumsallaşması üç aşamada gerçekleşmektedir. Birincil toplumsallaşma dönemi bebeklik ve çocukluğun ilk dönemlerine tekabül eder ki birey, en fazla bu dönemde sosyalleşir (Giddens, 2012, ss. 204-205). Birey, ocukluk döneminde karşılaştığı ilk toplumsal kurum olan aileden iyi ile kötü, güzel ile çirkinin ne olduğunu öğrenip o toplumun ahlaki norm ve değerlerini, gelenekleri ve göreneklerini benimseyip topluma hazır hale gelir (Doğan, 2012, s. 78). İkinici sosyalleşme döneminde ise bireyin çocukluk ve olgunluk döneminde tekabül eder. Bu aşamada bireyin toplumsallaşmasında eğitim süreci, yaşıtları, medya, örgütler ve iş hayatı aileden toplumsallaştırma görevini devralarak; bireyin toplumdaki kültürel unsurları öğrenmesine yardımcı olur (Giddens,

2012, s. 205) Her ne kadar kişinin sosyalleşmesi için en önemli çağın çocukluk ve ilk ergenlik dönemi olduğu kabul edilse de gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık çağında da birey içinde bulunduğu toplum tarafından kültürlenerek, toplumsal davranışları öğrenir (Doğan, 2012, s. 78). Üçüncüsü ise yeniden sosyalleşme sürecidir. Birey bu aşamada, önceki kazanımlarına muhalif algı, düşünce ve tutuma sahip olabilmektedir. Eski inancından, ideolojisinden farklı bir inanç, ideolojiye doğru değişim gösterebilmektedir. İçerisinde bulunduğu toplumsal normları benimsemeyenlerin, topluma kazandırılma süreci yeniden toplumsallaştırma ile mümkün olabilmektedir (Arslantürk ve Amman, 2001, s. 350). Bu üç aşama neticesinde bireyin topluma uyum sağlaması kolaylaşmaktadır. Yaşamı boyunca toplumun kültürel unsurlarıyla birlikte yaşayan bireyin topluma uyum sağlama düzeyi, onun bir açıdan da ne kadar sosyalleşebildiğini gösterir (Doğan, 2012, s. 77).

Bahsedildiği üzere sosyalleştirme ajanı olarak sadece aile değil, bir kurumun yetkilileri, alt birimdekiler; sözgelimi öğretmenler ve öğrenciler de önemli bir fonksiyon icra etmektedir. Okul kurumundan bahsedeceksek öğretmenler öğrencilerin, öğrenciler de diğer öğrencilerin sosyalleşmelerine katkı sunabilmektedirler. Bununla birlikte aynı statüye sahip veya yaşıt olanlar -daha yoğun düzeyde birincil ilişki kurma yetisinden ötürü- üst statüdekilere ve daha yaşlı olanlara oranla daha etkin bir sosyalleştirme ajanı olabilmektedir (Arslantürk ve Amman, 2001, ss. 352-353).

Sosyalleşme sadece aynı kültürel zeminde bir arada yaşayan bireyler için toplumda var olmanın bir gerekliliği değil, aynı zamanda başka kültür/ devletlerden gelenlerin ev sahibi kültürün değer ve normlarını öğrenip, davranış kalıplarına uyum sağlayabilmesi için elzem bir olgudur. Küreselleşme ve post-modernite süreçlerinin doğurduğu kültürel iç içe girişler, insanlığın çokkültürlülük olgusundan daha fazla söz edilmesine yol açmaktadır (Şan ve Haşlak, 2012, s. 31). Tekkültürlülük, aynı kültür içerisinde yaşayan kişilerin ortak duygularını ve hayatı algılayış biçimini kapsarken (Pearce ve Kang, 1988, s. 22), çokkültürlülük ise birden fazla kültürün aynı yerde ve zamanda beraber yaşamasını ifade eder. Bu farklı kültürlerin bir araya gelmesiyle oluşan çokkültürlü ortamda, kişilerin farklılıklarının çatışma değil bir harmoni oluşturabilmesi için kültürel açıdan uyum sağlama son derece gereklidir. Çok-kültürlü adaptasyon süreci böylece karmaşıklık ihtiva eder. Sözgelimi bu süreç bireyin yaşam çizgisinde yer edinir ve makro düzeyde bir

kültürün başka bir kültüre eklenmesine yol açar. Bu aşamada birey bilinçli olsun bilinçsiz olsun birtakım değişiklikler yaşar (Yoshikawa, 1988, s. 140).

Kültürlerarası etkileşimi fonksiyonel bir şekilde idame ettirmek için o toplumun kültürünü bilmenin yanı sıra kültürel etkileşim zihniyetine de sahip olmak gerekmektedir. Alışık olunmayan yerel toplumun davranış örüntüleri hakkında bilgi verme, örnek olayların arkasındaki gerçek sebepleri kavrama ve başka kültürlerin yaşam dairesine girme hususunda kültürel etkileşim zihniyeti bireylere kılavuzluk etmektedir. Yine bu zihniyet, değişen dünya koşullarına ve karşılaşılabilecek farklılıkları bocalamadan yönetme konusunda bize katkı sağlamaktadır (Fink, 2003, s. 66; Nolan, 1999, ss. 2-11). Fink'e göre çocukları ve ergenleri, içerisinde bulunduğumuz çokkültürlü çoğulcu çağa hazır hale getirmek için onlara kültürlerarası eğitim vererek onlara kültürlerarası yetkinlik kazandırmalıyız (Fink, 2003, s. 66). Bunun bir alt gereksinimi olarak dil öğretilirken kültürel unsurlara da yer verilmesi, çocukların başka kültürlere sahip insanlar ile empati kurabilme yetisi kazanmasına yardımcı olmaktadır (Er, 2006, s. 11).

Eğitim amacıyla ülkemize gelen yabancı uyruklu öğrenciler, yeni bir kültürle karşılaşmakta ve ilk başlarda yabancılık hissederek kültürel uyum sağlamakta zorlanmakta, başka bir ifadeyle kültür şoku yaşamaktadırlar. Ev sahibi ve misafir kültürlerin bir araya gelmesiyle oluşan çokkültürlülüğün dezavantajlı yönleri, eğitim kurumunun sosyalleştirme fonksiyonu sayesinde daha ılıman bir seviyeye taşınmaktadır.

Yabancı uyruklu öğrenciler, mensup oldukları kültürden farklı norm ve değerlere sahip yeni bir ülkeye intisap etmekte; bu da onların yeni sosyalizasyon süreçleriyle karşılaşmasına neden olmaktadır. Gençlik kültürünün bir alt kültürü olan “üniversite gençliği” ve onun da bir alt kümesi olan “yabancı uyruklu öğrenciler”, kendileri gibi farklı kültürden gelen öğrencilerle bir arada çokkültürlü bir ortamda öğrenim görmeye başlamaktadır. Neticesinde eğitim, arkadaş çevresi ve çokkültürlü ortam aracılığıyla yeni sosyalleşme araçlarına maruz kalan öğrenciler, sosyo-kültürel ve dini faktörler etkisiyle bir takım tutum ve davranışlarında değişim ve dönüşüm yaşamaya başlayabilmektedir (Güllü, 2010, s. 213). Kültürel etkileşimin bir unsuru olan yabancı uyruklu öğrenciler bir yandan, diğer yabancı uyruklu öğrencilerle girdikleri etkileşim sonucu başka kültürleri tanımakta; öte yandan -alanında uzman kişilerin katkısıyla -yerel kültürün kültürel dinamiklerini öğrenmiş olmaktadır (Spitzberg ve Chagnon, 2009, s. 4).

BÖLÜM 2: YABANCI UYUKLU ÖĞRENCİLERİN TARİHİ, HUKUKU VE SOSYO-EKONOMİK DURUMU

Bu bölümde çalışmamızın temel konusu olan yabancı uyruklu öğrencilerin Türkiye'ye gelişleri konusunda yapılan yasal ve bürokratik düzenlemeler, geliş sayıları ile ilgili istatistiki veriler, burs imkânları, onlara yönelik verilen Türkçe eğitimde öne çıkan hususlar, taşıdıkları imkânlar, ülke/üniversite tercihlerinde belirleyici etmenler ve son olarak yabancı uyruklu öğrencilerin yaşadığı barınma, akademik/dilsel, psikolojik ve sosyo-kültürel sorunları ele alınacaktır.

2.1. Türkiye'de Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Tarihçesi

Cumhuriyet'in kuruluşundan sonraki yıllarda, yabancı uyruklu öğrenciler -sayıları az olsa da-yükseköğretim kurumlarında öğrenim görmek için ülkemize gelmişlerdir. Bununla birlikte ülkemize yoğun bir şekilde öğrenci girişi 1981'de, kendi imkânları ile gelmek isteyen öğrencilere uygulanmaya başlayan YÖS sınavı ile olmuştur (Kıroğlu ve diğerleri, 2010, s. 26). Öğrencilerin Türkiye'ye gelişi ile ilgili ilk yasal düzenlemeler 1983 yılında (Özoğlu ve diğerleri, 2012, s. 4)¹² ve 1985¹³ yılında yapılmıştır.

1990'lara gelindiğinde ise, Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Türk Cumhuriyetlerinin bağımsızlığına kavuşmasından sonra, bu konuya özel bir ilginin başladığı

¹² 19.10.1983 tarihli 18196 sayılı Resmî Gazete'de Türkiye'ye gelecek öğrencilerle ilgili işlemleri düzenleme görevinin Değerlendirme Kurulu'na ait olduğu belirtilmektedir. Bu kurulun üyelerini ise, "Millî Eğitim Bakanlığı Müsteşarının Başkanlığında, İçişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı ile Başbakanlığa bağlı bu konuyla ilgili kuruluşların birer, Yükseköğretim Kurulunun iki temsilci" oluşturmaktadır. Değerlendirme kurulunun görevleri ise şu şekilde belirlenmiştir: "a) Yabancı uyruklu öğrencilerin Türkiye'ye gelişleri, öğretim kurumlarına kabulleri, Türkiye'deki öğrenimlerini sürdürebilmeleri ile ilgili esasları, b) Türkiye'de öğrenim gören yabancı uyruklu öğrenciler için sağlanacak öğretim ve sosyal amaçlı rehberlik hizmetlerinin ilkelerini, c) Yükseköğretim Kurulunun önerilerini dikkate alarak, yükseköğretim kurumlarına alınacak, yabancı uyruklu öğrenci kontenjanlarını, d) Türkçe öğrenmek için kurslara katılmak üzere Türkiye'ye gelecek olan yabancı uyruklu öğrencilere ilişkin esasları, e) Yabancı uyruklu öğrencilere ilişkin uygulamaları değerlendirerek, gerektiğinde ilgili mercilere sunulacak önerileri tespit eder ve Millî Eğitim Bakanının onayına sunar." (Türkiye'de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilere İlişkin, 1983).

¹³ 30.04.1985 tarihli 18740 sayılı Resmî Gazete'de ise Türkiye'ye eğitim amaçlı gelen yabancı uyruklu öğrencilere tahsis edilecek vize, izin ve kursların tanımları yapılmış ve tekrardan Değerlendirme Kurulu'na atıfta bulunulmuştur. Bu yönetmelikte, Kurul'un sekreteryaya görevi, Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı'na verilmiştir. Yönetmelikte ayrıca, Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın, Dışişleri Bakanlığı'nın, Yükseköğretim Kurulu'nun, Yükseköğretim Kurumlarının ve Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Yükümlülükleri maddeler halinde belirtilmiştir (Türkiye'de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilere İlişkin, 1985).

görülmektedir.¹⁴ Bununla birlikte, Özoğlu ve diğerleri (2012, s. 4)'ne göre, 1990 ile 2000 yılları arasında ülkemize gelen öğrenci sayısının inişli çıkışlı oluşu, bu hususta izlenen politikaların istikrarsız oluşuyla açıklamaktadır.

Türkiye'nin 1992 yılında Türk Cumhuriyetleri'yle imzaladığı anlaşmalardan sonra ülkemize programlı ve sistematik bir öğrenci akını yaşanmaya başlamıştır. İlk zamanlar sadece Türk Cumhuriyetlerinden öğrenci gelirken, sonraki dönemlerde YÖS, TCS, YÖK bursu, İslâm Kalkınma Bankası, Türk Diyanet Vakfı gibi kurumlar aracılığıyla (Demirhan, 2017, s. 550; Kıroğlu ve diğerleri, 2010, s. 26) hem gelinen ülkede bir çeşitlilik hem de gelen sayısında bir artış yaşanmaya başlanmıştır. Son yıllarda küresel ölçekte yaşanan gelişmeler, göç hareketliliğindeki artışlar ve Türkiye'nin uluslararası arenada görünürlüğünün artması neticesinde ülkemiz artık sadece Türk Cumhuriyetleri'nden değil Nijerya, Somali, Libya, Mısır, Pakistan, Yemen, Çin gibi dünyanın dört bir yanında bulunan ülkelerden öğrencilere de ev sahipliği yapmaya başlamıştır (Demirhan, 2017, s. 551).

Sovyetler Birliği'nin 1990 yılında dağılmaya başlaması ve hemen akabinde Türk Cumhuriyetler bağımsızlığını elde etmeye başlayınca, ekonomi, kültür ve eğitim alanında ilerlemek ve kendilerini geliştirmek üzere, Türkiye ile birtakım anlaşmalara gitmişlerdir. 1991 yılından itibaren yapılan ikili antlaşmaları, öğrenci değişimi antlaşmaları takip etmiş (Allaberdiyev, 2007, s. 1) ve neticesinde Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri arasında yapılan anlaşma ile ülkemize gelecek öğrenciler için 1992 yılından itibaren "Türk ve Akraba Toplulukları Sınavı (TCS)" yapılmaya başlanmıştır (Demirhan, 2017, s. 550; Kıroğlu ve diğerleri, 2010, s. 26).

Adayın sınava başvurabilmesi için (1) lise son sınıfta okuyor olması veya lise mezunu olması; (2) 1 Ocak tarihi itibarıyla 21 yaşından gün almamış olması; (3) Bulgaristan (sadece erkekler), Bosna-Hersek, Afganistan, İran, Irak, Ahıska Türkleri, Suriye ve Çin Halk Cumhuriyeti'nden (Uygurlar, Huiler) gelenlerin lise mezunu olması ve 1 Ocak itibarıyla 25 yaşından gün almamış olması gerekmektedir (Bayraktaroğlu ve Mustafayeva, 2010, s. 286).

¹⁴ 1980 öncesi ve sonrasında günümüze kadarki sürede, Yabancı uyruklu öğrencilerle ilgili yapılmış yasal düzenlemeler hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. Özoğlu ve diğerleri, 2012, ss. 74-77.

Bu antlaşma, Doğu Avrupa ve Asya'da yeni kurulan, bir kısmı “Asya Türk Cumhuriyetleri” ile bir kısmı ise “Sancak Türkleri” olarak isimlendirilen, Türkiye Cumhuriyeti ile ortak kültürel unsurlara sahip olan bu ülkelerle Türkiye Millî Eğitim Bakanlığı öncülüğünde başta Azerbaycan olmak üzere Kırgızistan, Türkmenistan ve Tataristan ile eğitim alanında “mutabakat zabıtları” adıyla yapılmıştır. Bu anlaşma gereğince Millî Eğitim Bakanlığı, Türk Cumhuriyetleri ile orta, lise ve yükseköğretim düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin karşılıklı değişimine Ocak 1992 yılından itibaren başlamıştır (Açıklan ve diğerleri, 1996, s. 7). Böylelikle sistematik olarak ilk yabancı uyruklu öğrenci programı, 1992-93 eğitim-öğretim yılında “Büyük Öğrenci Projesi” yoluyla olmuştur (Kadıoğlu ve diğerleri, 2015, s. 3).

Günümüzde ise, ülkemize gelen yabancı uyruklu öğrenciler ile ilgili mevzuatlara bakıldığında bunların burslu ve kendi imkânları ile okuyanlar arasında ilgili kanun ve kararnamelerde bir farklılık olduğu görülmektedir. Burslu öğrenciler, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunu (2010)'na tabi iken; kendi imkânlarıyla eğitim için ülkemizde bulunan öğrenciler ise YÖK'ün 17 Mart 2010 tarihli Yükseköğretim Genel Kurul Toplantısı kararlarına tabidir (Özoğlu ve diğerleri, 2012, s. 75). Kadıoğlu ve diğerleri, burslu ile kendi imkânlarıyla gelen öğrencilerden -vize ve ikamet izni açısından- burslu olanlardan harç ve vergi alınmamasının aradaki tek fark olduğunu, onun dışında aynı süreçlere tabi olduklarına değinirler (Kadıoğlu ve diğerleri, 2015, s. 84).

“2010 yılında, bünyesinde Uluslararası Öğrenciler Dairesi'ni de barındıran Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığının (YTB) kurulması ve 2012 yılında Türkiye Bursları sisteminin hayata geçirilmesi bu konuda atılan önemli adımlardandır. Stratejik amaç ve hedefler doğrultusunda uluslararası öğrenciler konusunda yapılması gereken faaliyetleri belirlemeye yönelik olarak, 2012 yılında YTB koordinasyonunda “Yabancı Öğrenci Strateji Belgesi” hazırlanmıştır.” (Kadıoğlu ve diğerleri, 2015, s. 10).

Bireysel imkânlarıyla Türkiye'de öğrenim görmek isteyen yabancılar ise, YÖK kararıyla ÖSYM tarafından her sene yapılan “Yabancı Uyruklu Öğrenci Sınavı¹⁵ (YÖS)”na tabi

¹⁵ YÖS, iki farklı test grubundan oluşan bir değerlendirme sınavıdır. “Temel Öğrenme Becerileri Testi”, adayların soyut düşünme güçlerini ölçmeyi; “Türkçe Testi” ise adayların, Türkçe yazılmış ifadeleri anlama düzeylerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Hem Türkçe hem İngilizce açıklamalar barındıran “Temel Öğrenme

tutulurken, YÖK 21.01.2010 tarihinde adli bir karar doğrultusunda bu sınavı 2010-2011 eğitim döneminden itibaren kaldırılmıştır. Bundan böyle aday öğrencilerinden bir ortaöğretim kurumundan mezun olması ve başvuracağı üniversite ile YÖK tarafından belirlenen puan ve kriterleri karşılaması şartı aranmıştır (Yükseköğretim Kurulu [YÖK], t.y.b).

Türkiye yükseköğretiminin uluslararasılaşması açısından önemli bir adım olarak addedilen YÖS'ün kaldırılması, üniversitelere esneklik kazandırmış ve yabancı uyruklu öğrencilerin Türkiye'yi tercih etmeleri açısından büyük bir avantaja sahip olmasına neden olmuştur (Demirhan, 2017, s. 550; Bahattin ve Bakır, 2016, s. 522; Çetinsaya, 2014, s. 152). Bu sınavın kaldırıldığı yıl olan 2010'dan itibaren, gelen yabancı uyruklu öğrenci sayısındaki artış, bu olgunun sağladığı avantajı gözler önüne sermiştir (Çetinsaya, 2014, s. 152).

Bununla birlikte YÖS ve merkezi yerleştirmenin kaldırılması, esasen yabancı uyruklu öğrencilerin ülkemizde eğitimlerini sürdürmek için yapmaları gereken işlemleri karmaşıklaştırmakta, bunun yanı sıra başvuru süreçlerini maddi açıdan daha külfetli hale getirilmesine yol açmaktadır. Zira öğrenciler üniversitelere tek tek başvuru yapmak zorunda bırakıldığı görülmektedir (Özoğlu ve diğerleri, 2012, s. XXXII). Üniversitelerin yaptıkları sınavların bir standartının olmayışı; sınavların türü, zorluk derecesi ve değerlendirme yöntemlerinin birbirlerine göre farklılık göstermeleri öğrencileri için bir zorluk teşkil etmekte ve bocalamalarına neden olmaktadır (Kadioğlu ve diğerleri, 2015, s. 6).

Bireysel imkânlarıyla öğrenim görecek öğrenciler hakkında 2012'de yayımlanan "Yurtdışından Öğrenci Kabulüne İlişkin Esaslar (2012)" başlıklı yönetmelik ile yurt dışından öğrenci kabul edecek olan yükseköğretim kurumların, belirledikleri kontenjan sayılarını YÖK'e bildirmesi, öğrencilerin kendi ülkesindeki lise bitirme sınavlarından aldığı belge için bir sınırlamama getirilmemesi, bununla birlikte üniversite giriş sınavı belgesine iki yıl sınırlandırma getirilmesi kararlaştırılmıştır. Bu yönetmelikte, öğrencilerin (a) lise son sınıfta veya mezun olanların, (b) yabancı öğrenci olanların ve (c) yabancı uyruklu iken sonradan T.C. vatandaşlığına geçenlerin (d) çift uyruklu (biri

Becerileri Testi", öğrencilerin üniversite girişlerinde belirleyici olan bir testtir (Bayraktaroğlu ve Mustafayeva, 2010, s. 285).

Türkiye vatandaşlığı olması kaydıyla) olanların Türkiye’deki üniversitelerine başvuracak başvurabilecekleri belirtilmektedir.

Programların öğrenim ücretleri, sağlık raporu gibi koşullar üniversiteler tarafından ilan edilmektedir. Kontenjanlar -devlet üniversitelerinde bir önceki yılın %35’ini, vakıf üniversitelerinde ise %50’sini geçmeyecek şekilde- üniversitelerin önerileriyle YÖK¹⁶ tarafından belirlenmektedir (Kadioğlu ve diğerleri, 2015, s. 81).

Lisansüstü düzeyde öğrenim görmek isteyen öğrenciler ise, “genellikle, tamamladıkları eğitime ait diploma, aldıkları derslerin içerikleri ve not çizelgesine ek olarak, referans ve niyet mektupları ve Türkiye’de yapılan Lisansüstü Giriş Sınavı (ALES) sonucu veya uluslararası düzeyde tanınmış bir lisansüstü giriş sınav sonucu (GRE, GMAT vb.) sunmaları gerekmektedir. Her üniversite ve programın farklı kabul kriterleri olabilir. Bu nedenle, lisansüstü düzeyde öğrenim görmek isteyenlerin doğrudan enstitülere başvurmaları gerekmektedir” (Çelik, 2013, s. 26).

Yabancı uyruklu öğrenciler, buraya gelmeden önce bir öğrenci vizesine, geldikten sonra da oturma iznine de ihtiyaç duymaktadırlar. Bu öğrenciler, Türkiye’de yerleştirildikleri üniversitelerden temin ettikleri kabul mektuplarıyla buldukları ülkelerdeki Türk konsoloslukuna gidip bir vize temin etmelidir. Zira bu vize üniversite kaydı için gereklidir. Türkiye’ye geldikten sonra ise, bir ay içerisinde, buldukları ilin Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şubesi’nden oturma izni almaları ve her sene bu izni ibraz edecekleri öğrenci belgesi ile yenilemeleri gerekmektedir (Çelik, 2013, s. 25).

YÖK, 2013 yılında “Key for Future (Geleceğin Anahtarı)” sloganıyla “Study in Turkey” adlı geliştirdiği bir projeye, Türkiye’ye yabancı uyruklu öğrenci çekmeye çalışmaktadır. Bu proje ile ilgili başvurular www.studyinturkey.gov.tr web adresinden yapılabilmektedir. Türkiye’deki bütün devlet-vakıf, İngilizce-Türkçe eğitim veren üniversitelerin telefon numarası, posta adresi, web sayfalarına ve varsa profillerine yine bu web sayfası üzerinden erişilebilmektedir (Yükseköğretim Kurulu [YÖK], 2016, s.

¹⁶ Anayasanın 130 ve 131. maddesi ile 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu, 124 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve diğer yasal düzenlemeler çerçevesinde, Eğitim-Öğretim Daire Başkanlığı yabancı uyruklu öğrencilerle ilgili yazışmaları yapmakla ve onların yükseköğretim sistemi hakkındaki bilgi taleplerine cevap vermekle sorumludur (YÖK, 2016, s. 23).

86).¹⁷ Bu projenin temel amacı, kendi imkânlarıyla öğrenim görmeye gelen yabancı uyruklu öğrencilerin bürokratik işlemlerini hızlandırmaya yönelik onlara hizmet vermektir (Kadioğlu ve diğerleri, 2015, s. 48). Burslu olarak gelmek isteyen öğrenciler ise YTB'nin sorumluluk alanında olan Türkiye Bursları'na başvurması gerekmektedir.

2.2. Yabancı Uyruklu Öğrencilere Dair İstatistiki Veriler

Yabancı uyruklu öğrenci sayıları, küreselleşen dünyada mesafelerin kısılması ve ulaşımın artmasıyla birlikte günbegün artmaktadır. Dünya geneline baktığımızda 1970'li yıllarda 800 bin (Kadioğlu ve diğerleri, 2015, s. 2), 1980'lerde öğrenci sayısı 1 milyon civarındayken, 2000 yılında 2 milyon, 2009 yılında ise 3,7 milyon (Özoğlu ve diğerleri, 2012, s. XXV), 2013 yılında ise bu sayının 4 milyondan fazla olduğu görülmüş (OECD, 2015, s. 352), 2020 yılında 8 milyon öğrenci olacağı ön görülmektedir (Kadioğlu ve diğerleri, 2015, s. 2).

Yabancı uyruklu öğrenciye en fazla ABD (%19) ev sahipliği yaparken, onu sırasıyla İngiltere (%10), Avustralya (%6), Fransa (%6), Almanya (%5), Kanada (%3) ve Japonya (%3) takip etmektedir. Başka bir ifadeyle yabancı uyruklu öğrencilerin yarısından çoğu (%52'si), yukarıda saydığımız ülkelerde eğitim hayatını sürdürmektedir (OECD, 2015, s. 353). OECD ülkeleri içerisinde yabancı uyruklu öğrencileri kendisine çeken ülkeler arasında ilk başta İngilizce konuşan ülkeler (ABD-971000, İngiltere-432000, Avustralya-336000, Kanada-189000); sonrasında ise AB bölgesine (1,6 milyon öğrenci) Fransa (çoğunluğu Afrika ülkelerinden) ve Almanya (ikisi birlikte 245000), İtalya (93000), Hollanda (90000), Avusturya (70000) gelmektedir (OECD, 2018, s. 221).

Yükseköğrenim eğitimi almak için dış ülkelere (çoğunluğu ABD'ye) giden öğrencilerin %53'ünün Asya ülkelerinden olduğu göze çarpmaktadır. 2006-2007 IIE (the Institute of International Education) verilerine göre Japonya %13 ile yurt dışına en fazla öğrenci gönderen ülke durumunda iken (ELS, 2017, s. 2), Çin bu koltuğu dev alarak, OECD 2015 verilerine göre, %22 payı ile en fazla öğrenci gönderen lider ülke haline geldiğini görmekteyiz. Hindistan ise %6 ile en fazla öğrenci gönderen ikinci ülke durumundadır (OECD, 2015, s. 359). 2025'e kadar ise Hindistan'ın bu konuda birinciliği Çin'den

¹⁷ Bununla birlikte yabancı uyruklu öğrencilerle ilgili yazışmaları ve bu öğrencilerin yükseköğretim hakkındaki bilgi talebine YÖK'e bağlı Eğitim-Öğretim Daire Başkanlığı bakmaktadır (YÖK, 2016, s. 23)

devralacağı tahmin edilmektedir (Falcone, 2017, s. 247). OECD ülkeleri arasında ise sırasıyla Almanya (%3,9), Kore (%3,6), Fransa (%2,4) ve ABD (%1,7) ile en fazla öğrenci gönderen ülkeler arasındadır (OECD, 2015, s. 359). Ülkemize gelen yabancı uyruklu öğrenci oranı, tüm dünyadaki yabancı uyruklu öğrenci sayısının %1'ini bile oluşturmamaktadır (Özoğlu ve diğerleri, 2012, s. 4).

Yabancı uyruklu öğrenci hareketliliğinin yönüne göz attığımızda genelde hedef ülkelerin ekonomik gelişmişlik ve eğitim imkânları bakımından önde olduğu, kaynak ülkelerin ise gelişmekte olduğu anlaşılmaktadır (Çetinsaya, 2014, s. 146). Bir diğer dikkat çeken husus, doktora düzeyinde yabancı uyruklu öğrenci sayısının lisans ve yüksek lisans seviyesindekilere göre gün be gün artışıdır. 2016 istatistiklerine göre yabancı uyruklu öğrenci sayısı, tüm öğrencilerin lisans düzeyinde %6'sını, doktora düzeyinde ise %26'sını oluşturmaktadır (OECD, 2018, s. 218).

Günümüzde OECD ülkeleri arasında ekonomisi gelişmekte olan Estonya, Litvanya, Polonya, Rusya Federasyonu, Şili, Meksika gibi ülkelerin yabancı uyruklu öğrenciler için yeni cazibe merkezi haline gelmektedir. Türkiye de bu ülkeler arasında olup 2013-2016 yılları arasında gelen sayıyı %62 oranında arttırdığı görülmektedir (OECD, 2018, s. 218).

Türkiye'ye gelen yabancı uyruklu öğrenci sayısında, bu konuda izlenen politikadaki istikrarsızlıktan ötürü, son 30 yıldır bir iniş-çıkış bulunmaktadır. ÖSYM verilerine göre, gelen öğrenci sayısı 1983 ile 1997 yılında artmış, 1998-2003 arası bu sayı azalmış ve 2004 yılından itibaren tekrar artışa geçmiştir (Özoğlu ve diğerleri, 2012, s. 52). Yabancı uyruklu öğrencilerin sayısında 2007-2016 yılları arasında sürekli bir artış yaşandığı anlaşılmaktadır. Sözgelimi 2007 yılında 16 bin yabancı uyruklu öğrenci bulunurken, 2016 yılında bu sayının 108 bine çıktığı¹⁸ görülmektedir (Gür ve diğerleri, 2017, s. 87). Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD, 2016, s. 339)'nin yayınladığı rapora göre ise, Türkiye'deki 2014 yılında örgün öğrenimdeki tüm öğrencilerin %1'i, lisanstakilerin %0,9'u, yüksek lisans düzeyindekilerin %3'ü ve doktora düzeyindekilerin %5'i yabancı (Türk olmayan) öğrencidir.

¹⁸ Bu dramatik artışın önemli bir sebebinin, 2014 yılından itibaren ülkemize gelen Suriyeli öğrencilerin olduğunun altını çizmek gerekmektedir (Gür ve diğerleri, 2017, s. 89).

ÖSYM ve YÖK’ün verilerine göre Türkiye’deki özel-devlet tüm üniversitelerdeki ile SAÜ’deki 2008-2018 eğitim-öğretim yılları arasındaki yabancı uyruklu öğrenci sayısı aşağıdaki gibidir:

Tablo 3:
Türkiye ve SAÜ’deki Yabancı Uyruklu Öğrenci Sayısı

Öğretim Yılı	Erkek		Kadın		Toplam	
	Tüm	SAÜ	Tüm	SAÜ	Tüm	SAÜ
2008-2009	11995	108	6163	39	18158	147
2009-2010	13905	153	7456	53	21361	206
2010-2011	16469	206	9076	75	25545	281
2011-2012	20355	260	10815	108	31170	368
2012-2013	28090	499	15161	240	43251	739
2013-2014	33431	642	14752	285	48183	927
2014-2015	49635	1322	22543	584	72178	1906
2015-2016	60156	1996	27747	904	87903	2900
2016-2017	71854	2147	36222	1006	108076	3153
2017-2018	81873	2153	43355	998	125138	3151

Kaynak: ÖSYM ve YÖK verilerinden derlenmiştir.¹⁹

Tablo 3’te görüleceği üzere 2008-2009 ile 2017-2018 öğretim yılları arasındaki her dönemde hem SAÜ’de hem de Türkiye’deki tüm üniversitelerde yabancı uyruklu öğrenci sayısında bir önceki yıla göre artış yaşanmaktadır. Aynı tabloya göz attığımızda her yıl erkek sayısının dramatik bir şekilde kadın sayısından fazla olduğu görülmektedir.

1983 ile 2011 yılları arasında, yukarıdaki verilere paralel olarak, erkek öğrenci sayısı her yıl kız öğrenci sayısından fazladır (Özoğlu ve diğerleri, 2012, s. 52). 2007 ile 2016 yılları arasında hem yeni kayıt hem yeni mezun sayılarına baktığımızda, yine erkek yabancı uyruklu öğrenci sayısının kız sayısından daha çok olduğu anlaşılmaktadır (Gür ve diğerleri, 2017, s. 89).

Tablo 4’e göre Yabancı uyruklu öğrenciler eğitim amacıyla ağırlıklı olarak Türkiye’nin metropol illerini ve köklü üniversitelerini tercih etmektedir. SAÜ gerek İstanbul ve Ankara’ya yakınlığı gerek ise en fazla öğrenci alan üniversiteler arasında yer alması hasebiyle 2014-2015 verilerine göre ilk 8’de yer almaktadır.

¹⁹ 2008-2013 yılları arasındaki veriler ÖSYM (<http://osym.gov.tr>), 2013 ve sonrasındaki veriler ise YÖK (<https://istatistik.yok.gov.tr>)’e aittir.

Tablo 4:
Öğrenim Gördüğü Üniversiteye Göre Yabancı Uyruklu Öğrenci Sayısı

Sıra	Üniversite	Kız	Erkek	Toplam
1	İstanbul Üniversitesi	2138	3197	5317
2	Anadolu Üniversitesi	779	1937	2716
3	Marmara Üniversitesi	868	1442	2310
4	Uludağ Üniversitesi	725	1510	2235
5	Ankara Üniversitesi	833	1325	2158
6	Atatürk Üniversitesi	561	1394	1955
7	Gazi Üniversitesi	732	1222	1954
8	Sakarya Üniversitesi	584	1322	1906

Kaynak: YÖK'ün web sayfasındaki 2014-2015 istatistiklerinden derlenmiştir.

2002-2013 yılları arasındaki Türkiye'de öğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilerin sayılarını ve geldikleri ülkeleri değerlendiren Çetinsaya, bu öğrencilerinin büyük bir kısmının Türkiye ile yakın bir dil, tarih, kültür birliğine sahip ülkelere geldiğine işaret etmektedir. Buna ilaveten, belirtilen periyotta Almanya, Bulgaristan ve Yunanistan'dan gelen öğrenci sayısı listenin ilk 10 sırasında yer bulduğunu ve bu yüksek oranının sebebinin de oralardan gelen öğrencilerin çoğunluğunun Türk kökenli olmasında yattığını belirtmektedir (Çetinsaya, 2014, ss. 152-153). 2016 verilerine göre, Türkiye'deki yabancı uyruklu öğrenciler geldikleri ülkelere göre en fazladan en düşüğe şöyle sıralanmışlardır: Suriye (15.042), Azerbaycan (14.878), Türkmenistan (10.418), İran (6.099), Afganistan (5.251), Irak (5.012), Almanya (3.755), Yunanistan (2.285), Kırgızistan (2.032), Bulgaristan (2.030) ve diğer ülkeler (41.274) şeklinde sıralanmaktadır (Gür ve diğerleri, 2017, s. 89).

2.3. Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Devlet ve Vakıf Burs İmkanları

Ülkemizde yükseköğrenim düzeyinde öğrenim görmek isteyen öğrenciler, önceden BÖP kapsamında burs imkânına sahip olmaktadır. Ama bu burs programının zamanla lağvedilmesinden sonra onun yerine Türkiye Bursları ve TDV Bursları ikame edilmiştir. Bununla birlikte öncelikle kısaca BÖP burslarına sonrasında ise Türkiye Bursları'na ve TDV Burslarına değineceğiz.

2.3.1. BÖP (Büyük Öğrenci Projesi)

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 1992-1993 akademik yılında başlatılan (Özoğlu ve diğerleri, 2012, s. 7) ama 2012-2013 eğitim-öğretim yılında alınan bir kararla yürürlükten

kaldırılan (MEB, 2012) BÖP yani Büyük Öğrenci Projesi ile Özbekistan, Türkmenistan, Azerbaycan, Kırgızistan, Gürcistan, Kazakistan, Tacikistan gibi Türk Cumhuriyetlerden gelen öğrencilere Türkçeyi ve Türk Kültürünü öğretmek, bu ülkelerle aramızda dostane ilişkilerin kurulmasına yardımcı olmak ve bu ülkelerin eğitimli, vasıflı bireyler yetişmesine yardımcı olmak gibi hedefler güdülmüştür (Göver, 2013, s. 32).

Bu projeyi önemli kılan bir diğer unsur, Türkiye’de öğrenim gören yabancı uyruklu öğrenciler arasında yukarıda saydığımız Türkiye ile kültürel ve tarihsel bağları olan ülkelerden gelenlerin sayısının çok olmasıdır (Özoğlu ve diğerleri, 2012, s. XXVIII). Gündüzyeli’nin Beykent Üniversitesi’ndeki yabancı uyruklu öğrenciler üzerinde yaptığı araştırmada, öğrencilerin yarısından çoğunun (%67,7) Türk Cumhuriyetlerinden geldiği görülmektedir (Gündüzyeli, 2015, s. 36).

Zamanla bu projenin istenilen sonuçlara hizmet edemediği ve gelen öğrencilerin akademik, maddi ve uyum sorunları yaşadığı görülmüştür (Şahin ve Demirtaş, 2014, s. 90). Bu yüzden BÖP, hedeflenen amaçlara ulaşamadığı ve mezun vermek hususundaki yetersizliği nedeniyle sorgulanmaktadır. Zira bu proje kapsamında Türkiye’ye gelen 32.000 öğrenciden sadece 9541 öğrenci mezun olmayı başarabildiği görülmektedir (Özoğlu ve diğerleri, 2012, s. XXVIII).

2.3.2. Türkiye Bursları

Önceki yıllarda, Yabancı uyruklu öğrencilere devlet bursları (BÖP kapsamında), hükümet bursları (bakanlık veya başka devlet kurumlarınca) ve özel burslar (çeşitli vakıf ve derneklerce) olmak üzere üç farklı araçla burs verilmekte ve bu üç kanal, Türkiye’ye gelen öğrencilerin yaklaşık %40’ına burs imkânı sağlamaktaydı (Özoğlu ve diğerleri, 2012, s. XXIX). 2012 yılına kadar Devlet ve Hükümet Bursları’nın sorumluluğu “MEB Yurtdışı Eğitim Öğretim Genel Müdürlüğü” ile “MEB Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü”ne aitken (Göver, 2013, s. 33); 2012-2013 yılında alınan bir kararla Devlet ve Hükümet bursları yürürlükten kaldırılıp hepsi birden “Türkiye Bursları” adı altında ele alınmaya başlanmıştır (MEB, 2012). Türkiye Bursları ile yabancı uyruklu öğrenci statüsünde olan nitelikli bireyler seçilmeye çalışılmıştır. Bu burslarla “adayların akademik ve mesleki gelişmelerine katkıda bulunmak, kültürel ve sosyal programlar marifetiyle ülkemize gönüldaşlıklarını pekiştirmek” amaçlanmıştır (Duman, Pars ve Acar, 2015, s. 8).

Ülkemize gelen öğrenciler 2012 yılı öncesinde elle başvuru yapmaktaydı. Bu durum başvuru işlemlerini hantallaştırmakta, başvuru sayısının artışını yavaşlatmakta ve neticede ülkemiz üniversitelerinin uluslararası arenada boy göstermesini engelliyordu. Örneğin 2012 ve öncesinde 8000 olan burs başvuru sayısı, 2015'te online başvuru hizmetinin başlaması ve Türkiye Bursları'nın yürürlüğe konmasıyla birlikte 100 bin'lere ulaşmış; ülke sayısı ise 5-6 iken 182'ye çıkmıştır (Duman ve diğerleri, 2015, s. 8). Şu anki güncel rakamlara göre 17 bini burslu olmak üzere yaklaşık 150 bin yabancı uyruklu öğrenci ülkemizde öğrenim görmektedir. YTB, bu sayının 2023 yılına kadar 200 bine çıkması hedeflenmektedir (Türkiye Bursları, t.y.a)

17/6/2014 tarihli ve 29033 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan ve Türkiye Bursları'na ilişkin usul ve esasları düzenleyen Türkiye Bursları Yönetmeliği'nde belirtildiği üzere, Türkiye Bursları'nın iş ve işlemlerinin koordine edilmesi YTB'nin sorumluluğundadır. Bu kuruluş, yapılan öğrenci başvurularını akademik başvurulara göre değerlendirerek, onları ön elemeyi geçirir ve mülakat sonuçlarına göre onların yerleştirme işlemlerini başlatır (Kadıoğlu ve diğerleri, 2015, s. 92). YTB tarafından bildirilen öğrencilerin Türkiye Bursları kapsamında üniversitelere yerleştirme işlemlerini ise bizzat YÖK yürütür (YÖK, 2016, s. 36). Burslara başvuru her yıl şubat ayında başlar ve mart sonunda biter. Öğrenci Nisan, Mayıs ve Haziran'da çeşitli mülakatlara girer. Ağustos ayından burs başvurularının sonuçları açıklanır. Öğrenci, Eylül'de Türkiye'ye gelir ve Ekim'de başarı ve destek bursuna başvurur. Kasım'da başvurusu değerlendirmeye tabi tutulur ve nihayetinde Aralık'ta bu başvurunun sonuçları açıklanır (Türkiye Bursları, t.y.c).²⁰

Türkiye Bursları'nı almaya hak kazanan yabancı uyruklu öğrenciler için, YTB'nin web sayfasında "Bursluluk İşlemleri Rehberi" bulunmaktadır. Buna göre, öğrenci bursu kazandıktan sonra bursluluk taahhünamesi imzalar ve yerleştiği üniversiteye kayıt olması gibi gerekli koşulları yerine getirdikten sonra, bursu 12 ay boyunca her ayın 25'inde aylık olarak yatırılır. Bursluluk süreleri ise şu şekildedir: Lisans 5 yıl (1 yıl Türkçe öğretimi + lisans eğitimi süresi [normal öğrenim süresi 4 yıl, Diş Hekimliği 5 yıl, Tıp 6 yıl]; yüksek lisans 3 yıl (1 yıl Türkçe öğretimi + 2 yıl yüksek lisans eğitimi);

²⁰ Bu yönüyle YTB'nin takip ettiği süreç kimi zaman eleştirilmektedir. Zira Türkiye Bursları'nın bu projeye dâhil olan öğrencileri değerlendirme ve yerleştirme süreci ile Türkiye üniversitelerindeki akademik takvim arasındaki uyumsuzluklar, bazı öğrencilerin eğitime zamanında başlamalarını engellemektedir (Kadıoğlu ve diğerleri, 2015, s. 93).

doktora-5 yıl (1 yıl Türkçe öğretimi + 4 yıl doktora eğitimi) ... Belirtilen süre zarfında eğitimini tamamlayamayanlar, 1 sene ek uzatma süresi isteyebilir (Türkiye Bursları, t.y.e, s. 15).

Öğrencilerin, ilk geliş ve mezun olduktan sonra yurtlarına dönüş ücreti, sağlık sigortaları, (genel Sağlık Sigortası kapsamında), barınma ihtiyaçları, Türkçe hazırlık kursu ve üniversite ücretleri, ikamet izni defter bedeli YTB tarafından karşılanmaktadır. Öğrenciler belirli şartlar ve Başkanlık'ın izniyle, yatay geçiş yapabilir ve yurt içi-yurt dışı değişim programlarına katılım sağlayabilirler (Türkiye Bursları, t.y.b).

Türkiye Bursları kapsamında ülkemize gelen yabancı uyruklu öğrencilerin ülkemizi daha iyi tanımaları, yurt içi ve yurt dışında çalışma yapmaları ve benzeri görevlerde yer alan kurum/kuruluşlar ile ortak çalışmalar yürütmeleri için, YTB bünyesinde Uluslararası Öğrenciler Daire Başkanlığı (UÖDB) kurulmuştur. Türkiye Bursları sistemini de yöneten bu kuruluş, yabancı uyruklu öğrencilere burs, iaae, sigorta, tedavi masraflarına katkı sağlamaktadır. Ayrıca, ülkemize gelecek olan öğrencilerin burada öğrenim görmesini teşvik etmekte ve onların seçimlerini koordine etmektedir. Mezun olan öğrencilerin Türkiye ile olan iletişimlerini bir şekilde sürdürmeleri konusunda çalışmalar yapmaktadır (Kadıoğlu ve diğerleri, 2015, s. 48). Bunun yanı sıra YÖK ve YTB arasında Mart 2014'te yapılan protokol neticesinde Türkiye Burslusu dâhil tüm yabancı uyruklu öğrencilere rehberlik etmek; Türkiye Bursları öğrencilerin işlemlerini yürütmek, üniversite ve resmî kurumlarla olan ilişkilerinde yardımcı olmak, muhatap oldukları bürokratik süreçleri minimize etmek, iş-sanat-akademik-STK'lar ile iletişimini arttırmak amacıyla "Türkiye Bursluları Koordinasyon Ofisleri" kurulmuştur. (Yardımcıoğlu ve diğerleri, 2017, s. 207; Kadıoğlu ve diğerleri, 2015, s. 93).

2.3.2.1. Türkiye Bursları Kapsamında Yapılan Faaliyetler

YTB, bursiyelerinin kültürlenmelerini ve Türkiye uyumunu kolaylaştırmak, akademik eğitimlerini desteklemek, farklı kültürlere sahip öğrencilerle bir arada olmalarını sağlamak amacıyla yıl boyunca katılım sağlayabilecekleri çeşitli sosyo-kültürel, akademik faaliyetler yürütmektedir (Türkiye Bursları, t.y.e, s. 18).

YTB, Türkiye Bursları kapsamında her sene düzenlemiş olduğu bu faaliyetleri rapor halinde yayınlamaktadır. Konumuzla ilgili olması hasebiyle, sözgelimi 2016 yılı²¹ baz alarak, yabancı uyruklu öğrencilere yönelik faaliyetlerini göz atmamızın, bu kuruluşun onlara yönelik sunduğu sosyo-kültürel, akademik imkânlar hakkında bize ipucu vereceğini düşünmekteyiz.

Tablo 5:

YTB'nin Yabancı Uyruklu Öğrencilere Yönelik Faaliyetleri (2016 Yılı)

Ocak-Haziran	Temmuz-Aralık (planlanılan)
<ul style="list-style-type: none"> -Türkiye Bursları 2015 Başvuruları ve Değerlendirme Süreci (29 Şubat-03 Nisan 2016) -II. Uluslararası Öğrenciler²² Sosyal Bilimler Kongresi (29 Nisan-01 Mayıs 2016-Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi) -Uluslararası Öğrenciler Akademisi -II. Uluslararası Öğrenciler Dünya Kupası (11 Nisan-19 Mayıs 2016) -V. Uluslararası Öğrenciler Mezuniyet Töreni ve Kariyer Günleri (14-15 Mayıs 2016- ATO Congressium) -Akademik Yetkinlik Sınavı (24 Haziran 2016-Üsküp ve Edirne). -Türkçe Yeterlilik Sınavı (13-17 Haziran 2016). -KATİP (Kamu Görevlileri ve Akademisyenler Türkçe İletişim Programı) (15 Kasım 2015-15 Temmuz 2016) -Uluslararası Öğrenciler İftar Programı (21 Haziran 2016) -Türkiye Bursları Tanıtım Faaliyetleri (26-29 Nisan 2016-İstanbul; 29 Mayıs-3 Haziran-ABD) 	<ul style="list-style-type: none"> -Türkiye Burslusu Öğrencilere Yunus Emre Kültür Merkezlerinde Türkçe Hazırlık ve Oryantasyon Eğitimi Verilmesi -Türkiye Bursları Türkçe Yaz Okulu 2016 (27 Temmuz-27 Ağustos-Edirne) -Türkiye Bursları Başvuru ve Burslandırma Süreci -Türkiye Bursları Yaz Kampı -Uluslararası Öğrenciler Tren Turu -Türkiye Bursları Karşılama ve Oryantasyon Çalışmaları -Türkiye Bursları Başarı ve Memnuniyet Anketi -Yunus Emre Enstitülerinde Staj İmkânı (Başlangıç: 25 Temmuz 2016). -Mezun Buluşmaları -Üniversitelerde Öğrenci Ofislerinin Açılması -Dünyada ve Türkiye’de Uluslararası Öğrenci Hareketliliği Raporu

Kaynak: Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı [YTB], 2016, ss. 22-24; 31-33.

Geleneksel olarak her yıl yapılan ve geniş katılıma sahip olmasından dolayı “Uluslararası Öğrenciler Sosyal Bilimler Kongresi”ne kısaca değinmemizin gerekli olacağı kanaatindeyiz.

2.3.2.2. Bir Faaliyet Örneği (I. Uluslararası Öğrenciler Sosyal Bilimler Kongresi)

Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi Türkiye’deki sosyal bilimler alanlarından mezun olan yabancı uyruklu öğrencilerin sunum yapmaları, bilgi alış-verişi yapmak, alandaki

²¹ YTB’nin en geç tarihli “Uluslararası Öğrencilere Yönelik Faaliyetler” başlığı altında yabancı uyruklu öğrencilerle ilgili yürütülen faaliyetler hakkındaki detaylı bilgi, ilgili yıllık raporunda olduğundan ötürü 2016 yılını örnek olarak göstermekteyiz.

²² YTB yabancı uyruklu öğrenciler yerine “uluslararası öğrenci” kavramını kullanmaktadır.

öğretici-öğrencilerle bir araya gelip yeni çalışmalarda ortaklıklar kurmaları için, her sene Türkiye Bursları ve Türkiye'deki önceden belirlenmiş ve alanla ilgili olan bir üniversite iş birliğiyle gerçekleşen bir kongredir (Türkiye Bursları, t.y.e, s. 19).

2015 ve sonrasındaki her yıl yapılan ve artık gelenekselleşmiş hale gelen Sosyal Bilimler Kongresi'nin ilki, YTB (Türkiye Bursları) ve Hacettepe Üniversitesi (Sosyal Bilimler Enstitüsü) iş birliği ile 16-17 Mayıs 2015 tarihinde Hacettepe Üniversitesi'nde yapılmıştır. Bu etkinlikle ülkemizdeki ve yurt dışındaki üniversitelerde sosyal bilimler alanında lisansüstü öğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilerin kendi çalışmalarını sunacağı akademik bir ortam oluşturulması amaçlanmıştır (Duran, 2015, s. 9).

Kongreye elde edilmek istenen kazanımlar şu şekilde belirtilmektedir (Duran, 2015, s. 10):

- “-Uluslararası öğrencilerin akademik, sosyal, kültürel ve mesleki donanımlarının güçlendirilmesi,
- Uluslararası öğrencilerin mezuniyet sonrası ülkelerine döndüklerinde öncelikle akademik ve mesleki alanlar başta olmak üzere sosyal, kültürel vb. her alanda rekabet edecek konuma gelmeleri,
- Uluslararası öğrencilerin akademik seviyelerinin yükseltilmesi yanında kişisel bilgi, birikim ve tecrübelerinin Türkiye akademisiyle paylaşılması,
- Uluslararası öğrencilerin diğer üniversiteler, öğrenciler ve akademisyenlerle temaslarının sağlanması,
- Uluslararası öğrencilerin mezuniyetlerinde kendilerine fayda sağlayacak tecrübe ve donanımla yetişmeleri.”

Bu kongreye, 99 farklı üniversiteden (ülkemizdeki 70, yurt dışından 29 üniversite), 47 farklı ülkenin vatandaşı tarafından 411 başvuru yapılmış, bunların 352'si ön elemeyi geçip kendilerinden özet istenmiş ve bunların arasından 100 adet tebliğ sunulmak üzere kabul edilmiştir (Duran, 2015, ss. 14-19).

2.3.3. TDV Bursları

Yabancı uyruklu öğrencilere burs veren vakıflar arasında TDV bursları önemli bir yer tutmaktadır. TDV bursu için başvurular, vakfın kendi web sayfası üzerinden

yapılabilmektedir. TDV, yabancı uyruklu öğrencilere “Uluslararası İmam-Hatip Bursları” ve “Uluslararası İlahiyat Lisans Bursları” adında iki farklı bursla hizmet vermektedir (Diyanet Bursları t.y.).²³

Vakıf, Türkiye’de 3 Uluslararası İmam-Hatip Lisesi (Kayseri’de Mustafa Germirli Anadolu İmam-Hatip Lisesi, İstanbul’da Uluslararası Fatih Sultan Mehmet Anadolu İmam-Hatip Lisesi ve Konya’da Uluslararası Mevlana Anadolu İmam-Hatip Lisesi) ve 6 İlahiyat fakültesi (Marmara, Ankara, İstanbul, Uludağ, Necmettin Erbakan ve Kayseri Üniversitesi İlahiyat Fakültesi) ile anlaşması bulunmaktadır. İmam Hatip Liselerinde Tarih, Coğrafya, Matematik, Geometri, Fizik, Kimya, Biyoloji, Sağlık Bilgisi, Felsefe, Yabancı Dil, Beden Eğitimi, Görsel Sanatlar, Müzik, Trafik ve Sağlık Yardımı gibi ortak; Kur’an-ı Kerim, Arapça, Temel Dini Bilgiler, Siyer, Fıkıh, Tefsir, Dinler Tarihi, Hadis, Kelam, Hitabet, İslam Tarihi gibi meslek dersleri okutulmaktadır. İlahiyat Fakülteleri ise kendi müfredatına uygun bir şekilde Felsefe ve Din Bilimleri, Temel İslam Bilimleri ve İslam Tarihi ve Sanatları anabilim dallarında eğitim vermektedir (Diyanet Bursları t.y.). Bu ifadelerden anlaşacağı üzere, TDV’nin araştırma alanımız olan SAÜ İlahiyat Fakültesi ile bir anlaşması bulunmamaktadır.

Bununla birlikte Diyanet Vakfı, burada özellikle de İlahiyat eğitimi almak isteyen öğrencilerin eğitimi için fon ayırmaktadır. Kendi web sayfasından verdiği istatistiklere göre bugüne kadar 111 ülkeden 2762 öğrenciye ev sahipliği yapmıştır²⁴.

2.4. Yabancı Uyruklu Öğrencilere Türkçe Öğretimi

Çalışmamızın önceki konularında temas ettiğimiz üzere, göç edilen ülkenin dilini öğrenmek, oraya uyum sağlama açısından önem arz etmektedir. Araştırmalar, göçmenlerin ikinci dili öğrenmelerinde araçsal ve bütünleşik iki dürtü etkili olduğunu göstermektedir. Araçsal dürtü, daha iyi bir meslek edinme amacı gibi pratik bir faydayla dil öğrenilmesini açıklamaktadır. Bütünleşik dürtü ise, muhatap olduğu sosyal grupla daha iyi uyum sağlama açısından dil öğrenmeyi ifade etmektedir. Bu her iki dürtü de

²³ Vakfın burslarına başvuru tarihleri ve öğrencilere sunulan imkânlar, başvuruda dikkat edilmesi gereken hususlar, başvuru koşulları, kimlerin başvuru yapabileceği, kayıt vb. hususlar hakkında daha ayrıntılı bilgi web sayfasında bulunan tanıtım kılavuzlarından edinilebilir.

²⁴ Uluslararası İlahiyat Lisans Diyanet Bursları için daha ayrıntılı bilgi için bkz. http://burs.tdv.org/medya/dosyalar/kilavuz_tr_lisans.pdf.

ikinci bir dilin öğrenmesinde etkilidir ama ikincisi, ilkinine göre uzun süreli olumlu anlamda bir etki göstermektedir (Berry ve diğerleri, 1988, s. 84).

ABD gibi ülkelerde öğrenim görmek isteyenler, orada eğitimine başlamadan önce İngilizce okuma, yazma, anlama, dinleme becerisini sınavan TOEFL veya ELS sınavına tabi tutulurken (ELS, 2017, s. 13), Türk üniversitelerinde eğitim hakkı kazanan öğrenciler ülkemize geldikten sonra TÖMER’de hazırlık niteliğinde Türkçe dil kurslarına tabi tutulurlar (Özçetin, 2013, s. 3).

TÖMER, 1984 yılında yabancılara Türkçe öğretmek amacıyla “Türkçe Öğrenim Merkezi” adıyla ilk olarak Ankara Üniversitesi bünyesinde açılmıştır. Türk dilini yabancı öğrencilere öğretme hususunda, Yunus Emre Enstitüsü (YEE) ile Türkçe Öğrenim ve Araştırma Merkezleri (TÖMER) gibi kurumlar önemli faaliyetlerde bulunmaktadır. Yurt dışında Türk dilini, kültürünü, sanatını öğretme amacıyla hizmetlerde bulunan YEE, kurduğu kültür merkezleri aracılığıyla yabancılara Türkçe öğretmektedir. YTB ile Türkçe Yaz Okulu programı düzenlemektedir. Ayrıca Türkçe Yeterlilik Sınavını da yapmaktadır. YTB, TÖMER ile iş birliği halinde olup, Türkçe öğrenimi için uzaktan eğitim dersleri vermektedir (Kadıoğlu ve diğerleri, 2015, s. 96).

Türkçe dili yeterlilik sertifikasına sahip olmayan her yabancı uyruklu öğrenci öğrenim göreceği birimde (eğitim dili İngilizce olanlar dâhil) eğitime başlayabilmek için Türkçe Hazırlık Kursu’na katılmak zorundadır. Kursu C1 seviyesinde bitirenler, müteakip eğitim-öğretim yarıyılında, lisans/lisansüstü eğitimine başlar (Türkiye Bursları, t.y.e, s. 13).

Yabancı bir dili, ikinci dil olarak o kültürün içerisinde yaşayarak öğrenmenin, yabancı dil olarak ülke ve kültürün içerisinde bulunmadan dışarıdan o dili öğrenmenin daha kolay olduğunu çalışmalar bize göstermektedir (Seymen ve Tok, 2015, s. 1189). Bununla birlikte YTB, öğrencilere Türkiye’ye gelmeden önce bireysel yolla, otonom bir şekilde, Türkçe öğrenebilme imkânı sunan YEE Türkçe Öğretim Portalı’ni kullanarak Türkçe dili öğreniminde ilk adımı atmalarını tavsiye etmektedir (Türkiye Bursları, t.y.e., s. 8).

Esasında öğrenme -konumuz olması hasebiyle dil öğrenimi- salt öğretme üzerine kurulu bir sistem olmayıp sistem dışı bazı unsurlar da devreye girmektedir. Öğrenim biraz da bireyin kendisini motive etmesiyle ve ihtiyaçlarını karşılamak üzere dili öğrenme

sorumluluğu üstlenmesiyle başarı ile gerçekleştirilecek bir süreç olarak değerlendirilmektedir (Schuchlenz, 2003, s. 26; Little, 1991, s. 10).

TÖMER eğitimi, yabancı uyruklu bir öğrencinin Türkçe öğrenimine yardımcı olmakla birlikte, öğrencinin aldığı bu eğitim kimi zaman onun sosyal ve akademik ihtiyaçlarını karşılamada yeterli olmayabilmektedir. Bu aşamada öğrenci kabiliyetlerine, bireysel ve sosyo-kültürel özelliklerine göre öğretmenlerinin teşvikiyle “otonom öğrenme” yoluyla, Türkçe öğrenimini kolaylaştırmaya çalışmalıdır.

Otonom (özerk) öğrenme olgusu ile “öğrencinin kendi öğrenme sürecini yönetebilmesi ve yönlendirebilmesi; öğretmenlerin öğrencileri özerliğe yönlendirebilmesi ve hedeflerini belirlemeye yetisini onlara kazandırabilmesini” (Üstünoğlu, 2009, s. 149) amaçlamaktadır. Otonom dil öğreniminde birey aktif ve bağımsız bir tutum içerisine girmeli ve kendi başına öğrenme amacıyla sorumluluk üstlenmelidir. Öğrencinin kendini keşfetmesine, ihtiyaçlarını belirlemesine ve çözüm yolları aramasına yardımcı olan otonom öğrenme sayesinde birey yabancı dil öğreniminde daha verimli sonuçlara ulaşma fırsatı bulabilmektedir (Benson, 2001, ss. 104-105; aktaran Schuchlenz, 2003, s. 30).

Benson (2012, ss. 32-37)’a göre (a) günümüzde artık eğitim kurumları aynı zamanda bir açıdan sosyalizasyon kurumlarına evrildiği için, öğretmenler sorumluluk üstlenerek öğrencilerine “bireysel otonom” yoluyla teşvik etmelidirler. (b) Öğrenme otonomluğu esasen bireysel otonomun bir uzantısı olarak görülmelidir. Bununla birlikte kurumsallaşma sebebiyle birtakım sınırlamaların olması da doğaldır. Sonuç olarak öğreticiler öğrencilere her halükârda ve sürekli otonomluk sağlamamalıdır. (c) Öğrencinin otonomluğu onun ders içeriğini kendisinin belirleyeceği anlamına gelmemelidir. Sadece neyi, niçin öğrenmesi gerektiğini belirleyebilmesi gerekmektedir. Başka bir ifadeyle bireysel otonomluğunu sağlamanın bir alt birimi olan öğrenme otonomluğuna binaen, kendisini geliştirmeye ihtiyaç duyduğu şeyleri öğrenme kararını verme hürriyetine sahip olmalıdır.

Öğretici, Türkçe eğitimini öğrencilerle birlikte etkileşimli bir süreç içerisinde yürütmelidir. Öğrenciye “dil farkındalık” yöntemi yoluyla onun Türkçeyi hangi şekilde daha iyi öğrenebileceğini onunla müzakere etmelidir. Böylece dil farkındalığı kazanan bir öğrenci öğreneceği hedef dilin temel yapısını kendi bireysel öngörüsüyle anlamaya başlayacaktır. Bununla birlikte, sadece öğreticinin bakış açısıyla sürdürülecek derslerde,

öğrenci kendi dil potansiyelini sergilemesi ve onu keşfetmesi sınırlanmış olacaktır (Gromann, 2003, s. 41).

Dil farkındalığı oluşturmada bir diğer yöntem olan hedef dili bir veya iki dille karşılaştırmak öğrencinin anlamasını kolaylaştıracaktır. Böylelikle öğrencinin hedef dili öğrenmede zorlandığı hususların somut bir benzeri ona sunulmuş olacaktır. Bu yönüyle öğretici, bilginin kaynağı değil bireye öğrenme metodu kazandıran bir kolaylaştırıcı unsur olmuş olacaktır (Gromann, 2003, s. 41).

Sakarya Üniversite'nde öğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilerin çoğu Türk Cumhuriyetlerinden, Ortadoğu'dan (Arap ülkelerinden) ya da Afrika'dan gelmektedir. Önceki konularda değindiğimiz üzere Türk Cumhuriyetlerinden gelen öğrenciler dil ve kültürel yakınlıktan ötürü Türkçe öğrenmekte zorlanmamaktadırlar. Arap öğrenciler de kültürel yakınlık nedeniyle Afrikalılara oranla Türkçeyi daha kolay öğrenmektedirler. Afrikalı öğrencilerin ise gerek mülakatlarda gerekse de yaptığımız bireysel sohbetlerde Türkçe dilini kullanma becerisinin düşük olduğunu gözlemledik. Sebepleri bir yana, bunun üstesinden gelmek için, -gerek duyulduğunda- Arapça ve İngilizce²⁵ gramer yapısı, öğelerin dizilişi vb. hususlarda karşılaştırma metoduna başvurularak, öğrencinin kendi bireysel özellikleri ve potansiyeli aracılığıyla Afrikalı öğrencilere Türkçe öğretimine katkı sağlayacaktır.

Yabancı uyruklu öğrencilerle gerçekleştirdiğimiz mülakatlarda ve onlarla yaptığımız bireysel konuşmalarda onların Türkçe metni anlamada ve çözümlemede yaşadığı en büyük problemin, metin içindeki kelime ve kelime gruplarını öğelerine göre ayıramama olduğunu tespit ettik. Bu sorunun üstesinden gelmek için hedef dili (Türkçeyi), öğrencinin anadili veya bireyin bildiği başka dillerle karşılaştırmanın işe yarayacağı düşüncesindeyiz. Bunu sınamak için, Afrikalı Müslüman bir öğrenciden Türkçe metni öğelerine ayırmasını istedik. Öğrenci bu hususta gözle görülür bir oranda zorluk yaşadığını ve dolayısıyla metni çözümleyemediğini belirtti. Sonrasında öğrenciye Türkçe

²⁵ Afrikalı öğrencilerin geldikleri ülkelerde İngilizce veya Fransızca resmî dil olarak kullanılmaktadır. Bununla birlikte Afrikalı Müslüman öğrenciler Kur'an dili Arapça oluşundan ötürü, kendi ülkelerinde yoğun bir Arapça eğitimi almışlardır. K35 [Erkek-Çad-Müslüman]: "*(Bizim ülkede) herkes bilmiyor tam Arapça. Bizim Arapça şu şekilde, (önce) Kur'an kursuna, ondan sonra okula gidiyoruz. Okula gittiğimiz zaman resmî dil (Arapça) olduğu için zorunlu olarak alıyoruz ve oradan öğrenmiş oluyoruz. (Yani) okula gidenler bir de Kur'an okumaya gidenler, Kur'an kurslarına ve hafızlık yapanlar (Arapça) bilirler. Hatta yazabiliyorlar.*"

öge dizilişi ve Arapça öge dizilişini karşılaştırmalı bir şekilde metin üzerinde gösterince, öğrencilerinin Türkçe metni analizinde daha başarılı sonuçlara ulaştığını gözlemledik. Bu sebeple TÖMER öğretim kadrosunda ve müfredatında Arapça/İngilizce dillerine öğretme yetisine sahip öğretmenlere yer verilmesinin -dönem boyunca olmasa bile- Afrikalı Müslüman ve Arapça İngilizce bilen öğrencilerin Türkçe öğrenimini hızlandıracağı kanaatindeyiz.

Otonom öğrenme de ayrıca öğrencinin dili öğrenirken geldiği ülkenin kültürel kodlarıyla da bağ kurması önem arz etmektedir. Jones (1995; aktaran Üstünoğlu, 2009, s. 160)'a göre otonom öğrenme, “kültürel değerlere bağlı” bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani öğrencinin alabileceği sorumluluk, kabiliyeti ve içerisinde bulunmak isteyeceği kültürel aktiviteler ile onun geldiği sosyo-kültürel arka plan arasında yakın bir bağ bulunmaktadır.

Otonom öğrenme yoluyla öğrenciye dil farkındalığı kazandırmak için ev sahibi kültürün kodlarıyla da bağ kurmasına imkân verilmelidir. Öğrencilere Türkçenin gramer yapısı, kelime grubu gibi lingustik konular dışında, dilin teşekkülünde önemli bir rol oynayan kültür -dolayısıyla Türk kültürü- hakkında farkındalık yaratmak için onlara sosyo-kültürel unsurlar da aktarılmalıdır. Avrupa Konseyi'nin 2000 yılındaki raporunda, aşağıdaki sosyo-kültürel unsurların öğrencilere aktarılması tavsiye edilmektedir:

Şekil 1:

Dil Eğitiminde Aktarılması Gereken Sosyo-Kültürel Unsurlar

1. Gündelik Yaşam <ul style="list-style-type: none">• yiyecek ve içecek, yemek zamanları, sofra adabı• resmi tatil günleri• çalışma saatleri ve teamül• boş zaman aktiviteleri (hobiler, sporlar, okuma alışkanlıkları, medya)	2. Yaşam Şartları <ul style="list-style-type: none">• yaşam standartları (bölgesel, sınıfsal ve etnik varyasyonlarıyla)• konut şartları• refah durumları	3. Kişilerarası İlişkiler <ul style="list-style-type: none">• toplumun sınıf yapısı ve sınıflar arası ilişkiler• aile yapıları ve ilişkileri• jenerasyonlar arası ilişkiler• çalışma durumları• halk, polis ve memur arası ilişkiler• ırk ve toplum ilişkileri• politik ve dini gruplar arasındaki ilişkiler	4. Değerler, İnançlar ve Tutumlar (Şu Birimlerde) <ul style="list-style-type: none">• sosyal sınıf• çalışma grupları (akademik, yönetim, amme hizmeti, kalifiyeli ve kalifiyesiz işgücü)• refah (gelir ve miras)• bölgesel kültürler• güvenlik• kurumlar• gelenek ve sosyal değişim• tarih (özellikle simgeleşmiş tarihi şahsiyetler ve olaylar)• azınlıklar (etnik, dini)• ulusal aidiyet• yabancı ülkeler, eyaletler ve halkları• siyaset• sanat (müzik, görsel sanatlar, edebiyat, tiyatro eserleri, popüler müzik ve şarkıları)• din• espriler	5. Vücut Dili <ul style="list-style-type: none">• el hareketleri• yüz ifadesi (tebessüm veya kaş çatma)• duruş pozisyonu• göz kontağı (tedirgin edici veya güven vermeyen bakış)• beden kontağı (öpme, tokalaşma)• başkaları ile aramızdaki fiziksel mesafe (yakında durma ve ilgisiz)	6. Toplum Geleneği <ul style="list-style-type: none">• dakiklik• hediyeleşme• giyim• yiyecek ve içecekler• davranış ve sözele dayalı gelenekler ve tabular• kalış uzunluğu• vedalaşma	7. Ritüel Davranışlar <ul style="list-style-type: none">• dini kutlamalar ve törenler• doğum, evlilik ve ölüm• kamusal gösteri ve seremonilerde izleyici ve dinleyicilerin davranışları• kutlamaları, festivaller, danslar, diskolar
--	---	---	---	--	--	--

Kaynak: Er, 2006, ss. 8-9; CEF, 2000, ss. 89-103.

2.5. Yabancı Uyruklu Öğrenci Alımının Taşıdığı İmkanlar

Yabancı uyruklu öğrenciler, geldikleri ülkede iş hayatına, ekonomiye, akademiye, uluslararasılaşmaya ve iki ülke ilişkilerinin gelişimine katkı sunmaktadırlar. Bu imkân ve avantajlar, geline ülke ile geldiği ülke arasındaki kültürel, dini, ekonomik ilişkilere göre değişiklik arz edebilmektedir.

Yabancı uyruklu öğrenciler, eğitimi sonrası iş hayatına katkı yapmaları açısından önem arz ederler. Bu kişilerin- öğrenim gördükleri ülkede kalmaları veya ülkelerine gitmelerine bakılmaksızın- eğitim sonrasındaki yaşamlarında ticari olarak aktif olmaları, eğitim aldıkları ülkelere de katkı sağlayacağı ön görülür (Yardımcıoğlu ve diğerleri, 2017, s. 211). Ev sahibi ülkeler, yabancı uyruklu öğrenci alımında dil yeterliliği, iş tecrübesi ve önceki başarıları gibi kıstaslar göz önünde tutarak; eğitim sonrası iş hayatına maksimum seviyede katkı sunma imkânı taşıyan öğrencileri kazanmak isterler (She ve Wotherspoon, 2013, s. 2).

Geldikleri ülkelerde öğrenim görüp orada yaşamaya devam eden ve iş hayatına da o ülkede başlayan öğrenciler, oranın iş hayatına bilim ve teknolojisinin gelişmesine katkı sağlamaktadırlar (Özoğlu ve diğerleri, 2012, s. XXVII). Bu öğrenciler, sonraki dönemlerde buranın yüksek vasıflı işçileri haline dönüşebilmektedir. Sözelimi, okumak için yurt dışına öğrenci gönderen ülkeler, “beyin göçü” de olarak bilinen bir olguyla baş başa kalıp çok sayıda yetenekli vatandaşını daimî olarak kaybetme tehlikesiyle yüzleşebilmektedir.²⁶ Bundan ötürü olabilir ki, bazı gelişmiş ülkeler gönderdikleri öğrencilerden ana vatanlarına geri dönüp, ev sahibi ülke ile gönderen ülke arasında sosyal ve iş ağları teşekkül etmelerini (buna “beyin dolaşımı” da denilebilir) talep etmektedir (OECD, 2015, s. 353).

Yabancı uyruklu öğrenciler, sağladıkları insan kaynağının yanı sıra ekonomik olarak da hedef ülkeye katkı sağlamaktadırlar. Ödedikleri yüksek meblağlı kayıt ücretleri (OECD, 2018, s. 218), okul masrafları, barınma ihtiyaçları bireysel harcamalar gibi harcama kalemleri onların hedef ülkeye nakit akışında destek sağlamalarına yol açmaktadır (Özoğlu ve diğerleri, 2012, s. XXVII). Sözelimi en çok yabancı uyruklu öğrenci alan

²⁶ Özellikle Avustralya ve Yeni Zelanda gibi İngilizce konuşan ülkeler beyin göçü olgusuna çok fazla odaklanarak, yetenekli öğrencileri için bir istasyon haline geldiği görülmektedir (Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD], 2017, s. 286).

ABD, Avustralya, Kanada, Yeni Zelanda ve İngiltere gibi ülkelerin ihracat gelirleri arasında eğitim sektörü ilk beş kalem arasında yer almaktadır (Özoğlu ve diğerleri, 2012, s. 21). Yine örneğin ABD’deki bazı yükseköğretim kuruluşları, yabancı öğrencilerden hatırı sayılır bir ekonomik gelir elde etmekte (Falcone, 2017, s. 254; Cantwell, 2015, s. 521); İsveç gibi ülkeler ise yerel öğrencilerden almadığı halde, yabancı uyruklu öğrencilerden harç almaktadır (Cantwell, 2015, s. 513). Bazı Asya-Pasifik ülkelerinin ise, uluslararası eğitimi sosyo-ekonomik gelişmelerinin önemli bir parçası şeklinde adapte etmeyi başardığı ve bu yönde daha çok yabancı öğrenciyi cezbedecek politikalar geliştirmeye başladığı görülmektedir (OECD, 2015, s. 353).

Yabancı uyruklu öğrenciler ayrıca yeni bir akademik çevrenin oluşmasına katkı sağlamaları açısından kampüs yaşantısına ve üniversiteye artı bir değer katmaktadır. Bu öğrencilerin geneli kendi ülkelerindeki tanıdıklarının tavsiyesiyle, para vererek ve zamanlarını harcayarak eğitim almak için hedef ülkelerde bulunmaktadır. Şayet bu öğrenciler kaliteli bir eğitim hayatı geçirip, buldukları ülkenin eğitim için para-zaman harcamaya değer olduğunu düşünürlerse; artık onlar o üniversitelerin birer gönül elçisi olmaktadır. Zira ülkelere geri döndüklerinde, pozitif geri dönüşlerine binaen, başkalarına da tavsiyelerde bulunup üniversitenin imajına ve ülkeye giren öğrenci sayısının artışına katkı sağlamaktadır (Özkan ve Acar Güvendir, 2015, s. 175; Ramachandran, 2011, s. 218).

Yabancı uyruklu öğrenci alımının taşıdığı imkânlar arasında onların sağladığı kültürel katkıdan da bahsedilebilir. Bu öğrenciler sayesinde kampüs ortamında farklı kültürel kodlarda yetişmiş bireyler aynı havayı teneffüs edecek; bu da yabancı uyruklu ve yerel öğrenciler arasında muhtemel önyargıların kırılmasına, hoşgörü ikliminin yayılmasına, üniversitenin dışarıya daha açık bir karaktere bürünmesine, kültürlerarası bilgi paylaşımının artmasına ve nihayetinde ileri bir hedef olarak küresel barış ve refahın sağlanmasına katkı sağlayacaktır (Çetinsaya, 2014, ss. 142-143).

Ayrıca, “uluslararası öğrenci dolaşımı, ülkeler ve kültürlerarasında karşılıklı anlayışı, işbirliğini ve dayanışmayı artırdığından önemli bir dış politika ve kamu diplomasisi aracı olarak değerlendirilmektedir” (Özoğlu ve diğerleri, 2012, s. XXVII). Türkiye’nin gerek yakın coğrafya ve kültür bölgelerine ilaveten, Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkeleriyle yapacağı yükseköğretim anlaşmaları, stratejik anlamda bu ülkelerle ilişkilerin gelişmesine de katkı sağlamaktadır (Çetinsaya, 2014, s. 169). Ülkemize gelen

öğrencilerden olumlu geri dönüşler alabilmemiz için, onların burada mutlu bir eğitim hayatı geçirmesi gerekmektedir. Gelen öğrenciler sayesinde ülkemizin tanınırlığı artacak ve başka ülkelerle dostane köprülerin kurulması kolaylaşmış olacaktır (Kadıoğlu ve diğerleri, 2015, s. iv).

Yukarıdaki saydığımız imkânlardan dolayı birçok ülkenin aldığı yabancı uyruklu öğrenci sayısını yıldan yıla arttığı ve özellikle de OECD ülkelerinin yabancı uyruklu öğrencilerin alımı için politikalarını gözden geçirdiği ve alımı kolaylaştırıcı adımlar attığı görülmektedir (She ve Wotherspoon, 2013, s. 2). Bu bağlamda YÖK, dünya çapında yükseköğretimde uluslararasılaşmanın artırılmasının altını çizmiş ve bu yüzden 2015-2019 yılları arasındaki stratejik planları arasına Türkiye'nin yabancı uyruklu öğrenci ve öğretim elemanı için daha tercih edilebilir bir ülke olması yönündeki programların desteklenmesini amaç ve hedefleri arasında göstermiştir (YÖK, 2016, s. 40).

2.6. Ülke ve Üniversite Seçiminde Öne Çıkan Etkenler

Çalışmamızın ilk kısmında göç kuramlarında belirttiğimiz üzere, bireylerin ve dolayısıyla öğrencilerin bir yerden bir yere göç etmelerinin altında yatan temel motivasyon bireysel amaçlara ve hedef ülkenin sağladığı avantajlara göre değişiklik arz edebilmektedir. Öğrencilerin bir ülke veya üniversite tercihini belirlemede bireyin kendisi, ailesi, arkadaşları etkili olmakta; kimi zaman da tercih ettiği birimin/aracın cezbedici yönü tercih yapmasını teşvik etmektedir.

Yabancı uyruklu öğrencilerin ülke ve şehir tercihinde öğrenim ücreti, yaşam koşulları, iş fırsatları, dini ve kültürel koşullar, yabancı öğrencilerin ortamları etkili olurken; üniversite seçiminde ise öğrenim ücreti, yaşam koşulları, iş fırsatları, kampüs, okulun prestiji, okulun ve bölümün ders dinamiği, okulun konumu, okulla ilgili malumat ve burs durumu (Gündüzyeli, 2015, s. 34), başvuru değerlendirme süreci, kabul etme oranı, üniversitenin global arenadaki sıralaması (Falcone, 2017, s. 253), uluslararası arenada tanınırlık, eğitim dili, ülkenin sosyo-ekonomik durumu ve üniversite diplomalarının sembolik değerleri gibi faktörler öne çıkmaktadır (Çetinsaya, 2014, s. 170). Devlet birimlerinin öğrenci vizeleri, göç prosedürleri hakkında düzenleme yapmaları ve onların part-time çalışmalarını kolaylaştırması da yabancı uyruklu öğrencilerin tercihini etkilemektedir (OECD, 2017, s. 294). Bölgesel bir örnekle anlatmak gerekirse, İngiltere'nin Brexit kararı sonrası, AB ülkelerine mensup yabancı uyruklu öğrencilerin

vize problemi yaşayacağı, bu yüzden de ileriki yıllarda bu ülkelerden İngiltere'ye giden öğrenci sayısında gözle görülür bir azalışın olacağı ön görülmektedir (ELS, 2017, s. 6).

Günümüzde üniversitelerin çoğunluğu “uluslararasılaşma” amacı gütmektedir. Bu hedefin gerçekleştirilmesinde en büyük katkının yabancı uyruklu öğrenci alımlarının olduğu bilinmektedir. Bu karşılıklı etkileşime sahip bir olgudur. Yani üniversiteler “uluslararasılaşma” gayesine erişmek istiyorsa, yabancı uyruklu öğrenciler için bir cazibe merkezi olmalıdır. Bu hedefi gerçekleştirmek için üniversitelerin “yeterli alt yapı, yurtdışı eğitim fırsatları, sınıflık ve kültürel hazırlık, uluslararası öğrenci destek grupları, birleşik/çifte dal imkânları, öğrenci/veya fakülte değişimleri, yabancı yüksek öğrenim kurumları ile araştırma iş birlikleri, uluslararası müfredat uyumu ve fakülte/toplum kültürlerarası bilinç” gibi fırsatları öğrencilere sunabilecek yetiye sahip olmaları gerekmektedir (ELS, 2017, s. 6).

Uluslararası arenada Türkiye'deki üniversitelerin Doğu ve Batı'dan gelen öğrenciler tarafından tercih edilmesinde öne çıkan sebepler arasında, ülkemizin sahip olduğu tarihsel ve kültürel derinlik, kültürlerarası ve çokkültürlü konumu sayılabilmektedir (Çetinsaya, 2014, s. 169).

Ülke ve üniversite tercihi etkili olan faktörler ülke ve bölgeye göre değişkenlik arz edebilmektedir. Bununla birlikte üniversite ve ülke seçiminde sadece bireyler değil, ailelerin de etkisi olabilmektedir. Örneğin, Bodycott'un araştırmasına göre Çinli öğrencilerin yurt dışında tercih edecekleri üniversite seçiminde hedef ülkenin yerinde konaklama imkânları iken, ailelerinin en büyük beklentisi ise mezuniyet sonrası iş bulma ve göç etme konusunda sunduğu imkânlar en belirleyici kıstaslar olarak sıralanmaktadır (Falcone, 2017, s. 253; Bodycott, 2009, ss. 358-365). Bu yüzden öğrencilerin yanında ailelerin de beklentilerini karşılayan ve kendi ülkesindeki kuruluşlara nazaran daha avantajlı koşullar sağlayan kuruluşların tercih aşamasında daha ön plana çıkması muhtemel görülmektedir (Falcone, 2017, s. 254).

Öğrenim dili, yabancı uyruklu öğrencilerin ülke seçiminde çok önemli kıstaslardan birisidir. Yabancı öğrencilerin eğitim dili İngilizce, Fransızca, Almanca, Rusça ve İspanyolca gibi çokça konuşulan ve kullanılan bir dil olan ülkelere ilgi göstermesi daha muhtemeldir. Bu hususta elbette İngilizce öne çıkan dillerin başında gelmektedir (OECD, 2015, s. 356). OECD ülkeleri içerisinde İngilizce-konuşan 4 ülkenin (ABD, İngiltere,

Avustralya, Kanada), yabancı uyruklu öğrencilerin yarısına yakını kendisine çektiği görülmektedir (OECD, 2018, s. 221).

Bir diğer belirleyici husus eğitimi verilen programların kaliteli oluşudur. Bu kalitenin göstergesi olabilecek olan kalite sıralaması öğrenciyi kendine çekmektedir. Nitekim üniversitenin uluslararası sıralaması ile yabancı öğrencinin oraya başvurması arasında bir ilişkinin varlığından söz edilebilir. Sıralamanın yanı sıra üniversitenin akademik şöhreti de önemli bir etken olarak boy göstermektedir (OECD, 2015, s. 357). Bu konuda yapılan çalışmalar şunu göstermektedir ki yabancı uyruklu öğrencilerin üniversite tercihinde akademik kalite bazlı sıralaması ve ünü büyük önem arz etmektedir (Cantwell, 2015, s. 518; Lee, Maldonado-Maldonado ve Rhoades, 2006, s. 553).

2018 yılı en iyi üniversiteler sıralamasında global çapta ilk üç sırada yer alan üniversitelerdeki yabancı uyruklu öğrencilerin, tüm öğrencilere oranının University of Oxford'ta %38, University of Cambridge'te %35, California Institute of Technology'de %27; Türkiye'de çapında ise Koç Üniversitesi'nde %10, Sabancı Üniversitesi'nde %9, Bilkent Üniversitesi'nde %5 olduğu görülmektedir.²⁷ Bu veriler, yabancı uyruklu öğrencilerin, başka bir ifadeyle yabancı uyruklu öğrencilerin üniversite tercihlerinde, o üniversitelerin dünya sıralamasındaki yerlerinin önemli bir etken olduğunu göstermektedir.

Üniversitenin prestiji ve dünya sıralamasındaki yeri de yabancı uyruklu öğrencinin seçiminde önemli bir belirleyicidir. Örneğin, Malezya ve Polonya üniversiteleri, İngiliz üniversitelerinden birisiyle çifte anlaşmaları bulunması sebebiyle, bu ülkelerin üniversiteleri yabancı uyruklu öğrenciler tarafından son yıllarda daha çok tercih edilir hale gelmiştir (Kadıoğlu ve diğerleri, 2015, s. 77).

Eğitim katkı ücreti, yabancı uyruklu öğrencilerin ülke tercihlerinde belirleyici hususlardan bir tanesi olabilmektedir. Özellikle Vietnam gibi düşük gelire sahip ülkelerin öğrencileri için, düşük harç ücretleri önemli bir seçim faktörü olduğu göze çarpmaktadır (ELS, 2017, s. 2). Eğitim masrafları ülkeden ülkeye farklılık arz etmekle birlikte, kimi ülkelerin katkı payı almadığı ve hatta tam tersine maddi yardımda bulunduğu görülmektedir. Bazı ülkeler, kendi öğrencileriyle yabancı uyruklu öğrenciler arasında

²⁷ World University Rankings 2018 verilerinden yararlanılmıştır.

katkı ücretinin miktarı konusunda bir ayırım gözetmemekte; kimi ülkeler ise gözetmektedir. Sözgelimi Finlandiya, İzlanda gibi ülkelerde ne yabancı uyruklu öğrencilerden ne de yerel öğrencilerden katkı payı alınmazken; Brezilya, Almanya, İsviçre gibi ülkeler hem uluslararası hem de yerel öğrencilerden aynı; Türkiye, ABD, Rusya, Birleşik Krallık gibi ülkeler ise yabancı uyruklu ve yerel öğrencilerden farklı katkı ücretleri almaktadır (OECD, 2015, ss. 357-358).

Esasen eğitim katkı ücreti ile verilen eğitimin kalitesi arasındaki ilişki ülke tercihlerini belirlemede etkisini göstermektedir. Eğer ilgili üniversitenin eğitim kalitesi yüksek ise - eğitim ücreti de yüksek olsa bile- öğrenci genelde bu eğitim ücretinden kaçınmamakta; ama eğitim kalitesi diğerlerine nazaran denk veya düşük ise, eğitim ücretinden ötürü o ülkenin tercih edilme olasılığının düştüğü görülmektedir (Kadıoğlu ve diğerleri, 2015, s. 70). Bununla birlikte harç ücretinin, yabancı uyruklu öğrencilerin tercihlerini etkilemesi açısından, öğrenim düzeylerine farklılık arz ettiği görülmektedir. Örneğin Amerika'daki kolej ve üniversitelerine lisans ve yüksek lisans düzeyinde başvuru yapan yabancı uyruklu öğrencilerin, ekseriyetle harç ücretlerine göre tercih yaptıkları; doktora ve doktora sonrası birimlerde öğrenim görmek için başvuran öğrencilerin ise ekonomik kaygılardan ziyade meşhur ve prestijli üniversiteleri tercih ettikleri anlaşılmaktadır (Cantwell, 2015, s. 521; Lee ve diğerleri, 2006, s. 567).

Ülkemizde, yabancı uyruklu öğrencilerden alınacak ücretler konusunda vakıf ve devlet üniversitelerde farklılık arz etmektedir. Vakıf üniversiteleri öğrenim ücretini kendisi belirlerken, devlet üniversitelerinin alacağı ücret, “4/11/1981 tarihli ve 2547 sayılı Kanun’un 46. ve 19/11/1992 tarihli ve 3843 sayılı Kanun’un 7. maddeleri uyarınca her yıl yenilenen bir Bakanlar Kurulu Kararı” ile belirlenmektedir (Kadıoğlu ve diğerleri, 2015, ss. 70-72). Bu husus, ülkemize bireysel imkânlarıyla gelenler için söz konusu olmaktadır. Türkiye Bursları kapsamında ülkemizde bulunan öğrencilerin ise harç ve kayıt ücretlerinden muaf tutulduğunu belirtmek gerekmektedir.

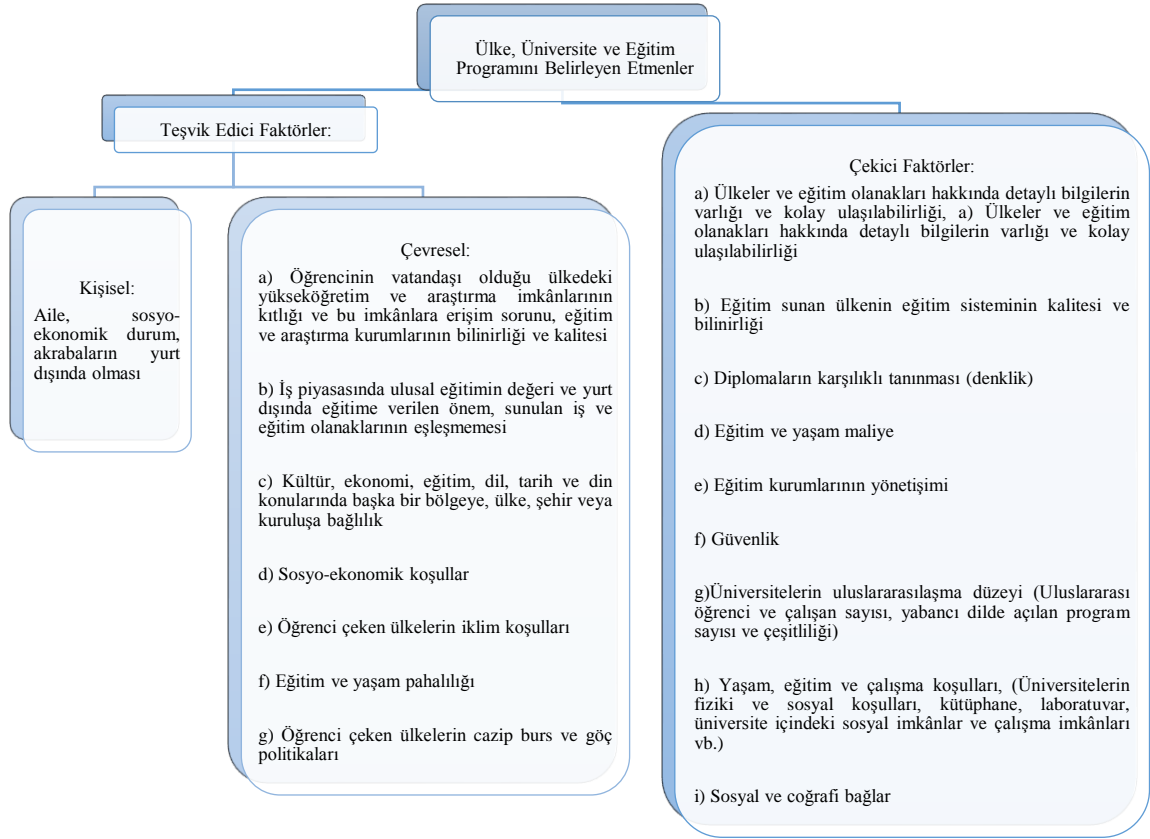
Ülkelerin uyguladıkları göç politikaları, yabancı uyruklu öğrencileri kendilerine çekme konusunda belirleyici hususlardan birisi olabilmektedir. Eğitim hayatından sonra iş bulmak için ülkede belirli bir süreliğine de olsa kalma izninin veriliyor oluşu, bu ülkelerin eğitim için tercih dilmesine yol açabilmektedir. Örneğin Kanada ve Avustralya yabancı öğrencilerin eğitim hayatından sonra iş bulmak için ülkede kalmalarına izin vermektedirler. Bu izin Kanada için maximum 3 yıl, Avustralya için 4 yıldır (OECD,

2015, s. 359). Türkiye’deki üniversitelerinde mezun olan veya öğrencilik hakkı sona eren öğrenciler için net bir süre belirtilmiş olmamakla birlikte; bu öğrenciler gerekli şartları sağlamak suretiyle, oturma iznine başvurabilmektedirler. Bununla birlikte YTB, Türkiye Burslusunu mezunlarının, 6 ay içerisinde ülkelerine dönmelerini ön görmektedir (Türkiye Bursları (t.y.e)).²⁸

Becker ve Kolster, yabancı uyruklu öğrencilerin ülke, üniversite ve eğitim programlarını tercih etmesini etkileyen sebepleri “teşvik edici” (kişisel ve çevresel) ve “çekici” olmak üzere iki ana başlıkta toplamaktadır:

Şekil 2:

Ülke, Üniversite ve Eğitim Programını Belirleyen Etmenler

Kaynak: Becker ve Kolster, 2012, ss. 12-13; Kadioğlu ve diğerleri, 2015, ss. 38-39.

²⁸ MADDE 8-(1): “Öğrencilere ilk geliş ve mezuniyet sonrası gidiş sırasında ulaşım desteği Başkanlık tarafından sağlanır. Ulaşım desteği, biletlerin Başkanlık tarafından temini veya nakdi ödeme şeklinde olabilir. Mezunlara ulaşım desteği yapılabilmesi için öğrencilerin mezun olduklarını belgelendirmeleri ve mezuniyet tarihinden itibaren altı ay içerisinde ülkelerine dönüş yapacaklarını beyan etmeleri gerekmektedir.”

2.7. Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Yaşadığı Sorunlar

Farklı inanç, kültür, norm ve değerlere sahip ülkelerden yurdumuza eğitim amacıyla gelen öğrenciler, bu farklılıklardan dolayı birtakım sorunlarla karşılaşabilmektedir. Bu açıdan yabancı uyruklu öğrenciler yerel öğrencilere nazaran daha fazla problem yaşamakta ve dezavantajlı sayılmaktadırlar. Almanya’da 1107 yabancı ve 1455 Alman genci arasında yapılan ve yabancı ile Alman öğrencilerin sorunlarını karşılaştıran bir araştırmanın verileri şunu göstermektedir ki yabancı uyruklu öğrenciler yerel öğrencilerden daha fazla sorun yaşamakta ve daha sık davranış bozukluğu göstermektedir (Esentürk-Ercan, 1998, s. 39).

Yabancı uyruklu öğrencilerle ilgili yapılan çalışmalarda göze çarpan sorunlarda hangisinin daha etkili olduğu farklılık arz etmektedir. Demirhan (2017, s. 554), alanyazında öğrencilerin sıklıkla akademik, dil, ekonomik, barınma, ulaşım, sağlık, sosyal, psikolojik, resmî işlemlerde problem yaşadığına işaret etmektedir. Esentürk-Ercan (1998, s. 26) yabancı uyruklu öğrencilerin karşılaştıkları sorunları: aile ve vatan hasreti, yeni bir eğitim ve kültür ile tanışma, iletişim sorunları, yabancılık duygusuna kapılma, ekonomik, sosyal ve duygusal problemler şeklinde özetlemektedir. Sümer ve diğerleri (2008, s. 429) ise yabancı uyruklu öğrenciler sıklıkla dil, göçün getirdiği zorluklar, kültür şoku, sosyal uyum ve memleket hasreti gibi alanlarda sorun yaşadığını belirtmektedir.

Amerika’nın Pittsburgh Üniversitesi’nde lisansüstü öğrenim gören 90 farklı ülkeden gelen 500 öğrenci üzerinde araştırma yapan Güçlü’nün ulaştığı sonuçlara göre (1996, s. 101), lisansüstü eğitim alan öğrencilerin en fazla karşılaştıkları problemler arasında (1) dil (İngilizce) ve “mali yardım” başat rol oynamaktadır. (2) Kız öğrenciler, erkeklere nazaran, “sağlık hizmetleri” ve “akademik kayıtlar” konusunda daha fazla problem yaşamaktadır. (3) Öğrencilerin geldikleri kıtalar ile yaşadıkları problemleri- “yerleştirme hizmetleri” problemi hariç- algılama düzeyi arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır. Sözelimi Avrupa kıtasından gelenler, diğerlerine göre daha az problemle karşılaşmaktadır. (4) “Kabul-Kayıt” hususunda Beşerî Bilimler’de okuyan öğrenciler, diğer bölümlerdekine göre daha az problem yaşamaktadır. (5) Master öğrencileri, “Kabul-Kayıt”, “Akademik Kayıtlar”, “Sosyal-Kişisel”, “Yaşama-Yiyecek” ve İngilizce problem alanlarında yüksek lisans öğrencileri doktora öğrencilerine göre daha fazla problemle yüzleşmektedir. (6) İngilizce yeterlilik puanları yüksek olan öğrenciler, düşük olanlara daha az uyum sorunu tecrübe etmektedir. (7) Devlet bursu alan öğrenciler “İntibak

Hizmetleri”, “Akademik Kayıtlar”, “Sosyal-Kişisel”, “Yerleşme-Yiyecek”, “Dini Hizmetler” ve “İngilizce” problem alanlarında, diğer öğrencilere göre daha az problem yaşamaktadır. (8) Yabancı uyruklu öğrenciler (a) “vatan hasreti ve yalnızlık duyguları”nı gidermek için: (a1) ülkelerine sık sık mektup yazarak, (a2) telefon ederek, (a3) yakın arkadaşlıklar kurarak; (b) “İngilizce”ni geliştirmek için: (b1) Amerikalılarla konuşarak; (c) “mali destek sağlamak” için: (c1) Üniversite dışında çalışarak, (c2) arkadaşlarından ödünç para alarak uyum problemlerini çözmeye yönelik stratejiler geliştirdikleri görülmektedir. (9) Öğrencilerin uyum problemlerini çözmede en büyük destek bizatihi ailelerinden gelmektedir.

Esentürk-Ercan (1998, s. 51), yurt dışında yapılan araştırmalardan elde edilen bulgularla öğrencilerin yaşadıkları sorunları sırasıyla şöyle sıralamaktadır: “1. Okul, 2. Ekonomik durum, 3. Sosyal Etkinlik ve Eğlence, 4. Oryantasyon, 5. Sağlık, 6. Din ve Âhlak, 7. Barınma, 8. Vatan Hasreti”. Açıkalın ve diğerleri (1996, ss. 17-18)’nin yaptıkları araştırma neticesinde tespit ettikleri sorunları ise şu yedi başlık altında toplamışlardır: “1. Ülke ve memleket özlemleri, 2. Barınma-yaşama yerleri, 3. Beslenme olanakları, 4. Gelir kaynakları-ekonomik durumları, 5. Dil (konuşma-yazma-anlama) yeterlilikleri, 6. Katıldıkları yükseköğrenim programları, 7. Sorunlarının çözümündeki yetersizlikler.”

Farklı bir kültürel altyapıdan gelen yabancı uyruklu öğrencilerin yaşadıkları problemlere değinen Özçetin’e göre (2013, ss. 82-83), öğrencilerin en fazla zorlandığı hususlar sırasıyla şunlardır: (1) toplumsal yaşam ile ilgili kurallar ve barındıkları devlet yurtlarındaki kurallar, (2) dil problemi nedeniyle özellikle karşı cins ile arkadaşlık ilişkisi kuramama, (3) yemek kültürü. Bununla birlikte öğrenciler ülkemizin dini inanç yapısı, giyim ve eğlence alışkanlıkları konusunda fazla zorluk yaşamamaktadır. Bunun nedenini Öztekin, gelen öğrencilerin Müslüman olmasına yani aynı inanç yapısına sahip olmasına bağlamaktadır.

Köylü (2001, s. 139) yaptığı çalışma sonuçlarından yola çıkarak, öğrencilerinin yaşadığı sorunların sırasıyla dilsel, ekonomik, bürokratik ve aile özlemi olduğunu belirtmektedir. Güçlü (1996, s. 108) ise dil (İngilizce), ekonomik, akademik ve sosyo-kişisel alanların, yabancı uyruklu öğrencilerin en çok problem yaşadığı alanlar olduğunun sonucuna varmaktadır. Bayraktaroğlu ve Mustafayeva (2010, s. 289)’nın ulaştığı sonuçlara göre öğrenciler dışlanma, dil ve yerel öğrencilerle iletişim kurma konusundan ziyade;

ekonomik problemler (%36,4), yemek kültürü (%31,8) ve gelecek yaşantısındaki belirsizlik (%25) konularında zorluklarla karşılaşmaktadır.

Allaberdiyev (2007, s. 5)'in Türk Cumhuriyetlerinden gelen öğrenciler özelinde yaptığı çalışma neticesinde, bu öğrencilerin yaşamış olduğu ekonomik, dilsel problemler (Türkçeye yeterince hâkim olamama), farklı bir eğitim sistemi ve kültürden gelmeleri gibi başlıca sorunların, onların bulunduğu çevreye, üniversiteye ve ülkemize uyumlarını zorlaştırdığını belirtmektedir.

2.7.1. Barınma Problemleri

Kadıoğlu ve diğerleri (2015, s. 5)'ne göre ülkemize gelen öğrenciler, barınma ve sosyal alanlarda sorunlar yaşamaktadır. Bu yüzden kendilerine sunulan yurt imkânları hem nitelik hem nicelik açıdan iyileştirilmelidir. Çelik (2013, ss. 46-47)'e göre ise Kredi ve Yurtlar Kurumu'na bağlı yurtlarda barınan yabancı uyruklu öğrenciler, yurtların kalabalık, gürültülü ve kirli olmasından yakınmaktadır. Bunun yanı sıra üniversite ve diğer yetkililerin alternatif barınma imkânları bulmalarına yardımcı olmak istemediklerini düşünmektedirler. Ayrıca ev sahip halkın -yabancı uyruklu olmaları hasebiyle- kendilerine önyargıyla yaklaşp daire kiralamaları konusunda isteksiz oldukları kanaatindedirler.

Yurt dışında birçok üniversitenin yabancı uyruklu öğrencilere ilk yıl barınma konusunda verdiği garanti göz önüne alınınca; ülkemizde de yabancı uyruklu öğrencilere (bireysel imkânlarıyla gelenlere), YURTKUR aracılığıyla böyle bir imkânın sunulmasının, onların Türkiye'yi tercih etmelerini teşvik edici olacağı düşünülmektedir (Kadıoğlu ve diğerleri, 2015, s. 65). Bu sorunların giderilmesinde YURTKUR, YÖK ve üniversiteler arasında iletişimlerin güçlendirilmesinin önemli olacağı görülmektedir. Barınma imkânlarının ülke seçiminde ve sağlıklı bir eğitim hayatının sürdürülmesinde önemli bir payının olmasından dolayı YURTKUR, üniversite yurtlarının fiziki koşullarında ve sosyal imkânlarında düzenlemelere gitmesi gerekmektedir (Kadıoğlu ve diğerleri, 2015, s. 64).

2.7.2. Akademik Problemleri

Yabancı uyruklu öğrencilerin geldikleri ülkede en çok zorlandıkları alanların başında dil gelmektedir (Sümer ve diğerleri, 2008, s. 431). Bu öğrenciler bir yandan yeni bir kültür öğrenmenin hem de yeni bir dil hem de yeni bir kültür öğrenmenin zorluklarını

yaşamaktadırlar (Güleç ve Bekir, 2013, s. 98). Gerek yurt dışında gerek ülkemizde yapılmış çalışmalar bunu doğrulamaktadır. Güçlü (1996, s. 108)'ye göre Amerika'da öğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilerin uyum problemlerinin başında dil gelmektedir Ülkemize gelen öğrencilerin de Türkiye'ye adapte olmaları konusunda Türkçe dilini öğrenmeleri önemli bir etkidir. Bu öğrencilere Türkçeyi öğretmek onların Türkiye'yi ve kültürünü benimsemelerine, başarıyla mezun olan öğrencilerin ülkemizde kalmalarına, ülkelerine dönenlerin ise bizimle bağlantılarını sürdürmelerine katkı sağlar (Kadioğlu ve diğerleri, 2015, s. 7).

Ülkemizde bulunan üniversitelerde -özellikle İngilizce başta olmak üzere- yabancı dilde verilen eğitim programının sayısının ve bu programları yürütecek eğiticinin (akademisyenin) yetersizliği yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim konusunda karşılaştığı sorunlardan birisidir (Kadioğlu ve diğerleri, 2015, s. 78). Yurt dışındaki üniversitelerde genel itibarıyla “uluslararası öğrenci ofisleri” denilen birimler öğrencilerle yakın olarak ilgilenmekte ve onların oryantasyon süreçlerini sağlıklı bir şekilde atlatmalarına yardımcı olmaktadır; bizim ülkemizde bazı üniversitelerde- özellikle vakıf -bu tür birimler bulunmakta ama devlet üniversiteleri bu konuda bazı sorunlarla karşılaşmaktadır. Zira bu öğrencilerle “Öğrenci İşleri Daireleri” ilgilenmekte; ancak bu birimlerde yabancı dil bilen personelin yetersizliği ve altyapı eksiklikleri öğrencilerin istenilen hizmetlere erişebilmesini engellemektedir (Kadioğlu ve diğerleri, 2015, s. 66). Kadioğlu ve diğerleri, üniversite yerleşkeleri ve yurtlarında kalan öğrencilerin yaşamlarını kolaylaştırma mahiyetinde yurtlarda, idare ofislerinde ve kütüphanelerde yabancı dil bilen personel istihdam edilmesi ve yönlendirme levhalarının Türkçeye ek olarak İngilizce de olması gerektiğini düşünmektedir (Kadioğlu ve diğerleri, 2015, s. 65). Ancak bize kalırsa bu durum onların Türkçe öğrenme motivasyonlarını düşürecek ve bu dili öğrenme ihtiyacını bir nebze olsun azaltacaktır.

Türk Cumhuriyetleri'nden ülkemize gelen öğrencilerin, çoğunluğunun Türkçe bilmesi nedeniyle, dil ile ilgili problem yaşamayacakları düşünülebilmektedir. Ne var ki bu konuyla ilgili yapılan çalışmalar, öğrencilerin gündelik hayatta iyi derecede Türkçe konuşabildiğini, ama yazı dilinde zorlandıklarını göstermektedir. Özellikle alanlarıyla ilgili teknik tabirlere hâkim olamayıp bunu aktaramamaları, derslerinde başarılı olamayışlarına ve derse uyum gösteremeyişlerine neden olmaktadır (Allaberdiyev, 2007, s. 2). Nitekim Türk Cumhuriyetlerinden gelen bir örneklem grubu üzerinde yapılan

araştırmaya göre, öğrenciler hocalarının kendilerinin yabancı uyruklu öğrenci olduğunu dikkate almalarını ve test/klasik sınavlarda soruları o hassasiyetle hazırlamaları gerektiğini altını çizmektedirler (Köylü, 2001, s. 146).

Yabancı uyruklu öğrencilerin Türkçe öğrenirken en çok zorlandıkları dil unsurlarının, Türk kültürüyle yakın ilişkili olan mecaz, kinaye, kalıplaşmış söz ve yerel kullanımlar olduğu görülmektedir (Seymen ve Tok, 2015, s. 1190). Seymen ve Tok araştırmada seçtikleri örneklem grubuna “yapılandırılmış öğrenci günlüğü” dağıtmış ve kendilerinden gün içerisinde en çok zorlandıkları dil kalıplarını bu günlüğe aktarmalarını istemiştir. Bu çalışma verilerine göre, yabancı öğrencilerin zorlandıkları dil yapılarının sırasıyla deyimler, kinayeler, ad aktarmaları, tevriye ve teşbihtir (Seymen ve Tok, 2015, ss. 1199-1207).

2.7.3. Ekonomik Problemleri

Şeker ve Akman’a (2015, s. 115) göre yabancı uyruklu öğrencilerin en çok karşılaştığı sorunların başında ekonomik sorunlar gelmektedir. Türk öğrencilerle bir kıyaslama yaptıkları ilgili çalışmalarında, yabancı uyruklu öğrencilerin Türk öğrencilere göre daha çok ekonomik desteğe muhtaç olduğunu belirtmektedirler.

Şeker ve Akman (2015, s. 113)’ın çalışmasına katılan yabancı uyruklu öğrencilerin %14,8’i kamu bursu, %13,9’u özel burs, %8,3’ü diğer, %13,5’i akraba desteği, %5,2’si ise yakın çevre desteği ile, geriye kalan %44,3’lük kesim öğrenci ise herhangi bir maddi destek almadıklarını ifade etmişlerdir. Bayraktaroğlu ve Mustafayeva (2010, s. 289) ise çalışmasında yer alan öğrencilerin yarısının (%50) devlet kurumlarından burs almakta olduklarını; %20,5’i ise eşit bir şekilde aile desteğiyle veya özel burslarla eğitimlerini devam ettirmekte olduklarını belirtmiştir.

Özkan ve Acar Güvendir (2015, s. 183)’in çalışmasında yer alan katılımcıların %55,3’ü ailesinden ve sadece %5,3’ü burs aracılığıyla finansal destek aldıklarını; bununla birlikte %57,9’u aldıkları destek sayesinde bir ekonomik sıkıntı yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Yardımcıoğlu ve diğerleri (2017, s. 237)’nin çalışmasına katılan yabancı uyruklu öğrencilerin %45,5’i ekonomik problemlerle boğuşmadıklarını beyan etmişlerdir.

2.7.4. Psikolojik ve Sosyo-Kültürel Problemleri

Yabancı uyruklu öğrencilerin yerel öğrencilere oranla psikolojik-sosyolojik açıdan daha fazla problemlerle baş etmek zorunda oldukları alan çalışmalarıyla ortaya konulmaktadır. Bu sorunların ana kaynağı sosyo-kültürel yeni bir ortama girmenin yarattığı stres ve uyumsuzluk olduğu gösterilmektedir. Hâkim kültüre göç eden bireylerin, zaman ve mekân açısından yeterince imkâna sahip olmadığından ötürü kendini gerçekleştirmemesi ve dolayısıyla bundan dolayı bir takım dezavantajlı durumlarla karşılaşması mümkün görünmektedir (Hall, 1998, s. 42, aktaran Şan ve Haşlak, 2015, s. 42).

Çalışmasında bu konuyu ele alan Şeker ve Akman, yabancı uyruklu öğrencilerin Türk öğrencilere oranla psikolojik iyi olma ve yaşam doyumu oranlarının düşük olduğunu ve bu sebeple kendilerinin dezavantajlı bir grup olarak değerlendirmenin gerektiğini belirtmektedir (Şeker ve Akman, 2015, s. 116). Yabancı uyruklu öğrencilerin psikoloji ve sosyolojik problemlerle başa çıkması adına kendilerine, kültürleriyle bağ kurmalarına olanak tanınmasının uygun olacağı düşünülmektedir. Öğrencilerin hem kendi kültürlerini tanıtmaları hem de dış çevreyle yakınlık kurabilmeleri için kendi kültürlerine yönelik festival, şenlik, çalıştay gibi etkinlikler düzenlemelerine olanak tanınmalıdır (Kadioğlu ve diğerleri, 2015, s. 105).

Aile ve Ülkesine Özlem Duyma: Psiko-sosyolojik problemlere gelince kurdukları arkadaşlık ilişkilerindeki güttükleri ırk ayrımı, önyargılı davranma, kendilerini yalnız hissetme ve ülkelerine duydukları özlem onların uyumunu zorlaştırmaktadır. Öğrenciler bununla başa çıkmak için ailelerini telefonla aramayı ve onlara mektup yollamayı bir çözüm yolu olarak görmektedirler (Güçlü, 1996, s. 108).

İrkçılık/Ayrımcılık/Dışlayıcılık Alanyazını tarayan Çelik (2013, s. 46), yabancı uyruklu öğrenciler hakkında yapılan araştırmalara dayanarak hem yerel halkın hem de öğrencilerin sınıf arkadaşlarının kendilerine önyargıyla yaklaşımının onların bir takım psikolojik sorunlar yaşamasına neden olmakta ve bu durum onların kültürel uyumunu zorlaştırdığını belirtmektedir. Kimi zaman öğrenciler psikolojik, kültürel, akademik, ekonomik sorunlara ilaveten bir takım siyasal sorunlar ile de mücadele etmek zorunda kalabilmektedir. Gelen öğrenci ile yerel öğrenci arasındaki değer farklılığı, çatışmaya yol açarak ayrımcılık, ırkçılık ve yabancı düşmanlığına da dönüşebilmektedir (Demirhan, 2017, s. 560).

Uyum Problemleri: Yabancı uyruklu öğrenciler alışlageldik yaşam kalıplarından farklı bir kültürel alt zemine sahip kültüre göç ettiğinde, bu farklılıkların yaratacağı zorluklarla boğuşmak zorunda kaldığı için yerel halka göre dezavantajlı olarak addedilmektedir (Cakir, 2014; Aktaran Şeker ve Akman, 2015, s. 109). Geldiği ülke ile hedef ülke arasındaki kültür farklılığı, gelen öğrencilerin yaşayacağı uyum sorunları etkilemektedir (Esentürk-Ercan, 1998, s. 23). Sözelimi aradaki fark fazla olduğunda öğrenciler daha yüksek gerilim yaşarken, farkın az oluşu öğrencilerini uyumunu daha çok kolaylaştırmaktadır. Türk ve yabancı uyruklu öğrencilerin psikolojik iyi olma ve yaşam doyumu durumunu incelediği çalışmasında, yabancı uyruklu öğrencilerin Türk öğrencilere göre psikolojik iyi olma durumunun daha düşük olduğunu saptamıştır (Şeker ve Akman, 2015, s. 114).

Öğrencilerin eğitim hayatını sürdürdüğü yer, okul, kişiler ile uyum gösterme sürecinde uzama olması halinde, öğrencilerin bir yandan ruh sağlığında bozulmalar, öte yandan bireysel başarılarında düşüş kaçılmaz gözükmektedir (Karaoğlu, 2007, s. 1). Sosyal ve kültürel değişme, kentleşme, modernleşme, kültürleşme, asimilasyon, adaptasyon ekseninde yapılmış araştırmalar, farklı kültürde yaşamının psikolojik sorunları tetiklediği yönünde bulguları içerisinde barındırmaktadır (Esentürk-Ercan, 1998, s. 23).

Amerika'ya eğitim için gelen Norveçli öğrencilerin uyum süreçlerini inceleyen Lysgaard, araştırma sonuçlarını kendi geliştirdiği “U-Eğrisi (U-Curve)” teorisiyle açıklar. Buna göre, öğrenci yabancı ülkeye geldiği ilk dönemlerde kendini mutlu ve tatminkâr hissederek; sonraki orta süreçte- “kriz” sürecinde- kendisini yalnız ve mutsuz hissederek uyum sağlama konusunda zorlanmaya başlar; nihayetinde içerisine girdiği topluma entegre olmada daha başarılı olur (Güçlü, 1996, s. 103; Lysgaard, 1955, s. 51). Gullahorn ve Gullahorn, Lysgaard’ın U-Eğrisi teorisinde yer alan orta süreçte yaşanan krizi yorumlayarak adına “W-Eğrisi (W-Curve)” dedikleri yeni bir teori ortaya atmışlardır. Buna göre, göç eden kişi ikinci aşamada ülkesine dönüp dönmeme konusunda bir tereddüt yaşar ve eğer bu süreci başarıyla atlatırsa, tekrardan adaptasyon sürecine yakınlaşmaya başlar (Gullahorn ve Gullahorn, 1963; aktaran Güçlü, 1996, s. 103).

Aksu ve Paykoç (1986; Demirhan, 2017, s. 554; aktaran Şahin ve Demirtaş, 2014, s. 90)’un çalışmasına göre aile hasreti, yeni ortama ayak uydurma, arkadaş edinme, girdikleri yeni ortamdaki arkadaşlarının ve çevrenin kültürel değerleri ile çatışma öğrencilerin yaşadığı problemlerin başında gelmektedir. Bu öğrencilerin yaşadığı uyum

problemlerinin düzeyi ve bunlarla başa çıkma durumları, onların ülkelerine geri dönme kararlarını etkileyebilmektedir. Çelik (2013, ss. 85-86)'in yaptığı araştırmada öğrencilerin büyük çoğunluğu (%63,8) eğitim hayatını yarıda kesmeyi istememektedir. Geriye kalan kısmı (%36,2) ise, sırasıyla bölüm derslerinin zorluğundan, maddi sorunlar, hayal kırıklığı, uyum sorunu yaşama, istediği bölümde okuyamama ve aile hasreti gibi sorunlar sebebiyle eğitim hayatını yarıda kesip ülkesine geri dönmeyi istemektedir.

Şahin ve Demirtaş (2014, s. 109)'a göre öğrenciler çoğu zaman sorunlarını dinleyecek, onları çözmesine yardım olacak bir danışma merkezinin olmadığından şikayetçi olmaktadır. Onların uyum ve diğer sorunlarına çözüm arayacak, maddi ve manevi konularda destek olabilecek, soru ve sorularına muhatap olacak, rehberlik ve danışmanlık yapabilecek bir birimin üniversiteler tarafından oluşturulması onların Türkiye'ye uyumuna ve yaşadıkları problemlerle başa çıkmasına büyük bir katkı sağlayacaktır. Bu tür danışma merkezlerinin olması, yabancı uyruklu öğrencilerin özellikle geldikleri ilk yıl karşılaştıkları uyum ve oryantasyon sorunlarıyla başa çıkmalarına yardımcı olacağı ve Türk dilini daha iyi kullanımı için akademik destek sunacaktır (Özkan ve Acar Güvendir, 2015, s. 185).

Yabancı uyruklu öğrencilerin, hedef ülkedeki uyum düzeyini belirlemede sahip oldukları ön kabuller (malumat sahibi olmak/olmamak), giyim-kuşam, yeme-içme ve ibadet imkânına sahip olma durumları da etkili olmaktadır. Avrupa ülkelerinden gelen yabancı uyruklu öğrenciler gelmeden önce Türkiye'ye dair muhafazakâr; Ortadoğu ve Orta Asya'dan gelen öğrenciler ise Avrupai ve "modern" bir porte çizmektedirler. Bu ön kabul, öğrencilerin Türkiye'ye adapte oluşlarını zorlaştırmaktadır (Çelik, 2013, s. 46). Giyim-kuşam, yeme-içme konularındaki farklılıklar, onların Türkiye'ye adapte oluşunu zorlaştırmaktadır. Özellikle kız öğrenciler, giyim-kuşam açısından büyük bir baskı altında olduklarını düşünmektedirler (Çelik, 2013, s. 47). Öğrencilerin kaldığı yurtlarda kendi dini inançlarına uygun ibadet etme ortamlarının sağlanması, onların Türkiye'ye uyumlarını kolaylaştıracağı anlaşılmaktadır (Kadioğlu ve diğerleri, 2015, s. 65).

BÖLÜM 3: BULGULAR

Bu bölümde araştırma sahamız olan SAÜ'deki 54 yabancı uyruklu öğrenci katılımcı ile gerçekleştirilen mülakatlar sonucu elde edilen bulguları 6 ana tema altında ele alacağız. Bu kısımda sırasıyla katılımcıların Türkiye'ye geliş süreçlerine, Türkiye'deki yaşam doyumu durumlarına, sahip oldukları Türkiye/Türk algısına, yaşadıkları problemlere ve nihayetinde kültürel-dini etkileşim boyutlarına temas edeceğiz.

3.1. Türkiye'ye Geliş Süreci

3.1.1. Türkiye'yi Tercih Etme Sebepleri

Farklı dini, kültürel, etnik, bölgesel aidiyete sahip öğrencilerin ülkemize geliş sebepleri de birbirinden farklılık arz etmekle birlikte, bursluluk durumlarının bu kararın alınmasında önemli bir belirleyici olduğu görülmektedir. Araştırmamızda yer alan katılımcıların 40'ı (%74) YTB, 1'i (%2) TDV aracılığıyla, 13'ü (%24) bireysel imkânlarıyla ülkemize gelmiştir. Bundan ötürü bu temayı analiz ederken “bireysel imkânlarıyla” ve “burslu olarak” şeklinde iki farklı başlık altında değerlendirmenin uygun olacağını düşünmekteyiz. Bu öğrencilerin ülkemizi tercih etmelerinde öne çıkan sebeplere değinecek olursak;

3.1.1.1. Bireysel İmkânlarıyla

Bireysel imkânlarıyla gelenler a) iltica b) dini yakınlık, c) eğitim alma ve d) iş imkânlarından dolayı ülkemize geldiklerini beyan etmişlerdir. Ana sebebi her ne olursa olsun, bireysel imkânlarıyla gelen bu 13 katılımcının tercihini belirlemede, Müslüman oluşları hasebiyle0, din faktörünün de etkili olduğu anlaşılmıştır.

a) Bunlardan 4'ü ülkemize sınır komşusu olan Irak ve Suriye'de cereyan eden iç savaştan kaçarak Türkiye'ye iltica etmişlerdir. Bununla birlikte geldiği ülkenin ekonomik olarak daha yaşanılabilir ve eğitim olarak daha kaliteli olduğunu K1 [Erkek-Suriye-Müslüman] şöyle ifade etmektedir: “*Burası (ekonomik olarak) daha zor. Orada hayat daha ucuz... Eğitim kalitesi, mesela ilahiyat olarak orada daha kaliteli.*” K52 [Kadın-Irak-Müslüman] ise ülkesinin savaş sebebiyle yaşanamaz bir halde olduğunu ve ülkemizin daha güvenilir olduğunu şöyle belirtmektedir: “*Babamın istediği için evet. Irak'ta hani yaşamıyoruz artık yani. Zor yani. Orada yaşamak zor. Yani özellikle kız için yani...*”

b) Dini kaygılarla Türkiye'yi seçen 5 kişinin İlahiyat eğitimi aldığı tespit edilmiştir. Bunlardan 4'ü ülkesindeki dini özgürlük noktasında gördükleri baskıdan ötürü, 1'i ise ülkesine nazaran daha kaliteli bir dini eğitim alabilme ümidiyle buraya gelmiştir. Bu kişiler diğer Müslüman ülkelere göre Türkiye'nin daha yaşanılabilir ve güvenli olduğunun altını çizmişlerdir.

K14 [Erkek-Türkmenistan-Müslüman], İslam ülkeleri arasında özellikle Türkiye'nin daha yaşanılabilir olduğunu, bunun yanı sıra Batı ülkelerini bhusus Hristiyan oldukları için tercih etmediğini belirtmektedir: *“Türkiye, Müslümanlık açısından bana daha yakın geldiği için seçtim. Dünya için dinimi heba etmemek için Avrupa ülkelerini tercih etmedim... Türkiye her açıdan tolerans tanıyor. İnsan hakları açısından daha iyi bir ülke. En yaşanılabilir Müslüman ülkesi için Türkiye'yi tercih ettim.”*

c) 3 katılımcı Türkiye'deki (a) üniversite eğitimin kaliteli olduğunu, (b) Batı ülkelerinin Hristiyan oluşundan dolayı İslam'ı yaşayamayacaklarını ve dejenere olacaklarını ve (c) en önemlisi maddi açıdan daha karşılanabilir olacağını düşünmeleri nedeniyle ülkemizi tercih ettiklerini ifade etmişlerdir.

K50 [Erkek-Kenya-Müslüman]: *“Türkiye'yi niye seçtim. Hep Endüstri okumak istedim ama benim ülkemde (Kenya) bunun eğitimi verilmiyor. Bunun için araştırdım baktım, maddi-manevi değerlendirdiğimde en uygun olan Türkiye'ydi. Müslüman olduğum için manevi, ucuz olduğu için maddi avantaj oldu. (Burası dışında) İngiltere'ye de baktım, Amerika, Almanya'ya baktım. Fransa falan. Güzel eğitim veriyorlar ama çok pahalı. Yaşam da pahalı... Başka İslam ülkelerinde yoktu yani, uygun olan yoktur. Böyle bir kalitede eğitim yok.”*

K51 [Erkek-Kosova-Müslüman] ise ailesinin dini hassasiyetlerinin Türkiye tercihini etkilediğini; bunun yanı sıra Batı ülkelerindeki üniversitelere nazaran Türkiye'deki üniversitelerde dil şartının olmayışının ve Türkiye'deki yaşamın ekonomik olarak daha karşılanabilir olmasının tercihini belirlediğini dile getirmiştir: *“Aile isteğiyle başvurduğum. Hem Almanya'ya hem Türkiye'ye başvurduğum. İkisini de kazandım aslında. Ama Almanya pahalı geldi, bir de Müslüman bir ülke olmadığı için, ailemin isteğine göre seçtim. Babam çok dindardır. O Türkiye'ye git dedi hem Müslümanlar hem de kültürlerimiz daha yakın dedi... Almanya başvuruları vardı, bir arkadaşım başvurmuştu. Ben de başvurayım dedim ne olur ne olmaz ya tutarsa diye... Ama orada burslar biraz daha sıkıntılıydı... Almanya'ya da başvurduğum işte. Başvurma süreci şöyle orada: oraya gideceksin. Bir yıl*

dil eğitimi, bir yıl öğrenim göreceksin, ondan sonra bir sınava sokuyorlar. Notlarına göre öyle burs veriyorlar. İki sene geçmesi gerekiyor yani. (Almanya gibi) Burada (da) burs yok ama burası biraz daha Almanya'ya göre ucuz. Daha uygun.”

d) Bireysel imkânlarıyla ülkemizde bulunanlardan yalnızca 1 katılımcı, K8 [Kadın-Ürdün-Müslüman], burada iş teklifi almasından ötürü bulunduğunu belirtmiştir: “*Önce kız kardeşimi ziyarete geldim. O burada evli. Eniştem, *** (kişisini) tanıyor. *** (kişisi), *** (dersi) için hoca ihtiyacı olduğunu söylemiş ve 2008 de geldim çalışmaya başladım.”*

3.1.1.2. TDV Bursiyeri Olarak

Araştırmamızda TDV bursiyeri olarak yer alan tek katılımcı K5 [Kadın-Moğolistan-Müslüman], İslam'ı pratize etme ve İslami eğitim alma açısından Türkiye'nin diğer İslam coğrafyalarına göre daha elverişli ve daha güvenli olduğunu şu sözlerle anlatmaktadır: “*Türkiye’de okumak benim hayalimdi. Moğolistan’da okuyan Türk öğrencilerin sayısı çok azdı. Bu yüzden annem de istiyordu... Ben gittiğim yerde düzgün bir şekilde İslam’ı öğrenmek istiyorum. Sonra Moğolistan’a dönünce bunları anlatmak istiyorum... Moğolistan’ın %5’i Müslüman bu da çok az. Geri kalanı mesela Budizm var. %2’si mesela Şamanizm var... Yani İslam tam yaşanmıyor. Yani mesela Kazakistan’a yakın bir bölge var. O bölgede çok Kazak yaşadığı için Müslüman onlar. Sadece Allah’ın var ve bir olduğunu biliyorlar. Dinlerini çok daha iyi yaşamıyorlar. Dini tam tanımıyorlar. (Kendi ailem de İslam’ı) biliyor. Benim dayım Pakistan’da hafızlıkta okuduğu için geldiğinde anneme öğretmiş namaz filan. (Ama) çok az... (Seçme sebebim) burada İslam yaşıyor. Bir de çok güvenli olduğu için...”*

3.1.1.3. Türkiye Burslusu Olarak

1992 yılında Türkiye tarafından başlatılan “Büyük Öğrenci Projesi” programı, ilerleyen yıllarda Türkiye'nin dışı açılım politikaları, uluslararasılaşma ve yurt dışında tanınırlığını artırma gayesinin bir sonucu olarak daha fazla ülkeye ve öğrenceye kapılarını açmasına yol açmıştır. Yabancı uyruklu öğrenciler ile ilgili akademik, idari ve bürokratik işlemler 2010 yılında YTB’ye devredilmiş ve bu kurum 2012 yılından itibaren “Türkiye Bursları” adı altında günümüzde sayıları 100 bini aşan yabancı uyruklu öğrenciye burs verir hale gelmiştir. Türkiye'nin geçmişten gelen köklü bir tarihe ve zengin bir kültürel yapıya sahip olması, modern laik bir ülke olması gerek Müslüman gerek diğer din mensubu yabancı uyruklu öğrenciler için bir cazibe merkezi haline gelmesine neden olmuştur. Ayrıca

Türkiye Bursları'nın taşıdığı imkânlar, ülkemizin yabancı öğrencilere burs veren diğer devletlerin arasından kolaylıkla sıyrılmasına katkı sunmuştur.

YTB, Türkiye Bursları'nı kazanmış yabancı bir öğrenciye halihazırda her ay lisansta 700, yüksek lisansta 950 ve doktora ise 1400 TL gibi bir meblağ ile ödemektedir. Burs imkânının yanı sıra YTB, öğrencilerin barınma, sağlık sigortası, Türkçe Hazırlık kursu (TÖMER), tek seferlik gidiş-geliş uçak bileti gibi masraflarını da karşılamaktadır. YTB ayrıca bu öğrencilere yaz/kış kampı, sosyal projeler (gezi, piknik, sergi), öğrenci kulüpleri, mezuniyet töreni Türkiye seminerleri, güz/bahar akademik-mesleki-kültürel vb. atölyeler gibi ücretsiz bir şekilde sosyo-kültürel etkinlikler düzenlemektedir.²⁹

Araştırmamıza katılan 54 katılımcıdan 40'ı YTB aracılığıyla, Türkiye Bursları kapsamında ülkemizde eğitim fırsatı bulabilmektedir. Bu öğrencilerden a) 29'u özellikle Türkiye Bursları'nın taşıdığı imkânlardan dolayı ülkemizde bulunmaktadır. Elbette yukarıda da belirttiğimiz gibi Türkiye'nin kendine özgü dinamikleri (tarihi zenginliği, liberal bir yaşam tarzına imkân sağlaması, İslam'ın rahatlıkla tecrübe edilebilmesi), eğitim kalitesi, Batı ülkelerine göre oranla daha ekonomik yaşam standardının olması, başta Müslüman olmak üzere yabancı öğrencileri kendine çekmesiyle birlikte, eğitim için ülkemizi tercih etmelerinin birincil sebebinin bursun taşıdığı maddi, manevi, sosyo-kültürel imkânlar olduğu anlaşılmaktadır.

a) K53 [Erkek-Afganistan-Müslüman] YTB'nin sağladığı burs imkânları ve Türkiye'ye duyduğu güven nedeniyle YTB burslarına olan yoğun ilgiyi şöyle açıklamaktadır: *“(Bizi almada) zorluk değil ama biraz yani başvuru yapanlar çok var. (Örneğin sadece benim ülkemden benim geldiğim dönem) 500 kişiden... 500 kişiden sadece 150 kişiyi almışlar. Özellikle doktora için çok zor. (Başvuru sebepleri...) orada biliyorsunuz işsizlik var, biraz işsizlik var. Mesela herkes Türkiye, Türkiye söylerken çok güveniyor Türkiye'ye. Avrupa'ya gibi bakıyor. O yüzden herkes başvurmak istiyor. Gelmek istiyor herkes. Herkes.”*

K47 [Erkek-Mısır-Müslüman] Türkiye Bursları nedeniyle kendi ülkesinde okuduğu bölümü yarıda bıraktığından söz etmektedir. *“Mısır'da üniversitede okurken... bir yıl gittim ve burs kazanmak için bıraktım.”*

²⁹ Türkiye Bursları hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.turkiyeburslari.gov.tr>

K48 [Kadın-Etiyopya-Müslüman] ise burs imkânlarından yararlanmak için ülkesindeki görevini dondurduğunu dile getirmektedir: *“Ben buraya gelmeden önce Araştırma Görevlisi olarak çalışıyordum Etiyopya’da bir üniversitede. Orada da o yıl Türkiye’ye gönderilecek 7 kişi dediler. Ben de başvurdum. (Araştırma görevliliğini bıraktım) ama devam ediyor, 4 yıl imzaladım, geri dönünce devam edeceğim. 4 yıl için yarım burs yatıyor ama şimdi 5 yıl olduğu için kesilmiş olabilir. (Burada olduğum için oradaki) Bursu tam alıyorum, maaşımın yarısını...”*

K21 [Erkek-Nijerya-Müslüman], YTB bursunun imkânları yanı sıra yurt dışı tecrübesi fırsatı ve sahip olduğu dini hassasiyet sebebiyle buraya geldiğini şöyle anlatmaktadır: *“İlk olarak yüksek lisans Hindistan’da yaptım. Ondan sonra doktora yapmak için yurt dışında yapmak istedim. O yüzden bir fırsat aradım. Aldığım fırsatı yalnızca YTB burs... İnternette baktım. Çok araştırma yaptım ve bence en güzel burs diğer yurt dışı burslarına göre YTB’ydi. Devlet tarafından verilen YTB en iyisi. (İyi yanları) ilk olarak Müslüman olarak Türkiye’de çok iyi yaşayabilirim. İkinci olarak bize iyi bakıyorlar, ilgileniyorlar. Burs yani verilen para iyi. Yaşam kalitesi koşulları çok iyi. O yüzden en önemlisi Türkiye’de çok iyi üniversiteler var. Çok çok var. Benim için hem yurt dışı eğitim fırsatı sağlıyor, hem de uzun zamandır Türkiye hakkında duyuyoruz, ama bu kadar yakın olmamıştık. Böyle bir fırsat çıktı. Türkiye’ye gelmeyi çok istedim, elhamdülillah oldu. (Gelmek isteşimin sebeplerinden) en önemlisi eğitim almak için. İkincisi burada hayat çok rahat. Mesela Müslüman olarak Hindistan’da yaşadım daha önce. Orada hayat evet Müslüman var, ama o kadar çok değil. O yüzden bazı şeyler, bazı yerlerde et yemiyoruz. Haram helal, vejetaryen gibi durumlar. Namaz kılıyoruz. O yüzden...”*

K27 [Erkek-Afganistan-Müslüman], bursa ek olarak Türkiye’ye öğrenim görmek için gelmenin diğer burs veren ülkelere nazaran daha kolay olduğunu, özellikle dil sınavına tabi tutulmamanın büyük bir kolaylık sağladığını ve seçimini belirlediğini şöyle ifade etmektedir: *“Bir de burs var, burs açısından. Kolayca burs alabiliyoruz. Yani başka ülkeler Avrupa ülkeleri var ama onlar biraz zor... Bir de ELS bilmem TOEFL gibi belgeler istiyorlar. Bir de bunları alması biraz zor. Bir de kültür açısından din dil açısından yakınlık. Kültürlerimiz de yakın. O yüzden Türkiye daha iyi geldi.”*

K47 [Erkek-Mısır-Müslüman] Almanya’da öğrenim görmeyi Türkiye’ye kıyasla daha çok arzuladığı, ama Alman üniversitelerinde dil yeterlilik şartı aramasının kendisini Türkiye’ye yönlendirdiğini belirtmektedir: *“...Almanya’ya gitmek için önce B2 seviyede*

Almanca bilmek gerekiyor, o yüzden (tercih etmedim, ama) Türkiye'ye hiç (dil) bilmeden gelebilirsin.

K33 [Erkek-Zimbabve-Hristiyan], diğer yurtdışı burslarına kıyasla Türkiye Bursları'nın daha cazip olmasının, tercihini belirlemesinden söz etmektedir: *"Araştırırken bursları karşılaştırıyordum. Bazı programlar tam burslu değildi. Mesela kuzenim Rusya'da, onunki tam burs değil. Türkiye bursu bu anlamda daha iyiydi... Her şeyi onlar (YTB) karşılıyor. Yemek, yatacak yer de dâhil..."*

Bahusus bursun imkânlarından ötürü Türkiye'yi tercih ettiğini K41 [Kadın-Haiti-Hristiyan] şöyle anlatmıştır: *"Çalışmalara devam etmek istiyordum. Bunun için bursa ihtiyacım vardı, seçeneklerimi araştıramaya başladım. İnternette araştırırken Türkiye'yi buldum, başvurduğum ve kabul edildim... Her zaman daha iyisi vardır ancak kendiniz için doğru olanı bulmanız gerekiyor. Ama açıkçası burs için, Türkiye için başvuruda bulundum."*

Ülkeler arası siyasi, kültürel, dini bağlantı ve ilişkiler öğrencilerin ülke tercihini etkileyebilmektedir. K35 [Erkek-Çad-Müslüman], burslu olarak tercih edebilme fırsatına sahip olduğu halde Fransa'yı sömürgeci geçmişinden, İngiltere'yi de pahalı bulduğundan dolayı tercih etmediğini; bununla birlikte Türkiye'nin hem oranla ucuz hem de Müslüman ülke olması nedeniyle tercih ettiğini şöyle belirtmektedir: *"(Çad'ta eğitim-sosyal-siyasal politikalar yürüten Türk yetkililer) bana üç tane alternatif sundular. O iki lise (Türk lisesi) bittikten sonra, üniversite için birisi Fransa, birisi İngiltere, birisi Türkiye oldu. Anında Fransa istemiyordum dedim... Çünkü istemiyordum yani. (Çünkü) sömürge açısından bir. İkincisi orda insanlık muamelesi yok... Mesela şöyle sömürge döneminde II. Dünya Savaşı'ndan sonra 1950-60 yıllarında sömürgecilik bitmeye başladı. İngiltere de o (sömürülen) ülkelere (yönetimi) bıraktı. Mesela Nijerya gibi, Angola gibi, Güney Afrika gibi... Onlara kendi yönetim sistemiyle bırakmış oldu ve gitti. Ama Fransa öyle yapmadı, kaldı. Gene kendi adamlarını oturtmuş oldu (ve) ondan sonra geri çekildi ve sürekli onları yönetiyor... Şu anda öyle... İngiltere (ise) pahalı oldu çok pahalı olacak. Şu şekilde demişlerdi (benimle ilgilenen yetkililer), "eğer sen Türkiye'ye gidip de 4 sene lisansını bitirene kadar İngiltere'de 1 sene harcamayla hemen hemen denk geliyor" dediler. O yüzden yazmadım. Sonra "n'apalım dediler?". Sonra "tamam" dedim. "Siz zaten bana yardımcı oluyorsunuz, o zaman ben Türkiye'ye gideyim" dedim."*

K35 [Erkek-Çad-Müslüman] ve birkaç başka Müslüman Afrikalı öğrenciden edindiğimiz bilgiye göre -resmî kayıtlarda böyle bir malumat yer almadığı için teyit etme şansı bulamadık- ülkelerinde kamu-özel birimlerde görevli olan Türk yetkililer, başarılı buldukları Afrikalı öğrencilere TDV ve YTB bursunu teklif etmektedir. Öğrenciler de tercihlerini belirttikten sonra geliş, kayıt, barınma, sosyo-kültürel etkinlikler gibi prosedürlerde seçtikleri birime tabi tutulmaktadırlar. Aynı katılımcı bu hususla ilgili şöyle demiştir: *“Ama sonra gene de iki şansım oldu. “İstersen Diyanet tarafından yani YTB değil de Diyanet burslarından sana vereceğiz. İstersen Türkiye Bursları ’ndan vereceğiz” dediler. Ben de o da bilmiyordum. Bir arkadaş vardı, o da önceden Diyanet’ten burs kazandı... Ondan sonra ben arkadaşına sordum: “Ben Diyanet’e mi yoksa devlete (YTB) mi?” dedim. “Devlet daha iyi” dedi. “Neden?” dedim. “Çünkü Diyanet’te yapman gereken zorunlu şeyler, noktalar var. Ama en azından YTB’li olduğun zaman biraz daha imkânın var” dediler. “Tamam” dedim. Gittim dedim “o zaman ben Türk devletini YTB’den almak istiyorum” dedim. “Tamam” dediler.*

K36 [Erkek-Fildişi Sahilleri-Müslüman] da ülkemize gelmeden önce TDV ve YTB bursunun kendisine teklif edildiğini belirtmektedir: *“Zaten okulda ya YTB ya Diyanet. Çünkü Diyanet bize geliyor anlatıyor. Üniversiteye gitmemiz için iki seçeneğimiz var. Ya YTB’ye başvuracaksın ya Diyanet’e başvuracaksın. Diyanet’e başvuranlar çok... İlahiyat’a gidiyorlar, burs alıyor sadece... Diğer kalan YTB işte. Ben YTB’ye başvurduğum...”*

Ülke tercihinde maddi avantaj faktörünün yanı sıra dini yakınlığa da temas eden K47 [Erkek-Mısır-Müslüman] şunları söylemiştir: *“(Tercih edebileceğim ülkeler arasında Almanya) çok gelişmiş bir ülke, eğitimi falan (iyi). Ama düşündükten sonra, hatta ailemle konuştuktan sonra, onlar “bize göre Türkiye daha iyi” dediler. Müslüman olarak benim için daha uygun. (Burada en azından) ahlakım bozulmayacak. Almanya’da bozulacak. Ben bozulacak diyorum. Kesinlikle yani. Ne kadar güçlü olsan da etrafında kötü şeyler, yani kötü insanlar çok olacak. Bu etkileyecek (beni).”*

K53 [Erkek-Afganistan-Müslüman] Türk dış politikasını kendi dünya görüşüne yakın gördüğünü ve tercihini Türkiye’den yana kullandığını belirtmektedir: *“Türkiye’deki siyasetine ben katılıyorum ülkede, bölgelerde mesela uluslararası, beğeniyorum, katılıyorum mesela. Mesela özellikle Amerika’ya karşı bazı siyaset yapıyor... Mesela en*

son olay uluslararası olaydaki Venezuela mesela. Sayın Erdoğan mesela çok iyi mesela. (Türkiye) ilgimi çekti, o yüzden seçtim.”

Geriye kalan 11 katılımcı için Türkiye Bursları, Türkiye’ye geliş için bir amaçtan ziyade araçsal, tali, bir sebep olduğu araştırmamız boyunca anlaşılmıştır. Ana sebepler arasında a) öğretmen tavsiyesi, b) yurt dışı tecrübesi, c) akademik ve entelektüel gelişime katkı, d) mesleki kaygı, e) dini tecrübe imkânı ve f) maruz kaldığı toplumsal baskıdan kurtulma sayılabilir.

a) 2012 öncesinde Türkiye Bursları ihdas edilmeden önce Başbakanlık bursu ile ülkemize gelen K7 [Kadın-Makedonya-Müslüman], ülkesindeki lisans programında kendilerinden ders aldığı Türk öğretmenlerinin tavsiyesi üzerine ülkemizde bulunduğunu ifade etmiştir: *“Ben orada (Türkiye’de) lisanstan sonra çalışmayı düşünüyordum. Türkiye, Ankara’dan 2 tane hocamız vardı bizim. Onların vasıtası ile geldim. Dersimize geliyorlardı (oradan tanıştım). Ben Üsküp Türk Dili Edebiyatı mezunuyum. “Türkiye’de yüksek lisans yapmak ister misin?” dediler. Benim de bir dersim kalmıştı, “mezun olduktan sonra düşünebilirim” dedim. Sonra mezun oldum ve belgeleri hazırlayarak YÖK’e yolladım. Müracaat kabul edildi ve o şekilde oldu.”*

b) K15 [Erkek-Tayland-Müslüman] ülkemize gelmeden önce, Müslüman yoğunluklu bir nüfusa sahip olması ön koşuluyla, herhangi bir ülkede yurtdışı tecrübesi edinmek için eğitim almak istediğini ve bu ülkenin Türkiye olduğunu dile getirmiştir: *“Şimdi eee babam dedi ki bir farklılık olsun diye çünkü abim de Mısır’da evet el-Ezher’de okuyor. Şimdi Türkiye biraz yani Arap ülkelerinden farklı işte babam dedi ki farklı da olsun diye oradan. Müslüman olduğu için (de) geldim yani önemli...”*

c) 11 katılımcıdan 5’i akademik ve entelektüel gelişim sağlama amacıyla özellikle ülkemizi tercih ettiğini belirtmiştir. K29 [Erkek-Vietnam-Budist], SAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü/Osmanlı Müesseseleri ve Medeniyeti Programında master eğitimi almak için ülkemize geldiğini şu gerekçeyle açıklamaktadır: *“Ben lisans okuduğum zaman, dünya tarihi okudum. Lisans bitince, ben yurt dışında eğitim almak istedim ama o anda ben sadece düşündüm mesela Çin ve Uzakdoğu ülkelerini araştırmak istedim mesela Çin tarihini araştırmak istedim ama bir gün ben internete baktığım zaman, “Türkiye Bursları” sayfasını buldum, sonra ben çok ilgilendim. Türkiye’ye gelmek istedim. Çünkü ülkemde Türkiye’yi (ismen) ile Türkçe (konuşulduğunu) biliyoruz ama çok ayrıntılı değil. Ayrıca ülkemde Türk tarihi özellikle Osmanlı tarihi ile ilgili uzman yok, bir araştırmacı*

yok. O yüzden ben Osmanlı tarihi, bir Vietnamlı Osmanlı tarihçisi olmak istiyorum... Dünya tarihi öğrendiğim zaman da bir bölüm olarak (bize öğretilen) çok basit (yetersiz) geliyor. Genel çünkü... Dünya tarihinde Osmanlı İmparatorluğu çok ünlü o yüzden tarihi ders kitabı olarak var ama ayrıntılı o nasıl bir imparatorluk onu bilmiyoruz.”

d) 2 katılımcı, ülkelerindeki Türk şirketi sayısının çok oluşu sebebiyle, Türkiye’ye gelip Türkçeyi öğrenmenin, ülkelerindeki iş başvurularında kendilerine avantaj sağlayacağını düşündükleri için ülkemize geldiklerini belirtmektedir. K13 [Erkek-Gürcistan-Hristiyan] bu konuda şunları söylemektedir: “Öncelikle şöyle başlayabilirim, benim ülkemde inşaat alanında Türk şirketler çok. O yüzden ben inşaat mühendisliği okuduğum için düşündüm ki hem de düşünmek yok gerek kaldı (düşünmeye gerek yok). Eğer sen Türkçe biliyorsan mesela, orada (Gürcistan’da Türk firmalarında) çok kolayca yüksek maaşla işe başlayabilirsin. İş(e) her zaman başlayabilirsin ama maaş idare (eder, çok yüksek değil). Türk şirketlerinde çalışıyorsan, çok şey (büyük avantaj). Tabii ki o yüzden düşündüm ki öğrenmek istedim başvuru sürecinde başvuru yaptım birkaç kere gittim ama olmadı işte işlerim vardı orada falan filan başladım bıraktım başladım bıraktım öyle bir şey oldu. Düşündüm, kendim imkânlarımla Türkiye’ye geleceğim ya da program falan (burs) bulacağım başvuru için. Gittiğim zaman, bana (uygun) Türkiye Bursları varmış. Tavsiye ettiler, “başvuru yap, bak sonra nasıl oluyor (denersin)”.

e) 1 katılımcı, ülkesindeki İslamofobik tutum ve söylemlere engel olabilme adına çevresiyle bir mücadele halinde olduğunu ama din bilgisinin bu mücadelede başarılı olması için yeterli olmadığını düşündüğünden ötürü, ülkemize İlahiyat eğitimi almaya geldiğini şöyle ifade etmektedir: K20 [Kadın-Rusya-Müslüman]: “...Çeçen olarak dinden çok uzaklar... Ailem dine karşı değil ama dindar da değil. Ama genel olarak kabile dinine çok karşılar... Rusya’da bir algı var İslam=terörizm, yani (Müslümanlar) teröristler (şeklinde bir algı var). Bize derslerde sınıflarda her yıl bir gün oluyor o günde sabahtan akşama kadar terörizm karşı sohbetler veriyorlar okulda. Orada (terörizm ile) İslam’ı kastediyorlar. Her zaman İslam’a karşı olumsuz şey yapmaya çalışıyorlar. Bizim sınıfta öyle bir algı vardı. Böyle İslam’a karşıydı... Sonra ben savunuyordum hep İslam’ı savunuyordum ama kendim de bilmiyorum, İslam’ın ne olduğunu. Bilmiyordum doğru düzgün... İşte lisede İslam’ı araştırmaya başladım ama ailem de çok İslam’ı bilmediklerinden, internetten araştırmaya başladım, internetten İslam’ı öğreniyordum vs. Sonra eee şey karar verdim, o zamana her zaman savunucuydum, İslam’ı savunuyordum

sınıfta ve o zaman şeye karar verdim: meğerse ben bilmiyormuşum İslam'ın ne olduğunu. (O yüzden) öğrenmek istiyordum. Bizim orada imkân olmadı. Eee Arap ülkesine gitmek istedim, (ama) Arap ülkesine ailem göndermezdi. Türkiye'de akrabalarımız var ve babam Türkiye'ye gidip geliyordu tanyor güveniyor Türkiye'ye... Bizde (Rusya'da) Türk hocalar, imamlar geliyor. Cami(ye) Ramazan'da çok geliyorlar. Ondan sonra bir tane imam vardı, gittim onunla konuştum... "Türkiye'ye gelmek istiyorum" dedim. O da dedi ki "Türkiye'de burs var ona başvur" dedi. Onunla (bursla) geldim.

f) Filistin kökenli olup Suudi Arabistan'da doğup büyüyen 1 katılımcı ise bulunduğu ülkede yabancı olmaları hasebiyle yaşadıkları kısıtlanmalardan ve baskıdan kurtulmak için Türkiye'ye ailesiyle birlikte geldiklerini şöyle anlatmaktadır: K24 [Kadın-Filistin-Müslüman]: "Biz Arabistan'da doğduk, babam da Arabistan'da... Ben orada doğdum, on dokuz sene (orada kaldıktan sonra), buraya geldik. (Çünkü) Arabistan'da yaşamak için yabancılar için çok zor. Oturma izni (almak zor), hastaneye gitmiyoruz yasak, okula gitmiyoruz, üniversiteye gitmiyoruz, ev satıp alamıyoruz. Önceden (de kötüydü) ama şimdi daha kötü oldu... Önceden kimse hiçbir şey konuşmuyorlardı korkuyorlardı ama şimdi konuşmaya başladılar. Hem de Arabistan'dan çıkıyorlar, bütün yabancılar... Genellikle Filistinliler buraya (Türkiye'ye) geliyorlar..."

Tablo 6:
Katılımcıların Türkiye'ye Geliş Sebebi

Geliş Aracı	Birincil Sebep	Sayı	Toplam
Bireysel	İltica	4	13
	Dini tecrübe imkânı	5	
	Ekonomik yönü	3	
	İş teklifi	1	
TDV	Dini tecrübe imkânı	1	1
YTB	Burs imkânı	29	40
	Hoca tavsiyesi	1	
	Yurt dışı tecrübesi	1	
	Akademik ve entelektüel gelişim	5	
	İş kaygısı	2	
	Dini tecrübe imkânı	1	
	Yerel yönetim baskısından kurtulma	1	
Toplam			54

Tablo 6'da görüleceği üzere, burslu ve kendi imkânlarıyla gelen öğrencilerin ülkemizi tercih etme sebepleri büyük oranda birbirinden ayrılmaktadır. Burslu öğrenciler ekseriyetle bursun taşıdığı imkânlardan, kendi imkânlarıyla gelenler ise çeşitli nedenlerle

ülkelerinde dinlerini yaşayamadıkları veya ülkelerinde iç savaş olduğu için burada bulunmaktadır.

Çalışmamız, öğrencilerin ülkemizi seçmede birincil sebebin eğitim kalitesi olmadığını göstermektedir. Bireysel ve burslu olarak gelenler için ülkelerdeki dini veya etnik kökenlerine yönelik baskı onları göç etmeye itmektir. Bireysel imkânları ile gelenler için Türkiye'deki liberal yaşam tarzı ve barış ortamı, burslu gelenler için ise bursun cezbediciliği onları Türkiye'ye çekmektedir.

Bununla birlikte alanyazınındaki çalışmalarda, öğrencilerin ülkemizi tercih etme sebepleri burslu ve bireysel imkânlarıyla gelenler arasında bir ayrım yapılmamakta ve çalışmamızla farklılık arz eden sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Örneğin Yardımcıoğlu ve diğerleri (2017, s. 231)'nin çalışmasına göre, yabancı uyruklu öğrencilerin %85,1'i eğitim kalitesi, %84,3'ü dini yakınlık, %74,6'sı kültürel yakınlık, %73,5'i bilimsel başarılar, %71,8'i konum, %69,6'sı aile tavsiyesi, %64,8'i Türk tanıdıklar, %63,1 arkadaş tavsiyesi, %61,4 coğrafi yakınlık, %51,5 ise burs imkânları gibi sebeplerden ötürü eğitim amacıyla ülkemizi seçmektedirler.

Şahin ve Demirtaş (2014, s. 103)'ın çalışmasında, Yardımcıoğlu ve diğerleri'ne oranla daha homojen bir örneklem grubu üzerinde çalışmasını yürüttüğü için -katılımcıların çoğunluğunun (%63,7) Türkmenistan ve Azerbaycan'dan oluşmakta- ekseriyetle katılımcılar dini-kültürel yakınlık ekseninde cevaplar vermişlerdir. Öğrencilerin yarısından fazlası (%55,2'si) eğitimin kaliteli olmasını, sonrasında %38,5'i ise tavsiye üzerinde ülkemizi seçtiklerini belirtmişlerdir. Diğer cevaplara göz attığımızda ekonomik olması (%18,7), Türkiye sevgisi ve merakı (%12,5), kültürel benzerlik (%7,2), kardeş ülke (%4,1), Müslüman ülke (%4,1), daha iyi burs imkânı (%2) gibi sebepler sıralanmıştır.

3.1.2. Kimin Tavsiyesiyle Geldikleri

Öğrencilerin hangi sebepten dolayı ülkemize geldiklerine temas ettikten sonra, onların Türkiye'de öğrencilik hayatına başlamalarına ilk adımı atmalarına katkı sunan, tavsiye eden kişilere göz attığımızda, 4 farklı kategori ile karşılaşmaktayız: Aile, bireysel karar, öğrenci arkadaşları ve son olarak Türk yetkililer.

3.1.2.1. Aile

Suriyeli, Iraklı ve Filistinli 5 katılımcı, bulunduğu ülkede savaş ve baskı koşullarının olması sebebiyle ailesiyle birlikte ülkemize iltica etmiştir. 4 katılımcı ise geldikleri ülke ile ülkemiz arasındaki dini-kültürel yakınlıktan ötürü ailesinin tavsiyesi üzerine Türkiye'ye gelmişlerdir.

3.1.2.1.1. Aileyle İltica

Çoğunluğunu Müslüman nüfusun oluşturduğu günümüz Ortadoğu coğrafyasındaki iç ve dış savaşlar, politik ve dini baskılar, bu ülke vatandaşlarının daha yaşanılabilir bir yaşam sürmeleri için arayışa girmelerini zorlar hale getirmektedir. Gerek kültürel ve dini yakınlığı gerek sınır komşusu ve yakın coğrafyada olmasının yanında, ülkemizin savaş ve kargaşadan uzak olması, bu coğrafyadakiler tarafından sığınabilecek güvenilir bir liman olarak görülmektedir.

Araştırmamızda yer alan 54 katılımcıdan 5'i ülkesinde cereyan eden savaş ve baskıdan dolayı, ailelerinin aldığı karar ile ülkemize gelmişlerdir. K24 [Kadın-Filistin-Müslüman], doğup büyüdüğü Suudi Arabistan'da bir yabancı olarak baskı görmeleri nedeniyle Türkiye'ye gelme kararını şöyle anlatmaktadır: *“Biz Arabistan'da doğduk babam da Arabistan'da... Babam işi mucit yenilikler yapıyor öyle şeyler Arap ülkesinde yasak o yüzden babam yirmi sene önce çıkmak istedi Londra'ya gitmek istedi bir de Londra'ya bir buçuk ay gitti orada her şey yapabilir ama Amerika babamı istiyor bu yüzden Arabistan'dan çıkmadık yani izin almadık...”*

3.1.2.1.2. Aile Tavsiyesi

Araştırmamızda yer alan 4 Müslüman katılımcı, burslu bir şekilde yurt dışında eğitim almayı önceden planladıklarını, ailelerinin bu kararı desteklediklerini ve kendilerinden dini-kültürel yakınlık sunan bir ülke seçmeleri yönünde tavsiye aldıklarını belirtmektedirler.

K19 [Kadın-Doğu Türkistan-Müslüman], kendi etnik kökenine ve dini aidiyetine karşı bir yabancılaşma eğilimi göstermeye başlaması sebebiyle, ülkemizde ikamet eden ağabeyi tarafından Türkiye'ye çağırılma hikayesini şöyle anlatmaktadır: *“Türkiye'ye abim taa on seneden fazla burada. Hani ben okuyordum (mesela) Çin eğitimi gördüm (ama) Uygur eğitimi görmedim. İşte biraz ne diyeyim dinden İslam'dan biraz uzak kaldım ben...”*

Annem-babam namaz kılıyor, Kur'an okuyor ama ben (ibadetten uzak bir şekilde) sadece ortamımdaki Çinli arkadaşlarla falan (kültürleniyordum)... Namaz (kılmada) falan pek yoktum, oruçta pek yoktum (tutmuyordum)... Neyse lise (bitiminde), hani üniversite kazanmak için giriyoruz ya sınava, o dönemde abim diyor "biraz dini öğrensin biraz kendimizi şey yapsın (etnik kökenine farkındalık oluşsun)" diye abim sebep oldu vesile oldu. Abimin vesilesi ile Türkiye'ye geldim."

K51 [Erkek-Kosova-Müslüman] ise ailesinin kararıyla yurt dışı eğitim tercihinin nasıl şekillendiği şöyle belirtmektedir: *"Sonra işte ben buraya... aile isteğiyle başvurduğum. Hem Almanya'ya hem Türkiye'ye başvurduğum. İkisini de kazandım aslında. Ama Almanya pahalı geldi, bir de Müslüman bir ülke olmadığı için, ailemin isteğine göre seçtim. Babam çok dindardır. O "Türkiye'ye git" dedi, "hem Müslümanlar hem de kültürlerimiz daha yakın" dedi."*

3.1.2.2. Bireysel Karar

İçerisinde bulunduğumuz enformasyon çağında bireyler, özellikle internet aracılığıyla, farklı ülke, coğrafya ve kültürler hakkında hızlı ve kolay bir şekilde bilgi edinebilme fırsatına sahip olmuşlardır. Çalışmamızda yer alan 9 katılımcı -ki bunlar Türkiye Burslusu- mezun olduğu lise/lisans bölümüne paralel bir şekilde eğitim almak, kendi ülkesinde Türk şirketlerinin olması hasebiyle mezuniyet sonrası orada iş bulabilmek, burs imkânı elde etmek, Türk kültürüne ve tarihine akademik ilgi duymak gibi nedenlerle, kendi isteği ve araştırmaları neticesinde ülkemize gelme kararı almışlardır.

K16 [Kadın-Gürcistan-Hristiyan], alanında uzmanlaşmak için Türkiye'de öğrenim görme kararı aldığını anlatmaktadır: *"Türkiye'ye geldim aaa çünkü zaten orada (Gürcistan'da) Türkoloji bölümünden mezunuyum. En mantıklısı Türkiye'ye gelmekti yüksek lisans yapmak için."*

K17 [Kadın-Gürcistan-Müslüman] ise ülkesindeki Türk şirketlerinde iş bulabilmek gayesiyle bu kararı aldığını şöyle açıklamıştır: *"Yani lisans bitirirken daha gelişmek istedim, daha yüksek aşamaya geçmek istedim. Yani o yüzden yeni bir tecrübe yeni bir şey istedim düşündüm düşündüm ve Türkiye iyi (olacağı fikri aklıma) geldi. Çünkü hem komşu olarak hem Batumluyum ben. Batum'da çok (Türk) şirketler var ve çok önemli yani Türkçe bilmek çok önemli... İş bulmak için daha iyiydi Türkçe eğitim. (Batum'da güçlü Türk şirketleri) var onun için geldim."*

3.1.2.3. Öğrenci Arkadaşlarının Tavsiyesiyle

Ülkemizin yükseköğretimde görünürlüğünün artması gerek sağladığı burs imkânları gerekse de ülkemizin kendine has dinamikleri, buraya gelmeye aday yüzbinlerce yabancı uyruklu öğrenciler için bir cazibe merkezi oluşturmaya başlamıştır. Bu öğrencilerden bir kısmı başvuru yaparak ülkemize gelebilme şansı bulurken, bazıları da bu imkânı bulamamıştır. Her iki durumdaki öğrenci de edindikleri bu tecrübeyi kendi vatandaşlarına aktarmakta ve onları yurt dışında burslu bir şekilde öğrenim görmeleri yönünde motive etmektedirler.

Araştırmamızda yer alan katılımcıların 25'i (%46) daha önceden ülkemizde gerek burslu gerekse de burssuz bir şekilde eğitim almış, almakta olan veya almaya adaya olmuş yabancı uyruklu öğrenci arkadaşlarının tavsiyesiyle Türkiye Bursları'na başvuru yapmışlardır. Bu durum ülkemizde öğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilerin memnuniyetlerinin, diğer yabancı uyruklu öğrencilerin ülkemizi tercih etmelerinde etkili olduğunu göstermektedir.

Türkiye Burslusu olarak burada öğrenim gören K40 [Kadın-Tanzanya-Hristiyan] burada öğrenci olan akrabasının tavsiyesiyle buraya geldiğini şöyle belirtmektedir: *“2015 yılında henüz lise öğrencisi olduğum zamanlarda, babam ve kuzenim benim için burs başvurusunda bulundular. Ben o dönem yatılı okulda okuyordum. Eve gitmeye izin yoktu... Kuzenim İstanbul Üniversitesi'nde öğrenci. Onun sayesinde haberimiz oldu. (Kendisi Türkiye'de halen) tıp fakültesinde 5. Sınıf öğrencisi.”*

K6 [Kadın-Endonezya-Müslüman], SAÜ'de öğrenim gören arkadaşlarının tavsiyesiyle geldiğini dile getirmektedir: *“Arkadaşım çok var burada. Okuyorlar. Onlar dedi.”*

K45 [Kadın-Afganistan-Müslüman] ise ülkemizde eğitim almamış ama kitle iletişim araçları vasıtasıyla bu konuda bilgi sahibi olan arkadaşının tavsiyesiyle buraya geldiğini ifade etmektedir: *“Arkadaşlardan duydum. (Onlar) gelmemiştii, onlar sadece internetten duymuşlar. O yüzden ben de arkadaşlardan duydum. Sonra liseyi bitirdikten sonra ben de Türkiye bursuna başvurdum.”*

3.1.2.4. Türk yetkilileri

Ülkemizin uluslararasılaşma politikaları gereği yurt içinde ve yurt dışında kamu kuruluşları (TDV, YTB, MEB, TİKA, Yunus Emre Enstitüsü gibi kurumlar) ve STK'lar

Türkiye Cumhuriyeti adına kültür, sosyal politik, sağlık, eğitim, dini hizmetler gibi alanlarda faaliyet yürütmektedir. Bu durumdan dolayı yurt dışındaki Türk temsilcilikleri iletişim ağı kurduğu ve kendilerince başarılı olarak değerlendirdiği kişileri, ülkemizde eğitim almaya yönlendirebilmektedir. Çalışmamızda yer alan 11 katılımcı (%20), ülkemizde ve yurt dışında bulunan Türk yetkililerin önerisiyle Türkiye’de yükseköğretime dâhil olduklarını belirtmiştir.

K8 [Kadın-Ürdün-Müslüman], Türkiye’deki akrabasını ziyaret ederken, üniversite idarecisi tarafından hem iş hem öğrenim görme tavsiyesini almıştır: *Kız kardeş burada. Önce kız kardeşimi ziyarete geldim. O burada evli. Eniştem A*** B***’yı tanıyor. A*** Hoca Arapça için hoca ihtiyacı olduğunu söylemiş ve 2008 de geldim çalışmaya başladım...*

K5 [Kadın-Moğolistan-Müslüman], ülkesinde TİKA tarafından yaptırılan camide DİB (Diyanet İşleri Başkanlığı) tarafından görevlendirilmiş imamın tavsiyesiyle geldiğini belirtmektedir: *“Ben ortaokulu Kazakistan’da okumuştum zaten. Döndüm sonra. Bizim orada bir cami yapmıştı TİKA. Ondan sonra oraya gittim 2 sene. Bizim orada camide hocamız vardı imam. O da “Mart ayına kadar “Diyanet’in başvuruları var. İlahiyat okumak istersen filan” dedi. Ben de istiyordum, öyle bir başvurduk.”*

K7 [Kadın-Makedonya-Müslüman], lisans eğitimi aldığı ülkesindeki üniversitede görevli olan Türk öğretim görevlileri tarafından yönlendirildiğini şöyle açıklamaktadır: *“Ben orada lisanstan sonra çalışmayı düşünüyordum. Türkiye-Ankara’dan 2 tane hocamız vardı bizim. Onların vasıtası ile geldim. (O hocalar) dersimize geliyorlardı. Ben Üsküp Türk Dili Edebiyatı mezunuyum. “Türkiye’de yüksek lisans yapmak ister misin?” dediler. Benim de bir dersim kalmıştı, “mezun olduktan sonra düşünebilirim” dedim. Sonra mezun oldum ve belgeleri hazırlayarak YÖK’e yolladım. Müracaat kabul edildi ve o şekilde oldu.”*

K12 [Kadın-Gürcistan-Hristiyan] ise ülkesindeki Yunus Emre Enstitüsü’nün tavsiyesiyle geldiğini şöyle anlatmaktadır: *“Lisansı Doğu Bilimleri Enstitüsü’nde okudum. Orada Türk çalışmaları da vardı. O Enstitü’de Yunus Emre’ye gitmeye başladım o senelerde. Sonra da Türkiye Burslar hakkında duydum orada. Orada da form doldurdum. Yani Doğu bilimleri okuyorum. Ortadoğu’ya en yakın şöyle diyelim, olduğu için ondan doldurdum.”*

K35 [Erkek-Çad-Müslüman] ise ülkesinde bulunan Türk okullarındaki Türk yetkililer tarafından ülkemizde öğrenim görme önerisi aldığını belirterek, devamında şunları söylemiştir: *“Hikayem biraz değişik. Hristiyan öğretmenim var. O bana (Çad’taki) Türk okullarına yolladı. “Sen o okula git, orada seni İslami açıdan seni dine bağlasın. Onlar da İslami açıdan dine bağlasınlar. Ben de zaten o okulda İslami açıdan öğretmenlik yapıyorum. O yüzden oraya gel” dedi. Ben de “tamam” dedim. Son sınıf lise son sınıfım. Oradan benim okulumdan çıktım sonra oraya gittim. Oraya gittiğimde demişler ki sana bir test yapacağız. Test kazandığın zaman iki alternatifin olacak. Birincisi sana %50 burs vereceğiz yani tamamen ödeme yapmayacaksın. %50’sini ödeyeceksin birincisiydi. İkincisi sana burs vereceğiz. Eğer bizim orda “Bachelor” diyoruz yani son sınıfın diploması var. Yani son sınıfta diploma var eğer bunu alırsan sana bir burs vereceğiz (dediler).” “Öyle mi?”, “evet”, “tamam”. Tamam dedim ondan sonra sınavlarına girdim. Sınavı kazandım istediğim gibi.*

Yurt dışındaki Türk okullarında lise eğitimi görmüş olan K36 [Erkek-Fildişi Sahilleri-Müslüman], oranın Türk yetkilileri tarafından nasıl yönlendirildiğini şöyle açıklamaktadır: *“Bir arkadaş Türk lisesinde okuyordu. Bir gün aradı zaten o bir Türk lisesi vardı o da imam-hatip türüydü. (Fildişi Sahilleri’nde değil), ben sekiz sene Burkina Faso’da kaldım evet oradayken anlattı, o okul şeye aitti mütedeyyin (!) duyduğunuz işte... Ona o da imam-hatip bir program yapıyordu dedi. “Türkiye Bursları var başvurulum mu?” (diye sordu). (Sonrasında) başvurduk işte, notlar(ı) falan (sordular), küçük bir mülakat yaptılar...”*

Tablo 7:

Kimin Tavsiyesiyle Geldikleri

Tavsiye eden	Geliş Sebebi/Aracı	Sayı
Aile	İltica, tavsiye	9 (%17)
Bireysel	Kitle iletişim araçları	9 (%17)
Arkadaş	Türk-yabancı öğrenci	25 (%46)
Türk yetkililer	TİKA, DİB, YEE, Türk Öğr.Gör., Türk okulları,	11 (%20)
Toplam		54

Tablo 7’ye göre katılımcıların çoğunluğu (%25’i) arkadaşlarının, %20’si ise ülkelerindeki Türk yetkililerin tavsiyesi ve yönlendirmesiyle ülkemize gelmişlerdir.

Dini-kültürel yakınlık, Müslüman öğrencilerin Türkiye’yi tercih etmelerinde ve ailelerinin buna rıza göstermelerinde etkin bir rol oynamaktadır. Bununla birlikte ülkesindeki cereyan eden savaş ve kaos ortamı, kimi zaman aile ve bireylerin -sınırlar

komşusu olduğu ve barış ortamının hâkim olduğu- Türkiye’yi tercih etmesini mecbur hale getirmektedir.

Kimi öğrenciler ise kitle iletişim araçları vasıtasıyla burslu veya burssuz bir şekilde Türkiye’deki eğitim fırsatlarından haberdar olmaktadır. Kimisi de göç kuramları arasında sayılan “ilişkiler ağı” kuramı ile açıklayacağımız bir şekilde, daha önceden ülkemize eğitim almaya gelen arkadaşları ile kurdukları irtibat ve arkadaşlarının önerisiyle ülkemizi tercih etmektedirler. Katılımcıların ülkemizi tercih etmelerinin bir diğer sebebini “göç sistemleri kuramı” ile açıklayabiliriz. Zira, ülkelerindeki Türk kamu ve sivil kuruluşlarının yardımlaşma, kültürel, siyasi faaliyetler öğrencilerin Türkiye hakkındaki farkındalığını arttırmakta ve onların burayı tercih etmelerine ön ayak olmaktadır.

Şeker ve Akman’ın Celal Bayar Üniversitesi (CBÜ)’ne gelen yabancı uyruklu öğrenciler üzerinde yaptığı çalışmaya göre öğrencilerin %51,7’sinin kendi isteği ile, %21,3’ünün eğitimci yönlendirmesi ile, %10,4’ünün arkadaş çevresi ile, %8,3’ünün aile etkisi ile ve %8,3’ünün ise diğer sebeplerden dolayı üniversite tercihini CBÜ’den yana kullanmıştır. Bu istatistiğe göre, yabancı uyruklu öğrencilerden yarısından çoğu kendi kararlarını ön planda tutarak Celal Bayar Üniversitesi’ni seçtiği anlaşılmaktadır (Şeker ve Akman, 2015, ss. 113-115). Çalışmamızda yer alan katılımcıların %46’sı Türk veya yabancı uyruklu arkadaşlarının, sonrasında ise %20 ile ülkelerindeki Türk yetkililerin tavsiyesiyle ülkemize gelmişlerdir.

3.1.3. Geliş, Kayıt ve Yerleştirme Süreci

Yabancı uyruklu öğrenciler ülkemize gelme kararı aldıktan sonra geliş aşamasında birtakım zorluklarla karşılaşması muhtemel gözükmektedir. Geliş sürecinde hangi aşamalardan geçtiklerini ve yaşadıkları kolaylıkları/zorlukları öğrenmeye çalıştığımızda, bireysel imkânlarıyla ve Türkiye Burslusu olarak gelenler arasında farklılık olduğunu görmekteyiz.

3.1.3.1. Bireysel İmkânlarıyla Gelenlerin

3.1.3.1.1. Geliş Aşamasında Karşılaşılan Zorluklar

Kendi imkânlarıyla eğitim almaya gelen 13 katılımcı, TDV/YTB aracılığıyla gelenlere nazaran sadece finansal açıdan değil bürokratik ve sosyo-kültürel faaliyetsel açıdan da

bazı dezavantajlı durumlarla karşılaşmaktadır. Öğrenci adayı, Türkiye'deki üniversitelerdeki yabancı öğrenci alım ilanlarını takip edecek, talep edilen belgeleri ibraz edecek, başvuru sınavlarına girecek, vize işlemleriyle uğraşacak ve Türkiye'ye geldikten sonra yurt barınma ve finans sorunlarıyla boğuşmak durumunda kalacaktır.

Türkiye Burslusu K32 [Erkek-Zimbabve-Müslüman], burssuz bir şekilde kendi imkânlarıyla ülkemize gelenlerin zorluklar yaşadığını şöyle belirtmektedir: *“(Zorluğu) değişiyor. Mesela, burslu gelenler için kolay. Ama burssuz gelenler için biraz zor. Mesela vize almak çok zor. Ama burs alanlar için kolay, isimleri sistemde var zaten. (Burssuz olup vize alamayan arkadaşlarım) var. Zor oluyor onlar için.”*

Ancak bu durum, bireysel imkânlarıyla gelen bütün öğrencilerin söz konusu işlemlerde aynı zorluklarla karşılaştığı anlamına gelmemektedir. Çalışmamızdaki 13 katılımcının yalnız 2'si ülkemize gelirken önemli sorunlar yaşadığını belirtmiştir Aşağıda göreceğimiz üzere iki kişi önemli güçlüklerle karşılaştığını belirtmekte, geriye kalan 11 ise bu tarz güçlüklerle karşılaştıklarını dile getirmemektedir. YTB tarafından sadece hazırlık aşamasında finanse edilen, bununla birlikte kendi imkânlarıyla ülkemize gelen ve Türkiye'ye, Filistinli olduğu için Mısır üzerinden aktarmalı olarak gelmek zorunda olduğunu belirten K23 [Erkek-Filistin-Müslüman] ülkesinden buraya gelirken yaşadığı vize sorununu şöyle aktarmaktadır: *“Ben YTB ile geldim hazırlık olarak onlarla karşılaştık... Ben otuz gün kaldım yolda. Çünkü Mısır'a gittim Mısır'dan izin almam lazımdı Mısır'a gitmek için... Mısır'a gittim orada on beş gün kaldım, sadece pasaport çıkartmak için... Aldım pasaportumu... Orada on beş gün kaldım (yani) Mısır'da. Ondan sonra geldim Türkiye'ye. Orada (Mısır'da) alıyorlar benim pasaportumu. “Mısır'da kal!” dediler, aynı anda senin pasaportunu vermeyeceğiz. (Ama) Herkese (her Filistinliye) böyle yapmıyorlar... Bazılarını Mısır'a götürüyorlar, bazılarını hemen Türkiye'ye götürüyorlar. (Bana yapılan uygulama gibi) Mısır'ı hiç görmeden bazılarını hiç göndermiyorlar... Bazen diyorum ki şanslıyım, bazen diyorum ki ohh be otuz gün orda kaldım yolda... Hatta çok zor yol var Mısır'ın. Durumlar savaş gibi ama televizyonda (gördüğümüz olaylar) gibi yaşıyorsun. (Yani) burada bir uçak iniyor, buradan bir füze atılıyor ama sadece şey uzaktan (görüyoruz, içinde değiliz). Mısır'da (iç kısımlarda) değil, sadece sınırlarda... (Bununla birlikte) Türkiye'ye geldiğimde (sınır kapısında) hiç zorlanmadım... Kolayca aldılar... İlk önce (zamanlarda) benim yurdum hazır değildi, otele götürdüler, sonraki gün yurda yerleştim.”*

Ülkesinde cereyan eden iç savaş nedeniyle henüz 11 yaşındayken ülkemize iltica eden K52 [Kadın-Irak-Müslüman], geliş esnasında yaşadığı zorlukları şu şekilde ifade etmiştir: *“(Türkiye’ye gelirken) yolda evet, zorlandık. Şey uçakla gelmedik biz, arabayla geldik. Yakın da 30 saat... Şeyden Bağdat’tan Erbil’e gittik. Orada bir gün kaldık, sonra devam ettik yani. Gelirken (de) yani illa ki sıkıntılar oluyor.”*

Geriye kalan 11 katılımcı ise, kendi imkânlarıyla gelmiş olsa da büyük zorluklar yaşamadıklarını belirtmiştir. K25 [Kadın-Irak-Müslüman], sırf Iraklı olduğu için, geldiği yıl olan 2014’te, kendisine sadece üç ülkenin (Türkiye, Ürdün ve Endonezya’nın) vize verdiğini, Endonezya’nın uzak, Ürdün’ün de vize de zorluk çıkartması sebebiyle Türkiye’yi seçtiğini şöyle belirtmiştir: *“Önceden eee dört ya da üç sene önce vizesiz gelebilirdik, vizesiz işlemler internet üzerinden yapabiliyorduk, kolayca sonra geliyorduk. Şimdi biraz zor oldu vize vermiyorlar... Sadece bir ay için (veriyorlar)... Sonra burada ikamet de vermiyorlar. (O yüzden bizim geldiğimiz dönemde daha kolaydı), şimdi daha zor oldu... O zamanda sadece Türkiye’ye vize veriyorlardı. Vizesiz değil vize veriyordu diğerleri zaten hiç vermiyordu. Mesela (vize veren) Ürdün de vardı Endonezya da vardı... Endonezya biraz uzak (o yüzden seçmedim), Ürdün de yani son günlerde onlar da vize vermiyorlardı.”*

3.1.3.1.2. Geliş Sonrası Yerleştirme Süreci

Bireysel imkânlarıyla gelen öğrencilerin Türkiye’deki üniversitelere başvuru ve yerleşme süreçlerini -katılımcıların anlatımıyla- kronolojik olarak şu şekilde sıralayabiliriz:

*Türkiye’deki üniversitelerin yabancı uyruklu öğrenci kontenjanı açması,

K51 [Erkek-Kosova-Müslüman]: *“Sakarya Üniversitesi yabancı kontenjanı açıyor. Çoğu üniversite açıyor Türkiye’de.”*

*Başvuru (internet üzerinden)

*Ortaöğretim not belgesinin ibrazı (üniversite ve bölüme göre farklılık arz edebilir)

K9 [Erkek-Türkmenistan-Müslüman]: *“Ortaokul diplomasıyla başvuruyoruz buraya. Oradaki puanları alıyorlar. İşte sınav yapmadan o notlarla alıyor.”*

*Kabul mektubu alımı

K50 [Erkek-Kenya-Müslüman]: *“Başvurduktan sonra bana belge gönderdiler, o belgeyi kullanarak hızlıca vize aldım.”*

*Türkiye’ye girişte vize talep edilen ülke vatandaşları için vize başvurusu³⁰

K9 [Erkek-Türkmenistan-Müslüman]: *“Gelirken çok zorluk çekmedik de işte başvuruyorsun işte sana mektup geliyor üniversiteden. Kabul mektubu. Onunla vize alıyorsun.”*

*YÖS Sınavına Giriş (2010-2011 eğitim-öğretim yılı öncesindekiler için)

K52 [Kadın-İrak-Müslüman]: *“Sonra YÖS okudum. Bir yıl yani şey (hazırlandım)... YÖS’e...”*

*Yerleştirme

K19 [Kadın-Doğu Türkistan-Müslüman]: *“Bir YÖS sınava girdim aslında İstanbul Marmara şey yaptım ama kazanamadım. Sonra işte ben Sakarya’ya da başvurmuştum yedek olarak işte Sakarya çıkmış”*

*Dil kursu (YTB aracılığıyla gelmeyenler için ücretli olduğu için seçmeli. Muafiyet sınavına da girilebilmektedir).

K14 [Erkek-Türkmenistan-Müslüman]: *“Türkçe sınavına (TÖMER) girdim ve onu da kazandım. Eğitime 1. sınıftan başladım.”*

3.1.3.2. TDV Bursu ile gelenler

Araştırmamız kapsamında yer alan ve TDV bursiyeri olan tek katılımcı K5 [Kadın-Moğolistan-Müslüman], TDV bursu kapsamında ülkemize gelirken bir sorun yaşamadığını, bununla birlikte bu programın sosyo-kültürel, akademik faaliyetlerini - YTB’ye nispetle- yetersiz bulduğu için, TDV’nin bu tür faaliyetleri arttırmasını temenni etmektedir: *“Ben ortaokulu Kazakistan’da okumuştum zaten. Döndüm sonra. Bizim orada bir cami yapmıştı TİKA. Ondan sonra oraya gittim 2 sene. Bizim orada camide hocamız vardı imam. O da “mart ayına kadar Diyanet’in başvuruları var. İlahiyat okumak istersen filan” dedi. Ben de istiyordum öyle bir başvurduk... Çok öğrenci*

³⁰ 2019 yılı itibarıyla ülkelere göre Türkiye’nin tabi tuttuğu vize rejimi için ayrıntılı bilgi için bkz. T.C. Dışişleri Bakanlığı (t.y.). Yabancıların Tabi Olduğu Vize Rejimi. Erişim Adresi: <http://www.mfa.gov.tr/yabancilarin-tabi-oldugu-vize-rejimi.tr.mfa>.

başvurmuştu... Mülakatta Kur'an filan okuduk. İlahiyat seçtiğim için sorular sordular. (Buraya TDV aracılığıyla gelmek isteyenler) gelsinler ama (etkinlik konusunda YTB) daha aktif oluyorlar. Ama Diyanet'te etkinlik yok çok. Olsa da biz bundan haber olmuyoruz. Şu an yurttan mesela akademik kızlar var. Onlar mesela kurslara filan gidiyorlar. Sakarya'da Diyanet'in 3 öğrencisi var. 3'ü de bu ilahiyatta okuyor."

Bulgular kısmında açıkladığımız gibi özellikle Türk lisesinde okuyan yabancı uyruklu öğrencilere lise bitiminden sonra Türk yetkililer, YTB veya TDV burslarından birisine başvuru yapmaları yönünde kendilerine tavsiyede bulunmaktadır.

Örneğin Türkler tarafından açılmış dini ağırlıklı eğitim veren liseden mezun olduktan sonra yetkililer tarafından, Türkiye'de eğitim almasına yönelik aldığı teklifi K36 [Erkek-Fildişi Sahilleri-Müslüman] şöyle açıklamaktadır: *"Zaten okulda ya YTB ya Diyanet. Çünkü Diyanet bize geliyor anlatıyor. Üniversiteye gitmemiz için iki seçeneğimiz var. Ya YTB'ye başvuracaksınız ya Diyanet'e başvuracaksınız. Diyanet'e başvuranlar (çoğunlukla) İlahiyat'a gidiyorlar, burs alıyor sadece... Diğer kalan YTB işte... ben YTB'ye başvurduğum."*

3.1.3.3. YTB Bursu ile Gelenler

3.1.3.3.1. Geliş Aşamasında Karşılaşılan Zorluklar

Türkiye Burslusu olanlar devlet himayesinde geldiği için, bireysel imkânlarıyla gelenlere göre, hem ilk geliş (vize) hem de geliş sonrasındaki yerleştirme, barınma, etkinlik imkânına sahip olma gibi hususlarda önemli avantajlara sahip olmaktadır. Bununla birlikte araştırmamızda yer alan Türkiye Burslusu 40 katılımcıdan sadece 6'sı geliş aşamasında birtakım sorunlarla karşılaştığını ifade etmişlerdir.

YTB, başvuran adayların seçimi için o ülkede belirlenen tarih ve mekânda, mülakata girmeye hak kazanmış bursiyer adayları ile, katılımcının konuşabildiği dilde sözlü mülakatlar yapar ve belirlenen kontenjanda kişinin alımına karar vermektedir. 15 Temmuz 2016'da ülkemizde yaşanan darbe girişimi, ülke güvenliğini tehdit ettiği ve yerel halkı tedirginliğe sevk ettiği gibi yabancı uyruklu öğrencilerin de tedirginlik yaşamasına ve o dönemde ülkemizde eğitime başlayacak olan öğrencilere yapılacak mülakatların da gecikmesine yol açmıştır.

K16 [Kadın-Gürcistan-Hristiyan] bu durumu şöyle izah etmektedir: *“Burs kazandıktan sonra, pasaport almaya gittik. Orada vize işlemleri o kadar zor değildi yani. Haa seçim (ise) baya bekledik martta başvurduk, mart ayında başvurduk cevaplar Eylül’de geldi. (Başvuru) şu yazdı, yani 15 Temmuz darbesi.”*

K22 [Erkek-Nijerya-Müslüman] sürecin uzun olmasının kendisinde yarattığı tedirginliği şu şekilde açıklamaktadır: *“Süreç çok hızlı ve netti. Tek yapmamız gereken internet üzerinden başvuru yapmak oldu. Sonrasında mülakat için çağırıldım. 5 ay kadar (sürdü). (Bu yüzden süreç) kolay değildi. Çünkü çok fazla şey var. Öncelikle başvuru yapıyorsunuz, cevap almak için çok uzun süre bekliyorsunuz. Bu kolay bir süreç değildi. Çünkü tam ortadasınız, ne yapacağınızı bilmiyorsunuz. Muallâkta kalıyorsunuz.”*

K47 [Erkek-Mısır-Müslüman] ise geliş aşamasında YTB’nin kendisine geliş bileti göndermemesi ve barınacağı yurdun belirlenmemesinden ötürü yaşadığı sorunu şöyle açıklamaktadır: *“O sıralar çok sıkıntı oldu. YTB’den bana yurt çıkmadı. Bilet göndermediler. Mısır’dan çıkmak için sadece 5 günüm vardı. Bizde bazı kurallar var. Onlardan biri de Ekim ayı gelince erkekler Mısır’dan çıkamaz. Çünkü Ekim’de okullar başlıyor... Eylül’de, en son gün çıktım. Çünkü YTB bilet göndermemişti, ben de “tamam, kendim alayım” dedim. (Normalde YTB) iki bilet (gönderir). Türkiye’ye gelirken ve okul bittikten sonra iki bilet veriyor YTB. (Onlar) göndermedi, (ben de) kendi kendime aldım. (Neden göndermediklerini sorunca meğer) sistemde bir yanlışlık olmuş.”*

Geriye kalan 34 Türkiye Burslusu katılımcı ise geliş sürecinde bir zorlukla karşılaşmadıklarını belirtmektedirler. K12 [Kadın-Gürcistan-Hristiyan] ise talep edilen belgelerin çokluğundan yakınmaktadır: *“Eğer mülakattan geçersen, mülakat da sınav gibi oluyor. Sonra kabul mektubu geliyor ve orada başlıyor. Evraklar, evraklar... Çok değil ama uğraşman gerekiyor. Bir iki ay falan sürüyor.”*

K17 [Kadın-Gürcistan-Müslüman], Türkiye’nin yabancı öğrencileri kabul etmede zorluk çıkarmadığını, aksine diğer ülkelere göre çok daha kolay bir sürecin işlediğini belirtmektedir: *“Bizde çok zor yabancı öğrencileri almak ama burada da ne bileyim yani sınav falan olmadı sadece mülakat falan geçtik başardık.”*

Tablo 8’de görüleceği üzere, ülkemize hem bireysel imkânlarıyla hem TDV burslusu/Türkiye Burslusu olarak gelen öğrencilerin önemli zorluklar yaşamadığı; geliş sonrasında ise bireysel imkânlarıyla gelenlerin ekonomik zorluklardan, TDV/Türkiye

Burslusu olanların bürokratik işlemlerin uzun sürmesinden dolayı şikâyet ettikleri gözlemlenmiştir.

Tablo 8:
Geliş Aşamasında ve Sonraki Süreçte Yaşanan Zorluklar

	Zorluk Yaşayanların Sayısı	Zorluğun Neliği	Şikâyet Edenlerin Sayısı	Şikâyetin Neliği	Toplam
Bireysel İmkanlarıyla	2 (%4)	Vize ve Ulaşım	11 (%21)	Ekonomik zorluklar	13
TDV	-	-	1 (%2)	Sosyo-kültürel faaliyetlerin azlığı	1
YTB	6 (%11)	Sonucun açıklanmasının aylarca gecikmesi	34 (%63)	Talep edilen belgenin çokluğu	40
Toplam					54

3.1.3.3.2. Süreç ve Mülakatın Uygulanışı

Türkiye Bursları'na başvuracakların lisans adayları için asgari %70; lisansüstü, %75; Sağlık Bilimleri (Tıp, Diş Hekimliği ve Eczacılık) için %90 akademik başarı kriterini karşılamalıdır. Yaş olarak lisans adayları için 21, yüksek lisans için 30, doktora için 35 yaşının altında olması gereklidir. Türk vatandaşları veya başvuru anında herhangi bir Türk üniversitesinde kayıtlı olanlar dışında, bu kriterleri karşılayan her ülke vatandaşı bursa başvurabilir (Türkiye Bursları, t.y.f).

*İnternette burs için başvuru yapılır.

K27 [Erkek-Afganistan-Müslüman]: *Önce kayıt yaptık. Dokümanterlerimizi yükledik siteye ve sonra bize e-posta geldi, siz kabul edildiniz, falan diye...*

Başvuru esnasında adaylardan şu belgeleri ibraz etmeleri istenir: Geçerli bir kimlik belgesi/kartı veya geçerli bir pasaport, adayın yakın zamanda çekilmiş bir fotoğrafı, ulusal sınav sonuçları (varsa), diploma ve geçici mezuniyet belgesi, akademik not dökümleri, uluslararası sınav sonuçları (GRE, GMAT, DELF, YDS, YÖS...) [seçilen program tarafında talep ediliyorsa], dil sınavı sonuçları (seçilen program tarafından talep ediliyorsa), araştırma konusu önerisi ve yapmış olduğunuz çalışmalara dair yazılı bir örnek (sadece doktora başvuruları için) (Türkiye Bursları (t.y.g)).

*Kabul edilenler mülakata çağırılır

K33 [Erkek-Zimbabve-Hristiyan]: *“Önce başvuru yapıyorsunuz. Ardından başarılı olduğunuz takdirde mülakata çağırılıyorsunuz.”*

*Yüz yüze yapılır (istisnai durumlarda, mülakatlar telefon üzerinden yapılır)

K11 [Kadın-Doğu Türkistan-Müslüman]: *“Türkiye Bursları ’nın sınavı yok. Diplomayla ve lisans not ortalamasıyla başvuruyoruz. Orada da biraz kendi düşüncelerimizi yazıyoruz. Sorular var. Oradaki yanıtlara göre seçiliyoruz. Bizi telefonla arıyorlar mülakat için. Telefonda yapılıyor. (Sanırsam) burada olsak burada yapacaklarmış ama biz orada olduğumuz için (telefonla yaptılar). Ben (yüz yüze) mülakat yapmadım galiba bana ulaşamadılar bilmiyorum.”*

*Mülakat heyeti, öğrencinin ülkesinde belirtilen gün ve tarihte mülakatı yapar:

K2 [Erkek-Hindistan-Müslüman]: *“Sizin ülkenizden hocalar geldi Hindistan ’da mülakat yaptı. Onlarda beğendi konuşmamı. Ülkelere gidiyorlar başvuru yapmanız gerekiyor. Takriben 15 sayfalık bir mülakat. Onlar soru soruyor ve cevaplıyorsunuz. Biraz bize bakıyorlar. Bizim davranış biçimimize.”*

*Başvuru için yoğun bir katılım olur.

K21 [Erkek-Nijerya-Müslüman]: *“Çok kolay değil çünkü pek çok insan başvuru yaptı. Mesela Nijerya ’dan yaklaşık 1500 kişi başvurdu. Benim sıram 776’ydı. Benden önce çok kişi vardı.”*

*Adaya mülakat esnasında konuşulacak dil için tercih hakkı verilir:

K27 [Erkek-Afganistan-Müslüman]: *Tabi ben Türkçe bilmiyordum. Bana dediler yani nasıl konuşuyorsan hangi dili konuşuyorsun? Ben önce İngilizce dedim başladım sonra baktım İngilizce de o kadar iyi değildi o zamanlar sonra Farsça konuştuk kolay kolay öyle... Zorluk çıkarmadılar (yani). Yani hangi dili konuşabiliyorsan öyle konuş diye.*

*Mülakat heyeti arasında, yerel dil bilen bir tercüman olur:

K27 [Erkek-Afganistan-Müslüman]: *“Sanırım iki üç tane arkadaş vardı üç tane mi dört tane mi. Mülakat yapan arkadaşlardan birisi yüklediğimiz dokümanlar var ya onları kontrol ediyorlardı yani bunlar doğru mudur, birisi iki tanesi soru soruyorlardı. Birisi de Afgan arkadaştı. Tercüme etmek için.”*

Mülakatta sorulanlar

YTB’nin kendi web sayfasından belirttiğine göre Türkiye Bursları içi başvuru yapanlar, akademik başarısının yanı sıra faaliyetlerine ve diğer mesleki yeterliliklerine göre bir değerlendirilmeye tabi tutulmaktadır. Yani adaylar sadece başvurdukları programın

kriterlerine uygunluklarına göre değil, bununla birlikte akademik ve sosyal başarılarına göre de değerlendirilmektedir. Her bir adaya 15-30 dk. süre verilen bu mülakatta adaya, başvuru amacının ne olduğu, akademik bilgisinin ne düzeyde olduğu ve kariyer hedefleri ne şekilde olduğu ölçülmeye çalışılmaktadır (Türkiye Bursları, t.y.h).

Çalışmamızda yer alan katılımcılar da buna paralel bir şekilde, mülakat esnasında şunların sorulduğunu belirtmişlerdir:

*Eğitim geçmişi hakkında

K27 [Erkek-Afganistan-Müslüman]: *“O şey yerlerimiz ile ilgili. Mezun olduğumuz şeyle ilgili bir 3 tane 4 tane soru sordular. Böyle bir kolay mülakat oldu, o kadar zor değil öyle.”*

*Kendisini ifade ediş şekli

K35 [Erkek-Çad-Müslüman]: *“Onlar ortalamana göre alınıyor. Bir de senin orada mülakatta kriterlerine göre alınıyor.”*

*Kariyer hedefleri

K48 [Kadın-Etiyopya-Müslüman]: *“Mülakatta şey sormuşlardı mesela. “Yüksek lisansta ne yaptın?”, “Ülkene ne katkıda bulunacağını düşünüyorsun?”, “Neden bu bölüme devam etmek istiyorsun?” gibi bir şeyler. Galiba bu sorulara verdiğim cevaplardan dolayı beni seçtiler. Özgeçmişim de iyiydi yani. Lisansta, yüksek lisansta notlarım iyiydi.”*

Mülakat sonrasında

*Başarılı olma durumunda kabul belgesi gönderilir.

K12 [Kadın-Gürcistan-Hristiyan]: *“Eğer mülakattan geçersen, mülakat da sınav gibi oluyor. Sonra kabul mektubu geliyor ve orada başlıyor. Evraklar, evraklar...”*

*Öğrenci talep edilen belgeleri hazırlamaya başlar.

K33 [Erkek-Zimbabve-Hristiyan]: *“Mülakat da başarılı geçtiyse sizi arıyorlar, mail yoluyla bildiriyorlar. Sonra evrak tamamlama süreci başlıyor. Polis raporu, sağlık raporu, mezuniyet belgesi gibi evraklar tamamlanıyor.”*

*Öğrenci üniversite ve bölüm tercihi yapar.

K26 [Erkek-Ukrayna-Hristiyan]: “Bir süre geçtikten sonra burs onayı aldığım bildirildi. Okullar için tercih yapmamız istendi. Hangi okula geleceğimize burs komitesi karar verdi. Sakarya’ya yerleştirdim.”

*Kendisinden 12 bölüm ve 12 üniversite seçmesi istenir.

K27 [Erkek-Afganistan-Müslüman]: “Biz kayıt yaparken hani başvuru yapıyorsunuz ya başvuru yaparken 12 tane seçmelimiz vardı. Oradan biz seçmiştik... Ben ilk önce Tarih seçmiştim... Mesela Modern Tarih vardı, Orta çağ Tarihi vardı. Hep Tarihin alt dalları. Aynen. Mesela Osmanlı Tarihi olur... Mesela başka seçeneklerimiz de vardı. Mesela uluslararası ilişkiler seçebilirdik, hukuk fakültesinden seçebilirdik, yani böyle şeyler var. (Sakarya Üniversitesi ise) 7. seçeneğimdi. 12 tane seçeneğimiz vardı.”

*Bununla birlikte öğrencinin hangi üniversite ve bölümde okuyacağını kontenjana veya YTB’nin uygun gördüğü bölüm/üniversiteye göre yerleştirilmesi yapılır (Türkiye Bursları, t.y.e, s. 9).

K34 [Erkek-Gana-Müslüman]: Normalde ben Sakarya’yı seçmedim İnsan Kaynakları da seçmedim. Bankacılık okumak istedim. Hedef Sigortacılık. Onlar okumak istedim. Ama İnsan Kaynakları çıktı bana ve Sakarya Üniversitesi. (Sonuç olarak) İnsan Kaynakları’nu seçmedim ve Sakarya’yı da seçmedim ama şöyle bir durum var sistemde başvuru yaparken bir seçenek veriyorlar sunuyorlar sana. Yani “Yukarıdakiler sana uygun olmazsa biz sana başka bir bunu verelim mi?” evet dediğinde veriyorlar (rastlantısal atıyorlar).

*YTB tarafından uçak bileti (Türkiye Bursları, t.y.e)³¹ ve konaklayacağı yurt bilgisini gösteren belge peyderpey öğrenciye gönderilir.

K27 [Erkek-Afganistan-Müslüman]: Mülakattan sonra sanırım bir, bir buçuk ay mı falan oldu. Sonra şey “sen kabul oldun, başardın” gibi belgeli falan (gönderiliyor). Sonra bir iki hafta da şey sürdü, bu yurt ayarlaması falan uçak bileti ayarlaması... (Bunların hepsini) YTB kendisi ayarladı. Yavaş yavaş öyle iki günden, sonra her iki gün, sonra her bir gün, sonra böyle belgeliyor bunlar.

³¹ Madde 8-(1): “Öğrencilere ilk geliş ve mezuniyet sonrası gidiş sırasında ulaşım desteği Başkanlık tarafından sağlanır. Ulaşım desteği, biletlerin Başkanlık tarafından temini veya nakdi ödeme şeklinde olabilir.”

*YTB, Türkiye Bursları kapsamında, yabancı uyruklu öğrencilerin barınma ihtiyaçlarının karşılanması hususunda Türkiye'deki kamu ve özel yurtlarla, hatta dini hüviyete sahip oluşumlarla iş birliği halindedir. Öğrencinin hangi özel/kamu yurdunda barınacağını YTB belirler (Türkiye Bursları, t.y.e)³² ve aksi belirtilmediği sürece öğrenci yurdunu keyfi sebeplerle değiştiremez.

K39 [Erkek-İran-Müslüman]: *“Biz YTB’de sadece KYK’da kalabiliriz bu çok iyi bir avantajdır bizim için.”*

*YTB öğrencileri öncelikle kamu yurtlarında, eğer kontenjanlar dolu ise özel yurtlara - ücretini YTB karşılamakta- yerleştirir.

A11 [Kadın-Doğu Türkistan-Müslüman]: *“O hiçbir zaman (kamu yurdunda) kalmadı. Özel yurttan kaldı, ama parasını devlet ödedi. Çünkü KYK doluydu. Onların yerleşmesi gerekiyordu. Bursluymuştu, YTB bursluymuştu. Özel yurtla anlaşmışlar. O şekilde parasını, YTB ödüyor. Özel yurttan ve Diyanet yurdunda kaldı. Aynı şekilde.”*

*Özel sebepler dışında, öğrencinin hangi kamu/özel yurttan kalacağını belirlemede, onun dini inancı veya geldiği ülke belirleyici bir unsur değildir. K7 [Kadın-Makedonya-Müslüman]: *“Yurttan Budist vardı Moğolistan’dan ***’da. 17-18 yaşlarında küçük (bir kız öğrenciydi). Ben de bilmiyordum. Sonra söylediler onu ama benim ona tavırlarım değişmedi... (O kızın bizim yurda geliş sebebiyse) o zaman YTB ile anlaşmalıydı yurt. Tüm yabancılar bizim yurda gelmişti. Kongo’dan, Filipinler’dan...”*

3.1.3.3.3. Seçilme Kısıtları

*Öğrencilerin beyan ettiğine göre mülakata çağırılan kişilere din, dil, etnik köken, uyruk ayrımı yapılmamaktadır. K33 [Erkek-Zimbabve-Hristiyan]: *“Sanırım farklı ülkelerden ve dinlerden çok sayıda öğrenci alıyorlar. Çünkü örneğin çoğunlukla Müslüman alınıyor gibi görünse de aslında bu konuda çok ayırım yapıldığını düşünmüyorum. Bazılarımız Hristiyan, aramızda Katolikler, Protestanlar var. Bence ayırım yok.”* Mülakat değerlendirilmesinde kimlik ve aidiyetlerden ziyade başarı ölçütünün ön planda tutulduğunu K35 [Erkek-Çad-Müslüman] şöyle belirtmektedir: *“Onlar ortalamana göre alınıyor. Bir de senin orada mülakatta kriterlerine göre alınıyor... İyiyse alıyorlar. Bir*

³² Madde 8-(2): “Öğrencilerin KYK’ya bağlı yurtlarda barınmaları esastır.”

fark yaratmıyorlar yani sen Hristiyan'sın sen Müslüman'sın gibi herhangi bir şey yaratmıyorlar."

*Bursiyer adayının not ortalamasına ek olarak sosyo-kültürel aktivitelere eğilimli olmanın da kıstas olarak değerlendirildiğini K45 [Kadın-Afganistan-Müslüman], şöyle belirtmektedir: *"Bizde böyle not var, mesela %kaç; %90-99. Benimki %99'du. O yüzden beni kabul ettiler. Yani notlar (belirliyor alımı). (Buna ilaveten) başka bir şey var ne kadar aktifsin okulda. Bana çok sertifika verdiler (ben lisedeyken) okul tarafından (ve) başka yer(ler)den. (Çünkü) aktif olarak çalışıyordum hep."*

*K39 [Erkek-İran-Müslümani-Şii] ise YTB'nin akademik kaygıdan ziyade stratejik bir kaygı güttüğünü ve YTB'nin öğrenci alacağı bölgeleri dini/kültürel/etnik birimlere ayırarak buralara tahsis etmiş olduğu kontenjana göre -ki bize göre YTB burada bir kültür mozaïği oluşturarak her kültürel dokuya temas etmeye çalışmaktadır- öğrenci seçtiğinden bahsetmektedir: *"Bence yani bu program çok bilimsel değil. Yani kültürel bir program ve ben de bunun yani farkında vardım... Hani böyle şey yani YTB'ye baktığımızda her bölgeden birkaç kişi alıyor ama tabi ki bunun sonunda konuşma da önemli orda konuşma orda sana değer veren bilmem ama burada bir ayırım olarak ben görmedim yani mesela bir ben Türküm buraya geldim. Yoo yoksa birisi Farslı buraya geldi, bu ayırım yoktur... Hani yani bunlar kültürel bakıyorlar yani her coğrafyadan yani İran'a mesela bölge olarak kaç bölgeye bölüyorlar, her coğrafyadan birkaç kişi alıyorlar onun için mesela yani... Bir de mesela burada şöyle diyebilmelisin mesela Tebrizler 10 kişi aldılar atıyorum şeyden güneylerden almadılar böyle bir şey yoktur. Her bölgenin kendisi için bir kontenjanı var bence yani ben bu şey gerçek bilmiyorum nasıl da ama ben bunu anladım..."*

*K34 [Erkek-Gana-Müslüman] ise YTB'li bir bursiyerin yüksek lisanstan-doktora nazaran lisanstan-yüksek lisansa bursa başvurup kazanmanın daha zor olduğunu belirtmektedir: *"Yüksek lisans başvurduğum reddedildim... Genellikle YTB lisanstan yüksek lisansa geçmek biraz zor oluyor. Çok zor oluyor. Pek vermiyorlar. Ama yüksek lisanstan doktora geçmek kolay oluyor. Daha rahat oluyor. Daha rahat. Ama lisanstan yüksek lisansa geçmek (zor)..."*

*Katılımcılara YTB'nin Türkiye Bursları kapsamında fonladığı öğrencilerden mezuniyet sonrası ülkelerine geri dönmelerini arzuladığı ve bu yönde iması olduğu anlaşılmaktadır. YTB temsilcileriyle ülkesinde gerçekleşen mülakat esnasında bu hususta cereyan eden

konuşmayı K46 [Kadın-İran-Müslüman] şöyle aktarmaktadır: ““Eğitim bittikten sonra Türkiye’de kalmak mı istiyorsun yoksa dönmek mi istiyorsun?” (diye sordular), ben de dedim, “belli değil” (dedim). Ama dönmek daha iyi, düşünüyorum dönmek daha iyi. (Sanırsam) Onlar da böyle istiyor. (Bence) Türkiye’ye kalmamızı istemiyorlar bizim. (Sebebini) Bilmem.

Kanaatimizce YTB, öğrencilerin memleketlerinde Türkiye’nin kültür elçisi olmaları yönünde kendilerine bir misyon atfetmektedir. Bunun yanı sıra öğrencilerin Türkiye’de edindiği akademik, sosyal tecrübeyi ülkelerine taşımalarını ve Türkiye tecrübesi neticesinde sahip oldukları pozitif Türkiye/Türk algısını (ki çalışmamızın bulgularında da anlaşılacağı üzere öğrencilerin Türkiye deneyimi, çoğunluğunun pozitif bir algıya sahip olmalarına etki etmiştir) ülke vatandaşlarına aktarmalarını temenni etmektedir.

Tablo 9:
Katılımcıların Geliş, Kayıt ve Yerleştirme Durumu

	Bireysel	TDV/YTB
Başvuru	İnternet (Üniversitelerin web Sayfası)	İnternet (https://tbbs.turkiyeburslari.gov.tr , http://burs.tdv.org)
Seçen ve Yerleştiren	Üniversiteler	TDV/YTB
Seçim	Lise Not Ortalaması + Üniversite/Bölüm Sınavı	Lise Not Ortalaması + Mülakat
Başarı Ölçütü	Lise Not Ortalaması + Üniversite/Bölüm Sınavı	Lise Not Ortalaması + Mülakat + Bireysel Özellikler ve Beceriler + Özgeçmiş + Kontenjane Girme
Kayıt-Harç Ücreti	Bireysel	Ücretsiz
Burs	Yok/Özel Burs	TDV/YTB
Barınma Tercihi	Bireysel/Özel Ev/Kamu/Özel Yurt	TDV/YTB Belirlediği Kamu/Özel Yurt
Barınma Ücreti	Bireysel	Ücretsiz
Akademik-Sosyal Faaliyet	Bireysel Girişimler	TDV/YTB + Bireysel Girişimler

Şunu da söylemek gerekir ki gerek bireysel imkânlarıyla gerekse de burslu bir şekilde gelen yabancı uyruklu öğrenciler ülke/bölge gibi ortak bir kimlikte bulunduğu kişilerle bir araya gelerek bir yardımlaşma ağı kurmaktadırlar. Bu öğrenciler sadece kendi aralarında değil, aynı zamanda kendi ülkelerinden buraya yeni gelecek olan öğrencilerin gerek otopar/havaalanından karşılanmasında, yurda yerleşmesinde, resmî işlemlerini yapmasında gönüllü bir şekilde görev almaktadırlar.

A11 [Kadın-Doğu Türkistan-Müslüman]: “Sakarya’yı kazandı, Sakarya’ya gelecekti. Bir arkadaşı bana medya üzerinden, WeChat’tan söyledi, “bir arkadaş gelecek. Sen onunla görüş ve yardım et” falan dedi. Tamam dedim... Ben (ondan önce) 2013’te geldim, o

2014'te geldi. (Ben de onu tanıımıyordum, Türkiye'de bulunan başka bir Uygur) ortak bir arkadaşımız (söyledi bana). Ondan sonra geldi, TÖMER'e başladı. Ara sıra görüşüyoruz. (Böyle yardımcı oldum) ... (Biz) Uygurlar böyle (yapıyoruz, diğerleri de) öyledir. Çünkü (o kişi) başka yerden geliyor. Kimse olmayınca zor oluyor... Ben ilk geldiğimde zorlanmıştım mesela... (Sonra) çarşıdaki bir yurttan kalacakmış, oraya gittik, (yerleşti).”

Böylelikle önceden buraya gelenler, gelecek olan öğrencilerin ilk dönemlerde yaşaması muhtemel kültür şoku, uyum ve yalnızlık sorunlarıyla başa çıkmasında önemli bir fonksiyon icra etmektedir.

A49 [Erkek-Kenya-Müslüman]: “İlk geldiğinde Türkçe bilmiyordu. Kayıt yapmaya gittiğinde, onunla anlaşabilecek birisini arıyorlardı. “Kenyalı birisi var mı?” diye sordular. Genelde öyle oluyor, (yeni gelen birisi olunca, onun vatandaşı olan bir kılavuz arar) buradaki arkadaşlar. O zaman TÖMER'de yardım ediyorlardı. Beni aradılar, geldim, (onunla) ile tanıştım. “Geri dönme umudum kesildi, seni görünce” dedi bana. (Öyle bir düşüncesi) vardı, beni görünce kesildi yani. Başka Kenyalı görmeyince, başka Afrikalı görmemiş o zamana kadar, gitmek istemiş. “Öyle bir düşüncelerim vardı” diyor. Ama beni görünce böyle bir hoşuna gitti. “Artık geri gitmem” dedi.”

3.2. Türkiye ve Türk Algısı

Bu başlık altında katılımcıların perspektifinden ikili ülke ilişkilerine, ülkesindeki Türkiye/Türk algısının, bu algısının oluşumunda etkisi olan faktörlerin ne olduğunu ve katılımcılara göre Türkiye/Türk insanının olumlu/olumsuz yönlerinin ne olduğuna temas edilecektir.

3.2.1. İki Ülke İlişkileri

Katılımcıların geldiği ülke ile Türkiye arasındaki politik, ticari, eğitim, sosyo-kültürel ve insani yardım bakımından ikili ilişkilerin durumu, katılımcıların ülkemizdeki yaşam doyumunu kimi zaman etkileyebilmektedir. Bundan ötürü, katılımcıların bakış açısıyla iki ülke ilişkilerini kendilerine sorduğumuzda 6'sı iki ülke ilişkilerinin kötü, 27'si iyi, 4'ü ilişkinin yok denecek kadar az olduğunu, 5'i bu konuda bilgisi olmadığını, 12 kişi ise ilişkilerin iyi ama yetersiz olduğunu belirtmiştir.

3.2.1.1. Kötü İlişkiler

İki ülke arasındaki ilişkilerin kötü olduğunu belirten 6 katılımcının mensubu olduğu ülkelere baktığımızda bunların Müslüman olan Arap ve Türk etnik kökenine dayalı ülkeler olduğunu görmekteyiz. Bunlardan a) 3'ü Iraklı ve Suriyeli olup ülkelerinde devam eden iç savaştan dolayı iki ülke arasında sıcak ilişkilerin olmadığından b) 1'i Türkmenistanlı olup ülkesi tarafından yaptırım uygulandığından, c) 2'si ise Mısırlı olup son dönemlerde özellikle ülkesinde mevcut yönetime karşı yapılan darbe sebebiyle ülkesi ile Türkiye arasındaki ilişkilerin bozulduğundan söz etmektedir.

a) K1 [Erkek-Suriye-Müslüman], ilişkilerin kötü oluşundan şöyle söz etmektedir: *“Eski zamanda evet, iyi ilişkiler vardı ama şimdi bu durumlarda olan, savaş olsun müttehit durumları olsun sıkıntılar olmuştur.”*

b) K14 [Erkek-Türkmenistan-Müslüman], Türkiye'nin yapıcı adımlar attığını ama ülkesinin buna aynı şekilde cevap vermediğini belirtmektedir: *“Diplomatik olarak Türkiye ciddi bir şekilde Türkmenistan'a kapılarını açmaya çalışıyor. Hatta Türkmenistan'a karşı vize uygulamıyor. Ama Türkmenler, Türklere karşı biraz uyguluyor. Turistik olarak ziyaret yapmak istesen, bir şirketle ancak girebilirsin. O da en düşük vize 125 dolar. Bilinçli olarak bu yapılıyor.”*

c) K47 [Erkek-Mısır-Müslüman], 2013 yılında Mısır Genelkurmay Başkanı Abdülfettah es-Sisi komutasında gerçekleşen askerî darbeden söz ederek, o tarihten sonra ülkesi ile Türkiye arasındaki ilişkilerin kötü oluşundan ve bu durumun kendisini tedirgin ettiğinin altını çizmektedir: *“(İki ülke arasında) ticarete (ilişki) var. Ticaret ilişkileri çok güzel gerçekten. Hatta (Mısır'dayken) giydiğim kıyafetlerin çoğu Türkiye'de yapılmıştı. En kaliteli şeyler bence Türk ürünleri ve Amerikan ürünleri. En pahalı olanlar tabii... Markaya çok odaklanmıyoruz biz. Türk ise alıyoruz. Türk demek kaliteli demek ve pahalı. Çok pahalı değil ama biraz pahalı. Normal insan (sıradan bir vatandaş) için güzel... Siyasi ilişkiler (ise) bugüne kadar iyi değil. Hatta bu yüzden, mesela ben tatilde Mısır'a gitmek istiyorum, ailemle tatil yapmak için. Ama biraz korkuyorum. Çünkü ben Türkiye'deyim. Onlar öyle düşünüyorlar. Yani Hükümet, asker öyle düşünüyor, “bu acaba Türkiye'de ne yapıyor?” diyor. Belki casus olduğumu düşünüyorlar. Belki İhvan-ı Müslimin (üyesi olduğumu düşünüyorlar ama) ben İhvan-ı Müslimin'den biri değilim yani. Ama onlar, çoğu insan böyle düşünüyor... Zaten biz önce hükümetimizden izin*

alıyoruz çıkmadan önce. Bu izin çok zor çıkıyor. Benimki dört gün içinde çıktı. (Yani aslında diğerlerine nazaran) çok kolay çıktı. Çünkü siyasetle ilgili hiçbir şey (faaliyet) yapmıyorum zaten. Tamam, benim de fikrim ve düşüncem var. Ama paylaşmıyorum. Vakti gelince paylaşabilirim. Ama şu an ben öğrenciyim. Bilgi almak için çıkmak istiyorum sadece. Bilgi için yaşıyorum.”

3.2.1.2. İyi İlişkiler

Araştırmamıza katılanların yarısı -27 katılımcı- ülkelerindeki Türk kamu birimlerinin ve Türk özel girişimcilerin olumlu faaliyetleri neticesinde Türkiye ile ülkeleri arasında politik, bürokratik, ticari, ekonomik, sosyal, kültürel, eğitimsel anlamda iyi ilişkiler olduğunu belirtmektedir. Bu ülkelerin, söz konusu mezkûr parametreler açısından Türkiye'ye nazaran daha az gelişmiş olduğu ve tek taraflı bir ilişki olduğu görülmektedir. Başka bir ifadeyle, ilişki tohumlarının atılmasına katkı sağlayan STK'ların, kamu kurum ve kuruluşların, eğitim birimlerinin, dini cemaatlerin, yardım kuruluşlarının Türk menşeli olduğu ve aktif bir biçimde orada faaliyet sürdürdüğü; bununla birlikte o ülke temsilcilerinin aynı şekilde ülkemizde aktif olmadığı görülmektedir.

Devlet adamları aracılığıyla politik olarak iyi ilişkilerin geliştiğini K21 [Erkek-Nijerya-Müslüman] şöyle anlatmaktadır: *“Bence kültürel olarak pek benzemiyoruz çünkü biz eski Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası değildik. Ama siyasi ilişkiler dikkate alındığında bence Türkiye ile Nijerya arasında çok güçlü bir ilişki var. Çünkü cumhurbaşkanı, Türkiye başkanı Tayyip Erdoğan Nijerya'ya gitti ve ilişkileri güçlendirdi. Nijerya cumhurbaşkanıyla görüştü. Geçen yıl bizim cumhurbaşkanımız Türkiye'ye geldi ve Başkan Erdoğan'la görüştü. Bence çok ciddi politik ilişkilerimiz var artık.”*

K31 [Erkek-Somali-Müslüman], Türkiye'nin ülkesine eğitim ve sağlık alanında yaptığı yatırımlar ve aradaki iyi ilişkilerin katılımcının Türkiye seçimini etkileyişinden şu şekilde bahsetmektedir: *“Mesela eğitim olarak okullarda altyapı (yapıyor Türkiye, okul) açıyor. (Bu okulları) TİKA açıyor... Diyanet var, İHH var... Birkaç tane hastane (açtı bu kuruluşlar ve bunların hepsi) Türk hastanesi... Recep Tayyip Erdoğan Hastanesi var. (Ayrıca) başka hastaneler de var, okullar da var. (Mesela) Türkiye Maarif Vakfı var... Politik olarak, siyasi (bir amaç güderek) bazı ülkelerden (örneğin) Araplardan, Amerika'dan eğitim vermek için (yardım edenler var) ama şu anda en büyük yardım edenler gördüğüm (ben oradayken) 2011'de başladı, (daha) yeni (sayılır). (Son) beş*

yılda, şu ana (dek en fazla yardımı yapan ülke ise) Türkiye... (Türkiye'yi seçmemin sebebi) burs için önce, sonra Somali-Türkiye ilişkileri güzel olduğu için... sonra burada çok Somalilerden daha önce gelmiş öğrenim görmüş var."

Ülkesindeki Türk inşaat firmalarının faal oluşunun ilişkileri geliştirdiğini K38 [Erkek-Kamerun-Hristiyan] şöyle aktarmaktadır: *"Türkiye ve Kamerun arasındaki ilişkiyle ilgili çok bilgi sahibi değilim ama bence ilişki iyi, çünkü buraya gelmeden önce Kamerun'da birkaç Türk şirketi gördüm, çoğunlukla inşaat şirketleri... Ayrıca Türkiye'nin Kamerun'da konsolosluğu da var. Bunun dışında fazla bilgim yok ama ilişki yeterince iyi... (Bu şirketlerin) örneğin bir stadyum inşası var. Kamerun'da futbol seviliyor. Kamerun, Afrika kupasına ev sahipliği yapmak istiyor, o yüzden stadyum inşası var. Türk şirketleri inşaatın içinde ama ne tür anlaşmalar var bilmiyorum."*

3.2.1.3. İlişki Yok

4 katılımcı gerek ülkeler arası coğrafi uzaklıktan gerekse de dini aidiyet olarak Türkiye'den farklı bir altyapıya sahip olduğundan ötürü iki ülke arasında bir ilişkinin olmadığından ve bunun temel sebebinin konsoloslukların yeterince aktif olarak çalışmaması olduğundan söz etmektedir.

K37 [Kadın-Filipinler-Hristiyan], Türkiye'nin ülkesindeki Müslüman kesim ile yakın bir bürokratik ağ kurduğunu ve oraya mali destek sunduğunu belirtmektedir: *"Sanırım ülkemin Müslüman tarafı ile (Türkiye arasındaki) ilişkiler daha iyi. Duyduğuma göre Türkler, Filipinler'in İslami bölgelerine gidiyorlar. Orada Müslümanlara yardım ediyorlar. Orası bizden bağımsız. Bazen de oradan, Filipinli Müslümanları Türkiye'ye getiriyorlarmış... Duyduğuma göre Filipinler'den Türkiye'ye gelmek zor oluyormuş, vize sorunları açısından. Ama Türkiye'den Filipinler'e gitmek çok kolay. (Bu iletişim sorunun çözülmesi için bence) konsoloslukların birbiri ile daha iyi iletişim halinde olması gerekiyor. Belki burada sorun Türklerdedir, çünkü sizin ülkenize girmek daha zor. Çok fazla evrak işi gerekiyor."*

Ülkesinde Hristiyan nüfusun daha yoğun oluşu nedeniyle, Türkiye'den ziyade Birleşmiş Milletler tarafından kendilerine yardım eli uzatıldığını ve bundan üzüntü duyduğunu K50 [Erkek-Kenya-Müslüman] şu sözlerle ifade etmektedir: *"(Kenya ile Türkiye arasında yeterince ilişki) bence yok. Olması lazım ama yok yani. (Nedeysel) sıfır. Hiç yok, sıfır. (Ülkemde) Türkiye ile ilgili konsolosluktan başka hiçbir şey görmedim. Bizim (orada)*

öyle konsolosluktan başka hiç (bir şey göremedim). (Belki) çeşme (açma faaliyeti) varsa (vardır. Onda da) özel olarak (bireysel girişimlilerle) gelenlerde oluyor. Öyle şeyler köylerde yapıldığı için de fazla ses çıkartmıyor (dikkatimizi çekmiyor). (Türkler) var bir şekilde. Sünnet (organizasyonlarında da) var. Yetersiz ama. Yeterince ses çıkartmaları (daha aktif olmaları) gerektiğini düşünüyorum. (Türkiye, Afrika ülkelerine yardım) ediyor, bayağı ediyor. Bize neden etmiyor!... İşte bence benim düşüncem, ben de bunu çok düşündüm yani, çünkü “UN” (Birleşmiş Milletler) gibi yardımlaşma şeyleri göreceğimize neden Kızılay’dan yardım görmeyelim.”

3.2.1.4. Bilgisi Yok

5 katılımcı ya iç baskıyla haber alma özgürlüğü olmaması ya da bireysel olarak ilgisini çekmemesi sebebiyle, iki ülke arasındaki ilişkilerin yönü hakkında bir malumatı olmadığını belirtmişlerdir.

K44 [Kadın-Çin-Müslüman] iki ülke ilişkileri hakkında bilgisi olması bir yana, ülkemize gelmeden önce Türkiye’nin başkentinin neresi olduğunu bile bilmiyor olduğundan söz etmektedir: *“Çin’deyken benim Türkiye hakkında bilgim yoktu. O yüzden burası sadece Müslüman bir ülke, iyi bir ülke diye biliyorum. O yüzden bir arkadaşım bir gün bana sordu, Çinli bir arkadaşım: “Türkiye’nin başkenti neresidir?” diye. İstanbul dedim. Ama sonra öğrendim Ankara diye. Ama bilmiyordum İstanbul çok meşhur bir şehir bu yüzden ben öyle düşünüyordum çok büyük ve tarihi çok büyük bir şehir diye.”*

3.2.1.5. İlişkiler İyi ama Yeterli Seviyede Değil

12 katılımcı iki ülke arasında bir ilişkinin varlığından söz edilebileceğini bununla birlikte bu ilişkilerin tek taraflı olmasından ötürü, yeterince aşama kat edilmediği kanısındadır. Bu katılımcılar, esas problemin Türkiye’de kendilerini temsil edebilecek bir konsolosluk olmamasından kaynaklandığı kanaatindedirler.

Ülkesinde Türk konsolosluğu olmasına rağmen, Türkiye’de kendi ülkesinin konsolosluğu olmayışından dolayı ülkemizde temsil edilmediklerini ve bu sebeple ilişkileri yeterli bulmadığını K33 [Erkek-Zimbabve-Hristiyan] şunları söylemiştir: *“(İlişkilerin iyi) olduğuna inanmak istiyorum. Çünkü eğer Türkiye’nin Zimbabve’de konsolosluğu varsa, ilişki de iyidir. Buna pek şahit olmadım. Zimbabve’de çok (Türk) dernekler görmedim. Gördüğüm kadarıyla böyle organizasyonlar var. Zimbabve’de çalışmalar yapan (Türk*

temsilciler var). (Sayıları ve faaliyet alanları) ne kadar büyük bilmiyorum, ama iyi bir ilişki olduğunu düşünmek isterim. Mesela Zimbabveli öğrencilere burs sağlayan bir Türk hükümeti var. Ayrıca Zimbabve’de konsolosluk var. Bizim Türkiye’de konsoloslüğümüz yok ama tabii arada bir ilişki var. Zimbabve’deki Türk konsolosluğu bizi gönderirken tören düzenledi. Ayrıca Zimbabve’de Türkler tarafından bazı projeler yürütülüyor. (Bununla birlikte ilişkiler yeterli) henüz değil. Henüz yeterli seviyede değil çünkü bizim hala bir konsoloslüğümüz yok. Siyasi ve sosyal ilişkiler, ancak burada temsil edildiğimizde daha iyi olacaktır. Türkiye bizim ülkemizde temsil ediliyor. Konsolosluk olduğu takdirde burada yaşayacağımız herhangi bir problemde oradan yardım alırdık. Burada çok sayıda Zimbabveli öğrenci ve insan var. Çok sayıda projelere başlamak gerekir. Türkiye gelişmiş bir ülke. Gelişmekte olan diye geçiyor ama Zimbabve’ye göre çok gelişmiş. Burada teknoloji çok gelişmiş. Eğer bu ilişki güçlü olursa Türklerin Zimbabve’ye gelip teknolojilerini de getireceğini düşünüyorum. Özellikle inşaat sektöründe. Çünkü sizin inşaat sektörünüz çok iyi...”

K28 [Erkek-Benin-Müslüman] ise tek taraflı öğrenci değişim programından yakınlık, ülkesinde de eğitim programı başlatılmasını ve bu sayede Türkler tarafından kültürlerinin öğrenilme fırsatı sunulmasının ilişkileri geliştireceğini belirtmektedir: “(İlişkilerin geliştirilmesi için) bence evet daha yapılması gerek (olan şeyler) var. Eğitim... Mesela sadece biz buraya geliyoruz kültürünüzü öğreniyoruz, dilinizi öğreniyoruz... Bence -daha eşit olarak- Türklerin de bize gelmesi lazım, dillerimizi kültürümüzü falan (öğrenmeleri için). (Sözgelimi) öğrenci olarak olur, araştırma için de olur. Belki öğrencilere burs verilmediği için buradan (mümkün olamıyor) ... (ama mümkün olsa) karşılıklı değişim programı falan olabilir.”

Tablo 10’a göre araştırmamızda yer alan katılımcıların büyük çoğunluğu geldikleri ülke ile Türkiye arasında iyi ilişkiler olduğunu, 12 katılımcı ise sadece ülkelerinde Türk kamu ve özel birimlerinin aktif olduğunu, bu yönüyle tek taraflı bir ilişki olduğunu ve ilişkilerin yeterli olmadığını düşünmektedir. Bununla birlikte ülkesi ile Türkiye arasındaki ilişkilerin, katılımcıların Türkiye’deki yaşam doyumu düzeyine etkisi olduğu anlaşılmaktadır. Yabancı olmasının yarattığı dezavantajlı duruma ilaveten geldiği ülke ile Türkiye arasındaki politik gerilimler, öğrencinin yerel kültürle özdeşleşmesini zorlaştırmaktadır. Bundan daha az düzeyde olmakla birlikte, ülkesinin Türkiye’de temsil

edilmediğini düşünenler, Türk kültürü ve yerel halkla etkileşime geçme aşamasında kendisini yabancı hissetmektedir.

Tablo 10:
Katılımcıların Perspektifinden İki Ülke İlişkileri

Niteliği	Sebebi	Yaşam doyumuna etkisi	Sayı
İyi	Türk kamu ve özel kuruluşlarının (TİKA, İHH, YTB, DİB, MEB, dini cemaatler, ticari firmalar, eğitim personeli, sağlık personeli) faaliyetleri	Pozitif	27
Kötü	Siyasi, jeo-politik konjonktür	Negatif	6
İlişki yok	Siyasi-kültürel-coğrafik-dini uzaklık	Negatif	4
Yetersiz ilişki	Tek taraflı (gelenen ülkelerde) ilişki: Ülkesinde Türk kamu ve özel kuruluşlarının bulunuşu, Türkiye’de konsolosluklarının bile bulunmayışı	Nötr	12
Malumatı yok	İlgisi yok, ülkesindeki medya sansürü	Nötr	5
Toplam			54

3.2.2. Türklerin ve Yabancıların Birbiri Hakkındaki Algıları

Araştırmamızda yer alan katılımcılara Türklerin ve kendi ülkesindeki yerel halkın birbirleri hakkında bilgilerinin olup olmadığını, varsa ne yönde olduğunu, yine onların gözünden öğrenmeye çalıştık.

3.2.2.1. Geldikleri Ülkelerdeki Yerel Halkın Türkiye/Türk Algısı

Çalışmamızda yer alan katılımcılara ülkesinde yerel halkının birbirleri hakkında ne tür bir bilgi ve algıya sahip olduğunu kendilerine sordüğümüzda, verilen cevaplara göre katılımcıların 24’ü kendi ülke vatandaşlarının Türkler hakkında pozitif, 17’si negatif bir algısı olduğunu, 6’sı Türkler hakkında bir malumata sahip olmadığını, dolayısıyla olumlu/olumsuz herhangi bir algıya sahip olmadıklarını, 4’ü bilgilerinin olduğunu ama nötr bir algıya sahip olduğunu, 3’ü ise önceden negatif iken zamanla pozitif bir algıya evirildiğini belirtmektedir.

Elbette ki toplumdaki bireylerin tümü bir ülke, millet ve toplumsal bir grup hakkında homojen bir duygu/tutum/algı birlikteliğine sahip olması beklenemez. Nitekim katılımcıların görüşleriyle oluşturduğumuz bu başlığın alt başlıklarında da görüleceği üzere, sözgelimi aynı ülkenin vatandaşı olan iki katılımcıdan biri ülke vatandaşlarının Türkiye/Türkler hakkında pozitif bir algıya, bir diğeri negatif bir algıya sahip olabildiğinden söz edebilmektedir. Bizim gayemiz ise, katılımcının bu konuya hangi

pencereden baktığını tespit etmek ve mensubu olduğu ülke vatandaşlarının sahip olduğu farklı Türkiye/Türk algısını resmetmektir.

3.2.2.1.1. Negatif Türkiye/Türk Algısı

24 katılımcı, geldikleri ülkelerin Türkiye ile olan tarihi, kültürel, dini, politik bağları gereği birtakım sebeplerden ötürü ülke vatandaşlarının Türkiye hakkında negatif algıya sahip olduklarını ifade etmektedir. Bu sebeplere göz attığımızda a) ülkesindeki savaştan, b) medyadaki negatif Türkiye algısından, c) mezhepsel farklılıktan, d) tarihi arka plandan, e) ders kitaplarından, f) sömürüldüğü ülkenin empoze ettiği algıdan, g) önyargılar ve stereotiplerden, h) ülkelerindeki Türk vatandaşlarının negatif tutum ve davranışlarından, i) Türk dizilerinden dolayı Türkiye hakkında bu olumsuz algının oluştuğu anlaşılmaktadır.

a) Suriye'deki cereyan eden iç savaş sebebiyle, iki farklı Türkiye algısı oluştuğuna dikkat çeken K1 [Erkek-Suriye-Müslüman] şunları belirtmektedir: *“Suriye halkı böyle dediğim gibi sıcak insanlar karşına gelince, insan (olarak) tabi ki sevinir. Yani diyor ki “o da kardeşimdir” falan... (Bilmukabele) aynı şekilde düşünür... Ama işte kötü insanlar da çıkınca -ki bu daha çok oluyor- mesela bir DAEŞ olsun çıkınca bazı sıkıntılar oluyor. Ondan sonra nefret etmeye başlıyor böyle bir şekil olunca. Şu an olan (savaş) durumlardan dolayı çok sevmiyordur. Çünkü seven buraya gelmiştir. Sevmeyen orada kalmıştır.”*

b) İçerisinde bulunduğumuz iletişim çağında sosyal/konvansiyonel medya, algı oluşturmada ve zihin yönlendirmede önemli bir gücü elinde bulundurmaktadır. Ülkemize gelen katılımcılar arasında da bir kısmı, özellikle medyada servis edilen terör ve patlama haberlerinin negatif bir Türkiye portresinin çizilmesine yol açtığını belirtmektedirler.

Örneğin K33 [Erkek-Zimbabve-Hristiyan], 15 Temmuz 2016 darbe girişimi sonrasında kendisinde ve ailesinde oluşan gerginlik ve Türkiye'ye gelme ile ilgili düşüncelerine belirsizlik yaşamasına yol açtığından şöyle söz etmektedir: *“(Gelmeden önce) Türkler ile ilgili çok bilgim yoktu. Ama din açısından bakınca Müslüman sayısı diğer din mensuplarına göre çok fazlaydı. Tabii medyadan öğrendiklerimiz bizi biraz korkutuyordu. Benim gelişim 15 Temmuz'un hemen ardından oldu. Ondan önce Atatürk Havalimanı'nda patlama olmuştu. Ailem neredeyse bana gitme diyecekti. Terör var, çok tehlikeli diyorlardı. Pek çok şey oluyordu, ibadethanelere ateş açılıyordu. Böyle şeyler*

duymak korkutucu oluyor. Hristiyan olunca bazı insanların beni kabul etmeyeceğini düşünüyordum... Dinimin, Müslümanlar tarafından hoş karşılanmayacağını ya da bir bombalı saldırıya uğrayacağıma dair korkuları vardı. (Bu yüzden) biraz endişeliydim. Ama buraya geldikten sonra Hristiyan olduğumu söylediğimde çok normal tepkiler aldım...”

K24 [Kadın-Filistin-Müslüman] medyadaki servis edilen negatif Türkiye/Türk algısının, Arapların Türkler hakkında negatif bir algıya sahip olmasına yol açtığından söz etmektedir: *“Araplar (Türkiye’ye) gelince, özellikle Filistinliler gelince, (bazıları) burada yaşayacakları (için), bazıları turistik (amaçlar için) geliyorlar. (Onlara Türkiye/Türk kültürü hakkında bildiklerimi) öğretiyorum (ve görüyorum ki onlar Türkiye hakkında) gerçekten kötü şeyler düşünüyorlar. Biliyorsun siyasi ile ilgili bir şey var, Arap kanallarda kötü şeyler var (Türklerle ilgili). (Bu durum Filistinliler için de geçerli ama bizler) iyi yani, (diğer Araplara kıyasla) biraz daha iyi. Çünkü (Filistin’de de) tabii ki kanallar öyle şeyler yapıyorlar ama Filistinliler okuyorlar dil biliyorlar bazıları... Genellikle İngilizce biliyoruz okuyoruz (ama) diğer Araplar hiçbir şey okumuyorlar hiçbir şey düşünmüyorlar (ve bu yüzden o kötü algıyı değiştiremiyorlar) ...”*

c) Kimi zaman mezhepsel farklılıklar toplumların birbiri hakkında negatif stereotipler geliştirmesine yol açmakta ve bu durum uluslararası platformda da varlığını sürdürmektedir. Kendi ülkesinde Şii mezhebine bağlılığın yoğun oluşu nedeniyle, İran vatandaşlarının hem kendi ülkesindeki Sünnilere hem de çoğunluğu Sünni olan Türk toplumuna karşı negatif bir algıya sahip olduğunu K3 [Erkek-İran-Müslüman] şöyle açıklamaktadır: *“İran halkı Sünnileri biraz istemiyorlar. Öyle bir şey var. Gizli bir soğukluk var. (Türkiye’deki Sünnilere de soğuklukları) var tabi ki.”*

d) Toplumların imgelerini, sembollerini, idealarını şekillendirme gücüne sahip olan tarihsel arka plan, bir toplumun diğer toplumlarla nasıl bir mesafede bulunacağını da belirleyebilmektedir. XIX. Yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı ve Rus İmparatorluklarına bağlı olan Azerbaycan’da ortaya çıkmış olan Pan-Türkizm akımının, ülkesi tarafından bir tehdit unsuru olarak algılandığını ve komşu ülke Türkiye’nin de potansiyel bir tehdit olarak görüldüğünü K39 [Erkek-İran-Müslüman-Azeri Türkü] şöyle açıklamaktadır: *“İran’da (Şiiler arasında) Pan-Türkçülük (korkusu) var. Mesela diyorlar ki yani mesela ben bir Türk olarak gelmişim buraya, bu sıkıntı. Benim karşıma gelebilir ki bana söyleyecek ki “sen Türkçülük mü yaptın oraya gidip? (Türk olduğun için mi) o zaman*

sana burs verdiler? ”. Yani bu sıkıntılar da vardır (ikili) ilişkilerde. Bu genel bir algı var: İran Türkiye'nin her zaman Türkçülük siyasetinden korkuyor. Yanlış bir algı, çünkü burada Türkçülük yoktur zaten. Bu algı genelde var, yani sadece öğrencilerde değil yani genel olarak (halk tabanında da var) mesela... (Türkiye ve İran) iki ülke arasında, yani iki ülkenin ilişkileri arasında konuşursanız. Onlar (İranlılar) mesela diyor ki mesela bir öğrenci oraya gittiğinde hani düşünceleri orada değişir (Pan-Türkizm propagandasına maruz kalır). Bu bir algı oluşmuş. (Bu yüzden ben ülkeme geri dönünce bir baskı) olabilir yani. (Esasen oluşabilecek baskı o kadar) derin değil. Yani ben bir eylemde bulunmazsam, bir düşüncem olmazsa yani politik (olarak) Türkçülük-Turancılık düşüncem olmazsa tabi ki böyle bir şeyler (baskılar) olmaz ama hani (yukarıda belirttiğim) bu algı vardır.

Bununla birlikte aynı katılımcı konuşmasının devamında, ülkesindeki Azeri Türklerinin, Türkiyeli Türklere karşı, Şiiilerin tam tersine, büyük bir sempati beslediğini bizlere anlatmaktadır: *“Bizde garip bir Türk sevdası vardır... Türkiye sevdası var. Yani sen bize gidersen, yani bu sevgiyle karşılaşacaksın. Yani bilseler sen Türk'sün tamam mı, yani seni konaklarlar, ağırlarlar yani sana değer verirler.”*

e) İlk okul ve ortaöğretim müfredatlarında okutulan tarih dersleri, toplumların kendileri ve diğerleri hakkında malumat ve negatif-pozitif bir algı sahibi olmasına yol açmaktadır.

K32 [Erkek-Zimbabve-Müslüman], okullarda takip ettikleri tarih ders kitaplarının Batılı ülkeler tarafından oluşturulduğunu ve negatif bir Osmanlı (dolayısıyla) Türk portresi oluştuğunu ifade etmektedir: *“Zimbabve'de lisedeyken mesela tarih dersinde biraz Türkiye tarihiyle ilgili bilgi alıyoruz. Osmanlı zamanından, yeni Cumhuriyet'e kadar olan tarihi... O yüzden bazı öğrenciler Türkiye ve Türkleri tanıyor. Ama başkaları (eğitim sistemine dâhil olmayanlar) bilmiyor... Ama şöyle bir şey var, (derste) İngiliz kitapları kullanıyorlar. İngiliz bakış açısından, bilgi alıyoruz. Biraz kötü anlatıyorlar yani... (Bununla birlikte benim o zamanki zihnimdeki Türk imgesi ile buraya geldikten sonraki arasında) fark var artık... Mesela İngilizler, Osmanlıları anlatırken sadece negatif şeylerden bahsediyorlar. (Bu negatif resmin yansımaları halk üzerindeki etkisi belki) o kadar değil. (Çünkü Zimbabveli) insanlar fazla ilgilenmiyorlar (kale almıyorlar). Zaten propaganda olduğunu biliyorlar. Çünkü zaten onlar sadece Türklerle, Osmanlı ile ilgili değil, kendi tarihimizi bile yanlış anlatıyorlar. Onlar (İngilizler) zaten kontrol ediyorlar eğitimi.”*

f) K14 [Erkek-Türkmenistan-Müslüman], ülkesinin Rusya'nın kontrolü altına girmesiyle birlikte Türkiye'ye ve Türkiyeli Türklere karşı yürütülen negatif propaganda siyasetinin bir sonucu olarak, ülke vatandaşları tarafından önyargıyla karşılanmaya başlandığını ve bu yüzden Türklere negatif bir algıya sahip olduğunu belirtmektedir: *“Türkler, Türkmenlere karşı sıcak ama maalesef Türkmenler Türklere karşı önyargılı davranıyorlar. (Çünkü) hep Türkler bizi sömürecek gibi önyargılar var. Rusların etkisinde kaldıkları için bu önyargı var. Yani bilinçli bir önyargı değil. Bilinçli olsa yapmazlar zaten. Ama (bu tür şeyler) demelerine rağmen, ilk Türkmenler sığınyor Türkiye'ye. Yani çok rahatlıkla %15'i İstanbul'dadır. (Geliş sebebi de) Türkmenistan'daki maaşı belki en yüksek memur maaşı 500 dolar. (Bana kalırsa) Türkler hayırsever, misafirperver, hakkını yemez yani devlet olarak kişisel olarak. Tabii ki istisnalar kaideyi bozmaz. Bazıları vardır (hakkı yenilen) o da nasibindir. Ama bunu avam tabakası ile konuşursan hep kötülerler. Bizim İstanbul'daki Türkmenler tam bunun tersini derler. Çünkü hepsi kötümser olduğu için o çevreden olduğu için kötüler yani maalesef.*

g) Bazı katılımcılar -örneğin K54 [Erkek-Kamerun-Müslüman]- ise ülkesindeki yerel halkın, Türkler hakkında yanlış bilgiye sahip olduğunu belirtmektedir: *(Kamerunlular Türkleri) seviyorlar (ama birbirlerini) tanımıyorlar. (Örneğin) Kamerun'daki insanlara göre Türkiye bir Arap ülkesi.”*

i) 3 katılımcı ise ülkesinde bulunan Türkiyeli Türklerin negatif tutum ve davranışları sebebiyle, kendi ülke vatandaşlarının Türklere karşı negatif algıya sahip olduklarından söz etmektedir.

K17 [Kadın-Gürcistan-Müslüman] ülkesindeki yerel halkın Türklere karşı hangi sebeplerden ötürü mesafeli yaklaştığını şöyle anlatmaktadır: *“(Buraya gelmeden önce Türkler hakkında) olumsuz biliyordum, yani doğru söylemek gerekirse. Çünkü Batum'a gelen Türkler pek iyi insan olmuyor. Yani kumarhanelerde kadınlarla (takılan) Türkler oluyor. Öyle ve Batum da Türklere (karşı) genel bakış çok kötü... Nefret ediyorlar hatta ve (bende bu yüzden onlarla mesafeli durup) kimseyi tanımıyordum Türklere. (Buraya geldikten sonra) o kadar olumsuz da bakmıyorum Türklere yani artık ama daha kötü şeyler duyuyordum Batum'dayken Türklere karşı, daha kötü... (Mesela) pis insanlar, hiç temiz değiller, kadınlara (karşı) çok kötü orada (Türkiye'de)... ne bileyim öyle bir şeyler yani.”*

j) Türk dizilerinin uluslararası arenada boy göstermeye başlaması ve bu dizilere özellikle Ortadoğu, Afrika, Orta Asya'da rağbet edilmesi, o coğrafyalarda Türklerin görünürlüğünü arttırmış, bununla birlikte kimi zaman yanlış bir Türk algısının oluşmasına yol açmaktadır.

Türk dizilerinin, diğer ülke vatandaşlarının zihninde oluşturduğu pozitif/negatif Türk algısına, çalışmamızın ilerideki başlıklarında işleneceği için, şimdilik K5 [Kadın-Moğolistan-Müslüman]'in ülkesindeki Türk algısı ile Türk dizileri arasındaki ilişkiye değindiği kısımla yetinmeyi uygun görmekteyiz: *“(Ülkemde Türkleri) bazıları çok seviyor, bazıları hiç sevmiyor... Mesela biriyle karşılaşıyorum “nerede okuyorsun?” diyor, “Türkiye” diyorum. Sonra böyle (irrite olurcasına) bakıyor. Yani şu an mesela Türk dizileri falan çıkıyor ya biraz, (ahlaksız)... Onlar (Moğollar) da (Türkleri) öyle (ahlaksız) algıyordu. Ama bu eskidendi... Şu anki dizilere göre değil. Akıllarında öyle ahlaksız olarak kalmış. (Türk dizilerinde) bazen mesela şey oluyor, açık da var kapalı da var... (Ülkemdekiler bana bazen Türklerin ahlaksız olup olmadığını) soruyorlar, “öyle değil” diyorum. Geçen şey oldu. Bir abla, Moğol ama, buraya çalışmak için gelmiş. Sonra şey dedi “onlar ne derse dedin sen inanma!”*

3.2.2.1.2. Pozitif Türkiye/Türk Algısı

Örneklem grubu içerisindeki 17 katılımcı Türkiye'nin ulusaşırı yapıcı politikası ve kurduğu yardımlaşma ağının yanında a) ülkesiyle Türkiye arasında tarihten gelen bir dostluk olmasından, b) ülkesinde politik açıdan muhalif veya dini açıdan da azınlık pozisyonunda olup Türkiye ile kültürel, dini, dünya görüşü açısından yakın, c) Türk toplumu ile etnik, kültür ve din bakımından yakın olmalarından dolayı Türkiye'ye karşı pozitif bir algıya sahip olduklarını belirtmektedirler.

a) K18 [Erkek-Afganistan-Müslüman] iki ülke arasındaki geçmişten gelen dostluk bağlarının halk üzerinde olumlu bir Türk algısı oluşmasına olan katkısını şöyle anlatmaktadır: *“Yani genel görüş Türkler genelde Afganları severler... Bizim şeyimiz var, nasıl desem önceden tarihsel olarak da tarihin farklı yılları (içerisinde) birbirimize yardımcı olmuşuz. (Mesela) yüzyıl önce bir savaşta Afganlar, Türklere yardım etmişler ama Afganistan'da mesela “Şah dönemi” bittikten sonra Türkiye devleti Afganistan'a nasıl desem askerlik anlamında baya yardım etmişler.”*

b1) K47 [Erkek-Mısır-Müslüman] ise ülkesindeki yerel halkın politik tutumları Türkiye ve Türk algısını belirlemede etken olduğundan ve bu açıdan ülkesinde iki farklı Türk imajı oluştuğundan söz etmektedir: “(Mısır halkı Türkiye) gelişmiş olduğu için (Türkiye’ye) saygı duyuyorlar. Sizin hükümetiniz çok iyi, vatani için çalışıyor, gerçekten. Biz de sizin gibi olmak isterdik. Ama hükümetimiz o kadar iyi değil... Türk halkını genel olarak seviyoruz ama Sisi’nin yanında olanlar sevmiyor. Türk Halkını değil de (Türk) hükümetini (sevmiyor). Mesela (Sisi karşıtı olanlar) Erdoğan’ı, Reis Erdoğan falan öyle düşünüyorlar; (Sisi yanlısı olanlar ise Erdoğan’ı) düşman gibi görüyorlar.”

b2) K48 [Kadın-Etiyopya-Müslüman], ülkesinde dini açıdan azınlık olduklarını ve Türkiye’nin Müslümanları temsil edebilme gücüne sahip olduğunu düşünerek, ülkemize ve milletimize olan sempatilerini şu sözlerle anlatmaktadır: “Ne açıdan bilmiyorum ama bizim Müslümanlar çok tutucular. Hristiyanlarla yaşıyoruz ama dinimizi bildiğimiz kadar uygulamaya çalışan bir halkız. O yüzden mesela orada görüyorlar, (Türkiye ve dolayısıyla Türk hükümetini) Müslüman’ı koruyor gibi geliyor onlara. Hatta (Türkiye cephesinde önemli) bir şey olunca bana soruyorlar hemen “bir şey oldu değil mi?” diye. (Yani Türk kamuoyunu takip ediyorlar) kesinlikle. Hele de (ülkemdeki) Müslümanlar, (Türkiye’yi) çok seviyor. (Gerçi) Hristiyanlarla da (Türkiye arasında) çok ticaret oluyor şimdi. Ticaret için geliyorlar, (onlar bu yüzden) seviyorlar.”

c) K51 [Erkek-Kosova-Müslüman], bulunduğu coğrafyada etnik olarak var olma mücadelesi içerisinde olan halkının Türk hükümetine ve Türkiye’ye karşı pozitif bir algıya sahip olduklarından söz etmektedir: “(Kosovalılar Türkleri) seviyorlar... Türkiye’de iyi bir şey olunca tabi mutlu oluyorlar. Bizde de biraz şey Başbakan Erdoğan’ı mesela daha çok severler. Çünkü hem kurtarıcı gibi hem mesela bizim şehre geldi bir kere, evlerde insan kalmadı. Herkes (ona) hayran.”

3.2.2.1.3. Malumatları Yok

6 katılımcı, kendi ülkesindeki yerel halkın -Türk kamu ve sivil kuruluşlarının mevcudiyetine rağmen- negatif veya pozitif bir Türkiye algısı oluşacak kadar Türkiye ve Türk halkı hakkında bir malumatı olmadığından söz etmektedirler.

Bu konuda kendilerine yönelttiğimiz soruyu K37 [Kadın-Filipinler-Hristiyan] bu konu hakkında “Filipinliler Türkiye’yi duymuşlar ama neresi olduğunu, nasıl bir kültürü bilmiyorlar.”; K41 [Kadın-Haiti-Hristiyan] ise “Haiti’de Türkiye duyulmuştur ama çok

bilgimiz yoktur. İnsanların aklına (sadece) bomba geliyor (o da) medyadan dolayı.” şeklinde cevap vermektedir.

K49 [Erkek-Kenya-Hristiyan] ise kendisi gibi YTB ve diğer araçlarla ülkemize gelen yabancı öğrenciler vasıtasıyla bir kültürlenme ağı kurulabileceğini ve eğitim olanaklarının kültürel etkileşime giden yolda önemli bir enstrüman olarak kullanılabileceğinin altını çizmektedir: *“Ülkemizde Türk kültürünü öğreten bazı okullar var. Yabancı dil olarak Türkçe öğreten liseler var. Seçmeli ders olarak. Beş grup var. Dillerimiz var. Fransızca, Almanca, Türkçe, işletme dersleri, coğrafya ve tarih. Bu tür gruplarda, değişiyor; bazılarında Almanca, bazılarında Türkçe, bazılarında da Fransızca eğitimi veriliyor... Türkçe diğer dillere göre öğrenmesi daha kolay bir dil. Çünkü çoğu kelimeler birbirine benziyor. (Bu yüzden Kenyalı öğrenciler Türkçe dersleri de seçiyor) çünkü daha öğrenmek kolay... (Bununla birlikte iki ulusun) birbirlerini iyi tanıdıklarını sanmıyorum. Sadece burada yaşayıp ülkesine dönen insanların anlatmasıyla öğrenebilirler. Ben mesela, buraya gelmeden önce bazı şeyleri bilmiyordum.*

3.2.2.1.4. Nötr Türkiye/Türk Algısı

4 katılımcı ülkesinde bulunan Türkler, ders kitapları veya konvansiyonel/sosyal medya aracılığıyla Türkiye/Türkler hakkında malumata sahip olduklarını, bununla birlikte pozitif veya negatif bir algıya sahip olmadıklarını belirtmişlerdir.

K38 [Erkek-Kamerun-Hristiyan], spor müsabakaları sayesinde bir Türk imgesine sahip olduklarını ifade etmektedir: *“(Kamerunlular Türkleri tanıyor). Çoğu Kamerunlu, Türkleri spor sayesinde tanıyor. Türkiye’de Kamerunlu futbolcular var. Mesela Suriye’deki olaylar ve mültecilerin Türkiye’ye gelmesi Kamerun’da bilinen bir şey... Kamerunlular Türkiye’yi bilir. Çünkü eğitim sistemimizde, tarih coğrafya olsun, Osmanlılar gibi, eğitim sistemimizde yer alır.”*

3.2.2.1.5. Negatiften-Pozitif Doğru bir Algı Değişimi

Geriye kalan 3 katılımcı, tarihi ve kültürel sebeplerden ötürü son onlu yıllara kadar yerel halkın negatif bir Türkiye algısına sahip olduğu; bununla birlikte iki ülke arasında kültürel etkileşimin artma fırsatı bulmasıyla, algının da pozitive doğru evrilmeye başladığından

söz etmişlerdir. Negatif algının oluşma ve bunun pozitif dönüşme sebepleri birbirinden farklı olduğu için 3 örneğe de temas etmenin faydalı olacağı kanaatindeyiz.

a) Sovyet Rusya dönemindeki propaganda sebebiyle negatif bir Türk algısına sahipken, Sovyetlerin dağılması ve Doğu Bloku'nda patlak veren ekonomik krizin doğurduğu işsizliğin ülke vatandaşlarının Türkiye'ye gelişine yol açtığını (işçi göçü); bu yüzden de etkileşimin arttığı ve algının değiştiğini K12 [Kadın-Gürcistan-Hristiyan] şu şekilde aktarmaktadır: *“Size şöyle diyebilirim yani açıkça mesela ben de şöyle vardı, “Türkiye'ye okumaya mı gidiyorsun?” soru işareti. Mesela ben Rusya'ya gitseydim daha memnun olacaktı... Ama yeni nesilde Türkiye'yi seven çok var yani. (Artık ısınmaya başladılar). Tanıldılar çünkü... Çünkü Sovyet zamanlarında hiç ilişkimiz olmadığı için yabancıydık yani. Ben öyle düşünüyorum. Sonra 1990'larda da zor durum geçti. Gürcistan'ın çoğu nüfus buraya çalışmaya gelmişti yani. İşsizlikten ötürü. Yani ya Rusya'ya ya da buraya gelmişlerdi. Sonra tanımaya başladılar. Sonra yani artık yeni nesil, Rusya'ya daha (çok) karşı çıkar. Yani Türkiye'yi daha severler.”*

b) K20 [Kadın-Rusya-Müslüman], ülkesindeki Türklere karşı önyargıyla oluşan negatif algının, Türk dizileri aracılığıyla azalmaya başlayıp pozitif dönüşmesini şöyle anlatmaktadır: *“Ruslar Türklere karşı önceden çok önyargılıydı şu an dizilerden dolayı biraz daha tanıyor. (Ülkemizde Türk dizileri) çok yaygın. Özellikle benim yaşadığım bölgede... ben Kafkasya'da yaşıyorum ya Kafkaslar Müslüman olarak sayıldıkları için Türkleri daha fazla sahipleniyor.”*

c) K53 [Erkek-Afganistan-Müslüman] ise ülkesinde eğitim sıralarında okutulan tarih kitaplarının Araplar tarafından yazıldığı ve bu yüzden negatif bir Osmanlı/Türkiye/Türk algısı oluştuğunu; bununla birlikte son onlu yıllarda kitle iletişim araçları vasıtasıyla halkın bilgiye erişiminin kolaylaştığından ve Türklere karşı var olan önyargıyı kırma fırsatı bulduklarından söz etmektedir: *“(Afganlar Türkleri) tabi ki tanıyor. (Tanımasak) o zaman niye buraya geliyoruz?... Eskiden mesela biz okulda, okuldayken Osmanlı dönemi (hakkında) biraz kötü şeyler düşünüyorduk. Çünkü bizim kitapları Araplar yazıyordu. O yüzden onlar biraz yanlış bir şeyler yazıyor. Bilmiyoruz tabi, eğitimimizi onlar yönetiyordu. Mesela siyasetçiler... Mesela Arabistan'da onlar da eğitim almışlar, oraya (Afganistan'a) gelince (Türkler hakkında) biraz kötü şeyler yazıyordu... Ama şu an eğitim (sistemini) değiştirdiler. Mesela gazete var, herkes gerçek şeyleri takip ediyor. Şu an değişti. Türkiye'yle ilgili herkes çok iyi ülke (diye düşünmeye başladı). Şu an siz*

Afganistan'a gelince, görebilirsiniz ne kadar Türk bayrağı var orada. Mesela araba da bayrağı, evde var. Türk bayrağı... (Yani özetle) şu an iyi düşünüyor. Özellikle 20 yıl sonra iyi düşünüyor."

Katılımcıların geldikleri ülkede negatif bir Türkiye/Türk algısının oluşmasına yönelik daha fazla etken bulunduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, çalışmamızın önceki kısımlarında belirttiğimiz üzere, ülkemizin taşıdığı maddi/manevi imkânlar ve katılımcıların ülkesinde savaş ortamı, maddi yoksunluk, siyasi/toplumsal baskı bu negatif etkenlerin önüne geçerek ülkemizi tercih etmelerine yol açmaktadır. Madalyonun öbür tarafına göz attığımızda tarihi birliktelik kültürel/dini/etnik yakınlık katılımcıların ülkelerinde pozitif bir Türkiye/Türk algısının oluşmasına katkı sunduğu görülmektedir.

Negatif veya pozitif bir Türkiye/Türk algısı oluşturmada etkili olan nedenlerin bir kısmının çift yönlü olduğu çalışmamızda ortaya çıkmaktadır. Sözelimi, İslam coğrafyasında cereyan eden iç savaşların oluşu ve Türkiye'nin dini/coğrafi yakınlıktan ötürü bu politik duruma müdahil oluşu, aynı ülkedeki savaş halinde olan gruplardan birisinin pozitif diğerinin negatif Türkiye/Türk algısının oluşmasına neden olmaktadır. Aynı durum Türk dizileri için de geçerlidir. Bununla ilgili daha ayrıntılı bilgi çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde değinilecektir.

Tablo 11:
Geldikleri Ülkedeki Yerel Halkın Türkiye/Türk Algısı

	Sebebi	Türkiye'ye geliş öncesi belirsizlik/tedirginlik yaşamasına etkisi	Sayı
Negatif	a) ülkesindeki iç savaş, b) medyadaki negatif Türkiye algısı, c) mezhepsel farklılık, d) tarihi arka plan, e) ders kitapları, f) sömürüldüğü ülkenin empoze ettiği algı, g) önyargılar ve stereotipler, h) ülkelerindeki Türk vatandaşları, i) Türk dizileri	Arttırmakta	24
Pozitif	a) tarihi birliktelik, b) kültürel, dini, dünya görüşü yakınlık, c) etnik, kültürel, dini yakınlık, d) Türkiye'nin uluslararası yapıcı politikası ve kurduğu yardımlaşma ağı	Azaltmakta	17
Malumatı yok	Yeterli düzeyde kültürel, politik etkileşim olmayış, coğrafi uzaklık, kültürel-dini uzaklık	Arttırmakta	6
Malumatı var, nötr	Yeterli düzeyde kültürel, politik etkileşim olmayışı	Arttırmakta	4
Negatiften pozitive	İşçi göçü, Türk dizileri, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ve bilgiye erişim kolaylığı	Azaltmakta	3
Toplam			54

Tablo 11'e görüldüğü üzere, Türkiye ve Türk insanı dışındaki sebeplerden ötürü, katılımcıların geldikleri ülkelerde çoğunlukla negatif; buna yakın bir düzeyde de pozitif bir Türkiye/Türk insanı algısı bulunmaktadır. Bu durum, öğrencilerin Türkiye'ye geliş kararı öncesi belirsizlik yaşamasına da yol açabilmektedir.

3.2.2.2. Türklerin Diğer Ülke/Millet Algısı

Türklerin, katılımcıların geldikleri ülke ve yerel halk hakkında nasıl bir algıya sahip oldukları konusunda cevap veren 32 katılımcının a) 8'i Türklerin kendi ülkesi/milleti hakkında pozitif b) 4'ü yanlış, c) 7'si negatif bir algıya sahip olduklarını, d) 13'ü ise Türklerin negatif veya pozitif bir algıya sahip olacak bir bilgisinin olmadığını belirtmektedir.

a) K51 [Erkek-Kosova-Müslüman], kendi ülkesindeki vatandaşları hakkında Türklerin bir bilgisi olup olmadığı konusunda fikri olmamasına rağmen, Türkler tarafından sevildiğini şöyle ifade etmektedir: *“(Türkler) Arnavutları, Kosovalıları seviyorlar. Ama ne kadar biliyorlar, bunların kimler olduğunu, onu bilmiyorum. Hiç bilene rastlamadım. (Mesela beni) seviyorlar. (Kosovalıyım deyince) bayağı yakın davranıyorlar. Soru soruyorlar. Öğrenmeye çalışıyorlar.”*

b) K16 [Kadın-Gürcistan-Hristiyan], ülkemizdeki Müslüman Gürcü varlığı nedeniyle, Türklerin kendi ülke vatandaşlarının hepsinin Müslüman olduğunu ve bu yüzden yanlış bir kaniya sahip olduğunu şöyle anlatmaktadır: *“(Türkler, (Gürcüleri) hayır (tanımıyor), çünkü bizi Müslüman ülke olarak tanıyorlar, (başka) böyle Kiril alfabesini kullanıyormuşuz, (Rusça konuşuyormuşuz, “Diliniz var mı sizin?” diye soruyorlar). Hiç tanımıyorlar hiç ama. (Komşu ülke olarak bile bilmiyor bazıları). Hatta şey sanıyorsun profesör sanıyorsun, onlar bile bilmiyor ama yine de bilmiyorlar.”*

c) K15 [Erkek-Tayland-Müslüman] medyadaki Tayland imajından ötürü Türklerin de negatif bir algıya sahip olduğunu şu sözlerle ifade etmektedir: *“(Türkler Taylandlıları) biliyor ama sadece kötü yerleri biliyor. Şey masaj falan olduğu yer var ya orası işte... Tayland deyince bazıları direk fahişe diyor bazıları yani. Direkt Taylandlıyım deyince diyorlar, ben de kızdım ama o bir gerçek yani... Ben anlatıyorum yani sadece öyle değil sadece o yerleri biliyorsunuz.”*

K8 [Kadın-Ürdün-Müslüman] ise tarihi arka plandan dolayı oluşan dostane olmayan ilişkilerden dolayı Türklerin sahip olduğu negatif algıyı şöyle anlatmaktadır: *(Türklerden)*

bazıları (bizi tanıyor ama negatif bir şekilde). Yani ben hacca gittim. Orada tanıyorlar genelde. Ürdünlüyüm deyince biliyorlar. Bazıları Şerif Hüseyin'i (Hüseyin bin Ali 1852-1931) -Abdullah'ın (II. Abdullah-mevcut Ürdün kralı) dedesi- (tanıyorlar)... Ona hain diyorlar."

d) Katılımcıların çoğunluğu Türklerin kendileri hakkında bir malumata sahip olmadıklarını ve bu durumdan da rahatsız olduklarını belirtmektedirler. K40 [Kadın-Tanzanya-Hristiyan] bu rahatsızlığını şu şekilde belirtmektedir: *"Türkler Tanzanya hakkında bilgi sahibi değil bence). Açıkçası Türk halkını diğer milletler ve kültürler konusunda biraz cahil buluyorum. Tanzanya nerede bilmiyorlar. Türkiye'de bir yer sorunca biliyorlar evet. Yabancı öğrenciler olarak nerden geldiğimizi söylediğimizde bilmiyorlar. "Nereden geldim demiştin?" diye soruyorlar. Bence Türk halkının çoğunluğu bu konularda bilgisiz."*

Elbette öğrencilerin geldiği ülkelerin Türkiye'de görünürlüğünün az olması, kamusal alanda yer almaması, Türk medyasında boy göstermemesi Türk öğrencilerin bu devlet mensupları hakkında bilgi sahibi olmamasına veya yanlış bilgiye sahip olmasına yol açmaktadır.

Buna ilaveten K16 [Kadın-Gürcistan-Hristiyan], Türk eğitim sisteminin çarpıklığının böyle bir sonuç doğurduğuna işaret etmektedir: *"Eğitim sistemi biraz (beni hayal kırıklığına uğrattı). En azından komşu ülkelerini bilmeli insan diyordum. Bizde (bizim ülkemizde) "genel eğitim" diyorlar. (Sizin ülkenizde) genel eğitim çok düşük... (Bunlara) cahil demiyorum ama çok şaşırdım yani beklemiyordum. Oradaki (Gürcistan'daki) Türkleri tanıyorum, (onlar daha kültürlü). Belki okutman oldukları için ama bilmiyorum oradakiler de okutman, buradakiler de okutman ama (ülkelerle ilgili) bilmiyorlar."*

Katılımcıların görüşlerinden anladığımız kadarıyla Türk öğrenciler, diğer toplumları tanıma konusunda yetersiz gözükmektedir. Bunun sebepleri arasında geldikleri ülkelerin Türkiye ile coğrafi uzaklığa sahip oluşu, iki ülke arasında tarihi/politik bir ilişki bulunmayışı ve o ülkeleri temsil eden kamu ve özel kuruluşların ülkemizde bulunmayışı sıralanabilir. Buna ilaveten, Türk eğitim sisteminin diğer toplumlar hakkında yeterince bilgi içeren ders içeriklerinin mevcut olmayışı bir sebep olarak gösterilebilir. Esasen bu nitelikte ders içeriğinin olmayışı, Türklerin aynı zamanda dini/kültürel/coğrafi yakınlığı olan ülkeler hakkında yanlış bilgiye sahip olmasına da yol açabilmektedir. Bu negatif durumu telafi etme adına, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında hazırlanan müfredatta,

genel dünya tarihinde ve günümüzdeki ülkelerin konumları, dini, dili, kabataslak gelenek ve görenekleri gibi bilgileri içerecek bir ders eklenmesinin uygun olacağı anlaşılmaktadır.

Tablo 12:
Türklerin Diğer Ülkeler Hakkındaki Düşünceleri

Algı	Sebeup	Sayı
Negatif	-Tarihi arka planın negatif; iki ülke arasında siyasi, mezhepsel fikir ayrılıklarının olması (Türk-Arap, Türk-Moğol, Türk-Şii ilişkileri vb.) -Kendi etnik kökeni hakkındaki Türklerin, negatif stereotipe sahip olması -Türk medyasında, ülkesinin negatif bir şekilde bilgisi lanse edilmesi	7
Yanlış bilgi	-Sınır komşusu olması sebebiyle nüfusunun çoğunluğunu Türk kökenli ve Müslüman sanması -Coğrafya bilgisine (kıta, ülke vb.) yeterince sahip olamaması	4
Pozitif	-Ülkesindeki nüfusun çoğunluğunun Müslüman olması -Türk kökenli olması (Türk Cumhuriyetleri, Balkanlar gibi) -Tarihten gelen dostlukların oluşu	8
Bilgileri yok	-Geldiği ülkelerin Türkiye’de görünürlüğünün az olması -Türkiye kamuoyunda gündem olmaması -Türkiye ile komşu olmaması -Türkiye ile yakın tarihi bağlarının olmaması -Türk eğitim sisteminin, diğer uluslar ile ilgili malumat sahibi olunmasına yönelik bir müfredata sahip olmayışı	13
Toplam		32

Katılımcıların geldikleri ülkelerin, ülkemizde temsil eden bir kamu/özel kuruluşların yer almayışının veya kamuoyunda gündem olmamasının sebebini emperyal bir bakış açısıyla değerlendirebiliriz. Zira bu ülkeler tarih sahnesinde ya yer almamış ya yönetilmiş ya da geri bırakılmış ülkelerdir. Bu ülkeler, ülkemizle tarihi bir bağa sahip olmayışı ve günümüzde politik/kültürel/ekonomik açıdan ülkemizde faal olmayışının, Türk halkının nazarında tanınırlık ihtimalini düşündüğünü söyleyebiliriz.

Bununla birlikte katılımcılara göre Türkler (haklarında sınırlı malumatı olsa bile), tarihsel arka plandan ötürü Arap, Moğol, Şii gibi dini/etnik köken kimlikleri taşıyanlar hakkında stereotip ve önyargılardan ötürü negatif; Türk kökenli milletler ve Afganistan gibi tarih sahnesinde dostluk ilişkisi olan milletler hakkında pozitif bir algıya sahiptirler.

3.2.3. Katılımcıların, Ülkeleri ve Türkiye’deki Türkler Hakkındaki Algısı

Örneklem grubundaki katılımcılara geldikleri ülke ile ülkemizdeki Türklerin tutum ve davranış açısından, onların nazarında, bir farklılık arz edip etmediğini öğrenmek istedik. 5 katılımcı, Türk kamu ve sivil kuruluşlar, dini cemaatler, eğitim ve ticari faaliyet yürüten birimler yoluyla Türklerle a) ya temas kuramadıklarından, b) ya da bir şekilde gündelik hayatta irtibata geçebildiklerinden ama kurulan ilişki ağının ikincil dereceden formel

ilişkiler olduğu ve bu sınırlı iletişim ağı neticesinde negatif veya pozitif bir algı geliştiremediklerinden söz etmektedirler.

a) K49 [Erkek-Kenya-Hristiyan], ülkesinde gündelik hayatta hiçbir Türk vatandaşı ile irtibat kurmadığını ifade etmektedir: *“Buraya gelmeden önce (hiçbir Türk ile karşılaşmadım) ... Hatırladığım kadarıyla yok.”*

b) K54 [Erkek-Kamerun-Müslüman] ise resmî görevle ülkesinde bulunan Türklerle sınırlı bir iletişim ağına sahip olduğunu belirtmektedir: *“(Buraya gelmeden önce Türk tanıdığım) vardı ama Türkiye’deyken onlarla görüşmedim. Aslında onlar gönüllü olarak Kamerun’a gelen doktorlardı. (Onları Türk devleti göndermiş). Onlarla tanışmıştım kendi şehrimde. Onların yanına gittim. “Türkiye’ye gelmek istiyorum.” dedim. Sonra e-postalarımı aldım, konuştuk defalarca... Nihayetinde birisiyle konuştuk internet üzerinden, ama hala buluşmadık onlarla... Sadece 2 kere görüştük Kamerun’da. İnternet üzerinden de en fazla 3-4 kere görüştük.”*

Türkiye ile yakın coğrafyadan gelen 10 katılımcı ise bu konuda fikir beyan edecek kadar bir bilgiye ve algıya sahip olmadıklarından söz etmektedirler. Bireysel tecrübelerine dayalı şekillenen bu algıya göre katılımcılardan c) 5’i iki farklı Türk portesinin benzer, d) 4’ü ülkesindeki Türklerin, e) 1’i ise Türkiye’deki Türklerin daha pozitif bir portre çizdiğinden söz etmektedir.

c) K13 [Erkek-Gürcistan-Hristiyan] karşılaştığı Türklerin, Türkiye’de yaşayan Türklerle benzerliğinden söz etmektedir: *“Zaten buraya (Gürcistan’a) gelen Türkler var, şimdi yaşamıyorlar. Zaten iş adamı olarak geliyorlar onlar. Diyebilirim ki aynı... zaten böyle bir şey var böyle bir şey diyeceğim, batı tarafı biraz gelişmiş... siz de biliyorsunuz çoğu insanlar batı tarafından gelmiş. O yüzden aynı diyebilirim, bakış açısı aynı.”*

d) K16 [Kadın-Gürcistan-Hristiyan] ülkesinde yerleşik olarak bulunan Türklerin daha samimi ve kapsayıcı bir davranış örüntüsü geliştirdiklerini, bu yönüyle Türkiye’deki Türklerden daha pozitif olduklarından söz etmektedir: *“Orada (ülkemde) Yunus Emre Türk Kültür Merkezi (Enstitüsü) var. Oradaki okutmanlar, hocalar Türk zaten... Gürcistan’da okumaya gelen Türkler var. Bizim üniversitede vardı, tanıyordum ama hepsi iyi insan. “Yok (sen) Hristiyan’sın” gibi (dışlayıcı bir algı) hiç şey olmadı bu zamana kadar. (Ama burada gelip böyle bir şeyi tecrübe ettiğim için) işte şimdi hayal kırıklığına uğradım. (Oradaki Türkler, Hristiyanlarla yakın arkadaş). Çünkü bizde şey*

var, nüfus olarak Müslümanlar az zaten. Hristiyan bir ülke... O da bizim üniversite de yani. Bilmiyorum yani çoğu Hristiyan (ile) arkadaş oluyor. Biz de (o Türklerle) arkadaşlık şimdiye kadar ...”

e) K17 [Kadın-Gürcistan-Müslüman] ise ülkesindeki Türkler hakkında negatif bir algıya sahip olmaları nedeniyle onlarla iletişime geçmediğini, ama Türkiye’deki Türklerle girdiği iletişimden sonra Türkler hakkında daha pozitif bir algıya sahip olduğunu belirtmektedir: *“(Gürcistan’da) sadece bir Türk tanıyordum. (Gelmeden önce Türkler hakkında) fazla bir şey olumsuz biliyordum, yani doğru söylesem. Çünkü Batum’a gelen Türkler pek iyi insan olmuyor. Yani kumarhane, kadınlarla takılan Türkler oluyor öyle ve genel bakışı Batum’da Türklere bakışı çok kötü, nefret ediyorlar. (Bu yüzden) kimseyi tanııyordum Türklere. (Türkiye’ye geldikten sonra) daha fazla şeyler duydum ve o kadar olumsuz da bakmıyorum Türklere yani artık.”*

3.2.4. Türk Dizilerinin Türkiye/Türk Algısının Oluşumundaki Etkisi

Ülkemizde gösterimde olan Türk yapımı diziler gerek yurt içi gerekse de yurt dışında son derece ilgiyle karşılanmış ve bu durum Türkiye’nin/Türklerin görünürlüğünün artmasına katkı sağlamıştır. Araştırmamızda yer alan katılımcıların büyük bir çoğunluğunun ülkesinde bu diziler dublajlı veya altyazılı bir şekilde yayınlamaktadır.

Kendi ulusal kanallarında gösterime giren bu diziler hakkında görüş beyan eden 29 katılımcıdan a) 9’u ülkelerinde pozitif, b) 13’ü negatif bir Türkiye/Türk algısına sahip olduklarını veya c) 7’si ise Türk dizilerinin ülkelerinde yayınlandığını, onları takip ettiklerini bununla birlikte negatif veya pozitif bir Türk algısı oluşmadığını belirtmektedir.

Türk dizilerin pozitif bir etkiye sahip olduğunu ifade edenler, bu diziler sayesinde Türkiye/Türkler hakkında malumatı arttığına, Türklerin fiziksel olarak güzel olduklarına, Türkler hakkında tarihten gelen önyargıların kırılmaya, özellikle Ortadoğu’da hâkim olan sömürgeci Osmanlı/Türk portresinin olumlu yönde değişmeye, dini inanç/etnik köken bağlamında azınlık durumunda olup Türkiye ile dini/kültürel yakınlığı olanlar Türkiye tarafından temsil edildiklerini hissetmeye, Türkiye’deki tabiat güzelliklerine karşı farkındalık oluşmaya ve tarihi/kültürel anlamda Türk tarihi ve kültürü hakkında pozitif malumat sahibi olmaya başladıklarının altını çizmektedirler.

a) Makedonyalı Türk olan K7 [Kadın-Makedonya-Müslüman], Türk dizileri sayesinde kendi etnik kökeninin yanı sıra, arada görünmez duvarların olan Makedonların da Türklere karşı daha pozitif bir algıya sahip olmaya başladığını belirtmektedir: *“(Makedonlar Türk insanını sevmiyor), çünkü 500 küsur yıl (Osmanlı) Balkanları yönettikleri için onları işgalci olarak görüyorlar. Ama son zamandaki diziler bunu biraz yumuşattı... Bu dizileri onlar da izliyorlar. Şu an nasıl bilmiyorum ama eskiden çok izlerlerdi. Mesela Kara Sevda... Eskiden (bize karşı mesafelilerdi) ama diziler sayesinde (artık) Türklere imreniyorlar. (Gazete haberleri bile) eskiden (Türklerin) daha aleyhineydi ama şimdi yumuşamış gibi bu dizilerle.”*

K53 [Erkek-Afganistan-Müslüman] ise ülke vatandaşlarının eğitim imkânlarından mahrum olduğu için tarihi bilgi eksikliğini telafi etmede ve Türk kültürünü tanımada Türk dizilerinin önemli bir rol oynadığından söz etmektedir: *“(Türk dizileri) çok çok yayımlanıyor. (Mesela) “Payitaht”, “Diriliş Ertuğrul” herkes izliyor... Her gün izliyor. (Bu diziler de Afganları) kesin etkiliyor. Mesela halk eğitimsiz. Nasıl etkilemesin! Her gün sürekli, sürekli takip ediyor. (Bizim halk da bu dizilerden bir şeyleri) tabi ki öğreniyor. Kültürü öğreniyorlar, bir şeyler öğreniyorlar. Özellikle tarihle ilgili bilgi alıyorlar. Çünkü çok önemli. Ders alıyorlar. (Hatta) ben de izliyorum.”*

b) Bununla birlikte örneklem grubundaki katılımcılar, Türk dizilerinin pozitif yönünden ziyade negatif yönüne vurgu yapmaktadır. Türk dizilerinde yoğunlukla işlenen aşk, aldatma, flört gibi temaların, Türklerin “çarpık ikili ilişkiler” yaşadığına dair negatif bir algının oluşmasına yol açtığı; kimi zaman da katılımcıların Türkiye’ye gelme konusunda ihtiyatlı davrandığı ve gerek ailesi gerekse de yakın çevresi tarafından bu konuda tembihlendiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu diziler sebebiyle ayrıca Türklerin “gayri ahlaki” bir giyim tarzına sahip olduklarını, Türklerin kaba ve agresif bir yapıda oldukları, acı ve dram dolu bir yaşam sürdükleri şeklinde negatif bir Türk algısına da sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Türk dizilerinin çizdiği imaj nedeniyle, ülkemize gelmeden önceki kendisinin ve ailesinin yaşadığı tedirginliği K11 [Kadın-Doğu Türkistan-Müslüman] şöyle anlatmaktadır: *“(Gelmeden önce) Türkiye’den de biraz korkuyordum. (Çünkü) dizilerde, bazı Türk dizilerinde ahlaksız şeyler varmış. Annem çok korkmuş onları izlemiş. demiş ki “orada kızları satıyormuş” falan. “Gitme!” falan dedi. Ben de (geldikten sonra burada gördüklerimi) anlattım, “öyle değilmiş” (diye). (Ailemde bir tedirginlik vardı). Ben de*

şey yaptım. Duyduğumla gördüklerim farklı yani. Dizilere bakıyorum, “Türkiye’de nasıl böyle (“ahlaksız”) diziler izlenir” diyorum. Biz de öyle diziler yok yani. Çinlilerde de öyle diziler yaygın değil yani. Evet, yaygın değil. Öyle şeyler var, duyuyoruz haberlerde ama dizilerde yaygın değil. Sonra Türkiye’ye geldim. “Müslümanlar nasıl böyle dizler yapar” diye düşünmüştüm... Ben (sonradan) memlekete döndüm. O zamanda anlattım işte “Türkiye şöyle, böyle iyi” falan diye. Onlar da rahatladı yani. Rahatladılar ama yine de bir sakıncası var. (Sonuçta) ben bir kızım yurt dışında burada akraba falan da yok. Endişe edecekler yani.”

K46 [Kadın-İran-Müslüman] ise Türk dizilerinin Türk portresini ve özellikle Türk aile yapısını negatif bir şekilde resmetmede büyük bir etkiye sahip olduğundan ve her çarpık aile ilişkisini “Türk” diye etiketlediklerinden söz etmektedir. *“(Ülkemde) Türk dizilerini herkes izliyor. Mesela bu şey popüler oldu dizilerde, herkes başkasını seviyor, bu kocasını sevmiyor başka (bir) erkeği seviyor. Öyle karışık aşk falan. Gelmeden önce (ben de Türkleri) böyle zannediyordum. (Ülkemdeki) herkes de böyle düşünüyor. Mesela bir ailede bir karışıklık varsa diyorlar ki “bu, Türk aile”. (Buraya geldikten sonra da aslında buna yakın bir resim gördüm). Yani (yurtta kaldığım Türk) kızlar (sürekli flört hakkında) konuşuyorlar. Burada yurttan da ilk sorular bu: “sevgilin var mı?”, sonra ben “yok” diyorum, “Nasıl olabilir! Sen güzelsin! falan nasıl olabilir”, diyorlar... Yani (İranlı) arkadaşım diyordu ki -benden bir yıl önce geldi- “Türk kızlarıyla arkadaş oldum. Sevgilisiz yaşamıyorlar. Bizim gibi değiller”. Ben şaşırđım. Biz de (flört durumları) var ama o kadar önem vermiyoruz.”*

3.2.5. Katılımcılara Göre Türkiye’nin/Türklerin Olumlu ve Olumsuz Yönleri

Katılımcıların ülkemize geldikten sonraki Türkiye tecrübesi neticesinde Türkiye ve Türkler hakkında negatif ve pozitif bir takım algıya sahip olmuşlardır. Öncelikle olumlu yönlerle temas edecek olursak, onlara göre Türkler misafirperver, sıcakkanlı, samimi, yardımsever, dinamik, kibar, vatansever, modern, yabancı sevgisi olan, dürüst, güvenilir, sorumluluk üstlenen bir toplum iken; Türkiye ise dini özgürlük sunan, ekonomi, ulaşım ve alt yapı konusunda gelişmiş, güvenli, doğal zenginliğe sahip, laikliği benimsemiş, demokratik yapıya sahip bir ülkedir.

Katılımcıların belirttiği negatif yönler üzerinde daha fazla odaklanmamız gerektiği kanaatindeyiz. Zira bunlar öğrencilerin sıklıkla şikâyet ettiği konular olduğu ve bundan

ötürü kimi zaman Türklerle kültürel etkileşime geçmekten imtina ettikleri göze çarpmaktadır. Mülakatlar neticesinde elde ettiğimiz veriye göre, yabancı uyruklu öğrencilerin nazarında Türklerin öne çıkan negatif karakteristik özellikleri şunlardır: önyargılı (negatif stereotiplere sahip), eğitimde uzmanlaşamayan, özel alana yönelik soru soran, dış kültürlere kapalı/dışlayıcı/yabancı düşmanı (xenophobia), riyakâr, kıskanç, kendi dilinden başka dil bilmeyen, diğer milletler hakkında bilgisi olmayan, dinden uzak, sinirli, dedikoducu, tembel, iş hayatında profesyonellikten uzak, yemekleri yağlı, ilişkide tutarsız, Arap sevdalısı/Arap düşmanı, flörtöz, küfürbaz, sözle sataşan (özellikle kadınlara), sigara tiryakisi...

Katılımcılarla yaptığımız mülakatlardan direkt alıntıya yer vermeden, Türklerin negatif hususları konusundaki görüşlerini aşağıdaki gibi özetlemekle yetineceğiz.

-Negatif stereotiplere sahip: Bireyi -farklı bir dini inanç/etnik kökene sahip olacağını hesaba katmadan- mensubu olduğu ülkedeki çoğunluk durumunda bulunan dini inanç/etnik kökene iliştiirmek. Örneğin: Makedonyalı Türk olan birisini, “Makedon” olarak -Makedonların Ortodoks olduğu gerçekliğinin bilincine varmadan- etiketlemek. (Yukarıda değindiğimiz diğer toplumlar hakkında bilgi sahibi olmamak ile açıklanabilir).

-Eğitimde uzlaşamayan: Eğitimde aktifler, çok sayıda lisans öğrencisi öğrenim görmekte, bununla birlikte uzmanlaşmamak.

-Şahsi konulara yönelik soru soran: Tanımadığı yabancı uyruklu birisine dinini, babasının aldığı maaşı, medeni durumu gibi sorular yöneltmek. Özellikle Afrikalılara ten rengi hakkında ve ülkesinde su, yemek olup olmadığı gibi bir bakıma aşağılayıcı sorular sormak.

-Dış kültürlere kapalı/dışlayıcı/yabancı düşmanı (xenophobia): Kendi kültürüne “üstün kültür”, diğer kültürleri “aşağı kültür” olarak değerlendirmek. Mensubu olduğu kültürden farklı bir kültürün pratiklerini tecrübe etmeye mesafeli, onların norm ve değerlerine saygı duymayıp farklılıklarını aşağılamak, onları toplumun bir üyesi olarak benimsemeden ziyade birer yabancı olduğunu kendilerine bakışla/sözle hissettirme. Örneğin: Onları ülkenin sermayesini tüketen bir dış unsur olarak değerlendirmek ve bu yönde onlara sözlü tacizlerde bulunmak.

-Riyakâr: Lafzen dindar, yardımsever, kapsayıcı gözüküp; pratikte dinden uzak, dışlayıcı ve yardımseverlikten uzak bir davranış örüntüsüne sahip olması

-Kıskanç: Özellikle kadın-erkek ilişkilerinde gösterilen kıskançlık. Bazı durumlarda Türk kızlarının Türk erkek arkadaşlarını, yabancı uyruklu kızlara karşı kıskanması. Bu durum yabancı uyruklu kızların hem kız hem erkek Türk bireylerle kültürel etkileşime geçmesini zorlaştırmaktadır.

-Kendi dilinden başka dil bilmeyen: Türklerin, özellikle küresel ölçekte konuşulan İngilizceyi pratik anlamda kullanma yetisine sahip olamaması. Bu durum yabancı uyruklu öğrencilerin özellikle ilk geldiği dönemlerde bir Türk ile iletişime geçmesini engellemekte ve bu eksiklik çoğu zaman yabancı uyruklu öğrencinin tedirginliğini arttırarak, yaşam doyumunu düşürmektedir.

-Diğer milletler hakkında bilgisi olmayan: Yukarıda da açıklandığı üzere, diğer ülke ve kültürler hakkında bilgi sahibi olmamak. İlk diyalogun, sağlıklı bir şekilde gerçekleşmemesine ve ikili ilişkinin başlamadan bitebilmesine neden olmaktadır.

-Dinden uzak: Tahmin edileceği üzere İslami yaşam tarzını pratize etmek isteyenlerin genel şikâyeti, Türk insanının gerek giyimde gerekse de ikili ilişkilerde Avrupaileştiği, kimliğine karşı yabancılaştığı ve dini pratiklerini yerine getirmediğidir.

-Sinirli: Gündelik yaşamda ve yakın ikili ilişkilerde gergin bir Türk portresi ile karşılaşmaları.

-Dedikoducu: Bu durumdan genellikle kız yabancı uyruklu öğrenciler şikâyet etmektedir. Özellikle yurt arkadaşlarının başkalarını çekiştirdiğini ama kendilerinin bu durumdan rahatsız olduğunu; bunu önlemek için öncelikle onları uyardıklarını, sonrasında ise irtibatı kestiklerinden söz etmektedirler.

-Tembel: Yabancı öğrenciler, kütüphanelerde -vize ve final hastası hariç- çok fazla Türk öğrenci ile karşılaşmadıklarını, oda arkadaşlarının ise gece yarısına kadar ders dışında sohbet etme, sosyal medya içeriği tüketme gibi aktivitelerle vakitlerini geçirmelerinden şikayetçi olmaktadır. Zaten uyum, ekonomik, akademik sorunlarla boğuşan kimi yabancı uyruklu öğrenciler, tembel öğrencilerin varlığı ile demotive olduklarından söz etmektedir. Bizim de kütüphanelerde yaptığımız gözlemlere göre başta Afrikalı öğrenciler olmak üzere, yabancı uyruklu öğrenciler, olabildiğince başarılı ve donanımlı bir şekilde buradan mezun olup ülkelerine hizmet edebilme gayesiyle, günlerinin büyük bir kısmını ders çalışmaya ayırmaktadırlar.

-İş hayatında profesyonellikten uzak: İş hayatında profesyonellikten uzak, birincil ilişkilere dayalı bir çalışma düzenine sahip olmaları. Ayrıca işverenlerin liyakattan ziyade referansı dikkate alması.

-Yemekleri yağlı: Özellikle ita yapılan yemeklerin kendi ülkelerindeki yemeklere oranla çok fazla yağlı ve sağlıksız olduğundan şikâyet etmektedirler.

-İlişkide tutarsızlık: Bu nitelik enteresan bir şekilde birkaç yabancı uyruklu öğrenci tarafından dile getirilmiştir. Belirttiklerine göre, bu öğrenciler Türkiye’deki eğitimlerinin ilk dönemlerinde Türk idareci, eğitimci ve öğrenciler tarafından sıcak bir şekilde karşılanmış; bununla birlikte ilerleyen aşamalarda- sebebini anlamadıkları bir şekilde- bu sıcak, dostane iletişimin yerini mesafeli bir ilişki almaya başladığını belirtmişlerdir. Karşılaştıkları bu ikircikli durumdan dolayı, öğrenciler Türklerle etkileşime geçme konusunda daha isteksiz ve mesafeli bir tavır takınmaya başlamışlardır.

-Arap sevdalısı: “Türkler, Arap sevdalısıdır” şeklinde betimleme yapanlar, Türk kökenli yabancı uyruklu öğrencilerdir. Kendi ülkelerinde vatandaşlarının baskı ve zorluklarla boğuştuğu koşullar mevcutken, Türk hükümetinin aynı uyuğu paylaştığı kişiler yerine; Araplara karşı daha lütufkar, yardımsever oluşuna sitem etmektedirler. Bunu iddia edenlerin, Türklere karşı sitemkâr, Araplara karşı mesafeli bir pozisyonda olduğu görülmektedir.

-Arap düşmanı: Türkleri Arap düşmanı şeklinde betimleyenler, Arap kökenli yabancı uyruklu öğrencilerdir. Onların iddiasına göre, I. Dünya Savaşı sırasında Osmanlı-Arap ilişkilerindeki çatırdamalar, Türkler nazarında Araplara karşı bir önyargı olmasına yol açmış; buna ek olarak günümüzde Suriye ve Irak’ta cereyan eden savaş sonrası mülteci sıfatıyla Arapların Türkiye’ye iltica etme olgusu, Türkler ile Araplar arasındaki görünmez duvarların daha da katmanlaşmasına yol açmıştır. Arap öğrencilerin anlatımına göre kendileri hangi pozitif niteliğe sahip olurlarsa olsun, Arap olmaları Türk öğrenciler tarafından dışlanmaya yetmektedir.

-Flörtöz: Gerek Türk dizilerinde sıklıkla işlenen temaların, gerek gündelik hayatta özellikle Türk kızlarının gündeminin ana konuların başında flört etme olduğuna dikkat çekilmektedir. Yabancı uyruklu öğrenciler, özellikle ikili diyaloglarının merkezine flörtü yerleştiren Türk öğrencilerle -özellikle Türk kız öğrencilerle- mesafeli bir ilişki ağı kurmayı daha uygun görmektedirler.

- **Küfürbaz:** Türklerin, konuşmalarında küfre sıklıkla başvurduğundan yakınmaktadırlar.

Tablo 13:

Katılımcıların Türkiye/Türk Algısı Değişimi

Öncesinde / Sonrasında	Algının Oluş Sebebi	Değişim Sebebi	Değişim Yönü
Batıvari-Seküler / Doğuvari-Muhafazakâr	-Coğrafi olarak Avrupa'ya yakın -Müslüman ama laikliği benimsemiş -Kendi ülkesindeki seküler yaşam biçimi benimseyen Türkler	-Sadece büyük şehirler gelişmiş-Giyim tarzı Batılı, düşünüş şekli Doğulu -Tesettürlü giyinen ve ibadetlerini pratize edenlerin sayısı beklenenden fazla. -Birtakım taassuplara yer vermesi	Pozitif Negatif
Muhafazakâr / Seküler	-İslamı benimsemiş bir ülke olması, -Tarih boyunca Türk toplumunun İslam ile anılması ve İslam'ın taşıyıcısı olması, -Kendi ülkesindeki İslami tecrübe	-Kadınların giyim şekli -Kadın-erkek ilişkisinin yoğunluğu ve kamusal alanda yakın fiziksel temas. -Marketlerde, büfelerde alkol satımı -Örtülü sekülerleşme, lafzen dindar olduğunu söyleyip, ibadetlerini pratize etmemek.	Negatif
Açık Toplum / Kapalı Toplum	-Ülkesindeki Türklerin İletişim Biçimi -Türkçe dışında bir dil konuşabilecekleri ve yeni kültürlere açık olabilecekleri algısı	-Yabancılarla iletişim kurmaya mesafeliler, -İngilizce -istisnalar dışında- konuşma oranı çok düşük, -Türk/Türk kökenli olmayana karşı bir ayrımcılık	Negatif
Tüm Türk Kadınları Başörtülüdür / Bazı Türk Kadınları Başörtülüdür	-İslamı benimsemiş bir ülke olması, -Kendi ülkesindeki kadınların giyim tarzı,	-Türkiye tecrübesi -Kültürel Etkileşim	-Negatif -Nötr
Tüm Türk Kadınları Başörtüsüzdür / Bazı Türk Kadınları Başörtüsüzdür	-Türk dizilerindeki kadın giyim tarzı ve imajı	-Türkiye tecrübesi -Kültürel Etkileşim	Nötr
Arapvari Bir Giyim Tarzı / Batıvari bir Giyim Tarzı	- Yanlış Türk imgesi (Erkeklerde kandura [geleneksel Arap giysisi], kadınlarda Cilbab [tüm vücudu örten siyah çarşaf])	-Türkiye tecrübesi -Kültürel Etkileşim (Erkeklerde kot/keten pantolon, gömlek; kadınlarda başörtülü/başörtüsüz, etek, pantolon gibi modern dönem kıyafetleri)	Nötr
Resmî Dili Arapça iken Resmî Dili Türkçe	-Yanlış Türk Algısı -Arapça bilmeyenlerin Osmanlıca'yı, Arapça sanması	-Türkiye tecrübesi -Kültürel Etkileşim	Nötr
Salt Turistik bir Ülke / Eğitim ve Sanayide Aktif	-Medyadaki Türk algısı (Özellikle Batılılarda)	-Eğitim alan kişi sayısının fazlalığı -Çelik, giyim, ayakkabı gibi ürünlerin üretilmesi, Sanayide gelişmişlik	Pozitif
Türkçülük politikası güden bir Ülke / Türkçülük politikası gütmeyen	-Geldiği ülkenin politik hassasiyetleri	-Universal bir dünya anlayışı	Pozitif
Güvenilir Bir Ülke / Emniyetsiz bir ülke	-Geldiği ülkedeki ılıman Türk algısı (medyadaki)	-Türk medyasındaki cinayet, tecavüz, ölüm haberleri -Gündelik yaşamında şahit olduğu olaylar	Negatif
Sıcak İklim / Ilıman veya Soğuk İklim	- (Özellikle Afrikalı öğrencilerin) Geldikleri iklim kuşağı	-Palto, Mont, kazak vb. kalın elbiseler giymesi	Negatif
Toplulukçu bir toplum / Bireyselci bir toplum	Türkiye'nin bulunduğu coğrafyadaki toplum yapısı (stereotip)	-ikincil ilişkilerin kurulması - toplumsal birlikten ziyade, bireyselciğin ön planda oluşu	Negatif
Baskıcı-Otoriteryen Bir Ülke / Eşitlikçi ve Hoşgörülü bir Ülke	Türkiye'nin Kürt etnik kökenine katliam yaptığına yönelik kendi ülkelerinin medyasında servis edilen haberler	-Türkiye'de hiçbir etnik kökene yönelik baskı yapılmadığının bağımsız ve özgün yerli/yabancı medya aracılığıyla öğrenilmesi -Türk/Kürt bireylerle gerçekleşen diyaloglar	Pozitif

-**Sözlü sataşma:** Özellikle kız yabancı uyruklu öğrencilerin, yerli olmaması nedeniyle savunmasız ve erişimi kolay olarak değerlendirip sözlü olarak sataşma içerisine girmek. Bu negatif algı, öğrencilerin tecrübelerini kendi ülkesindeki kız öğrenci adaylarıyla paylaşımına ve onların Türkiye'yi tercih etmemesine yol açabilmektedir. Ayrıca sözlü

sataşmaya maruz kalan yabancı uyruklu kız öğrenciler, yerel halkla iletişimi azaltarak ve şehir hayatından arınarak, kültürlenme sürecine ara vermiş olmaktadır. Bu yönüyle bir sözlü sataşma olgusu, öğrenciler için kalın çizgilerle çizilmiş bir kültürel bariyer oluşturmaktadır.

-Sigara Tiryakiliği: Afrikalı, Orta Asyalı, Ortadoğulu ve Uzak Doğulu öğrencilerin sıklıkla dile getirdiği bir negatif olgu. Belirttiklerine göre, geldikleri ülkede sigara çok nadir, Türkiye’de ise tam tersine çok tüketilmektedir. Bu da onlar için bir kültür şoku etkisi yaratmaktadır. Katılımcılar, erkekler bir yana kızların yoğun bir şekilde ve kamusal alanda sigara içmesini, son derece nahoş bir durum olarak değerlendirilmektedir.

Gelinen ülke hakkında yeterli malumata sahip olmak, belirsizliği ve tedirginliği azaltmakta ve böylece kültürel uyumu, etkileşimi arttırmaktadır (Gudykunst ve Hammer, 1988, s. 113). Kültürel etkileşimle ilgili çalışmalar bize göstermektedir ki eğitim kaynaklı göçlerde, beyin ve emekli göçlerinde, diğer tür göçlere oranla gönüllük daha çok hâkim olduğu için bireyler, göç edecekleri ülkeleri gelmeden önce oranın kültürünü öğrenmeye daha istekli gözükümler. Bu gönüllülük ve isteklilik, onların yeni kültüre olan uyumlarını da arttırmaktadır (Aksoy, 2012, s. 301). Bununla birlikte çalışmamızda yer alan katılımcıların, çalışmamızın önceki kısımlarında değindiğimiz üzere, bursa erişme ve savaştan/baskıdan kaçma gibi motivasyonlar sebebiyle, ülkemiz hakkında yeterince malumata sahip olmadığı görülebilmektedir.

Yeterli bilgiye sahip olmayan göçmenler, bu eksikliği öngörü ve tahminlerle gidermektedirler (Gudykunst ve Hammer, 1988, s. 113). Bu negatif/pozitif öngörüler, o toplumla karşılaşınca aktifleşir (Zitek ve Hebl, 2007, s. 867; Franzoi, 2009, s. 238) ve beklentilerin uyuşmaması durumunda belirsizlik ve kültür şoku yaşamaları muhtemeldir (Furnham, 1988, s. 55).

Türk toplumu ile ilgili aynı beklenti, katılımcıların geldiği kültürel doku ve dünya görüşüne paralel bir şekilde negatif veya pozitif bir algıya kapılmasına neden olabilmektedir. Sözelimi katılımcılar, Türkiye’nin coğrafi olarak Avrupa’ya yakın olması ve laikliği benimsemesi önbilgisinden yola çıkarak, ülkemizdeki dini yaşamın ve geleneklerin liberal bir yaşam tarzını desteklediği algısına sahip olduğu görülmektedir. Bununla birlikte ülkemize geldikten sonra bu ön kabule mugayir bir tablo ile karşılaşmaktadırlar. Bu durum iki farklı kesim için farklı sonuçlar doğurmaktadır. Katılımcıların ülkemize geldikten sonraki Türk toplumunun aktüel durumu hakkındaki

gerçeklik (a) geldiği ülkede toplumsal baskı ile karşılaşan ve seküler yaşama özlem duyanlar için negatif; (b) dini muhafazakâr bir kültürel alt yapıdan gelen (Müslüman olanlar), muhafazakâr bir profile sahip olan ve bunu devam ettirmek isteyenler için pozitif bir algı değişimine yol açmaktadır.

Ülkemizin muhafazakâr/seküler dini yapısı hakkında katılımcıların gelmeden önce iki farklı algının olduğu anlaşılmaktadır. Yukarıda belirttiğimiz üzere kimi katılımcılar Türkiye'nin coğrafi olarak Avrupa'ya yakın olması ve laikliği benimsemesi bilgisinden yola çıkarak Türk toplumunun seküler; kimi katılımcılar ise Türk toplumunun İslam'ı benimsemiş bir ülke olması, tarih boyunca Türk toplumunun İslam ile anılması ve İslam'ın taşıyıcısı olmasına ilaveten ülkesindeki İslami tecrübeden yola çıkarak Türk toplumunun muhafazakâr olduğu öngörüsüne sahip oldukları görülmektedir.

3.3. Türkiye'deki Yaşam Doyumu Durumları

Bu başlık altında örneklem grubunda yer alan katılımcıların öğrenim gördüğü bölümde, SAÜ'de, Sakarya'da ve genel olarak Türkiye'de bulunmaktan memnun olma durumlarını ve bunun mezuniyet sonrası kararlarını ne yönde etkilediğini anlamaya çalışacağız.

3.3.1. Bölüm/Üniversite/Şehir Memnuniyeti

Katılımcıların öğrenim gördüğü bölümde/Sakarya Üniversite'sinde, Sakarya'da/Türkiye'de memnuniyeti durumunu kendilerine sorduk. Katılımcıların 30'u öğrenim gördüğü bölümde/SAÜ'de, Sakarya'da ve Türkiye'de bulunmaktan ötürü -bazı şikayetleri olsa da- memnun olduğunu, 24'ü ise memnun olmadığını belirtmektedir. Çalışmamızdaki memnuniyet olup olmama durumlarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Özkan ve Acar Güvendir (2015:183) yaptığı araştırmada ulaştığımız sonuçlardan daha yüksek bir memnuniyet oranı (%81,6) tespit etmişlerdir.

3.3.1.1. Memnun Olanlar

30 katılımcıdan a) 12'si öğrenim gördüğü bölümde ve SAÜ'de öğrenci olmaktan, Sakarya'da ve Türkiye'de bulunmaktan genel itibarıyla memnunken, b) 2'si özellikle öğrenim gördüğü bölümden memnun olduğunu, c) 13'ü Sakarya'nın eğitim için ideal bir şehir olduğunu düşünmekte; d) 1'i Sakarya'da bulunmaktan, e) 2'si Türkiye'de bulunmaktan dolayı memnun olmakla birlikte, başka bir şehir ve ülkede bulunmayı da arzuladığını belirtmektedir.

a) K53 [Erkek-Afganistan-Müslüman] tercihini bilinçli bir şekilde yaptığını ve öğrenim gördüğü bölümden, SAÜ'den, Sakarya'da/Türkiye'de memnun olduğunu şöyle ifade etmektedir: *“Ben bir yere gelmeden önce ben bilgi alıyorum (araştırıyorum). Ben bölümleri seçmeden, ilçeleri (illeri) seçmeden ben biraz araştırma yaptım. Araştırma bittikten sonra, ben buraya daha uygun benim için (olduğuna kanaat getirdim). Mesela biraz sakin bir şehir. (Türkiye’de bulunmaktan da) pişman olmadım. (Şehir olarak ise) Sakarya bence eskiden (yani) ilk geldiğimde biraz böyle sıkıcı olduğunu (düşünmüştüm)... Çünkü çok küçük (bir şehir olduğunu) düşünüyordum. Ama şu an çok memnunum. Çok memnunum. Özellikle hocalarımız çok iyi. Çok iyi anlatıyor. (Bu yüzden bölüm değiştirmeyi de) hiç istemiyorum.”*

b) K50 [Erkek-Kenya-Müslüman], yetkililer tarafından yabancı uyruklu öğrenciler için bürokratik işlemlerin gitgide kolaylaştırdıkları ve kendilerine gereken desteği vermekten kaçınmadıkları için memnun olduğunu ifade etmektedir: *“(Türk yönetimi ve idareciler yeterince destek sağlıyor). Gayet yeterli. Eksik görmüyorum. Dediğim gibi, (2014’ten beri buradayım ve) değişimi gördüğüm için böyle daha iyi diyorum... Her şey daha kolay artık. Mesela ikamet için göç dairesine gitmeye gerek yok. Öğrenci işlerinde yapılıyor. Yeni gelenler çok rahat bir şey. Yeni bir şey. Bu sene yapıldı.”*

b) K2 [Erkek-Hindistan-Müslüman], öğrenim gördüğü bölümü ve Türkiye’yi hedeflerine ulaşmak için bilinçli bir şekilde seçtiğini şöyle anlatmaktadır: *“Ben de çok önemli olduğu için İslam Tarihi’ni seçtim. Türkiye’de en eski İslami Tarih (kaynakları ve tarihin kendisi) mevcut, (bu yüzden) çok önemli. En zengin İslami Tarihe sahip ülke, Türkiye’dir. O yüzden seçtim ben. İslami Tarih açısından baktığınızda her yerden iletişim var Türkiye’de. Benim doktora yapabilmek için en önemlisi buydu.”*

Özkan ve Acar Güvendir (2015, ss. 179-181), öğrencilerin hocalarından (%94,7) ve aldıkları eğitimden (%63,2) memnun olduğunu belirtmiştir. Bu sonuçları değerlendiren araştırmacılar, öğrencilerin aldıkları eğitim onları geldikleri ülkelere nazaran daha kaliteli bir eğitim alma beklentisini karşıladığı şeklinde yorumlamışlardır.

c) K49 [Erkek-Kenya-Hristiyan] Türkiye’de bulunduğu şehirler arasında eğitim için en ideal şehrin Sakarya olduğunu şu şekilde açıklamaktadır: *“(Sakarya’da başlarda) tabi ki memnun değildim. Çünkü İstanbul, Ankara gibi yerleri istiyordum. Ama sonradan kıyas yaptıkça burayı daha iyi buldum. (Çünkü) öğrenciye daha uygun, daha ucuz, daha sakin ve huzurlu bir yer. Büyük şehirlere kıyasla burada daha az problem yaşarım diye*

düşündüm. Seviyorum burayı... Mümkün olsa (bile başka bir şehri) seçmezdim. Buraya gerçekten alıştım artık. Yaşam tarzı iyi. Bir yere gideceğim zaman erkenden kalkmama gerek yok, trafik yok. İstanbul olsa, bir yere gideceğin zaman plan yapman, sabah 06:00'da kalkman gerekiyor. Burada kalmayı tercih ederim... Hayatım artık burada, başka şehre gidip yeni yaşam tarzına alışmak, arkadaş çevresi oluşturmak (artık çok zor...)"

d) K28 [Erkek-Benin-Müslüman], öğrenim gördüğü bölümü bilinçli bir şekilde seçtiğini ve memnun olduğunu belirtmekte; bununla birlikte geldiği ülke ve şehrin nüfus olarak kalabalık olması sebebiyle, Sakarya'dan ziyade İstanbul'da öğrenim görmeyi arzuladığını ifade etmektedir. Lisansüstü öğrenim gören ilgili katılımcı, ders dönemi bittikten sonra zamanının çoğunluğunu İstanbul'da geçirdiğini, yaptığımız mülakat sonrasındaki süreçlerde kendisiyle yaptığımız görüşmelerden bize aktarmıştır: *"(Bölümümden) mutluyum... İstedğim bölümdeyim ama Sakarya il olarak evet Ankara'ya gittim İstanbul'da gittim (ve şimdi olmak istediğim şehir). (Seçme hakkım olsa İstanbul'u seçerdim), çünkü İstanbul'u biliyorum... Ben sakin yerleri kalmadım, hayatımda daha gürültülü yerlerde kaldım yani başkent falan. (Geldiğim yer) buradan daha kalabalık? Daha hareketli (semtleri) seviyorum."*

e) Ülkesindeki iç savaş nedeniyle ailesiyle birlikte Türkiye'ye iltica eden K52 [Kadın-Irak-Müslüman], bölümünden, Sakarya'dan ve Türkiye'den memnun olmasına rağmen; kardeşinin tedavisi için, Türkiye'den Batı ülkelerine göç etmeyi hedeflediklerini belirtmektedir: *"Bölümümden, memnunum. Aslında başka bölüm istiyordum ama. İç mimarlık... Olmadı, zaten galiba burada da yok yani iç mimarlık. (Zaten o bölüme yerleşmek için) ortalamam şey yetmedi. (Buna rağmen) seviyorum yine. Sevdiğim için yani devam ediyorum... (Başka ülkeye gitme hususunda) vallahi biz hala bekliyoruz yani. Olmasa artık burada kalacağız. (Başvurumuz da) var, hala var yani... Aslında bizi şey Amerika kabul ettiler. Ama biz istemedik... (Çünkü) ne bileyim, orada çok zor diyorlar yaşaması. Çalışma falan olduktan sonra sıkıntı... Yani orada eee alınan yani arkadaşlarımız zor diyorlar. Yani özellikle çalışma için. (Bizim geçmek için çabaladığımız yer) Kanada... Britanya... Daha iyi orası..."*

3.3.1.2. Memnuniyet Duymayanlar

Araştırmamızdaki katılımcılardan a) 4'ü Sakarya'dan b) 11'i öğrenim gördüğü bölüm ve üniversiteden, c) 4'ü hem şehir hem bölüm/üniversiteden, d) 1'i genel olarak Türkiye tecrübesinden memnuniyet duymazken; e) 3'ü Türkiye'deki İngilizce konuşabilme yetisinin düşük olduğunu, f) 1'i ise TÖMER'in yetersiz olduğunu düşünmektedir.

a) Sakarya'yı öğrenci şehri olarak görmediğini, şehirdeki yerel halkın baskılarına maruz kaldığı için giyim-kuşak özgürlüğünün kısıtlamak ve yaşam tarzını değiştirmek zorunda kaldığını ifade eden K12 [Kadın-Gürcistan-Hristiyan], bu sebeplerden ötürü İstanbul ve İzmir'in kendi yaşam tarzına daha uygun olduğunu belirtmektedir: *“Akşamları (dışarı çıkmaktan) biraz korkuyorum yine de. Yaşadığım (olumsuz) hiçbir şey yok. Çünkü çok dikkatli oluyorum... (Dikkat ettiğim konuların başında) mesela giyim tarzı. Tiflis'te olsaydım daha açık olurdum. Burada daha dikkat çekmemeye çalışıyorum yani (istediğim gibi giyinmemek sorun olabiliyor) bazen. Ama her zaman süslü-püslü gitmemeye çalışıyorum. Yoksa (önceden) gitmişimdir, hiçbir sıkıntı yaşamamışım öyle (kötü). (Olumsuz bir olayı tecrübe ettiğimden değil) işte o kendi düşüncemden dolayı... (İlk geldiğim zamanlarda bu kötü durumdan ötürü tedirginlikler, pişmanlıklar çoktu ama) şimdi az, az çok. Azaldı yani... (Okul) bittikten sonra muhtemelen (ülkeme) gitmek ya da başka yere gitmek (istiyorum)... (İmkânım olsa eğitimim devam ettirmek istediğim yer) İstanbul ya da İzmir. (Zaten) İzmir, Gürcistan'daki (arkadaşlar arasında) meşhur şehirlerden. Arkadaşlardan yani kültürden, internetten falan (çok duyduk). (Buraya gelirken de) İzmir'i de seçtim, İstanbul'u da seçtim ama Sakarya beni seçti... Bölümüm (ise) iyi yani oldukça kaliteli olduğunu düşünüyorum. Çünkü profesörler baya...”*

b) K20 [Kadın-Rusya-Müslüman], ülkesindeki Müslüman halkın düşük profilli bir dini hassasiyete sahip olduğundan dolayı Türkiye'de dini eğitim almaya geldiğini, bununla birlikte aldığı eğitimin, beklentilerinden farklı olduğunu şöyle ifade etmektedir: *“(Burada olduğuma) yok pişman olmadım ama ben birazcık beklentilerim daha farklıydı. Ben ilahiyattan, daha çok maneviyatım eksikti (diye geldim) ve ben maneviyatımın (tatmin edilmesini) bekliyordum ama burada daha çok mantık (işlendiğini) gördüm. (Dini bilgim zaten vardı ama maneviyat) benim de o eksikti, onu bekliyordum.”*

K27 [Erkek-Afganistan-Müslüman] yerleştirildiği birimden memnun olmadığını, bu birimin zaten mesleki olarak bir gelecek vaat etmediğini şöyle anlatmaktadır: *“(Buradaki*

tarih bölümünden) ben memnunum... Sakarya Üniversitesi'ndeki hocalar da çok iyi eee sınıf arkadaşlar da çok iyi. Bir de üniversite şey olarak her şey açısından iyi. Bir şeyimiz (sorunumuz) yok yani. (Bu bölüme gelişim şöyle oldu) biz kayıt yaparken hani başvuru yapıyorsunuz ya başvuru yaparken 12 tane seçmelimiz vardı. Oradan biz seçmiştik. Ben ilk önce Tarih seçmiştim... (Benim bölüm dışında) mesela Modern Tarih vardı, Orta çağ Tarihi vardı. Hep Tarihin alt dalları. Aynen. Mesela Osmanlı Tarihi olur. (Tarih dışında) mesela başka seçeneklerimiz de vardı. Mesela uluslararası ilişkiler seçebilirdik, hukuk fakültesinden seçebilirdik, yani böyle şeyler var. 12 tane seçeneğimiz vardı. (Şimdiki okuduğum bölüm) 7. Seçeneğimdi... (İmkânım olsa tarih bölümünü) tabi değiştiririm. Uluslararası İlişkiler veya Edebiyat okurum. (Onları daha çok istiyorum), tarihçiyim ama zor iş.... Bir de iş bulmak da biraz zor. (Türkiye'de olduğu gibi Afganistan'da da tarih konusunda iş bulamamak) aynısı.

Bu örnek, YTB'nin öğrenci seçiş şeklini, biraz da eleştirel bir gözle görmemize yol açabilmektedir. Önceden de belirttiğimiz üzere, YTB tarafından sözlü/yazılı mülakata tabi tutulan öğrenci, öğrenim görmek istediği alandan ziyade genel not ortalaması, sosyal-kültürel aktif oluşu, gelecek planlaması gibi kıstaslar ölçütünde seçilirken; öğrencinin o alandaki yetkinlik derecesi belli bir oranda göz ardı edilmektedir. Ülkemizde öğrenim görmek için bu şekilde seçilen öğrenci, puanına göre birbirinden farklı bölümler seçebilmekte ve kontenjana göre atanmaktadır. Kimi zaman öğrenciler salt yerleşme ve bursu kazanma amacıyla tercih yapmaktadır. Bu durum onların öğrenim gördüğü bölümde başarılı olma ihtimalini düşürebilmekte ve bölümle ilgili bir takım hayal kırıklıkları yaşamasına yol açabilmektedir.

Konuya farklı bir açıdan yaklaşan Şahin ve Demirtaş (2014, s. 99) ise öğrencilerin yeteneklerine ve hedeflerine uygun bir bölüm yerine, mezuniyet sonrası iş imkânlarına ve bölümün ülkelerindeki popülaritesini göz önünde tutarak seçim yaptıklarını belirtmektedir.

K39 [Erkek-İran-Müslüman] ise Sakarya Üniversitesi'nde, en azından kendi bölümünde, Batı üniversitelerine kıyasla doktora öğrencilerine gereken önemin verilmediğinden ve iyi yetiştirilmediğinden şikâyet etmekte ve yaşadığı hayal kırıklığını şöyle açıklamaktadır: “Kuruluş olarak ben memnun değilim. Çünkü yani burada yani doktora öğrencisi olarak memnun değilim. Belki lisans öğrencisi (olsaydım, memnun olabilirdim). Çünkü yüksek (lisans üstü) yani doktora öğrencisi tamam mı bir araştırma üzerinde

çalışması gerekmektedir ama burada sadece eğitim vermek yani şey var dünyada pozisyonlara bakarsanız Amerika'ya baksanız ya da Avrupa'ya baksanız yani sen doktora öğrenci olduğunda, derse giriyorsun. (Mesela) bizim İran'da da öyledir: doktora öğrencisinin değeri çok yüksektir yani derse giriyor, ders anlatıyor yani hani bir görevli olarak yani buna bakıyor. Bunu maaş (verilsin diye) demiyorum sadece orada bilimsel değeri (anlatmaya çalışıyorum). (Akademik olarak onu geleceğe) hazırlama anlamında... Ama burada ben öyle bir şeyle ben görmedim yani sadece giriyorsun, bir lisans öğrencisi gibi... Giriyorsun derse, giriyorsun-çıkıyorsun sonra, sonunda da bir puan alıyorsun başarılı-başarısız bitiyor, gidiyor. Ama şeyde benim beklentim bu değildi, (buraya gelirken) benim beklentim burada daha aktif olmak daha burada ooo masalar olması lazım yani senin benim orda çalışma alanıma göre yani beni tanıması lazım... Hiç kimse burada bana sorup, eee yani çağırıp sormadı ki "sen kimsin, nasılsın, nereden geldin, nasıl geldin?" ... Hocalar bile yapmadı... (Kanaatimce) her bir öğrencinin bence yurt dışına gitmek gereklidir. Yani özellikle (bu alanda), sosyal bilimlerde (öğrenim gören birisinin), dünyanın gelişimlerini tanımak için, (farklı) kültürleri tanımak için, başka sistemleri görmek için (yurt dışı tecrübesi) yani gereklidir. (Ben o niyetle geldim aslında) ...

K26 [Erkek-Ukrayna-Hristiyan], üniversite ve bölümler tarafından düzenlenen bilimsel konferanslara katılım sağlamaya çalıştığını, bununla birlikte bu sunumların çoğunluğunun verimsiz ve niteliksiz olması sebebiyle büyük bir hayal kırıklığı yaşadığını belirtmektedir: *"(Buradaki konferanslara gidiyorum) ama bunlar fazlasıyla işe yaramaz. Bilemiyorum bunun Sakarya'yla mı, yoksa üniversiteyle mi ilgisi var. Çok faydasız konferanslar var, mesela bazen gidiyorum herkes uyuyor... Ben 27 yaşındayım. Bu ortamlarda birinci sınıfta olan, 20 yaşındaki öğrenciler var. Bu konferanslarda konuşan hocalar var, bazı şeyler anlatıyorlar ama çok fazla sıkıcı. Bu da motivasyonu tamamen öldüren bir şey. Daha önce dediğim gibi gelirken kendi kurallarınızı da getiriyorsunuz ama bunlara kimseye zorlayamazsınız. Aynı şey burada da geçerli... Bunlar zorunlu değil ama iyi-güzel şeyler vaat ediyorlar. "Konferansa gelerseniz, ilginizi çekecek şeyler göreceksiniz" deniyor. Ama geliyorsunuz, iki saat geçtikten sonra çıkıyorsunuz ve "şimdi ne kazandım ben?!" diye soruyorsunuz kendinize. Hiçbir şey! Bir sonraki sefer "gitsem mi gitmesem mi?" diye düşünüyorsunuz, bir karar veriyorsunuz yine. Bir sonrakinde kararınız hayır yönünde oluyor. Burada geçirdiğim 2,5 yıl sonunda gelip de hiçbir şey kazandırmayan durumlar (böyle konferanslar) oldu."*

c) K19 [Kadın-Doğu Türkistan-Müslüman]: “Gerçekten şu ilahiyat bölümünü abim seçti, benim bir tercih hakkım yoktu çünkü. Çünkü ben düşünmüyordum... Benim istediğim başka bir bölümdü (ama) abim diyordu ki “illa ilahiyat okuyacaksın!”. “Şu yolda gideceksin” diye bize bir çizgi çizdi... Vallahi ilahiyatın ne olduğunu bilmeyerek geldik Sakarya’ya.... (Aslında benim okumak istediğim bölüm) moda tasarımı... Ama şu ilahiyat madem okumuşum bitireyim. (Belki buradan mezun olunca istediğim bölümü okurum) ama Sakarya yeter artık, çok sıkıldım (bu şehirden) evet. (İlahiyat okuduğuma gerçi) pişman olduğum (söylenemez), pişmanlık sayılmaz. Güzel şeyler öğrendim ama son şu aşamalara gelince çok sıkıldım dersler çok çok zor geliyor... Felsefe özellikle, şu felsefeyi düşündükçe artık bunaldım. (Sakarya’dan da bunaldım). Sakarya güzel sakin ama nasıl desem, çok çok sakin ama. Ben kalabalık yerleri seviyorum mesela İstanbul gibi.

e) 3 katılımcı gerek öğrenim gördüğü bölümde/üniversitede gerekse de Sakarya/Türkiye’de İngilizce konuşulma oranının düşük oluşundan yakınarak, bundan ötürü özellikle ilk zamanlarda iletişim sorunu yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

K21 [Erkek-Nijerya-Müslüman], öğrenim gördüğü bölümde İngilizcenin yaygın olarak kullanılmayışının kendisinde yarattığı hayal kırıklığını şöyle izah etmektedir: “(Burada öğrenim gördüğüm için) hiç pişman olmadım. Sadece küçük bir sıkıntı var. Türkiye’de yaşamak için Türkçe bilmemiz lazım. İngilizce devam edeceğim (bu kısımları İngilizce anlatmaya başladı). Eğitim konusunda dil sorun oluyor. Doktoramı yapacağım, tezimi yazacağım ama hala düşünüyorum nasıl olacak diye. Tezimi İngilizce mi yoksa Türkçe mi yazacağım? İngilizce olursa, benim için çok kolay olacak, çünkü zaten İngilizcem var, daha iyi kullanıyorum. Türkçe olarsa, öncelikle İngilizce yazıp sonra İngilizceye çevirmem gerekecek. Bu tercüme sürecinde dilde değişim oluyor, tezin kalitesi İngilizcede olduğu kadar iyi olmayacaktır.”

f) Yalnızca 1 katılımcı, K22 [Erkek-Nijerya-Müslüman], ise SAÜ bünyesi altında bulunan TÖMER’de uygulanan Türkçe öğretme metodunun yanlış olduğunu ve katılan öğrencilerin bu yüzden Türkçe öğrenmesinin zorlaştığından söz etmektedir: “Bir şey haricinde memnunum. Sakarya’da her şey güzel ama TÖMER hariç. Samimi olmak gerekirse oradaki yöntemler... Ben Mısır’da da dil eğitimi aldım, oradan biliyorum-İngilizce ve Arapça öğrendim. Bu yüzden Türkçe öğrenmekte zorluk çekmeyeceğime inanıyordum. Çok şükür öğrenmeye başladığımdan beri sorun da yaşamıyorum ama

TÖMER’deki öğretim yöntemlerinin hiç uygun olmadığını söyleyebilirim. Başarısız olan çok fazla arkadaş görüyorum. Çok zorlanıyor insanlar. Biz daha başlangıç seviyesiyiz, dil bilmiyoruz. Daha farklı eğitim vermeliler.”

Tablo 14:
Bölüm/Üniversite/Şehir/Türkiye’den Memnuniyet Durumu

	Neyden	Sebebi	Sayı	Toplam
Memnun	Bölüm ve şehirden	Eğitim yeterli, şehir üniversite öğrencisi için cazip	12	30
	Bölümden	Bölümünü ve Türkiye’yi bilinçli seçiş	2	
	Şehirden	Ucuz, sakin, trafiği az	13	
	Şehir dışında her şeyden	Tenha bir şehir	1	
	Ülke dışından her şeyden	Daha cazip koşullar mevcut	2	
Memnun Değil	Şehirden	Sınırlı sosyo-kültürel imkânlar	4	24
	Bölüm/Üniversiteden	-Bilinçli yapılmayan ve tercihleri karşılamayan tercih -Üniversitenin sunduğu kültürel/bilimsel aktiviteler nicelik olarak yeterli, nitelik olarak verimsiz	11	
	Hem Şehirden Hem Bölüm/Üniversiteden	-Sınırlı sosyo-kültürel imkânlar sınırlı -Bilinçli yapılmayan ve tercihleri karşılamayan tercih	4	
	Genel memnuniyetsizlik	Bireyin içe dönük yapısı	1	
	İngilizce Sorunu	İngilizce iletişim kurabilmenin zorluğu	3	
	Dil Kursu (TÖMER)	Dil öğretim tekniklerinin yetersizliği	1	
Toplam				54

Tablo 14’te görüleceği üzere, katılımcıların büyük bir çoğunluğu, Sakarya’nın üniversite öğrencisi için elverişli bir şehir olduğunu, burs imkânlarının çok cazip olduğunu, bölümde yeterli kalitede öğrenim gördüklerini düşünmektedir. Bununla birlikte daha metropol, kalabalık, sosyo-kültürel olarak zengin bir bölgeden Sakarya’ya gelen katılımcılar, şehirden memnuniyetsiz oldukları görülmektedir. Yardımcıoğlu ve diğerleri (2017, ss. 240-241)’nin araştırmasında ise öğrencilerin %72,2’si Türkiye’de, %66,4’ü ise Sakarya’da yaşamaktan memnun olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte %41,8’i Sakarya’daki sosyal imkânların, %35,6’sı ise kültürel imkânların yetersiz bulmaktadır. Genel olarak bakıldığında yabancı uyruklu öğrencilerin Sakarya’da yaşamaktan memnun olduğu görülmektedir.

Çalışmamızdaki 11 katılımcı, üniversitede aldığı eğitimi yeterli bulmamaktadır. Bunun da sebebini iki şekilde açıklayabiliriz: bireysel imkânlarıyla gelenler için Türkiye’de eğitimin iltica ve baskıdan kaçış için bir fırsat; bursla gelenler için bursun cazip koşullarının, bilinçli bir tercih yapmalarının önüne geçmesidir. Özellikle ikinci durumda

olan Türkiye Bursları öğrencileri için şu tavsiye edilebilir ki YTB, yaptığı mülakatlarda aday öğrencilerin bireysel donanımlarının ve vizyonunun, tercih etmek istediği bölüme uygunluğunu, olabildiğince ölçerek tercih etmesidir.

Sakarya ilinin muhafazakâr şehir dokusu, özellikle Post-Komünist ülkelerden gelen Hristiyan öğrenciler için bir mahalle baskısı unsuru oluşturabilmektedir. Bunun yanı sıra gerek gündelik yaşamda gerek üniversitelerde İngilizce dilinin kısıtlı kullanılışı da öğrencilerin hayal kırıklığı yaşamasına neden olabilmektedir. Bunun bilincinde olmayan öğrenciler, şehre adım attığından itibaren kültür şoku yaşayabilmektedirler. Küreselleşme ile birlikte kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması coğrafya ve kültürler hakkında enformasyon alabilmeyi kolaylaştırıyor olsa bile gerek bireysel imkânlarıyla gelenlerin gerekse de burslu gelenlerin önceden bilgilendirilmesi, daha bilinçli tercihler yapmasına yol açacaktır.

Türkiye Bursları'nın baş döndürücü cazibesi kimi zaman öğrencilerin bilinçsiz bir tercih yapabilmesine yol açabilmektedir. Bunun sonuçlarının negatifliği veya pozitifliği uzak gelecekte daha anlaşılır olabilmekle birlikte, bir üstteki verdiğimiz örneğe benzer şekilde bir hayal kırıklığı yaşayan K34 [Erkek-Gana-Müslüman] örneği verilebilir. İlgili katılımcı -her ne kadar mutlu olduğunu ifade etse de- kendisinin seçmediği bir bölümde okuduğunu belirtmiştir: *“Normalde ben Sakarya'yı seçmedim. İnsan Kaynakları da seçmedim. Bankacılık okumak istedim. Hedef Sigortacılık. Onlar okumak istedim. Ama İnsan Kaynakları çıktı bana ve Sakarya Üniversitesi... (Aslında ben) İnsan Kaynakları seçmedim ve Sakarya'yı da seçmedim. Ama şöyle bir durum var sistemde başvuru yaparken bir seçenek veriyorlar sunuyorlar sana, yani “Yukarıdakiler sana uygun olmazsa biz sana başka bir bunu verelim mi?” evet dediğinde veriyorlar.”* Bununla birlikte aynı katılımcı ülkemize gelmeden önce, Türkiye'nin resmî dili hakkında bir malumatı olmadan tercih yaptığını belirtmiştir: *“Valla ben şimdi bir kere (Türkiye Bursları'nı kazandıktan sonra Türkiye hakkında) merak ettim internete girdim. Türkler hangi dil konuşuyorlar diye bir sisteme girdim bir yazdım Arapça gibi bir şey çıktı. Osmanlıca'ymış... Yani sonunda buraya geldim de yani şey (dilin Türkçe olduğunu) öğrendim. (Arapça olduğunu düşündüğüm ilk an) kapattım bilgisayar kalktım gittim. Üzülmedim yani azcık Arapçam var dedim.”*

Yukarıda zikrettiğimiz katılımcı, konuşmanın devamında bu yanlış bilgidен dolayı, Türkiye'ye geldikten sonra yaşadığı şoku ve hissettiklerini şöyle aktarmıştır: *“Valla*

(geldikten sonra hayal kırıklığına) uğradım. Bir geldim hiç kimse Arapça konuşmuyor. Kimseyle (bilmediğim için de) Türkçe konuşamıyorum. (Türkler de) İngilizceyi bilmiyor... İlk günlerde baya çok zorluk çektim. Yani onu söyleyeyim yani. Ya benim ilk üç haftam, ya (hatta) üç hafta değil de benim ilk üç ayım içerisinde biri benim karşıma çıksa derdi ki “Sen şu bilet al Gana’ya dön, belki de bu zamanlar ben Gana’da olurdum yani. Giderdim gerçekten yani. O kadar yani o aşamada çok zordu. (Ama sonrasında) yani dil azcık bir şeyler öğrendikten sonra, (hatta) baya öğrendim ama şimdi artık, çok şükür.”

Bir diğer örnekte K40 [Kadın-Tanzanya-Hristiyan], bursu kazanıp ülkemize gelene kadarki süreçte eğitim dilinin Türkçe olacağını bilmediğini belirtmektedir: *“Açıkçası bursu kazandığımda, (eğitim dilinin) İngilizce olacağını düşünüyordum. Bir yıl Türkçe almam gerektiğini bilmiyordum bile. Normal eğitim alacağımı sanıyordum. Sonra Türkçe öğrenmem gerektiğini öğrendim. Sonra bölüm derslerinin de Türkçe olduğunu öğrendim.”*

3.3.2. Türkiye Tecrübesinin Mezuniyet Sonrası Karara Etkisi

Katılımcı gruba, *“Eğitim hayatı sonlandıktan sonra, imkân dâhilinde ise, Türkiye’de kalmak istiyor musunuz?”* şeklinde bir soru yönelttiğimizde, 8 katılımcı kalmak istediğini, 20’si gitmek istediğini ve 26’sı ise kişi koşullara göre kendilerine bir rota çizmeyi düşündüklerini belirtmişlerdir.

3.3.2.1. Türkiye’de Kalmayı Planlayanlar

8 katılımcı çeşitli gerekçeler öne sürerek Türkiye’de kalmanın kendileri için daha uygun olduğunu belirtmişlerdir. Bunlardan a) 2’si Türkiye’ye ailesiyle birlikte iltica etmesi, b) 1’i zaten iş amacıyla burada olması, c) 1’i Türkiye’de yaşamayı, ülkesinde yaşamaya yeğlemesi, d) 1’i dini vecibelerini, ülkesine nazaran Türkiye’de daha rahat yerine getirebilmesi, e) 3’ü burada akademik ve eğitim sürecini devam ettirmek istemesi nedeniyle ülkemizde kalmak istemektedirler.

a) K1 [Erkek-Suriye-Müslüman], savaş koşullarının eğitim hayatını burada sürdürme kararına olan etkisini şöyle açıklamaktadır: *“(Okul bittikten sonra) Türkiye’de kalacağım. Ben burada eğitime devam etmek istiyorum. Şu an Suriye’de devam edemem. Savaştan ötürü. (Zaten ailem de) burada.”*

b) K8 [Kadın-Ürdün-Müslüman] Türkiye’de çalıştığı için, mezuniyet sonrasında da burada kalacağını belirtmektedir: *“Biz burada çalışıyoruz. İş devam ettiği sürece biz de burada oluruz. Zaten okul ikinci sırada. İş daha önemli.”*

c) Burada bulunduğu süre zarfında edindiği Türkiye tecrübesinin onu vatandaşlık edinme arzusuna kapılmasına yol açan K14 [Erkek-Türkmenistan-Müslüman] devamında şunları söylemektedir: *“(Burada kalma isteğinde kararım) kesin. Vatandaşlık için 1800 gün olduktan sonra o da 4 sene 10 ay mı tekabül ediyor, 5 sene civarında³³ ... Ondan sonra vatandaşlık başvuru yapma hakkı kazanıyorsun. O da seneye Ağustos’ta 5 sene olacak (benim). Seneye başvuru yapacağım. Bir de benim pasaport 2020’de bitiyor. Bitmeden önce vatandaşlığı kesin almam gerekiyor.”*

d) Din eğitimi almak için ülkemize gelen K20 [Kadın-Rusya-Müslüman], mezuniyet sonrasında ülkesine döndüğü takdirde, -dini-kültürel yapısı sebebiyle- orada aldığı eğitime yönelik bir kariyere sahip olamayacağından ötürü ülkemizde kalmayı arzulamaktadır. *“Şimdi yüksek lisans düşünüyorum Türkiye’de ondan sonra bilmiyorum... Burası daha rahat oluyor benim için ama şimdilik ailem çok izin vermiyor. (Yoksa ben) burada kalmak isterim... (Çünkü) ben bundan sonra hayatımı hep dini halde geçirmek istiyorum. Yüksek lisans yapmak istiyorum, doktora yapmak istiyorum... şimdi (burada) yüksek lisans (ve) doktora yapsam, (sonrasında ülkeme dönsen) Rusya’da bir şey yapamayacağım orada. (Yani) boşa okumuş olacağım... (Buradaki hedefim de) şey akademisyen olmak. (Ama burayı terk edersem) orada (olsa olsa) ne yapabilirim online dersler veririm internetten.”*

e) K29 [Erkek-Vietnam-Budist] yüksek lisans eğitiminden sonra, burada kalıp doktora eğitimi almayı istemektedir. *“Bu yaz (yüksek lisans eğitimim) bitecek. Ben eğer doktora kazanmazsam ülkeme dönerim. (Öncelikli hedefim burada doktorayı yapmak ama nerede olur) bilmiyorum. Sakarya olabilir (veya) başka (bir yerde de) olabilir. Şimdi bir şey söylemiyorum ama doktora devam ederse gerçekten benim için çok büyük bir mutlu edecek. (Bu isteğimi) hoca biliyor, danışman hoca biliyor. (O da) bana destek verdi. (Zannımca istediğim) olacak ama YTB burs bana vermesi gerek burada önemli.”*

³³ Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri (2010)’a göre, Türk vatandaşlığı kazanmak isteyen bir yabancı “Başvuru tarihinden geriye doğru Türkiye’de kesintisiz beş yıl ikamet etmiş olmak” şartını yerine getirmelidir.

Nitekim mezuniyet sonrasında kendisiyle yaptığımız bireysel sohbetlerde, katılımcının Türkiye’de başka bir üniversitede doktora eğitimine başladığını öğrenmekteyiz. Çalışmamızda yer alan katılımcıların mülakat öncesine kadarki durumlarını ele aldığımızdan ötürü, yani kesitsel bir zaman dilimine odaklandığımız için, bu kişilerin mülakat ve mezuniyet sonrası aktüel durumları hakkındaki bilgiyi ancak mülakat sonrası onlarla yaptığımız bireysel sohbetler veya arkadaşlarıyla yaptığımız mülakatlar/bireysel sohbetler edinebilmekteyiz.

Örneğin, A34 [Erkek-Türkiye-Müslüman] ile yaptığımız mülakat neticesinde K34 [Erkek-Gana-Müslüman], lisans mezuniyetinden sonra Türkiye’de başka bir kurumda lisansüstü bir eğitime başladığını öğrenmekteyiz: “(Burada) üniversiteyi bitirdi. Şu an yüksek lisans 1. Sınıf. *** Üniversitesi’nde (başladı). İşletmeye başladı, buradan gidince. (Burada ise) İnsan Kaynakları (Yönetimi bölümünü) bitirmişti. Orada İşletme’ye başlamıştı... (Başladığı üniversitede) hatta özel derslere giriyormuş boş kaldıkça, asistan olduğu için. (Para da) alıyormuş... Durumu iyiymiş yani. Şimdilik bursu da var. (O üniversiteden), burslu kazanmış orayı.”

3.3.2.2. Türkiye’den Ayrılmayı Planlayanlar

Araştırmamızda yer alan 20 katılımcı, çeşitli sebeplerden dolayı, lisans veya lisansüstü eğitimi sonlandıktan sonra ülkemizden ayrılmayı -ya kendi ülkesine ya da başka bir ülkeye geçiş yapmayı- istemektedir.

3.3.2.2.1. Kendi Ülkesine Dönmek İsteyenler

Bu 15 katılımcıdan a) 7’si burada edindiği tecrübeyi, akademik-toplumsal birikimi ülkesine aktarmayı ve oranın gelişimine katkı sunmak istemesi b) 1’i ülkesinde memur olup buraya izinli gelmesi nedeniyle oraya dönüp işine devam etmek istediği, c) 5’i ailesine, ülkesine, kültürel aidiyetine karşı bir özlem duyduğu, d) 2’si Türkiye tecrübesinden memnun olmadığı için ülkesine dönmek istediklerini belirtmektedirler.

a) K2 [Erkek-Hindistan-Müslüman] doktora eğitimi sonlandıktan sonra ülkesine giderek hem oraya hizmet etmek hem de Türkiye ile ülkesi arasında bir kültür elçisi olmak istediğini şöyle ifade etmektedir. “*Hindistan’la Türkiye arasında bir köprü olmak istiyorum. Bir ayağım Hindistan bir ayağım Türkiye’de olsun. (Türkiye’ye olan vefa borcumu ödemek istiyorum.) Burada ilahiyat okuduğum için. Sizin yemeklerinizi yediğim*

için. Paranızı (bursunuzu) aldığım için. Şimdi size teşekkür ediyorum. Anladığım kadarıyla ben paylaşıyorum Türkiye için. Bir insan teşekkür verirse ona teşekkür etmek gerekir. (Bu yüzden) kendi ülkem ve ailem çok önemli benim için onun için gitmek isterim.”

Afrikalı öğrenciler arasında da ülkesinin gelişmesine katkı sunmak isteyen azımsanmayacak öğrenci sayısı bulunmaktadır. Bu kişiler, ülkelerinin yaşadığı sosyal, sağlık, eğitim, ekonomik yoksunluk içerisinden kurtulmaları için kendilerini bir nefer, Türkiye Bursları gibi imkânları önemli bir araç olarak görmektedir. Esasında Türkiye, ihdas ettiği Kızılay, İHH, Türkiye Maarif Vakfı, YTB vb. kamu ve STK yardım kuruluşları aracılığıyla geri kalmış/bırakılmış, sömürülmüş toprakların kalkınması için uluslararası arenada boy göstermeye ve onlara yardım eli uzatmaya çalışmaktadır. Bunun bir uzantısı olarak Türkiye Bursları da yüksek öğrenim görme ve yetişmiş insan kaynağı oluşturma hususunda önemli imkân sunmaktadır.

K30 [Erkek-Haiti-Hristiyan]: *“İnsan Kaynakları’nı seçtim, çünkü kendi ülkemde bir model olmak istiyorum. Benim ülkem bu konuda problemlidir, eğer çalışıyorsan toplumun bir parçası olmuyorsun. Sadece hayatta kalmak için çalışıyorsun. Ben de bu alanda okuyup ülkeme dönmek ve bir örnek teşkil etmek istiyorum, diğerleri için.”*

K31 [Erkek-Somali-Müslüman]: *“(geri dönmek istiyorum çünkü burada) ne öğrendim ne gördüm öyle götürmek istiyorum memlekete. (Orayı geliştirmek için...)”;*

K54 [Erkek-Kamerun-Müslüman] de buna paralel bir şekilde *“(Burada bulunmaktan) memnunum (ama mezuniyetten sonra) Kamerun’a döneceğim. (Çünkü) onların bana ihtiyacı var. Muhtaç oldukları için dönmek zorundayım.”*

b) K21 [Erkek-Nijerya-Müslüman] buradaki öğrenim hayatını sonlandırdıktan sonra, ülkesinde işine dönmeyi planlamaktadır: *“Gitmek istiyorum. Çünkü şimdi üniversitede hocayım Nijerya’da. O yüzden işime dönmem lazım.”*

c) 5 katılımcı ise ülkesine/ailesine ve kültürel aidiyet dinamiklerine karşı duyduğu özlem sebebiyle mezuniyetten sonra ülkesine geri dönmeyi istemektedirler. Türkiye ile kültürel ve dini yakınlığa sahip bir ülkeden gelmesine rağmen yüksek aidiyet duygusundan ötürü ülkesine dönmeyi arzulayan K47 [Erkek-Mısır-Müslüman], bu durumu şöyle anlatmaktadır: *“Zaten gideceğim. (Çünkü) ailemi çok özledim. (Mesela) ailem burada olsaydı devam ederdim... (Aslında burada) sıkılmadım ama tabii Mısır’a geri döneceğim.”*

Arkadaşlarım için, kültürümüz için. Mısır kültürü gerçekten... Kelimeler yetmez. Ayı bir şey Mısır. Belki kültürler çok yakın ama insanlar başka şekilde yaşıyorlar. Başka şekilde davranıyorlar.”

d) Gürcistan'dan ülkemize gelen Hristiyan 2 katılımcı için dini/kültürel farklılıkların onların memnuniyet durumlarını negatif bir şekilde etkilemiş olacak ki gerek önceki sorularımızda gerekse de mezuniyet sonrası planlarında negatif bir algıya sahip oldukları görülmektedir. Esasen bu iki kişi mülakat esnasında kendilerine Sakarya hakkındaki sorduğumuz soruda da negatif bir algı içerisindeyken, aynı durum bir diğer Türkiye şehri olan İzmir için geçerli olmadığı anlaşılmaktadır. Bu veriden yol çıkarak Türkiye Bursları aracılığıyla Batı ülkelerinden gelen -özellikle Müslüman olmayan- öğrencilere, sosyo-kültürel yapısı oranla liberal yaşantıya daha uygun olan şehirlere yönlendirilmesi, onların pozitif bir Türkiye algısı ile ülkemizden ayrılmalarına katkı sağlayacaktır.

Yukarıdaki bahsettiğimiz olguya açıklık getirebilecek şu alıntıdan örnek vermemizin uygun olacağı kanaatindeyiz. Mezuniyet sonrası planlarını kendisine sorduğumuz K12 [Kadın-Gürcistan-Hristiyan], şu cevabı vermektedir: *“Yani dönmek istiyorum ve nasıl olacak bilmiyorum... Bittikten sonra muhtemelen gitmek ya da başka yere gitmek...”*. Arkadaşı olan K16 [Kadın-Gürcistan-Hristiyan] ise aynı soruya *“Sakarya’da yaşayamam!”* cevabı vermiş ve bizim kendisine yönelttiğimiz *“Sakarya’da yaşayamazsınız Eskişehir İzmir’de yaşarsınız”* önermesine, *“Oh oh çok güzel olur”* şeklinde dönüş yapmıştır. İlgili mülakata K12 [Kadın-Gürcistan-Hristiyan] de iştirak etmiş ve Türkiye'nin başka şehrinde yaşama fikri hakkındaki görüşlerini şöyle aktarmıştır: *“Ben Manisa’da bile yaşayacağım (yaşamak isterim) yani çok sevdim. (Bir ara orada bulunmuştum). Girdim bir kafeye burada alkol satılıyor burada, cennet yani. (Ben fazla alkol tüketmesem bile) o şey (alkolün satılması) gösteriyor işte mantık rahat.”*

3.3.2.2.2. Başka Bir Ülkeye Gitme Planı

Örneklem grubu içerisindeki 5 katılımcı gerek ülkemizin eğitim alanındaki yetersiz oluşunu gerekse de daha farklı kültürlerle temas haline geçip uluslararası tecrübesini arttırmak istediğini beyan ederek, daha “gelişmiş” olarak değerlendirdikleri ülkelere gitmeyi planlamaktadırlar.

K51 [Erkek-Kosova-Müslüman], ekonomik olarak yaşama tutunma ve kendi alanında uzmanlaşabilmek için Türkiye'nin kendisine yeterli imkânlar sağlamadığını

düşünmektedir. “Türkiye’den ötürü (burada mutlu olmadığım için) değil de buradaki maaş, buradaki imkânlardan olabilir. Burada TL ile alıyorsun maaşı, orada (Avrupa’da) Avro... (Gitmek istediğim yerler) İsveç ya da Finlandiya. (Sonuçta öyle imkânlarım) var. Stajımı yapıyorum. Yavaş yavaş oluyor. (O ülkelerde başvuru yaptığım birkaç kurumla) konuşmalar devam ediyor, öyle söyleyeyim. (Yani) hayal değil. Çünkü insanlarla konuştum aldığım tepkiler olumlu... (Mesele sadece para da değil). Hem para birimi hem de yenilikçiliğe çok fazla açık değil bence burası. Çünkü bazı haberleri okuyorum. Teknoloji hakkında falan. Mesela bir kız vardı, TÜBİTAK’a başvurmuş. Muz kabuğundan elektrik enerjisi üretiliyor tam hatırlamıyorum haberi öyle bir şey, bayağı oldu okuduğum... TÜBİTAK kabul etmemiş. (Kız da) İngiltere’de TÜBİTAK benzeri bir kuruma başvurmuş, yarışma gibi bir şeymiş, birincilik kazanmış. Şimdi ben ne diyeyim (esefleniyor) ... İleride ne olur (belli olmaz, burada kalırsam ve belki bir iyi bir projede yer alırım ama sırf bu tür olumsuzluklardan dolayı), ayağıma gelen bir şans kaybedebilirim. Hayatta şans önemli (her zaman ele geçmiyor) ...”

3.3.2.3. Koşullara Göre Değişkenlik

Örnekleme gurubundaki 24 katılımcıdan a) kimisi mezuniyet sonrasında ülkemizde kalma hususunda belli bir kanaatinin henüz hasıl olmadığı dile getirmektedir. Kimi katılımcılar da b) buradaki aldığı eğitimden başarılı olma c) mezuniyet sonrası bir üst derecede eğitimini devam ettirebilmek için burs imkânına sahip olma durumunun ve d) mezuniyet sonrasında önüne çıkacak iş fırsatlarının Türkiye’deki geleceğini belirlemede etkili olduğunu belirtmektedir.

a) K5 [Kadın-Moğolistan-Müslüman], kararında yaşadığı belirsizliği şöyle anlatmaktadır: “Aslında şu an burada kalmak istiyorum. Aslında oraya (ülkeme) da gitmek istiyorum bu dini anlatmak için.”

b) K44 [Kadın-Çin-Müslüman], buradaki eğitim yaşantısında sınavlardan aldığı notlara göre yani başarı durumuna göre bir karar vereceğini belirtmektedir: “Sadece sınavlarımda başarısız olursa geri dönmek isterim. (Belki ailem de burada yaşıyor ama) benim için sorun değil... Burada uzun kalırsam benim için sorun değil. Geri dönersem ya sınavlarım için ya yemekler için dönerim. (Belli değil henüz) kalırım belki, çalışmak için yaşam için (kalabilirim).”

K45 [Kadın-Afganistan-Müslüman] lisans eğitimi sonrası karşısına çıkacak fırsata göre kendisine bir yol çizeceğini ifade etmektedir: *“Daha düşünmedim ama ablam diyor ki yüksek lisansı Almanya’da al. Ama belki bir şeyler değişir. Bilmiyorum bu 4 senede neler olur. Burada kalmak istiyorum tabi ki. Çünkü Türkiye’yi gerçekten çok sevdim. Ama ablam çok şey yapıyor. Belki (giderim), duruma göre. Ama (kesin olarak bildiğim bir şey varsa o da) Afganistan’a dönmek istemiyorum.”*

c) Ailesiyle iltica nedeniyle burada bulunan ve ikamet eden K25 [Kadın-İrak-Müslüman], bundan sonraki rotasını burs koşullarının belirleyeceğini şöyle anlatmaktadır: *“(Yüksek lisansı bitirdikten sonra) doktora inşallah başlıyorum. Yurt dışına burs bulursam, çıkacağım; bulmazsam, burada devam ediyorum.”*

d) Aile ve vatan özlemine rağmen iyi bir iş fırsatı bulursa burada kalmak istediğini K11 [Kadın-Doğu Türkistan-Müslüman] şöyle anlatmaktadır: *“(Memleketime dönmek) istiyorum. Memleketin koşulları iyi olacak inşallah. Olmazsa Türkiye’de yaşamayı tercih ederim... Orada bir özlem var. Aile özlemi... Gerçekten aile ve arabaya bağlı biri değilim. 16 yaşındayken çıkmışım evden uzaklara falan. (Özlem) o kadar değil ama yine de oluyor. (Bununla birlikte) buradaki koşullar bana uygun olursa, oradaki özlemi de arada gidip karşılayabilirsem, burayı tercih ederim ben.... Daha güzel bir iş bulabilirsem burayı tercih ederim. Çünkü burada da olduğu gibi orada da işsizlik çok var. Belki orada bulduğum işi beğenmeyebilirim.”*

Tablo 15:
Katılımcıların Mezuniyet Sonrası Gelecek Planları

Karar	Nerey(d)e	Belirleyici Husus	Sayı	Toplam
Kalmak İstiyor	Türkiye	Ailesiyle birlikte mülteci sıfatıyla burada yaşaması	2	8
		Türkiye’de bir kurumda halihazırda çalışması	1	
		Burada yaşamaktan memnun olması	1	
		Dini tecrübe imkânı bulması	1	
		Eğitimi Türkiye’de devam ettirmek istemesi	3	
Gitmek İstiyor	Ülkesine	Ülkesinin gelişimine katkı sağlamak istemesi	7	20
		Ülkesindeki işine devam edecek olması	1	
		Ailesine, ülkesine, kültürüne özlem duyması	5	
		Türkiye’de mutsuz olması	2	
	Diğer Ülkelere	Daha iyi bir yaşama, eğitim tecrübesi ve uluslararası deneyime sahip olmayı arzulaması	5	
Belirsiz (koşullara göre)	Türkiye, Ülkesine, Diğer Ülkelere	Henüz bir kanaatinin hasıl olmaması	4	26
		Eğitiminde başarılı olması	1	
		Eğitim sonrasında burs bulması	6	
		Kariyer ve iş durumunun belirleyici olması	15	
Toplam				54

Tablo 15'e göre katılımcıların büyük bir çoğunluğunun mezuniyet sonrası kararlarını, buradaki iş/okul fırsatlarını belirleyecektir. Bununla birlikte önemli bir kısmı ise ailesine ve ülkesine özlem duyması veya buradaki edindiği tecrübeyi ülkesine aktarmak istemesi sebebiyle ülkesine geri dönmeyi planlamaktadır. Çok az bir kısmı ise burada ailesiyle birlikte ikamet ettiği için Türkiye'de kalmayı istemektedir.

Şunu da söylemeliyiz ki katılımcıların öğrenim gördüğü birimden, üniversiteden, yaşadığı şehirden, Türkiye'den veya Türk insanından memnun olma durumu ile burada kalmayı arzulaması arasında her zaman yakın bir ilişki bulunmamaktadır. Sözelimi birey burada düşük yaşam doyumuna sahip olmasına rağmen farklı sebeplerden ötürü Türkiye'de kalmayı düşünebilmektedir. Örneğin A37 [Erkek-Sudan-Müslüman], K37 [Kadın-Filipinler-Hristiyan]'nin Türkiye'deki yaşam tecrübesi boyunca memnun olmadığından söz etmektedir: *“(Türk) toplumuna (pozitif) bir şekilde giriş yapamadığı için, toplum ve insanlardan çekiniyor. Ya da yemekten dolayı bir yerden uzak duruyor. Ya da onların (Türklerin) keyifleri sürekli değiştiği için (onlardan uzak duruyor). Ya da o (katılımcı) sadece Uzak Doğuluları ya da yabancıları, bazıları Afrika ülkelerinden (gelenleri) sevdiği için (çoğunlukla onlarla arkadaşlık yapıyor). O öyle olabilir. Ya Türkleri çok sevmeli ya da Türklerden bazı tepkiler, negatif tepkiler geldi ondan dolayı sevmedi, öyle düşündüm.* K37 [Kadın-Filipinler-Hristiyan] de -eşi A37 [Erkek-Sudan-Müslüman] ile yaptığımız mülakat öncesinde- Türkiye'de önemli uyum sorunları yaşadığını belirtmiş, bununla birlikte mezuniyet sonrası doğacak iş imkânına göre Türkiye'de kalabileceğini belirtmektedir: *“Evli olduğum için eşime de saygı duymak durumundayım. O şimdi yüksek lisansını yapıyor ve işi var. Burada kalma şansımız var. Belki ben de okulu bitirince başka fırsatlar elde edeceğim. Öyle olursa burada kalırım. (Hem eşim hem doktora için). Öncelikle eşim için. Ama benim için de yeni fırsatlar çıkarsa kalırım. (Yani burada yaşamam sorun) değil. Karşıma çıkacak fırsatlara bağlı (bir şekilde sonsuza kadar burada yaşayabilirim).”*

Ekonomik kazanç sağlama, lisans-lisansüstü diploması edinme, sosyal refaha kavuşma gibi motivasyonlar öğrencilerin hem Türkiye'ye gelişini hem de mezuniyet sonrası durumunu belirlemede çekici unsur olarak dikkat çekmektedir. Çalışmamızın ilerleyen aşamalarında da yer yer temas edileceği üzere, yukarıda saydığımız motivasyonlar, kimi zaman öğrencilerin Türk kültürü ve yerel halkla karşı ilgisiz oluşuyla bağlantılı gözükmektedir. Bununla birlikte özellikle bireysel imkânlarıyla burada bulunanlar için

Türkiye, Batı'ya açılan bir kapı, bir tampon bölge görevi görmektedir. Savaş ve toplumsal-siyasi baskı ortamından uzaklaşmak için burada bulunan kimi öğrenciler, burada edindikleri oturma izni, vize, diploma gibi bireysel kazanımlarla Batı topraklarına daha kolay ulaşma imkânı edinmeyi hedeflemektedir.

3.4. Yaşadıkları Problemler

Farklı dil, din, etnik kökene sahip olan yabancı uyruklu öğrenciler, öğrenim gördükleri birimlerde, barındıkları yerlerde veya yaşadıkları muhitte gerek kendi iç dinamikleri gerekse de taşıdıkları farklı desenler sebebiyle birtakım sorunlarla karşılaşabilmektedir. Çalışmamızda bu öğrencilerin yaşadığı barınma, akademik, ekonomik, psikolojik-sosyolojik (aile/vatan hasreti, ayrımcılık, uyum) problemlere bu başlık altında temas etmeye çalışacağız.

3.4.1. Barınma Problemleri

Çalışmamızın “Giriş” kısmında belirttiğimiz üzere katılımcıların 30'u (%55) kamu yurtlarında, 8'i (%15) özel yurtlarda, 16'sı (%30) ise özel evde ikamet etmektedir.

Tablo 16:
Katılımcıların Barındıkları Birim

Geliş Şekli	Barındığı Yer	Sebebi	Sayı
Bireysel imkânlarıyla	Özel ev	-Ailesiyle birlikte iltica etmesi, -Ev ortamının yurda nazaran daha ekonomik olması -Ülkesine sıklıkla gitmesi	12
	YURTKUR	Ekonomik olarak yoksunluk içerisinde olduğu için ücretsiz bir şekilde barınması	1
TDV bursiyeri	TDV Yurdu	TDV bursiyeri olması	1
Türkiye Burslusu	Özel ev	-Ailesiyle birlikte ikamet etmesi -Bursunun kesilmesi	4
	Devlet/özel yurt	Türkiye Burslusu olması	36
Toplam			54

Tablo 16'ya göre, bireysel imkânlarıyla ülkemize gelenlerin büyük bir kısmı özel evde ailesi veya arkadaşlarıyla kalmayı; bursu olarak gelenler ise TDV/YTB tarafından kendilerine belirtilen kamu ve özel yurtlarda kalmaktadırlar.

Daha önceden yapılmış çalışmalarda öğrencilerin burslu ve burssuz oluşu ile ilgili bir ayırım gözetilmeden elde edilen bulgular, katılımcıların çoğunluğunun yurtda barındığını göstermektedir. Örneğin, Çelik (2013, s. 108)'in araştırmasında yer alan 142 katılımcının

105'i devlet yurdunda, 28'i arkadaşlarıyla birlikte kiralık bir evde, 4'ü özel evde, 3'ü yalnız başına kiralık evde, 2'si ise ailesinin yanında kalmaktadır. Yardımcıoğlu ve diğerleri (2017, s. 229)'nin çalışmasına katılan öğrencilerin ise %37'sinin devlet yurdunda, %33,3'ünün kiralık evde, %16,4'ünün özel yurtlarda, geriye kalan %13,1'lik kısmı ise sivil dernek/cemaat evinde/yurdunda (%7,0), ailesiyle ve diğer yerlerde kaldıkları anlaşılmaktadır.

Çalışmamızda yer alan katılımcıların barındıkları birimde yaşadıkları problemlere göz atacak olursak, öğrencilerin a) çoğunluğu -29 katılımcı- barındıkları yerde herhangi bir sorun ile karşılaşmadıklarını, b) geri kalan 25'i ise bir veya birden fazla sorun yaşadıklarını ifade etmektedirler.

a) Sorun yaşamadığını ifade edenler, özellikle YTB öğrencileri, yurdun sosyo-kültürel aktivite düzenlemesinden, yurt görevlilerin sorun çözme odaklı olmalarından, kendilerine nezaketle yaklaşmalarından; özel evde kalanlar ise apartman sakinlerinin dostça ve misafirperver yaklaşımlarından ötürü memnuniyetlerini belirtmektedir. K3 [Erkek-İran-Müslüman], yurt yetkililerin özellikle yabancı uyruklu öğrencilere yönelik pozitif bir tutuma sahip olduklarını, örneğin onlar için sosyo-kültürel geziler düzenlendiğini ve bu durumun yerel öğrencileri rahatsız ettiğini şöyle açıklamaktadır: *“KYK yurdundan çok memnunum. Çok iyi. Bir de yabancılara çok iyi davranıyorlar. Yani o kadar iyi davranıyorlar ki Türkler şikâyet ediyorlar. Bazen gerçekten, bazen görüyorum, diyorlar ki “hep gezilere yabancıları götürüyorlar”.*

Bireysel imkânlarıyla ülkemize gelmesi sebebiyle yurttan barınma imkânı bulamayan K10 [Kadın-Doğu Türkistan-Müslüman], yabancı uyruklu öğrenci olduğu için komşularının şefkatli tavırlarından şöyle söz etmektedir: *“Yabancı olduğumuz için bir dışlama ile karşılaşmadım). Ev sahibimiz de çok tatlı bir teyze. (Hatta bize yardımcı olmaya çalışıyor). Her konuda yardımcı olmaya çalışıyor. Annemiz gibi oldu. Kızı gibi seviyor gerçekten. İki senedir (de) orada kalıyorum.”*

Tablo 17:
Barındığı Birimde Sorun Yaşamayanlar

Barındığı Birim	Sebebi	Sayı
Devlet/Özel Yurt	Barındığı yurdun yeterli düzeyde sosyo-kültürel aktivite düzenlemesi, Yurt görevlilerin sorun çözme odaklı olmaları ve kendilerine nezaketle yaklaşmaları	17
Özel ev	Apartment sakinlerinin dostça ve misafirperver yaklaşımları	12
Toplam		29

b) Öğrencilerin bireysel özelliklerinin yanı sıra dini-kültürel uzaklık durumları, sahip oldukları davranış kalıpları barındıkları yerde birden fazla sorunla karşılaşmasına yol açabilmektedir. Kendilerinin beyan ettiği sorunlar şu şekildedir: b1) dini-kültürel içerikli yoğun yurt programı, b2) gürültülü ortam, b3) hijyen sıkıntısı, b4) yurdun fiziksel durumu ile ilgili genel sıkıntılar, b5) barınacak yer bulma konusunda sorun, b6) dil sorunundan dolayı iletişimsizlik, b7) yurttaki katı kurallar, b8) son giriş saatinin erken oluşu, b9) yabancı oluşu veya dini/kültürel uzaklık nedeniyle dışlayıcılık, b10) odaların çok yoğun oluşu b11) yemek sorunu...

Bu sorunları dile getiren öğrencilerden birkaçından alıntı yaparak örneklendirmek gerekirse; b1) K5 [Kadın-Moğolistan-Müslüman], barındığı yurttaki kendilerine sunulan okuma programının yoğunluğundan şikâyet etmektedir: *“(Kaldığım yurt) güzel ama her günümüze bir sohbet koyuyorlar. Derslerle birlikte yoğun oluyor. (Program) 1 ya da 1,5 saat (sürüyor) ama (üstüne üstün) öğrenciler geç geliyor. (Bu yüzden YURTKUR’da kalmayı yeğlerim, çünkü daha avantajlı).”*

Benzer problemle karşılaşan K37 [Kadın-Filipinler-Hristiyan] ise mensubu olduğu dini gelenek sebebiyle olsa gerek ki bu dini-kültürel içerikli programa katılmak istemediğini, hatta bunun için Türk öğrencilerle arasına mesafe koyduğundan söz etmektedir: *“(Yurttayken) Türklerle arama mesafe koydum, bir araya gelmemeye çalıştım. Bir araya geldiğimiz durumlar olduysa da benim için zor oluyordu. (Çünkü) farklı şeyler istiyoruz. Mesela kültürel içerikli partilere (etkinliklere) gidiyorduk. Çoğu bunlara gitmeyi seviyordu. Ben bunlardan hoşlanan birisi değilim. (Bu partiler de) çoğunlukla kültürel ve dini içerikli şeyler. Özellikle dini şeyler. Benim ilgimi çekmeyen şeyler anlatıyorlardı. Gitmeye zorluyorlardı. “Bir daha beni zorlamayın, gelmem!” dedim. Bir de bir kez gittin mi çıkamıyorsun, gittiysen bitene kadar kalmak gerekiyor. “Gelmek ister misin?” diyorlardı. (Ben de bir şekilde) içeriği bilmeden gidiyordum.”*

Bu yönüyle dini-kültürel yoğun yurt programı kimi katılımcılar için bir kültürel bariyer görevi ifa etmektedir. Kültürel bariyerlerin bireyin yabancı kültüre karşı olan tepkisini negatif bir şekilde etkilemesi gerçekliğinden yola çıkarak, o kültürü sevimsiz bulmasına, ondan uzaklaşmasına, olumsuz değerlendirmesine yol açtığını söyleyebiliriz (Torbiörn, 1988, s. 171).

b2) K53 [Erkek-Afganistan-Müslüman] Türk öğrencilerin geç saatlere kadar uyanık kalarak diğer oda sakinlerini rahatsız etmelerinden şikâyet etmektedir: *(Kaldığım yer*

bence) bizim için iyi. Sorun bizde var. Mesela bizim yaşımız... biraz yaşlıyız... o yüzden... (birlikte kaldığımız) öğrenciler 18-20 (yaşlarında)... Mesela sürekli günlük kütüphaneye gelirim. Akşam gecelerde 11'de, 12'de, 1'de uyumak istiyorum, yatmak istiyorum. Ama onlar mesela (gece yarısı) 3'te, 4'te (yattıyorlar)... Biraz ses çıkartıyorlar... Türk öğrenciler.”

b6) Gerek yabancı uyruklu öğrencilerin Türkçe öğrenmeden ülkemize gelmeleri gerekse de yerel öğrencilerin İngilizceyi konuşabilme yetisine sahip olmamaları, yabancı uyruklu öğrencilerin Türkiye tecrübesinin özellikle ilk dönemlerinde dil kaynaklı iletişim sorunu yaşamasına ve kaygılanmasına yol açmaktadır.

K20 [Kadın-Rusya-Müslüman], barındığı yurttan dilden dolayı problem yaşadığını belirtmiştir: “(Kaldığım yerde) dil açısından (sorun) yaşıyordum ilk zamanlarda, kendimi ifade edemiyordum. O yüzden çok sıkıntı yaşadım. Birkaç oda değiştirdim. Ondan sonra da başka (sorun) yaşamadım. (O zamanlar kendimi ifade ederken) İngilizce şey yapmaya çalışıyordum, Türkçe de çalışıyordum ama oda arkadaşlarım “Türkçe anlamıyorum” diye bana biraz farklı davranıyorlardı. (Mesela) benim hakkımda dedikodu ediyorlar, benim önümde, zaten anlamıyorum diye (ama aslında) anlıyordum (ve onlara) söylüyordum. (Onlar da) şaşırtıyorlardı (ve) sonra utanmaya başlamışlardı... Ama sadece bir ay içinde (idi bütün bu anlattığım sorunlar). (Sonrasında) başka bir şey olmadı.”

b8) Yabancı uyruklu öğrenciler barındıkları devlet yurdunda, içeriye son giriş saatinin - mülakat neticesinde edindiğimiz bilgiye göre- gece 11'de oluşu nedeniyle şikayetçi olmakta ve bu sürenin daha geç vakitte olmasını arzulamaktadırlar. Böyle bir talepte bulunmalarını K34 [Erkek-Gana-Müslüman] şöyle açıklamaktadır: “Kurallar... şu giriş-çıkış saatleri... yani hiç olmazsa... Yani saat (gece) 11, bana göre üniversite öğrenciye göre biraz erken yani. (Bunun sorun oluşu) sadece bizde değil yani herkes konuşuyor. Herkes yani bildiğin herkes konuşuyor. Oda arkadaşlarımdan hepsi Türk. Her zaman öyle bir şikâyet geliyor onlardan da. Yani ben zaten Gana'dayken en geç (akşam) saat 9-10'da evde oluyorum ama şimdi ben okuldayım. Mesela kütüphaneden geldik, kütüphaneden geliyorum... dün mesela saat gece 1'de döndüm ben kütüphaneden. Eee saat 11 bizim için biraz sıkıntı.”

b9) Dil, kültür, etnisite, renk ve dini inanç açısından farklılık arz eden yabancılar potansiyel olarak “öteki” olarak addedilip, oluşan önyargı ve stereotiplerden dolayı yabancı düşmanlığına, ırkçılığa ve ayrımcılığa maruz kalabilmektedir (Demirhan, 2017,

s. 556). Kimi öğrenciler barındıkları yurttaki diğer öğrenciler veya yöneticiler tarafından, mensubu olduğu dini inanç sebebiyle baskı gördüğünü veya propagandaya maruz kaldığını belirtmektedir. Bu durum öğrencilerin dini-kültürel bir yabancılaşma duygusuna kapılmasına yol açabilmektedir.

Bu hususta yaşadığı sorunları K46 [Kadın-İran-Müslüman] şöyle anlatmaktadır: *“(Yurda) bir defa gittim yani. (Çünkü orası özel bir yurt. Eğitimi de özel, D*** adı üzerinde...) Herkes kapalı (tesettürlü). Bir de dini eğitim verecek. Benden birkaç kişi (öğrenci) sordu “sen Şii misin, Sünni misin?”, ben dedim “benim için fark etmez neden soruyorsunuz?” Çok merak ediyorlardı. Ama bir sıkıntı falan yaşamadım. (Neticede Şii olduğumu söylemedim) bazen “ben (Şii’yim)” dedim, sonra “tamam” dediler. Ben zaten çok sosyal bir insan değilim. Çok arkadaşım benim yok (ama Şii’yim diye bana uzak durmaya çalıştıklarını) hissetmedim... Bir de ben Ramazan ayında sağlığım için bir sıkıntı vardı oruç tutmuyordum. Sonra yurt yemeklerine katılıyordum, (Ramazan vakti) iftar için. Ben genelde yiyordum yurt yemekleri. Sonra bir kız bana dedi: “Sen neden oruç tutmuyorsun, Müslüman mı değilsin?”. Ben dedim “Müslümanım.”, sonra dedi “senin kafanda önyargı varsa halledebilirim”. Böyle dedi. Dedim “önyargı yok, benim din eğitimim var. Çünkü İran’da çok önem veriyorlar. Yani 20 defa ben Kur’an okudum. Her şeyi biliyorum ben Kur’an’da. Ben kafama göre her şeyi yaparım yani” ... İlk (önce) çok merak ediyorlar. Yani çok yakın olmasını istiyorlar. Çok soru soruyorlar. “Ailen nasıl?”, “ne yapıyorlar?”, “Sen kaç kardeşsin?” ... Bu din meselesini (soruyorlar)... “Sevgilin var mı, yok mu? İran’da nasıl?”. Çok merak ediyorlar. Ben de anlatıyordum. Tuhaf davranmıyorlar. Ama baya soruyorlar. Baya soruyorlar. (İran’da bir yabancıya bu kadar sorulmaz).*

b11) Türklerle olan kültürel uzaklıktan ötürü en fazla sorun yaşayanlardan olan Afrikalı öğrenciler, yemek konusunda şikâyet etmektedirler. Özellikle Türkiye tecrübelerinin ilk dönemlerinde, damak tadından (kültürel uzaklık) dolayı az yemek yediklerini belirtmektedirler. Özçetin (2013, ss. 82-83) de bu konuya temas ederek öğrencilerin en fazla zorlandığı hususların başında yemek kültürünün farklı oluşunu sıralamaktadır. Öğrencilerin geneline baktığımızda ise, yurttaki yapılan yemeklerle ilgili yemeğin yağlı olması ve sıklıkla benzer yemeklerin çıkıyor olması konusunda şikayetçi oldukları anlaşılmaktadır.

Tablo 18:
Barınma Problemleri ve Çözüm Önerileri

Sebeup	Başu çıkma Yöntemi	Çözüm Önerisi	Sayı
Dini-kültürel içerikli yoğun yurt programı	Programa katılmamak, İsteksizce katılmak	Özel ve devlet yurtlarında öğrencilere uygulanacak programlarda dini-kültürel arka plan dikkate alınarak, programa katılım seçmeli bir hale getirilebilir ve onların bireysel gelişimine, akademik hayatına, kültürlenmesine katkı sağlayacak aktivitelerin olmasına özen gösterilebilir.	2
Gürültülü ortam	İkaz etmek	Yurt idaresi tarafından, özellikle Türk öğrencileri gece yarılarna kadar gürültü yapmaları hususunda uyarılmalıdır.	5
Hijyen sıkıntısı	Kabullenmek		1
Yurdun fiziksel durumu ile ilgili genel sıkıntılar	Kabullenmek		3
Barınacak yer bulma konusunda sorun	Yardım istemek	Özellikle TDV ve YTB aracılığıyla gelmeyen yabancı uyruklu öğrencilerin, üniversite ve YURTKUR iş birliğiyle yurtlara yerleştirilmesine kolaylık sağlanmalıdır.	1
Dil sorunu nedeniyle iletişimsizlik	Belli bir süreliğine iletişim kurmamak	Yabancı uyruklu öğrenciye oda arkadaşı olarak hem Türkçe hem İngilizce (veya yabancı öğrencinin kullandığı dile göre) konuşabilecek bir öğrencinin belirlenmesi. Böylelikle hem öğrencinin Türkçe öğrenme süreci hızlanacak, hem de iletişim kurma ve kültürlenme konusunda problem yaşamayacaktır.	2
Yurttaki katı kurallar	Kabullenmek		2
Son giriş saatinin erken oluşu	Kabullenmek	YURTKUR bünyesindeki görevlilerinin, son giriş saati konusunda tekrardan değerlendirme yapıp, durumu istişare etmesi.	4
Dışlayıcılık	Kültür şoku ve dezentegrasyon	Apolojist ve partikularist bir anlayıştan ziyade, daha bütünleştirici ve yapıcı bir üslupla öğrenciyi çokkültürlü ortama hazırlaması	3
Odaların çok yoğun oluşu	Şikâyet ve kabullenmek		2
Yemek sorunu	Şikâyet ve kabullenmek	Mülakatlar neticesinde, Türklere kültürel açıdan -diğerlerine nazaran- daha uzak olan toplumun Afrikalılar olduğu ve bu kültürel farklılık sebebiyle yemek (damak tadı) konusunda büyük problemler yaşadıkları görülmektedir. Bu öğrencilerin yoğunluğu da baz alınarak belirli periyotlarda kendi yörelerine ait yemek pişirilmesine müsaade etmek veya yurt aşçıların bu görevi üstlenmesi.	
Toplam			25

Çalışmamızda katılımcıların dini tutum ve davranışlarını şekillendirmede, barındıkları yurtlarda/evlerde sorun yaşamasında dini cemaatlerin ne tür bir etkiye sahip olduklarını öğrenmeye çalıştık. Bu hususa temas eden önceki çalışmalardan biri olan Güllü (2010, ss. 219-220)'nün araştırmasına göre yurtlarda kalan öğrencilerin büyük çoğunluğu (%80,9), kaldıkları yurt ve cemaatin dini etkinliklerine büyük oranda katıldığını ve

bununla birlikte bu cemaatlerin öğrencilerin dini algılama ve yaşamlarına etkili olduğunu aktarmaktadır (Güllü, 2010, s. 219-220).

Katılımcıların demografik bilgilerini tespit etmeye yönelik kendilerine “*Nerede kalıyorsunuz?*” şeklinde bir sorarak 5 şık (a. Devlet yurdu (KYK), b. Özel yurt, c. Cemaat yurdu, d. Cemaat evi, e. Özel ev) arasından birisini tercih etmelerini istedik. Bunun neticesinde 54 katılımcıdan hiçbirisinin “c. Cemaat yurdu” veya “d. Cemaat evi” cevabını vermediğini gördük. Mamafih, Güllü (2010, s. 217)’nün yaptığı çalışmaya 2009-2010 yılında Türkiye’de öğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilerin %29,4’ünün bir dernek, cemaati vakıf üyesi olduğu, geriye kalanların (%70,6) ise herhangi bir üyeliği olmadığı bilgisine ulaşmıştır.

Önceki çalışmalarda cemaat evinde veya yurdunda barınan yabancı uyruklu öğrenciler bulunurken, çalışmamızdaki hiçbir katılımcının bu nitelikte olmamasının sebeplerini şu şekilde açıklayabiliriz:

1. Çalışmamızda yer alan katılımcıların büyük bir çoğunluğu TDV/YTB Bursları ile ülkemize gelmektedir. Yukarıda da değinildiği üzere bu imkânlarla ülkemize gelen öğrenciler, YTB ve TDV’nin belirlediği devlet/özel yurtlarda kalabilmektedir.
2. a) YURTKUR biriminde barındığı süre zarfında bursu sonlandığı için yurttan ayrılmak zorunda kalan, b) bireysel imkânlarıyla geldiği için kendi arzusuyla özel evde kalan öğrencilerin; 15 Temmuz 2016 tarihinde ülkemizde gerçekleştirilen darbe girişiminden sonra herhangi bir dini cemaate mensup olmaya yanaşmadığı ve bundan ötürü herhangi bir dini cemaate ait yurt/evlerde barınmadığı kendi sözlerinden anlaşılmaktadır. Bundan ötürüdür ki dini cemaat faktörünün yabancı uyruklu öğrencilerin Türkiye tecrübesi üzerindeki etkisini konu edinemediğimizi ve bu yönde bir bulguya erişemediğimizi belirtebiliriz.

3.4.2. Akademik Problemleri

Araştırmamızda yer alan a) 54 katılımcıdan 28’i akademik anlamda önemli bir sorunla karşılaşmadığını; b) 26’sı ise başta dilsel olmak üzere birtakım sorunlarla boğuştuğunu belirtmektedir.

Tablo 19:
Akademik Problem Yaşama Durumu

Durumu	Sebeup	Sayı
Yaşamamakta	-Arkadaşları kendisine sevecen yaklaşmakta ve ders notu paylaşarak/kendisine konu anlatarak dersi anlamasına yardımcı oluşu, -Hocaları mütevazi, İngilizce konuşmakta ve yabancı uyruklu öğrenci oluşundan dolayı dil problemini aşmada kolaylık sağlaması	28
Yaşamakta	Dil problemi, öğretim elemanı ilgisizliği, akademik kaliteyi yetersiz buluşu, TÖMER eğitimi sonrası Akademik Hazırlık aşamasının kısa ve yetersiz oluşu, Danışman atama sisteminin tesadüfi (rastlantısal) oluşu, Devamsızlık hakkının yetersizliği, öğrenim gördüğü birimi değiştirme zorunluluğu	26
Toplam		54

a) akademik sorunlarla yüzleşmeyen öğrenciler ekseriyetle a1) arkadaşlarının kendisine ders notu paylaşarak/dersi anlatarak ders anlamasına yardımcı oluşlarından a2) hocalarının mütevazi/yardımsever oluşlarından ve a3) yabancı uyruklu öğrenci oluşlarından ötürü hocalarının dil problemini aşmalarına kendilerine yardımcı oluşlarından söz etmektedirler.

a1) K43 [Kadın-Mısır-Müslüman], yabancı öğrenci oluşunun bir dezavantajdan ziyade bir fırsat olduğunu ve kendilerine sunulan eğitim ortamının kültürlerarası etkileşim için önemli bir enstrüman olarak hizmet ettiğinden söz etmektedir: *“Buradaki öğretmenlerim çok iyiler. Fakültenin geri kalanı hakkında bilgim yok ama TÖMER’dekiler çok iyiler. Bizim için ikinci bir aile gibiler. Buradaki herkes çok yardımsever... Çok fazla farklı ülkeden gelen öğrenci var (ve) bu sebeple çok fazla farklılığımız var ama iyi geçiniyoruz. (Burayı) büyüleyici buluyorum... Farklı insanlardan çok fazla şey öğrendim. En iyi arkadaşım Çinli (mesela). (Çokkültürlü bir ortamda bulunduğumdan ötürü, bireysel olarak) buraya geldiğimden bu yana çok değiştim.”*

Bu durum Ting-Toomey ve Kurogi (1998, ss. 204-205)’nin formüle ettiği “facework management” teorisi ile anlaşılabilir. Onlara göre göçmen, kültürlerarası iletişim kazanma esnasında “etkileşim” kabiliyetlerini geliştirerek, bireysel farklılıkları anlamaya çalışmakta ve bu farklılıkları bir dezavantajdan ziyade bir zenginlik olarak addetmektedir

a2) K53 [Erkek-Afganistan-Müslüman] ise okul ortamındaki hocalarının mütevazi yönüne vurgu yaparak, daha önceden bulunduğu eğitim kurumlarında böyle bir durumla karşılaşmadığını ve bu sebeple şaşkınlık yaşadığını ifade etmektedir: *“(Hocalarla aram) çok iyi. Özellikle ben yüksek lisansı Hindistan’da, lisansı Afganistan’da (yapmışım). (Hocaların) bu kadar çok iyi davranmasını görmedim ben. Arkadaş olarak (görüyorlar*

bizi ve) elleriyle kahve veriyor, çay veriyor. Ama hiçbir yerde öyle şeyler yapmıyorlar (ve) bütün öğrencilere (karşı) öyleler. Herkese, yani çok iyi davranıyorlar. (Hocalar) çok mütevazı. Başka ülkelerde öyle yapmıyorlar. Pakistan'da, Hindistan'da hiçbir zaman (böyle bir şeyle karşılaşmadım). O yüzden ben çok memnunum. Ben gelmeden önce (burada önceden eğitim almaya gelen bir Afgan) bir arkadaşşıma sordum. Bir arkadaşım geçen sene yeterlilik sınavına girmiş, bana dedi ki "Hocalar çok iyi, çok iyi davranıyorlar. Siz gelince öğrenebilirsiniz." Ben gelince fark ettim. (Bu tecrübemi Afganistan'daki arkadaşlara anlatıyorum), bazen şaşırıyorlar. Çünkü bizim biraz eğitimimiz biraz hocalar çok iyi davranmıyorlar. Diktatör gibi davranıyorlar mesela bizim ülkemizde, sistem öyledir."

a3) K25 [Kadın-Irak-Müslüman], öğrenim gördüğü bölümde hocasının dersi İngilizce anlatmasının, dil problemi yaşamamasına neden olduğunu şöyle anlatmaktadır: "(Hocalarla aram) çok iyi. (Bana) yardım ediyorlar hatta. Biz Irak'ta lisansı İngilizce de okuyoruz, o yüzden mesela bir hoca İngilizce anlatıyor. Öyle bir durum da var... O yüzden çok yardımcı oldular."

b) Çalışmamızda da b1) katılımcıların bir çoğu -17 katılımcı- eğitim dilinin Türkçe olduğu bir sistemde dersi anlamakta zorlandığını belirtmekte, hocaların dersi İngilizce anlat(a)mamasından ötürü şikayet etmekte, Türkçe sorununu tolere etme adına hocaların gerek dersi yavaş anlatmamasına ve not dağılımında bu dezavantajlı durumlarını göz ardı etmelerine sitem etmektedir. Bu katılımcılar ayrıca dilden dolayı sınıf arkadaşlarıyla akademik ve sosyal konularda yeterince etkileşime geçemediklerini belirtmektedir.

b1) K33 [Erkek-Zimbabve-Hristiyan] öğretim dilinin Türkçe olması nedeniyle yaşadığı sorunu, İngilizce notlar alarak telafi etmeye çalıştığını belirtmektedir: "(Okulda) benim için en büyük sorun dil sorunuydu. TÖMER'de hocalar yavaş konuşuyor mesela, basit Türkçe konuşuyorlar. Ama kendi bölümünüze geçtiğinizde hocalar çok hızlı konuşuyor. Hocalarımdan biri hızlı konuştuğunda "yavaş konuşabilir misiniz?" diye sordum. Bunu yaptığında, daha rahat anladım. Birinci dönem böyle bir problemim vardı. Bu yüzden derse katılıyordum ama yurda dönüp kendi kendime İngilizce notlarımdan çalışıyordum. Ders Türkçe ama ben anlayabilmek için İngilizce notları okuyorum. (Arkadaşlarıma), sohbet ederken ya da yemekten onlara bu konudan, bir şey anlamadığımdan bahsediyordum. Ama bu konuda yapılacak bir şey yok. Kendi kendime halletmem gerekiyor."

Bu hususta bazı öğrenciler -örneğin K37 [Kadın-Filipinler-Hristiyan]- hocaların İngilizce yeterliliklerini arttırması gerektiğini belirtmektedir. *“(Hocaların İngilizce konuşmaması onlarla) ilgili önemli bir sorun. Yabancı dil konuşmıyorlar. Birleşik Krallık’ta ya da Birleşik Devletleri’nde öğrenim görmüş hocalarımız bile İngilizce konuşmuyorlardı. Türkçe konuşuyorlar. Evet mesela psikolojide, isim vermeyeceğim ama, Londra ve Amerika’da eğitim almış hocalarımın odasına gidiyorum, ama İngilizce konuşmuyorlar. Benimle İngilizce konuşan sadece iletişim fakültesinden bir hoca var.”*

Ayrıca öğrenciler eğitim dili İngilizce olacağı resmî olarak ilan edilen bir dersin, belirtilenin aksine Türkçe işlendiğinden söz etmektedirler. Bu durum kendilerinin hayal kırıklığı yaşamasına yol açmaktadır. Katılımcılar, bu mağduriyetin önüne geçilmesi için dersin ilan edilen dilde işlenmesini talep etmektedirler: A37 [Erkek-Sudan-Müslüman]: *“Okullarda yani bu eğitim dili konusu var ya, dersler Türkçe olduğu için, onu da biraz iyi bir şey yapmaları lazım... İngilizce olan dersler, İngilizce olsun; Türkçe olan dersler Türkçe olsun. Ama maalesef bazı yerlerde ders İngilizce ama Türkçe yapıyor (K37 [Kadın-Filipinler-Hristiyan] başını sallayarak ve “Evet!” cevabını vererek eşini onaylamakta). O yapıyor. Tabi ki ben şey duydum onu, Sakarya’da bazı yerlerde olabiliyor yani. (Biz İngilizce seçiyoruz), sonra istediğin gibi gelmiyor. Bu var.”*

Yabancı uyruklu öğrenciler Türkçe dilini kullanma becerisine Türk öğrenciler kadar sahip olmadıkları için, bu dezavantajlı durumu telafi etme adına, Türk öğrencilere kıyasla, ders çalışmaya daha fazla zaman ayırmaktadırlar. A5 [Kadın-Türkiye-Müslüman]: *“Yabancı öğrencilerin şöyle bir sıkıntısı var. Yeni öğrendikleri bir dilde farklı, yeni bir dil öğreniyorlar ve o dil üzerinden de eğitim almaya çalışıyorlar. Tabii ki çok zor. Öyle olduğu için, ekstra bizden kat kat fazla efor sarf etmeleri gerekiyor. Bu anlamda biraz tabi zor. Yani kavrama ve sonrasında hayata geçirme anlamında...”*

Yabancı uyruklu öğrencilerin dersi anlaması için ders esnasında ve dışında Türk öğrencilerin onlarla gerek ders notu paylaşarak gerekse de dersi anlatarak destek olmalarının, akademik olarak başarılarını arttırdığını yukarıda belirtmiştik. Bununla birlikte Türk öğrencilerinin de ders yükünün fazla oluşu, onların da yoğunluklarını arttırmakta ve bu durum Türk öğrencilerin yabancı uyruklu öğrencilere akademik destek sağlamasını zorlaştırmaktadır.

A6 [Kadın-Türkiye-Müslüman]: *“Aslında ben de çok (yardım) yapmıyorum. Hani benim düşüncem böyle alıp gerçekten hani onlara en üst düzeyde eğitim verebilmek ama*

gerçekten şartlar hiç olumlu değil çünkü biz de yoğun bir süreçten geçiyoruz. Hiç zamanımız olmuyor. Benim yapabileceğim tek şey notları paylaşmak oluyor. Onu da zaten Türkçe yazıyor. Ben onu da nasıl anlatabilirim, onu da çok fazla bilmiyorum. O yüzden çok fazla vakit olmuyor.”

Geriye kalan katılımcılar ise b2) Türk hocalarının öğrencilere yeterince zaman ayıramamalarından, b3) akademik kalitenin yetersizliğinden, b4) TÖMER eğitimi sonrası Akademik Hazırlık aşamasının kısa ve yetersiz olduğundan, b5) danışman atama sisteminin tesadüfi oluşun uzmanlaşmayı desteklemediğinden, b6) devamsızlık probleminde, b7) mensup olduğu dini inanç ve etnik kökene yönelik ülkesinde yapılan baskı nedeniyle, dini eğitim verilen bölümden başka bir bölüme geçmek zorunda kalışından, b8) üniversitede öğrenci yetiştirmeye ve akademik gelişime katkı sunmaya gereken önem verilmediğinden ötürü bir hayal kırıklığı yaşadığını ve akademik olarak problem yaşadıklarını belirtmektedirler.

b2) K3 [Erkek-İran-Müslüman] hocaların özellikle lisansüstü öğrencilere vakit ayıramamasından şikayetçidir: *“Fakültede mesela ben doktora öğrencisiyim. (Ders) çalışmak istiyorum. Motivasyonum var böyle ama hocalar ilgilenmiyorlar. (Çünkü) çok yoğunlar. Çok yoğunlar. Projeleri var... Böyle yani bilimsel şeylerle öyle... (Esasen bu sorundan diğer Türk arkadaşlar da muzdarip). Hepsiyle öyle. Bu yabancıya bağlı değil.”*

b4) Türkçe Hazırlık Dil Kursu’nu C1 seviyesinde bitirenlere, Türkiye Burslusu olanlara zorunlu olarak akademik becerilerini artırma, akademik araştırma-yazmayı öğretmek amacıyla Akademik Türkçe Kursu eğitimi verilir (Türkiye Bursları, t.y.e, s. 14).

K45 [Kadın-Afganistan-Müslüman] TÖMER eğitimi sonrasında kendilerine verilen bu kurs süresinin kısa oluşundan şikâyet etmektedir: *“Okul iyi, derslerden de memnunum, ben her şeyden memnunum. (Dil kursunu da) geçtim bitirdim ama akademik Türkçe başladı. Akademik Türkçeden hiç memnun değilim ben. Çünkü aslında akademik değil böyle cebir gibi, kitaplara baktım iyi ama akademik Türkçeyi bir ayda öğrenemeyiz biz. Zaman yetersiz. (Bu durumu) hocalara hep söylüyorum. Onlar da bir şey diyemiyor çünkü YTB’nin kararı bu.”*

Öğrencilerin Türkçeyi öğrenmek için TÖMER’de 1 yıllığına eğitim almaktadır. Mamafih Yardımcıoğlu ve diğerleri (2017, s. 250)’nin belirttiği üzere bu sürecin onların dil becerisinin ve akademik becerisinin gelişmesi için yeterli bir süre olmadığı

anlaşılmaktadır. Onlara göre bu sorunu telafi etme adına TÖMER’de ayrıca akademik eğitim alma imkânının sunulması gerekmektedir.

Yabancı uyruklu öğrencilerin akademik olarak yetersiz ve başarısız olmalarında dil sorunu yani Türkçeyi iyi kullanamamaya ilaveten akademik olarak yetersiz bir durumda olmalarının da öğrencilerin Türkiye’deki eğitim düzeylerini olumsuz etkileyen başat sebeplerden olduğu göze çarpmaktadır. Öğrencilerin mülakat dışında alan bilgisini ölçecek sözlü-yazılı bir sınava tabi tutulmamaları ve bölüm tercihlerini ekonomik kazanıma göre belirlemeleri de başarısızlığı perçinleyen sebepler arasında sayılmaktadır (Şahin ve Demirtaş, 2014, s. 108).

b8) K39 [Erkek-İran-Müslüman], Batı ülkelerinde ve kendi ülkesinde doktora öğrencilerinin aktif bir şekilde eğitim hayatına katıldığı ve öğretim üyesi hocaların lisansüstü öğrenciyi akademik olarak yetiştirmeye çalıştığını ama burada böyle bir olguyla karşılaşmaması nedeniyle yaşadığı hayal kırıklığından şöyle söz etmektedir: *“Bakarsanız Amerika’ya baksanız ya Avrupa’ya baksanız yani sen doktora öğrenci olduğunda derse giriyorsun bizim İran’da da öyledir, doktora öğrencisinin değeri çok yüksektir yani derse giriyor ders anlatıyor yani hani bir görevli olarak yani buna bakıyor bunu maaş şeyine demiyorum sadece orda bilimsel değeri. Hazırlama anlamında. Ama burada ben öyle bir şeyle ben görmedim yani sadece giriyorsun bir lisans öğrencisi gibi giriyorsun derse giriyorsun çıkıyorsun sonra sonunda da bir puan alıyorsun başarılı-başarısız bitiyor gidiyor. Ama şeyde benim beklentim bu değildi benim beklentim burada daha aktif olmak daha burada ooo masalar olması lazım yani senin benim orda çalışma alanıma göre. (Bunun için öncesinde) beni tanması lazım, (ama gel gör ki) hiç kimse bana burada çağırıp sormadı ki “sen kimsin nasılsın nerden geldin nasıl geldin” hocalar bile yapmadı.”*

Çalışmamızda yer alan katılımcıların büyük çoğunluğunun akademik olarak yaşadığı sorunların başında tahmin edileceği üzere dil sorunu gelmektedir. Yabancı uyruklu öğrencilerle yapılan diğer çalışmalar da bu öğrencilerin dil sebebiyle önemli derecede akademik problemlerle karşılaştığını göstermektedir.

Tablo 20:
Akademik Problemleri ve Başa Çıkma Yöntemleri

Sebeup	Başu Çıkma Yöntemleri	Çözüm Önerisi
<ul style="list-style-type: none"> - Hocaların dersi İngilizce anlat(a)maması, - Hocaların dersi yavaş anlatmaması - Hocaların not dağılımında, dezavantajlı (yabancı uyruklu olması hasebiyle) durumlarını göz ardı etmesi - Dil yetersizliğinden ötürü sınıf arkadaşlarıyla akademik ve sosyal konularda yeterince etkileşime geçememesi 	<ul style="list-style-type: none"> -Dersi anlamaya çalışmak, -Hocalarından dersi yavaş anlatmasını ve not dağılımında dezavantajlı durumlarını dikkate almalarını talep etmek. -Arkadaşlarından ders notu temin etmek ve onlarla birlikte dersi etüt etmek 	<p>-Bu husustaki en büyük problemin, öğrencilerin Türkçeyi öğrenmeden ülkemize eğitim almaya gelmeleri olduğu söylenebilir. Zira öğrencilerden bazıları, Türkiye'yi tercih etme sebeplerinden biri olarak yerel dili bilme zorunluluğunun olmayışını göstermiştir. Öğrenci tercihlerinde Türkçede belli bir aşamada yetkinliği olanın seçilmesi yoluna gidilebilir.</p> <p>-İkinci bir çözüm yolu olarak TÖMER eğitim veya Akademik Hazırlık sürecinin daha yoğun ve fonksiyonel olacak şekilde revize edilmesi gösterilebilir.</p>
Türk hocalarının öğrencilere yeterince zaman ayır(a)maması	Şikâyet etmek	
Akademik kalitenin yetersiz oluşu	Şikâyet etmek. Derse olan iştiyakını kaybetmek	
TÖMER eğitimi sonrası Akademik Hazırlık aşamasının kısa ve yetersiz oluşu	Şikâyet etmek ve kabullenmek	İlk maddede açıkladığımız gibi, öğrencilerin akademik olarak başarılı olmasının ilk yolu Türkçeyi kavrayabilmelerinden geçmektedir. Bu yüzden gerek TÖMER gerek sonraki hazırlık dönemi önemli bir yere sahip olduğu için daha uzun ve yoğun bir tempoda ele alınabilir.
Danışman atama sisteminin tesadüfi (rastlantısal) oluşu	Şikâyet etmek ve kabullenmek	Özellikle YTB aracılığıyla gelen lisansüstü öğrencilerin danışman atamalarının tesadüfi olduğu anlaşılmaktadır. Halbuki öğrencinin çalışmak istediği alanla ilgili uzmanlaşmış olan öğretim üyelerinin atanması öğrencinin daha efektif bir eğitim hayatı geçirmesine katkı sağlayacaktır.
Devamsızlık hakkının yetersiz oluşu	Şikâyet etmek	
Mensup olduğu etnik kökene yönelik ülkesinde yapılan baskıdan dolayı bölüm değiştirme zorunda kalışı	Şikâyet etmek, Bölüm değiştirme talebinde bulunmak	Ülkemize Orta Asya, Uzak Doğu bölgelerinden gelen öğrenciler, kimi zaman ülkelerinde etnik köken veya dini aidiyetleri nedeniyle baskı görebilmektedir. Bu baskının olumsuz psikolojik, sosyolojik, kurumsal etkileri eğitim hayatına da sirayet edebilmektedir. Türk idareci ve öğretim üyelerinin bu konuda çözüm odaklı olmaları, öğrencilerin hem okudukları bölümde hem de Türkiye yaşantısında daha yüksek yaşam doyumuna erişmelerine katkı sağlayabilmektedir.
Öğrenci yetiştirmeye ve akademik gelişime katkı sunmaya gereken önem verilmemesi	Şikâyet ve kabullenme	

Özkan ve Acar Güvendir (2015, ss. 180-182), yaptıkları araştırmada öğrencilerin en fazla karşılaştığı sorunun %23,7 oranıyla dersi anlama olduğu sonucuna varmışlardır. Onlara göre öğrencilerin Türkçe dilindeki yetersizlikleri, akademik başarılarını da negatif yönde etkilemiştir. Bununla birlikte araştırmacılar aynı çalışmada “*Öğretim dilinin Türkçe olmasından dolayı öğrenmede problem yaşıyor musunuz?*” şeklinde soru yönlendirmiş ve %63,2 oranında “Hayır” cevabı aldıklarını belirtmişlerdir.

Ülkemize gelen öğrencilerin akademik sorunlarının ne olduğu ve bu sorunlarla nasıl başa çıkılabileceği konusunda araştırma yapan ve 4 tema üzerinde duran Şahin ve Demirtaş’ın ulaştığı sonuçlara göre (a) öğrenciler, bu sorunla başa çıkma adına çok çalışmanın (%50) ve Türkçeyi daha iyi anlamak için kitap okumanın (%17,2) gerekliliğine vurgu yapmışlardır. Öğrenciler, (b) dersler hususunda daha fazla uygulama eğitimi verilmesinin (%18,9) ve ortak derslerden muaf tutulmasının (%18,9) gerekliliğine işaret etmişlerdir. (c) Öğretim Elemanı teması başlığında öğrenciler öğretim elemanının kendileriyle iyi bir iletişim kurmasının (%40) ve kaliteli öğretim elemanın seçilmesinin (%16) akademik kaliteyi arttıracığını belirtmişlerdir. (d) Değerlendirme temasında öğrenciler kendilerine tolerans gösterilmesinin (%55) ve sınavlarının çoktan seçmeli test olmasının (%15) akademik başarılarını arttıracığını belirtmişlerdir (Şahin ve Demirtaş, 2014, ss. 98-100).

Amerika’nın Pittsburgh Üniversitesi’nde lisans üstü eğitimi gören 90 farklı ülkeden gelen 500 öğrenci üzerinde araştırma yapmış olan Amerika’da lisansüstü düzeyinde eğitim alan yabancı uyruklu öğrencilerin uyum durumunu incelemeye çalışan Güçlü (1996, ss. 106-108)’nün ulaştığı sonuçlara göre, İngilizce bu öğrencilerin en çok zorlandığı husustur. İlgili çalışmaya göre öğrencilerin İngilizceyi konuşma, telaffuz etme, yazma, sınıf içi konuşmalara müdâhil olma, sınıfta ödevi anlatma ve Amerikan argo kelimeleri kullanabilme becerileri konusunda problemler yaşadıklarını belirtmektedir. Öğrenciler bu zorlukların üstesinde gelebilme adına radyo dinlemeyi, televizyon seyretmeyi, yerel halkla pratik yapmayı, yazılı-basılı medyayı takip etme ve İngilizce bölümünden ders almayı tercih edebilmektedir. Güçlü’ye göre öğrenciler bu sorunla başa çıkma adına dil programlarına ve etkinliklerine katılmaya teşvik edilmeli, ileri düzeyde dil kurslarına katılım sağlamaları için motive edilmelidir.

Yardımcıoğlu ve diğerleri (2017, ss. 239-240)'nin çalışmasına göre öğrencilerin yarısından fazlası (%56), dersi anlamakta zorlanmakta; bununla birlikte %50,5'i hocanın konuşmasını takip edebilmektedir. Türk Cumhuriyetlerinden gelenler dışındaki öğrenciler, sözlü ve yazılı sınavlarda zorlanmakta ve yazılı sınavlarda İngilizce yazmak istediklerini belirtmektedirler. Özellikle sözel dersleri anlamakta zorlanmaktadırlar.

3.4.3. Ekonomik Problemleri

3.4.3.1. Ekonomik Sorun Yaşama Durumu

Ekonomik koşullar, yabancı uyruklu öğrencilerin mücadele etmek zorunda olduğu konulardan başında gelmektedir. Yabancı ğrenciler yerel öğrencilere oranla daha az iletişim ve yardımlaşma ağı kurabildiği için dezavantajlı durumda bulunmakta ve bu durumla başa çıkma adına burs ve part-time işte çalışma gibi yollara başvurmaktadırlar.

Araştırmamızın rneklem grubu içerisinde Türkiye Bursları/TDV bursiyerleri olan 41, bireysel imkânlarıyla gelen ise 13 katılımcı bulunmaktadır. Tahmin edileceği üzere, bireysel imkânlarıyla ülkemizde bulunan öğrenciler, geliş aşamasındaki prosedürlere ek olarak maddi açıdan da burslu öğrencilere göre dezavantajlı durumundadır.

Maddi kaynaklara erişim hususunda bir farklılık olduğu için, öğrencilerin yaşadığı ekonomik zorlukları a) kendi imkânlarıyla gelenler, b) TDV/YTB bursiyerleri şeklinde iki farklı tema içerisinde ele alacağız.

a) Kendi imkânlarıyla gelenler

Ülkemize kendi imkânlarıyla gelen öğrenciler, niversite/bölümü seçme ve yerleşme, kayıt-harç ücreti, aylık giderler ve akademik-sosyal faaliyetleri kendi imkânlarıyla karşıladığından dolayı, burslu öğrencilere oranla daha fazla zorluklarla mücadele etmektedir.

Yardımcıoğlu ve diğerleri (2017, s. 250)'ne göre, kendi imkânları ile ülkemize gelen öğrencilerin ekonomik zorluklara karşı başa çıkmalarına yardımcı olmak için, onlara yönelik burs imkânları arttırılmalıdır.

Çalışmamızda sayıları 13' bulan bu öğrencilerden a) 7'si özel/kamu sektöründe çalışmaları, maddi tasarruf yoluna gitmeleri, ailelerinden maddi destek almaları nedeniyle zorluklar yaşasa bile rahatlıkla geinebildiklerini; b) geriye kalan 6'sı ise "a"

maddesindeki öğrenciler gibi bir başa çıkma metodu uygulamalarına rağmen ekonomik zorluklar yaşadıklarını belirtmektedirler.

Örneğin K51 [Erkek-Kosova-Müslüman], SAÜ bünyesinde hizmet veren bir kurumda stajyer olarak çalışmasına rağmen geçim sıkıntısını yaşadığını şöyle ifade etmektedir: *“(Ekonomik sıkıntı) yaşıyorum aslında, çünkü burada stajyerim... Bize verilen ücret çok düşük. Ama ne yapalım. Hem işi öğreniyorum hem insanlarla tanışıyorum kendi alanımdan, faydalanabileceğim insanlar. (Aldığım ücret de) yetmiyor genelde. (Bunu telafi etmek için) daha az harcıyorum. Daha az dışarı çıkıyorum... (Ayrıca) ilk yıl, birinci senemde, İstanbul’da Rumeli Derneği (Rumeli Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği) diye bir yer var. Oradan bir yıl (her ay) 200 TL’lik bir burs aldım. (Onlar da o bursu) sadece bir yıl veriyorlar. Başvurdum kazandım (ama bir yıldan) sonra kesildi.”*

b) TDV/YTB Bursiyerleri

Türkiye Bursları dünya genelindeki burs imkânlarına göre yadsınamayacak avantajlı durumları adaylarına sunmaktadır. Bursun bu cezbedici yönü öğrenci adayların başını o kadar döndürür ki kimi öğrenciler gideceği ülkenin resmî dilinin ne olduğunu, hangi dilde öğrenim göreceğini veya hangi bölümde eğitim alacağını bilmeye ihtiyaç duymadan, bu bursa başvurmaktadır. Nitekim bu burslar, yerel öğrencilerin de dikkatini celp etmekte ve bir yabancı öğrenci tarafından ülkesinin maddi imkânlarını bu denli kullanma fırsatına sahip olma sebebiyle onunla etkileşim yollarını tıkamakta, arasına mesafe koymaktadır.

Araştırmamızda yer alan YTB bursiyerleri -her ne kadar yabancı olduklarından ötürü dezavantajlı durumda olsalar da- bursun sağladığı maddi imkân ve bürokratik kolaylıklardan dolayı gerek bireysel yollarla gelen yabancı uyruklu gerekse de yerel öğrencilere nispetle önemli avantajlara sahip olmaktadır.

YTB tarafından bu öğrencilere sağlanan imkânlar arasında şunlar bulunmaktadır: Burs (aylık burs miktarı: lisans, yüksek lisans ve doktora göre değişkenlik arz etmektedir; lisans bursiyerine 700 TL, yüksek lisans için 950 TL, doktora için ise 1400 TL), her bursiyere üniversite ve bölüme yerleştirme hizmeti, okul harç ücreti muafiyeti, Türkçe dil dersleri (1 yıllık), konaklama ücreti (yemek dâhil), sağlık sigortası, bir kerelik uçak bileti (ilk geliş ve mezuniyet sonrası gidiş) temin etmektedir (Türkiye Bursları, t.y.d).

YTB tarafından öğrencilere sunulan maddi imkânlarla rağmen harcama kanalları bireyden bireye farklılık arz ettiği için burslu olarak gelen 41 öğrenciden a) 18'i bursun kendilerine yetmediğini b) geriye kalan 23 katılımcı ise bununla iktifa ettiğinden söz etmektedir.

a) Bursun kendilerine yetmediğini belirtenler a1) harcama kalemlerinin çok fazla olduğundan, a2) okulu dondurması/bir dönem sınıf tekrarı yapması sebebiyle bursunun kısmi/tam olarak kesilmesinden, a3) ailesine maddi destek sağladığından ötürü ekonomik zorluklar yaşadığını belirtmektedir.

a1) K13 [Erkek-Gürcistan-Hristiyan] ülkesine sıklıkla gidişi ve harcama alışkanlıkları nedeniyle aldığı bursun kendisine yetmediğini şöyle belirtmektedir: *“Yüksek lisans yaptığım için 950 TL burs alıyorum ama bana yetmiyor bu para. Bana yetmiyor, çünkü ben her dönem iki kere memlekete gidiyorum. (Oraya gittiğimde) orada da paraya ihtiyacım var: babam yok, annem ev hanımı, ablam da evet hepsi çalışıyorlar. Bir tanesi avukat. (Ailemde) para var, tabii ki (bana destek olmak için) veriyorlar ama işte yine yetmiyor, sevgilim var... Ondan biraz yetmiyor. Hem de ben öyle biri değilim. Mesela param varsa harcıyacağım... (Birikim de) yapamıyorum. Yapmak isterim ama yapamıyorum. Mesela (Türkiye’de ziyaret için Türk) aileye gidiyorum ya... (Her gittiğim aileye bir şeyler alırım. Mesela o gün arkadaşlarla bir aileye gitmeden önce) gittik markete, aldık, mesela ben çok şey aldım diyebilirim. Ama (benimle birlikte gelen Türk arkadaş) o bir şey aldı... Bizde çok kural var: eğer aileye gidiyorsan, çok şey alıyoruz. (Benim de) burada çok tanıdığım aile var, gidiyorum. (Her zamanki gibi onlara öte-beri) aldığım zaman da çok masraf (oluyor).”*

a2) Araştırmamızda yer alan K31 [Erkek-Somali-Müslüman], not ortalamasının 2,00'nin altında olduğu dönemde bursunun kesintiye uğradığını³⁴ ve ekonomik açıdan zorlandığını belirtmektedir: *“Ekonomik olarak şu anda zor oluyor çünkü bazı çocuklarda buradan mesela 700 TL alıyor ama ortalaman 2,00'den düşük olursa para kesiyor gibi öyle vardı ama illa ki çalışkan çalışırsa bir şeyler derslerden iyi çalışırsa bence sıkıntı yok yedi yüz TL de ara sırada bir şeyler oluyor.”*

³⁴ Türkiye Bursları Bursluluk İşlemleri (t.y.), Madde 17-(3): “İlk eğitim yılından sonraki eğitim yıllarında ağırlıklı genel not ortalaması 4,00 üzerinden 2,00'in altında kalan veya sınıf tekrarı yapan lisans öğrencilerinin aylık bursları sonraki eğitim yılından itibaren %50 kesintili olarak ödenir.”

a3) Türkiye Burslusu olan ve özellikle Afrika kıtasından gelen kadın-erkek öğrencilerin bir kısmı, ülkelerindeki ailelerine maddi yardım sağlamak için bursunun bir kısmını/çoğunluğunu onlara aktarmakta ve bu sebeple örneklem grubu içerisinde 2 kişi ekonomik sıkıntı yaşamaktadır. Buna ek olarak doların Türkiye’de Ağustos 2017’de 7 TL üzerine çıkışı nedeniyle, ailelerine dolar birimiyle para gönderen öğrencilerin de ekonomik olarak zorlandıklarını K54 [Erkek-Kamerun-Müslüman] şöyle anlatmaktadır: *“Eskiden TL düşük değilken yetiyordu ama şimdi çok uygun değil, biraz zorlanıyorum. Aslında arkamda akrabalarım var, özellikle annem babam, onlara yardımcı oluyorum. (Dolar artışından sonra gönderdiğim para da eskisinden) az değil aynı... O yüzden zorlanıyorum.”*

Ülkemizde Türk lirasının dolar karşısındaki değerinin dramatik bir şekilde düşüşü yalnızca ailelerine para gönderen öğrencilerin ekonomik zorluklar yaşamalarına yol açmamakta; aynı zamanda mezuniyet sonrası burada kalıp çalışma hayatına girmek isteyen yabancıların da kararını etkileyebilmektedir. Zira bu kişilerin burada Türk lirası kazanıp, ailelerine dolar gönderiyor olması ekonomik zarar yaşamalarına yol açmaktadır. Bu durum onların başka ülkelerde iş hayatına dâhil olma arayışı içerisine girmelerine neden olabilmektedir.

A37 [Erkek-Sudan-Müslüman]: *“(Burada kalışımız konusundaki kararımızı) ekonomi de etkileyebilir. Ben şu an şöyle düşünüyorum, bizim aldığımız maaş TL. Herkesin aldığı maaş TL, ekonomi açısından... Ailelerimiz var (ve onlara) para gönderiyoruz bazen, destek vermek için. Sudan’a mesela (benim aileme) ve (Filipinler’e) onun ailesine de bazen destek veriyoruz. (Dolar üzerinden gönderiyoruz). Dolardan dolayı biraz kötü oluyor. Aynı zamanda çalışıyoruz. Ben şey düşünüyorum, bizde biraz çok çalışıyoruz az para alıyoruz, o his var, gelmeye başladı. Dolar artışından (ve) aynı zamanda zamlar ve yaptığımız iş. Yani ileride, 5 sene sonra normal maaşımın da çok yükseleceğini düşünmüyorum.”*

b) Geriye kalan 23 burslu öğrenci ekonomik olarak bazı zorluklar yaşamalarına rağmen, aldıkları burs ile ülkemizde geçinebildiklerini belirtmektedir.

TDV bursiyeri olan K5 [Kadın-Moğolistan-Müslüman] sınıf tekrarı yapmak zorunda kaldığı için bursunun kesildiğini ve birimindeki hocaların akademik ve mali yardımları neticesinde hem not ortalamasını yükselttiğini hem ekonomik zorluğu aştığını ve tekrardan bursu hak etmeye başladığını şöyle ifade etmektedir: *“(TDV, bursu) ilk dönem*

kesmişti. Çünkü sınıf geçemediğim için. Sonra burada (fakültemde) çalıştım muafiyete. Yazın F*** Hoca bizi çalıştırmıştı. Muafiyet çok zordu oradan geçemedik. Zaten bana (hocalarım) yardım ettiler, S*** Hoca var ya. Arkadaşlarım filan. Sonra 1. Dönem tekrar vermeye başladılar.”

Tablo 21:
Ekonomik Problem Yaşama Durumu

Bursluluk Durumu	Ekonomik Problem Durumu	Başarıya Yöntemi/Nedeni	Sayı
Kendi İmkanlarıyla	Yaşamakta	Aşağıdaki maddelerden bir veya birkaçını uygulamakla birlikte harcama davranışları sebebiyle zorluk yaşaması	6
	Yaşamamakta	-Özel/kamu sektöründe çalışması -Maddi tasarruf yoluna gitmesi -Ailelerinden maddi destek alması -Özel burs alması	7
TDV/Türkiye Burslusu	Yaşamakta	TDV/ Türkiye Burslusu olmakla birlikte; - harcama kalemlerinin çok fazla olması - okulu dondurması/bir dönem sınıf tekrar yapması sebebiyle bursunun geçici de kesilmesi - ailesine maddi destek sağladığından ötürü maddi zorluk yaşaması	18
	Yaşamamakta	-TDV bursu/Türkiye Bursları - Tasarruf yoluna gitmesi	23
Toplam			54

3.4.3.2. Ekonomik Kazanç Aracı Olarak Part-Time İşte Çalışma

Araştırmamızda yer alan örneklem grubuna part-time bir işte çalışıp çalışmadıklarını öğrenmeye yönelik sorduğumuz soruya cevap veren 48 katılımcıdan a) 10 katılımcı - çoğunluğu bireysel imkânlarıyla burada bulunanlar- ekonomik kazanç sağlamak veya yaşam kalitesini arttırmak için part-time bir işte çalıştığını veya halen çalışmakta olduğunu ifade etmiştir. b) 6 katılımcı ekonomik zorluk yaşadığında, iyi bir iş imkânı bulduğunda part-time bir işte çalışmayı istemekte; c) 7 katılımcı çalışmayı istemekte ama bunun illegal olacağını düşünmekte, d) 3 katılımcı Türk işverenlerin kendilerine iş fırsatı sunmadığını ileri sürmekte, e) 6 katılımcı çalışmayı istemekte ama derslerinin yoğun olduğunu ifade etmekte, f) 2 katılımcı çalışmak için Türkçesinin henüz yeterli olmadığını dile getirmekte, g) 14 katılımcı ise şu ana kadar hiç çalışmadığını, çalışmayı düşünmediğini ve eğitim hayatına odaklanmayı istediğini belirtmektedir.

a) Türkiye Burslusu olan K35 [Erkek-Çad-Müslüman], sağlık sorunları sebebiyle 3 ay boyunca okulunu dondurduğundan dolayı³⁵ YTB tarafından, geçici bir süreliğine de olsa, bursunun kesildiğinden ve bunu telafi etme adına part-time bir işte çalıştığından söz etmektedir: *“Bir ara biraz çalıştım çünkü benim elimden (ötürü sağlık problemim oldu) ve elim kırıldıktan sonra elimde böyle büyük bir demir vardı (kolumu muhafaza etmesi için). (Bu yüzden 3 ay boyunca derslerime devam edemediğim için) YTB benim bursumu kesti. 3 ay tamamen hiçbir şey (burs) vermedi. Ondan sonra ben Ankara’ya (YTB ofisine) kadar gittim. (Oradaki yetkililere) demiştim “benim okulu dondurma sebebi (kolum), belgelerim bunlar ve hasta olduğumu (gösteren), bu (belgeler). Bakın dedim demir elimde”. Ondan sonra, “hastaneden bana verdikleri her gün (günlük) ilaçlar bunlardı, (burada) yazılıyor veya bu belgeleri biliyorsunuz. Ben herhangi bir şey bulamayacağım devletten (sahte belge düzenlemiş olamam), (devlet) tarafından verilen belgeler bunlar” dedim... Ondan sonra 3 ay hiçbir şey vermedi. Daha sonra ise 6 ay süreliğine 150-150 vere vere yani kestiler. Ondan sonra vermeye başladılar.³⁶ O esnada elim acıdığına rağmen bir şey elimde yok. O yüzden part-time olarak biraz çalıştım.”*

Yabancı uyruklu öğrencilerin, ekonomik problem yaşasın-yaşamamasın, ek gelir sağlamak için tercümanlık işinde çalışmaya yatkın oldukları anlaşılmaktadır. Öğrenciler, yabancı bir dili bilme avantajını, bu şekilde ekonomik kazanca dönüştürebilmektedirler. A34 [Erkek-Türkiye-Müslüman]: *“Ekstra çeviri işi yapıyordu burada. İngilizce (dilinde yapıyordu). Tezlerde mesela Türkçeden İngilizceye çeviri yapıyordu. Ek ücret alıyordu onlardan. Böyle bir kazancı vardı burada... Türkçeden İngilizceye çeviriyordu.”*

b) Türkiye Burslusu olan K47 [Erkek-Mısır-Müslüman], maddi kazanç sağlamak için part-time iş imkânı bulduğunda çalışacağını söylemektedir: *“(Part-time bir işte) çalışmıyorum ama arıyorum. (Bulursam, çalışacağım) çünkü ailemden para almak istemiyorum artık. Çalışırsam kendi kendime para biriktirebilirim.”*

³⁵ Türkiye Bursları Bursluluk İşlemleri (t.y.), Madde 21-(3): “Üniversite eğitimine başladıktan sonra bir dönem içinde iki aydan fazla sürekli veya aralıklarla öğrenimlerine mazeretsiz devam etmeyen öğrenciler ile final ve bütünleme sınavlarının tamamına geçerli bir mazereti bulunmaksızın girmeyen öğrencilerin burslulukları iptal edilir”.

³⁶ Türkiye Bursları Bursluluk İşlemleri (t.y.), Madde 18-(1): “Burs kesintisine sebep olan durumun ortadan kalktığını belgelendiren ön lisans/lisans öğrencilerinin müteakip bursları tam olarak ödenir.”

Kendi imkânlarıyla burada bulunan K19 [Kadın-Doğu Türkistan-Müslüman] işte çalışma isteğini şöyle belirtmektedir: “(Herhangi bir yerde part-time) çalışayım diye düşünüyorum... Yazın da çalışmayı istiyorum aslında. Yazın olabilir, yaz tatilinde. (O zamanlar) İstanbul’a gidiyorum evet nerede iş varsa, orda olabilirim ama çoğunlukla İstanbul’da”

c) Katılımcılardan bir kısmı, yabancı uyruklu öğrencilerin tam zamanlı veya kısmi zamanlı çalışmalarının yasal olmadığından söz etmektedir. K26 [Erkek-Ukrayna-Hristiyan], Türkiye’de part-time veya kendi alanında iş bulabilme fırsatının kendilerine sunulmaması nedeniyle şikâyet etmektedir: “(Part-time bir işte çalışma hususunda) bürokrasi bu noktada bir problem oluyor. Part-time bile olsa çalışma iznimiz yok burada. En azından resmî olarak. (Bu nedenle maddi açıdan zorluk yaşayınca bana destek olacak ya ailem var ya da) mühendislikte az da olsa çalışma fırsatı var. Türkiye’de zor ama. Bilimsel deneylere kalkıştım burada ama çok fazla olumsuz yanıt aldım. Hala sebebini bilmiyorum. İyi iş çıkaracağımı biliyorum, ama bu iş konularında burada bir baskı var.”

Esasında Türkiye Bursları Bursluluk İşlemleri Yönergesi (t.y.)’ne³⁷ ve Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013)’na³⁸ göre yabancı uyruklu öğrenciler, ilgili birimlerden gerekli izinleri aldıktan sonra çalışabilmektedirler. SGK primlerinin kanunen yatırılması zorunluluğundan ötürü part-time çalışma full-time çalışma ile aynı prosedüre tabi tutulmakta ve part-time işte çalışmak isteyen bir öğrenci, gerekli yönergeyi takip ederek iş imkânına sahip olabilir. Bununla birlikte yasal bir şekilde part-time bir işte çalışmak, full-time işte çalışmada olduğu gibi hem işveren hem öğrenci için ekonomik (çalıştığı süre zarfı boyunca bursunun kısmen veya tamamen kesilmesi)³⁹ ve bürokratik bir takım sorumluluk yüklemekte; bundan dolayı bazı öğrenciler çalışmak istediği halde

³⁷ Madde 25-(1): “Dil ve/veya bilimsel hazırlık programlarını başarıyla tamamlamış yüksek lisans ve doktora öğrencileri, Başkanlığın uygun görüşünü ve çalışma izni almak kaydıyla öğrenimleriyle ilgili alanlarda çalışabilirler.”

³⁸ Madde 41-(1-2): “(1) Türkiye’de öğrenim gören ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencileri, çalışma izni almak kaydıyla çalışabilirler. Ancak, ön lisans ve lisans öğrencileri için çalışma hakkı, ilk yıldan sonra başlar ve haftada yirmi dört saatten fazla olamaz. (2) Ön lisans ve lisans öğrencilerinin çalışma hakkına ilişkin usul ve esaslar, Göç Politikaları Kurulunca belirlenecek esaslar çerçevesinde Bakanlık ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından müştereken düzenlenir.”

³⁹ Türkiye Bursları Bursluluk İşlemleri (t.y.), Madde 25-(2): “Başkanlıkça yapılacak değerlendirme neticesinde, çalışması uygun görülen öğrencilerin aylık burslarının çalışma izni süresince kesintili ödenmesine veya dondurulmasına karar verilebilir. Söz konusu öğrencilerin sağlık sigorta primleri hariç burs programı kapsamında tanımlanmış diğer destek ve ödemeleri devam eder.”

yasadışılıktan ve beraberinde getirdiği risklerden kaçınmak için hiçbir işte çalışmamaktadır.

d) 3 katılımcı, Türk işverenlerin, kendilerine iş vermeye pek yanaşmadığı kanısındandır. Bunun arka planında öğrencilerin çalışma izninin olmayışı ve işverenlerin bu statüye sahip birisini illegal bir şekilde çalıştırmak istemeyişi yatıyor olabilir. K10 [Kadın-Doğu Türkistan-Müslüman] bu durumu şöyle izah etmektedir: *“Yazın çalışmak istedim ama yabancı olunca iş yeri almıyor. İş izni olmayınca sigorta falan hallolmuyormuş... Yabancı istemiyoruz, diyorlar. Fabrikaya falan gitmiştim. Öyle (denmişti bana) ama tabi şey kafeye falan gidersen iş vardır ama farklı bir iş için öyle olmuyor.”*

e) Ders yoğunluğu sebebiyle, herhangi bir part-time işte çalışamayacağını K52 [Kadın- Irak-Müslüman] şöyle belirtmektedir: *“Ben zaten kuyumculukta yani istediler beni tercüman olarak. Ama okuyorum diye olmadı yani. Dedim “ben zaten dersten çıkıp eğer istiyorsanız gelirim”. Zor oluyor yani. Onlar “yok” dedi. Full-time istiyorlar yani. (Bu yüzden hiç) alışamadım.”*

Tablo 22:
Part-Time Bir İşte alışma Durumu

Çalışma Durumu	Motivasyon	Sebeup	Sayı	Toplam
Önceden alışmış, Halen alışan	Ekonomik kazanç sağlamak veya yaşam kalitesini arttırmak	Bireysel imkânlarıyla geldiği için bursu yok. Burslu ama harcaması fazla, burslu ama ailesine gönderiyor	10	10
Çalışmayan	İş imkânına sahip olursa çalışmayı düşünmekte	Bireysel imkânlarıyla geldiği için bursu yok. Burslu ama harcaması fazla, burslu ama ailesine gönderiyor	6	38
	İllegal olması	Legal alışması için çalışma iznine ihtiyaç duymakta, bu da bursunun kısmen veya tamamen kesilmesine yol açacaktır. İllegal alışması yakalanma ve hukuki sorumluluk altına girme riskini içerisinde barındırıyor.	7	
	Ders yoğunluğu	Yabancı uyruklu olmasından ötürü, yerel bir öğrenciye göre ders için daha fazla zaman ayırma ihtiyaı hissediyor.	6	
	Türkçesi yeterli değil	İşveren için cazip olmayan bir işçi profili barındırıyor.	2	
	Türk işverenler alıştırtmıyor	Bir işveren için bürokratik ve hukuki gereksinimlerin fazla oluşu	3	
	çalışmayı düşünmeyen /ihtiyacı yok	Edindiği bursu ile yetiniyor, ailesinden yardım istemiyor, eğitim hayatına odaklanıyor.	14	
Toplam				48

f) K44 [Kadın-Çin-Müslüman] Türkçe konuşmada yaşadığı zorluklar nedeniyle, bir işte çalışmasının mümkün olmadığını düşünmektedir: “(Part-time bir yerde çalışmayı) zaten istiyorum ama Türkçe çok kötü konuşuyorum. Bu yüzden olmaz. Zaten onlar (işverenler) kabul etmiyorlar.”

g) K39 [Erkek-İran-Müslüman], herhangi bir part-time işte çalışmaktan ziyade kendi eğitim alanında uzmanlaşmanın daha elzem olduğu kanısındadır: “Ben yani şey kendi alanımda (bir işte) çalışmak olursa çalışırım ama öyle (kafelerde part-time) bir çalışma falan yok yani (istemem). Yani verseler de ben gitmem. Yani kendi alanımda olursa çalışırım, olmazsa ya bilimsel işler (işle iştigal olmayı) ya oturup makale yazmayı tercih ederim.”

3.4.3.3. Emek Sömürüsü ve Yabancı Olmak

Yabancıların ülkemizde çalışması için bir çalışma iznine ihtiyaç olması ve bunun bürokratik, hukuki ve ekonomik gereksinimleri beraberinde getirmesi, kimi zaman yabancıları izinsiz çalışmaya itmekte ve bu da onların işverenler için bir sömürü aracı haline gelmelerine yol açmaktadır.

“Yabancı öğrenci oluşunuzdan ötürü işvereninizin emeğini sömürdüğünü düşünüyor musunuz?” şeklinde kendilerine yönelttiğimiz soruya cevap veren 13 katılımcıdan a) 4’ü kendilerinin, b) 6’sı diğer tanıdığı yabancılarının sömürüldüğünü, c) 3’ü ise sömürülmediğini düşünmektedir.

a) K4 [Erkek-Suriye-Müslüman], mülteci olarak ülkemize geldiğini ve çalıştığı iş yerinde sömürüldüğünü ve minnet edercesine çalıştırıldığını şöyle anlatmaktadır: “Genelde (düşük maaşlı bir şekilde) öyle Suriyeli çalıştırıyorlar. (Bu nedenle burada herhangi bir işte çalışmayı) Suriyeli olarak istemiyorum. Sadece düşük maaş değil, çalıştırmıyorlar yani. Ya da minnetle çalıştırıyor. Maaşını sadaka gibi veriyorlar. Ya minnet ediyor ya da az veriyor. (Onun için artık çalışmak istemiyorum. Artık kararım belki) okuduktan sonra değişir.

b) Kendisinin değil ama özellikle mülteci olarak burada bulunan yabancıların işverenleri tarafından maruz kaldığı durumu K25 [Kadın-İrak-Müslüman] şöyle izah etmektedir: “Bazıları mesela mülteci olarak ya da yabancı olarak burada çalışma hakkı yok. O yüzden çalışırken öyle normal, mutabakat olmadan, çalıştırıyorlar. Ama sonunda maaşı

vermiyorlar. Ve (işverenler onlara) diyorlar “Ne yapmak istiyorsan yap.” Çünkü polise şikâyet edemiyorsun. O yüzden maaş vermiyorlar.”

c) Bir Afrikalı olarak Türkler ile yakın iletişim ağı kurup, bir Türk işverenin yanında çalışan K50 [Erkek-Kenya-Müslüman] sömürülmediğini aksine onlardan sürekli destek aldığını bizlere anlatmıştır: “(Çalıştığım yerde) paramı güzel veriyorlar. Artı bir de okulda gördüğüm şeyleri orada da pratik olarak görmüş oluyorum. İlk önce (Adapazarı’nda tanışıklığım olan Türk) ağabeylerime danıştım bu işi almadan önce. O adam gayet iyi bir adam, “kesinlikle bırakma” diye tavsiye ettiler. Maaşı da söyledim onlara, “çok iyi Türkler gibi maaş alıyorsun” dediler. Asgari ücret (alıyorum)...”

Özel bir sektörde kurumsal olmayan bir firmada çalışan ve Türk halkı ile gündelik yaşamda daha fazla temas etme imkânı bulan ilgili katılımcının; Türk norm ve değerlerini tanıma, Türk giyim tarzını benimse, davranış kalıplarını öğrenme, Türk kültürüne açık olma, deyim-atasözü-espri gibi linguistik öğelere aşina olma ve Türk dili kullanabilme gibi hususlarda örneklem grubunda bulunan katılımcılara göre bir adım önde olduğu gerek mülakat sırasında gerekse de sonrasında yaptığımız görüşmeler neticesinde anlaşılmaktadır. Bu duruma temas eden Kadıoğlu ve diğerleri (2015, s. 87), öğrencilerin eğitim hayatı devam ederken bir yandan işte çalışmalarının, onların Türk toplumunu ve kültürünü tanımalarına yardımcı olduğunu belirtmektedir.

3.4.4. Psikolojik ve Sosyo-Kültürel Problemler

Bu başlık altında, araştırmamızdaki örneklem gurubunun yaşadığı psikolojik ve sosyolojik sorunları -aile/vatan hasreti, ayrımcılık ve uyum sorunları olmak üzere- üç kısımda ele almaya çalışacağız.

3.4.4.1. Ailesine ve Ülkesine Özlem Duyma

Ailelerinden, ülkelerinden ayrıлып Türkiye’ye gelen öğrencilerin geride bıraktıklarına karşı büyük bir özlem içine girmeleri ve böylelikle burada uyum sorunu yaşamaları ihtimal dâhilindedir. Katılımcılar ailelerine ve ülkelerine özlem duymakla birlikte, onlardan uzakta olmak kimilerinin ülkemize uyum sağlamasını engellemekte ve yaşam doyumunu düşürmektedir.

a) Örneklem grubu içerisindeki 17 kişinin a1) ailenin toplumsal yardımlaşma işlevini yerine getirebilen bir birim -Türk aile veya arkadaş çevresi- ikame edememesi, a2)

mensubu olduğu dini/etnik kökenden ötürü ailesinin ülkesinde gördüğü baskılardan dolayı anlam karmaşası yaşaması ve a3) aldığı destek bursunu biriktirerek ailesine yardım edişine ek olarak ülkesinin coğrafi olarak uzak oluşu nedeniyle aile ziyaretine çok nadir gidebildiğinden, a4) kültürel değerlerine ve coğrafyasına karşı hissettiği yüksek aidiyet duygusu sebebiyle aile ve vatanına karşı bir özlem duyduğu ve ülkemizde devam ettiği eğitim hayatlarında mutsuzluk yaşadıkları anlaşılmaktadır. Esasen bu katılımcılar, ailenin ördüğü dayanışma ve yardımlaşma ağlarından mahrum olmalarından ötürü, bir yalnızlık duygusuna kapılmakta ve bu durum da mutsuzluk hissetmelerine yol açmaktadır.

a1) K26 [Erkek-Ukrayna-Hristiyan], Türkiye’de aileden uzakta olmanın getirdiği tabii bir sonuç olarak onlara karşı özlem duyduğunu, psikolojik destekten mahrum olduğunu ve kimi zaman bu durumun kendisinin düşük bir yaşam duyumu profiline sahip olmasına neden olduğunu ifade etmektedir. *“Yalnız değilim ama evet bazen ailemden uzaklaştığıma pişman oluyorum. Küçük bir çocuk değilim ama hayat işte... İnsan tabii ki özliyor. (Mesela Ukrayna’ya en son) Aralık’ta gitmiştim. Dört ay (önce)... Umarım bu yaz gideceğim (tekrardan) ama bilmiyorum. (Bundan dolayı aileden uzak olmak uyum sürecini zorlaştırıyor) tabii, (çünkü) aile psikolojik destek sağlıyor. Türkiye’de böyle. Aile büyükleri, çocuklarını destekliyor. Benim böyle bir desteğim yok. Böyle hissediyorum.”*

a2) K23 [Erkek-Filistin-Müslüman], kardeşi burada olmasına rağmen, ailesinin kendi ülkesinde maruz kaldığı baskılardan dolayı onlara karşı bir özlem duyduğundan söz etmektedir: *“Kardeşim İstanbul’da... O da eğitim almaya geldi de tıp okuyor. (Ebeveynimden uzakta olmak buraya olan uyum sürecimi) bazen (zorlaştırıyor). Çünkü başka ülkeye gitseydim daha kolay olurdu onların gelmesi. (Buraya) gelemiyorlar, çıkamıyorlar zaten... Filistin’den çıksalar ondan sonra çözeriz.”*

Ülkelerinde mensup olduğu dini inanç veya etnik kökeni nedeniyle maruz kaldıkları siyasi ve toplumsal baskı, ailelerinin özgürlüğünü kısıtlamakta, yaşam kavgası vermelerine neden olmaktadır. Bu katılımcıların, aile ve vatan hasreti sebebiyle yoğun bir anlam karmaşası yaşadıkları görülmektedir. Bu durumun onların Türkiye’ye uyumunu, akademik başarılarını ve arkadaşlık ilişkilerini negatif yönde etkilediği gözlemlenmektedir.

Bir katılımcı aile özlemi ve vatan hasretinden ötürü yaşadığı psikolojik ve akademik problemleri şöyle izah etmektedir: *“Bu dönem dördüncü sınıf ilk dönem gelmedim*

okula. (Çünkü) annemin-babamın işleri (ülkemizde) biraz çok zorlaştı, kendimi eve kapattım. (Depresyona girdim ve) o yüzden (okula) gelemedim”.

Başka bir katılımcı ise: “Son zamanlarda gitme şansımız olmadığı için baya etkilendim yani. Ailemize zulüm yapılacak korkusundan... Bizde psikolojik etki çok fazla etkiliyor. Her türlü baskı var. Memleketin özlemi, memleketin durumu, oradaki yaşamımız...”

Bunlardan bir katılımcının arkadaşı, katılımcının ülkesindeki problemlerden dolayı, ikili ilişkilerinde kimi zaman agresif bir yaklaşım sergilediğini düşünmektedir: “Özellikle sınav dönemi olsun veya normal dönem olsun hep böyle şey biraz daha sinirli olabiliyor. Agresif olabiliyor. Yani ülkesindeki durumlardan dolayı. O yüzden biz hani biraz daha şey hani eee ılımlı yaklaşıyoruz. Mesele herhangi bir şeye kızmasın diye hep ona uygun davranmaya çalışıyoruz. (Ben olsun arkadaşlar olsun hassasiyet) göstermeye çalışıyoruz. Hatta ben özellikle mesela (arkadaşlar, onunla ilgili) bir şey hakkında kızdıkları zaman, hani eee “onun böyle durumları var” (şeklinde uyarıyorum onları). (Normalde) gayet iyi aslında ama böyle şey hani herhangi bir şeyde haber verilmesin mesela hemen sinirleniyor. “Ben size böyle mi yapıyorum” diyor. Hani, kendisini böyle yatıştırıyor diye düşünüyorum ben.”

a3) Türkiye’de ne bir aile ferdi ne akrabası ne de ülkesinden bir arkadaşı bulunan K33 [Erkek-Zimbabve-Hristiyan], bilet fiyatlarının yüksek olduğunu ve kardeşinin ölümünde bile taziyeye gidememesi nedeniyle yaşadığı mutsuzluğu şöyle ifade etmektedir: “Burada yalnızım. (Arkadaşlarımdan, ailemden uzak olmak Türkiye’ye uyumumu zorlaştırıyor) bir noktaya kadar. Mesela geçen ay erkek kardeşimi kaybettim. Hastaydı. Birkaç gün çok hasta olmuş. Hastaydı. O zamanlar çok sıcaktı. Ben de biletler çok pahalı olduğu için cenazeye gidemedim. Bazen önemli şeyler olsa da istediğiniz zaman gidemiyorsunuz. Bu çok acı verici. Mesela Gürcistan’da kalıyor olsaydım kolayca gidebilir ailemle olabilirdim. Ama çok uzak olduğu için gidemiyorum. Bu yüzden uyum sağlamak zor oluyor.”

Bilet fiyatları ve gidiş sıklığı hususunda şunu söyleyebiliriz ki yapılan mülakatlarda, başta Afrikalılar olmak üzere neredeyse katılımcıların tümü minimum 6 ayda bir olmak üzere coğrafi uzaklığa göre kendi ülkelerine 1, 2, 3 yılda bir kere ülkesine gittiği; kimisinin de ülkemize geldiği günden beri ülkesine hiç gitmediği anlaşılmaktadır.

Bunun sebeplerine göz attığımızda ülkesinde baskı/iç savaş olması: (“*O zamanlar (eğitim alırken) sadece bir kere yaz tatilinde eve gidiyordum. Burada da senede bir kere gittim ama son zamanlarda gitme şansımız olmadığı için baya etkilendim yani. Ailemize zulüm yapacak korkusundan*) veyahut da Türkçeyi pratize edecek kültürel bir ortamdan ırak olacak olması (“*Oraya gitmek Türkçemi geliştirmez. O yüzden yazın burada kaldım. Burada yazın konferanslara gittim, dizileri takip ettim, kafelere gidip yaşlı insanlarla konuşuyordum. Yeni eğitim yılına (Türkçeyi geliştirme adına) böyle girdim.*”) gibi sebepler sıralanabilir.

Bununla birlikte bu konuda görüş beyan eden katılımcıların neredeyse çoğunluğu bilet fiyatlarının yüksek oluşunu sebep olarak göstermektedir. Çalışmamızın birkaç yerinde de temas ettiğimiz üzere özellikle burslu olarak burada bulunanlar ülkesine sık sık gitmektense, aldıkları burs ile ailelerinin maddi ihtiyaçlarını karşılamayı veya bu parayı biriktirmeyi yeğlemektedirler.

K35 [Erkek-Çad-Müslüman]’in bu hususta verdiği cevaptan, yabancı uyruklu öğrenciler için bursun nasıl bir önemi ve işlevi olduğu daha iyi anlaşılabilir: (“*Türkiye’ye ilk gelişim 2013 ve) ben 2013’ten beri gitmedim memlekete. Hiç gitmedim. (Çünkü) bilet pahalı. Benim için pahalı. Artı benim paramı aileme gönderiyorum. Çocuklar okuyorlar. Kendi bursumu oraya gönderiyorum o yüzden şey yapmadım...*”

Afrikalı öğrencilerin aldıkları burs ve yardımları biriktirerek ailelerine göndermeleri sebebiyle yaşadıkları zorluğa ek olarak doların Türkiye’de artışı, zaten çok nadir gidebildikleri veya hiç gidemedikleri ülkelere gidişi daha da zor hale getirmektedir.

K31 [Erkek-Somali-Müslüman]: (“*Türkiye’de dolar arttı. Onun için bizde sıkıntı. Benim zamanda 2,70 TL, şu anda 4,5 TL. Sıkıntı oluyor bizim için, çünkü memlekete gidersek (daha fazla ödemek zorunda kalmış olacağız).*”

a4) K47 [Erkek-Mısır-Müslüman], ailesinden ve vatanına karşı hissettiği özlem duygusu ve bundan ötürü yaşadığı kültür şoku nedeniyle burada yaşadığı mutsuzluğu şöyle ifade etmektedir: (*Ailem burada değil diye kendimi yabancı hissediyorum*) *bazen. Onları çok özledim. (Buraya) uyum sağlıyorum ama bazen kendi kendime kalınca ağlıyorum... (Okul bitirdikten sonra hemen) zaten gideceğim. (Çünkü) ailemi çok özledim. (Ama) ailem burada olsaydı devam ederdim. (Gerçi burada) sıkılmadım ama tabi Mısır’a geri döneceğim. Arkadaşlarım için, kültürümüz için. Mısır kültürü gerçekten... Kelimeler*

yetmez. *Ayrı bir şey Mısır. Belki (Mısır ve Türkiye) kültürleri çok yakın ama insanlar başka şekilde yaşıyorlar. Başka şekilde davranıyorlar...*”

A37 [Erkek-Sudan-Müslüman], eşi olan K37 [Kadın-Filipinler-Hristiyan] ile birlikte ülkemizde ikamet etmelerine rağmen, K37'nin ailesine ve ülkesine şiddetli bir şekilde özlem duyması yüzünden Türkiye'ye uyumunun zorlaştığını, hatta bundan ötürü mezuniyet sonrası gitmeyi planladıklarını belirtmektedir: *“(Ailesini) çok özleyiyor. (Benimle) yeni evlendi, mesela şu anda yurttta kalmıyor, beraber kalıyoruz, evimiz var, çok rahat ama kendi ailesini, kültürünü, insan tiplerini falan onları çok özleyiyor. (Bu nedenle) maalesef, bence (buraya uyum) sağlayamıyor. Bu yüzden zaten şey düşünüyoruz, bu sene sonuna kadar, bilmiyorum, burada kalmayabiliriz. İyi bir şekilde adapte olmazsa, alışmazsa (gidebiliriz)...*”

b) Geriye kalan 37 katılımcı, ailesinden ve ülkesinden uzak olmanın yarattığı mutsuzluk ve yalnızlık hissine yani sosyal uyuma ve kültürel etkileşime negatif bir şekilde etki eden psikolojik-sosyolojik süreçlere maruz kalmakla birlikte; aşağıda sıralayacağımız (bireysel çabayla veya kendiliğinden oluşan) başa çıkma enstrümanları sayesinde -uyumu kolaylaştıran psikolojik ve sosyolojik unsurlar aracılığıyla- Türkiye'de daha mutlu bir yaşam tecrübesine ve yüksek yaşam doyumuna sahip olmaktadır.

Bu katılımcılar b1) ailesi/eşiyle birlikte Türkiye'de ikamet ettiklerinden; b2) ailenin temel işlevlerinden olan yardımlaşma ve dayanışma işlevini yerine getiren bir birim (b2a-Türk aileleri veya b2b-Türk arkadaşları veya kendi soydaşları) ikame edip, bunlarla etkileşim ağı kurduğundan; b3) Türkiye'de bulunmadan önceki süre zarfında, ailesinden uzakta olma olmayı tecrübe ettiklerinden; b4) Uzun süreli Türkiye'de bulunmasından ötürü ailesinden uzak olmayı içselleştirdiğinden; b5) ailesinden fiziksel olarak arınmanın dini vecibelerini pratize edebilmesi için kendisine bir özgürlük alanı yaratmasından; b6) burada olmasının ana nedenine, yani eğitim hayatına, odaklanmasından; b7) ailesinden uzakta olmanın bireysel gelişimine katkı sunacağını düşündüğünden dolayı aile ve vatan hasreti kaynaklı bir uyum sorunu yaşamadıklarını ifade etmişlerdir.

b1) Kimi katılımcıların ailesi çocuklarıyla birlikte Türkiye'ye iltica etmiş veya çocuklarının burada öğrenim görmesinden ötürü onlarla ilgilenmek için Türkiye'de onlarla beraber ikamet etmeye başladığı görülmektedir. Bundan dolayı bu katılımcılar, aile ve vatan hasretinden ötürü problem yaşamama konusunda diğer katılımcılara nazaran daha avantajlı olduğu anlaşılmaktadır. K44 [Kadın-Çin-Müslüman]: *(Annen ve ablam*

İstanbul'da ve) onlar sadece evde kalıyorlar. Ablam benden önce, (buraya) okumak için doktora geldi. Marmara Üniversitesi'ne. Seneye mezuniyet olacak. Şimdi tez yazıyor. (Buraya gelmem konusunda da) o bana biraz yardım etti. Annem de zaten geçen yıl geldi. (Esasen) annem önce geldi, sonra ben Ekim'de geldim. Bu mayısta da babam geldi... (Bu nedenle burada olmak) benim için sıkıntı değil. Genellikle her hafta sonu (onların yanına gidiyorum zaten).

b2a) K34 [Erkek-Gana-Müslüman], Türkiye'de kurduğu yakın ilişkilerin aile fonksiyonu icra ettiğini, bu nedenle uyum sorunu yaşamadığını şöyle anlatmaktadır: *“(Ailemi, arkadaşlarımı) özledim, çok özliyorum ama ben o kadar şanslıyım ki yani çok güzel, çok iyi bir ortam edindim ben, kendime. (Artık) bir de benim Türk ailem var, onu söyleyeyim yani. Benim Türk annem var... Benim hocam oluyor kendisi, TÖMER hocam ama beni oğlu gibi görüyor. Hep yani “oğlum!” diyor bana. Ben onun sülalesini tanıyorum, onlar da beni tanıyor... Ya annesine bile “anneanne” diyorum... Eee onlar da öyle kabul ettiler beni. Eee ya zaten “doyduğun yer doğduğun yermiş” mi diyorlar (memleket doğduğun değil, doğduğun yerdir) o yüzden... (Aileden uzakta olunca) insan arada üzülür. Mesela bu zamanlarda çok özledim, hiç olmasa 3 sene oldu gidemiyorum, eee gitmek isterim, görmek isterim, sevmek isterim. (Ama anlattığım sebepten ötürü) bu konuda sıkıntım yok benim, çok şükür...”*

b2b) K20 [Kadın-Rusya-Müslüman], Türkiye'deki özellikle ilk dönemlerinde, buradaki Türk öğrencilerle ve ülkemize uzun yıllar önce göçmüş soydaşlarıyla kurduğu etkileşimin, aile hasreti problemiyle başa çıkmada yardımcı olduğunu belirtmektedir: *“İlk seneler (uyum sorunu) hissediyordum. O yüzden yabancılarla takılıyorduk TÖMER'deki arkadaşlar (ile)... Zaten TÖMER'de ilk kimlerle arkadaş olduysam, hala onlarla arkadaşım sonuna kadar... İlk zamanlar böyleydi ama şimdi genellikle arkadaşlarım Türk... (Ayrıca burada Rusya'dan, Kafkasya'dan gelmiş) akrabalarım yaşıyor. (Bir sorun yaşayınca o) ağabeyler, ablalar çok yardımcı oluyor. (Onlar sayesinde kendimi evimde) hissediyorum... Misafir (olarak arada beni) çağırıyorlar.”*

Aynı soruya K35 [Erkek-Çad-Müslüman], bir üstteki katılımcıya benzer bir şekilde *“Türk arkadaşlarım olduğu için öyle hani (ailemden uzak oluşum sebebiyle bir uyum sorunu) bir şey hissetmedim.”* şeklinde cevap vermiştir.

b3) K40 [Kadın-Tanzanya-Hristiyan], Türkiye'de bulunmadan önceki süre zarfında da ailesinden uzakta olmayı tecrübe ettiği için, ülkemizde bulunmaktan dolayı sorun

yaşamadığından söz etmektedir: *“Ailem yakınımında olmadığı için kendini yabancı hissetmiyorum). Çünkü 10 yaşında (iken) ailemden uzaklaşıp yatılı okudum. Oradan çıkar çıkmaz başka (bir) yatılı okula gittim... (Bu yüzden) aileden uzak olmak benim için sorun değil. Alışığım.”*

b4) K14 [Erkek-Türkmenistan-Müslüman], aile hasretini şu şekilde tatmin ettiğinden söz etmiştir: *“İlk başlarda (ailemi çok) özliyordum ama artık 8 sene oldu (burada olalı). Nisan 4'te, 8 sene oldu, 2010'da çıkmıştım. İşte alıştık artık gurbet falan. (Ablam da burada zaten), Annem geliyor (arada) bana. Ben gitmiyorum, annem geliyor.”*

b5) K20 [Kadın-Rusya-Müslüman], ailesinin dini hassasiyete sahip olması bir yana, kendisinin dini vecibelerini yerine getirmesi durumunda -başörtüsü takma gibi- ailesinden baskı görmesinden dolayı, onlardan uzak olmanın kendisi için olumlu bir sonuç doğurduğundan söz etmektedir: *“İlk sene çok zordu (ailemden ayrı kalmak) ama iyi ki böyle (olmuş). Çünkü burada çok özgürüm, ailemin yanında olmadıkça... Ailemin yanında (olsaydım) her şeye karıştırlardı, şimdi daha özgürüm. (Mesela) giyindiğim şekilde (tesettürlü olmama) onlar çok izin vermiyor ya. (Şimdi burada) istediğim gibi giyiniyorum, daha özgürüm.”*

Bireyin ihtiyaç ve kaynakları, mensubu olduğu kültür ve çevresi bireyin mutluluk derecesini şekillendirmektedir (Shin ve Johnson, 1978, s. 491). Yukarıda zikrettiğimiz katılımcının isteklerinin ve beklentilerinin mensubu olduğu kültür ve çevreden (aile, arkadaş vb.) ziyade ülkemiz edindiği çevre tarafından karşılanması; aileden uzak kalmasından ötürü problem yaşamasını engellemektedir.

b6) K36 [Erkek-Fildişi Sahilleri-Müslüman]: *“Bazen ailemi özliyorum ama çok da etkilemiyor çünkü buraya neden geldiğimi biliyorum, bu benim için önemli.”*

b7) Aileden uzakta olmayı, bireysel gelişimi için bir fırsat olduğu düşüncesi ile bu problemle başa çıktığını ve aile hasretinin problem olarak telakki edilmesinin tamamen bireysel sebeplerle açıklanabileceğini K12 [Kadın-Gürcistan-Hristiyan] şöyle ifade etmektedir: *“Onlarsız da (ailem olmadan da) burada yaşarım. (Onlardan uzakta olmak) bazen evet (uyum sürecini zorlaştırıyor ama) bazen öyle değil... yani kendini şöyle hissediyorsun, daha güçlü hissediyorsun, daha kendi ayaklarının üstünde durduğunu hissediyorsun ve bağımsız bir insansın, sorumluluğun sende işi eline almak istiyorsun. Yani daha güçlü hissettiriyor onlardan uzak olmak... (Onlar burada olsaydı bu sefer)*

daha onlara bağılı olacaktım. Böylesi daha iyi yani. Yani insan alışıyorsa, insana bağılı tam olarak. Çünkü ben alışmakta zorluk çektim ama sonra baktım hiçbir şey değılmış.”

Tablo 23:

Aile/Vatan Hasretinden Ötürü Uyum Problemi Yaşama Durumu

Durumu	Sebep/Başalıkma Aracı	Sayı
Problem Yaşayanlar	-ailenin toplumsal yardımlaşma işlevini yerine getirebilen bir birim ikame edememesi -ülkesinde ailesinin dini/etnik kökenden dolayı baskı/şiddet görüşü -ailesini sıklıkla göremeyişi -ailesine/ülkesine/kültürel değerlerine yüksek aidiyet hissetmesi	17
Problem Yaşamayanlar	-eşi veya ailesi ile birlikte Türkiye’de ikamet etmesi -ailenin toplumsal yardımlaşma işlevini yerine getirebilen bir birim ikame etmesi (Türk ailesi/Türk öğrenciler/kendi soydaşları) -ailesinden uzakta olmayı geçmişte tecrübe etmesi -ailesinden uzak olmayı içselleştirmesi -ailesinden uzak oluşu nedeniyle dini vecibelerini özgürce pratize etmek için alan kazanması -eğitim hayatına odaklanması -yalnızlık olgusunu, bireysel gelişimine bir katkı unsuru olarak telakki etmesi	37
Toplam		54

Sonuç olarak katılımcıların büyük çoğunluğu aile ve vatan özlemi yaşasa bile, bu problemlerle başa çıkabilme enstrümanlarına sahip olduğu için bu hususta önemli problemlerle karşılaşmamaktadır. Bu hususta bireylerin eğitim hayatına odaklanması, yabancı oluşun bireysel gelişime katkısını göz ardı etmemesi, yerel halk ile etkileşime girilmesi önem arz etmektedir.

3.4.4.2. Irkçılık/Ayrımcılık/Dışlayıcılık

Göç eden bireyler, çoğunlukla yeni çevrede kendilerinden farklı ten rengine, ırka, fiziksel görünümüne, dini/kültürel aidiyete, etnik kökene sahip insanlarla karşılaşmaktadır. Birey, yerel halk tarafından yukarıda saydığımız farklılıkları nedeniyle bir ayrımcılığa/dışlayıcılığa maruz kalabilmekte, negatif stereotip ve önyargılarla karşılaşabilmektedir. İki farklı kültürün buluşma noktasında bulunan birey kimi zaman ev sahibi halk tarafından fiili olarak bir ırkçılık/ayrımcılık/dışlayıcılıkla karşılaşmakta kimi zaman da ev sahibi halkın jestlerini, mimiklerini, tutum ve davranışları bu şekilde algılamaktadır.

Bu başlık altında sahip olduğu farklılıklar sebebiyle katılımcıların herhangi bir ırkçılığa, ayrımcılığa/dışlayıcılığa maruz kaldığını veya önyargı ile karşılaşmış karşılaşmadığını öğrenmek istedik. Bu olgunun sıklığı ve şiddetine bakılmaksızın, ülkemizde bir yabancı

öğrencinin ne tür ayrımcılık ve önyargı ile karşılaşabileceğini anlamak için- en az bir kere de olsa yüzleşmişse- bu negatif durumlara temas etmeye çalışacağız.

Bu temayı fiziksel görüntüsü itibarıyla yabancı olduğu anlaşılan ve anlaşılmayanlar şeklinde ikiye ayırarak inceleyeceğiz. Tahmin edileceği üzere, dış görünüşünde farklılık olan öğrencinin, olmayana oranla ırkçılıkla karşılaşması daha muhtemeldir ve bu yönüyle daha dezavantajlı bir durumdadır.

Araştırmamızda yer alan 54 katılımcıdan a1) 17'si fiziksel olarak bir yabancı olduğunun anlaşıldığını ve ayrımcılığa maruz kaldığını belirtmektedir. Bunlardan da a1a) fiziksel (yüz hatları) ve kültürel aidiyet farklılığından ötürü garipsendiğini, a1b) fiziksel görüntüsünden dolayı bir dini/kültürel topluluk ile ilişkilendirildiğini (stereotip), a1c) Hristiyan olduğu nedeniyle dışlandığını, a1d) ten rengi, a1e) yabancı düşmanlığı a1f) hem ten rengi hem de yabancı düşmanlığı sebebiyle bir ırkçı söyleme, dışlayıcı tutum ve davranış ile karşılaştığından söz etmektedir.

a1a) K29 [Erkek-Vietnam-Budist] fiziksel yani fenotipik farklılığından ötürü yerel halk tarafından garipsendiğini düşünmektedir: *“(Sunum yapmak için) Diyarbakır’a geldiğim zamanda, Sakarya-İstanbul çok fazla değil ama Diyarbakır’da ben geldiğim zaman, herkes sokakta bana mesela uzaydan geldiğim kişi (gelmişim) gibi (bakıyordu).”*

K15 [Erkek-Tayland-Müslüman] ise anadilinden ötürü ırkçılığa maruz kaldığını belirtmektedir: *“Bazen sokaktakiler dalga geçiyorlar. Tayca konuşunca taklidimi yapıyorlar.”*

a1b) K2 [Erkek-Hindistan-Müslüman], fiziksel görüntüsünden dolayı bir dini topluluğa iliştilendiğinden -kendisi bunu negatif bir stereotip olarak değerlendirmekte bahsetmektedir: *“Düşünceler çok farklı. Ben Hindistan’dan geldim. Geldiğim zaman tecrübe oldu. Hindistanlıyım dediğimde bana “Hindu musun?” diye sordular. O zaman ben Müslümanım ya da Hindu’yum olduğumu söylemedim. Sonra ben camiye gittim. Abdest aldım. Soran arkadaşım da camiye geldi. Ben imamlık yaptım. Kur’an okudum. Namaz kıldıktan sonra bana bir soru sordu. “Sen bir Fatıha okuyabilir misin?”. (Bunu dedikten sonra) ben okudum. O da okudu. Sadece Müslüman ismiyle değil. Ahlak, İslami eğitim çok önemli (bu hususta o kişiyi iyi bulmadım). Kur’an tecvidi. Fatıha iyi olmazsa... (bunu da yapamadı). O Fatıha’yı iyi okumuyor... Ama bu soru beni çok etkiledi. Böyle sorular...”*

a1d) Siyahi öğrenciler ten rengi nedeniyle ayrımcılık yaşadığını dışlayıcı bakışlara veya sözlü sataşmalara (kendilerine çikolata, zenci denmesi gibi) maruz kaldıklarından söz etmektedir. Yardımcıoğlu ve diğerleri (2017, ss. 233-239) de Afrikalı öğrencilerin, özellikle ten rengi sebebiyle gerek öğrenciler gerek yerel halk tarafından sorun yaşadığını belirtmektedir

K28 [Erkek-Benin-Müslüman] siyahi olmasından ötürü, metro istasyonunda karşılaştığı ayrımcılığı şu sözlerle anlatmaktadır: *“Mesela bir defa İstanbul’a gittim eee bir polis memur ile oldu problem. Metro istasyonuna girdik, arkadaşım da var ama o da siyah. (Polis) bizi kontrol etti. Yani ne var şimdi saatimiz var, metal yeni dındın yaptı (öttü). Bize kontrol yapan polis “gidebilirsin” dedi. Başka polis memuru orada oturdu “siz gelin!” dedi. Gittik “ne var çantalarınızda?” İngilizce sordu: “what is inside?” dedi. “There is nothing inside” dedim. Aynı zamanda (bizim) çantaları açıyoruz. Arkadaşım bana bir soru sordu, “ben bilmiyorum belki İngilizce pratik yapmak istedi, bilmiyorum ben (dedim). (Polis) “what is f*** problem?” dedi, ben de cevap verdim İngilizce “I have no f*** problem!” f*** iyi bir kelime değil. (Bunu dediğim için polis) çok kızdı bize. İngilizce-Türkçe beraber (karışık bize söyleniyor ama) o zaman biz Türkçe bilmediğimiz (için ne dediğini anlamıyoruz) yani... Şimdi başka bir polis sizi alıyor “çık çık çık” dedi. Ben sordum “neden bizi alıyorsun ne yaptık?”. “Pasaport falan getir” dedi. Biz ona verdik T.C. kimlik falan “aaa öğrenci misiniz?” (dedi), “Evet öğrenciyiz” (dedim), “Do you understand Turkish?” (diye sordu). “Evet, Türkçe bilmiyoruz şimdi Türkçe konuşmaya başladık” (dedik). Çok kötü sözler söyledi ben tekrar söylemedim gerçekten ama biz siyah olduğumuz için (böyle muameleler görüyoruz) ... Ayrıca Türk gençlerde (şöyle var) var mesela size küçük bir örnek vereceğim: Fakültede mesela arkadaşlar var erkek arkadaşlar, kız arkadaşlar... Türk erkekler, biz siyah insanları başka bir Türk kız ile görürken kızıyorlar. Türk kız (ile) normal arkadaş (olmaya bile) Türkler kızıyor, sevmiyorlar yani.”*

Çalışmamızda yer alan siyahi öğrenciler kendilerine “zenci” diye hitap edilmesini ırkçılık olarak addetmekte ve bu durumdan son derece rahatsızlık duymaktadırlar. Zira onlara göre “zenci (negro)”, “köle” anlamına gelmekte ve aşağılayıcı bir anlamı içerisinde barındırmaktadır. Bu kelimenin yerine “siyah(i) (black)” kelimesinin daha olumlu bir tasvir ve isimlendirme olacağı kanaatinde idirler. Bu hususta K35 [Erkek-Çad-Müslüman] şunları söylemektedir: *“(Burada ırkçılığı ve önyargıyı) az çok görüyorum. Birisi “siyaha*

bak!” diyor, birisi “siyahi” demek yerine -bilmediği için kelime şu anlık yani siyasi anlamda değişmiş olan “kölelik” anlamında- “zenci” diyor. “Zenci”, “köle” anlamında ama Türkçe sözlük olarak ise “siyah” anlamına geliyor. Ama şu anlık o terim tamamen değiştirilmiş oluyor. Yani siyasi, uluslararası açıdan “köle” anlamına geliyor... Şimdi bir Türk geliyor diyor ki, bir siyahi gördüğü zaman, “zenci” (diyor)... o zenciyi tercüman olarak yaptığın (tercüme ettiğin) zaman “köle” anlamına geliyor. Ve bilmedikleri için sürekli söylüyorlar. (Bu kelimenin) “köle” anlamına geldiğini (biliyorum ben), çünkü diğer literatüre baktığımız zamanlarda (bunu görebiliyoruz) ... (Türkiye’de bulunduğumuz) ilk zamanlarda sözlüğümüz yok (iken) “Google translate” (üzerinden arama) yapıyoruz. Hemen başta Türkiye-İngilizce, Türkiye-Fransızca sözlükler var⁴⁰... İlk zamanlarda kızıyordum “neden bana zenci diyorsun? ben siyahiyim” diye bana zenci deme!” diyordum. Eee tamam “zenci”, “siyah” anlamında değil mi? (diyor), “o zaman siyah de!” dedim. Böyle diyordum sonra gittikçe dedim aman zaten adımı bilmiyorlar. O zaman uğraşmamın da bir gereği yok gidiyor bir şekilde.”

“Zenci” ve “siyahi” kelimelerinin etimolojisine kısaca değinmek gerekirse, Coğrafi keşiflerle birlikte Portekizliler ve İspanyolların Afrika kıtasına yaptıkları çıkartma, İmparatorluklarını güçlendirmek için İngilizleri de cezbetmiştir. Bundan dolayı İngilizler 17. yüzyılın başlarında Afrika’ya doğru “macera ve keşif” seyahatleri başlatmıştır. Bu Yeni Dünya keşifleri sonucunda İngilizler kendileriyle aynı dini inancı paylaşmayan ve aynı ten rengine sahip olmayan insanlarla karşılaşınca, bu kişilerin kendilerinden olmamaları nedeniyle ve onların ten renginden yola çıkarak onları “siyahi (black)” şeklinde isimlendirmişlerdir. (Fairchild, 1985, s. 47; Jordan, 2012, ss. 4-6). Sonraki dönemlerde siyah tenli insanları -ki tüm siyahların “Afrikalı” olduğu beyazlar özellikle İngilizler tarafından kabul edilmiştir- tasvir etmek için negro (zenci), Afro-American (Afro-Amerikalı) ve black (siyahi) gibi farklı kavramlaştırmaların kullanıldığını görmekteyiz (Fairchild, 1985, s. 48). Günümüzde ise “negro” kavramının sadece tarihte cereyan eden olayların anlatımında ve kurulmuş organizasyonların açıklanmasında Afrika kökenli kişiler tarafından kullanılması hoş görülmektedir. Bunun dışında “zenci”

⁴⁰ Halbuki katılımcının bahsettiği online sözlük platformu Google Translate üzerinden “zenci” kelimesini sorguladığımızda, katılımcının belirttiği gibi köle değil “siyah”; TDK online sözlüğünde ise “zenci” kelimesinin karşılığı olarak, “Siyah ırktan olan kimse, siyahi” anlamı karşılamaktadır.

kelimesinin kullanımı, hakaret olarak telakki edilmiş ve yakışsız kabul edilmiştir (Agyemang, Bhopal ve Bruijnzeels, 2005, s. 1016).

Oxford sözlükte ise “negro” şu şekilde tanımlanmaktadır: “Güney Sahra Çölü’ndeki köken olarak Afrika yerlisi olan koyu-tenli birey: 16 yüzyılın ortalarında İspanyolca ve Portekizceden türetilmiştir. 17. ve 18. Yüzyıl boyunca bu kavram kullanılmamış ve 20. yüzyılın ilk dönemlerinde W. E. B. DuBois ve Booker T. Washington gibi öne çıkan siyahi Amerikalı kampanyacılar tarafından kullanılmıştır. 1960’lardaki Black Power (Siyahi Güç) Hareketi ile birlikte, siyahi kavramı ırkı tanımlamada daha onurlu bir anlam taşıdığından, negro (zenci) kelimesinin (ve bununla ilişkili olan Negress (zenci kadın) kelimesinin) kullanımından vazgeçilmiş ve günümüzde hem İngiliz hem Amerikan İngilizcesinde çağdışı ve saldırgan bir hüviyeti olduğu kabul edilmiştir (Negro, t.y.).”

Bununla birlikte ne siyahi öğrencilerle yaptığımız derinlemesine konuşmalar ne de sosyal medya platformlarında yaptığımız araştırmalarda, “zenci” kelimesinin neye istinaden negatif bir çağrışım yaptığını tespit edemedik. Mevcut yerli/yabancı alanyazına göz attığımızda da halihazırda negro/zenci ifadesine yer verildiğini ve bunun hakareten ziyade siyahi insanları tasvir amacıyla kullanıldığı görmekteyiz. Türk siyasal tarihine baktığımızda ise siyahilerin Türk toplumunda görünür olmayışı, Türklerin siyahilere nasıl hitap etmesi gerektiği hususunda bir tartışmayı da gerekli kılmamıştır. Son onyılda kitle iletişim araçlarının artışı, internetin son kullanıcı tarafından kolaylıkla erişilebilir olması ve sosyal medyanın baş döndürücü bir hızda “bilgi ağı” oluşturması, Batı’da alevlenen bazı tartışmaların -sosyo-politik bir arka planı olmasa bile- suni bir şekilde ülkemizde de tartışılmasına neden olmaktadır. Bunlardan birisi de -konumuzla ilgili olması hasebiyle- zenci/siyahi tartışmasıdır... Bu tartışma kitlelere ulaşamamış ve bununla ilgili bir toplumsal bilinç oluşmasına yol açacak bir zemini kendinde bulmamıştır. Her ne kadar elimizde istatistiksel bir veri olmasa da gözlemlerimiz ve yerel/yabancı öğrencilerle gerçekleştirdiğimiz mülakatlar/görüşmeler bize Türk halkının hangi hitabı seçmesi hususunda bir fikrinin olmadığını, hatta böyle bir tartışmanın bile söz konusu olduğu yönünde bir bilgiye sahip olmadığını göstermektedir. Bu nedenle, çalışmamızdaki siyahi katılımcıların çoğunluğu bu hitap şekliyle sokakta, kampüs alanında karşılaştıklarını ve bunun kimi zaman alaycı bir tavırla, kimi zaman bilmeden (art niyet taşımadan) kullanıldığını; bununla birlikte hangi amacı güderse gütsün bu söylemden hoşlanmadıklarını belirtmektedir.

a1f) K36 [Erkek-Fildişi Sahilleri-Müslüman], Afrikalı kimliğine ek olarak, yabancı olması hasebiyle ırkçılık ve ayrımcılığa maruz kaldığını şöyle anlatmaktadır: *“Afrika’da (yaşayanlar) bazen şey diyor, (Türkler) herkesi seviyor, misafirperver... (Ama gelince gördüm ki) burada bir kısmı -hepsi değil de- şey var aşırı milliyetçi... Seni görüyor, bazen küfür ediyor bir şey diyor. Eskiden “memleketine git, ne işin var burada!” diyor (idiler). O (tarz) şeyi yaşadım zaten ilk sene, o biraz üzücü oldu. (Yani ırkçılık) yapılıyor. (Bunu da) örtülü olarak yapıyorlar. Mesela bir arkadaş var sen Afrikalısın, (bir de) bu Türk değil ama Türk kökenli (var)... Öncelik ona tanıyor ama bir şekilde yapıyor ki sen anlama diye. (Türk kökenli dediysem de) Azeri, Kazak böyle şeyler... (Hem beni) yabancı görüyor ama sonra diyor “Allah için seni seviyorum” ... (Öyle kötü bir durumu) yaşadım lisede.”*

a2) Fiziksel olarak yabancı olduğu anlaşılmayan 21 katılımcı, Türkiye tecrübesi süresince bir şekilde ayrımcılığa, önyargıya ve dışlayıcılıkla muhatap olduklarını belirtmişlerdir. Elbette ki bu kişiler, fiziksel olarak yabancı olduğu anlaşılanlardan farklı olarak, sözlü etkileşime girdikten sonra ayrımcılık ve dışlayıcılık ile karşılaşmaya başlamaktadır. Bu katılımcılar a2a) mensubu olduğu ülke/etnik kökene karşı nefret duyulması veya önyargılı olunması, a2b) yabancı diye kandırılmaya çalışılması, a2c) bizatihi yabancı olduğu için resmî kurumlarda, hastanelerde ayrımcılığa maruz bırakılması, a2d) yabancıların aldıkları bursların Türkler tarafından “kiskanılması”, a2e) Müslüman veya Sünni olmadıklarından ötürü İslam dinini benimsemeleri yönünde kendilerine ısrarcı olunması, dini değerleriyle alay edilmesi gibi sorunlarla karşılaşmaktadır.

a2a) Etnik köken ve ülke mensubiyeti nedeniyle sorun yaşayanların başında Arapları ve özellikle Türkiye ile yakın coğrafyada bulunan Irak ile Suriyelileri sayabiliriz. K52 [Kadın-Irak-Müslüman] etnik köken aidiyeti sebebiyle yaşadığı çevresel baskıyı ve dışlanmaları şöyle anlatmaktadır: *“Bazı Türkler yabancılara çok alışmıyorlar yani. Dışlıyorlar... (Hissediyorum ben bunu mesela Türklerle) konuşunca veya mesela (kafede vs.) oturup, duyuyorum bazılarında Arapların hakkında (olumsuz) konuşuyorlar falan. (Ben de o an dışlandığımı hissediyor ve kendi kendime) diyorum burada yerim değil o zaman yani. Ben niye burada durayım... (Bununla birlikte, dıştan öyle ayrımcılığa uğramıyorum çünkü) bazıları beni tanımıyorlar zaten, Arap olduğumu (anlamıyorlar). Yani Türklere mesela benzetiyorlar ama (onların konuştuklarını) ben öyle duyunca, yani rahatsız oluyorum...”*

K48 [Kadın-Etiyopya-Müslüman], Arap olmadığı halde hafif esmer ten rengi, tesettürlü giyim tarzı ve yabancı aksandan ötürü Arap'a benzetildiğini ve bundan dolayı kötü muameleye maruz kaldığını belirtmekte, devamında şunları söylemektedir: *“Benim arkadaşlarım mesela benden biraz daha siyah, Afrikalı onlar. Onlara başka bir görüş (önyargı) var (bana da başka bir önyargı var). Beni de Arap sanıyorlar. (Benimle) Arapça konuşuyorlar çarşıda mesela. Bazıları da bir iki kere oldu bu, bir şey bilmiyordum, kargo yeri bilmiyordum. Sormak istedim, (o an) para istediğimi sandılar. Dilenci olduğumu düşündüler. Galiba şimdi mültecilerden dolayı olabilir... (Başka bir seferinde) bir kere bankamatikten para gönderecektim, bilmiyordum. Arkamda bir kız vardı, ona sordum. İşlerini bıraktı gitti. Beklemedi gitti... (Bunlar benim yaşadıklarım, Afrikalı kız arkadaşlarım ise) onları da (Türk erkekleri sokakta) takip ediyorlar. Çarşıya gidiyorlar mesela, onları takip ediyorlar. Markete gitseler beraber gidiyorlar. (Sebebi) tanışmak için. “Fotoğraf çekelim mi? Facebook var mı? telefonun var mı?” diye onlara sormuşlar. Bana böyle bir şey olmadı. Ama beni de Arap sanıp yardım istediğimde kaçıyorlar.”*

A1 [Kadın-Türkiye-Müslüman], K1 [Erkek-Suriye-Müslüman]'in Suriyeli oluşu nedeniyle önyargı ile karşılaşacağını düşünmesinden dolayı, tanışacağı Türklere karşı kimliğini gizlemeye ve kendisini Türk'müş gibi tanıtmaya çalıştığını bize anlatmaktadır: *“Hani Suriyelilere karşı evet mesela onun yaşında olup da okuyanlar ya da dışarıda işsiz gezenlere Türklerin bakış açısı... Bizim askerimiz orada savaşırken, onlar burada dolaşiyor diyorlar ya; bu muhabbeti mesela hiç sevmiyor. Ondan sonra bundan çekindiği için de olabilir. Yani, hep kendini o Türk olarak insanlara kabullendirmek istiyordu açıkçası. Bence (ayrımcılık yapıldığını) düşünüyor ki böyle davranıyordu... Zaten yabancı olduğu da belli olmuyor ya aslında bu konuyu direkt konuşmuyordu açıkçası. Hani karşısındaki “sen yabancı mısın?” demese o söylemezdi. Öyle söyleyeyim. Ben bazen çekindiğini mesela fark ediyordum. Yani dediğim gibi fark ediyordum. Yani çünkü direkt söylemiyordu. Yani karşısındakinin fark etmesini bekliyordu açıkçası... Suriyeli kimliğini fazla ön planda (tutmazdı). Bence (aşağılanacağını düşünüyordu) düşünüyordu... (Bir defasında) ebru kursuna gidiyorduk. Ben onu ebru kursuna götürmüştüm hani arkadaşım da gelebilir mi diye. Kabul etmişlerdi onu. Ona orada sorduklarında “evet, Türküm” demişti. Hatta ben içimden şunu dedim: “eminim ki evet, Türküm diyecek”. Çünkü onun o cevabı vereceğini biliyordum. Yani kendisi hakkında*

yabancılara çünkü tanımadığı insanlara hem çok fazla bir şey söylemeyi sevmiyor hem benim onda fark ettiğim o Suriye kimliğini bir kapatma şeyi. Türklerin yaklaşımından olduğunu düşünüyorum.”

A8 [Kadın-Türkiye-Müslüman] ise K8 [Kadın-Ürdün-Müslüman]’in Türklerin gerek Araplara gerekse de Suriyelilere karşı negatif stereotipine maruz kalmamak için, yabancı aksandan sıyrılma adına diksiyon kursuna katıldığını ifade etmektedir: “*(Kendisi) Türkçe öğrenmek istiyor. Hatta telaffuzunu düzeltmek için bir ara diksiyon kursuna gitti. Ben bir Türk olarak diksiyon kursuna gitmeyi hiç düşünmedim. O kursuna gitmişti. Biraz şeyden rahatsız oluyor. Arap olduğunun ve yabancı olduğunun belli olmasından. Daha çok da konuşmasından belli olduğunu düşündüğü için. O zaman bazen daha farklı davranışlarını düşünüyor... (Örneğin) bir alışveriş yaparken yabancı olduğunu fark ettiklerinde. Ne bileyim? Mesela farklı fiyat veriyorlar veya ne bileyim ilgilenmiyorlar. Arap diye belki Suriyeli zannediyorlar. Hani savaştan kaçtınız siz gibi. Özellikle Suriyeliler geldikten sonra böyle şeyler de oluyor tabii ki... Hep tamamı (dışlıyor) değil tabii ki. Her zaman dışlandığını söylemiyor ama bazen böyle şeylere maruz kaldığını söylüyordu. (Bu sebeple) Türk gibi Türkçe öğrenmek istiyor.”*

a2b) Kimi katılımcılar, yabancı oldukları için Türk esnaflar tarafından kandırılmaya çalışıldığından söz etmektedirler. K4 [Erkek-Suriye-Müslüman]: “*Arkadaşım dün bir şey anlattı. Sakarya’da önce Karabük’ü kazanmış ve orada yurt kiralamış. Pansiyon. Adam ona imza attırdı. Evraklara sözleşme filan. Sözleşmede 4 bin ödeyecek vs. yazıyor. O anlamadığı için imza attı. (Benim arkadaş) öğrenci kandırılmış, yabancı öğrenci olarak... (Benim de) kardeşim kandırıldı, işten ayrılınca.”* K8 [Kadın-Ürdün-Müslüman] de aynı konuda şikayetçi olduğunu belirtmektedir: “*Burada bir şey alıyoruz, (yabancıyız diye) fiyat yükseliyor. Biz onun fiyatını biliyoruz aslında.* K20 [Kadın-Rusya-Müslüman] bu hususta aldığı önlemden şöyle söz etmektedir: “*(Beni şu ana kadar hiç kandırmadılar, çünkü) ben Türkçe konuşuyorum onlarla.”*

Buna değinen Yardımcıoğlu ve diğerleri (2017, s. 242) Sakarya’daki esnafların, yabancı uyruklu öğrencilere alışveriş esnasında normalden daha yüksek bir fiyata mal satmaya çalıştıkları bulgusuna eriştiklerini belirtmektedirler.

a2c) K25 [Kadın-İrak-Müslüman] hastanede ve devlet kurumlarında yabancı olduğu için kendisine kötü davranıldığı anlardan şöyle bahsetmektedir: “*Türkiye’ye gelirken hiç zorluk çıkarmıyorlar, sadece bizde iki problem oluyor emniyet göç idaresi, emniyette bir*

de hastanelerde. Orada yani insana kötü davranıyorlar, orada yani biraz. Çalışanlar (bize kötü davranıyor). Mesela hastanede çok şeydik, saygı göstermiyorlar. Ben mesela yardım için gidiyorum -kendim için değil de- orada da insanlar yabancı olduğum için, insanlar biraz umursamaz... Hastalık adlarda çok iyi değilim mesela bazıları şey diyorlar, biz anlamıyoruz, tekrar soruyoruz, sinirleniyorlar.”

a2d) Türkiye Bursları'nın sağladığı imkânlar ve cazip yönlerine çalışmamızın geçmiş bölümlerinde temas etmiştik. Bazı yabancı uyruklu öğrenciler, Türk öğrenciler tarafından kiskanıldığını ve bundan ötürü dışlandıklarını belirtmiştir.

Türkiye Burslusu K51 [Erkek-Kosova-Müslüman], bu durumu şöyle izah etmektedir: “Ben çok hissetmedim, çünkü beni gördüklerinde Türk zannediyorlar. Ama konuştuğuktan sonra biraz (anlıyorlar yabancı olduğumu). Benim yabancı olduğumu öğrendikten sonra, önyargı olduğunu hissediyorum. (Önyargılı olmaları) etnik kökenden dolayı değil sadece kıskançlıktan... Çünkü yurt dışından baya öğrenciler okuyoruz Türkiye’de, devletten burs alıyoruz. (Türk) öğrenciler (bunu) çok kıskanıyor. Düşünüyor ki devlet bursu bunlara (yabancılara) vermezse, bize verecek. Ama onun altındaki mantıkları anlamıyor işte... (Bunun dışında çok fazla ayrımcılık görmedim), sadece (bir Türk kız arkadaş bana) “memleketine dön” (demişti). (Bu bana) çok ağır oldu. Bir kere oldu (ama), onun dışında Türk halkından bir tepki almadım ben... (Kıskandıklarını da) direkt söylemiyor zaten; davranışlarından, konuşmalarından hissediyoruz...”

a2e) K16 [Kadın-Gürcistan-Hristiyan] Müslüman olmayışından dolayı, öğrenim gördüğü bölümde ve barındığı yurttan bazen dışlayıcı/aşağılayıcı söylemlere maruz bırakıldığından söz etmektedir: “(Dışlayıcılık) oluyor bazen yani Hristiyan olduğumuz için yani gereksiz şeyler yani... Mesela ne bileyim yani (bana gelip) “İncil’de çok saçma şeyler yazıyor” diyorlar. (Bunu da) üniversitedeyken hocalar (diyordu Hristiyan olduğumu bile bile)... (Dışlayıcılık açısından diğer Hristiyan) Ukraynalı kızlardan şeyler biliyoruz. (Mesela) bazıları (ile) hani tanışıyoruz, elini falan vermiyor yani “sen Hristiyan’sın, pissin” (minvalinde), yani öyle şeyler oluyor... (Bir de) eski yurt müdürüm (ile) konuşuyoruz, “Müslümanlar, Hristiyanlardan daha temiz” diyor zaten. “Hristiyanlar gibi davranma!”, “Hristiyanlar (gibi) yapma!” (diyor)... (Bu tür negatif durumlar) tabii ki (beni rahatsız) ediyor. (Kendimi) yabancı hissettirmiyor ama öyle şeylerde yani olaylarda sinir oluyorum, gitmemeye çalışıyorum ama tabii hocalara bir şey diyemezsin...

(Başkalarıyla bu hususlarda) ilk geldiğimde tartışıyordum ama tabii ki hocalarla değil, (derslerden) kalırsın böyle yani yıllarca Sakarya Üniversitesi'nde."

b) Geriye kalan toplam 17 katılımcı (9'u yabancı olduğu anlaşılan, 8'i anlaşılmayan), yabancı oluşu nedeniyle ayrımcılığa/dışlayıcılığa/ırkçılığa maruz kaldığını hissettirecek durumlarla karşılaşmadıklarını belirtmişlerdir.

b1) Örneğin K14 [Erkek-Türkmenistan-Müslüman] kültürel yakınlık sebebiyle Türkler tarafından kendisine sergilenen pozitif yaklaşım tarzını şöyle açıklamaktadır: *"Çok şükür öğrenciyiz diye (Türkler) daha da sahipleniyorlar. Türklerden şu ana kadar hiç ama hiçbir şekilde ayrımcılık görmedim. Kim yapmışsa da cehaletindedir. İstisnalar kaideleri bozamaz. Türk milleti olarak hiç kimseye karşı böyle bir şey olmadı hatta "biz sizdeniz" diyorlar."*

b2) K38 [Erkek-Kamerun-Hristiyan] ise Türk halkının siyah tenli insanlara karşı olan şaşkınlıklarını ve bunun kendisinde yarattığı pozitif duyguları şöyle anlatmaktadır: *"Hiç böyle (ırkçı/aşağılayıcı) bir şey yaşamadım. (Şehir merkezinde) bazen (gözler üzerimizde) oluyor ama bunun ırkçılıkla alakalı olduğunu düşünmüyorum. İnsanlar merak ediyor. Daha önce siyah insan görmeye alışık olmadıklarından, ilk kez gördükleri için merak ediyorlar. Bu bence normal. Kamerun'da da beyaz gördüğünde öyle bakan insanlar var, alışık olmamakla alakalı. Normal bir tepki. (Hatta birçok kişi benimle fotoğraf çekilmek istiyor). Bir sürü kişi (bunu bana) sordu. Sadece fotoğraf çekilmek istediklerini söylüyorlar. Bazen kabul ediyorum ama bazen arkadaşlarla birlikte oluyorum, kabul etmiyorum."*

Ülkemizde yabancı uyruklu öğrencilerin maruz kaldığı ayrımcılık, ırkçılık konusuna değinilen araştırma sonuçlarına göz atıldığında, öğrencilerin bu iki olguyla sıklıkla karşılaşmadığı görülmektedir. Araştırmacılar bu durumu, gelen öğrencilerin çoğunluğunun Türk ve akraba topluluklarına mensup olmaları ile açıklamaktadır (Demirhan, 2017, s. 556). Karaoğlu (2007, s. 84)'nun çalışmasında yer alan katılımcıların çoğunluğu, %62'si, Türk halkının kendilerine önyargılı yaklaşmadıklarını düşünmektedir. Yardımcıoğlu ve diğerleri (2017, s. 238) örneklem grubundaki öğrencilerin %53,3'nün, mensup olduğu farklılıklar sebebiyle dışlanmadığı sonucuna ulaşmaktadır. Çalışmamızda ise katılımcıların çoğunluğu, 37 katılımcı, çoğunlukla veya nadiren bir önyargı/ayrımcılık/ırkçılık ile karşılaştıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 24:
Katılımcıların Maruz Kaldığı Önyargı/Irkçılık/Ayrımcılık/Dışlayıcılık

	Fiziksel Olarak Türkler ile	Sebebi	Sayı
Maruz kalanlar	Ayrırmakta	-Fiziksel (yüz hatları) ve kültürel aidiyet farklılığından ötürü garipsenmesi, -Fiziksel görüntüsünden dolayı bir dini/kültürel topluluk ile ilişkilendirilmesi (stereotip) -Hristiyan oluşu nedeniyle dışlanması -Ten renginden ve yabancı oluşu sebebiyle ırkçı bir söyleme, dışlayıcı tutum ve davranış ile karşılaşması	17
	Ayrırmamakta	-Mensubu olduğu ülke/etnik kökene karşı nefret duyulması veya önyargılı olunması -Yabancı diye kandırılmaya çalışılması -Bizatihi yabancı olduğu için resmî kurumlarda, hastanelerde ayrımcılığa maruz bırakılması -TDV/YTB Burslusu olmalarından ötürü Türk öğrenciler tarafından “kışkanılması” ve ötekileştirilmesi -Müslüman olmayışlarından dolayı İslam dinini benimsemeleri yönünde kendilerine telkinde bulunulması ve dini değerlerinin aşağılanması	21
Maruz kalmayanlar	Ayrırmakta	-Ten rengi ve yaşadığı coğrafya hakkında bilgilenme amacıyla soru sorulması -Yabancı olduğu için misafirperverlik gösterilmesi	9
	Ayrırmamakta	-Türk kökenli oluşu nedeniyle sempatiyle karşılanması -Yabancı olduğu için misafirperverlik gösterilmesi -Kendi yerel kültürü hakkında, bilgilenme amacıyla, soru sorulması.	8
Toplam			54

Çalışmamızda elde edilen bulguya göre önyargıya maruz kalanların genellikle Afrikalılar ve Araplar (Suriyeli/İraklı) olduğu anlaşılmaktadır. Türklerin Araplara karşı önyargılarının temel sebeplerini tarihi arka plan ve iltica başlığı altında değerlendirebiliriz. Türkler ile Araplar arasındaki ilişkiler çok uzun bir geçmişe dayanmakla birlikte Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş aşamalarında Arap ülkelerinin Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılışı ve ayaklanması, Türk yöneticiler tarafından milliyetçi bir davranış olarak kabul edildi ve Arapların “vatan haini” şeklinde damgalanmalarına neden oldu. Şerif Hüseyin'in önderliğindeki ayaklanma, Arapların Türkleri I. Dünya Savaşı'nda arkadan bıçaklanma olarak yorumlandı. Küçükcan'a göre, dönemin Batılılaşma yanlısı yazarların anti-Arap yaklaşımı yazıları ve kamu okullarında olumsuz bir Arap portresi çizilmesi, Araplara karşı bir önyargının artmasına neden oldu. (Küçükcan, 2010:8-9).

Tarihi seyir içerisinde, iki toplum arasındaki politikalara paralel bir şekilde ikili ilişkiler de inişli çıkışlı bir grafik çizmiştir. Türklerin Araplar hakkında nasıl bir algıya sahip

olduğunu öğrenme amacıyla Türkiye’de 2008 yılında, 12 ilde 18 yaşı ve üzeri olan kırsal yerde ve şehirde yaşayan 3040 katılımcıyla yapılmış bir araştırma yapılmıştır. Bu çalışma, Türk halkının Araplar hakkında ne düşündüğü ile ilgili yapılmış nadir çalışmalardan biri olmuştur. Çalışmanın sonuçlarına göre, Türk halkının %33,2’si pozitif, %39,1’i negatif, %20,7’si nötr bir Arap algısına sahipken, %7’lik bir kısım bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir. Türklerin 19 Arap ülkesi hakkındaki algılarının da ele alındığı bu çalışmada ulaşılan bir diğer sonuca göre, pozitif imaja sahip olması açısından Suriye %37,1 ile 5., Irak ise %22,4 ile 18. sırada yerini almıştır. (Küçükcan, 2010:13-15).

Bununla birlikte ilerleyen yıllarda ise 2011’de ülkemizin yanı başında Suriye’de iç savaş patlak verince sayıları milyonları bulan birçok Suriyeli⁴¹ ülkemize sığınmış ve buna hazırlıksız yakalanan Türkiye, çeşitli problemlerle (siyasi, güvenlik, ekonomik, eğitim, sağlık, uyum) mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bu durum iki toplumun arasında nefret tohumlarının ekilmesine yol açmış ve Türk halkının Suriyelilere karşı negatif bir algıya sahip olmasına yol açmıştır.

Sosyo Politik Saha Araştırmaları Merkezi (t.y.) Türklerin ve Arapların birbirleri hakkındaki algılarını ölçmek için 10-12 Ocak 2019 tarihleri arasında Gaziantep, Şanlıurfa ve Kilis’te bir saha araştırması yapmıştır. Çalışmaya katılan yerel halkın %71’i Suriyelilerle yaşamaktan/çalışmaktan memnun olmadığını, %17,6’sı memnun olduğunu; “Suriyeliler ile aynı binada yaşamak sizi rahatsız eder mi?” sorusuna %42,9’u “Evet”, %40’ı “Hayır” ve %17,1’i ise “Kararsızım”; “Suriyeli göçmenlerin dönmesini ister misiniz?” sorusuna ise araştırma grubunun büyük bir oranı, %77,2’si “Evet” derken; %17,1’i “Kendileri buna karar vermeli”, %3,8’i “Kararsızım” ve %1,9’u ise “Hayır” cevabını vermiştir.

İki farklı zamanda yapılan çalışmayı değerlendirdiğimizde, Türklerin daha negatif bir Arap algısına sahip olmaya başladığını görmekteyiz. Araştırmamızda yer alan Arap katılımcılar -çoğunlukla Suriyeli kimliği üzerinden- bu artan negatif algıdan ötürü sıklıkla ayrımcılık veya dışlayıcılıkla karşılaştıklarını belirtmektedirler.

⁴¹ T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İşleri Genel Müdürlüğü’nün 18.07.2019 tarihli verisine göre ülkemizde 3.634.378 Suriyeli bulunmaktadır. https://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713.

Afrikalıların ise Türkiye’de kamusal alanda görünür olmayışı ve onların fiziksel görüntüsüne Türklerin aşına olmayışı; iki toplumun ilk karşılaşma anında kimi zaman belirsizlik veyahut da Afrikalı katılımcıların belirttiği gibi dışlama/ayrımcılık olgusunun zuhur etmesine yol açmaktadır. Bununla birlikte zaman içerisinde iki toplumun birlikte ve çokkültürlü ortamda yaşamayı öğrenmesi, bu yanlış veya negatif algının azalmasına katkı sunması muhtemel gözükmektedir.

Nitekim ülkemize 2014 yılında gelen K50 [Erkek-Kenya-Müslüman] Türk halkının Afrikalılara zamanla alıştıklarını ve bundan dolayı nadir durumlar dışında garipsenmediklerinden söz etmektedir: *“Sakarya halkı alıştı artık. Biz geldiğimizde 2014 yılında ilk gelenlerdendik. Şimdi halk alıştı, yeni gelenler tepki almıyor. Geçen iki hafta önce (arkadaşla) beraber, bir de arkadaş vardı. Arkadaş Amerika’dan geldi. Türk kendisi. Geldi bizi aldı, eskiden dediğimde, yani beş sene önce falan, bir yabancı görse “aaa yabancı gelmiş bize” diye şaşırırdı insanlar. Ama şimdi normal karşılıyorlar. Eskiden daha çok bakıyorlardı yani nasıldı, eskiden daha çok şaşırırlardı. Afrikalıları görünce.”*

3.4.4.3. Uyum Problemleri

Yabancı uyruklu öğrenciler farklı din, dil, kültürel unsuruna sahip yeni bir ülkeye göç etmeleri nedeniyle bir takım uyum problemleri ile karşılaşmakta ve bunun neticesinde kültür şoku yaşamaktadır. Araştırmamızda yer alan katılımcılarla yaptığımız mülakatlar neticesinde Türkiye tecrübelerinin ilk dönemlerinde veya halihazırda a) dil, b) dini, c) kültürel uzaklık, d) giyim tarzı, e) yemek, f) hava durumu farklılığı gibi sebeplerle kültür şoku yaşamakta; bunun yanı sıra g) aile/arkadaş/ülke özlemi, h) ev sahibi toplum ile olumsuz bir irtibat sağlanması (Türk yetkililerden kötü muamele görme, Türk öğrencilerle etkileşim kuramamak/arkadaşlık kuramama, Türkler tarafından ayrımcılıkla karşılaşma) gibi etkenler nedeniyle uyum problemi yaşadıkları anlaşılmaktadır.

a) Çalışmamızın önceki kısımlarında değindiğimiz üzere bu öğrencilerin akademik olarak yaşadıkları problemlerin başında da dil problemi gelmekteydi. Türkçe öğrenmeden gelen bu öğrenciler, dil probleminden ötürü ilk dönemlerinde büyük bir uyum problemi yaşamaktadır. K41 [Kadın-Haiti-Hristiyan], bu konuda şunu söylemektedir: *“Başlarda anlamıyordum. Ben buraya eğitim için geldim ama belki de vaktimi harcıyorum diye*

düşünüyordum. Belki de masterımı başka bir yerde yapmalıyım diyordum. Uyum sağlamak zor oluyordu. Şimdi iyiyim artık.”

Kimi öğrenciler Türkçe bilmeyişine ek olarak Türk eğitimci ve öğrencilerinin İngilizce bilmeyişinin kültür bariyeri katmanının artmasına yol açtığını düşünmektedir. Ülkemize bulunduğu ilk dönemlerinde K48 [Kadın-Etiyopya-Müslüman], böyle bir sorundan dolayı yaşadığı zorlukları şöyle ifade etmektedir: *“(Türklerin) İngilizce seviyesini daha iyi düşünüyordum. Tamam, okulun Türkçe olduğunu biliyordum ama hiç kimse bilmiyordu İngilizce. (Bu yüzden) ilk geldiğimde çok zorlanmışım. Kimse bilmiyor İngilizce, derdimi anlatamadım. Şimdi Türkçe öğrendim. İngilizce bilen birisini bulana kadar çok zorlandım. Çünkü hiç Türkçe bilmiyorduk, sıfırdan geliyoruz biz.”*

Gerek gözlemlerimiz gerek mülakat verileri gerekse de önceki yapılmış çalışmaların gösterdiği üzere yabancı uyruklu öğrenciler dil problemleri sebebiyle çoğunlukla Türk öğrencilerden daha çok yabancı uyruklu öğrencilerle arkadaşlık kurmaktadır (Öğrencilerin arkadaşlık ilişkilerine, çalışmamızın ilerleyen aşamasında değinilecektir). Buna ilaveten yine yaptığımız gözlemler ve mülakatlar göstermektedir ki yabancı öğrenciler kendi aralarında ulusal veya anlaşabilecekleri ortak bir dil, yani Türkçe dışında bir dil ile etkileşime girmektedirler. Bu sebeplerden ötürü bu öğrenciler Türkçeyi ve Türk kültürünü öğrenme konusunda, kendi tercihlerinden dolayı, dezavantajlı durumda bulunmaktadır. Öğrencilerin ev sahibi halkla etkileşime geçmekten ziyade kendi dilini veya bildiği ikinci bir dili konuşabilen kişilerle etkileşime geçmesi, dil unsurunun önemli bir kültürel bariyer olduğunu bizlere göstermektedir.

b) K37 [Kadın-Filipinler-Hristiyan], farklı bir dini gelenek ile ilk kez bu kadar yakın etkileşime girdiği için yaşadığı kültür şoku ve bunu atlatma sürecini şöyle anlatmaktadır: *“Bir de din (farklılığı) var tabii. İlk zamanlar sık sık ağlıyordum bu yüzden. Şok olmuştum. Benim ülkemde Müslümanlar farklı bölgede, benim yaşadığım yerde Müslüman yoktu. Epey şok oldum. Bol bol ağladım. Ama bir süre sonra bazı şeyleri anladım.”*

Araştırmamızda toplamda 12 Hristiyan ve 1 Budist bulunmaktadır. Bununla birlikte, yukarıda verdiğimiz örnek dışında, katılımcıların dini farklılık nedeniyle büyük bir uyum sorunu ile karşılaşmadığı anlaşılmaktadır. Bunun sebepleri arasında, geldikleri ülkelerde Müslüman-Hristiyan dağılımının neredeyse birbirine eşit ve iki dini geleneğin birbiriyle yakın etkileşim içerisinde olması (kimi zaman komşusu iken, kimi zaman aile

bireylerinden birisi), ülkemize geldiklerinde dinin bir kültürel bariyer olmasını engellediği kanaatindeyiz.

Karaoğlu'nun yabancı uyruklu öğrenciler üzerinde yaptığı araştırma sonucuna göre, dini değer yargıları Türk kültürüne benzeyen öğrencilerin Türkiye'ye uyumu, benzemeyenlere nazaran daha yüksektir (Karaoğlu, 2007:70). Çelik, kendilerinin mensup olduğu dini inançların Türk toplumuyla olan ilişkilerini düzenlemede etkisinin olup olmadığını incelemeye çalışmış ve öğrencilerin çoğunluğunun Müslüman oluşu hasebiyle %57,70'i "aynı dinden olduğum için kolaylık yaşıyorum", %38,70'i "etkilemiyor", sadece %2,10'u "farklı dinden olduğum için zorluk yaşıyorum" cevabını almıştır (Çelik, 2013:129-130).

Elbette ki dini inanç yakınlığı öğrencilerin uyumunu kolaylaştıran bir toplumsal olgu olarak göze çarpmaktadır. Bununla birlikte çalışmamızın ileriki aşamalarında da temas edileceği üzere, öğrencilerin Adapazarı'ndaki kiliseye devam etmeleri ve dindaşları ile birlikte yakın ilişkiler kurmaları dini inanç farklılıklarının neden olacağı uyum sorunları ile başa çıkmasına katkı sunmakta ve yaşam doyumunu dramatik bir şekilde düşürmesine engel olmaktadır.

c) K13 [Erkek-Gürcistan-Hristiyan], kültürel farklılıklar sebebiyle yaşadığı uyum sorunlarına şöyle temas etmektedir: *"Zaten 2016'da başladık TÖMER'e ama zor geçti ben öyle diyebilirim. Çünkü (geldiğin yer yabancı) ülke, ne kadar (coğrafi olarak) yakın olsa bile yabancı ülke. Ama ben düşünmüştüm ki bizim kültürümüze yakın olması lazım, çünkü coğrafya olarak yakın. Ama kültürel (olarak) çok farklı olduğunu (gördüm). Baya zorlandım geçen dönem ama alıştım artık. Şimdi iyiyim... (Ama gelmeden önce) düşünmüştüm ki çok kolayca bitireceğim, çok kolayca uyum olacak ama öyle olmadı. (Hatta) geçen dönem "bırakacağım, gideceğim" (şeklinde) düşünüyordum."*

Ev sahibi toplumun yabancılara dilini ve kültürünü öğretme sürecinde, onların kültürel farkındalık kazanmaları için linguistik unsurların yanı sıra tarih, coğrafya, siyaset, ırksal azınlıklar, gençlik kültürü, gelenekler, stereotipler, sosyal beklentiler, edebiyat ve sanat gibi kültürel unsurların da aktarılması gerekmektedir (Deutsch, 2003, s. 84). Dil ile birlikte kültürü öğretmenin kültürlenme sürecine olan pozitif etkisi, ev sahibi ile misafir toplum arasındaki kültürel uzaklık sebebiyle olacak muhtemel uyuşmazlıkları azaltmada önemli bir rol oynamaktadır.

TÖMER’de aldıkları dil eğitimi süre zarfında kültürel unsurların da kendisine aktarıldığına kimi katılımcılar değinmiştir. Örneğin K45 [Kadın-Afganistan-Müslüman]: *“TÖMER derslerinde geleneksel kıyafetleriniz, danslarınız, yemekleriniz, (geçmişteki) padişahlarınızı (hocalar bize) anlatıyor.”* demektedir. K43 [Kadın-Mısır-Müslüman] ise TÖMER’de bir yandan Türk kültürünü öğrenme, öte yandan kendi kültürleri hakkında sunum yapma şansları olduğundan söz etmektedir: *“(Öğrenciler) istediği konular hakkında: kendi ülkemiz, kültürümüz, özel festivallerimiz, bayramlarımız hakkında sunumlar yapıyoruz. (Ben de) bu şekilde diğer kültürleri öğrendim.”*

d) Geldikleri ülkede özellikle bayanların daha tesettürlü bir şekilde giyindiği ve aynı tablo ile burada karşılaşmadığı için kültür şoku yaşadığını, K10 [Kadın-Doğu Türkistan-Müslüman] şöyle anlatmaktadır: *“Bir de ben hani önyargı olabiliyor insanda ilk zamanlarda alışmak biraz daha zor oluyor. Ondan sonra zaten hani öyle giyinen insanların sadece dış görünüşüne göre birine şey veremezsin. (İlk geldiğimde beklediğim gibi giyinmemelerinden ötürü yaşadığım) yani sadece şaşkınlıktı.”*

Buna ilaveten başta Afrikalı öğrenciler olmak üzere Asya ve Uzakdoğu’daki kadın-erkek öğrenciler, yoğun bir aidiyet duygusuna sahip oldukları için kendi kültürünün bir ögesi olarak kendi yerel kıyafetlerini beraberinde getirmektedirler. Ama Türkiye tecrübelerinin ilk dönemlerinde, kendi yerel kıyafetleri ile kamusal alanda boy gösterdiklerinde yerel halkın dikkatini çekmelerinden dolayı rahatsızlık duymakta ve sonrasında o kıyafetler ile dolaşmamayı -istemeyerek de olsa- tercih etmektedirler. Bununla birlikte Müslüman öğrencilerin Cuma namazında, Müslüman-Hristiyan ve diğer dinlere mensup olan öğrencilerin yabancı uyruklu öğrencilerle ilgili yapılan kültürel etkinliklerde yine bu yerel kıyafetleri giymekten kaçınmadıklarını gözlemlemiş bulunmaktayız.

K35 [Erkek-Çad-Müslüman] yerel kıyafetleri tercih ettiği zamanlarda karşılaştığı tepkilerden şöyle söz etmektedir: *“Arada birinin kültürüne göre bir şey yaptığın zaman diğerinin bilmediği için şaşırıyor. Sora da biliyor “bunu neden (yapıyorsun)?” mesela elbise açısından diyelim yani biz uzun giyiyoruz, ondan sonra böyle erkeklerin böyle bir şeyle kafamıza sarıyoruz ve soruyorlar yani bu nasıl bir şey neden sürekli bunu giyiyorsun? Sıcaklıktan dolayı mı? Neden öyle oluyor?”*

e) Türk yemeklerinin damak tadına uygunluğu konusunda cevap veren 48 katılımcıdan 20’si Türk yemeklerine alışmakta zorluk yaşadığını, daha büyük bir kısmı ise -28 katılımcı- Türkiye tecrübesinin ilk dönemi dışında, Türk yemeklerine alıştığını

belirtmiştir. Yardımcıoğlu ve diğerleri (2017, ss. 235-236)'nin çalışmasında ise öğrencilerin %30,2'sinin Türk yemeklerine alışmadığı, %52,7'sinin ise Türk yemeklerinin kendi damak tatlarına uygun bulduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Her ne kadar barındıkları yurttaki kendi kültürlerini tanıtmayı amacıyla yapılan etkinliklerde kendi ülke mutfaklarına ait yemekleri yapma şansına sahip olsalar da -[K48 [Kadın-Etiyopya-Müslüman]: *“(Kendi kültürümüze ait yemekler) yapılabilir. İzin alınıp etkinlik gibi bir şey yapılabilir, (ki zaten) yılda bir iki kez izin verebilirler. (Zira böyle bir etkinlik yapılmış daha önce.)”*]- Türkiye ile kültürel olarak uzak olan bölgelerden -özellikle Afrika ve Uzakdoğu ülkelerinden- gelen öğrencilerin yemek kültürü ve alışkanlıkları konusunda ülkemizde büyük sorunlar yaşadıkları anlaşılmaktadır.

A34 [Erkek-Türkiye-Müslüman], Afrikalıların genelinin -arkadaşı K34 [Erkek-Gana-Müslüman] dâhil- norm ve davranış kalıplarının, Türk kültürüne uzak oluşundan ötürü, kısmi uyum problemlerinin yaşandığından söz etmektedir: *“Afrikalılar şöyle özellikle odada çok gürültü yapıyorlar. Yani yürümeleleri bile (sorun olabiliyor). Ciddi anlamda sesliler, iriler çünkü. Yürümeleleri bile ses oluyor. Mesela *** gece uyanıyor bir su içiyordu, hepimizi uyandırıyor su içerken. Lak lak lak (diye ses çıkıyordu su içerken). Böyle hala ben dalga geçerim onunla. Su içerim gece kalkıp böyle dibinde. Ama şakalaşyoruz tabi biliyordu... Biraz daha farklı sanki onların (kültürü bizimkisinden, diğerlerine oranla). Benim görüşüm (öyle). Yani mesela ağır yağlı yemek var, eliyle yiyorlar. Bizim kültürümüze ters. Diyor ki “çatal-kaşık kullanmayı burada öğrendim” diyor. “Çorbayı, kesinlikle kaşıkla içmeyiz” diyor. (Ülkesine) gidince oraya muhtemelen ağzına diker. Mesela burada biz bize olduğumuzda alıp diyor kafasına. Tavuk yemeklerini elle yiyor yemekhanede. Yani rahatlığa alışmışlar.”*

K30 [Erkek-Haiti-Hristiyan] Türkiye'deki yemeklere alışma zorluğundan söz etmektedir: *“(Buraya) gelmeden önce (okuduğum yorumlarda), insanlar bunun iyi bir burs olduğunu, Türkiye'de kendinizi evde gibi hissedeceğinizi söylediler. Bu yüzden başvurmayı seçtim. Gittiğinizde bir problemle karşılaşmayacağını söylediler. (Ama) Türkiye'ye gittiğinizde ne yiyeceğinizi söylemiyorlar. Yemekler çok farklı. (Yurttaki, dışarıda bu farklılık) her yerde böyle. Benim evde yediklerimden çok farklı yemekler var. Kötü demiyorum ama çok farklı... Hayal kırıklığına uğramadım. Çok farklı geldi. Farklı olduğumuzu, burada farklı şeylerle karşılaşacağımı biliyordum.”*

K37 [Kadın-Filipinler-Hristiyan] ise Türkiye’de tekkültürlü bir mutfak kültürünün oluşu ve diğer ülke mutfaklarının bulunmayışı nedeniyle yemek konusunda problem yaşadığından söz etmektedir: *“Bizim ülkemizde İngilizce, Japonca gibi yabancı diller konuşulur. Ayrıca değişik yemeklerimiz var. Bence Türkiye’de bu da farklı. Türkiye’de belli başlı yemekler var. Bizim orada daha esnektir. Çin yemeği, Amerikan yemeği gibi farklı mutfakları sunarız. Yani biz yabancılara karşı daha açığız Türklere göre...”*

Kimi katılımcılar bu problemle başa çıkma adına ülkemizde bulunan kendi yörelerine ait restaurantlara yönelmekte [K22 [Erkek-Nijerya-Müslüman]: *“Bir keresinde arkadaşım İstanbul’a gittik, orada Aksaray’da bir Nijerya restoranı vardı.”*] veya bireysel/ailesiyle ikamet ettikleri evde kendi yöresel yemeklerini pişirmektedirler [K52 [Kadın-İrak-Müslüman] *“(Ülkemin mutfağını özlemiyorum çünkü) annem yapıyor zaten. (Yani bizim mutfağa ait yemeklerin) hepsini yapıyoruz.”*]. Kimisi de kendi kültürüne ait çeşnileri, baharatları ülkesinden getirerek Türk yemeklerine katmaktadır. A21 [Erkek-Türkiye-Müslüman]: *“Kendi ülkesinden getirdiği baharatları var onların. Acı gibi böyle bazen acı oluyor. Bazen güzel bir tadı oluyor... (Çoğu yabancı uyruklu öğrencide) - Malezyalılarda olsun, Afrikalılarda, Araplarda- hepsinde (sos) var.”*

Yardımcıoğlu ve diğerleri (2017, s. 236) de buna benzer bir sonuca ulaşarak öğrencilerin, ülke vatandaşlarının ikamet ettiği apartman dairelerinde kendi yöresine ait yemekleri yaparak bu problem sebebiyle doğacak sorunların üstesinden gelmeye çalıştıklarını ifade etmektedir.

f) Özellikle Afrika ülkelerinden gelen öğrenciler, ülkemizdeki iklim koşullarına uyum sağlamada zorluklar yaşamaktadır. A54 [Kadın-Türkiye-Müslüman], K54 [Erkek-Kamerun-Müslüman]’ün iklim değişikliklerine alışamadığı ve ülkesindeki sıcak havadan ötürü ince giyinme alışkanlıklarını burada devam ettirdiğinden ötürü sıklıkla hastalandığını belirtmektedir: *“Mesela bazen ona kızıyorum, ince şeyler giyiniyor. Ya da mesela kışın kumaş pantolon giyiyor. Diyorum ki “giyme, üşürsün!”... Şimdi mesela demin de terlik vardı ama abdest aldı geldi. Ama aldıktan sonra çıkar, çünkü sen sıcak iklim insanısın... Burada hastalandığı zaman çok hastalanıyor. Hatta bir ay, iki ay falan bizim Mediko Sosyal Merkezi’ne gidip geldiğini çok net biliyorum. İlaç kullanıyor. Sürekli ağır antibiyotikler kullanıyor. Bu da vücudunda iltihap olduğunu gösterir yani. Bacağında yarası vardı, iyileşmiyordu. Bence iklim değişikliğinden yani. Çok sıcak yerden çok soğuğa geldi, kışı geçirdi. Antibiyotik veriyordu doktor sürekli. Ben de*

diyorum ki sen kendini kolla. Üşümüyorum zannediyor ama üşüyor. Kalın montlar almasını falan hep ben ona telkin ettim. (Terlik giymesi hep ülkesindeki) alışkanlıklardan. Mesela hiçbir Türkün halk içinde terlik giydiğini görmezsiniz.”

g) Bilhassa yaşı diğer katılımcılara oranla küçük olan ve daha önceden aileden uzakta olmayı tecrübe etmemiş bireylerin ailesinden, arkadaş çevresinden ve ülkesinden uzakta olmaktan dolayı önemli uyum sorunları yaşadığı görülmektedir. K45 [Kadın-Afganistan-Müslüman-19] bu özlemi şöyle anlatmaktadır: *“İlk geldiğimde bir-iki hafta geçmişti. Çünkü ben annemden hiç ayrılmamıştım. Biraz zor oldu. Sonra bir gece ağladım. Dedim, “ben gideceğim, annemi istiyorum”. Böyle çocuk gibi davrandım. Çünkü gerçekten annemi çok özledim. Sonra annemi görüntülü aradım. Annem, “sen eğitim için gittin”, dedi. Bu “senin şansın” dedi. Sonra 15 tatilinde gittim annemin yanına. Sonra Türkiye’yi özledim tabi ki. Sonra alıştım yavaş yavaş.”*

A54 [Kadın-Türkiye-Müslüman]: *“Zaten buraya gelen öğrencilerde ilk bir iki ay ben çok görüyorum bunu, erkekler de dâhil çok ağlamaklı konuşurlar. Hissediyorum bunu. Mesela K54 [Erkek-Kamerun-Müslüman], doktora öğrencisi yine, yaşı biraz var. Ama mesela direkt lisans okumaya gelmiş 17-18-19 yaşındaki çocuklar zorlanıyorlar yani. Kıta değiştiriyorsunuz, dil değiştiriyorsunuz, farklı ortam. Ne kadar din aynı olsa da kültür farklı, yemek yiyemiyorlar. Sıkıntı çekiyorlar.”*

h) Son olarak öğrenciler harici sebeplerden dolayı -Türk yetkililerin kötü muamelesi, Türk öğrencilerle etkileşim kuramamak/arkadaşlık kuramamak, Türkler tarafından ayrımcılıkla karşılaştığı kanısına varma- Türkiye tecrübesinin ilk aşamalarında ve belki de sonrasında uyum problemi yaşamaktadırlar.

K35 [Erkek-Çad-Müslüman], yaşadığı yalnızlıktan dolayı uyum problemleri ile mücadele ettiğini şöyle belirtmektedir: *“İlk geldiğimde ilk zamanlar (uyum problemlerim) oldu. Neden oldu? çünkü hala (insanlarla) iç içe girmedim, iletişim açısından fazla arkadaşlarım yoktu, bundan dolayı. Ondan sonra olmadı.”* K19 [Kadın-Doğu Türkistan-Müslüman] ise maruz kaldığı dışlayıcı tavır ve söylemler nedeniyle, buradaki ilk zamanlarının aksine bir yabancılık hissine kapıldığından söz etmektedir: *“Gerçeği söylesem eskiden (yani) yeni geldiğimde, yabancı hissetmiyordum ama şimdi yabancı hissediyorum. (Bu açıdan) eskiden daha iyiydi kesinlikle. (Ama sonradan Türk öğrencilerin bana yaklaşım şeklinden ötürü kendimi burada yabancı hissetmeye başladım)”*

Çalışmamızda yer alan 15 katılımcı a) Türkiye/Türk kültürü hakkında, buraya gelmeden önce malumat sahibi olduğundan, b) ülkesi ile yakın dini-kültürel kodlara sahip olduğundan ve farklılıkları kabullendiğinden -ilk başlarda yaşadıkları kültür şoku dışında- uyum problemi ile karşılaşmadıklarını dile getirmişlerdir.

a) K1 [Erkek-Suriye-Müslüman], Türkçeyi sevmesi ve Türkçeyi kolay bir şekilde öğrenmesi nedeniyle uyum sorunu yaşamadığından söz etmektedir: *“Ben başta Türkiye’ye severek geldiğim için ve Türkçeyi de kolay öğrendiğim için hiç zorluk çekmiyorum. Yani gayet normal. Yani ben şu anda bir kanal açsam Türkçe olsun Arapça olsun benim için fark etmiyor. Tabelalar da... Türkçe öğrendiğim için rahat. Evimdeymiş gibi basit.”*

b) Dini-kültürel yakınlık, kültürel etkileşim sürecinde bireyin yaşaması muhtemel olan kültür şoku ve belirsizlik/tedirginlik duygusunu azaltmaktadır. K18 [Erkek-Afganistan-Müslüman] ise kültürel yakınlığın kendisinin Türkiye’ye uyumunu kolaylaştırdığını belirtmektedir: *“İlk olarak Afganlara (burayı) anlatsam, (şunu derdim), Türkçe zor bir kelime (dil) değil, Farsça (ile) ortak çok kelimelerimiz var... İşte Türk halkının kültürü, Afganistan’ın kültürüne çok benziyor. Mesela evlilik törenlerinde, kına gecesi, danslar... farklı kültürler (ama) çok benziyor (Bu yüzden uyum sorunu yaşama ihtimali düşüktür).*

K35 [Erkek-Çad-Müslüman] -her ne kadar diğer kültürel farklılıklar nedeniyle kısmen uyum problemi yaşadığını belirtmiş olsa da- dini yakınlıktan ötürü, Türkiye’de ezan sesini ilk duyduğunda yaşadığı mutluluktan söz etmektedir. Burada ezan sesinin ilgili katılımcının ülkesiyle, kültürüyle bağ kurmasına yarayan bir dini fenomen olduğu görülmektedir: *“(Türkiye’yi seçmem de buranın çoğunluğunun Müslüman olmasının) tabii ki etkisi var. Çok etkisi var... benim dinim, istediğim gibi pratik yapabiliyorum. Rahatım. Artı bana hatırlatmak için, ezan sürekli dinliyorlar. Bir de şöyle ben ilk geldiğimde ikindi namazı dedim evet. İkinci ezanı okuyordu, bir anda kapıyı açtım, dinlemeye başladım. Dedim “ya Allah!”. Sonra dinliyorum, sonra ezan bittikten sonra oturdum. Çok değişik oldum bir anda... O yüzden benim hoşuma çok gitti.”*

Tablo 25:
Katılımcıların Uyum Problem Yaşama Durumları

Uyum sorunu yaşama durumu	Sebebi	Sayı
Evet	Dil, dini inanç farklılığı, giyim ve yemek tarzı farklılığı; kültürel uzaklık, aile/arkadaş/ülke özlemi, ev sahibi toplumla (idareci/öğrenci/yerel halk) kurulan olumsuz ilişkiler	39
Hayır	-Türkiye/Türk kültürü hakkında, buraya gelmeden önce sahip olduğu malumat -Geldiği ülke ile Türkiye arasındaki kültürel yakınlık	15
Toplam		54

Uyum konusu ile ilgili katılımcılara ayrıca “*Bu süreç esnasında eğitim hayatınızı sonlandırıp ülkenize geri dönmeyi düşündünüz mü?*” şeklinde bir soru yöneliktik. Aldığımız cevaplara göre 23 katılımcı yaşadığı uyum problemi düzeyinin yoğun olmadığını belirtmiş ve eğitimini yarıda bırakmayı hiç düşünmediklerini ifade etmişlerdir. 20 katılımcı ise Türkiye’de bulunduğu ilk dönemlerde yaşadığı yoğun uyum problemlerinden dolayı ülkesine geri dönmeyi düşünmüş, bununla birlikte burada bulunmasının ana amacına odaklanması, bu problemlerle başa çıkmada kendisini motive etmesi, ailesinin buna izin vermeyişi, ailesi ve Türkiye’deki arkadaş-hoca çevresinin kendisine psikolojik destek sağlaması ve geri dönmek için yeterli paraya sahip olamamasından ötürü eğitimlerini yarıda bırakmamış ve ülkelerine dönememişlerdir.

Tablo 26:
Katılımcılar Eğitimini Yarıda Bırakmayı Düşünmüş mü?

	Başarıya aracı/Sebebi	Sayı
Hayır (Başarıya aracı)	-Türkiye/Türk kültürü hakkında, buraya gelmeden önce malumat sahibi olması, -Geldiği ülke ile Türkiye arasında yakın kültürel kodlara sahip olması, -Yüksek düzeyde uyum problemi yaşamaması	23
Evet (Sebebi)	-Burada bulunma amacına odaklanması, -Kendisini motive etmesi -Eğitimini yarıda bırakmasına ailesinin izin vermemesi -Ailesi ve Türkiye’deki arkadaş-hoca çevresinin kendisine psikolojik destek sağlaması -Geri dönmek için yeterli maddiyata sahip olamaması	20
Toplam		43

Yardımcıoğlu ve diğerleri (2017:243-244)’nin çalışmasına katılan öğrencilerin sadece %20,9’luk bir kesiminin yaşadıkları problemler nedeniyle eğitimlerini yarıda bırakıp ülkelerine dönmek istemiş olduğunu, %79,1’i ise böyle bir düşünceye hiç kapılmadıklarını belirtmektedir. Çalışmamızda ise katılımcıların neredeyse yarısı,

özellikle ilk zamanlarda eğitimini bırakıp gitmek istedikleri yukarıdaki tabloda da görülmektedir.

Bu kaniya sahip olmuş olanlar başta dil problemi olmak üzere bununla bağlantılı bir şekilde iletişim kuramama, dersi anlamama; ailesine/ülkesine karşı büyük bir özlem duyma, barındığı birimdeki yetkililerinden kötü muamele görme ve yemek türüne alışamama gibi problemlerden söz etmektedirler. Yardımcıoğlu ve diğerleri (2017, s. 244)'nin çalışmasında ülkesine geri dönmeyi düşünmüş olanlar sebep olarak, Türkiye ve SAÜ'deki yaşamın öğrencilerin beklentilerini karşılayamamasını ve maddi sorun yaşamalarını ilk başlarda saymaktadırlar. Bu sebepler arasında ırkçılığa maruz kalma ve arkadaş edinememe son sıralarda yer almaktadır.

Katılımcıların Türkiye tecrübesi ve uyum sağlama düzeyi, uyum problemlerine karşı geliştirdikleri başa çıkma araçlarına değindikten sonra onların anlatımından yola çıkarak şunu söyleyebiliriz ki farklı kültürel unsurlara sahip olan yabancı uyruklu öğrencilerin dil, din, kültür, yemek kültürü, iklim gibi farklılıklar sebebiyle ülkemize ilk geldikleri dönemlerde uyum problemi yaşamaları muhtemel gözükmektedir. Uyum düzeyini belirlemede aileye/ülkeye aidiyet hissetme derecesi, evden uzak olmayı tecrübe etme gibi psikolojik-bireysel özelliklerin yanında, geldiği ülke ile hedef ülke arasındaki kültürel uzaklık-yakınlık derecesi de büyük önem arz etmektedir.

Bunun yanı sıra bugünden düne bakıp, katılımcılar geçmişte yaşadığı yoğun uyum düzeyine rağmen ülkemizde kalma kararı vermelerinden ötürü şimdi pişmanlık duymamakta, aksine böyle bir tercih yaptıkları için kendilerini şanslı ve mutlu addetmektedirler. İster bireysel ister burslu bir şekilde ülkemize gelmiş olsun hiçbir katılımcı uyum problemini aşmada maddi motivasyondan söz etmemektedir. Buraya gelen öğrenciler için bursun bir amaç değil, hedeflerini gerçekleştirmede bir araç olduğu anlaşılmaktadır. Başka bir ifadeyle, yoğun uyum problemi yaşamış olanların bile eğitim hayatını yarıda bırakmayışın arkasındaki ana sebep bursun avantajlarından mahrum olmak/bursun yükümlülüklerinden kaçınmak değil -ki burslu bir yabancı öğrenci, herhangi bir maddi/manevi yükümlülük altına girmeden istediği zaman eğitim hayatını sonlandırabilir-; sahip oldukları bu eğitim fırsatını en verimli bir şekilde geçirmek ve kalifiyeli bir birey olarak ülkesine geri dönüp ülkesine ve vatandaşlarına destek olabilmektir. Bundan dolayıdır ki hedeflerine ulaşmada bir basamak olarak görülen

eğitim hayatını başarılı bir şekilde atlatabilmek için, ülkemizde yaşadıkları psikolojik-sosyolojik problemlerle başa çıkarak buraya uyum sağlamaya çaba sarf etmektedirler.

Tablo 27:
Katılımcıların Yaşadığı Uyum Problemleri

Problem	Sebebi	Başa Çıkma Aracı
Dil farklılığı	-Türkçeyi öğrenmeden gelmesi -Linguistik uzaklığa sahip bir ülkeden gelmesi -Ev sahibi ülkede, evrensel dil olan, İngilizcenin yaygın konuşulmaması	-Türkçe öğrenmeye başlamak -İngilizce diliyle iletişime girebildikleriyle etkileşim halinde olmak
Dini farklılık	-Müslüman olmaması, -Geldiği ülkedeki dindaşlarının Müslümanlarla etkileşim halinde olmaması	-Kendi dinine mensup olanlarla etkileşim halinde olmak -Kurumsal bir birimde, kilisede, dindaşları ile birlikte sosyalleşmek -Dini farklılıkları kabullenmek
Kültürel uzaklık	Türk kültürüne (din, dil, coğrafya) uzak olan bir kültürden gelmesi	- Kendi kültürüne yakın olan bireylerle etkileşime girmek Kültürüne ait öğeleri sosyal medya üzerinden takip etmek
Giyim tarzı	Geldiği ülkedeki giyim tarzında tesettürün daha ön planda olması	Farklılıkları benimsemek
Yemek farklılığı	Türkiye ile kültürel uzaklığı bulunan bölgelerden gelmesi	- Türk yemeklerini benimsemek -Türkiye'deki yöresel ülke lokantalarına gitmek - Malzemelerini Türkiye'den temin ederek veya ülkesinden getirerek uygun bir mahalde (arkadaşlarının veya birlikte ikamet ettiği ailesinin evinde) kendi kültürüne ait yemekleri pişirmek
Hava durumu farklılığı	Ekvatorial kuşaktan veya Sahra bölgesinden gelenlerin, kışları soğuk yazları nemli bulması	Farklı iklim koşullarına adapte olmak. Uygun bir şekilde, yerel halka göre, daha kalın veya daha ince giyinmek
Aile/arkadaş/ülke özlemi	Yaşının küçük olması ve daha önceden ailesinden uzak olmayı tecrübe etmemesi	-ailesiyle sık sık konuşmak -ailesini ziyaret etmek -ailesi ve arkadaşlarından psikolojik destek almak
Türk yetkililerin kötü muamelesi,	Barındığı yerdeki veya resmî kurumlardaki Türk yetkililerin kötü muamelesi	-Gerekli birimlere şikâyet etmek -kabullenmek -arkadaşlarından psikolojik destek almak
Türk öğrencilerle etkileşim kuramamak/arkadaşlık kuramamak	Türk öğrencileri tarafından dışlanması veya dil problemi nedeniyle onlarla iletişim kuramaması	-Türkçe öğrenmek -Yabancı öğrencilerle etkileşime girmek -Yalnızlık ile yüzleşmek

3.4.5. Problemlerle Başa Çıkma Aracı

Araştırmamızda yer alan katılımcıların çoğunluğu -42 katılımcı- karşılaştıkları problemleri a) bireysel girişimlerle a1) kendi başına, a2) Türk/yabancı arkadaşları ve a3) ülkesindeki akrabaları aracılığıyla çözmektedir. a4) Ayrıca üniversite bünyesinde

oluşturulmuş öğrenci toplulukları, öğrencilerin birbirleriyle yardımlaşma ve sosyalleşme ağları kurmalarına yardımcı olmaktadır. Bu ağlar sayesinde edindiği deneyim bireyin resmî ve gayri resmî işlemlerini öncelikle kendisi çözmeye, eğer başaramazsa bu kuruluşa mensup yabancı arkadaşları veya kendi kıtasına ve ülkesine mensup olan yabancı arkadaşları, son aşama olarak Türk arkadaşları aracılığıyla sorunlarını çözüme kavuşturmaya çalışmaktadır.

a1) K14 [Erkek-Türkmenistan-Müslüman] öncelikle kendi başına sorunla başa çıkmaya çalıştığını dile getirmekte ve sonraki süreci şöyle anlatmaktadır: *“Çok şükür kendim halletmeye çalışıyorum. Devlet ile alakalı resmî işlemler varsa gider sorarım ve öğrenirim. Direkt kendim yapabilirim. Ama önce etrafımdakilere de danışırım. Lübnan da konsoloslukta çalışan bir arkadaşım var ona danışırım.”*

a2) Bazı katılımcılar geldikleri coğrafyaya mensup arkadaşlarından yardım talep ettiklerini belirtmektedirler.

K22 [Erkek-Nijerya-Müslüman]: *“Böyle bir durumda (problem yaşadığımda), ilk arayacağım kişi Afrikalı öğrencilerden olacaktır. Daha önce bir keresinde hasta olduğumda, Afrikalı arkadaşlar beni hastaneye götürmüşlerdi. Onlarla daha rahat iletişim kuruyorum.”*; bazısı ise -K49 [Erkek-Kenya-Hristiyan] gibi- kendi ülke vatandaşlarından: *“Genelde Kenyalı yakın arkadaşlarıma (başvururum). Bir durum oldu mu ilk birbirimize gideriz. Birbirimizi iyi anlıyoruz, nereden geldiğimizi biliyoruz. Neye ihtiyacımız olduğunu biliyoruz.”*

a3) K31 [Erkek-Somali-Müslüman], karşılaştığı problemleri kitle iletişim araçları vasıtasıyla yakın akrabalarıyla, sonrasında yerli/yabancı arkadaşlarıyla çözüme kavuşturmaya çalıştığını belirtmektedir: *“Sorunları benim şöyle akrabalar ya da mesela ablamlar, kardeşlerim (ile çözerim). (Onlar) burada değil de genelde telefonda konuşuyorum. (Çözüm bulamadığımda ise) en yakın arkadaşlarım, Somali olsun Türk olsun diğer yabancılar olsun, yurttakilere (danışırım).”*

a4) Yukarıda belirttiğimiz üzere Sakarya’da mevcut kamu ve özel kuruluşlar/öğrenci toplulukları, öğrencilerin dini, kültürel yakınlığı olan veya kendi dünya görüşüne yakın olan kişiler arasında bir sosyalizasyon fonksiyonu icra etmekte ve bir iletişim ağı oluşturmaktadır. Bu topluluklara üye olan bireyler, ülkemize gelecek olan hemşehrilerini karşılama, kayıt, barınacağı yere yerleştirme, okul sürecine alışma, tecrübelerini aktarma

gibi bir nevi öğrencinin Türkiye'ye ve Sakarya'ya oryantasyon sürecinde gönüllü/topluluk tarafından belirlenmiş bir hâmi olarak görev yapmaktadır.

Kuruluşa üye olan bireyler oranının dini, kültürel, etnik profiline uygun kişileri davet yoluyla ağa dâhil etmeye çalışmaktadır. Türkiye'de aktif olan ve Sakarya'da da şubesi bulunan RCCG kilisesi Hristiyan öğrencilerin dini ihtiyaçlarını karşılama ve aynı zamanda onların buraya oryantasyonunda ve yardımlaşma/dayanışma ağı kurmalarında önemli rol oynayan kuruluşların başında gelmektedir.

K40 [Kadın-Tanzanya-Hristiyan], kuruluşa dâhil olma sürecini şöyle anlatmaktadır: “*(Bu kiliseyi) B***'dan (duydum). Kiliseye gelmeden önce sadece dua etmek için bir araya gelen öğrenciler vardı. Sonra Nijerya'daki bir kilisenin yardımıyla buraya kilise açıldı. Daha sonra kasım ayı gibi kiliseye gelmeye başladım.*” K42 [Kadın-Zimbabve-Hristiyan] ise müdavimi olduğu bu kilisenin üyelerinden yardım istediğini şu şekilde ifade etmektedir: “*(Probleme), konuya göre değişir ama genelde bu kilisedeki ilişkilerim iyi olduğundan buradaki arkadaşlarımdan istiyorum.*”

b) 12 katılımcı ise b1) Türk ve yabancı yurt/dernek/öğrenci topluluğu yetkilileri, b2) öğrenim gördüğü bölümdeki öğretim üyeleri veya geldiği kurum aracılığıyla atanmış danışman öğretim üyesi ve b3) ülkemize geldiği kurum yetkilileri aracılığıyla problemlerle başa çıkmaya çalışmaktadır.

b1) K45 [Kadın-Afganistan-Müslüman], kendi ülkesine mensup öğrenciler tarafından oluşturulmuş öğrenci topluluğuna mensup kişilerden yardım talep ettiğini belirtmektedir: “*Ben kendim çözüyorum sorunlarımı (veya) arkadaşlarım (aracılığıyla). En iyi arkadaşım, çok var birisi M*** ve A*** diye bir kız var Azerbaycanlı. O da YTB ile geldi. Bu sene geldi. (Onlara danışırım). (Tabi Türkler de) bana çok yardım etti. Allah razı olsun. Başka düşünüyem. Z*** diye bir Afgan kız var. (Ondan da yardım isterim. Kendisi) Sakarya'nın Afgan (Afganistan Öğrenci Topluluğu) başkanı.*”

b2) Kimi öğretim üyelerinin yabancı uyruklu öğrencilerin sosyal, psikolojik, akademik vb. sorunları ile başa çıkması amacıyla öğrencilerin geldiği aracı kurum olan YTB tarafından rehber olarak atandığı anlaşılmaktadır.

K4 [Erkek-Suriye-Müslüman], Suriyeli öğrencilerin danışmanı olarak atanmış öğretim üyesi hocasına danıştığını şu sözlerle belirtmektedir: “*Mesela bir sıkıntı varsa bizim N*** A*** hocamız var, Suriyeli (öğrenciler için atanmış) danışman. Bir sıkıntı varsa*

*onunla konuşuyorum. (Kendisi) *** fakültesinde öğretim üyesi. Geçen sene danışman olarak tayin edildi. O bize “gelin!” diye soruyor, “arzunuz, isteğiniz varsa” diye... Ama kimse gitmiyor. Öğrenciler sadece derslerle meşgul oluyorlar.”*

Kimi öğretim üyeleri ise gönüllü olarak öğrencilerin karşılaşacağı sorunları aşmada maddi ve manevi destek sağlamaya çalışmaktadır.

K23 [Erkek-Filistin-Müslüman]: *“İlk Türkiye’ye gelince bir sıkıntı yaşadım -arkadaşım vardı kız- (durumu ona anlattım). “Böyle, böyle ya sıkıntı yaşadım, derslerden geçemiyorum, çok zor” (diye anlattım) ... Dedi ki “senin (problemini) çözebilecek tek bir hoca var, onun yanına gidersen çözebilecek”. (O hoca) bizim bölümümüzdeydi. O yüzden gittim onun yanına. “Filistinli misin?” (diye sordu). Çok sevdi (beni). Onun ofise çağırdı, bilgisayarda tak tak her şeyi çözdü. Ondan sonraki birkaç gün, beni çağırdı “Filistin faaliyeti var” (diyerek) çağırdı beni. “Böyle bir şey var gelmek istiyorsan” falan, gittik. Onunla daha iyi bir iletişime geçtim, ona hediye aldım. Çünkü yardım etti beni. Ondan sonra hep yanımda kaldı. Hatta o zamanlar yurt sıkıntısı yaşadım. Bana burs ayarladı. Bir de yurttan kalma falan (işini halletti).”*

Güçlü’nün (1996, s. 108) çalışmasına göre ise öğrenciler problemlerini çözmek için önce ailelerinden, sonra da kendi ülkesinin vatandaşlarından yardım istemektedirler. Başka bir ifadeyle danışmanları, oranın yerli (Amerikalı) öğrencileri, diğer ülkelerden gelen öğrenciler, üniversitenin danışma merkezi ve yabancı uyruklu öğrenci kuruluşları tarafından kayda değer bir yardım görmemektedirler.

b3) Yardımcıoğlu ve diğerleri (2017, ss. 242-244)’nin belirttiğine göre, öğrenciler bir problem ile karşılaştıklarında bu sorunlarını genelde kendi ülkelerinden veya bir başka yabancı uyruklu öğrenci aracılığıyla çözmeye çalışmaktadır Bununla birlikte öğrenciler, özellikle Türkiye Burslusu olanlar, sorunlarının çözümü için başvurabilecekleri bir temsilcinin olmasını gerekli bulmaktadır. Bir sorunla karşılaştıklarında Yedirenk’in kendilerine yardımcı olduğunu belirtmektedirler.

K18 [Erkek-Afganistan-Müslüman], YTB’nin zaten çözüm odaklı bir biriminden var olduğundan söz etmekte ve bir problem esnasında ilk başvurduğu mercinin orası olduğunu ifade etmektedir: *“Bir sorunum olunca ilk olarak YTB ile iletişime geçiyorum. Bizim için sorumlu olan kurum YTB... Türkiye’de bir sistem var “bilgi sistemi” diye, internet üzerinden talep yapıyoruz ve sorunumuz varsa oraya yazıyoruz. Üniversite ile*

ilgili, konaklama ile ilgili olsa ya da eğitimle ilgili... (YTB'den) ben şu ana kadar memnunum. (Bizimle) ilgileniyorlar.”

Tablo 28:
Katılımcıların Problemlerle Başa Çıkma Aracı

Edinme Yolu	Aracı	Sayı
Bireysel	- Kendisi - Türk/yabancı arkadaşları - Ülkesindeki akrabaları - Yurt/dernek/öğrenci topluluğunda edindiği arkadaşları	42
Kurumsal	- Türk ve yabancı yurt/dernek/öğrenci topluluğu yetkilileri - Öğrenim gördüğü bölümdeki veya belirlenmiş danışman öğretim üyeleri - Ülkemize geldiği kurum yetkilileri	12
Toplam		54

3.5. Kültürel Etkileşim

Çalışmamızın bu kısmında yabancı uyruklu öğrencilerin gerek kendi kültürünü tanıtmaya gerekse de Türk kültürünü tanıma adına nasıl bir etkileşim ağına dâhil oldukları, okulda/yurttan/boş zaman değerlendirilmesinde kiminle vakit geçirdiklerine ve bu kültürel etkileşimin niteliğine, kültürel etkileşimin katkılarına, kültürel etkileşimi kolaylaştıran ve zorlaştıran unsurlara, hangi kültürel geleneğin kültürel etkileşim için daha elverişli olduğuna ve varsa etkileşim kurmaktan özellikle kaçındıkları din/etnik köken/ırk mensuplarının ne olduğuna değinmeye çalışacağız.

3.5.1. Arkadaşlık İlişkileri

Araştırmamızda yer alan 54 katılımcıdan a) 6'sı çoğunlukla Türk, b) 18'i kendi ülkesinden/kültürel yakınlık bulunan bölgeden yabancılarla, c) 5'i çoğunlukla yabancı, d) 18'i hem Türk hem yabancılarla, e) 4'ü kendi dinine mensup olan, e) 1'i ortak bir dille anlaşabileceği öğrencilerle, f) 2'si ise içedönük bir yapıya sahip oluşu sebebiyle ne bir Türk ne bir yabancı ile yakın arkadaşlık ilişkisi kurmadığından söz etmektedir.

Yeni bir toplumla karşılaşan öğrencilerin arkadaş tercihlerini öncelikle kendi memleketlerinden veya benzer kültürel kodlara sahip kişilerden yana kullanılacağı düşünülse de Özçetin (2013, ss. 93-94)'in çalışmasına göre, öğrenciler arkadaşlık ilişkilerinde böyle bir ayırım götmemektedir. Bunu yorumlayan araştırmacı, öğrencilerin farklı kültüre sahip insanlarla tanışma ve onların kültürünü tanıma motivasyonuna göre eylemde bulduklarını düşünmektedir.

a) Türkçeyi ve Türk kültürünü daha çabuk öğrenmeyi amaç edinenlerin, genellikle Türk öğrenci arkadaşlara sahip oldukları görülmektedir. Bunun yanı sıra bazı katılımcılar okul veya yurt çevresindeki bireylerin ekseriyetle Türk oluşundan ötürü, spontane bir şekilde arkadaş çevresini de yoğun olarak Türklerin oluşturduğundan söz etmektedir.

Ülkemize bireysel imkânlarıyla gelen K1 [Erkek-Suriye-Müslüman], Türkçe eğitime tabi tutulmadığından dolayı Türkçe öğrenmek için bu yola başvurduğunu şöyle açıklamaktadır: *“Buradaki çoğu arkadaşım Türkler. (Zaten özel evde de) Türklerle kalıyorum. (Ev arkadaşlarımı Türklerden seçtim zira) başta söylediğim gibi benim Türkçe öğrenmem şarttı. Ben TÖMER okumadığım için mecbur Türklerle kalmak zorundayım. Böyle yapmasaydım hiç öğrenemezdim.”*

b) Kimi katılımcılar b1) yabancı olma duygusuyla başa çıkma ve b2) iletişim-dil açısından zorluk yaşamama veya b3) Türk öğrencilerden yeterince ilgi görmeme sebebiyle kendi ülkesinden veya kültürel yakınlığa sahip bölgelerden gelenler ile arkadaşlık etmeyi tercih etmektedirler.

b1) K37 [Kadın-Filipinler-Hristiyan] kendi kültürüne yakın yabancı öğrencilerle iletişim kurma sebebini şöyle izah etmektedir: *“Açıkçası çok fazla Türk arkadaşım yok. Çoğu arkadaşım yabancı. (Genelde) diğer yabancılarla görüşüyorum. Çünkü onlarla olursam daha fazla ülkemde hissedeceğim gibi geliyor. (Bu kişiler) farklı ülkelerden (gelme): Endonezya, Malezya var. (Yani) ülkelerimiz yakın, kültür olarak da daha yakınız. Vietnam mesela. Aynı dili konuşuyoruz, yemeklerimiz benziyor. (Aralarında Müslüman olanlar olsa da sonuçta kültürlerimiz benzer...) Tek fark, onlar domuz eti yemiyor.”*

b2) K32 [Erkek-Zimbabve-Müslüman], kültür ve dil açısından yakın olmaları hasebiyle arkadaş seçimini genelde Afrikalılardan yaptığını belirtmektedir: *“Afrikalı arkadaşlarımla genelde (zaman geçiriyorum). (Müslüman veya Hristiyan olmaları) fark etmiyor. (Bunlarla arkadaşlık kuruyorum çünkü) birbirimizle daha iyi anlaşıyoruz ve dil olarak da iletişim kolayca kurabiliriz.”*

b3) K52 [Kadın-İrak-Müslüman] Türk öğrencilerin kendisini dışlaması sebebiyle kendi bölgesinden olan kişilerle arkadaşlık kurduğundan söz etmektedir: *“O kadar (Türk) arkadaşlarım yok. Yani çünkü burada, buradakiler zaten... Yani zaten bir hafta sonra kavga yaptılar yani sınıfta (benimle). O kadar aramızda bir şey yok yani. Arkadaşlarım var yani yapıyorum ben, konuşuyorum. Eee ama her grubun bir şeyi böyle ayrı ayrı yani.”*

Yok işte dediğim gibi yani (Türk öğrencilerle) o kadar yakın değiliz. (Çünkü onlarla konuşmak istediğim zaman sanki kendini (bana karşı üstün) görüyorlar böyle. Sadece o yüzden ders için gidip soruyorum yani. Yoksa ben yani hiçbir sorunum yok yani.”

b4) Şunu da söylemek gerekir ki -tez çalışmamızın farklı yerlerinde de geçtiği üzere- Adapazarı’ndaki RCCG kilisesi yabancı Hristiyan öğrencilerin uyum, psikolojik, sosyal, dini, akademik, sorunları ile başa çıkmasında önemli bir rol oynamakla birlikte, buraya devam eden kişilerin spontane bir şekilde arkadaş ilişkilerini de şekillendirmede etkili olmaktadır. Bu yönüyle dolaylı da olsa Türk kültürünü öğrenme ve Türkiye’de yaşamı tecrübe etmeyi sınırlama gibi olumsuz bir fonksiyon icra eden bu kurum, öğrencilerin ister istemez salt kilise müdavimleri ile yakın arkadaşlık ilişkileri kurmasına yol açmaktadır. Bu durum onların Türk öğrencilerle ve Türk kültürü ile yakın temas içerisine geçmelerini bir nevi sınırlamaktadır.

Zira gözlemlerimiz, bu öğrencilerin çoğunlukla kilise içi yakın arkadaşlıklar kurmaya eğilimli olduğunu doğrulamaktadır. Kiliseye sıklıkla giden ve oraya karşı yüksek bir aidiyet duygusu hisseden K40 [Kadın-Tanzanya-Hristiyan], yakın arkadaşlarının kimler olduğunu şöyle anlatmaktadır: *“Buradaki arkadaşlarımın çoğu Hristiyan. Pazar günleri kiliseye gittiğim dönemler haricinde hep yurttan kalırdım. Ya da belki çarşıda bir yere giderdim. Çok arkadaşım yoktu. İlk arkadaşım A***. Müslüman, Ugandalı, sonra Filipinler’den bir kız geldi adı V**, sonra B***, Zimbabwe’den. Oda arkadaşım kendisi. Yani karma diyebiliriz... Bence bir Hristiyan’ın yabancı ülkede yapabileceği en iyi şey, başka Hristiyanlarla buluşmak. Her Pazar kiliseye giderek büyüdük, İncil okuma özgürlüğümüz vardı ama böyle bir ülkeye gelip de Hristiyan birisiyle karşılaşmamak çok zor olurdu. Sana cesaret verecek, bir şeyler öğretecek birilerine ihtiyaç duyuyorsun. (Bu kilise de beni evimde hissettiriyor). Hatta bazen kiliseden çıkıp etrafıma bir bakıyorum, “ah Türkiye’deydim ben değil mi?” diyorum (kendi, kendime). Buradayken kendimi çok rahat ve evimde hissediyorum. (Bu kilisedekiler) Türkiye’deki en yakın arkadaşlarım oldular, burada bulduğumuz için... Biz burada İncil okuyoruz ve hayat hakkında konuşuyoruz...”*

c) Yabancı uyruklu öğrenciler, ilk yıl TÖMER’de Türkçe eğitim programına tabi tutulurlar ve c1) kimi zaman orada edindikleri arkadaşlar ile -kültür şokunu atlattıklarına birbirine kısmen destek oldukları ve uyum sürecini birlikte yaşadıkları için- Türkiye’deki eğitim hayatları boyunca onlarla yakın ilişki ağlarını devam ettirirler.

c1) K3 [Erkek-İran-Müslüman], Türk öğrencilerinin kendilerine uzak durmasına ilaveten TÖMER’de edindiği arkadaşlarla iletişimini devam ettirdiği için, genellikle yabancı uyruklu öğrencilerle arkadaşlık ettiğiinden söz etmektedir: *“(Genelde arkadaşlarım) Yabancı... Çok ilginç neden bilmiyorum ama Türklerin çok azı (bizimle mesafeli oluyor) ... Bir de bir şey var, yani yabancılarla ilişkilerimizin iyi olduğunun bir delili, kanıtı bu olabilir. Biz ilk buraya geldik. Yabancılarla... Bir yere gidiyorsan o ilk tanıştığın kişilerle iyi ilişkiler kurarsın. Çünkü ilk yabancılarla burada oldu. TÖMER’de hep yabancı yani. Onlarla ilişki kurduk. Belki ondan dolayı olabilir. Yani beraber Türkiye’ye alıştık.”*

K20 [Kadın-Rusya-Müslüman] de -her ne kadar şu anda ekseriyetle Türkler ile kendi ülkesinden öğrencilerle arkadaşlık yapsa da- Türkiye tecrübesinin ilk yıllarında TÖMER’deki çokkültürlü ortamın yabancı uyruklu öğrencilerin uyum sorunu ile başa çıkmasındaki fonksiyonuna değinmektedir: *“(Aile/vatan hasretinden ötürü uyum sorununu) ilk seneler hissediyordum (ve) o yüzden yabancılarla takılıyorduk. (Yani) TÖMER’deki arkadaşlar (ile). Zaten ilk TÖMER’de kimlerle arkadaş olduysam, hala onlarla arkadaşım sonuna kadar ama sonra arkadaş onlar gidip-gelıyor (ve arkadaşlar değişiyor). İlk zamanlar böyleydi ama şimdi genellikle arkadaşlarım Türk.”*

c2) Bununla birlikte halihazırda TÖMER eğitimi gören öğrenciler, yoğun bir eğitim sürecine tabi tutuldukları ve bundan dolayı oradaki öğrencilerle yoğun bir zaman harcadıkları için, arkadaşlıkları genellikle yabancılar ile yani birbirleriyle sınırlı olmaktadır.

K45 [Kadın-Afganistan-Müslüman]: *“(Arkadaşlarımın) çoğu öyle (yabancı): Azerbaycan, İran, Afganistan... (Geneli) Asya (ama) şeyden de var mesela Avrupa tarafından. Evet, Kosova... (Nereli olduğu) benim için hiç önemli değil. Benim için anlaşmamız önemli...”*

c3) Yabancı uyruklu öğrenciler birbirleriyle aynı ortak kimlikte -yabancı olmak-buluştukları için, yerel öğrencilere nazaran birbirlerine karşı daha yakın hissetmekte ve arkadaş tercihlerini bu yönde kullanmaktadırlar.

A8 [Kadın-Türkiye-Müslüman]: *“Yabancı öğrencilerle arası çok iyidir mesela (onun). Kendi de yabancı olduğu için. Yabancı (öğrenci ile sadece Arap olanları değil), diğer etnik kökenli (olanları kastediyorum). (Yani) Türk olmayanlarla. Türk olanlardan da iyi arkadaşları var ama Türk olmayan öğrencilerle daha çok arkadaşlığı var. Bir nevi şey*

gibi görüyor; ben çok zorluk çektim yabancı bir ülkede, onların ne yaşadığını biliyorum, diye.”

d) 18 katılımcı ise arkadaşlık seçiminde d1) herhangi bir din/dil/ırk/etnik köken ayrımı yapmadığından, d2) Türkiye tecrübesi öncesinde kültürlerarası etkileşimi deneyimlediğinden veya d3) geldiği ülkenin çokkültürlü bir yapıda olmasından ötürü arkadaş seçiminde dini inanç/etnik köken farklılığını dikkate almamaktadır.

d1) Yaptığımız gözlemlere göre gerek Türk gerek yabancı öğrencilerle yüksek bir iletişim gücüne sahip olan, özel/kamu kuruluşları tarafından düzenlenen kermes, konferans, sempozyum, söyleşi, programlar gibi etkinliklere katılan K2 [Erkek-Hindistan-Müslüman], arkadaş seçiminde herhangi bir din veya etnik köken şartı aramadığını şöyle ifade etmektedir: *“(Çoğu arkadaşım) Türk (ama) benim her kesimden arkadaşım var. Ayırt etmiyorum. Biz insan olduğumuz için birbirimize değer vermeliyiz. (Ateist olsa bile), problem olmaz. Onun itikadı, inancı problem olmaz. Sadece bir arkadaş olacak.”*

d2) Birden çok dil konuşabilen K14 [Erkek-Türkmenistan-Müslüman], bu nedenle Türk ve yabancı öğrencilere karşı yakınlık gösterdiğinden söz etmektedir: *“Mısır’da daha çok oldu yabancı arkadaş. Çünkü el-Ezber’de okuyan 120 millet var. Türkiye’de belki kaç, 20’yi geçmez yani. Ama Müslüman tabii yine oradakiler. Ama Türkiye’de de yabancı gördüm mü direkt sıcak bakarım. Direkt yaklaşmaya çalışırım. Çünkü Arapça da var Rusça da var, konuşmaya çalışırım. Almanca da... yani irtibat kurmaya çalışırım, uzak durmam.”*

Esasında yabancı uyruklu öğrencilerin Türk öğrencilerle etkileşime geçmesinin önemli bir belirleyicinin dil olduğunu söyleyebiliriz. Dilde yeterli olmadığını düşünmek, öğrencinin özgüvenini düşürmekte ve yabancı dil konuşmak zorunda kalacağı kişiyle iletişime geçmesinin önünü tıkamaktadır.

d3) K21 [Erkek-Nijerya-Müslüman], kozmopolit bir coğrafyadan gelmesi sebebiyle arkadaş seçiminde ayırım yapmadığını ve farklı desenlere açık olduğunu belirtmektedir: *“Benim için (Türk/yabancı) fark etmiyor. (Her din/etnik kökenden arkadaşım oluyor). Çünkü kendi ülkemde çok Hristiyan var. Mesela Hindistan’da da çok Hindu vardı. O yüzden benim için fark etmez.”*

e) 4 katılımcı, e1) bulunduğu eğitim birimindeki (İlahiyat Fakültesi) öğrencilerin dini profillerinden, e2) okulda/yurtta/çevresinde başka bir dini profille karşılaşmadığından,

e3) Türklerin kendisine karşı mesafeli davranmasından ve kendisinin de çoğunlukla kendi coğrafyasından ve dini aidiyetine mensup olanlarla arkadaşlık kurduğundan ötürü sadece Müslümanlarla yakın bir iletişim ağı kurdukları görülmektedir.

e1) K10 [Kadın-Doğu Türkistan-Müslüman] İlahiyat Fakültesi'nde eğitim alması nedeniyle diğer din mensupları tarafından sıcak karşılanmadığı için arkadaşlarının da Müslüman olduğundan şöyle söz etmektedir: *“Hiç Hristiyan arkadaşım yok. (Bu tercihi) bilerek değil, karşılaşmadım hiç. (Diğer dinlere mensup olanlar benimle arkadaşlık kurmak isterlerse kurarım). Bir de zaten ilahiyat okuyorum deyince yani, İlahiyat okuyanlara karşı farklı görüşleri var sanırım. Üniversitede genelde, (ilahiyat dışındaki) farklı öğrencilerin. O yüzden ilahiyatçıdan uzak durma gibi, hani kızlarla konuşmama gibi farklı şeyler var. (Ama onun dışında) Azeri, Kazak, Kırgız arkadaşlarım var. (Yani arkadaş olarak) İlahiyat dışında da var.”*

e2) K23 [Erkek-Filistin-Müslüman] başka din mensuplarıyla karşılaşmadığından söz etmektedir. *“(Müslüman dışındaki kişilerle) zaten karşılaşmıyorum şeylerle Hristiyan falan karşılaşmıyorum. Karşılaşmadım yani sadece onu diyeyim. Sadece biriyle karşılaştım o da İsveçli. Buraya geldi. Yani bence o kadar sınırlar koymadı aramızda. (Bana karşı da yakınlık göstermişti). Zaten biliyorsunuz, zaten eee neydi onun ismi B*** tanıyor musunuz? B***, Filistin'e giden, yürüyerek... Onunla karşılaştım başka dinden. Zaten Filistin için geldi buraya).*

Şunu da söylemek gerekir ki katılımcının içe dönük olmamasına (mülakatın ilerleyen aşamasında Türk öğrencilerle şehir gezileri yaptığından, onların evinde vakit geçirdiğinden söz etmektedir), üstte belirttiği gibi Hristiyan birisiyle yakın bir diyalog kurma isteğinde olmasına ve üniversitede başta Afrikalılar olmak üzere hatırı sayılır bir Hristiyan mevcudiyetine rağmen, kendisinin Müslüman dışında başka bir dine mensup arkadaşının olmaması bizce düşündürücü bir durum arz etmektedir. Bununla birlikte, dolaylı gözlem kapsamında katılımcının bir Türk/yabancı arkadaşıyla mülakat yapamamamız sebebiyle (kendisinin bu konuda ilgisiz olması sebebiyle), bu muallak durumu aydınlatma fırsatına sahip olmadık.

e3) K25 [Kadın-İrak-Müslüman] ise Türklerin görünmez duvarlar inşa etmesinden ve çevresinde ekseriyetle kendi coğrafyasından kişiler olduğu için, arkadaşlarının Müslüman ve kendi ülkesinden bireyler olduğundan söz etmektedir: *“(Arkadaş olarak) çoğu Irak, Suriye, Afganistan'dan var ama hep yabancı (ve) Müslüman. (Müslüman olmayan yok*

çünkü karşılaştığım hep Müslüman... (Benimle) çok yakın (olan arkadaşlar genelde) Iraklı oluyorlar. Bugün konuşuyorduk mesela yani arkadaşlarımdan Türk arkadaşları var ama ne kadarı yakın oluyorlar (tartışılır). Bir şeyde oluyor arasında mesafe. Niye böyle oluyor (derseniz), onlar konuştuğu gibiler... mesela sen dert anlatıyorsun onlara, onlar diyorlar ki (bu sorunlar) yok bizde, böyle yok. (O sorun olsa olsa) sizde şöyle... Yani mesela diyelim arkadaşlar var birisi yabancı, mesela onlar arasında konuşuyorlar. O (yabancı arkadaşın) adı yabancı kalıyor... Ben de yani çok az, bir daha (Türklerin arasında bulunmadım). Zaten dedim samimi Türk arkadaşlarım yok... Burada çoğu (arkadaşım) yabancılar. Türk arkadaşlarım yok. Sadece şeyde, bizim (ile) okuyan kişiler sınıf arkadaşlarım. (Aramızdaki yakınlık) çok değil. (Çünkü) yani hem burada çok karşılaşmıyoruz. Mesela onlar sadece ders için sınav için geliyorlar, (bu yüzden) yakından tanışmadık.”

Araştırmamızdaki katılımcılardan f) 1’i konuşabildiği diller ile iletişim kurabileceklerle arkadaşlık yaptığını [K28 [Erkek-Benin-Müslüman]: “(Burada genellikle) Afrikalılar (ile arkadaşlığım var), çünkü daha yakın (bana dil ve kültür açısından). (Onun dışında) mesela Araplarla, çünkü onların dilini biliyorum.”]; g) 2 katılımcı ise içe dönük bir yapıya olmasından dolayı yakın arkadaşlık kuramadığını belirtmektedir [K53 [Erkek-Afganistan-Müslüman]: “Arkadaş olmak istiyorum çok. Arkadaşlık çok büyük nimettir. (Mamañih nedenini tam olarak) bilmiyorum (ama) ben gidiyorum, kütüphaneye gidiyorum-geliyorum o yüzden (etkileşim kuramıyorum).”].

Önceki yapılan çalışmalar, yabancı uyruklu öğrencilerin zamanlarının büyük çoğunluğunu kendi ülke vatandaşları veya diğer yabancı uyruklu öğrenciler ile geçirmediklerini; başka bir deyişle Türk öğrencilerle arkadaşlık kurma düzeylerinin düşük olduğunu göstermektedir (Yardımcıoğlu ve diğerleri, 2017, s. 233; Kiroğlu ve diğerleri, 2010, s. 33). Özkan ve Acar Güvendir (2015, s. 181), ise -bu sonuca aykırı bir şekilde- okul dışı zamanlarını öğrencilerin %36,8’i Türk, %21,2’si ise yabancı arkadaşlarıyla geçirdiği sonucuna ulaştığını belirtmektedirler. Araştırmacılar ayrıca öğrencilerin Türk arkadaşlarından yüksek oranda (%97,4) memnun oldukları sonucuna ulaştıklarını ifade etmektedirler.

Her ne kadar çalışmamızda Türk Cumhuriyetlerinden gelen öğrenciler odak noktamız olmasa da bu ülkelerden gelen öğrencilerin, Türk öğrenciler ile -dil ve kültürel açıdan yakınlık olması hasebiyle- yakın ilişkiler kurduklarını görmekteyiz. Bayraktaroğlu ve

Mustafayeva (2010, s. 289), Türk topluluklarından gelen öğrencilerin %60,8'i Türk öğrencilerle iletişim kurmakta zorlanmadığı; Yardımcıoğlu ve diğerleri, (2017, ss. 233-239) de buna paralel olarak SAÜ'ye Türk Cumhuriyetlerinden gelen yabancı uyruklu öğrencilerin, arkadaşlık konusunda Türk öğrencilerle iyi anlaştığı sonucuna ulaşmıştır.

Tablo 29:
Katılımcıların Kurduğu Arkadaşlık İlişkileri

Yakın Arkadaşlık Kurduğu	Sebebi	Sayı
Çoğunlukla Türk	-Türkçeyi ve Türk kültürünü daha çabuk öğrenme arzusunda oluşu -Okulda/yurtta çoğunlukla Türk arkadaş çevresi olması	6
Kendi ülkesinden/kültürel yakınlık bulunan bölgeden yabancılarla	-Kültürel yakınlığa sahip ülke/bölge bireyler aracılığıyla yabancı olma duygusuyla başa çıkmayı hedefliyor oluşu, onlarla birlikteyken kendini daha mutlu hissetmesi -İletişim-dil açısından zorluk yaşamaması -Türk öğrencilerden yeterince ilgi görememesi.	18
Çoğunlukla yabancı	-TÖMER'de edindikleri arkadaşlar ile -kültür şokunu birlikte atlattıkları ve uyum sürecini birlikte yaşadıkları için- Türkiye'deki eğitim hayatı boyunca onlarla yakın ilişki ağlarını devam ettirmesi - Halihazırda TÖMER eğitimi gören öğrencilerin, yoğun bir eğitim sürecine tabi tutulması ve bu sebeple oradaki kendisi gibi yabancı öğrencilerle yoğun geçirmesi; kurulan arkadaşlıkların genellikle birbirleriyle sınırlı oluşu -Ortak bir paydada -yabancı olmak- bulunduğu yabancı öğrencileri kendisine yakın hissetmesi	5
Hem Türk hem yabancılarla	-Herhangi bir din/dil/ırk/etnik köken ayrımı yapmaması -Türkiye tecrübesi öncesinde çokkültürlüğü deneyimlemesi -Geldiği ülkenin çokkültürlü bir yapıda olması sebebiyle, tercihini yaparken onun Türk veya kendi ülkesinden olup olmasını dikkate almaması	18
Kendi dini inancına mensup olanlarla	-Bulduğu eğitim birimindeki (İlahiyat Fakültesi) öğrencilerin homojen dini aidiyete sahip oluşu -Okulda/yurtta/çevresinde başka bir dini aidiyete mensup kişilerle karşılaşmayı -Çoğunlukla kendi coğrafyasından ve dini aidiyetine mensup olanlarla arkadaşlık kurması	4
Ortak bir dille anlaşabileceği öğrencilerle	Dil açısından kolaylıkla iletişim kurabileceği kişilerle arkadaşlık yapması	1
Ne Türk ne yabancı ile yakın arkadaşlık ilişkisi yok	Kendi alışkanlıklarından ve içe dönük olmasından dolayı yakın arkadaşlık kuramaması	2
Toplam		54

3.5.2. Etkileşimden Uzak Durulan Dini/Etnik Aidiyetler

Katılımcıların büyük çoğunluğu arkadaş tercihinde dini aidiyet/etnik köken/ülke/ırk gibi kimlik farklarının arkadaş tercihlerini belirlemediğini ifade etmiştir. Buna paralel sonuçlara ulaşan Güllü (2010, s. 220), yabancı uyruklu öğrencilerin arkadaş seçiminde

aynı etnik köken ve kültürün önemli olduğunu; ekonomik seviyenin, politik tercihlerin ve dindarlık düzeyinin etkisinin olmadığını belirtmektedir.

Bununla birlikte örneklem grubumuzda yer alan sadece 7 katılımcı, aşağıda değineceğimiz sebepler nedeniyle bazı dini inanç/etnik köken kimliğine sahip kişilerle özellikle yakın iletişimden kaçındığını belirtmektedir.

K6 [Kadın-Endonezya-Müslüman], **kendi dini inancını taşımayanlar** -örneğin bir Hristiyan- ile yakın arkadaşlıktan uzak duracağını belirtmektedir: “(Burada Hristiyan birisiyle arkadaşlık kurabilirim). Ama yakın ilişki kurmazdım. Beni kötü hissettirebilirler. Arkadaş olabilirim ama çok yakın değil.”

Bir başka katılımcı ülkesinde baskıcı bir yönetim olduğundan ve burada bulunan kendi ülke vatandaşlarının yine kendi ülke vatandaşlarını denetlemek ve kendi ülke yönetiminin ilgili birimlerine bunu ihbar etme ihtimalinin bulunduğunu belirterek, **kendi ülke vatandaşlarından** uzak durmaya çalıştığını belirtmektedir: “(Kendi ülkemin vatandaşlarından) uzak durmaya çalışıyorum. Çoğu istihbarattan adamlar bulunuyor. İllaki vardır, olmaması mümkün değil. (Ülkemdeyken) de tanıdıklarından bir iki kişi istihbarattan çıktı. Sonradan birisi itiraf etti diğeri etmedi... Devlet arkasında duruyor istihbaratın. (Bu işi yapmam için devlet bana da) teklif verdiler. Ama “benim dediklerimi yapacaksın “dedi. Mesela ben şu an gider imam veya hoca olabilirim ama onların belirli şartları var. Bana mesela bu, bu, bu şartlarımız var yaparsan ancak... Onları kabul edersem o şekilde... (Bunu şunun için yapıyorlar) kontrol altında tutmak istiyorlar. Çevrede kim var ne var ne yok bu açıdan kontrol altında tutmak istiyorlar.

K16 [Kadın-Gürcistan-Hristiyan], Türk kızlarının sohbetlerinin içeriği ve özel ilgi alanlarının kendilerinin motivasyonlarını düşürdüğü için, **Türk kız öğrencilerden** uzak olmaya çalıştığını ifade etmektedir: “Yabancılarla zaten sürekli birlikteyiz ama Türklere şey yaptım (mesafe koydum). Türklerle pek şey (etkileşim) yapamıyoruz, çok farklı çok. Onların, mesela bir de yurttaki kızların yaşı çok küçük, yaşımız da çok farklı... onların ilgilendikleri şey bambaşka şeyler. Mesela diziler, sevgililer... evet biz daha çok ders çalışıyoruz, farklılık var. Ondan (ötürü) en iyisi (onlardan) uzak durmak.”

K20 [Kadın-Rusya-Müslüman], okuduğu bölümdeki diğer Türk kızlarının, kendisini **Türk erkek öğrencilerle** mesafeli durması yönündeki tavsiyesi sebebiyle onlarla etkileşimden kaçındığını belirtmektedir: (Türk erkekleriyle) hiç konuşmadım hayatta,

(sırf) Türk oldukları için. (Çünkü) dediğim gibi (onlara) gidip bir şey sorsan, (onlardan bir şey) istesen kardeş gibi, bizim toplumda (normal, yanlış anlaşılacak) bir şey yok. Zaten (kendi ülkemden kadın-erkek kişilerle) toplanıyoruz ama burada sınıfta bile bir şey sorsan herkes “bu ne yapıyor?” (dercesine bakıyorlar). Erkekler sana sert sert bakıyor, uzaklaşıyorsun... Kızlar tabii ki iyi ama kızlar dedi bana “Türk erkekleri ile konuşma!”. Onlar tavsiye verdiler bana. (Niye öyle dediklerini) ben bilmiyorum, bana arkadaşlarım öyle dedi. “O kadar güvenme bizim erkeklere!” dediler. (Bu yüzden) ben hiç konuşmuyorum sınıftakilerle.”

Ülkemizde yaşanan 15 Temmuz 2016’daki darbe girişimi ve neticesinde Türkiye’deki dini cemaatler ve oluşumların sorgulanır oluşu, yabancı uyruklu öğrencilerin de ilişkilerini yeniden düzenlemesine de neden olmuştur. K35 [Erkek-Çad-Müslüman], dini cemaat olarak adlandırılan bir yapılanma tarafından bu darbe girişiminin yapılmasından ötürü, **tanıdığı kişiler dışındaki Türk öğrenci ve kuruluşlar** tarafından davet edildiği organizasyonlara katılmamayı, tanımadığı Türklerle etkileşime girmekten kaçındığını belirtmektedir: “İftara gidiyor muyum yani o 15 Temmuz olaylarla beraber olduğundan itibaren ben pek fazla dışarı çıkmıyorum artık. Çünkü bilmiyorum, yani kim kimdir ben bilmiyorum, anlamıyorum yani çünkü (benim çözebileceğim) aklım alabilecek nokta değil yani bu. Yani bilmiyorum yani herhangi bir şekilde ben belirleyecek herhangi bir kriter göremiyorum. (Türkiye’den), içten birisi değilim o yüzden ben anlamadım yani o yüzden pek dışarı çıkmıyorum artık. Çarşıya iniyorum tabi, başka şeylerde de gidiyorum, ama yani uu iftar için (bilemiyorum)...”

K51 [Erkek-Kosova-Müslüman], geçmişte ve yakın tarihte savaş halinde oldukları ve günümüzde de etkileri devam eden, aralarında görünmez bariyerler inşa ettikleri etnik/dini grup olan **Sırp-Ortodokslar** ile burada iletişim kurmaktan kaçınacağını ifade etmektedir: “Ortodokslar beni biraz şey yapıyor, Sırbistan’dan dolayı. Ortodoks dini demeyeyim de çünkü saygım var (onlara) ama Sırbistan’dan dolayı (mesafeliyim)... Aslında burada Sırp arkadaşım var, ama Sırbistan Müslümanlarından o. Ortodoks Sırplıyla hiç tanışmadım burada. (Karşılaşısam) yine de selamım olurdu. İnsanlara karşı uzak kalsam da gördüğüm yerde selam veririm. Ama daha fazla muhabbet olmaz. Ortodoks derken yanlış tabir ettim aslında. Ukraynalı arkadaşım var mesela, o da Ortodoks ama onunla konuşuruz, muhabbet ederiz. (Benim mesafeli oluşum) Sırbistan’la...”

Son olarak K20 [Kadın-Rusya-Müslüman], haklarında sahip olduğu negatif stereotipten dolayı **Yahudiler** ile arkadaşlık ilişkisi kurmaktan imtina ettiğinden söz etmektedir: *“Hristiyanlarla arkadaşlık kurarım Yahudilerle kuramam. Çünkü Yahudiler genel olarak karakterlerini beğenmiyorum onların hep böyle faydacılar böyle zaten onlarla arkadaş olamıyorum Yahudilerle bir sürü var Kafkas Yahudileri de var (orada yaşayanlar ve ben tecrübe ettim onları) ... (Sonuçta) Yahudilerle arkadaş olmam. Ben gördüm onların nasıl bir insan olduğunu. Zaten benim babamın halasının eşi Yahudi ve böyle kurnazlar faydacılar.”*

3.5.3. Etkileşimin Neliği

Türkler ile yabancı uyruklu öğrenciler ve yabancı uyruklu öğrencilerin kendi arasında ne tür etkileşimlerin olduğuna göz attığımızda aşağıdaki durumlarla karşılaşmaktayız:

3.5.3.1. Türkler ile Yabancı Uyruklu Öğrenciler Arasında

***Ev Ziyaretleri**

Türklerin, yabancı uyruklu öğrencileri evlerine davet etmesi, yabancıların yerel kültürü içselleştirmesine ve yerel halkla iletişimini arttırmasında önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca ev ziyaretleri yabancıların karşılaşacağı uyum, aile özlemi gibi sorunlarla başa çıkmada yabancı-yerel öğrenci arkadaşlık kurma olgusundan daha etkili olduğu anlaşılmaktadır.

K2 [Erkek-Hindistan-Müslüman]: *“Onların aileleri evlerine davet ediyorlar. Yemek pişiriyorlar. Onlar bana annem sayıldıklarını söylüyorlar. “İshak Hindistan’da anne var. Burada ben annenim” diyorlar. Kocaeli’nden bir arkadaş geçen sene benim odamdaydı. Her ay onlara gidiyorum. Türk aile. Araba geliyor, götürüyor, getiriyor. Ben gidiyorum.”*

***Kendi kültürlerini tanıtmaya**

Yabancıların ve yerli bireylerin birbirlerinin kültürünü tanımaya açık hale gelmesi bireylerin diğer kültürler hakkında farkındalığa sahip olmasını, onların kültürü hakkında bilgilenmesine (Spitzberg ve Chagnon, 2009, ss. 13-14; Deardorff, 2006, ss. 254-256; Deardorff, 2004, ss. 196-198) ve neticede kültürel etkileşimin önündeki bariyerlerin ortadan kaldırılmasına yardımcı olmaktadır

K5 [Kadın-Moğolistan-Müslüman]: “Yurttakilerle oturup konuşuyoruz mesela. Kültürlerimizden bahsediyoruz. Erzurumlu arkadaşım var. Diğeri Mersinli. Kültürler farklı ya. Anlatıyoruz işte bizde bayramlar şöyle düğünler böyle diye... Düğün mesela. Kazak kültürü var ya bizde. Mesela düğün evden çıkarken ilk basamakta türkü söyler bizde. Kazakça Moğolca olabilir. Gelinin üstüne beyaz bir şey örtülüyor ya. İşte ondan bahsettim. O dombıranın ucuyla açılıyor.”

***Türk kültürü hakkında bilgilenme**

Yabancıların yerel kültür hakkında bilgi sahibi olması, belirsizliğin ve tedirginliğin azaltılmasına katkı sunmaktadır.

K18 [Erkek-Afganistan-Müslüman]: “Mesela bir arkadaşım ile konuşurken o Hataylı mesela diyor ki Türkiye’de en güzel künefe Hatay’da veriliyor. Bu bir örnek olabilir... Farklı Türk dansları hakkında bilgim var. Karadeniz işte şey gittiğinde, Arap danslarına daha çok benzer işte farklı kültürler hakkında farklı bilgiler var.”

***Dil Öğrenimi konusunda karşılıklı destek olma**

Kültürlerarası etkileşim ortamı hem yerel hem de yabancılar için yeni fırsatlar doğurmaktadır. Bireyler bir yandan yerel kültürleri tanımaya, kendi kültürlerini tanıtmaya öte yandan karşılıklı olarak birbirlerinin dilini öğrenmeye ve öğretmeye imkân sağlamaktadır.

Yabancıların Türklere İngilizce öğretmede

K49 [Erkek-Kenya-Hristiyan]: “(Türk arkadaşlarım bana,) Türkçe öğretiyorlar. (Benden de) İngilizce öğrenmek istiyorlar, ben de Türkçe... Birbirimize böyle yardım ediyoruz. (Türklerin) çoğunluğu İngilizceye (meraklı).”

A13 [Erkek-Türkiye-Müslüman]: “Hazırlık okuduğumuzda da yabancı arkadaşlarla, yabancı uyruklu arkadaşlarla İngilizce bilenlerle bir konuşmak istedim. Dilimizi geliştirmek amacıyla arkadaşlara gittik, odasına gittik sağ olsunlar.”

Yabancıların Türklere kendi ulusal dillerini öğretmede

K17 [Kadın-Gürcistan-Müslüman]: “Oda da yani öğretiyoruz hatta Gürcüce öğretiyorum. Çok meraklılar bu konuda benim etrafımdaki Türkler. Meraklılar yani.”

Türklerin Yabancılarla Türkçeyi öğretmede

K23 [Erkek-Filistin-Müslüman]: “Mesela ben (Türkçe) bir metin yazınca Filistin hakkında, bazen (dinden dolayı) sıkıntılar (oluyor) yazamıyorum. Arkadaşlarıma veriyorum onlar kontrol ediyorlar.”

***Kendi kültürlerine ait unsurları karşılıklı pratize etme**

Yemek kültürü

Yabancı uyruklu öğrenciler barındıkları birimlerde, restaurantlarda ve etkinliklerde zaten yerel kültürün yemeklerini tatmaktadır. Bununla birlikte yerel öğrenciler, yabancıların barındığı eve, düzenledikleri aktivitelere katılarak yabancı kültüre ait yemekleri tatma imkânı bulmaktadır.

K10 [Kadın-Doğu Türkistan-Müslüman]: “(Uygur) yemeği isteyen oluyor, (bana) gelip yapıyorum. Türk arkadaşlarımdan yemeklerimi seven oluyor. Beğeniyorlar.”

Danslar

K17 [Kadın-Gürcistan-Müslüman]: “Tabi ki horon öğrenmeye çalışıyorum. (Çünkü) genelde horon oynuyorsunuz ama yoo “Ankara’nın Bağları” da oynuyorsunuz. (Ben onları öğrendim ve artık) oynuyorum.

Selamlaşma Şekilleri

A21 [Erkek-Türkiye-Müslüman]: “(Türk kültürüne ait öğrettiğim şey) kafa tokuşturmak. Bizim selam verme (şeklimizi). İlk başta şaşırıyorlardı. Hani “bunu niye böyle yapıyorsunuz?” (dercesine). Sarılma ve tokalaşmayı biliyorlar daha çok. Ama onlar şimdi mesela el ele tutuşsak hemen kafayı uzatıyor onlar da. (Şimdi bu tarz selamlaşmayı öğrendiler (ve) hoşlarına gidiyor. Hani garip geliyor ilk başta. Anlamını soruyor. Biz de anlamını pek bilmediğimiz için. Biz de öyle öğrendiğimiz için. “Kafan kafama denk olsun tarzda bir şey herhalde” dedim.

***Türklerden sosyal destek alma**

K35 [Erkek-Çad-Müslüman]: “Türk açısından benim samimi arkadaşım var. Hatta ben ameliyat (olurken), bana kan verenler vardı hastanede kalırken, yanımda duran (refakat eden) arkadaşlarım var.”

***Okulda/yurtta/gündelik hayatta zaman geçirme**

K32 [Erkek-Zimbabve-Müslüman]: *(Türk arkadaşlarımla) beraber ders çalışıyoruz, kütüphanede ve yurttta. Bazen beraber dışarıya da çıkıyoruz. Sinemaya ya da çarşıya beraber gidiyoruz.*”

***Dini aktivitelerde bulunma**

Kültürlerarası etkileşim ortamı ayrıca, farklı kültürlerle, ten rengine sahip dindaşlarıyla bir arada ibadet yapma ve sosyalleşme fırsatı da sunmaktadır. Esasında bu durum, dinlerin inananlarını bir arada tutma, birlikte ibadet yapma ve farklılıkları bir araya getirme ülküsüyle paralellik arz etmektedir.

K34 [Erkek-Gana-Müslüman]: *“(Türk arkadaş grubum var ve onlarla) her cumartesi günleri de birinin evine gidip Kur’an okuyoruz. O onlar da çok şükür yani o ortam çok şükür herkesten o ortamı kuruyor.”*

3.5.3.2. Yabancı Uyruklular Kendi Arasında

***Ev Ziyareti**

Özel evde kalan yabancı uyruklu öğrenciler, özellikle hafta sonları diğer yabancı uyruklu arkadaşlarını evlerine davet etmektedir. Bu kişiler evde kendi kültürlerine ait yemekleri pişirmekte, dizi/sinema izlemekte, dans etmektedir. Böylelikle kültürlerine ve ailelerine karşı duydukları özlemi bir nebze olsun giderme şansı bulmaktadırlar.

K50 [Erkek-Kenya-Müslüman]: *“(Afrikalı arkadaşlarımla sık sık) görüşüyoruz. Her hafta benim evime geliyorlar, hafta sonunu birlikte geçiriyoruz.”*

***Birlikte ikamet etme**

A6 [Kadın-Türkiye-Müslüman]: *“Evde kalıyor. İşte Endonezyalı arkadaşlarıyla bir de kardeşiyle birlikte evde kalıyor.”*

***Birbirlerinin kültürleri hakkında bilgilenme**

Farklı kültürel altyapıya sahip kişilerin bir arada bulunduğu üniversite ortamı, bireylerin birbirlerinin kültürü hakkında bilgilenmesine imkân sağlamaktadır.

K48 [Kadın-Etiyopya-Müslüman]: *“En son bir yemek öğrendim. Kazakistan mantısı. (Orada) evlilik için gelinlikleri nasıl oluyor onları öğrendim.”*

***Dini etkinliklerde bulunma**

K3 [Erkek-İran-Müslüman]: “Cuma namazına hep gidiyoruz (yabancı) arkadaşlarla. Camide namazları beraber kılıyoruz. Böyle programlar var onlara gidiyoruz. Yasin okuyoruz. Böyle programlar yapıyoruz. (Ayrıca) Hristiyanların bir kilisesi var burada. Oraya gittim... O gün bir programları vardı. Tören gibi bir şey. Beni davet ettiler ben de gittim. Çok ilginçti benim için. İlk defa kiliseye gidiyordum. Çünkü İran’da hiç gitmedim.”

K38 [Erkek-Kamerun-Hristiyan]: “Hristiyan arkadaşlarımla bir araya geldiğimizde de dini şeyler yapıyoruz. Kiliseye gidiyoruz, dua ediyoruz, ilahi söylüyoruz.” K40 [Kadın-Tanzanya-Hristiyan]: “Bir de kulüp kurduk. Yurttaki Hristiyan öğrencilerin bir araya gelip dua ettiği bir kulüp. Biz üç kişiyiz. Haftanın herhangi bir günü olabilir, (yurttaki) kafeteryada bir araya geliyoruz. Okuma yapıyoruz, konuşuyoruz... Bir de (belirttiğim programı) Türkçe yapıyoruz. Çünkü ilgisini çekenler gelip dinlemek isteyenler olabilir. İngilizce bilmeyen arkadaşlarımız var.”

***Kültürel etkinliklerde bulunma**

Üniversitede öğrenci toplulukları ve Türkiye’deki/Sakarya’daki STK’lar tarafından düzenlenen ulusal/uluslararası etkinlikler yabancı uyruklu öğrencilerin bir arada bulunmasına ve kültürel etkileşimde bulunmasına katkı sunmaktadır.

K40 [Kadın-Tanzanya-Hristiyan]: “Sakarya’da Afrika ve Sakarya’yı bir araya getiren bir organizasyon var, Afrokarya. Bu dernek çeşitli etkinlikler düzenliyor, biz de bunlara katılıyoruz, bir yerlere gidiyoruz.”

***Birbirlerine Türkçe öğrenimi konusunda yardım etme**

Aynı dili konuşabilen (İngilizce/Fransızca gibi küresel diller veya ana dili aynı olan) yabancı uyruklu öğrenciler özellikle ödev, sınav çalışmalarında Türkçe konusunda birbirlerine yardımcı olmaktadır

A1 [Kadın-Türkiye-Müslüman]: “Diğer yabancıların da mesela ondan yardım aldığı oluyordu. Dil konusunda, dersler konusunda. Evet, Türkçesi iyi. Bir de ondan sonra gelenler hani Türkçesi daha kötü ya, sınav zamanları falan ondan yardım alıyorlardı.”

3.5.4. Etkileşimi Kolaylaştıran/Zorlaştıran Unsurlar

Bu başlık altında yabancı uyruklu öğrencilerin Türk öğrencilerle etkileşim kurmasını kolaylaştıran/hızlandıran ve zorlaştıran/bariyer olan hususlara değinmeye çalışacağız.

Bununla birlikte bir katılımcı birden fazla temaya temas edebileceği nedeniyle, kimin hangi konuya değindiğinden ziyade, neyi belirttiklerine odaklanmaya çalışacağız

3.5.4.1. Zorlaştırıcı Unsurlar

Çalışmamızda yer alan katılımcılar, yerel öğrencilerin kendileriyle kurdukları iletişim türü, kendilerine yaklaşım biçimi, kültürel farklılıklar ve bariyerler, din bariyeri, dil bariyeri ve etkileşim ortamının oluşmaması gibi sebeplerden ötürü onlarla etkileşim kurmakta zorlandıklarını belirtmektedirler.

3.5.4.1.1. Türk Öğrencilerin İletişim Biçimi

a) Mahrem Sorular

Yabancı uyruklu öğrenciler Türklerden gelen özel hayata müdâhil olma niteliğinde a1) dini inanç, a2) ebeveynin aylık kazanç durumu, a3) maddi açıdan geçimlerini nasıl idame ettikleri yönündeki sorulara karşı büyük bir rahatsızlık duyduklarını belirtmektedirler.

a1) K3 [Erkek-İran-Müslüman], sadece kendisinin değil diğer İranlı arkadaşlarına da dini inancının ne olduğuna yönelik sorular geldiğini ifade etmekte ve bu sebeple şikayetçi olduklarından söz etmektedir. *“(Yabancı öğrenciler dinden ötürü) biraz rahatsızlık (hissediyorlar). Diyorlar mesela “(Türkler bize) bunu çok soruyorlar”. Yaklaşık (neredeyse), Türklerin ilk sorusu “Müslüman mısınız?”. Diyorlar ki “neden soruyorlar? Yani ne alaka ben Müslüman olsam (ne olacak olmasam ne olacak?)”. Mesela diyor ki “bunu neden soruyorlar”. Bunu biraz şikâyet ediyorlar... (Türk öğrenciler aynı soruyu bana da soruyorlar). Ben Sünni olduğum için rahatsız olmuyorum ama (Şii olsaydım, olurum). Benim bir arkadaşım (var İranlı), o biraz (rahatsız) oluyor evet. Mesela o “Şii'yim” diyor ya mesela, (karşısındaki Türk) hemen soruyor -siz muta diyorsunuz- “muta var mı?”... Öyle sorular soruyor ki arkadaşım rahatsız oluyor.”*

Dini inanç sorusunun, muhatap olunan bireye karşı bir saldırı niteliği taşıdığını, onu kendisinden ayırttığını ve etkileşime negatif bir etkisinin olduğunu K21 [Erkek-Nijerya-Müslüman] şöyle ifade etmektedir: *“Bence (dininin sorulması) ilişkiyi bozan bir şey. Bizi birleştiren çok şey var ama dini farklılıkları vurgulamış (oluyorsun bunu yaparak) ... Size dininizle ilgili farklılıkları sormak (yerine), bence bunun yerine bizi insan yapan ortak değerlerden bahsetmek daha iyi...”*

a2) K35 [Erkek-Çad-Müslüman], Türk öğrencilerden aile bireylerinin meslekleri ve gelir durumu hakkında sıklıkla soru aldıklarından ve bunun rahatsız verici olduğunu belirtmektedir: “(Türk öğrenciler, yabancı öğrencileri) tanımıyor, kültürü bilmiyor, o zaman n’apıyor annesi n’apıyor, babası n’apıyor, kaç kardeşler ve geliri ne kadardır falan (gibi sorular sormaya başlıyor). Bu sorular zaten temel (bize kesin sorulan) sorular. Yani sen annen n’apıyor, baban n’apıyor, kaç kardeş (var), gelirin ne kadar diye sorduğunda ya ihbarcı oluyorsun ya da sen polissin yani. Onlar hariç, bu kadar da soru soramazsın!”

a3) K52 [Kadın-Irak-Müslüman], ülkemize mülteci olarak gelmesinden dolayı olacak ki ailesinin genel olarak yaşam mücadelesi hakkındaki sorular nedeniyle duyduğu hoşnutsuzluğu şöyle açıklamaktadır: “(Türkler çok soru) soruyorlar. Özellikle mesela “nasıl yaşıyorsunuz?”, “nereden harcıyorsunuz?” öyle, “(nereden) harcıyorsunuz” (gibi)... (Bizim ülkede öyle sormak) ayıp oluyor, olmuyor yani. Ne alaka? Niye soruşturuluyorum ben parayla ilgili falan.”

Yardımcıoğlu ve diğerleri (2017, s. 234)’nin çalışmasına göre SAÜ’deki -özellikle Afrikalı öğrenciler- Türk öğrencilerin kendilerine rahatsız edici sorular (“Eviniz var mı?”, “Yemek yiyor musunuz?”, “Su içiyor musunuz?”, “İnsan eti yiyor musunuz?” gibi) sorduklarından şikâyet etmektedirler. Çalışmamızda ise anlaşılacağı üzere, genel yaşantıdan ziyade özel alan soruları öğrencilerin sıklıkla şikâyet ettiği sorular arasında yer almaktadır.

b) Diyalogun İçeriği

Bir kısım öğrenciler b1) Türk erkek öğrencilerinin diyaloglarının içeriğini yoğunlukla spor/siyaset, b2) Türk kız öğrencilerinkisini dizi/sevgili/aşk oluşturduğundan ötürü onlarla iletişimde kimi zaman mesafeli durmaktadırlar.

Güllü (2010, s. 217)’nün çalışmasına katılan yabancı uyruklu öğrenciler arasında erkeklerin televizyon yayınları arasında en fazla futbol ve eğlence; kızların ise yarışma ve magazin programlarını takip ettiğini belirtmektedir. Bununla birlikte çalışmamızda yer katılan katılımcıların, bu tür yayınları takip etmeleri bir yana, Türk öğrencileriyle olan etkileşimlerinde bu tür diyalogların sıklıkla geçmesinden rahatsız oldukları anlaşılmaktadır.

b1) K54 [Erkek-Kamerun-Müslüman] ülkemize gelmeden önce daha önceden burada bulunan bir arkadaşından aldığı tavsiye üzerine, yerel halkla iletişimde ihtiyatlı davrandığını ve spor/siyaset temelli diyalog kurmadığından söz etmektedir: *“Aslında Türkiye’ye gelmeden İstanbul’da çalışan bir arkadaşım var benim şehrimden -o artık çalışıyor İstanbul’da- onunla konuşup (Türkiye hakkında birtakım şeyleri) öğrenmiştim. (Yani) onun tavsiyesiyle geldim. (Bana) siyasi tartışmalar ve futboldan bahsetti. “(Türk öğrencilerle) bunlara girme, problem olur” dedi.”*

b2) K46 [Kadın-İran-Müslüman] Türk kızlarının ilişki odaklı diyaloglarından dolayı rahatsız duyduğunu belirtmektedir: *“(İlişki konusunda Türk) kızlar konuşuyorlar. (Gerçi bizde de) böyle... Burada yurttan da ilk sorular bu; “sevgilin var mı?”. Sonra ben “yok” diyorum. “Nasıl olabilir?” Sen güzelsin falan nasıl olabilir” diyorlar... Yani arkadaşım diyordu ki -benden bir yıl önce (Türkiye’ye) geldi- “Türk kızlarıyla arkadaş oldum, sevgilisiz yaşamıyorlar.” Bizim gibi değil, ben şaşırđım. (Tamam) biz de var ama o kadar önem vermiyoruz.*

c) Türk Öğrencilerin Negatif Karakteristikleri

Kimi yabancı uyruklu öğrenciler, Türk öğrencileri c1) ikili ilişkilerinde samimiyetsiz ve güvenilmez ve c2) kıskanç olarak değerlendirmekte ve bu durumun etkileşime zarar verdiğini düşünmektedirler.

c1) K46 [Kadın-İran-Müslüman], genel olarak Türk kız öğrencilerinin samimiyetsiz olduklarını belirtmektedir: *“Herkeseye güvenemeyiz. Benim (Türk) arkadaşım var ama çok yakın değil. (Sebebini) bilmiyorum. Çok samimi davranmıyorum... Türk kızları çok samimi görünmüyor. Sadece soru soruyorlar...”*

c2) Araştırmamızın önceki kısımlarında -Katılımcılara Göre Türkiye’nin/Türklerin Negatif ve Pozitif Yönleri başlığı altında-, yabancı uyruklu öğrencilerin Türk öğrencileri “kıskanç” olarak nitelendirdiklerine değinmiştik. Bununla birlikte iki “kıskançlık” betimlemesinde şöyle bir fark bulunmaktadır: İlkinde Türk kızları ile Türk erkeklerin birbirlerini duygusal açıdan kıskanması, ikincisinde ise Türk kadın-erkek öğrencilerin, yabancı uyruklu öğrencileri aldıkları TDV/YTB bursu nedeniyle kıskanması... Katılımcıların ifadelerinden anladığımız kadarıyla ikincisi, ilkinin göre daha yüksek oranda etkileşime zarar vermektedir.

Çatışmacı bir bakış açısıyla ele alacak olursak, kıt kaynaklar üzerinde mücadele ve bursun cezbediciliği yerel öğrencilerin kendi ülkesinin kaynaklarına yabancılaştırmasına ve yerli ile yabancı öğrenciler arasında görünmez bir bariyer ve kimi zamanda bir çatışma unsuru oluşmasına yol açmaktadır. Bunu “kıskançlık” olarak değerlendiren yabancı uyruklu öğrenciler bu durumu anlamlandıramazken, yerel öğrenciler bunu (yabancı uyruklu öğrencilerin anlatımıyla) “hak istilası” olarak değerlendirmektedir.

K11 [Kadın-Doğu Türkistan-Müslüman] Türk öğrencilerinin, yabancı öğrencilerin bu bursu almaları sebebiyle duyduğu hoşnutsuzluğu şöyle ifade etmektedir: “*(Bazı Türk öğrencilerin sergilediği) kıskançlıktan (ötürü bazen rahatsız oluyorum). Çünkü yurt dışından baya öğrenciler okuyoruz Türkiye’de, devletten burs alıyoruz. Öğrenciler çok kıskanıyor. Düşünüyor ki devlet bursu bunlara vermezse bize verecek. Ama onun altındaki mantıkları anlamıyor işte. (Bir keresinde bir Türk arkadaş bana) “memleketine dön” (demişti). (Her zaman) direkt söylemiyor zaten. Davranışlarından, konuşmalarından hissediyoruz.*”

Yardımcıoğlu ve diğerleri (2017, s. 234)’nin çalışmasına göre yabancı uyruklu öğrenciler, burs aldıklarından dolayı Türk öğrenciler tarafından kıskanıldıklarını ve “*bizim vergimizi siz alıyorsunuz*”, “*hakkımızı çiğneyip burada okuyorsunuz*” gibi sözlü tacizler ile muhatap olduklarını belirtmişlerdir. Başka bir deyişle Türk öğrenciler, yerli olmaları hasebiyle, kendilerini dezavantajlı durumda hissetmektedirler. İngiltere’deki eğitim sistemine değinen Walker (2014, s. 325; Özkan ve Acar Güvendir, 2015, s. 175), yıldan yıla artan yabancı uyruklu öğrenci sayısı karşısında üretilen politikaların, yerel öğrencileri yabancı olanlarına karşı imtiyazlıyken dezavantajlı konuma düşürdüğünü belirtmektedir.

Türkiye Burslusu K35 [Erkek-Çad-Müslüman] aldıkları bursun bir hak istilası olarak değerlendirilmemesi gerektiğini ve bursun hangi öneme sahip olduğunun Türk öğrencilere anlatılması ile bu sorunun üstesinden gelebileceğini düşünmektedir: “*Yani mesela şimdi bunun n’apılması gerekiyor. İlk olarak her senenin başında, (öğrenci) hem Türk vatandaşları olsun hem yabancılar geldiği zaman, yurt tanıtımı oluyor ya bu tanıtımın sonunda söylenmesi gerekiyor. Öğrencilere hem Türk öğrencilere hem yabancılara (bu bursun) hedeflerinin ne olduğu... Yani şimdi ilk olarak “değerli arkadaşlar biliyorsunuz bizim memleketimiz çoğu ülkelerde son zamanlarda çok açılmış oluyor, siyasi açısından olsun ekonomi açısından olsun ticari açısından (olsun)... Şimdi*

bu öğrencilerin buraya gelmeleri için sadece bizim memleketten, bugün gelip, bütün paraları-bursları alarak yarın dönmüyorlar... Bunlar gelecekte sizinle bir araya gelerek uluslararası olarak çalışma açısından size yardımcı olmak üzere Türkiye Bursları (alıyorlar). Şimdi (bu öğrenciler) burada okuyacaklar, bizim kültürümüzü öğrenecekler daha iyi bir şekilde sizi de tanıyacaklar siz de onları tanıyacaksınız... Kimlerdir, nasıl insanlardır... ondan sonra eğer memleketlerine (dönerlerse) dahi, sizin (onlarla) iletişime devam edebilme imkânınız olur ki yarın devletin kalkınması için, ekonomimizin daha güzel hale gelebilmesi için size yardımda bulunacaklar. O yüzden bu (öğrencilerin buraya gelmesiyle doğan) fırsatları herhangi bir şekilde kaçırmayın. Eğitim mi, bilgi mi, davranış mı, iletişim mi yoksa kendi dilleri mi yoksa daha iyi anlayabilmeniz için daha farklı yöntemlerle isterseniz sorular sorabilirsiniz.”

3.5.4.1.2. Türk Öğrencilerin Diğer Kültürlere Yaklaşım Biçimi

Yabancı öğrenciler, Türk öğrenciler ile iletişime geçmek istediklerini; bununla birlikte Türklerin kültürel açıdan diğer kültürlere kapalı olmasından ötürü bu konuda başarısız olduklarının altını çizmektedirler. a) 13 katılımcı, Türklerin diğer kültürleri öğrenmeye karşı ilgisiz olduklarını, b) 7 katılımcı, diğer kültürler hakkında doğru bilgiden ziyade negatif stereotiplere sahip olduklarını, c) 13 katılımcı, diğer kültürleri dışladıklarını/kendi kültürlerini üstün gördüklerini (etnomerkezci yaklaşım), d) 3 katılımcı, Türkiye'nin tekkültürlü (Türk-Müslüman/Sünni) bir yapıya sahip oluşu nedeniyle, çokkültürlü bir yapıyı kabullenmediğini ve bundan dolayı etkileşim konusunda problemler yaşadıklarını belirtmektedir.

a) K37 [Kadın-Filipinler-Hristiyan], Türklerin diğer kültürlere karşı ilgisiz oluşlarından ve bu nedenle etkileşime kapalı oluşlarına dikkat çekmektedir: “(Türk arkadaşlara kendi kültürümden bir şeyler anlatmayı) denedim ama kabul etmiyorlar. Değişik yemeklerin tadına bakmayı (önerdim), ya da farklı bir kültürden bahsettim, farklı şeyler işte... Ama hiç ilgilerini çekmedi. Sadece Türkiye'yle ilgililer. Türk kültürünü öyle çok seviyorlar ki, kendi ülkeleri dışında hiçbir şey duymak istemiyorlar. Ülkelerini çok seviyorlar. Başka mutfağın yemeklerini bile yemiyorlar. Kendi ülkelerini üstün görüyorlar. Başka milletlere ihtiyaçları yok... Buraya gelmeden önce (Türklerin başka diller konuşabileceklerini düşünüyordum. Yeni deneyimlere, yeni kültürlere açık olduklarını düşünüyordum. Ama fark ettim ki böyle değil. Farklı şehirlere de gittim, sadece İstanbul ve Sakarya değil. Bodrum'a da gittik. Oralarda bile insanları yabancı görüyorlar, çok dışa dönük değiller.

Mesela Haydarpaşa Numune Hastanesi'ne gittim. Resepsiyonda beni randevum olmadan aldılar. Ama oradaki Türkler “yabancıysan böyle sıra beklemeden kolayca randevu alabiliyorsun işte” dediler. Bazen böyle yabancı nefretiyle karşılaşıyoruz. Ama genele yayamam tabii, herkes öyle yapmıyor. Yine de çok açık değiller. Bunu hissediyorum.”

b) K36 [Erkek-Fildişi Sahilleri-Müslüman] Türklerin diğer kültürler hakkında sahip oldukları negatif stereotip sebebiyle, onların öğrenmeye açık olmadığından söz etmektedir: “*(Bir Türk) Hristiyan (birisi ile karşılaştı ona) direkt açılmıyor... Burada da sorsan Türklere “Hristiyanlık ne?”, sadece bildiği şeyi söylüyor “Papa” ... ama Hristiyanlıkta baya şeyler var Ortodoks, Protestan falan ama bilmiyor... “Sanki adam anlatınca sanki sen Hristiyan olacaksın” dedim... Bak işte araştırmıyor bilmiyor, korku mu var bilmiyorum. Korku var adamda... Hristiyan desen, tepki veriyor ama bütün Hristiyanlar öyle değil. (Mesela ülkemizden), ben ailemden örnek verdim: annem Hristiyan, babam Müslüman... (Ülkemde) Hristiyan var, Müslüman var; (birinin) bayramı olsa (diğeri) kutluyor, (birbirlerinin bayramını) kutluyorlar...”*

K25 [Kadın-İrak-Müslüman] bu istenmeyen durumdan kurtulmak için Türklerden şunu beklediğini söylemektedir: “*Yabancı olarak bize bütün davranıyorlar. Hepsine aynı (muamelede) bulunuyorlar. Aynı şeyde (kefede) görüyorlar. Hemen öyle (negatif bir şekilde bizi) tanımasınlar, önceden öğrensinler bizi.”* Zitek ve Hebl (2007, s. 867; Franzoi, 2009, s. 238)’in belirttiği gibi negatif stereotipe maruz kalan bireyler, kendisini yerel halktan soyutlayacağına, onlarla konuşmanın ve onları önyargı/stereotiplere karşı bilinçlendirmenin kültürel etkileşim kurma adına daha uygun bir adım olarak gözükmektedir.

c) K42 [Kadın-Zimbabve-Hristiyan] Türklerin kendi kültürlerini “üstün kültür” ve diğer kültürleri öğrenmeye değmeyecek olarak değerlendirmelerinden ötürü etkileşime açık olmadıklarını belirtmektedir: “*Bence Türkler kendi kültürlerine çok fazla bağlılar, diğer kültürleri pek sevmiyorlar. Sizden de kendi kültürlerine göre davranmanızı bekliyorlar. Mesela yemekleri yiyemediğinizi söylediğinizde “neden?” diyorlar. Yani neden olmasın ki? Türk halkının bütün dünyası Türkiye. (Bunu değiştirmenin) mümkün olduğunu sanmıyorum... Irkçı değiller ama... Bir de çok dedikodu yapılıyor. Evet, Türkler dedikodu yapmayı bilmiyorlar. Ben oradayken benim hakkımda konuşuyorlar. Otobüslerde bile oluyor. Bazen yurttan yemekhanede yanıma oturup “bak kız nasıl yiyor, bu ne ya” diyorlar mesela. Ama alıştım artık. Boş veriyorum. (Kültürlerarası etkileşim için) şimdilik yeterli*

değil ama umarım gelecekte daha iyi olacaktır. (Şimdiki tabloya göre) Türk halkının dünyası Türkiye'den ibaret. Dünyanın diğer ülkelerini, diğer kültürlerini kabul etmiyorlar. Başka bir şeye açık değiller."

Bu hususta bir noktaya daha temas etmek gerekirse, kimi yabancı uyruklu öğrenciler, Ortadoğu'daki iç savaş ve kaotik ortamdan dolayı ya iltica ya da eğitim-iş gibi sebeplerle ülkemize gelenlere karşı bir hoşnutsuzluk ve kimi zaman dışlayıcılık/ayrımcılık ile karşılaştıklarından bahsetmekte ve bundan dolayı Türklerle etkileşim halinde olmanın faydasız olduğunu düşünmektedirler.

Ülkesinde cereyan eden savaş ortamından kurtulmak için Türkiye'ye iltica eden K25 [Kadın-İrak-Müslüman], gündelik hayatta yerel halk tarafından karşılaştığı ayrımcılık ve dışlayıcılığı şöyle açıklamaktadır: *"Türk insanların (arasında) şöyle kısım var yani yabancıları (seven), yarı kesim de sevmiyor. Yani mesela bazen otobüste dönüyorum yanımda bir kişi oturuyor bahsediyor ki "ne zaman gideceksiniz?", "ne kadar kalacaksınız?" öyle bir şey yani... bazıları "Türkiye sizin vatanınız" (diyor); bazıları (ise) mesela bir mağazadan bir şey alıyordum satıcı şey dedi "çok Iraklı gördüm, siz ne kadar buradasınız? kaç kişisiniz? yani gidecek misiniz, kalacak mısınız?" (Ben bunları duyunca) hep Irak'a gitmek istiyorum..."*

d) K49 [Erkek-Kenya-Hristiyan], Türkiye'de homojen bir kültür yapısının oluşundan ve bunun diğer kültürler ile etkileşimini zorlaştırdığından söz etmektedir: *"Tekkültürcü bir topluluk gibi bence. Çünkü çoğunlukla insanlar kendi kültürlerini çok seviyorlar, onları başka şeylerin de var olduğuna ikna etmek biraz zor. Ama kendi kültürleriyle gurur duyuyorlar ki bu çok güzel bir şey. (Esasen) bizler de kültürümüzle gurur duyuyoruz. Normal yani. (Ama) bence Kenya daha açık. (En azından) Yeni deneyimlere her zaman hazırlar."*

Ülkemizde farklı dini aidiyete/kültürel arka plana sahip bireylerin artışı, onlar hakkında malumatımızı da arttırması muhtemel gözükmektedir. K21 [Erkek-Nijerya-Müslüman]: *"Ben Hristiyanlarla bir arada yaşadım, onlarla ilgili yeterince bilgi sahibiyim. Ama bir Budist'le karşılaştım merak eder sorular sorabilirdim. Çünkü hiçbir şey bilmiyorum."*

3.5.4.1.3. Kültürel Bariyerler

Yabancı uyruklu öğrenciler, geldikleri ülke ile hedef ülke arasındaki kültürel farklılıkların kimi zaman etkileşimi zorlaştırdığından söz etmektedirler. a) sosyal yaşantıdaki kültürel

farklılıklar (norm ve değerler) ve b) Türkiye’de sigara içiminin yoğunluğu -bu farklılıklardan en dikkat çeken olduğu için belirttik- kimi zaman bir kültürel bariyer olarak görev yapmaktadır.

a) K33 [Erkek-Zimbabve-Hristiyan], örneğin toplu taşıma araçlarında Türk normlarına göre nasıl bir oturma pozisyonunda olunması gerektiği malumatına sahip olmadıkları ilk dönemlerde iletişim problemi yaşadığından söz etmektedir: *“Bence yaşadığımız ülkenin kültürünü öğrenmek gerekir. Normalde bizim yaptığımız şeylerin bazıları Türk kültüründe yeri yok. O yüzden kültürü öğrenmemiz gerekiyor. Mesela otobüslerde kadınların yanına oturulmadığını bilmiyordum. Bu bizim için normal bir şey, istediğin yere oturursun. Ama burada hoş karşılanmıyor. Bu yüzden zamanla buradaki insanlarla nasıl konuşacağını, nasıl anlayacağını öğreniyorsun.”*

b) Çalışmamızın önceki kısımlarında öğrencilerin geldikleri ülkede sigara kullanım oranının düşük olduğundan söz etmektedirler. Bu öğrencilerin ülkemizdeki yüksek sigara içim oranının onların bir kültür şoku yaşamalarına neden olduğuna değinmiştik. Mülakatlar neticesinde bu olgunun, onların aynı zamanda sigara içen Türk öğrencilerle olan etkileşimlerini azaltmasına da yol açtığı anlaşılmaktadır.

K38 [Erkek-Kamerun-Hristiyan], Türk öğrenciler ile sözgelimi Afrikalıların yakın etkileşim içerisinde bulunmamasının sebebinin kültürel farklılıklar ile açıklanabileceğini ve bunlardan bir tanesinin de sigara içim oranının olduğundan söz etmiştir: *“(Farklı kültürlerden öğrencilerin yeterince etkileşim kuramamasının sebebi) bence hayat tarzıyla alakalı. Mesela Afrikalıların yaşamları ile Türklerinki aynı değil. Mesela Afrikalıların eğlenceli bulduğu şeyleri, Türkler eğlenceli bulmayabiliyor. Mesela ben Türkleri bir arada gördüğümde birlikte oyun oynarken, içerken, yemek yerken, sigara içerken görüyorum. Ama biz Afrikalılarda böyle bir iletişim yok. Biz birlikteyken böyle olmuyoruz. Mesela çoğu Afrikalı sigara içmez. Çok nadirdir. Türklerle vakit geçirdiğimiz zaman hep sigara içiyorlar ve bu sigara içmediğimden beni rahatsız ediyor. Ama bireysel düzeyde birebir olarak Türk’le bir şeyler yapabilirim ama kalabalık olarak bir araya geldiğinde uyum sağlayamıyoruz. Farklıyız. Biz farklı büyüdük, onlar farklı. Bu saatten sonra değiştirmesi zor şeyler bunlar.”*

Katılımcıların çoğunluğu ülkelerinde kadınların bu denli yoğun sigara içmediğini, hele ki kamusal alanda, belirtmektedir. Dünya Sağlık Örgütü 2012 verilerine göre ise Türkiye’deki ve çalışmamızdaki örneklem grubundaki katılımcıların geldikleri Afrika,

Güney-Doğu Asya, Doğu Akdeniz bölgelerindeki sigara içim oranı aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 30:
Türkiye'de ve Dünya'da Sigara İçim Oranı (2012)

Ülke/Bölge	Erkek	Kadın
Türkiye	%39,5	%12,4
Afrika	%24,2	%2,4
Güney-Doğu Asya	%32,1	%2,6
Doğu Akdeniz	%36,2	%2,9

Kaynak: World Health Organisation [WHO], (2015)

Tablo 30'da görüldüğü üzere Türkiye'de erkeklerin ve kadınların sigara içme oranı diğer bölgelerdeki kadın ve erkelerden daha fazladır. Bununla birlikte Türkiye'de kadınlar arasında sigara içme oranı, diğer bölgelere göre birkaç misli daha fazladır.

Bu durum onların yaşayacağı kültür şokunun düzeyini arttırmaktadır. Zira bu katılımcılar ülkesinde özellikle kadınların sigara içiminin ayıp karşılandığını, böylesi kişilerin gayri ahlaki davranış örüntüsü sergiledikleri şeklinde negatif bir stereotipe sahip olduklarını belirtmektedirler.

K47 [Erkek-Mısır-Müslüman]: *“Mesela başörtüsü var, ama sigara içiyor. (Bizde bu durum) çok az. Hatta bir kız sigara içse bile, gizli gizli içer (bizde). (Çünkü) çok edepsizce bir şey (bu). (İçenler), kötü kızlardır herhalde (diye düşünüyoruz). Başörtülü kız sigara içerse çok kötü bir kızdır, öyle düşün. Öyle bir kızla evlenilmez. (Halen de) böyle düşünüyorum. Belki ileride bu da değişir, ama şimdi olmayacak.”*

Bazıları da kadınların sigara içiminin ülkelerinde ayıp ve gayri ahlaki bir davranış olarak kabul edildiğini Türkiye'ye geldikten sonra diğerleri gibi bir kültür şoku yaşadıklarını; bununla birlikte kültürel etkileşimden sonra böyle bir algıya sahip olmalarının temel nedeninin kültürel farklılıklar olduğunun farkına vardıklarını ve bu negatif algıdan sıyrıldıklarını ifade etmektedirler.

A11 [Kadın-Doğu Türkistan-Müslüman]: *“Bizim anlayışımızda kızların sigara içmesi biraz ağır bir şey. Kızların sigara içmesi biraz kötü. Yani kötü kızlar, sigara içer diye algılanıyor. (Bizim) toplum öyle algılıyor. (Mesela) ben sigara içen kızlarla karşılaşmadım Doğu Türkistan'da. Ama burada vardır yani. (Buraya geldikten sonra da) bizim aramızda (sigara içen) görmedim, Sakarya Üniversitesi'nde. Benim arkadaşlarım arasında da yok. (Erkek) vardır (ama) içiyordur çoğu. (Onlara) o kadar ayıp değil. (Ama)*

buraya geldikten sonra anladık. Başta şok olduk tabii ki. Ama anladıktan sonra, normal olarak görüyoruz.”

3.5.4.1.4. Din Bariyeri

Araştırmamızda yer alan katılımcılara farklı dini aidiyete sahip kişilerle “ilişki kurma konusunda ne tür engeller bulunmaktadır?” sorusu yönlendirdiğimizde şu sonuçlara ulaşmaktayız: a) 2 Hristiyan katılımcı Nisa Süresi’nin 31. ayetini⁴² baz alarak gayri Müslim bir kadının bile Müslüman bir kadın için “erkek” hükmünde yorumlanması; başörtülü bir Müslüman öğrencinin, Müslüman olmayan bir kız öğrenci ile sınırlı bir etkileşime girmesine b) Kendisinden farklı dini aidiyete sahip olanlarla kurulan ilişkiler hakkındaki ayet (Mâide Süresi’nin 51. ayeti⁴³) ve hadislere istinaden yapılan yorumlar, Müslüman bir öğrencinin Müslüman olmayan bir öğrenci ile kuracağı ilişkiyi şekillendirmesine, c) İslam dini ve Sünni mezhep dışında mensubiyeti bulunanların, inançlarından ötürü ayrıştırılması, baskı hissetmesi gibi sebepler etkileşim esnasında stres yaşamasına, d) Müslüman olmayan öğrencilerin, Müslüman bireyler tarafından din değiştirmesi yönünde telkin edilmesine/psikolojik baskı hissetmesine, e) katılımcının sahip olduğu dini hassasiyet onun karşı cins ile sınırlı bir etkileşime girmesine yol açabilmektedir.

a) K12 [Kadın-Gürcistan-Hristiyan] başörtülü olan öğrencilerin Müslüman olmayan kızlarla sınırlı bir etkileşime girdiğini anlatmaktadır: *(Başörtülü öğrencilerle iletişim sorunları) bazen (olabiliyor). Eski oda arkadaşımın başörtülü arkadaşları vardı. Onlarla*

⁴² Nur 24/31: “Mü’min kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. (Yüz ve el gibi) görünen kısımlar müstesna, zînet (yer)lerini göstermesinler. Başörtülerini ta yakalarının üzerine kadar salsınlar. Zinetlerini, kocalarından, yahut babalarından, yahut, kocalarının babalarından yahut oğullarından, yahut üvey oğullarından, yahut erkek kardeşlerinden, yahut erkek kardeşlerinin oğullarından, yahut kız kardeşlerinin oğullarından, yahut müslüman kadınlardan, yahut sahip oldukları kölelerden, yahut erkekliği kalmamış hizmetçilerden, yahut da henüz kadınların mahrem yerlerine vakıf olmayan erkek çocuklardan başkalarına göstermesinler. Gizledikleri zinetler bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar. Ey mü’minler, hep birlikte tövbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz!”

⁴³ Mâide 5/51: “Ey inananlar! Yahudi ve Hristiyanları dost edinmeyin. Onlar birbirlerinin dostlarıdır. Sizden kim onları dost edinirse kuşkusuz o da onlardandır. Şüphesiz Allah zalimler topluluğunu doğruya iletmez.”

bir sıkıntı olmadi ama çok muhafazakâr olunca, onlar tanımadığı süreçte biraz uzaklaşıyorlarmış. (Sebebine gelince) işte saçları, başka dinden (kız veya erkek fark etmeksizin birisi tarafından) görülmemesi gerekiyormuş.”

Bu örneğe paralel olarak K16 [Kadın-Gürcistan-Hristiyan] Müslüman olmaması hasebiyle başörtülü arkadaşlarının kendisiyle etkileşime girmekten kaçınmasını şöyle açıklamaktadır: *“Eski oda arkadaşım şey yaptı, iki üç gün bakıyorum odada bile kapalı (başörtülü) dolaşiyor. Sonra diğer oda arkadaşım ona sormuş “*** nereli? Hristiyan mı?” diye. O da (benim) Hristiyan (olduğumu öğrenince uzak durdu). Müslümanlıkta da bir mezhepte mi bilmiyorum, Hristiyan’ın yanında bile kapalı olmalısın. Onun için kapalı dolaşıyordu iki gün, odadaki (başörtülü arkadaşım). Sonra yaz geldi sıcak oldu çıkardı. (O süre zarfında da) biz konuşmuyorduk konuşmuyordu benimle.”*

Buna ek olarak çalışmamız süresince bu hususla ilgili karşılaştığımız bir olayı aktarmamızın faydalı olacağı kanaatindeyiz. TÖMER’de öğrenim gören Hristiyan yabancı uyruklu bir öğrenci, görüşmemiz sırasında, bize Türkçeyi ve Türk kültürünü öğrenme konusunda arzulu olduğunu ve önceki yurt dışı tecrübesinde karşılaştığı duruma benzer bir şekilde Türk ailesinin yanında belli bir süre ikamet etmenin işe yarayacağını bildirmişti. Biz de bu kişinin kültürlenme sürecini hızlı ve efektif bir şekilde gerçekleştirmesi için, o öğrencinin Türk bir aile ile boş zamanını değerlendirmesinin uygun olacağını düşündük. Akabinde, bu hususu değerlendirmek üzere, belirlediğimiz bir aile (kadın üyeleri başörtülü olan) ile yaptığımız görüşmede, öğrencinin Müslüman olmaması nedeniyle “günaha girme” kaygısıyla temkinli oldukları yönünde bir cevap ile karşılaştık.

Mülakatta katılımcıların aktarımları, bizim karşılaştığımız örnek olay ve yaptığımız bireysel sohbetler neticesinde şunu söyleyebiliriz ki kendisini “muhafazakâr” olarak nitelendiren ve ilgili nass hakkında malumatı olan “başörtülü” bir öğrencinin/bireyin Müslüman olmayan bir kız öğrenci ile birlikte yakın bir etkileşim ağı oluşturmasının düşük bir ihtimal olduğu gözükmektedir.

b) K21 [Erkek-Nijerya-Müslüman] Hristiyanlar ile zaten kendi ülkelerinde yakın iletişim kanallarına sahip olduklarına, bununla birlikte dini öğreti sebebiyle onlarla mesafeli olduğunu belirtmektedir: *“Bence önyargılı değilim, çünkü hayatım boyunca onlarla birlikte yaşadım. Komşularım Hristiyanlardı, okul arkadaşlarım vardı, hep beraber yaşıyorduk. Peygamberimizin dediği gibi, içten içe bizi sevmeyecekler. (Buna binaen biz de çok derin ilişkiler kurmadan), sadece sosyal ilişkileri yürütüyoruz.”*

c) K40 [Kadın-Tanzanya-Hristiyan], etkileşime girdiği öğrencilerin kendi dini mensubiyetini öğrendiklerinde tutum ve davranışlarında değişim olduğundan söz etmektedir: “*(Tanıştığım Türk öğrenciler) ilk önce dinimi soruyorlardı. Hristiyan deyince değişiyorlardı. Ama artık... bilmiyorum, artık (bu değişimler) umurunda değil.*”. K16 [Kadın-Gürcistan-Hristiyan] ise bir Hristiyan arkadaşının dini inancından ötürü gördüğü ayrıştırıcı muameleden söz etmektedir: “*Ukraynalı arkadaşımıza (gavur) diyen oldu, bir çarşafı bir kız (bunu söylemişti). (Arkadaşım ona elini uzattı, o geri) uzatmadı: “sen pissin, sen gavursun!” yapmış. Bir de (arkadaşımın üstünde) haç falan da görmüş...*”

Ülkesindeki iç karışıklıktan dolayı küçük yaşta iken ülkemize iltica gelen ve ortaöğrenimi de burada tamamlayan K52 [Kadın-İrak-Müslüman], Sünni Türklerin “negatif Şii” algısı nedeniyle, kendisini “Caferi” olarak tanıttığını, aksi durumda etkileşim sırasında problemlerle karşılaştığını şöyle açıklamaktadır: “*(İmam Hatip’te okurken mezhebimi) bazıları soruyorlardı yani. (Mesela) hocamız 10. sınıfta sordu “sen hangi mezheptensin?” falan. Ben zaten bilmiyordum yani direkt “Şii” olarak diyordum. Burada Şii başka bir şekilde anıyorlar. Alevi falan (anlıyorlar Şii deyince). Ben de Şii diyordum. Çünkü Irak’ta öyle diyoruz. Sonra öğrendim. Yani artık soranlara cevap veriyorum, “Caferi” diyorum. (Şii dersem) Alevi olarak anlıyorlar. Hala daha yani arkadaşlarım öyle (anlıyor) yani. Geçen yıl da bir kız benimle kavga etti yani, Caferi olduğum için.”*

d) K40 [Kadın-Tanzanya-Hristiyan], yurttan birlikte kaldığı Müslüman arkadaşlarının, özellikle ilk dönemlerinde, kendisine İslam’a geçmesi için telkinde buldukları ve kendisinin de onları sert bir dille uyardığından söz etmektedir: “*Din konusunda, açıkçası ilk günlerde oda arkadaşlarım beni din değiştirmeye ikna etmeye çalışıyordu. Kızıyordum onlara. İnsanlara gidip din değiştirmelerini söyleyemezsiniz. 20 yıldır Hristiyan’ım sonuçta (ama onları) uyarmadım. Bana bir kitap aldılar. Öyle şeyler söylediler. Ben sadece “kızlar, hayatımı zorlaştırmayın. Bu inanç meselesi ve din değiştirmek öyle kolay bir şey değil” dedim.*

e) K2 [Erkek-Hindistan-Müslüman], İlahiyat fakültesinde kurulan kadın-erkek ilişkilerin, diğer fakültelere oranlara daha mesafeli oluşundan söz etmektedir: “*(Ülkemde, kız ve erkek birlikte) konuşulmaz dışarıda böyle. Burada daha rahat. Konuşmak için, burası kampüs olduğu için, konuşuyoruz. Ama ilahiyatta bazıları konuşmuyorlar.*”

İlahiyat fakültesinde öğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilerle yaptığı araştırma sonuçlarını aktaran Güllü (2010, s. 218)’ye göre 68 katılımcıdan 32’si (%47,1) karşı cins

işe arkadaşlık kurulabileceğini, 11'i (%16,2) dini, ahlaki ve kültürel nedenlerden ötürü kurulmasının uygun olmayacağını, 22'si (%36,8) ise bu hususta bir değerlendirme yapamayacağını (kararsız olduğunu) belirtmişlerdir.

3.5.4.1.5. Dil Bariyeri

Ev sahibi ile gelinen ülkelerde kullanılan dillerin farklı olması, iki farklı kültüre sahip olan bireylerin etkileşime girmesini zorlaştırmaktadır. Nitekim çalışmamızda yer alan katılımcıların ifadelerinden yola çıkarak, kültürel etkileşimin önündeki en büyük bariyerlerden birisinin dil olduğu anlaşılmaktadır.

K50 [Erkek-Kenya-Müslüman]: *“Yeni gelenlerin Türklerle kaynaşmaları için bir yol bulmaları gerektiğini düşünüyorum. TÖMER’dekilere Türklerle kaynaşmayı öğretmeliler. Türklerle kaynaşmayı öğretsinler. Çoğu bunu yapamıyor dilden dolayı. Şu anda da böyle... (Yabancı uyruklu öğrenciler) utangaçlar. Zaten adam bir bakıyor İngilizce bilmiyor yani. İnsanlar anlayamıyor. Bazıları zaten hiç İngilizce bilmiyor, sadece Fransızca biliyor. Bazıları sadece kendi dillerini biliyorlar. Onlar için çok zor oluyor.”*

Mülakat verileri göstermektedir ki a) Katılımcılar Türkçeyi, b) Türk öğrenciler ise evrensel dil olan İngilizceyi yeterli seviyede konuşamamaları sebebiyle yabancı uyruklu öğrenciler -özellikle Türkiye’deki ilk zamanlarında- Türk öğrenciler ile aralarında yetersiz bir etkileşim oluşmaktadır. Buna ilaveten c) bir kısım yabancı uyruklu öğrenciler ise Türkçeyi ve Türk kültürünü öğrenmeye çabalamamakta, eğitim hayatı için yeterli olabilecek teorik-kitabi Türkçe ile yetinmekte ve Türkçe dışında ortak bir dille anlaşabileceği kişilerle daha sık etkileşime girmektedir. “Dilde kolaycılık” şeklinde kavramsallaştırabileceğimiz bu olgunun ilk iki maddeden farkı: 1. Birey dil ve kültür öğrenmek için neredeyse hiçbir çaba sarf etmemektedir. 2. Bu olgu, göç edenlerin yalnızca ilk dönemlerini değil, neredeyse tüm göç süresini kapsamakta, 3. Birey, kendisine özel bir yaşam alanı belirler ve ev sahibi ülkedeki etkileşimini o “fanus” içerisinde biriktirdiği kişi ve etkinlikle sınırlamaktadır. 4. Bir önceki maddeden dolayı bu olgunun dezente edici yönü, a ve b maddelerindeki duruma oranla daha güçlüdür.

a) K37 [Kadın-Filipinler-Hristiyan] Türkçe konuşamaması nedeniyle, özellikle Türkiye tecrübesinin ilk dönemlerinde, zorluk yaşadığından söz etmektedir. *“Aslında başta biraz hayal kırıklığı oldu. Çünkü beklentilerim farklıydı. İnsanların yabancı dil konuşabildiğini*

düşünüyordum. O yüzden başta çok zorlandım. Neden kimse yabancı dil bilmiyor diye düşündüm.”

b) K40 [Kadın-Tanzanya-Hristiyan] İngilizce ile daha rahat anlaşabildiğinden Türkçe yerine İngilizce ile iletişim kurabileceği kişilerle daha yoğun bir etkileşimin olduğundan söz etmektedir: *“Sınıf arkadaşlarım dışında pek (Türk) arkadaşım yok. Ama yurttan çok var. (Onlarla çok yakın değiliz) ama yurt (oda) arkadaşımınla çok yakınız. O Türk... Bu dil yüzünden (yabancı uyruklu öğrenci olarak Türklerle etkileşime geçmede zorlanıyorum). (Bunun sebebi olarak bir yabancı öğrenci Türkçeyi) konuşamıyor diye değil de kendi dilinde daha rahat hissettiği için olabilir. Mesela benim Türkçem kötü değil. Türkçe konuşabilirim. Türkçe cevaplar verebilirim. Ama İngilizce konuşarak kendimi çok daha rahat ifade ediyorum. Türkçe konuşsam rahat edemeyecekmişim gibi geliyor.”*

c) Kendisiyle yaptığımız mülakattan sonraki yakın bir sürede mezun olup ülkemizden ayrılan K41 [Kadın-Haiti-Hristiyan], Türkçeyi öğrenemediği için -3 yıllık Türkiye tecrübesine rağmen- Türk öğrencilerle iletişiminin yok denilecek kadar az olduğundan, Türkçeyi öğrenmeye de ihtiyacı olmadığından söz etmiştir: *“(Sınıf arkadaşlarımla) ilişkimiz pek yok, çünkü Türkçe bilmiyorum. Sadece derslere girip çıkıyorum. (Türklerden yakın arkadaşım da yok) çünkü pek Türkçe bilmiyorum. Aslında (ben Türkçemi geliştirmeyi) denedim, aslında (arkadaşlarım da İngilizcelerini geliştirmelerini beraber) denedik. Ama bazen ne dediğimi anlamıyorlar ve kafaları karıştırıyor. Ama mesajlaşabiliyoruz. Mesaj yoluyla iletişim, yazılanları anlamak daha kolay. Bir mesaj grubumuz var... (En yakın) oda arkadaşım kadar yakın arkadaşım yok, ama bazı sınıf arkadaşlarım var. Onlarla konuşuyoruz. Ama çok yakın değiliz, çok iletişimimiz yok çünkü. (Gerçi) artık Türkçemi geliştirmek zorunda değilim ama... Yurttan da (başka yabancı uyruklu öğrenciler) var, ortak dil konuştuğumuz için daha iyi anlaşıyoruz.”*

3.5.4.1.6. Etkileşim Ortamının Oluşmaması

Yukarıda saydığımız sebeplere ek olarak a) yabancı uyruklu öğrencilerin Türklerle zaman geçirmemesi, b) Türklerle -belirsizlik sebebiyle- etkileşimde mesafeli oluşu, c) barınılan yer veya gelinen kurum tarafından dini/kültürel yoğunluklu tekkültürlü (Türk-İslam/Sünni) etkinlikler düzenlemesi, d) öğrencilerin ilk dönemlerdeki olumsuz tecrübelerinin sonraki Türkiye tecrübesine etkisi, e) kendi ülkesindeki iç dinamikler (tarihi/dini/etnik köken) nedeniyle oluşan çatışmaları Türkiye'ye taşıması, f) bireyin içe

dönük olması, g) bireyin Türk kültürünü öğrenmeye yönelik ilgisiz olması, h) sınıf ortamının oluşmasına imkân sunmayan öğrenim derecesi (lisansüstü eğitimin doğası) gibi sebepler, etkileşim ortamının oluşmasını zorlaştırmaktadır.

a) K17 [Kadın-Gürcistan-Müslüman] Türk öğrencilerle etkileşim kurmamasının Türkçe gelişimine olan negatif etkisinden söz etmektedir: “*Genelde (Gürcü arkadaşlarımla zaman geçiriyorum) ama geçen sene hiç Türk arkadaşlarımla takılmıyordum, hiç tanıımıyordum bile. Öyle selamlaşıyordum sadece ve o hata yaptım çünkü Türkçeyi geliştiremedim. (Aslında) çok pratik yapmam gerekiyor ve yani bu sene hep Türk arkadaşlarımla daha fazla takılıyorum hatta. (Mesela şu anda) Türkler (ile) kalıyorum, hiç sıkıntı yok, arkadaşız, çok memnunuz ben. Geçen sene mesela Türk’le kalsaydım, Türkçeyi iyi geliştirebilirdim. Şimdi benim Türkçeyi o kız geliştirdi yani hep açıklıyor anlatıyor ne bileyim her şey (yapıyor öğrenmem adına).*”

Mamafih K35 [Erkek-Çad-Müslüman], Türk öğrencilerden ziyade olgun yaştakilerle, evlilerle ve profesyonel iş hayatından olanlarla etkileşime geçmenin Türk kültürünü öğrenmek için daha etkili olduğunu düşünmektedir. Zira ona göre, Türk gençleri -genç yaşta olmaları hasebiyle- kendi kültürlerini bilecek ve pratize edecek yetkinliğe henüz erişememiş durumundadırlar: “*(Türk kültürünü) öğrenmek istiyorum. Ama şimdi şöyle bir şey (var), ben Türk insanına bakarken çoğunlukla gençlerin yaptıklarına bakmıyorum. Yani kültürü farklı şekilde alıyorum ben. Nasıl (derseniz), mesela evli insanlar, idaredaki insanlar yani kurumdaki çalışan insanlar vazifesini nasıl yerine getiriyorlar, insanlarla iletişimi nasıl onlara çoğunlukla bakıyorum. Çünkü gençler şu an benim lisans seviyesinde olanlar, çocuklar yani, (henüz) bir şey bilmiyorlar. Çok fazla şey bilmiyorlar. Eksikleri var bu noktada. Neden, çünkü bir öğrenci olarak nasıl öğretmenle konuşulacağını, nasıl irtibata geçileceğini (bilmiyorlar). Onların düşünceleri (zihin yapıları) hala lisedeki gibi yani anında pat diye konuşabiliyorlar. Bu olmaması gereken bir nokta.*”

b) A6 [Kadın-Türkiye-Müslüman], K6 [Kadın-Endonezya-Müslüman]’nın Türk öğrencilerle uzak oluşlarının esasen onun tercihi olmadığını, onlardan nasıl bir tepki alacaklarını bilemediklerinden ötürü, belirsizlik yaşadıkları için çekimser kaldıklarından söz etmektedir: “*(Türklere) gidip (bir şey) sorduğunda, (ona) cevap veriyorlar. (O da) çok başvurmuyor zaten başkasına. (Bir diğer yabancı arkadaşı da) aynı şekilde, çekindikleri için bir şey sormuyorlar. Aslında biraz utanma var. T*** da şöyle bir cümle kurmuştu,*

demmişti ki şey: “hani beni yanlış anlarlar, hani söylemez diye çekiniyorum” demmişti ama ben, böyle bir şey olmayacağını söylemiştim.”

c) Çalışmamızın ilerleyen aşamasında değineceğimiz üzere sosyo-kültürel ve dini faaliyetler öğrencilerin hem Türklerle hem de diğer yabancılarla etkileşimini arttırmakta, Türk kültürünü öğrenmesi aşamasında katkı sağlamaktadır.

Bununla birlikte, K37 [Kadın-Filipinler-Hristiyan] örneğinde olduğu gibi Müslüman olmayan veya Müslüman olup bu tür etkinliklere katılmak istemeyen öğrenciler hem etkileşim ortamından mahrum bırakılmış hem de bu durum kimi zaman Türklerle etkileşime geçme hususunda negatif bir tutum sergilemelerine yol açmıştır: *“Açıkçası çok fazla Türk arkadaşım yok. Çoğu arkadaşım yabancı... Çünkü Türkçe bilmiyorum. Yabancılarla İngilizce konuşuyoruz. Kendi kendime, bu kültürü insanlarla konuşamazsam nasıl öğreneceğim dedim. İletişim kuramıyoruz. Yabancılarla olmak daha iyi, onlar yardımcı olurlar, daha iyi öğretirler diye düşündüm. Ama bu insanlar, Türkiye’den, Türklerden nefret ediyorlar. Hiç hoşlanmıyorlar. Beni de o şekilde etkilemeye başladılar. Türklerle arama mesafe koydum, bir araya gelmemeye çalıştım. Bir araya geldiğimiz durumlar olduysa da benim için zor oluyordu. (Çünkü) farklı şeyler istiyoruz. Mesela kültürel içerikli etkinliklere gidiyorduk. Çoğu bunlara gitmeyi seviyordu. Ben bunlardan hoşlanan birisi değilim. Çoğunlukla kültürel ve dini içerikli şeyler. Özellikle dini şeyler. Benim ilgimi çekmeyen şeyler anlatıyorlardı. Gitmeye zorluyorlardı. “Bir daha beni zorlamayın, gelmem” dedim. Bir de bir kez gittin mi çıkamıyorsun, gittiysen bitene kadar kalmak gerekiyor. “Gelmek ister misin?” diyorlardı, İçeriği bilmeden gidiyordum.”*

d) Öğrencilerin Türkiye’deki ilk dönemlerinde öğrenci/öğretici/yönetici/halk ile yaşadığı nahoş durumlar, onların Türk kültürü ve Türkçeyi öğrenme hususunda negatif bir tutum geliştirmelerine yol açabilmekte ve bu durum onların Türklerle etkileşime geçmelerini engelleyebilmektedir. K43 [Kadın-Mısır-Müslüman]: *“4 Türk kızıyla yaşıyorum odamda. Yine de yakın değiliz. “Merhaba”, “güle güle”, O kadar. (Nedeni) buraya ilk geldiğimde Türkçe bilmediğimde bana yardımcı olmadılar. Dili konuşmaya çalıştığımda benimle dalga geçtiler, güldüler. Çünkü aksanım farklı, cümleleri düzgün kuramıyorum.”*

e) Göçmenler kimi zaman kendi ülkesinde diğer din/etnik köken mensupları ile arasında cereyan eden politik/tarihi tartışmaları göç ettiği yere taşımakta ve bu kimliğe sahip bireylerle etkileşime girmekten kaçınmaktadırlar. Önceki başlıklarda alıntıladığımız

üzere, K51 [Erkek-Kosova-Müslüman], tarihte ve günümüzde etkileri devam eden çekişmeler neticesinde Sırbistanlı/Ortodoks bireyler ile yakın etkileşimden kaçındığını belirtmektedir.

f) Kimi zaman da bireyler etkileşim ortamının oluşacağı yerel bireylere erişmek için çabalamakta ama bazen bu konuda başarıya ulaşması mümkün olamamaktadır. K39 [Erkek-İran-Müslüman] arkadaş edinemediğinden dolayı Türk kültürünü tanımak için aktiviteler gerçekleşmediğinden şikâyet etmektedir: “(Türkiye’de birçok yeri gezmek istiyorum ama) maalesef... Vallahi ben arkadaşlıkları çok seven bir insanım (ama) burada arkadaşım olmadığı için, hani lisans grubu farklı lisans (gurubu) mesela yeni arkadaşlarla çok geziyor onlarla takılıyor, ben yalnız kalıyorum.”

g) Esasen bireyin Türk kültürüne kayıtsız kalışı olağan bir durum olarak değerlendirilebilir. Zira yapılan çalışmalar şunu göstermektedir ki eğitim amacıyla başka bir ülkeye göç etmiş olan bireylerin büyük çoğunluğu yeni bir kültürü öğrenmekten veya kendini geliştirmekten ziyade, eğitim ve iş dünyasında iyi bir dereceye sahip olmayla daha çok ilgili olmaktadır (Furnham, 1988, s. 44). Bu güçlü dürtünün onların Türk kültürünü öğrenmelerini ve Türklerle arkadaşlık kurmalarını motive etmemesi, onların Türk kültürüne karşı kayıtsız kalmalarına yol açabilmektedir. Türk dilini öğrenmeleri konusunda aynı şeyi söyleyemeyiz. Zira eğitimini iyi bir dereceyle tamamlama ve neticesinde iş hayatında saygın bir yere sahip olmanın anahtarı olarak Türk dili (Türkiye’de oldukları için) önemli bir rol oynamaktadır.

h) Çalışmamızda lisansüstü düzeyde öğrenim görenlerin, sınırlı sayıda ve sınırlı zamanda başka öğrencilerle bir arada olmasının, öğrencilerin sosyalleşmesini ve kültürlenmesini kısıtladığı anlaşılmaktadır.

A37 [Erkek-Sudan-Müslüman], K37 [Kadın-Filipinler-Hristiyan]’nin lisansüstü eğitimi boyunca Türkiye ile bağ kurması için yeterli imkânın oluşmadığına değinmektedir. Bize göre bu durum, lisansüstü öğrenimin doğasından, yani sınıf ortamının oluşmamasından ve kültürleneceği/sosyalleşeceği insan sermayesinin sınırlı oluşundan kaynaklanmaktadır: “Maalesef, bence (buraya uyum) sağlayamıyor. Bu yüzden zaten şey düşünüyoruz, bu sene sonuna kadar, bilmiyorum, burada kalmayabiliriz. İyi bir şekilde adapte olmazsa, alışmazsa (gidebiliriz)... (Bu sene belki) bir ihtimal var (buraya uyum sağlayabilir). Küçük bir ihtimal var. Çünkü iş bulursa (olabilir)... Bence okul ortamı yetmedi onun için. Okul ortamı yeterince bilgiler, yeterince deneyimler vermedi.

(Türkiye'yi sevmesi için) okul süresi yetmedi. İşe girmesi lazım. İşe girdikten sonra insanlara belki daha yakın olacak. İnsanlar biraz farklı olabilir.”

Tablo 31:

Kültürel Etkileşimi Zorlaştıran Unsurlar (Katılımcıların Perspektifinden)

Türk Öğrencilerin İletişim Biçimi	-Dini inanç, ebeveyn aylık kazanç durumu ve maddi açıdan geçimlerini nasıl idame ettikleri yönündeki soruların sorulması -Türk erkek öğrencilerin spor/siyaset, Türk kız öğrencilerin dizi/sevgili/aşk yoğunluklu diyalog kurmaları -Yabancı uyruklu öğrencilerin Türk öğrencileri ikili ilişkilerde samimiyetsiz/yapmacık, güvenilmez bulması, -Türk öğrencilerin burslu olan yabancı uyruklu öğrencileri avantajlı, kendilerini dezavantajlı; yabancı uyruklu öğrencilerin ise Türk öğrencileri bu tutumlarından dolayı kıskanç olarak addetmesi.
Türk Öğrencilerin Diğer Kültürlere Yaklaşım Biçimi	-Türklerin diğer kültürleri öğrenmeye karşı ilgisiz oluşu, -Diğer kültürler hakkında doğru bilgiden ziyade sahip oldukları negatif stereotipler, -Diğer kültürleri dışlaması/kendi kültürünü üstün görmesi -Türkiye'deki tekkültürlü (Türk-Müslüman/Sünni) hâkim yapı.
Kültürel Bariyerler	-Sosyal yaşantıdaki kültürel farklılıklar (norm ve değerler), -Türkiye'de sigara içiminin yoğunluğu
Din Bariyeri	-Başörtülü bir Müslüman öğrencinin, Müslüman olmayan bir kız öğrenci ile, dini referans nedeniyle, sınırlı bir etkileşime girmesi -İslam dini ve Sünni mezhep dışında mensubiyeti bulunanların, inançlarından ötürü ayrıştırılması, baskı görmesi, -Müslüman olmayan öğrencilerin, Müslüman bireyler tarafından din değiştirmesi yönünde telkin edilmesi/baskı hissetmesi, -Dini hassasiyetlerden dolayı karşı cins ile sınırlı etkileşime geçilmesi.
Dil Bariyeri	-Yabancı uyruklu öğrencilerin Türkçeyi, Türk öğrencilerin ise İngilizceyi yeterli seviyede konuşamaması. -Yabancı uyruklu öğrencilerin Türkçeyi ve Türk kültürünü öğrenmeye çabalamaması, eğitim hayatı için yeterli olabilecek teorik-kitabi Türkçe ile yetinmesi ve Türkçe dışında ortak bir dille anlaşabileceği kişilerle daha sık etkileşime girmesi.
Etkileşim Ortamının Oluşamaması	-Yabancı uyruklu öğrencilerin Türklerle zaman geçirmemesi, - Yabancı uyruklu öğrencilerin Türklerle arasında mesafeler kurması, -Barınılan yerin/aracılığıyla geline kurumun dini/kültürel yoğunluklu tekkültürlü (Türk-İslam/Sünni) etkinlikler düzenlemesi, -Öğrencilerin ilk dönemlerdeki olumsuz tecrübelerinin sonraki Türkiye tecrübesine etkisi, -Kendi ülkesindeki iç dinamikler (tarihi/dini/etnik köken) nedeniyle oluşan çatışmaları Türkiye'ye taşıması. -Bireyin içe dönük olması -Türk kültürüne ve Türklerle etkileşime geçmeye ilgisiz olması -Lisansüstü düzeyde öğrenim görmesi ve dolayısıyla kültürleneceği kısıtlı bir sınıf ortamının oluşmaması

3.5.4.2. Kolaylaştırıcı Unsurlar

3.5.4.2.1. Bireysel/Toplumsal Unsurlar

Yaptığımız mülakatlar neticesinde yabancı uyruklu öğrencilerin a1) çokkültürlü bir toplumdaki gelmesinin, a2) kendi bireysel özellikleri gereği kültürlerarası yaşam

tecrübesine sahip olmasının, b) Türkçeyi ve Türk kültürünü öğrenme konusunda istekli olmasının, c) Türklerin hoşgörülü ve kapsayıcı olmasının, d) Türkiye’de soydaşlarının bulunmasının onların kültürel farklılıklar ile başa çıkmasına ve Türklerle etkileşime girmesine yardımcı olduğu anlaşılmaktadır.

a1) K11 [Kadın-Doğu Türkistan-Müslüman], dini/kültürel farklılıkların etkileşime gireceği bireylerin seçiminde etkisinin olmadığını, geldiği ülkedeki kozmopolit yapıyla açıklamaktadır: *“Ben Çin’de (farklılıklara) alıştığım için, burada o kadar şey olmadım. Yani şöyle kendi açımdan, herkes hangi dini seçerse onun özgürlüğü, onun kendi hakkı. Ben ona saygı duyacağım yani. Öyle düşünüyorum.”*

K50 [Erkek-Kenya-Müslüman] ise geldiği ülkedeki dini çoğulculuk ve kültürlerarası ilişkinin sıklığından söz etmektedir: *“Benim Kenya’daki bütün arkadaşlarım Hristiyan. En yakın arkadaşlarım Hristiyan. (Bizim ülkede farklı kimliklere karşı ayrımcılık) olsa, Müslüman’lar az olduğu için ezan okunmasına bile izin verilmezdi. Ezan okunuyor. Ezan rahat okunuyor. (Hatta) mesela çoğu Hristiyan, ezana göre hareket ediyor. İkinci okununca “saat 4 olmuş” diyor mesela.”*

a2) K14 [Erkek-Türkmenistan-Müslüman] dışa yönelik kişilik özelliğinden dolayı kültürel farklılıklara sahip bireylerle etkileşime girmekten -kimi zaman sınırlı da olsa- kaçınmayacağını ifade etmektedir: *“(Kimseyle arama mesafe) koymuyorum. (Müslüman değilse bile), ben dinine bakmam, kişiliğine insanlığına bakarım. Ondan sonra konuşarak (anlamaya çalışırım), bir de önyargılı olmam... Neye inanıyorsa ona inanır, insandır sonuçta. (Dini ne olursa olsun onunla) mesela bir yere giderim, çay içerim, muhabbet ederim. Sıcak bakarım, önyargılı hiç davranmam. Ben ondan istifade etmem din adına (kendime güveniyorum). Ama o benden istifade edeceği %100 yani, çünkü benim din İslam dini. Zaten doğru emre, ittiba etmişim. Ondan ötürü şey yapmam (etkileşimden kaçmam) yani.”*

b) Gerek yaptığımız mülakatta gerekse de kendisini gözlemlene şansına sahip olduğumuz mekanlarda akıcı bir Türkçe konuştuğuna ve Türklerle yakın iletişimde olduğuna, Türk kültürüne ait deyimleri, atasözleri, esprileri kullanma yetisine sahip olduğuna şahit olduğumuz K50 [Erkek-Kenya-Müslüman], Türklerle etkileşime geçmeye ve Türk kültürünü öğrenme konusunda istekli oluşundan söz etmektedir: *“(Türklerle aram) hep iyi. (Türk kültürünü de baya) öğrendim. Horon oynamayı bile öğrettiler. (Gerçi ben) öğrenemedim ya. Üçayak da gösterdiler ama yapamadım. (Şu anda)*

oynayamam ama izlerim. (Çünkü) Çok hoşuma gidiyor... (Türk kültürüne) bayağı meraklıyım ya, öğrenmek istiyorum yani.

c) K22 [Erkek-Nijerya-Müslüman] Türklerin misafirperver ve kapsayıcı oluşunun, yabancı uyruklu öğrencilerin Türklerle etkileşime girmesini kolaylaştırdığından şöyle söz etmektedir: *“(Yabancı öğrencilerin burada mutlu olacağını düşünüyorum). Çünkü burada gördüğüm kadarıyla, her yerde iyi ve kötü vardır, ama genelde Türk halkı (bizleri) çabuk kabul etti. Nereye gitseniz insanlar sizinle ilgileniyor, “nerelisin?” diye soruyorlar, sizi tanımak istiyorlar. Bu beni çok mutlu ediyor... Dil, din, etnik köken gibi farklılıklara rağmen kucak açıyorlar...”*

d) Kimi öğrenciler de tarihin bir döneminde buraya göç etmiş ve hali hazırda buranın yerlisi olmuş olan soydaşlarının Türkiye’ye uyum sağlamalarında ve Türk kültürü ile etkileşime girmelerinde etkin bir rol oynadığının altını çizmektedir. K17 [Kadın-Gürcistan-Müslüman]: *“(Buradaki yerli Gürcüleri) çok seviyorum. (Evlerine) çağırıyorlar gidiyoruz. Çok seviyorlar Gürcistan’ı, olumlu bakıyorlar. O yüzden seviyorum onları... (Burada hiçbir akrabam yok) ama buradaki Gürcülere o kadar alıştım ki yani birlikte hiç yalnız hissetmedim kendimi.”*

3.5.4.2.2. Kurumsal Unsurlar

Yukarıda sıraladığımız sebepler dışında, yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim, akademik, kültürel, entelektüel gelişimlerini arttırmak için oluşturulmuş, Sakarya’da ve Türkiye genelinde aktif olan kamu kuruluşları, YURTKUR, STK’lar, öğrenci toplulukları tarafından düzenlenen bilimsel, sosyal, kültürel etkinlikler bir yandan öğrencilerin Türklerle ve Türk kültürü ile etkileşime geçmesine, onları tanıma, kendi kültürünü hem Türklere hem diğer yabancılara tanıtmaya ve performe etme şansı sunmaktadır.

Yoshikawa ve Adler’in değindiği kültürel uyum süreçlerinin (iletişim, dezenteegrasyon, yeniden entegrasyon, otonomi ve çift salıncak/bağımsızlık) (Yoshikawa, 1988, ss. 142-144; Adler, 1975, ss. 16-18) sağlıklı bir şekilde aşılmasında gerek bu toplulukların gerekse de Türk kamu kuruluşları ve STK’ların (ve bazen de her ikisinin ortaklaşa) düzenlediği etkinlikler önemli bir katkı sunmaktadır. Zira bu faaliyetler yabancı uyruklu öğrencilerin kültürlenme, kültürleşme, sosyalizasyon süreçlerini başarılı bir şekilde yaşamasında fonksiyonel bir rol oynamaktadır. Her iki kültürü bir arada teneffüs etmek,

onlara ikircikli bir kültürel ortam sunmamakta, aksine iki kültürü tek vücutta toplama imkânı sağlamak ve farklılıklar içerisinde yaşamalarına cesaret vermektedir.

Bu bağlamda devlet birimleri, yerel birimlerle iş birliği içerisinde girerek, öğrencilerin finanse edilmesine ve onların ülkelerini tercih etme oranını arttırmaya çalışmaktadırlar (OECD, 2018, s. 223). Ülkemizde de Dış İlişkiler Bakanlığı, YÖK, YTB kurumları üniversite ve STK'lar ile bir arada çalışarak yabancı uyruklu öğrencilerin buraya gelişinden, eğitim hayatının başlamasından sonlanmasına kadar koordineli bir şekilde uyum içerisinde faaliyet yürütmektedir.

a) Öğrenci Toplulukları (SAÜ)

SAÜ bünyesinde öğrenim gören öğrencilerin sosyal, kültürel, sportif, sanatsal ve akademik faaliyetlerini desteklemek amacıyla, öğrencilerin istekle üye olabildiği 167 adet öğrenci topluluğu bulunmaktadır. Yabancı uyruklu öğrencilerin de üye olabildiği ve etkinliklerinden istifade edebildiği bu toplulukların bir kısmı, özellikle bu öğrencilerin aidiyetinin olduğu kıta, ülke, etnik topluluk adlarıyla kurulmuş ve ilgili amaca yönelik faaliyetlerini aktif bir şekilde sürdürmektedir. Toplamda sayıları 11'i bulan bu topluluklar (alfabetik sırasıyla) şunlardır: Afganistan Öğrenci Topluluğu, Afrokarya Afrika-Türk Kültür Öğrenci Topluluğu, Ahıska Öğrenci Topluluğu, Balkanlar Öğrenci Topluluğu, Endonezya Öğrencileri Topluluğu, Kafkas Kültürü ve Halk Dansları Öğrenci Topluluğu, Kazakistan Öğrenci Topluluğu, Somalili Öğrenciler Topluluğu, Suriyeli Öğrenciler Birliği Öğrenci Topluluğu, Yedirenk Dünya Öğrenci Topluluğu, Yemenli Öğrenciler Öğrenci Topluluğu...⁴⁴

Üniversite bünyesinde oluşturulmuş öğrenci toplulukları, öğrencilerin birbirleriyle yardımlaşma ve sosyalleşme ağları kurmalarına yardımcı olmaktadır. Öğrenci toplulukları yetkilileri etkinlik düzenlemek istediklerinde, öncelikle üniversitenin ilgili birimiyle gerekli yazışmaları düzenlemekte ve üniversite tarafından sunulan mekânda etkinlik gerçekleştirilmektedir. Bu toplulukların düzenlemiş olduğu etkinliklere başta SAÜ olmak üzere birçok kamu kuruluşu ve STK'lar ile iş birliğine gidildiği görülmektedir.

⁴⁴ Daha ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.sakarya.edu.tr/tr/icerik/63/25493/ogrenci-topluluklari>.

Farklı din, dil, etnik köken ve ten rengine sahip olan öğrencilerin tek bir etkinlik çatısı altında toplanmaları, bu toplulukların ne denli işlevsel bir rol oynadığını gözler önüne sermektedir. Etkinlikler genellikle üniversitelerin ve fakültelerin konferans ve kongre merkezlerinde gerçekleştirilmekte olup gerek yerel gerek yabancı öğrenci tarafından büyük bir katılım sağladığı görülmektedir.

Bu topluluklar, kendilerinin kurduğu iletişim ağına ilaveten sosyal medyada da aktif bir şekilde boy göstermekte, ilgili etkinlik öncesinde resim, afiş, ilan vb. tanıtım yapılmaktadır. Yapılan etkinlikler arasında şunları sayabiliriz: Geleneksel yıllık buluşmalar, mezuniyet törenleri (TÖMER/örgün öğretim), ülkelerin kurtuluş/bağımsızlık günleri, coğrafya ve kültür temalı kültürel/akademik toplantılar, kermesler, süreli seminerler, eğitim atölyeleri... Kendi coğrafyaları hakkında tanıtım, bilgilendirme, kutlama mahiyeti taşıyan bu tür buluşmalara ek olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin milli ve özel günlerini anmak amacıyla da etkinlikler düzenlenmektedirler.

Bu faaliyetler öğrenciler için sadece bir anma, eğlenme, akademik/genel gelişim mekanizmaları değil, aynı zamanda kendi dini/milli/kültürel aidiyetlerini tanıtmaları ve ülkeleriyle bir bağ kurmaları yönünde önemli bir rol oynamaktadır. Kendi ülkesine ait kültürel unsurları görünür kılmak onların kendi ülkeleri ve Türkiye arasında bağ kurmalarına katkı sağlamaktadır. Böylelikle kendilerine yönelik negatif algı, negatif stereotip ve önyargıların aşılması için kendilerine bir fırsat sunulmakta ve onlar da karşılıklı bir şekilde Türk kültürünün maddi ve manevi unsurları ile tanışma ve benimseme fırsatı bulmaktadır.

Gözlemlerimize göre bu faaliyetlere katılım üst düzeyde gerçekleşmekte, öğrenciler yerel kıyafetleriyle gelmeye özen göstermekte, kimi zaman kendi ülkeleri ve Türkiye'ye ait sembolleri (örneğin bayrak) birlikte yanlarında getirmekte, Türk İstiklal marşını coşkulu bir şekilde söylemekte, Türk esprilerine/şakalarına gülmekte ve kendileri yapmakta, Türk değerlerini (örneğin şehitleri) anarken duygulanmakta, neticede hem kendi ülkesine hem de Türkiye'ye karşı aidiyet duygusunu güçlendirecek enstrümanlarla baş başa kalmaktadır.

Bu öğrenci topluluklarından biri olan Afrokarya Afrika-Türk Kültür Öğrenci Topluluğu SAÜ'deki Afrikalı öğrenciler tarafından oluşturulmuş olan, Afrika ve Sakarya kelimelerinin bir araya gelmesiyle oluşmuş Afrokarya, genelde Afrika kültürü hakkında

etkinlikler yapmakta ve Afrikalı öğrenciler için bir yardımlaşma, dayanışma ve kültürlenme fonksiyonu icra etmektedir.

Yaptığımız gözlemlere göre Afrikalı öğrenciler Afrokarya tarafından düzenlenen etkinliklere yoğun bir ilgi göstermektedir. Genellikle yerel elbiselerle geldikleri bu etkinliklerde kendi ülkesinden ve diğer Afrika ülkelerine mensup olan bireylerle bir araya gelmektedirler.

Bu topluluk tarafından düzenlenen ve bizim de katıldığımız bir etkinlikten söz edecek olursak, 09.03.2018 tarihinde Hukuk Fakültesi Sabahattin Zaim Konferans Salonu'nda "Türkiye ve Dünya Gözünde Afrika Algısı" adlı bir sunum yarışması düzenlenmişti. Genel katılım oranının düşük olduğu bu etkinlikte, katılımcılarının neredeyse hepsinin siyahi olduğu tespit edilmiştir. Afrika ile ilgili tanıtıcı sunumların yapıldığı bu etkinlikte, "Aslanlar kendi başarılarını yazmadıkça, avcılarının başarı hikayelerini dinleriz." şeklindeki Afrika atasözü gibi sömürü karşıtı, bağımsızlık ve özgürlük temalı söylemlerin sıkça kullanıldığı görülmüştür. Sahneye çıkan Afrikalı öğrencilerin Türkçe dilinde konuştuğu, sakin, akıcı bir Türkçe kullandıkları ve yer yer Türk şakaları ile dinleyenleri güldürdüğü dikkatlerden kaçmamıştır.

Bu öğrenci toplulukları dışında, öğrenciler kendi ülke mensuplarıyla birlikte gayri resmî bir şekilde oluşturdukları oluşumla (sosyal medya üzerinden iletişim kurarak) buluşmalar ve etkinlikler düzenlemektedir.

K50 [Erkek-Kenya-Müslüman]: *"(Burada Kenyalı arkadaş olarak) çok var. Kenya olarak geçen buluştuk, Afrika için de Afrokarya var. (Bir de bizim Kenya öğrenci topluluğumuz) var. (Ama bizimkisi) öyle (resmî) bir şey değil. Sadece kendi aramızda görüşüyoruz yani. WhatsApp grubumuz var. Arada bana geliyorlar, muhabbet ediyoruz. Yazın geldiler. 7-8 kişi. Kocaeli'den de gelenler var..."*

b) YURTKUR ve Özel Yurtlar

YURTKUR ve özel yurtlar, yabancı uyruklu öğrenciler için sadece bir barınma yer değil, aynı zamanda gerek kendi kurdukları arkadaşlıklar ile Türk ve diğer yabancı uyruklu öğrenciler gerekse de buradaki yöneticiler tarafından düzenlenen etkinlikler yoluyla bir etkileşim ağı oluşturduğu, karşılıklı olarak kültürlendiği birimler olarak göze çarpmaktadır.

a) K3 [Erkek-İran-Müslüman] barındığı yurttaki Türk kültürünü tanıtmaya yönelik etkinliklerinden şöyle söz etmektedir: *“(Yurtta birçok faaliyet) yapıyorlar. Çok şey, çok farklı... Mesela Çanakkale ile ilgili (gezi)... Yemek olabilir, dil olabilir, kültür olabilir... Kültür, dil, Necip Fazıl, her şeyle ilgili var. Yurdumuz o kadar iyi ki kitap var yazar var her şey var. Mesela Türkiye'nin Cumhuriyet Bayramı'nı (kutluyoruz).”*

b) K53 [Erkek-Afganistan-Müslüman] ise kendi ülkesinin tanıtımı adına, yurt yetkililerinin imkân sağladıklarının altını çizmektedir. *“Geçen dönem bu yurt müdürümüz, bizden kültürümüzü tanımamızı istedi (bizden). Biz kültürümüzü tanıttık. Yabancılarla Türkler (karşılıklı olarak) ... Bir kere sadece bir kere (olmuştu)...”*

c) TİKA

K31 [Erkek-Somali-Müslüman] TİKA'nın yurt içinde ve yurt dışında yaptığı faaliyetler, iki farklı milletin etkileşime geçmesi için bir köprü vazifesi gördüğünden söz etmektedir: *“Türkiye’de genelde Ankara, İstanbul, Fethiye (gibi) şehirlerde, (buraya eğitim için gelen) öğrencilerden sonra, burada dernekler açmışlar. (Bu şekilde) biz biliyoruz. (Kim) yardım isterse, (hangi) şehirde sıkıntı olursa hem TİKA hem de öğrenci toplulukları birlikte (iş birliği halinde faaliyet yürütüyorlar).*

d) Yedirenk ve Hüma

K33 [Erkek-Zimbabve-Hristiyan] Yedirenk öğrenci topluluğu sayesinde Türk ve yabancı öğrencilerin bir arada bulunmasına katkı sağlayan faaliyetlerin bulunduğu dikkat çekmektedir: *“Yedirenk (faaliyetleri) organize ediyor. Bu aktivitelere çok sayıda Türk ve Afrikalı geliyor. (Bu programlara ben de katılıyorum). Bu programlarda bizim Afrika’da kullandığımız şeyler oluyor, biz de bunların ne işe yaradığını anlatıyoruz.*

3.5.5. Kültürlerarası Etkileşim İçin Elverişli Ülke

Katılımcılara, kendileri gibi yurt dışında eğitim almak veya yaşamını sürdürmek için Türkiye'nin mi geldikleri ülkelerinin mi daha ideal bir kültürlerarası tecrübe sunduğunu sorduğumuzda, bu soru hakkında fikir beyan edenlerin a) büyük çoğunluğu -18 katılımcı-Türkiye, b) 7'si kendi ülkelerinin daha ideal olduğunu, c) 4'ü ise birbirine denk sayılabileceği şeklinde bir cevap vermişlerdir.

Türkiye cevabını verenler a1) Türkiye'nin kendine has tarihi/kültürel zenginlikleri ve jeo-politik konumundan, a2) ülkesinin sosyo-kültürel-ekonomik gelişmiş olmayışından, a3)

ülkesinin diğer kültürlere kapalı oluşundan, a4) ülkesinde devam eden kaos ve iç savaş nedeniyle yabancı bir birey için Türkiye'nin ülkesine kıyasla daha yaşanılabilir olduğundan söz etmektedirler.

a1) K32 [Erkek-Zimbabve-Müslüman], Türkiye'nin farklı kültürel dokuların buluşma noktası olması hasebiyle, yabancılar için daha elverişli olduğunu şöyle açıklamaktadır: *“Benim ülkemden gelen birisi Türkiye daha iyi diyecektir. Çünkü burası Avrupa ve Asya arasında merkezi bir yer. Yani burası farklı insanların buluşabileceği bir nokta. Burada Avrupa, Asya, Arap kültürü gibi farklı kültürler bir arada. Farklı kültürlerle tanışabileceğiniz bir yer. Mesela ben buraya gelmeden önce bu ülkelerin kültürü hakkında fikir sahibi değildim. Ama artık biliyorum. Avrupa kültürünü bile burada öğrendim. Burası Avrupa değil ama yine de burada görülebiliyor.”*

a2) K28 [Erkek-Benin-Müslüman], ülkesinin sosyo-ekonomik açıdan gelişmemiş olduğundan ve yabancıların kendi ülkesinde zorluklar yaşayacağından söz etmektedir: *“Yani amaca göre değişir mesela bir kısa süre kalmak için Benin daha iyi, çünkü neden kısa süre dedim, Benin’de çok güçlü tarihi-turistik yerler de var. Bu yüzden evet çok farklı insan geliyor (bizim ülkeye) ama çok gelişmiş ülke değil. O zaman mesela Avrupa’dan gelen insanlar onlara daha zor olacak ama Türkiye daha gelişmiş (bir) ülke (ve) evet daha rahat bir şekilde (yaşar burada).”*

a3) K39 [Erkek-İran-Müslüman], ülkesindeki otoritaryen ve baskıcı yönetim sebebiyle bir yabancı için Türkiye’de daha rahat bir şekilde yaşayabileceğini vurgulamaktadır: *“(Bizim ülke) çok kapalı. Yani Türkiye (daha ideal) ... Türkiye’de yani bu konu demokrasi üzerine geçer. Türkiye’de bir demokrasi seviyesi vardır. Hani yani mükemmel değil, Amerika’da da mükemmel değil ama bizimki çok farklı çok farklı. Bizimki çok kapalı, çok çok kapalı. (Diğer kültürlere de) kapalı. (Aynı zaman da yönetim tarafından) baskı da var. (Bu açıdan Türkiye) çok açık. Bizimle karşılaştırdığınızda, bizimki çok kapalı.*

b) Kendi ülkesinin yabancılar için daha yaşanılabilir olduğu cevabını verenler, ülkelerinin dini-kültürel farklılıkları daha çok kabullendiğini ve onlara daha açık olduğunu düşünmektedirler.

Örneğin K41 [Kadın-Haiti-Hristiyan], ülkesinde birden fazla kültürün yaşandığının altını çizmektedir: *“Haitili olduğum için söylemiyorum ama, bizler yabancılar için daha alışıldık, daha açıktır. Biz tek bir ırktan oluşmuyoruz, ülkemizde karma ırklar olduğu için diğer*

ırklara karşı daha açık görüşlüyüz. (Türkiye’de ise böyle değil, örnek olarak) sizin Almanlarla olan ilişkiniz gibi aslında; Türkler Almanları çok iyi biliyorlar mesela, ama onlar Türklerden pek hoşlanmıyor... Benim ülkeme gelerseniz, “sen Türk müsün?” diye sorulmaz, “yabancı mısın?” diye sorulur... (Bir başka neden, Türkler yabancıları sevmiyor). Ama bu belki de Türkiye’de siyahi insan olmadığı için olabilir (bilemiyorum). Bizim sayımız çok az olduğu için, farklı olduğumuz için dikkat çekiyor olabiliriz. Arnavutluk’tan gelenler anlaşılmıyor mesela, Türklere çok benziyorlar. Ama bize herkes dönüp bakıyor. (Bunun bir iyi bir kötü tarafı var). (İyi tarafı) özellikle çocuklar söz konusu olduğunda... Çünkü onların aklında kötü niyet yok, olduğu gibiler... (Kötü yanı ise) kimseye “günaydın!” diyemiyorsun; “günaydın!” deyince ilk söyledikleri, “nerelisin?” oluyor. (Bundan da rahatsız oluyorum). Soruyu soruş biçiminiz bile, rahatsız edici olabiliyor.”

c) Geriye kalan 3 kişi kültürlerarası etkileşim bakımından aralarında pek bir fark olmadığını düşünmektedir. K40 [Kadın-Tanzanya-Hristiyan], bir yabancıyı Türkiye’de yaşadıkları zorlukların benzerini kendi ülkesinde de yaşanmasının ve aynı süreçlere maruz kalabileceğinin muhtemel olduğundan söz etmektedir: “Kendi ülkemde, oraya okumaya gelen (yabancı) insanlarla hiç karşılaşmadım. Hep kendi milletimden insanlarla okudum, o yüzden bilemiyorum. Ama sanırım buradaki gibi olurdu. İnsanlar meraklı olurdu. Belki Tanzanya’da okuyan bir insan, dil sorunu yaşayabilirdi, (eğer) İngilizce bilmiyorsa... Benim ülkemdeki insanlar burada olduğu gibi, ülke hakkında bir şey bilmiyor olurlardı. Belki ama en azından, “ah! demek Türkiye’den geliyorsun?” derlerdi...”

Tablo 32:

Katılımcılara Göre Kültürlerarası Etkileşim İçin İdeal Ülke

Ülke	Sebebi	Sayı
Türkiye	-Türkiye’nin farklı kültürlerin buluşma noktası, kültür mozaïği oluşu, -Ülkesinin sosyo-ekonomik açıdan gelişmemiş oluşu, -Ülkesinin kapalı bir toplum yapısına sahip oluşu, -Ülkesinde kaos ve iç savaş ortamının oluşu	18
Ülkesi	-Ülkesinin, Türkiye’ye kıyasla daha kozmopolit bir yapıda oluşu, -Ülkesinin, yabancılara ve farklı kültürlere daha açık oluşu	7
Eşdeğer	Bir yabancı olarak Türkiye’de yaşanan problemlerin benzerini, bir yabancıyı kendi ülkesinde de yaşama ihtimalinin oluşu	4
Toplam		29

3.5.6. Kültürel Etkileşimin Katkıları

Bu başlık altında son olarak, yabancı uyruklu öğrencilerin Türk ve diğer yabancı uyruklu öğrencilerle girdikleri kültürlerarası etkileşimin ne şekilde faydasının olduğunu, onların verdikleri cevaplar ışığında ele almaya çalışacağız.

Katılımcılara göre Türkiye tecrübesi ve karşılıklı etkileşim onların a) özgüven ve iletişim becerisinin artmasına, b) Türkçeyi ve Türk kültürünü öğrenmeye, c) iki farklı kültüre mensup bireylerin birbirleri hakkındaki önyargılarının kırılmasına, d) diğer kültürleri tanımasına ve farklı din/ülke/etnik köken mensuplarıyla sosyalleşmesine, e) aile/vatan hasretinden ötürü yalnızlık duygusu ile başa çıkmasına katkı sağladığını belirtmektedir.

a) K10 [Kadın-Doğu Türkistan-Müslüman], Türkiye'ye geliş öncesinde içedönük bir yapıya sahip olduğundan ama buradaki etkileşim süreci sonucunda daha dışa dönük olmaya başladığından ve bu yönde özgüvenin arttığından söz etmektedir: *“Eskiden ben bu kadar aktif değildim. Dışarıya karşı çok açılan değildim ama şu an yavaş yavaş... Şu an mesela topluluklara katılıyorum. Yani üniversiteye gelmişken bir de yabancı ülkedeyken daha çok açılıp öğrenmenin, daha çok böyle kişilik ortamını genişletmenin, iletişim kurmanın iyi olduğunu düşünüyorum ve yolunda devam ediyorum.”*

b) K15 [Erkek-Tayland-Müslüman], Türklerle etkileşim halinde oluşunun Türkçe: *“(Kelimeleri, cümleleri) yanlış ifade ettiğimde, dilimi düzeltiyorlar yani Türkçemi düzeltiyorlar.”*; K37 [Kadın-Filipinler-Hristiyan] ise Türkiye tecrübesinin Türk kültürü öğrenimine olan katkısına değinmektedir: *“Mesela yabancı öğrencilere burs vererek, onlara Türk kültürünün kapısını açmış oluyor. (Örneğin ben) buraya gelmeden önce Türkiye hakkında hiçbir şey bilmiyordum. Şimdi çok şey öğrendim.”*

c) Etkileşim ortamı -iki taraflı bir şekilde- c1) hem yabancıların Türkler hakkında c2) hem de Türklerin yabancılar hakkında bilgilenmesine ve böylece önyargıların kırılmasına zemin hazırlamış olmaktadır.

c1) K39 [Erkek-İran-Müslüman] ,ülkesindeki “Türklerin Türkçülük siyaseti güttüğü şeklindeki” önyargıya, buraya gelmeden önce kendisi de sahip olduğunu ama Türkiye tecrübesi boyunca bu algının kırıldığından söz etmektedir: *“(Türkler) İran'ı daha iyi tanısalar, İran da Türkiye'yi daha iyi tanısa (güzel) olur. Yani (İran'dakiler) gerçekten bilsinler ki burada Türkçülük siyaseti yoktur, gerçekten yoktur! Ben geldim burada gördüm, yoktur. Eskiden var (olduğunu) düşünüyordum ama geldim (ve gördüm ki)*

burada Türkcülik düşüncesi yoktur. Ama İran'da bunu bilmiyorlar. Yani bunu İran'ın bunu anlaması lazım..."

c2) K36 [Erkek-Fildişi Sahilleri-Müslüman] Türkiye gelişinin, Türklerin ülkesi hakkındaki yanlış algılarını değiştirme fırsatı kendisine tanıdığını söylemektedir: *"Bazen geliyor soranlar var: "havaalanı var mı? nasıl geldin?" ... Bir arkadaş sordu ben de komiklik (olsun diye) şöyle dedim: "bizde havaalanı yok. Bazen uçak alçağa iniyor, ben de uçaktan atlıyorum" dedim. (Onlar da başka yerden duymuş bunları. Buraya gelmem iyi oldu, anlatmış oldum, Türk öğrencilerle) yakın olduk, iyi yani."*

A34 [Erkek-Türkiye-Müslüman]: *"Ya ben zaten (yabancıları) ilk defa bu üniversitede gördüm normalde yatay geçişle geldim ben buraya. Sakarya üniversitesinde aşırı fazla yani diğer yerlere (bakınca). (Yabancılara karşı bakışımın değişmesi için yabancı) birisiyle tanışmam gerekiyormuş. Yabancı olunca hep bir ya Türk gözüyle bakmak gerekiyorsa hep bir öcü gibi görüyorduk onları. (Ama düşündüğüm gibi) değişmiş."*

d) Yabancı uyruklu öğrenciler dünyanın dört bir yanından gelmiş farklı kültürlere sahip kişilerle bir arada çokkültürlü bir ortamı teneffüs etmektedir (Güleç ve Bekir, 2013, s. 98). Böylece daha önceden hiç karşılaşmadıkları kültürel farklılıklara sahip bireylerle bir arada bulunma şansı elde etmektedirler.

K28 [Erkek-Benin-Müslüman], eğitim sayesinde farklı kültürel alt yapıya sahip bireylerin bir araya gelme fırsatına sahip olduklarının ve böylece kültürlerarası etkileşimi deneyimlediklerinin altını çizmektedir: *"YTB falan (programları ile), çok farklı ülkelerden öğrenciler geliyor Avrupa'dan, Afrika'dan, Amerika'dan falan... Bence çok iyi. (Hatta) daha fazla gelirse, daha iyi olacak bu. Mesela pek çok ülkeler var (ki onlardan) hiçbir arkadaşım, hiçbir ilişki yoktu ama burada buldum bu arkadaşları, bu ülkelerden... (Onlara) soru soruyorum: "sizle ilgili bir şey duyduk doğru mu? yoksa değil mi? nasıl oluyor" falan... Böyle bir şeyler... Bence çok iyi bu bilgiler, daha geniş oldu."*

K47 [Erkek-Mısır-Müslüman] ise farklı kültürel dokuların bir araya gelebildiği Türkiye'deki eğitim fırsatı sayesinde, farklı inanca mensup olan kişiler ile etkileşime geçme, onları daha yakından tanıma ve onlara karşı daha pozitif bir algıya sahip olma fırsatı bulduğundan söz etmektedir: *"(Benim diğer dinlere bakış açım) değişti. (Önceden diğer görüşlere kapalıydım). Mesela Mısır'dayken Budist ya da Ateist deyince onunla konuşmazdım. Onlar akılsız diye düşünürdüm. (Şimdi artık) onlarla ilişki kurma*

gereksinimi (doğdu) burada. (Mısır'da iken öyle bir iletişim şansımız yoktu). Özel hayatım, ailem var orada (ama şu anda) her şeyi kendi kendime yapabiliyorum... (Diğer dinlere mensup olanlarla etkileşime geçmeyi başkalarına da) tavsiye ederim. Onların nasıl düşündüklerini anlamak için, (onlarla) konuşmalısın. (Bu öğrenci programı) çok güzel gerçekten. Bu fırsatı kaçırsaydım pişman olurdum.”

3.6. Dini Etkileşim

Din ile kültürün karşılıklı olarak birbirini etkilemesinden dolayı, ülkemize gelen yabancı uyruklu öğrencilerin sahip olduğu dini-kültürel farklılıkların onların Türkiye tecrübesini ve Türkiye'deki İslam algısını ne yönde etkilediğini tespit edebilmek için, onların dini profillerini, ülkelerinde hâkim olan din anlayışını ve Türkiye'deki dini yaşam hakkındaki düşüncelerini anlamamızın önemli olacağı kanaatindeyiz.

Bu nedenle bu başlık altında katılımcıların dini profillerine, farklı din mensupları ile kurduğu iletişim ağlarına ve mezhepsel/dinsel farklılıklara sahip olanların ne tür problemlerle karşılaştıklarına temas edeceğiz. Sonrasında Türkiye tecrübesinin öğrencilerin sekülerleşmelerine veya muhafazakârlaşmalarına ne yönde etki ettiğine ve Türkiye'nin dini anlamda kendilerine ne tür bir dini yaşam alanı sunduğuna; başörtüsü, giyim-kuşam, kadın-erkek ilişkileri, alkol-domuz eti tüketimi gibi dini-kültürel fenomenlere değineceğiz. Son olarak dini semboller, dini mekanlar, dini gün ve bayramların kutlanışına temas ederek dini unsurların öğrencilerin toplumsal yaşantısını düzenleme düzeyini betimlemeye ve anlamaya çalışacağız.

3.6.1. Katılımcıların Dini Profili

3.6.1.1. Muhafazakârlık-Sekülerlik Dikotomisi

Araştırmamızda yer alan katılımcıların a) 33'ü kendisini muhafazakâr, b) geriye kalan 21'i ise seküler olarak tanımlamaktadır.

a) Kendilerini muhafazakâr olarak tanımlayan 33 katılımcı a1) kültürden ziyade dini öğretileri esas aldığı için, a2) dini pratiklerini yerine getirme çabası içerisinde olduğunun, a3) dini vecibeleri yerine getirmesinin yanı sıra dini etkinliklere katıldığı için, a4) ibadetsiz inanç olmayacağını, a5) İslami esaslara göre yönetim tarzını arzuladığını, a6) yaşamın asıl gayesinin kulluk olduğunun, a7) yardıma ihtiyaç olduğunda Yaratıcıya sığındığının altını çizmektedirler.

a1) K28 [Erkek-Benin-Müslüman], dini öğretiler ile kültürel motifler arasında bir çatışma yaşanması durumunda dini öğretileri esas alacağını belirtmektedir: *“Benim için din çok önemli ama bence din kültürü reddetmiyor. O yüzden tamam Müslümanım ama Beninli Müslümanım diyorum... Peki, reddetseydi (o halde ben de kültürümü reddederdim, çünkü benim için) din daha önemli. Genel olarak (tüm Beninli Müslümanlar için bu) böyle (ama) bazı insanlar (da) var (ki onlar için) kültür daha önemli...”*

a2) K34 [Erkek-Gana-Müslüman], ibadetlerini yerine getiremediği durumlarda yaşadığı huzursuzluğu şöyle ifade etmektedir: *“Çok şükür Elhamdülillah (dinime bağlı birisiyim ve bu din benim için) çok önemli. (Bir örnek vereyim, mesela Yatsı namazını kılmadan) yatamıyorum ben. Gerçekten yani bazen insan kaçırıyor... Yatsı namazı kılmadım (diyelim), yatıyorum en geç saat gece 2-3’te mutlaka uyanırım. Uyanmazsam bile inan ki benim gözlerim açıldığında yani yataktan kalkar kalkmaz aklıma gelir yatsı namazı kılmadım diye çok şükür. Yani çok şükür Elhamdülillah (illa kılacağım o namazı).”*

a3) Farz olan ibadetlerin yanı sıra sünnet ve müstehap niteliğindeki dini pratikleri de yerine getirme çabası içerisinde olduğunu K3 [Erkek-İran-Müslüman], şöyle anlatmaktadır: *“Dinime bağlı biriyim, (ibadetlerimi de burada) hiç sıkıntısız yapıyorum. Namaz, oruç her şey... (Ayrıca) yurttan mesela perşembe, cuma günleri böyle programlarımız var. Yasin okuyoruz, çok şey var. Manevi rehberler var, onlar çok ilgileniyorlar. Allah razı olsun çok iyiler. Mesela haftada bir gün bizi sabah namazına bir camiye götürüyorlar. Çok etkinlikler var. Çok iyi, çok...”*

a4) K36 [Erkek-Fildişi Sahilleri-Müslüman] ise ibadet olmadan inancın eksik olduğunu ve din olgusunun inanç-ibadet birlikteliği ile anlamlı bir bütün oluşturduğunu ifade etmektedir: *“Afrika’da dinsiz adam olmaz. Mesela Avrupalılar gibi dinsiz olmaz. İllaki bir şeye inanacak. Ama çok inanır, az inanır, illaki inanması lazım... (Biz de ibadetleri) yapıyoruz yani (ama) bazen böyle şeytan şey yapıyor (aksıyor). (İbadetler aksasa bile, yine de yerine getirmeye çalışmalıyız.) Dinde ibadet yapmamak olmaz, ben karşıyım (buna) zaten. “Müslümanım ama öyle yaşıyorum” (diyenler vardır). O zaman niye (Müslümanım diyorsun), o zaman dinin yok...”*

a5) K31 [Erkek-Somali-Müslüman] toplumsal yaşamın dengede kalması için şeriat ilkelerine sarılmanın iyi bir çözüm olabileceğinden söz etmektedir. *“Bizde şu an demokrasi (var), şeriat (ise) dinde vardır... Şeriat çok güzel çünkü herkes kötü şeyler yapmasın, hırsızlar az olsun, kötüler az olsun işte...”*

a6) Varoluşumuzun yegâne sebebinin bir Yaratıcıya kulluk etmek olduğunu K35 [Erkek-Çad-Müslüman] şu sözlerle belirtmektedir: *“Dinime bağlıyım. Dinimden yani çıkmak istemiyorum ne olursa olsun... Ya dinden hariç ne işimiz var ki... Allah ne diyor: “biz ibadet için yaratmış olduk”⁴⁵ diyor. Bize, yani benim kullarımı, bana ibadet (etmeleri) için yarattım diyor Allah. O zaman bizim işimiz ne! Yani ancak O’na ibadet edeceksek, Allah “benim tanıdığım din nedir?” diyor, “ancak İslam”⁴⁶ diyor. Eee o zaman ben (başka) nereye gideyim!”*

a7) K42 [Kadın-Zimbabve-Hristiyan]: *“Benim için Tanrı hayatımın merkezindedir.”*; K41 [Kadın-Haiti-Hristiyan] ise *(İhtiyaç duyduğumda) öncelikle Tanrıdan (yardım) istiyorum.*” söyleriyle Aşkın Varlık ile kurdukları yakın ilişkiyi bize aktarmaktadırlar.

b) Kendilerini seküler olarak tanımlayanlar ise b1) dini inançtan ziyade erdemli bir insan olmanın gerekliliğine, b2) dini muhafazakârlıktan ziyade kültürel-millî muhafazakârlığa sahip olduğuna, b3) bir dini inanca sahip olmakla birlikte, pratiğe dökmede pek başarılı olamadığına, b4) dini öğretilerden ziyade bilimsel gerçekliği önemseydiğine, b5) ülkesindeki yönetim tarzına paralel bir şekilde dini inancın kamusal alanda görünürlüğünün azaltılması gerektiğine, b6) deistik bir inanca sahip olduğuna, b7) dinin meşrulaştırıcı yönünün bireyi yabancılaştırdığına temas ederek kendilerinin seküler olduklarını belirtmektedirler.

b1) K12 [Kadın-Gürcistan-Hristiyan], dini pratiklerini yerine getirmekten ziyade, erdemliliği bir kılavuz addetmenin daha mühim olduğunu belirtmektedir: *“Muhafazakâr değilim, liberalim... Yani Tanrı’ya inanıyorum, dinlere de inanıyorum. Hatta şöyle inanıyorum ki Tanrı niye böyle farklı şeyler yaptı. Bizim sadece iyi insan olmamız gerekiyor, onu düşünüyorum. (Elbette dini pratik yapılabilir), herkes kendi yetiştiği gibi dua okumalı. (Ama şöyle) bakmaman gerekiyor mesela: “sen kesinlikle şöyle dua etmezsen olmaz” ... (Bırakın herkes) nasıl isterse öyle yapsın”.*

b2) K16 [Kadın-Gürcistan-Hristiyan]) dini muhafazakârlıktan ziyade kültürel muhafazakârlığa vurgu yapmaktadır: *“(İbadetlerimi yapmak) istemiyorum. Gürcistan’da iken de yapmıyordum zaten... Ben hiçbir zaman böyle dindar olmadım. Sadece her zaman*

⁴⁵ ez-Zâriyât (51/56): “Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.”

⁴⁶ el-Âl-i İmrân (3/19): “Şüphesiz Allah katında din İslam’dır.”

kendi ülkemi kendi kültürümü savunurum. Bir hoca “sizin diliniz, Slav diline giriyor” (derse), “evet hocam” diyemem, yani “haklısınız” diyemem. Çünkü bizim dilimiz çok farklı bir şey zaten Gürcücenin hiç Rusça ile alakası yok.”

b3) K18 [Erkek-Afganistan-Müslüman], insanoğlunun tabiatı gereği bir dine inanma ihtiyacı hissettiğini ve kendisinin de inandığını ama pratiklerini yerine getirme hususunda aynı başarıya sahip olamadığını şöyle ifade etmektedir: “Din önemli aslında... Benim görüşüm, insanın tabiatında her zaman güven isteği her zaman var ona ihtiyaç duyuyor ona. (Hangisine inanıyor olursa olsun) fark etmez herhangi bir din olsun ama bir şeye inanmak gerekiyor. İşte benim için de önemli Müslüman olarak Allah’a inanıyorum Peygamber’e inanıyorum, sürekli değilse de ara sıra namaz da kılıyorum.” K27 [Erkek-Afganistan-Müslüman] ise dini pratiklerini yerine getirmede istikrarlı olmadığından söz etmektedir: “Ben çok dindar biri değilim. Mesela istediğim zaman namaz okurum istediğim zaman okumayacağım. Mesela Ramazan’da oruç istiyorsam tutuyorum, istemiyorsam tutmuyorum. (Bu konuda) rahatım.”

b4) K26 [Erkek-Ukrayna-Hristiyan] dini öğretilerden ziyade bilimi öncelediğini şu sözlerle belirtmektedir: “Dindar değilim. Dinler çoğunlukla mucizelere inanmayı gerektirir. Ben inanan birisi değilim, pozitif bilimlere inanırım. (Bununla birlikte), dinlere, bayramlara saygı duyuyorum. Bazen (dini aktivitelere) katılıyorum da ama benim için esas değiller.”

b5) K29 [Erkek-Vietnam-Budist] ülkesindeki laiklik anlayışına ve devletin din ile mesafeli bir birliktelik içerisinde oluşuna paralel şekilde, bir din anlayışına sahip olduğunu ifade etmektedir: “Ülkem laiktir, cumhuriyet (ile yönetiliyor). Zaten komünist (rejim ve) laiklik (hâkim) ve din (ile) arasında uzaklık (var)... Bence devletle din arasında bir uzaklık gerek (cidden). Çünkü devlet çok farklı (bir müessese), din tutmaz. Aynı zamanda dinine çok farklı devlet yani etkilenmez. Ama mesela ki herkes farklı inancı var. Her biriyle bir amaç için mesela farklı insanlar farklı inançta olabilir. Bu özgürlük ve yasak veya bir kontrol olmaz bence. (Bana gelecek olursak) ben inanıyorum, atalarım tapınakta tapıyorum. Ama çok çok muhafazakâr değilim ortasında (bir yerdeyim). Çok muhafazakâr da iyi değil. İkisi arasındayım.”

b6) K30 [Erkek-Haiti-Hristiyan] bir Tanrı inancına sahip olmakla birlikte, dini öğretilere itimat etmediğinin altını çizmektedir: “Kendimi liberal olarak tanımlıyorum. Pek dindar birisi değilim. Dinden pek hoşlanmadığımı söyleyebilirim. Tanrıya inanıyorum ama

dinlere inanmıyorum. İşte bu yüzden Müslüman ya da Hristiyan olmanız fark etmiyor, herkesle yaşayabilirim.”

b7) Son örneğimizde ise K46 [Kadın-İran-Müslüman] dinin bir meşrulaştırıcı araç olarak kullanılması sebebiyle dini aidiyetinde zayıflama olduğunu ifade etmektedir: “(Din) benim için çok (önemli) değil. Ben Ramazan ayında namaz kılıyorum, (yani) bazen kılıyorum, oruç tutuyorum... Bir de önceden çok namaz kılıyordum çok dinden etkileniyordum. İran’da 4-5 sene önce (öyleydim). Sonra bıraktım. Çünkü ben gördüm dini kullananlar falan...”

Tablo 33:
Katılımcıların Dini Profilleri

	Ne yönüyle	Dini aidiyeti	Sayı
Muhafazakâr	<ul style="list-style-type: none">-Kültürden ziyade dini öğretileri esas alması,-Dini pratiklerini yerine getirmesi,-Dini vecibeleri yerine getirmesinin yanı sıra dini etkinliklere katılması,-İbadetleri yerine getirmeden, inancın anlamlı olmayacağını belirtmesi,-İslami esaslara göre yönetim tarzını arzulaması-Yaşamın asıl gayesinin kulluk olduğunu düşünmesi-Yardıma ihtiyaç olduğunda Yaratıcıya sığınması	Sünni: 25 Katolik: 3 Ortodoks: 1 Protestan: 3 RCCG: 1	33
Seküler	<ul style="list-style-type: none">-Dini inançtan ziyade erdemli bir insan olmayı düstur edinmesi,-Dini muhafazakârlıktan ziyade kültürel muhafazakârlığı ön plana çıkarması,-Bir dini inanca sahip olmakla birlikte, pratiğe dökmeye pek başarılı olamaması,-Dini öğretilerden ziyade bilimsel gerçekliğe vurgu yapması,-Ülkesindeki yönetim tarzına paralel bir şekilde dini inancın kamusal alanda görünürliğünün azaltılması gerektiğini düşünmesi,-Deistik bir inanca sahip olması,-Dinin meşrulaştırıcı yönünün bireyi yabancılaştırdığına temas etmesi.	Sünni: 12 Şii: 4 Katolik: 1 Ortodoks: 3 Budist: 1	21
Toplam			54

3.6.1.2. Din Eğitimi

Araştırmamızda yer alan katılımcılara “Dini eğitiminizi nasıl edindiniz?” şeklinde sorduğumuz soruya cevap veren 39 katılımcıdan a1) 7’si bireysel çabalar-aile, a2)19’u kurumsal eğitim birimleri, a3) 5’i ise hem bireysel çabalar-aile hem de kurumsal eğitim birimleri aracılığıyla din eğitimi edindiklerini; b1) 3’ü ülkesinde din eğitimi erişimin zor

oluşundan, b2) 5'i ise seküler bir yapıya sahip olduklarından ötürü edin(e)mediklerini belirtmişlerdir.

a1) Bir katılımcı ülkesinde din eğitimi almanın yasak olmasından dolayı, ailesi aracılığıyla ve bireysel imkânlarıyla din eğitimi gördüğünü belirtmektedir: *“Bizim memlekette resmî dini eğitim yok. Daha önceler ailede dini eğitim veren yerler vardı. Din eğitimini öyle yerlerden alıyorduk... Ben de küçükken ilkokulu (başka bir ülkede) okuduğum için, bu din eğitimi (alma) yönünden o kadar istekli değildim... Sonra üniversiteye gidip (önceden tanıştığım başörtülü bir ablayı) görünce ben çok şaşırmışım. Ya biz böyle öğrendik okulda böyle kıyafet olur mu diye çok şaşırmıştık. Çok meraklanmışım. Böyle giyebiliyor mu diye sorgulamışım. Sonra bize ulaştı. “Size Kur’an öğretmek istiyorum” diye, (bana ve benim etnik kökenimden olanlara). Sonra üç dört kişi katıldık öğrendik. Sonra da ben de başörtüsü örtmeye başladım.”*

K20 [Kadın-Rusya-Müslüman] çocukluğu boyunca İslam dışında bir dine mensup olan büyük anne-babasının yanında yetiştiğini ve bu nedenle din eğitimini ilerleyen yaşlarda ilk olarak ebeveynleri aracılığıyla, sonrasında ise kendi bireysel çabalarıyla edindiğini belirtmektedir: *“Ben (dini bilgi olarak) tam değilim. Dedemle büyüdüm ben. İlk torun olduğum için dedeme verdiler beni. (Bu yüzden Müslüman olan) ailemden farklı büyüdüm. Dedem ateistti, nenem Hristiyan’dı. Ben şimdi on yaşına kadar onlarla büyüdüm. Sonra ben on yaşındayken öldüler, vefat ettiler. Ondan sonra ailemin yanına gittim (ve) ondan sonra dinimi öğrenmeye başladım, on yaşından sonra. “Allah” diye bir şey duydum, on yaşına kadar bilmiyordum... Dedem ateistti ama aynı zamanda yerel dinlere inanıyordu. Mesela şimşek olduğu zamana tanrılar kavga ediyor diyordu bana. Öyle şeylere inanıyordu. Bir de Hristiyan (inancına mensupmuşum gibi), Hz. İsa’yı babam olarak biliyordum o zaman. Babamız diye biliyordum o zaman ama Hristiyan değildim sadece onlarla büyüdüğüm için öyle inancım vardı.*

Aynı katılımcı mülakatın önceki dakikalarında, ülkesindeki yerel halkın (yakın çevresi dâhil) dine karşı ilgisiz olması ve dine mesafeli yaklaşması sebebiyle kurumsal olarak din eğitimi alacağı bir merci bulunmadığını belirtmektedir. Bundan ötürü, mensubu olduğu din hakkındaki eksik bilgilerini tamamlamak, yanlış olanları düzeltmek ve bilgilenmek üzere, Türkiye’ye din eğitimi almaya geldiğini ve bu yüzden İlahiyat eğitimini tercih ettiğini söylemektedir: *“Niye Türkiye, niye ilahiyat (diye soracak olursanız) şimdi ben Çeçen olarak, (bizimkiler) dinden çok uzaklar. Şimdi ailem dine karşı değil ama dindar*

da değil. Ama genel olarak kabile dinine çok karşılar ama yine Rusya'da bir algı var İslam=terörizm, yani “(Müslümanlar) teröristtir” (şeklinde bir algı var bizim orada) ... Bize derslerde, sınıflarda her yıl bir gün oluyor. O gün de sabahtan akşama kadar terörizm karşıtlığına (yönelik) sohbetler veriyorlar okulda. (Tabi terörizm ile) orada İslam'ı kastediyorlar. Her zaman İslam'a karşı olumsuz şey yapmaya çalışıyorlar. Bizim sınıfta öyle bir algı vardı. (Yani bizim okuldakiler de) böyle İslam'a karşıydı. Sonra ben savunuyordum, hep İslam'ı savunuyordum ama kendim de bilmiyorum, İslam'ın ne olduğunu bilmiyordum, doğru düzgün. (Ailemden söz edecek olursak onlar) Müslüman sayılır. Ama Müslüman (derken) mesela benim ailem “Allah kimdir?”, “Peygamber kimdir?”, diye biliyorlar ama kuzenlerimin hiçbirisi bilmiyorlar. “Peygamberin kim?” sorusunun cevabını bilmiyorlar. Mesela bizim akrabalarda kimse yok (başörtüsü takan), ben ve kardeşim (dışında). Ben de sonradan farz olduğunu öğrendim ama akrabalarım kabul etmez şimdi farz nedir bilmiyorlar, kelimeleri bile bilmiyorlar. (Neyse sonrasında) işte lisede İslam'ı araştırmaya başladım ama ailemde çok İslam'ı bilmediklerinden, internetten araştırmaya başladım. İnternette İslam'ı öğreniyordum vs., sonra eee şey karar verdim o zamana (kadar) her zaman İslam'ı savunuyordum sınıfta ve o zaman şeye karar verdim meğerse ben bilmiyormuşum İslam'ın ne olduğunu, öğrenmek istiyordum. Bizim orada imkân olmadı. Arap ülkesine gitmek istedim, Arap ülkesine ailem göndermezdi. Türkiye'de akrabalarımız var ve babam Türkiye'ye gidip geliyordu, tanıyor (buraları) güveniyor Türkiye'ye. (Bizim ülkeye) Türk hocalar, imamlar geliyor. Camiye Ramazan'da çok geliyorlar, ondan sonra bir tane imam vardı. Gittim onunla konuştum. Türkiye'ye gelmek istiyorum dedim o da dedi ki “Türkiye'de burs var ona başvur dedi”. Onunla (bursla) geldim.”

K37 [Kadın-Filipinler-Hristiyan] de din eğitimini muhafazakâr olan aile bireyleri aracılığıyla edindiğini belirtmektedir: “(Dinimle ilgili yeterince) biliyorum. Çünkü büyükannem muhafazakâr Katolik'tir. Bana o öğretti. Önceleri benden rahibe olmamı istemişti. Eğer istersen ben sana yardımcı olurum demişti. Katolik diniyle ilgili çok şey bildiğimi söyleyebilirim.”

a2) K14 [Erkek-Türkmenistan-Müslüman] ülkesinde dini bilgi erişimi kısıtlı olduğu için öncelikle oraya gelen Türk yetkililer, sonrasında kurumsal din eğitimi veren birimler aracılığıyla dini eğitimi edindiğinden söz etmektedir: “(Bilgi konusunda) dini değil İslam kültürü diyelim buna, İslam kültürünü bildiğimi biliyorum yani. Hamdolsun Allah nasip

etti, on yaşından beri namazlı niyazlı (birisiyim). Mısır'da (el-Ezher Üniversitesi'nde) öğrenim gördüm. İlk önce Mısır'a gidince önyargılı davranıyordum ama Türkmenistan'dan (oraya) gidenlere baktım (da) önyargı işe yaramıyor. Onu kaldırdım. Ondan sonra fıkıh okuyunca insan mülayimleşiyor. (Şunu da söylemek gerekir ki ülkemde dini eğitim veren) medreseler var. Dini derken dershanede işte Türk abiler geliyordu, onlardan istifade ediyorduk. (Gerçi onlar da) şu an artık giremiyorlar.”

Mülakatlardan edindiğimiz bilgiye göre, Afrikalı Müslüman erkek öğrencilerin büyük bir çoğunluğu -Hristiyan erkek/kız ve Müslüman kız öğrencilerden bu yönde bir bilgi alamadık- ilkokula başlama çağlarında İslami eğitim veren dini kurumlara devam etmekte ve dini eğitimlerini ilk olarak bu kurumlardan edinmektedirler. Bunlardan birkaç örnek vermek gerekirse;

K35 [Erkek-Çad-Müslüman]: *“Bizim orada şöyle, Türkiye’de (siz din eğitimi veren kurumlara) medrese (diyorsunuz) ama bizim orada medrese, “okul” anlamında (kullanılmaktadır). Sadece Arapça (eğitimi gören) öğrencilere (bizim orada) “medreseli” diyorlar. Ama Kur’an kursuna giden arkadaşlara “Halwa” diyoruz. (Biz Kur’an kursu eğitimi görüyoruz). (Mesela) ben 10 yaşına kadar okudum (o kurumlarda) yani. Biz orada 7 yaşından itibaren başlıyoruz, 6-6,5 yaşına gelince direkt namaz kılmaya başlıyoruz. Onunla okumaya başlıyoruz. (Bu yüzden dini bilgim) var Allah’a şükür.”*

K31 [Erkek-Somali-Müslüman]: *(Dini eğitimi) aldım. Bizim medrese ilk beş altı yılda siz ilkokula gidiyorsunuz biz Kur’an’a gidiyoruz. Kur’an-ı Kerim’i (ya) bitirdikten sonra ya da ortadan gibi (ortalarından itibaren) okullara başlıyoruz biz... Şu anda (din bilgim) %100 değil benim ama kötü şeylerden ne haram ne helal şey, ne kötü ne iyi (bilirim)”;*

K50 [Erkek-Kenya-Müslüman]: *“Önceden medreseye gidiyordum. Sabah okuldaydım, akşamları medresedeydim. Bildiğin çoğu zamanı medreselerde harcadığımı biliyorum.”.*

Gerek Müslüman gerek Hristiyan öğrenciler arasında medrese gibi özerk sayılabilecek dini eğitim kurumlarına erkek öğrencilerin rağbet gösterdiği anlaşılmaktadır. Kız öğrencilerin ise din eğitimini ekseriyetle kurumsal ve resmî bir şekilde eğitim veren okullarda edindiği şu örneklerde görülmektedir.

K41 [Kadın-Haiti-Hristiyan]: *“(Dinimi) pek bilmiyorum. Genel olarak Hristiyanlığı biliyorum ama detaylı bilgim yok. (Din eğitimini) Haiti’de Katolik okulunda okudum.”;*

K43 [Kadın-Mısır-Müslüman]: “Çok küçükken okulda din dersleri alıyorduk o kadar.”.

K46 [Kadın-İran-Müslüman]: “(Din hakkında) çok bilgim var. İran’da biz çok eğitim alıyoruz. Peygamberin hayatı falan her şeyi biliyorum.”

a3) Suudi Arabistan’da doğup büyüyen K24 [Kadın-Filistin-Müslüman], okul hayatı boyunca dini eğitime tabi tutulduğunu, bununla birlikte eğitim içeriğinin kendi dini görüşlerine aykırı olduğu için onları referans olarak kabul etmediğini; bunun yerine kendi bireysel çabalarıyla ve ailesinin desteğiyle din eğitimini aldığından söz etmektedir: “(Sahip olduğum dini bilginin kaynağı) tabii ki okuldan değil. Çünkü okulda yanlış din veriyorlar. Arabistan’da Vahhabi (görüş hâkim), hem de (olmadığı halde) yani bazı şeylere günah diyorlar. Ben ona “delilin ne?” diyorum, “Kur’an’dan (mı?)” (diye soruyorum); “hayır hoca dedi” (diyor bana)... Ya hoca, Allah değil (ki)... Yani (dini hükümleri) Kur’an’dan sünnetten almıyorlar. (Bu yüzden dini eğitimimi onlardan değil) Kur’an’dan aldım ben. Arapça okuyorum (onu). Hem de babamdan aldım.”

Hristiyan bir anne ve Müslüman bir babaya sahip olan K36 [Erkek-Fildişi Sahilleri-Müslüman], dini eğitiminin bir kısmını kiliseden, sonrasında babasından aldığını ve neticede Müslümanlığı seçtiğini şöyle anlatmaktadır: “Ben küçükken de beş altı yaşında annemin yanındaydım hep kiliseye gidiyordum. Babam dedi artık büyüdüler sen öğrettin (Hristiyanlıkla ilgili) şeyleri, ben de (İslam’la ilgili) öğreteyim... (Sonrasında) 15 yaşında falan (iken Müslümanlığa karar kıldım) ... (Annem halen) Hristiyanlık en doğrusu diye herkese savunuyor işte... (Ben de diğer kardeşlerim büyüsün, onlara İslam’ı anlatacağım). (Şu anda yaşları) küçük o yüzden ben pek fazla şey yapmıyorum. Müslüman olsunlar (istiyorum).”

b) Geriye kalan 8 katılımcı ise b1) ya ülkesinde dini açıdan azınlık konumunda olmasından ötürü dini bilgi edinebileceği enstrümanlara erişememesinden veyahut da b2) ülkesinde hâkim olan seküler anlayışa ek olarak kendisinin dine ve dini bilgiye ilgisiz oluşundan dolayı din eğitimi al(a)madıklarını belirtmişlerdir.

b1) K44 [Kadın-Çin-Müslüman], dini bilgiye erişim zorluğundan şöyle söz etmektedir: “Çin’de bir kere (dini eğitim) aldım. Bir aktivite gibi, 2 haftalık kurs (idi). (O amanlar) Ben küçük bir öğrenciydim (ve dini açıdan) yeterli bilgim yoktu.”

Tablo 34:
Katılımcıların Din Eğitimi Edinme Durumu

Durumu	Ne aracılığıyla	Hangi sebebe binaen	Sayı	Toplam
Edinmiş	Bireysel çaba ve aile desteği	Dine ve din eğitimi edinimine ilgili olup; -Resmî kurumlar aracılığıyla din eğitimi programlarının yasak oluşu, -Ülkesinde dini açıdan azınlık olup, yerel halkın dine ilgisiz oluşu, -Dini bilgiyi edinebileceği gayri resmî enstrümanlara erişim sağlayabilmesi	7	31
	Kurumsal eğitim birimleri	Dine ve din eğitimi edinimine ilgili olup; -Muhafazakâr bir aile yapısına sahip oluşu, -Küçük yaştan itibaren din eğitimi alma imkânı sunacak bürokratik altyapının var oluşu -Aileden dini eğitim edinmesini gerektirmeyecek kurumsal ve tam zamanlı resmî/özerk din eğitimi programlarının var oluşu	19	
	Hem bireysel çaba ve aile desteği hem de kurumsal eğitim birimleri	Dine ve din eğitimi edinimine ilgili olup; -Katılımcının birden fazla farklı dini gelenek/anlayış ortamında büyümesi ve bu dini çoğulculuk ortamının farklı dini gelenekleri öğrenme imkânı sunması veya buna icbar etmesi.	5	
Edinmemiş	-	Dini bilgiye erişime ilgili olmasına rağmen ülkesinde azınlık durumunda olması ve dini bilgiye erişimin zor oluşu	3	8
		Ülkesinde hâkim olan seküler anlayışa ek olarak kendisinin dine ve dini bilgiye erişime ilgisiz oluşu	5	
Toplam				39

b2) K29 [Erkek-Vietnam-Budist], ülkesinde hâkim olan laiklik anlayışından ötürü okullarda din eğitimi verilmediğini, ancak özel ilgi ve çabayla bunun edinebileceğinden bahsetmektedir: “Ülkemde böyle (resmî olarak edinilen) bir din eğitimi yok. Yasak değil ama normalde din öğrenmek için sadece tapınaklara gidiyoruz. Rahip anlatıyor böyle; sizin camide imamın anlattıkları gibi... (Resmî olarak okulda din eğitimi almak yasak değil). Yasak kelimesi bu durumda kullanılmaz çünkü zaten dinle devlet ayrı. Devlet (tarafından verilen) böyle bir din eğitimi yok. Ama din araştırma enstitüsü, din araştırmalar bölümü var üniversitelerde. Mesela üniversitede felsefe fakültesinde din bölümünde onlar mesela Hristiyan, Hinduizm, Budizm, İslamiyet araştırmaları yapıyorlar. Ben dini çok fazla bilmiyorum. Ben temel bilgi biliyorum ama çok ayrıntılı bir rahip gibi bir inanca (sahip olduğumu) söylemiyorum.”

K12 [Kadın-Gürcistan-Hristiyan] ülkesinde kurumsal din eğitiminin verilmediğini ve kendisinin de buna ilgisinin olmadığını şöyle ifade etmektedir: “(Dinimi) tanıyorum, ama az çok... Bazı şeyleri sevmiyorum mesela bazı (katı) yorumları. Biz de çok fazla

muhafazakâr oluyorlar yani. İşte onu sevmiyorum pek. (Ülkemde) millet dindar ama din eğitimi mesela şurada ilahiyat fakültesi falan olduğu gibi yok. İnsana bağlı bu iş, (kendin çabalaman gerekir bunun için).”

3.6.1.3. Dini Değişim (Sekülerleşme-Muhafazakârlaşma)

Araştırmamızda yer alan katılımcılara, Türkiye tecrübesinin ve eğitim hayatının kendi dini hayatları açısından ne tür bir değişim yaşanmasına yol açtığını sorduğumuzda, dini duygu, düşünce, davranış, ibadet, giyim-kuşam, kadın erkek ilişkileri, diğer din mensupları ile kurulan mesafeler bağlamında birtakım değişimler yaşanmasına yol açtığını mülakatlar neticesinde anlamış bulunmaktayız.

Yaptığımız görüşmeler, katılımcıların yukarıdaki sıraladığımız boyutlardan bazen birinde bazen birden fazlasında sekülerleştiğini veya muhafazakârlaştığını göstermektedir. Örneğin aynı katılımcı hem ibadet yapma hem de karşı cinsle kurduğu ilişki bakımından sekülerleştiğini beyan edebilmektedir. Bununla birlikte katılımcılardan bazılarının sekülerleşme-muhafazakârlaşma dikotomisinden her ikisinde bulunabildiğini; sözgelimi giyim-kuşam hususunda sekülerleştiğini, ibadet yapma konusunda muhafazakârlaştığını görebilmekteyiz. Katılımcılardan bazıları ise Türkiye tecrübesi öncesindeki dini tutum ve davranışlarının bir benzerini ülkemizde de sürdürdüğünü ve bu yönüyle önemli ölçüde bir değişime uğramadığını belirtmektedir.

Tablo 35:

Katılımcıların Dini Değişim Yönü ve Sayısı

Dini Aidiyeti	Değişim Yönü	Sayı	Toplam
Müslüman	Muhafazakârlaştı	10	41
	Sekülerleşti	17	
	Muhafazakârlaştı/Sekülerleşti	2	
	Değişim yok	10	
	Belirsiz cevap alınmıştır	2	
Hristiyan/Budist	Muhafazakârlaştı	5	13
	Sekülerleşti	3	
	Değişim yok	5	
Toplam			54

Tablo 35'e göre, Türkiye tecrübesi neticesinde 17 Müslüman katılımcı daha fazla sekülerleştiğini düşünmekte; Hristiyan öğrencilerin bir kısmı da zaten seküler bir dini profile sahip olduğunu veyahut da ülkesindeki ibadetleri Adapazarı'ndaki kilisede de yerine getirebildiği için belirgin bir şekilde değişim yaşamadığını düşünmektedir.

Değişime yol açan sebeplere göz atarken şunu söylemeliyiz ki, katılımcıların dini aidiyetleri farklı olduğu için Türkiye’de maruz kalacakları değişim ajanları birbirinden farklılık arz edebilir. Başka bir ifadeyle bir Hristiyan ile Müslüman’ın maruz kalacağı değişim süreçleri birbirinden farklı olabilir. Ülkemizde hâkim yapının Müslüman/Sünni oluşu ile Sünni ve Şiiiler arasındaki Kur’an-ı Kerim, cami, başörtüsü, namaz, oruç gibi dini unsurların benzerlik arz etmesinden ötürü analizlerimizi Müslüman ve Hristiyan-Budist katılımcılar şeklinde iki alt başlık altında incelememizin daha isabetli olacağı kanısındayız.

3.6.1.3.1. Müslüman Katılımcılar

Müslüman katılımcılar a1) Türkiye’deki dini yaşantının kendisine dini vecibelerini yerine getirme fırsatı sunduğundan, a2) İlahiyat eğitiminin kendisine yüklediği misyonu zamanla içselleştirmesinden, a3) dini bilgi edinebilme imkânına daha fazla sahip olduğundan; a4) Türkiye’deki dini yaşamın sekülerleştirici bir yönünün olduğunu düşünmesi hasebiyle yozlaşma korkusuna kapıldığından a5) dini açıdan etkileşime girebileceği daha fazla sosyal sermaye edinebildiğinden dolayı muhafazakârlaştığını beyan etmektedirler.

a1) K5 [Kadın-Moğolistan-Müslüman], ülkesinde başörtüsü takmanın yaygın olmaması nedeniyle, bu imkâna ülkemizde daha fazla sahip olduğundan söz etmektedir: *“Ben zaten orada iken kapalı değildim, buraya gelince kapandım. Oradayken zaten lise okurken düşünüyordum ailem izin verir mi diye. Korktum. Ama bu sene gidince mesela bütün insanlar bana bakıyordu. Ailem çok karşı çıkmıyor. (Asıl sorun şu ki Moğolistan’daki Müslümanlar genelde) açık, başörtülü (sayısı) az. Keyfi (sebeplerden ötürü kapanmıyorlar). (Onlar için başörtüsü yaygın değil, hatta) oradayken biraz şey oluyorum, genelde merkez tarafına gidince başörtülüyüm ya beni yabancı zannediyorlar. Pazar tarafına filan gittiğim zaman soruyorlar “aaa neresisin?” diye.”*

K25 [Kadın-İrak-Müslüman], ülkesine nazaran Türkiye’de camiye erişim imkânının daha fazla oluşu sebebiyle dini pratikleri yerine getirebildiğini belirtmektedir: *(Burada) daha dindarlaştım gibi. Mesela orada Kur’an’ı ezberlemeyi hiç düşünmüyordum, burada ezberlemeye başladım. Orada okula gidiyorum sabahtan, akşam (olunca) dönüyorum (ve) namaz kılmak için yer yok. O yüzden ya (namazların) hepsini akşam kılıyordum, ya*

da mesela ertesi güne bırakıyordum. Burada (ise) herhangi (bir) yere gidersen, bir şey (cami bulabiliyorum). Burada yani dine yaklaşmak için daha (çok) imkân var.”

a2) K19 [Kadın-Doğu Türkistan-Müslüman], öğrenim gördüğü bölümün dini-kurumsal yapısı gereği başörtüsü takma gereksiniminin oluştuğu ve zamanla bunu içselleştirdiğini, bu yönüyle daha muhafazakâr bir çehreye büründüğünü ifade etmektedir: *(Buraya gelmeden önce) açtım. (Türkiye'ye) geldik, bir hafta oldu, abim diyor “ilahiyat (olduğu için) başörtüsü takacaksınız, kapanacaksınız.” Ya o kadar zor geldi ki bana. İlk defa ailemden uzak kaldım; bir de abim üzerimize çok baskı yapıyordu. Ablam iyi benden, çok çok iyiydi. Hemen taktı... (Sonrasında) ben taktım ama istemeyerek oldu. (Şöyle ki) bir hafta dışarıya çıkmadım, kapandım (ya) hiç çıkmadım. Sanki herkes bana bakıyor gibiydi... Utanmak da değil de öyle bir şey oldu (işte). Sonra yavaş (yavaş benimsedim). İyi ki başörtüsü takmışım, iyi ki kapanmışım, çok şükür elhamdülillah. (Hatta şu an abim başörtüsünü çıkar derse), hayır (çıkartmam derim).”*

a3) K20 [Kadın-Rusya-Müslüman], ülkemizde dini bilgi edinme açısından daha fazla imkâna sahip olduğunu dile getirmektedir: *(Buraya gelmeden önce Sahabileri bile) tanımiyordum. (Burada tanımaya başladım, çünkü) bizde (yerel halk) dinden uzaklar. Peygamberlerin ismini bile söyleyemezlerdi o kadar uzaklar. Dindarlar da sahabe bilmezler bence... Buraya gelmeden önce dinimi tamamen biliyorum diye düşünüyordum. Buraya geldim, hiçbir şey bilmiyormuşum onu fark ettim. (Mesela buraya) gelmeden önce şey düşünüyordum: İslam birdir, herkes aynı düşünür; ben böyle düşünürsem, herkes böyle düşünmeli... buraya geldim ki farklı yorumlar olabiliyormuş. Onu fark ettim önceden onu bilmiyordum.”*

a4) K35 [Erkek-Çad-Müslüman], Türkiye'nin ülkesine nazaran daha seküler bir yaşam tarzı sunduğunu, bundan ötürü bir Müslüman olarak zorluk yaşadığını ve dini vecibelerini yerine getirme konusunda daha arzulu olduğuna temas etmektedir: *“(Burada) dinime daha düşkün olmaya başladım. Çünkü zorlaşıyorum (zorluk yaşıyorum). Yani nasıl zorlaşıyorum ya tamamen çekeceğim sigara içip mesela açık kadınları görüyorum. Yani öyle giderse tamamen çekeceğim yani. Yani namazımı mesela sadece Cuma namazı kılırsız ya hatta genciz daha sonradan da kılırsız der gibi. Babamın bir nasihati var “bir şey yaparsan ya bu dünyada ya öbür dünyada sana sorarım, affetmeyeceğim!” diyor. “Ne peki?” dedim. Ben sandım başka bir şey diyecek, “sigara içersen falan” dedi. “Söz veriyorum, asla içmeyeceğim” dedim. Zaten hiçbir zaman içmedim ve hala daha*

içmiyorum... (Peki) ben kendimi nasıl tutabiliyorum (muhafaza edebiliyorum), yalnız oruç tutarak. Ben normalde de pazartesi (ve) perşembe günleri oruç tutuyorum ve namazımı da sürekli kılıyorum ve Allah'tan istiyorum, çünkü yapabileceğim (başka) bir şey yok. Çünkü kulum ve (burası Müslüman bir) insan açısından da baya zor. Mesela önceden memleketteyken namazımı kılıyordum ama o kadar da (istekli ve arzulu değildim). Buraya geldiğimde tamam evet ama bambaşka bir duruma geldim. Sigara içenlerle fazlasıyla irtibattayım... (Bunun dışında) eee orada bizim Müslüman kızlar açık değil, hiç kimseyi açık göremezsin. Burada fazlasıyla hep açık. Mesela benim küçük kız kardeşlerim var; onların gece yatarken giyebilecekleri elbiseleri, burada dışarıda giyiyorlar. Bu noktaya geldiğim zaman tamamen şoktayım. Türkiye'nin daha liberal (oluşu beni zorluyor).

a5) K34 [Erkek-Gana-Müslüman], edindiği muhafazakâr sosyal sermayeden dolayı git gide daha dindar bir kimliğe büründüğünü belirtmektedir: “5 sene (oldu buraya geleli (ve kendimi git gide) daha çok dindar hissediyorum ben hala, çok şükür. (Dindarlığım) eskisine göre daha da artıyor, çünkü benim ortam yani edindiğim ortamdan dolayı. Hep muhafazakâr, dindar. Benim ortam (arkadaşlarım ile) bir yere geldiğimizde (gittiğimizde) bir dakika-iki dakika muhabbet etsek inan ki yarım saat hiç olmasa yarım saniyede (veya) bir buçuk dakikada (bir) din hakkında konuşacağız.”

b) Katılımcılardan bazıları b1) eğitim hayatına odaklanmalarının ibadetlerini aksatmalarına neden olması, b2) Türkiye'nin seküler bir dini yaşam biçimini desteklemesi (b2a. Türk insanının dini hassasiyetinin, ülkelerindeki yerel halka nazaran, daha düşük oluşu; b2b. Türkiye'de sahip oldukları sosyo-kültürel çevrenin kendilerine seküler bir yaşam tarzı vaat etmesi; b2c. Türkiye'deki tekkültürlü Müslüman/Sünni hâkim yapının -ülkesindeki çokkültürlü yapı gibi- dini aidiyetine yönelik bir tehdit oluşturmaması), b3) etkileşim neticesinde giyim tarzının değişmesi, b4) karşı cinsle daha esnek bir ilişki ağı örmesi, b5) aldığı dini eğitimin, dini düşüncelerini sorgulamasına yol açması, b6) Türkiye'de, ülkesinde maruz kaldığı mahalle baskısı ile karşılaşmaması gibi nedenlerden ötürü giderek sekülerleştiklerini belirtmişlerdir.

b1) K48 [Kadın-Etiyopya-Müslüman], eğitim hayatının kendilerini ibadetlerinden alıkoyuşundan söz etmektedir: “(Burada) sekülerleştim galiba. (Esasen) daha çok bu doktora beni yedi. Mesela önceden kesinlikle (hiç) bir sabahım Kur'an okumadan

geçmezdi, İslami bir video izlemeden olmazdı. Şimdi yavaş yavaş Kur'an'ımı da bıraktım gibi hissediyorum.”

K52 [Kadın-İrak-Müslüman] ise bu hususta şunları söylemektedir: *(Türkiye’de namazımı) kılıyorum ben ama bazen mesela geç kılıyorum falan. İşte (babam) kızıyor baya yani, “niye vaktinde kılmıyorsun?” diyerek. (Ama ülkemde önceden daha dindardım). Daha çok dua ediyordum, daha çok Kur'an okuyordum. Şimdi (ise) ne bileyim, gelip ders çalışmaya başlıyorum.”*

b2a) K11 [Kadın-Doğu Türkistan-Müslüman], Türkiye’deki dini yaşamın sekülerleştirici yönüne vurgu yapmaktadır: *“(Türkiye’ye gelince) bence biraz daha çok rahatladım diyebilirim. Türkiye’nin genel yapısı rahat şekilde. Bu şey, bir zaman dindar oluyorsun bir zaman şey (seküler) oluyorsun.”*

b2b) K48 [Kadın-Etiyopya-Müslüman], sahip olduğu seküler çevreden dolayı nafile de olsa bazı ibadetlerini pratize edemez olduğunu belirtmektedir: *“Çevremde de o kadar Kur'an'a önem verip, her gün okuyayım denilen bir ortam yok. Eskiden Pazartesi ve Perşembe oruç kesin tutardım. (Bunu burada yapmaya kalkışınca arkadaşlarım) “şimdi niye tutuyorsun, Ramazan değil ki” diyorlar. (Bunu arkadaşlarım) Türkler de diyor böyle. Ben de “garip mi oldum acaba diye” hissettim. Bu sebep olamaz ama yine de çevre etkiliyor tabi. (Belki ibadeti yerine getiremiyorum ama sonuçta bir) pişmanlık ve suçluluk duygusu var.”*

b2c) K50 [Erkek-Kenya-Müslüman], geldiği ülkedeki Müslüman nüfusun azınlıkta oluşu nedeniyle, mensubu olduğu dini aidiyetini muhafaza etme adına daha muhafazakâr bir tutum ve davranış içerisinde olduğunu; ama çoğunluğu kendi dini aidiyetine mensup olan bir ülkeye, yani Türkiye’ye, geldiğinde, motive edici unsurun ortadan kalkmasıyla birlikte daha seküler bir yapıya büründüğünden söz etmektedir: *“Doğrusunu söyleyeyim mi? Daha çok seküler oldum. Ben (kendimde) bunu fark ettim. Müslümanların az olduğu yere, bir Müslüman gittiği zaman, daha da çok dindarlaşıyor. Ama Türkiye’ye geldiğimde çok serbest bıraktım kendimi. (Ülkemdeyken mesela) önceden medreseye gidiyordum; sabah okuldaydım, akşamları medresedeydim. Çoğu zamanımı medreselerde harcadığımı biliyorum. Namazlarımı da kılıyordum. (Artık burada her ne olduysa), bilmiyorum diyebilirim; bayağı seküler oldum... (Aslında ibadetlerimi burada yapmayı) denedim, her türlü denedim (ama) nedense olmuyor.”*

b3) K11 [Kadın-Doğu Türkistan-Müslüman], ülkesinde ve Türkiye’de kendisi de dâhil başörtüsü kullananların mevcut olduğunu, bununla birlikte Türkiye’deki başörtüsü giyim stiline, İslami nizama pek uygun olmadığını ama kendisinin de zamanla tasvip etmediği bu forma büründüğünü esefle şöyle açıklamaktadır: *“(Dini açıdan) farklar genellikle kadınlar arasında olan farklar oluyor. Orada kapanan kızlar-yani nasıl diyeyim- benim kafamdaki daha mükemmel bir kapanma şekli oluyor. Hani mesela orada kapanıp da etek, yani kapanan insan pantolonla şey giymez uzun gömlek giymez. Herkes eteğini giyer ya da elbisesini giyer ya da feracesini giyer. Ben öyle gördüm kapananları hep kafamda da öyle. Ama burada hani küçük yaşta kapananlar da var ama hani İlahiyat’ta şu an ben bile değiştim. Pantolon giy, kısa giy uzun giy... Hani tamamen rahat bir şekilde, hani uygulama şeklimiz de farklı (olmaya başladı) ... (Düşünsel olarak kapanmaya) gerek yok (demiyorum). Ama etkisi oluyor çevrenin (ister istemez). (Tabi bu durum) benim biraz kendimle de ilgili. İmanımda biraz zayıflama olduğu için olabilir. Kendi suçum olarak, yanlışım olarak görüyorum.”*

b4) K47 [Erkek-Mısır-Müslüman], ülkesinde karşı cinse mesafeli yaklaşım tarzının, Türkiye tecrübesi neticesinde değiştiğini şöyle anlatmaktadır: *“Mesela bir arkadaşımla yürürken, bir kız görüyoruz, elbisesine bakıyorum. Bakıyorum yani. Mısırdaysen öyle (açık giyinen) kızlar yok, var ama çok az... (Ülkemdeyken de) bakıyordum ama şey var, Mısır’da yarı çıplak kız görmek çok zor. Ama burada her yerde var. Maşallah! Her yerde var. (Maşallah dediğime bakmayın), beğenmedim, dalga geçiyorum. (Tasvip etmiyorum bu durumu belki ama) sonuçta insanım, bakıyorum işte.”*

A1 [Kadın-Türkiye-Müslüman], K1 [Erkek-Suriye-Müslüman]’in karşı cins ile kurduğu yakınlık derecesinin günden güne arttığını belirtmektedir: *“(Dini açıdan) sanki biraz gevşeme oldu gibi. Yani mesela ben onu ilk tanıdığım zamanlarda, böyle biraz daha içine kapalıydı. Hani dediğim gibi buradaki gibi hani Türklerde olduğu gibi hani biraz haremlik-selamlık şeyi onda da vardı. Mesela bir ortamda bulunurdu bu, çekimser dururdu. Ya belki de bilmediğinden çok fazla. İlk başlarda çünkü bu kadar iyi konuşmuyordu. Ondan sonra belki de ondan. Belki muhabbete dâhil olmak istemediğinden bilemiyorum. Ama yani sonraları daha da değişti. Mesela benim tüm arkadaşlarım kız, hepsiyle bir muhabbeti olmaya başladı. İlk başta onlara karşı bir utangaçlığı vardı.”*

b5) Çalışmamıza katılan İlahiyat Fakültesi öğrencileri, kurumsal bir dini bilgi eğitimi aldıkları için, dini bilgi olarak kendilerini daha dindar hissetmekte; bununla birlikte aldıkları bu teorik bilginin dini heyecan ve coşkuyu azalttığını ifade etmektedirler. Yani bu katılımcılar, eğitim öncesinde daha “duygusal”, eğitim sonrasında daha “rasyonel” bir din anlayışına sahip olduklarını belirtmektedirler. Bu şunu göstermektedir ki İlahiyat fakültesinde öğrenim gören yabancı uyruklu öğrenciler, sahip oldukları dini coşkusunu yitirmeye başlamasından ötürü Stark ve Glock’un değindiği “dini tecrübe” açısından daha seküler bir yapıya bürünmektedir.

Eğitimin dönüştürücü yönüne vurgu yapan K20 [Kadın-Rusya-Müslüman], aldığı ilahiyat eğitiminin onun daha ılıman bir İslam anlayışına sahip olmasına yol açtığından söz etmektedir: “(Bizim ülkede dini görüş olarak) en çok Vahhabizm var Selefilik diyoruz.... (Şöyle söyleyeyim) Kafkasya ikiye bölünüyor dediğim gibi Doğudakiler bizden çok farklı, (yani) Çeçenler daha dindarlar. Onlarda tasavvuf bile var (ama) bizde yok. Biz batıdayız. (Bizimkiler) ya selefidir ya laiktir; yani orta yoktur ya selefidir ya laiktir. Ben ise önceden tam selefiydim... (Pardon) önceden tam laiktim sonra tam selefi oldum, orta yolu tutamadım. (Şöyle bir baktığımda) lise sonlarında, (selefiydim). Sonra buraya geldim her şeyden vazgeçtim. Şimdi mezheptir, akaittir hiçbir şey tutmak istemiyorum sadece Müslüman olmak istiyorum... Uçlarda (olan radikal) farklı (İslami) cemaatlere girdim (önceden), sonra her şeyden soğudum şimdi hiçbir şey istemiyorum... Gelmeden önce daha saftım, dindardım. Selefi olan insanlar içinde daha dindardım. (Ama) şimdi felsefe, mantık karışınca daha şüpheler oluyor Biraz daha (sorgulamaya başlıyorum), (Çünkü) önceden sorgulayıcı (bir enstrüman) yoktu. (Bu değişimin en büyük nedeni, burada aldığım İlahiyat eğitimi...)”

Güllü’nün (2010, s. 221) araştırmasına katılan İlahiyat fakültesinde öğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilerin %23,5’i eğitim öncesinde kendilerini daha dindar görmekte, %55,9’u görmemekte, %20,6’sı bu konuda bir fikirlerinin olmadığını belirtmektedir.

Çalışmamızda ise İlahiyat fakültesi öğrencilerinin, diğer birimlerde okuyan öğrencilerden daha girift bir dini profile sahip oldukları anlaşılmaktadır. Bundan dolayı dindarlık düzeylerinin tek bir yönü ile ele alınamayacağının altını çizmemiz gerekmektedir. Bu öğrenciler, Stark Glock (1970, s. 14)’un değindikleri dini tecrübenin 5 boyutundan genel olarak “bilgi” ve “dini pratik” boyutunda dindarlaşmakta (muhafazakârlaşmakta), “tecrübe” boyutunda ise sekülerleşmektedirler.

b6) K27 [Erkek-Afganistan-Müslüman], ülkesindeki yoğun mahalle baskısı nedeniyle, içselleştirmedeği bir dini kimliğe bürünmek zorunda olduğunu ama ülkemizdeki seküler yaşam tarzının onun daha tutarlı tutum-davranış sergilemesine katkı sunduğundan söz etmektedir: “(Burada) daha özgürleştim ben. Çünkü Afganistan’da iken daha şeydim daha dindardım. (Gerçi çok da isteyerek dindar değildim). Orada biraz öyle olman gerekiyor, (çünkü) çevre baskısı var. (Ama) burada daha rahat... Mesela orada ben içki falan kullanıyordum, buraya geldim içki falan içiyorum. (İçtiğimi görse ne ailem izin verir ne de çevrem).”

K45 [Kadın-Afganistan-Müslüman], siyasi ve toplumsal baskı sebebiyle ülkesinde - nefret ederek- başörtüsü taktığını, ama ülkemize gelince bu zorunluluğun ortadan kalktığını ve başörtüsü takmayı bıraktığını anlatmaktadır: “Afganistan’da namaz kılıyordum bazen. Oruç tutuyordum. Burada da oruç tutuyorum. Namaz bazen kılıyorum. Orada da bazen kılıyordum. Kur’an da okuyordum. (Ama) başörtüsü orada zorunluydu ben istemiyordum. Rahatım burada (başörtüsü kullanmıyorum)... (Esasen) ben orada da böyleydim, burada (da) böyleyim. Sadece başörtüsü zorunlu değil diye onu bıraktım. Afganistan’da evde çok açık giyiniyorduk. Partilerde, her yerde. Sadece sokakta başkaları (bize) karışmasın diye, başörtüsü takıyoruz. Burada daha rahatım tabiki... (Şunu da söyleyebilirim ki Türkiye’deki başörtülü sayısı) Afganistan kadar değil. Afganistan’da zorunlu şal var ama saç gözüküyor tabiki. Ama şal zorunlu, İran gibi. Ben (de) orada zorunluydu (diye takıyordum)... Şal takıyoruz ama saçlarımız gözüküyor. (Buraya geldikten sonra takmıyorum) çünkü ben sevmiyorum, (zaten) zorunlu diye takıyordum. (Sadece ben değil) ablamlar Almanya’da (şu anda), onlar (da) takmıyor. Onlar da sevmiyor tabiki. (Hatta başörtüsü takmaktan) nefret ediyoruz tabiki. (Nefret derken yanlış anlaşılmasın), tabiki herkesin kendi kararı, (ben) kendim için (yani kendi takmamdan) nefret ediyorum.”

c) Katılımcılardan bazısı ise c1) ülkesinde dini profilin benzerine burada da sahip olduğunu ve dindarlık düzeyinde bir artışın-azalışın yaşanmadığını veya c2) zaten seküler olduğunu ve burada aynı formu koruduğundan söz etmektedir.

c1) K31 [Erkek-Somali-Müslüman], dini tutum ve davranışlarını burada da muhafaza ettiğinden “Dini olarak burada farklı olmadım çünkü dini olması kolay bir şey değil ben geldiğim zaman burada namaz kılıyordum oradan çıktığım zaman da şimdi de kılıyorum bir değişiklik yok.”; K17 [Kadın-Gürcistan-Müslüman] ise seküler yaşam tarzında bir

değişim olmadığından: “(Bana kalırsa, dindarlık düzeyim) aynı. Bir (ufak) değişiklik (var) sadece... (Ben en son) altı sene önce namaz kılmıştım, buraya geldim (ve) oda arkadaşım namaz kılıyor. Ben de kıluyum bir kere öyle küçük küçük bir şeyler. (Ama devamı gelmedi) tabi ki yani.” söz etmektedirler.

3.6.1.3.2. Hristiyan ve Budist Katılımcılar

İslam dışındaki diğer dinlere mensup olanların, dini mekanlara erişme ve dini pratik yapma hususunda genel itibarıyla eşit düzeyde fırsata sahip olduğunu düşündüğümüzden ötürü bu başlık altında sekülerleşme ve muhafazakârlaşma durumlarını birlikte ele alacağız.

a) Gözlemlerimize göre Sakarya Üniversite’sinde öğrenim gören Hristiyan öğrencilerin büyük bir kısmı Sakarya’nın Adapazarı ilçesinde bulunan ve çalışmamızın önceki aşamalarında da sıklıkla adı geçen yeni dini hareketlerden addedilebilecek olan RCCG Kilisesi aracılığıyla dini pratiklerini yerine getirmekte, orada sosyal sermaye edinmekte, kurulan yardımlaşma ve dayanışma ağları neticesinde psikolojik-sosyolojik destek almaktadır. Çalışmamızda yer alan muhafazakâr Hristiyan katılımcılardan bir kısmı bu kiliseye karşı yüksek bir aidiyet duygusuna sahip olmaları nedeniyle gerek dini bilgi ediniminde gerekse de pratiklerini yerine getirme hususunda ülkelerine nazaran daha fazla imkân bulmaktadır. Bu açıdan dini kimlik itibarıyla azınlık durumunda olmalarının getirdiği dezavantajlılık durumu, onların dini aidiyetlerine daha sıkı bağlanmalarına ve neticesinde muhafazakârlaşmalarına yol açmaktadır.

Araştırmamızdaki din değiştirmiş tek katılımcı olan ve kilisede aktif olarak görev alan K42 [Kadın-Zimbabve-Hristiyan], ülkesindeki duruma nazaran burada daha da muhafazakârlaştığından şöyle söz etmektedir: “Burada kendimi daha Hristiyan hissediyorum. Çünkü böyle zamanlarda Tanrı ile ilişkiniz daha da gelişiyor. Tanıştığım insanlar, yaşadıklarım, her gün beni Tanrı’ya yakınlaştırıyor.”

K41 [Kadın-Haiti-Hristiyan], RCCG kilisesinin varlığına ek olarak ülkesinden ve ailesinden uzak olmasının kendisinin dini duygu, düşünce ve bilgi açısından daha çok olgunlaşmasına fırsat sağladığına ve bu yönüyle muhafazakârlaşmasına yol açtığından şu sözlerle bahsetmektedir: “Bakış açım pek değişmedi. Önceleri Tanrı’yla ilişkim daha yakındı. Kendi ülkemdeyken de hep doğru olanı yapmaya çalışıyordum. Buraya geldikten sonra da bu durum değişmedi. (Burada ülkemden uzak olmak, dini duygu

açısından zayıflamama yol açmadı) aslında tersine güçlendi. Çünkü artık daha önce bilmediğim şeyleri biliyorum. Tanrıyla ilişkiniz kişiseldir. Bunun üzerine düşünmeniz gerekir. İncili okusam bile, rahiple konuşurdum. Ama şimdi İncili okuyunca oturup kendim düşünmeye başlıyorum. Bunlar ne anlama geliyor, o zamanlar nasılmış diye araştırma yapıyorum. Bu sözcüklerin arkasındakini görmeye çalışıyorum. O yüzden artık daha güçlü. Kendi ülkemde yanımda ailem vardı. Burada sadece ben varım, Tanrıyla ilişkim o yüzden daha da gelişti. Ailemde herkes Hristiyan ama farklı mezheplerdeniz. Annem Protestan mesela. Amcam fanatiklerden. İçimizde farklılıklar var yani.”

Hem ülkesinde hem Türkiye’de seküler bir dini profile sahip olduğunu belirten K12 [Kadın-Gürcistan-Hristiyan], Müslüman yerel halkın Allah’a olan bağlılığının güçlü olduğunu, kendisinin bundan etkilendiğini ve bu durumun Tanrı ile kurduğu bağın giderek güçlenmesine yol açtığını ifade etmektedir: *“Hani nasıl biliyor musunuz? Dindarlaşma derken belki daha yani Müslümanlarda gördüğüm yani nasıl desem hani bunu övmek için demiyorum. Gerçekten yani sadece burada şu Tanrı’ya diyelim, Allah inancı çok fazla olduğu için, yani düşünmüşüm ki yani “bak insanlar o kadar şey yapıyor, senin de o kadar yapman gerekiyor hani”. (Normalde Gürcistan’daki Ortodokslar da Tanrı’ya olan bağlılıklarını) gösteriyorlar ama ben (oradayken) göstermemiştim. Düşünmüştüm ki yani nasıl desem senin aracın Hristiyanlık olabilir ama onu tutman gerekiyor çünkü insanlar öyle yapıyor... (Burada galiba) dindarlaştım, bilmiyorum. Nasıl oldu bilmiyorum ama.”*

b) Bazı katılımcılar ise ülkemizde kiliseye devam edemeyişi ve dini vecibelerini yerine getiremeyişi sebebiyle dini duygu ve davranış olarak kendilerini dinden uzaklaşmış olarak hissettiklerini belirtmektedirler.

K13 [Erkek-Gürcistan-Hristiyan], yurttan kaldığından ve kendisine sunulan yemeklerin yağlı olmasından ötürü, kendi dini inancına uygun bir şekilde oruç ibadetini yapamadığı ve bundan dolayı dinden uzaklaştığını belirtmektedir: *“(Burada olduğum süre zarfında dinden) uzaklaştım diyebilirim. Nedenini anlatacağım size. Ben orada olduğumda tabii ki kiliseye gidiyordum. Her zaman çok rahatça kilisede ibadet ediyordum. Evde de ibadet ediyordum, oruç tutuyordum. Bizde de var (oruç ama) burada oruç tutamıyorum. Çünkü -zaten yemekhanede yağlı yemek var- bize yağlı (yemek) yasak, oruç tuttuğun zaman da (yağlı) yiyemezsin. (Bu oruçtan biraz söz etmem gerekirse) yılda yaklaşık dört dönem, birkaç bir dönem, on beş gün mesela (sürüyor). Sadece Ortodoks değil (diğer) Hristiyan*

(mezheplerinde de) bu oruç var ama zamanla biraz değişmiş... (Oruçlu iken yağlı) yemiyoruz, topraktan ne geliyorsa her şeyi yiyebiliriz (ama) yumurta yemeyiz çünkü tavuk-et yemeyiz. (Sadece) bitkisel her şeyi yiyebiliyoruz, her zaman... Burada da ben çok yapmak istiyorum başlayacağım diye şey ettim (niyetlendim) ama başlayamadım. (Çünkü) aç oluyorum, yemekhaneye gidiyordum, bir çorba var. Tamam (onun içerisinde) yağ olmayabilir, söyleyeceksin “yağ var mı?”, (evet yok, ama) sadece çorba yedim ya yetmiyor (doymuyorum), ne yapacağım...”

K37 [Kadın-Filipinler-Hristiyan], kiliseye erişim konusunda sorunlar yaşadığı için dini aktivitelerini yerine getiremediğini ve zayıf bir dini profil çizdiğini belirtmektedir: *“Türkiye’ye geldiğimde aslında dini anlamda zayıfladım, çünkü burada kilise yok... (Şu anda kendimi) seküler (bir yapıda hissediyorum). Çünkü Türkiye’ye gelmeden önce çok dindardım, muhafazakâr Katolik’tim. Ama buraya geldikten sonra, dini anlamda çok zayıfladım. Çünkü dini gerekliliklerimi yerine getiremiyorum. Kilise çok uzak.”*

c) Müslüman öğrenciler gibi diğer din mensubu katılımcılardan bir kısmı Türkiye’ye gelmeden önceki muhafazakâr-seküler çizgisinden ayrılmadığını belirtmektedir.

K26 [Erkek-Ukrayna-Hristiyan], seküler bir dini profile sahip oluşundan ötürü Türkiye’de bir Hristiyan olarak kiliseye erişiminin kısıtlı oluşunun kendisi için problem teşkil etmediğini belirtmektedir: *“(Burada kilise bulamayışım benim için) problem değil... Benim için fark etmez. Benim için önceliği olan bir konu değil. Bana göre Sakarya’da dini programlar organize etmekten daha öncelikli şeyler var... (Din) kişisel bir şey. Bana göre din, bireyseldir.”*

K29 [Erkek-Vietnam-Budist], geldiği ülkenin ve mensup olduğu dinin geleneğine uygun bir şekilde, gidilen ülkenin kültürüne tam bir uyum göstermenin gerektiğini; bundan dolayı dini anlamda bir değişim yaşamadığını belirtmektedir: *“(Bizim ibadetler şöyle) tapınakta ayrıca evde de Buda resmine dua yapıyoruz, atalarımız ve Buda resmine tütsü yakarak dua yapıyoruz. Burada da yapıyorum. Türkiye’ye geldiğimde sadece birkaç defa dua ettim kendi içimde. Dışarıda yapmıyorum, normalde tapınakta heykelin önünde tapıyoruz. Heykel yoksa sadece kendi içinde burada (zihninde) düşünerek. (Burada fiili olarak ibadet yapmamak beni üzmüyor), çünkü o benim için çok önemli değil. (İçimden dua etmem yeterli). Zaten bizde böyle atasözü var Vietnamcada, farklı kültüre gelince de o kültüre göre pratik yapmamız gerek mesela ben şimdi Türkiye’de yaşıyorum. Türkiye’de (yerel halkın) uygulaması (her nasıl ise benim de) ona göre yapmam gerek... Zaten*

Vietnam kültürü de çok esnek bir kültür. Karışık, çok muhafazakâr değil... İkisi arasında hem muhafazakâr hem de (seküler)... ikisi arasında denge (kurmaya çalışıyorum). (Zaten bence) bir taraf (daha çok baskın) olursa iyi değil zaten.”

Tablo 36:
Katılımcıların Dini Değişim Yönü ve Sebepleri

Dini Aidiyet	Değişim Yönü	Sebebi
Müslüman	Muhafazakârlaşma	-Türkiye’de dini vecibelerini yerine getirebileceği, dini bilgi edinebileceği imkâna, ülkesine göre daha fazla sahip olması, -Türkiye’de edindiği sosyal sermayenin, dini açıdan muhafazakâr bir etkileşim ortamı oluşturması, -Türkiye’deki dini yaşamın daha sekülerleştirici bir yönünün olduğunu düşünmesi hasebiyle, yozlaşma korkusuna kapılması ve dini aidiyetine sıkı sıkıya sarılması. -Türkiye’de aldığı dini eğitimin kendisini fiziksel ve toplumsal açıdan dönüştürmesi
	Sekülerleşme	-Eğitim hayatına odaklanarak, ibadetlerini aksatması, -Türkiye’nin seküler bir yaşama kapı aralayışı (Türk insanının dini hassasiyetinin, ülkelerindeki yerel halka nazaran, daha düşük oluşu; Türkiye’de sahip oldukları sosyo-kültürel çevrenin, kendilerine seküler bir yaşam tarzı vaat etmesi; Türkiye’deki tekkültürlü Müslüman/Sünni hâkim yapının -ülkesindeki dini çoğulcu yapının aksine- dini aidiyetine yönelik bir tehdit oluşturmaması), -Sosyo-kültürel etkileşim neticesinde giyim tarzının daha modern bir çizgiye kayması, -Karşı cinsle daha esnek bir ilişki ağı örmeye başlaması, -Aldığı dini eğitimin, dini düşüncelerini sorgulamasına yol açması, -Ülkesinde maruz kaldığı mahalle baskısıyla Türkiye’de karşılamaması neticesinde; olması gerektiği gibi değil hissettiği gibi bir dini tutum-davranış sergilemesi
	Değişim yok	-Muhafazakâr veya seküler olanların, ülkesindeki dini tutum ve davranışlarını burada sürdürme imkânı bulması.
Diğer Din Mensupları	Muhafazakârlaşma	-Sakarya’daki mevcut kiliseye karşı yüksek bir aidiyet hissetmesinden ötürü dini bilgi ediniminde gerekse de pratiklerini yerine getirme hususunda ülkesine nazaran daha yoğun bir motivasyona sahip olması. Başka bir ifadeyle dini açıdan azınlık durumunda olmalarının getirdiği dezavantajlılık durumunun, kilise aracılığıyla, onların dini aidiyetlerine daha sıkı bağlanmalarına ve neticesinde muhafazakârlaşmalarına yol açması
	Sekülerleşme	-İbadet edecekleri dini mekâna erişimin zor oluşu -İbadetini pratize edecek sosyal-mekânsal imkâna sahip olamayışı
	Değişim yok	-Muhafazakâr veya seküler olanların, ülkesindeki dini tutum ve davranışlarını burada sürdürme imkânı bulması. -Dini inancının ve yerel kültürünün, kültürlerarası ve çokkültürlü ortama yüksek uyum sağlama yönündeki öğretisi ve motivasyonu

3.6.2. Kùltùrlerarası Etkileşim Sürecinde Din-Kùltür İlişki

3.6.2.1. Diğèr Din Mensuplarına Karşı Yaklaşım Biçimi

Araştırmamızda Türkiye'deki eğitim tecrübesi boyunca, katılımcıların kendilerinden farklı din mensuplarına karşı duygu ve düşüncelerinde ne tür bir değışim yaşandığını öğrenmeye çalıştık. Aldığımız cevaplara göre, aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

a) 16 katılımcı kendi dini aidiyetinden farklı bir dine mensup olanlara karşı önceden nötr veya negatif bir algıya sahipken, Türkiye'deki eğitim tecrübesi ve kültürel temas boyunca bu algı pozitifè doğru dönüşmüştür. Bu katılımcılar, a1) buraya gelmeden önce, kendisinden farklı bir dini inanca/etnik kökene sahip birisiyle kültürel temas sağlamadığı halde, taşıdığı farklılıklardan, medyada olumsuz bir şekilde lanse edilmesinden; a2) ülkesinde aralarındaki din menşeli ideolojik-fiziksel çatışmadan ötürü onlar hakkında negatif bir algıya sahip olduklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte a3) kimi katılımcılar -ülkesinde farklı dine mensup olanlarla karşılaşsın karşılaşmasın- Türkiye tecrübesi boyunca onlara karşı pozitif bir algıya sahip olmaya başlamakta, hatta onların kendi dinine mensup olanlardan daha "iyi" olabileceğini kabul etmektedirler. Başka bir ifadeyle Türkiye tecrübesi neticesinde kendi dindaşlarına karşı oranla negatif, farklı din mensuplarına karşı ise negatiften nötr veya pozitif bir algı değışimi göstermektedirler.

a1) K15 [Erkek-Tayland-Müslüman], eğitim sürecinde farklı dini-kültürel aidiyete sahip bireyleri tanımaya başladığını ve bu yönde önyargılarının kırıldığından söz etmektedir: *"(Buraya gelmeden önce diğèr din mensuplarına karşı daha katıydım). Artık dine göre değerlendirmiyorum insanı. Kendine göre (değerlendiriyorum). Mesela kötü Müslüman da var kötü Budist de var iyi Budist de var (diye düşünüyorum artık). Önceden Müslüman dışındaki dinleri pek iyi karşılamıyordum. Eğitim alınca, (bu süreç) bakış açımı farklılaştırıyor."*

K32 [Erkek-Zimbabve-Müslüman], ülkesinde farklı dinlerle temas kuramadığından dolayı sahip olduğu nötr algının, buradaki kültürel etkileşim neticesinde pozitifè dönüştüğünü belirtmektedir: *"Zimbabve'deyken Budizm ile ilgili bir bilgim yoktu. Buraya geldikten sonra öğrendim. Taylandlılar sayesinde Buda ile tanıştım. Yani çok şey öğrendim. Artık onların bakış açısını da biliyorum. (Diğèr dinlere karşı) daha açığım artık."*

a2) K47 [Erkek-Mısır-Müslüman], ülkesinde Hristiyanların bulunduğunu, ama onlarla fikinsel çatışma halinde olduklarını ve ailesinin-çevresinin bu bariyeri daha da katmanlaştırmasından dolayı onlarla iletişime geçemediğini; Türkiye'ye geldikten sonra ise onlarla etkileşim kurduğunu ve onlar hakkında pozitif bir algıya sahip olduğunu belirtmektedir: *“(Diğer dinlere bakış açım burada) tabi ki değişti. Önceden (Müslüman dışındaki) herkese kapalıydım). Mesela Mısır'dayken Budist ya da Ateist deyince onunla konuşmazdım. Onlar akılsız diye düşünürdüm. (Şimdi ise) dediğim gibi, (bunun değişmesi gibi) onlarla ilişki kurmam gerekti burada, Orada (kuramazdım). (Çünkü) özel hayatım, ailem var orada, her şeyi kendi kendime yapabiliyorum. (Başkalarına da farklı din mensuplarıyla arkadaşlık kurmalarını) tavsiye ederim. Onlarla nasıl düşündüklerini anlamak için konuşmalısın. (Bu öğrenci programı farklı kültürleri tanımak için) çok güzel gerçekten. Bu fırsatı kaçırsam pişman olurum.”*

Mülakata iştirak eden katılımcılara *“Dini eğitiminizi nasıl edindiniz?”* şeklinde yönelttiğimiz soruya ilgili katılımcı *“Genelde dinimizi camide öğreniyoruz. Ailemizden, iyi öğretmenlerimizden alıyoruz. Çünkü iyi öğretmenler çok var. (Dini emir ve yasakları bu yüzden) biliyorum.”* şeklinde verdiği cevaba binaen, kendisine Mâide 5/11 ayetinin diğer din mensupları ile olan ilişkisini nasıl düzenlediğini sorduğumuzda, kendisi bize şu cevabı vermiştir: *“Ayet diyor ki, “çok yakın olma, çok güvenme”. (Ama ben Müslüman olmayan kişilere) güveniyorum. (Niye güvenmeyeyim) adam bana hiçbir kötülük yapmadı. Ona güveniyorum. Ama benim uyanık olmam gerekiyor. Sadece Hristiyan ya da Budistlere karşı değil, tüm insanlara, hatta Müslümanlara da olmam gerekiyor. Bu ayet (ise bence) sadece o zaman için, o an için (geçerliydi ve şu anda yoruma açık). Bazı insanlar bunu (olumsuz bir manada) çeviriyor. Selefiler var. (Bunlar öyle yapıyor) ama şey dediğim gibi, mesela ben kötü bir insanım. Kur'an ayetlerini kendi düşünceme göre kullanabilirim, bu ayette olduğu gibi. Bu teröristler (ise) böyle ayetleri kullanıyorlar (kendi menfaatlerine) ve yanlış yorumluyorlar.”*

K33 [Erkek-Zimbabve-Hristiyan] ülkesindeki medya aracılığıyla Müslümanlar hakkında oluşan önyargıyı ancak burada test edebildiğini ve neticesinde daha pozitif bir Müslüman algısına sahip olduğunu belirtmektedir: *“(Dini kimliğinizi her yerde açıkça belli etmek) biraz zor olabilir çünkü herkes Hristiyan olduğunuzu kabul etmeyebiliyor. Mesela Afrika'da Hristiyanlar Müslümanlarla kavga ediyor. (Bu yüzden) bazı yerlerde bunları paylaşmak pek uygun olmuyor... (Müslümanlarla ilgili) daha önce fikirlerim medya*

aracılığıyla oluşmuştu. İslami temelli saldırılar geliyordu ilk önce aklıma. (Onların yanında) Müslüman olmadığınızı dile getirmek kolay değil diye düşünüyordum. Ama zamanla insanları tanıdım ve gördüm ki bunlar (Müslümanlar) iyi insanlar (ve onların yanında) dinim hakkında konuşabiliyorum, aradaki farkları konuşabiliyoruz. Sonuçta hepimiz tek tanrıya inanıyoruz... (Zimbabve'deyken Müslüman toplumu hakkındaki fikrim) sadece medyadan duyduklarım (ile sınırlıydı). (Esasında) bu (terör) saldırılarının neden gerçekleştiğine anlam veremeyen Müslüman arkadaşlarım da vardı. "İslam, barış dinidir" diye anlatıyorlardı. Buraya geldikten sonra gördüm ki, Müslümanlar da teröre karşı mücadele ediyorlar. (Bir bakıma ülkemdekiler ile buradaki Müslümanlar) aynı sayılır, çok fark görmüyorum.

a3) K45 [Kadın-Afganistan-Müslüman] Hristiyanlar ile bir arada yaşamayı Türkiye'de tecrübe edebildiğini ve onların kendi dindaşlarından bile daha pozitif bir tutum ve davranış örüntüsüne sahip olabileceği kanısına vardığını ifade etmektedir: (Türkiye'de) benim bir Hristiyan arkadaşım var. Biliyor musunuz? O çok iyi yani her şeyden iyi. (ona karşı negatif) bir şey diyemem, bir Müslümandan daha iyi. Mesela Afganistan'da (sadece) Müslüman var; hep kavga ediyor, insan öldürüyor, hırsızlık yapıyor. Ama o (benim arkadaşım) daha iyi... (Doğrusunu söylemek gerekirse bir Hristiyanın bir Müslümandan daha iyi olabileceğini) Türkiye'ye gelince öğrendim, (öncesinde) tabiki bilmiyordum... (Bu tecrübemi ailemle de paylaştım ve onlara dedim ki Hristiyanlar) kötü insanlar değilmiş... (Bunu Türkiye'ye gelmeden anlayamazdım çünkü) bizim Afganistan'ın %100'ü Müslüman olduğu için, orada kilise, Hristiyan da yok.

K20 [Kadın-Rusya-Müslüman] ise ülkesinde Müslüman olarak azınlıkta oldukları için Müslümanlarla iç içe yaşama tecrübesine tam olarak Türkiye'de kavuştuğuna ve neticesinde bir hayal kırıklığı yaşadığına şu sözlerle temas etmektedir: "(Benim Hristiyanlara karşı düşüncelerimde bir) değişme yok aynı şekilde. (Onlarla ilgili düşüncelerim zaten) daha iyiydi. (Çünkü) Hristiyanların için de büyüdüm, akrabalarım Hristiyan, kiliseye nenemle çocukken gitmiştim. Hristiyanlığı çok iyi biliyorum. (Ama) mesela şimdi ilahiyatta okuyan (öğrencilerin) Hristiyanlığa (karşı bir) önyargısı var ben onları kırmaya çalışıyorum. evet tabii ki inanç (Hristiyanlık) doğru değil ama önyargılı da olmamalı... (Ben ülkemde Müslümanlarla daha iyi bir iletişime sahip olduğum için, buraya) ilk başta geldiğimde şey oluyor orada yabancılar çok ya herkese güvenemiyorsun, burada herkes Müslüman, çok güveniyorum burada, aile gibi

hissediyorum ama şimdi şey yaptı (bu pozitif düşüncem) azaldı... (Ülkemdeyken) benim için herkes aynıydı, (ta ki) ne zaman lisede araştırdım “bir Müslüman, yüz Hristiyan’dan daha değerliydi” (sözünü öğrendim), (oradayken sürekli) Müslümanları savunmaya çalıştım. (Ama) buraya (bir) geldim (ki) Müslümanlar çok farklı insanlar. (Artık şu anda herkesi karakterine göre değerlendiriyorum, dinine göre değil). İyi ki Türkiye’de (yaşamaya) başladım. Bunu burada yaşamayı, bizim Kafkasya’da şey yapacaktım hep özenecektim burada yaşamayı, Müslümanların içinde böyle. Benim için bir hayal olacaktı (orada azınlık olduğumuz için). (Her ne kadar da) biraz hayal kırıklığına uğradım ama iyi ki yaşadım.”

Türkiye tecrübesi boyunca bir Müslüman ile evlenen K37 [Kadın-Filipinler-Hristiyan], ülkesinde Müslüman nüfusun bulunduğu ama coğrafi koşullardan ötürü aralarında hiçbir iletişimi olmadığına; bununla birlikte Türkiye tecrübesi sayesinde Müslümanlarla etkileşime geçmeye ve onlar hakkında pozitif -kimi zaman kendi dindaşlarından bile daha fazla- bir algıya sahip olduğunu şöyle ifade etmektedir: “Diğer dinlere karşı daha nötr oldum buraya geldikten sonra. Önceleri sadece Katolikler vardı (çevremde), şimdi Müslümanlarla, Budistlerle iç içeyim. Daha sekülerleştim artık. (Aileme de) bahsettim bundan. Babama anlattım. Başlarda kızdı ama sonra hak verdi... İslam’la ilgili çok bilgi sahibi olmayan birisinin aklına ilk gelen “terör” olacaktır. Ama buraya geldikten sonra gördüm ki İslam aslında çok güzel bir din. Burada tanıştığım Müslümanların çoğunun Hristiyanlardan daha iyi olduğunu gördüm. Bununla ilgili babamla da konuştum hatta. Babam Müslümanların kötü olduğunu düşünüyor. (O da) sosyal medya yüzünden (öyle düşünüyor çünkü) her yerde Müslümanlar terörist olarak gösteriliyor. (Bizim ülkede Müslüman var ama) onlardan çok uzakta yaşıyoruz. Benim yaşadığım yerde Müslüman yok, (bu yüzden hiçbir iletişimimiz) yok. Filipinler, adalardan oluşuyor, 7000’den fazla ada var. İletişim yok yani arada. (Ama burada iletişime geçtikten sonra gördüm ki Müslümanlar arasında) çok iyi insanlar var. Ayrıca eşim de Müslüman. Artık daha fazla Müslümanla ilişkilerim var. (Tabi ailem) Müslümanlardan pek hoşlanmazlar. Ama artık onlar da daha alışıyor bu fikre. Özellikle onlara İslam’ın ne kadar güzel olduğundan, Müslümanların nasıl iyi olduğundan bahsediyorum. Sanırım fikirleri de değişiyor. (Hele ki Müslüman birisiyle evli olmayı) Filipinler’de yaşarken, buna hiç ihtimal vermezdim. Ama eşimle tanıştıktan sonra hayatımız değişti. Müslüman bir ülkede yaşıyoruz. Bu din ile ilgili fikirlerim (pozitif anlamda) değişti.”

b) 19 katılımcı ise b1) geldiği ülkedeki dini çoğulcu yapıdan dolayı zaten farklı dine mensup olanlarla bir arada yaşamayı tecrübe ettiğini ve onlarla ilgili düşüncelerinde bir değişme olmadığını, b2) sahip olduğu nötr algıyı devam ettirmekle birlikte onlar hakkında daha fazla bilgi edindiğinden ve onlarla ilişki kurduğundan, b3) kendisinin seküler bir yapıya sahip olduğundan ötürü dini arka planın insani ilişkilerini şekillendirmediğinden söz etmektedirler.

b1) K40 [Kadın-Tanzanya-Hristiyan], yakın akrabaları dâhil ülkesinde ve çevresinde çok sayıda Müslüman olduğunu, bu yüzden onları tanıdığını ve onlar hakkında pozitif bir algıya sahip olduğunu; bundan dolayı Türkiye tecrübesinin bu algıyı değiştirmedini belirtmektedir: *“Benim ülkemde karmayız. (Bu yüzden) Hristiyan ya da Müslüman (bir) ülke diyemeyiz Tanzanya için. Oranı (tam olarak) bilinmiyor, çünkü hükümet bunu saymaya yeltenmiyor. Muhtemelen 60-40 ya da 50-50 gibi bir şey olmalı. (Bu kadar yakın oranda yani onlarla yaşamaya) alıştım. Mesela İstanbul’daki kuzenim Müslüman. İki kuzenim de Müslüman. (Aynı ailedeniz ama dinlerimiz farklı) işte bu kadar karmayız. (Ailede başka Müslümanlar da) var (ama) annem-babam Hristiyan. Babamın da annemin de kardeşleri Hristiyan. Ama uzak akrabalar karma. Hristiyan bir çevrede büyüdüğümünden olsa gerek, o tarafa daha yakın hissediyorum (ama benim Müslümanlarla da aram çok iyi).”*

b2) K24 [Kadın-Filistin-Müslüman] Türkiye’de Hristiyanlarla ilgili daha fazla okuma yapma ve onlarla arkadaşlık kurma fırsatı yakaladığını, böylece onlar hakkında zaten var olan müspet algısını aynen devam ettirdiğini şu sözlerle ifade etmektedir: *“(Diğer din mensuplarıyla aram) iyi, yani benim için sıkıntı yok. Bak mesela Hristiyanlık (ile ilgili) okuyorum çünkü Hristiyan bize çok yakın. Hem de zaten en son Hristiyanlık (dini nazil oldu) Allah’tan yani. Tabii ki değiştirdiler ama okuyorum. Ama benim için sıkıntı yok. Hristiyan arkadaşlarım var TÖMER’den konuşuyordum bilmem ne. Benim için sıkıntı yok. Mesela ben Müslümanım, o kadar iyi (ahlakla) yaşarsam (ve) onlarla konuşsam belki (daha) sonra Müslüman olurlar... Hristiyanlara karşı böyle sahip olduğum bu düşünceyi, babam öyle öğretti, (Türkiye’de yaşadığım için öğrenmedim).”*

b3) K38 [Erkek-Kamerun-Hristiyan] ülkesinde çok dinli bir doku olmasına ilaveten, kendisinin seküler bir din anlayışına sahip olması nedeniyle, Müslümanlar hakkında dinden ötürü negatif bir algıya hiçbir zaman sahip olmadığını; Türkiye tecrübesinin ona, algı değişiminden ziyade Müslümanlar hakkında bilgilenme ve onlara temas etme gibi

fırsatı sunduğunu ifade etmektedir: “*Muhafazakâr birisi değilim. Ben devlet okuluna gittim. Benim ailem (de) her dini, her inancı kabul eder. (Kamerun’da zaten genel olarak) böyle, çünkü bizde çok fazla Hristiyan ve Müslüman var, bir arada yaşıyoruz. %70 Hristiyan, %30 Müslüman var. Kabileler (de) var ama kabile dinleri yok. Temel olarak Hristiyanlık ve İslam var... Şahsen ben açık görüşlüyümdür. Benim İslam algım (buraya gelince) değişmedi. Artık daha fazla şey biliyorum İslam’la ilgili. Müslümanlarla daha fazla temasta bulunduğumdan daha çok biliyorum artık. Ama genel olarak İslam algım aynı, değişmedi. Kamerun’da İslam inancıyla ilgili çok fikrim yoktu. Ama buraya geldikten sonra daha çok şey öğrendim... Kamerun’un kuzeyinde çok sayıda Müslüman var ama ben orada hiç yaşamadım. Ben güneyde, Hristiyanların çoğunlukta olduğu yerde yaşadım. İlk kez Müslümanlarla burada iletişim kurdum.*”

Tablo 37:

Katılımcıların Diğer Din Mensuplarına Bakış Açısındaki Değişim

Sahip olduğu algı sebebi	Değişim Yönü	Sebebi	Sayı
-Daha önceden kendi dini aidiyetinden farklı hiçbir din mensubuyla kültürel etkileşim kurmaması - Salt kendisinden farklı bir dini aidiyete sahip olması - Medyada, negatif bir imaj lanse edilmesi -Ülkesindeki diğer din mensupları ile ideolojik-fiziksel çatışmanın cereyan etmesi	Negatiften Pozitive Nötrden Pozitive	-Diğer din mensupları ile yakın kültürel etkileşim ağı kurma fırsatı bulması -Diğer din mensuplarının pozitif tutum ve davranışları	16
-Ülkesinde -tamamen veya çoğunlukla-kendi dini aidiyetine mensup kişilerin bulunması -Ülkesinde dini açıdan azınlık durumunda bulunup, diğer din mensupları ile ideolojik-fiziksel çatışma içerisinde olunması	Negatiften Pozitive Nötrden Pozitive (Diğer din mensuplarına karşı) Pozitiften Negatife (Kendi din mensuplarına karşı)	-Diğer din mensupları ile yakın kültürel etkileşim ağı kurma fırsatı bulması -Diğer din mensuplarının pozitif tutum ve davranışları Kendi din mensuplarının negatif tutum ve davranışları	
-Geldiği ülkedeki dini çoğulcu yapı sebebiyle zaten farklı dine mensup olanlarla bir arada yaşamayı tecrübe etmesi -Kendisinin seküler bir yapıya sahip olması nedeniyle, karşı tarafın dini arka planın ikili ilişkilerini ve onlara yaklaşım tarzını şekillendirmede etkisinin olmaması	Nötr	-Diğer din mensuplarının sergilediği tutum ve davranışlarının, katılımcıların algısını pozitif/negatif yönde değiştirecek düzeyde yoğun olmaması.	19
Toplam			35

3.6.2.2. İbadet İçin Elverişli Ülke

Araştırmamızda yer alan katılımcılara göre hangi ülkenin (Türkiye veya ülkesi) ibadet yapmak için daha elverişli olduğu şeklinde bir soru yönelttiğimizde, dini aidiyetlere göre aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

3.6.2.2.1. Müslüman/Sünni Katılımcılar

Örneklem grubunda yer alan 37 Müslüman/Sünni içerisinde 36'sından aldığımız cevaplara göre 19'u Türkiye'nin, 8'i kendi ülkesinin ibadet etmek için daha elverişli, 9'u ise her iki ülkenin bu konuda birbirine denk olduğunu belirtmişlerdir.

a) 19 katılımcı a1) ülkesinde dini-etnik kökeninden dolayı siyasi yönetim tarafından bir dışlayıcılık ile karşılaşması veya ülkesinde benimsenen laiklik anlayışı sebebiyle siyasi yönetimin din olgusuna karşı mesafeli yaklaştığını düşündüğünden ötürü, a2) ülkesinde Müslüman kimliğiyle azınlık durumunda bulunmasından dolayı, a3) Türkiye'de dini bilgi edinimine ve a4) dini mekâna erişimin daha kolay oluşu sebebiyle, a5) Türkiye'de sahip olduğu maddi imkânları nedeniyle, a6) ülkesinde gerek giyim-kuşam açısından gerek ibadet açısından dini emirlere uygun bir yaşam sürdüğü zaman, orada güçlü bir nüfuzla sahip olan radikal terör örgütü mensubuymuş gibi damgalanması hasebiyle Türkiye'de bir Müslüman olarak dini vecibelerini daha rahat bir şekilde yerine getirebildiklerini ifade etmektedirler.

a1) K14 [Erkek-Türkmenistan-Müslüman], ülkesinde ve diğer bulunduğu ülkelerdeki yönetimlerin takip ettiği din aleyhtarı politikalar ve Türkiye'nin sunduğu dini serbestlik sebebiyle, Türkiye'nin dini yaşama açısından en ideal ülke olduğunu belirtmektedir: *“(Bizim orada dini eğitim almaya) izin yok. (Said Nursi gibi din adamları) popüler de ama o da kötü (birisi) olarak (lanse ediliyor) ama sistem olarak (Said Nursi'yi) FETÖ ile karıştırıyorlar maalesef. (Biz yine de okuyoruz ama) devlet (aracılığıyla) değil, bireysel... (Buna bile) izin vermiyor işte devlet, kapatmaya çalışıyor. (Biz de) gizli gizli (okuyoruz). (Okuduğumuz da) din yani yoksa siyaset (açısından) başa çıkayım (yöneteyim) derdi yok. Risale'nin hiçbir yerinde başa çıkayım yok. Üstat ne diyor tam tersine “euzu billahi mine'ş-şeytani ve's-siyaset.” Siyasete o kadar uzak durmaya çalışıyor. Siyasetle hiçbir alakası yok ama onlar tam tersi “siz siyasetle uğraşıyorsunuz!” diyor. Hayır nerde var ki!... (Burada ise ibadetlerimi yapmada hiçbir zorluk yaşamıyorum). Dört dörtlük yapıyorum. Hatta Mısır'da görmediklerimi burada görüyorum. (Mesela) Mısır'da şu an*

camiler yarım saat öncesinden açılır yarım saat sonrasında kapatılır. Birde camide yatmak yasak, konuşmak, toplanmak (yasak)... Ürdün'de de öyle. Hatta Tunus bile. Sabah namazına 3 kere gittim sonra kendini istihbaratta bulursun, (Çünkü Tunus'ta) dine ciddi baskı var. Tunus'ta okuyan arkadaşlarım vardı onlar dedi yani sadece din özgür olarak gösteriliyor ama Türkmenistan gibi dışardan (özgür gözüküyor din) ama içeri girince farklı. Ürdün'de de öyle. (Şu anda) Mısır'da da öyle. (Kendi ülkem desen), ooo Türkmenistan orası (dini yasakların en üstü)... (Bütün bu saydığım ülkeler arasında dini açıdan en rahatı) şu an (Türkiye), hamdolsun. (İbadetlerimi) çok rahat (yapabiliyorum). Türkiye'de maddi manevi buldum istediğimi. "Arayan Mevla'sını bulur" diyor ya Türkiye'de... (Özgürlük açısından en rahatı) Türkiye tabii ki. (Burada hem dinimi yaşayabiliyorum istemesem yaşamam)."

a2) K3 [Erkek-İran-Müslüman], ülkesinde mezhep açısından azınlık durumunda olduğu için, hâkim dini-kültürel gelenek tarafından ibadet yapmada yaşadıkları zorluklara vurgu yapmaktadır: "(İbadetlerimi yerine getirmede burada hiçbir zorluk yaşamıyorum). Türkiye'ye geldim burada çok rahat yani. (İran'da bu kadar rahat değil) Sünni olduğum için. (İran'da ahlak polisi vs. baskı altında tutuyor bizi). MİT gibi bir şey var ya, İran'da da öyle bir şey var, takip ediyorlar yani. Zaten belli (Sünni olduğum ibadetlerden) yani... İran'da o MİT gibi örgüt, o kadar güçlü ki -nasıl diyebilirim- karşıdan insan, herkese şüphe edebilir. Bu yüzden yani her şeyi yapıyorsun (ama) korkuyorsun. Bir de dini etkinliklere çok katılıyorsan, hemen seni uyarıyorlar. (Bununla birlikte) Şiilere çok esnek... (Bizim yaptığımız ibadetlerde aslında) oruç, namaz (karışmıyorlar). Böyle şeylerle işleri yok. Onların (derdi) biraz -mesela nasıl diyeyim- Mut'a mesela, Hz. Ömer mesela, Hz. Aişe mesela. (İlk saydığım dışındakilere karşı) sevgileri yok. Mesela sen bu şeyleri başka Sünnilere anlatmak istiyorsan, (Şiilerin hoşuna gitmez) ... (Mesela) Mut'a nikâhı, onların dininde var. Sen diyorsun bu haram böyle bir şey yok. (Hele bunu bir) söylersen... (bileklerini işaret ediyor), (Kelepçe) takmıyorlar ama olabilir yani, uyarıyorlar yani. (Gülüyor)... Benim İran'da yaşadığım durumu, Şiiler burada yaşıyorlar. Onlar burada yaşıyorlar. Onlar burada azınlık oluyorlar."

a4) K45 [Kadın-Afganistan-Müslüman], Müslüman bir bayan olarak camiye erişimin Türkiye'de daha kolay olması sebebiyle, ülkemizin ibadet için daha elverişli olduğunu belirtmektedir: "(İbadetlerimi) Türkiye'de çok rahat yapabiliyorum hatta camiye de

kızlar gidebiliyorlar ama Afganistan'da öyle değil ki. Afganistan'da kızlar sadece evde ibadet edebilirler, başka yere gidemezler.”

a5) K54 [Erkek-Kamerun-Müslüman], ülkesinde gıdaya erişimin zor olmasından ötürü, nafile oruç ibadetini istediği gibi yapamadığını, ama burada kaynaklara ulaşımın daha mümkün olmasından dolayı bir zorluk yaşamadığını ifade etmektedir: *“(Burada istediğim ibadetleri) yapıyorum. Namaz kılıyorum, istediğim zaman oruç tutuyorum, genelde perşembe günleri. (İbadet yapmak için) aslında burada daha müsait oluyorum. (Çünkü) Kamerun'da özel günlerde oruç tutamıyordum. Ama burada tutuyorum. Kamerun'da fakir bir ailede yaşadığım için yemek sıkıntısı vardı ama burada yemeğim var. Sabah-akşam yemeklerim var... (Yani) din, burada daha rahat. Daha kolayca yaşıyorum.”*

a6) K25 [Kadın-İrak-Müslüman], ülkesinde ibadetlerini yerine getirmeye çalıştığında, kendisine radikal İslamcı yaftası vurulduğunu belirtmektedir: *“Müslüman olarak burada daha rahat oluyorum. (Çünkü burada) mesela her yerde namaz kılabilirim, din hakkında daha rahat konuşabilirim. (Orada) daha (zor) biliyorsun, bizde siyaset (gündemi) sıkıntılı olduğu için biraz. Müslüman (birisi olarak orada) şöyle her zaman namaz kılıyorum, oruç tutuyorum falan mesela siyah giyiyorum şey diyorlar “DAEŞ'ten” falan öyle diyorlar.”*

b) 8 katılımcı b1) ülkesindeki muhafazakâr dokunun dini vecibeleri yerine getirmeyi desteklediğinden, b2) ülkesindeki yerel halkın dini pratiklere katılımının daha yüksek oluşundan ve b3) Türkiye'nin dini-kültürel yaşam tarzının sekülerleştirici yönü nedeniyle bir Müslüman/Sünni olarak ülkesinde daha rahat ibadet edildiğini düşünmektedirler.

b1) K6 [Kadın-Endonezya-Müslüman], ülkesinde dini pratiklerini yerine getirirken herhangi bir toplumsal baskı ile karşılaşmadığından söz etmektedir: *(İbadet etme konusunda) Endonezya (daha kolay). Daha rahat mesela. Bizde mesela otobüsteyken Kur'an okuyabiliriz. İnsanlar tuhaf bakmaz ama burada bir kere yaptım ama değişik baktılar. (Bunun üzerine ben de elimdeki Kur'an'ı kaldırdım) ... (Buna ek olarak) Türkiye'de mesela gece olunca camiler kapatılıyor (ama) bizde hep açık (Ülkemdeyken gece camiye çok) gittim. (Oruç da) orada daha kolay. (Çünkü) vakit daha kısa orada.”*

b2) K34 [Erkek-Gana-Müslüman], ülkesindeki yerel Müslüman halkın camiye katılım oranının yüksek oluşu sebebiyle namaz ibadetini yerine getirirken hissettiği manevi atmosferi buradaki camilerde bulamadığından şikâyet etmektedir: *“Gana (ibadet için)*

daha kolay. Dediğim gibi ben cemaatle namaz kılmayı çok severim. Bizim oralarda da 5 vakit hep cami dolu oluyor. 5 vakit cami doluyor. (Burada da) yaa birkaç cemaat var da ama çok bile. Kampüs Camii var mesela kalkalım Kampüs Camii gidelim boş. Çok güzel bir camimiz var amma bomboş... (Gana'da bu açıdan daha) iyi gerçekten. Yani hiç olmasa ortamdakiler (oraya giden cemaat sana o manevi havayı) hissettiriyorlar.”

b3) K35 [Erkek-Çad-Müslüman], Türkiye'nin ülkesine göre daha seküler bir yaşam sunmasının dini yozlaşmanın kapılarını araladığından ötürü bir dindar olarak Türkiye'de zorlandığından söz etmektedir: *“Dini açıdan ikisi de yaşanılabilir. Burada sürekli testtesin yani sınavdasın ama orda ise birazcık daha rahatsın... Burası (Müslüman bir) insan açısından da baya zor. Buraya geldiğimde bambaşka bir duruma geldim. Sigara içenlerle fazlasıyla irtibattayım. Eee orada bizim Müslüman kızlar açık değil hiç kimseyi açık göremezsın. Burada fazlasıyla hep açık. Mesela benim küçük kız kardeşlerim var onların gece yatarken giyebilecekleri elbiseleri burada dışarıda giyiyorlar. Bu noktaya geldiğim zaman tamamen şoktayım... Ben kendimi nasıl tutabiliyorum (dini açıdan muhafaza edebiliyorum), yalnız oruç tutarak...”*

c) Geriye kalan 9 katılımcı ise her iki ülkenin Müslüman/Sünni bireye ibadet etme hususunda elverişli koşullar sunduğunu belirtmektedirler. K31 [Erkek-Somali-Müslüman]: *(Burada ibadetlerimi) yapıyorum. Şu anda Türkiye'de çok cami var, her yerde olmazsa (bile, onun yerine) mescit var, (o da) olmazsa evde (namazınızı) kılabilirsiniz işte. Bir sıkıntı görmedim ben, ibadet yapmak için. Sadece cami değil, evde de yapabilirsiniz, işinizde yapabilirsiniz, (artık her) nerede çalışıyorsanız... (Bu yönüyle Türkiye ile Somali arasında ibadet yapma açısından) bence bir fark yok.”*

3.6.2.2.2. Müslüman/Şii Katılımcılar

Bu hususta sorumuzu cevaplayan Şii katılımcılar a) ülkesindeki Sünni-Şii çatışmalarından dolayı daha sınırlı sayıda camiye (sadece Şii camisinde ibadet yapabilmektedirler) erişim imkânı bulması nedeniyle Türkiye'nin ibadet için daha elverişli olduğunu belirtmektedirler.

a) K52 [Kadın-İrak-Müslüman], ülkesindeki Sünni-Şii çatışması sebebiyle, birbirlerinin camilerinde namaz kılmadıklarını ama burada böyle problem yaşamadıklarını belirtmiştir: *“Şimdi Irak'ta mesela bir Sünnilere (ait bir) camiye gitsek galiba zor oluyor, belki namaz kılamayacağız (orada). Bilemiyorum onu. (Ama) burada (rahatlıkla)*

kılıyorum yani. (Ülkemizde Şiiiler, Sünnilere ait camide namaz) kılmıyorlar. (Bununla birlikte) mesela buraya gelen akrabalarımız, mesela babam (buradaki camilerde namaz) kılıyor yani. Gidip kılıyor namazını. Buraya gelen akrabalarımız, mesela namaz kılmak istiyorlar dışarıda, (onlara) diyoruz ki: “Gidebilirsiniz camilere”. (Onlar da) “Hayır” diyor. Belki şey olabilir, istemiyorlar veya korkuyorlar. Belki bir sıkıntı falan (çıkar diye) ... (Çünkü bizim orada Sünni-Şii çatışması var). Bizde Iraklılar, oradakiler yani işte bizde tahriyat oldu biliyor musunuz? Ondan işte, o sıkıntılar başladı Irak'ta. Birbirini öldürmeye başladılar Sünnilerle Caferiler. Ondan yani.”

b) Kendilerini seküler olarak tanımlayan Şii katılımcılar ise, ibadet etme konusunda talepleri olmadıklarından ötürü, her iki ülke dini dinamiklerinin kendilerine eşit mesafede bulunduğunu belirtmektedir.

Örneğin K39 [Erkek-İran-Müslüman], dini pratiklerini yerine getirmediğini ve bundan dolayı sorun yaşamadığını; bununla birlikte ibadet yapma şekillerindeki farklılıklar nedeniyle küçük problemler yaşanabildiğini belirtmektedir: “*Ben dindar olmadığım için, ya ben çok sorun yaşamıyorum ama dindarlar (belki sorun yaşar). Ben çok dindar birisi değilim onun için sorun yaşamıyorum ama mesela bir kere arkadaşlarla kıldık, ben kendim yani sizde böyle kılıyorsunuz ya ona göre bizde kılıyoruz yani bir sorun olmadı yani yok bir sorun olmadı, olmasını da düşünmüyorum. Yani bu (tür farklılıklar çok mühim bir) şey değil. (İbadet olarak yani Cuma namazından söz edeceksek) ben bazen gidiyorum, çok da gitmiyorum ama ara sıra gidiyorum. (Ama şunu söyleyeyim Sünni ile Şii namazı arasında) farklılıklar var. Ben bir kere gittim bizim namaz bittikten sonra yani başı yani çok hızlı bir şekilde böyle yaparlar ama burada öyle olmadı. Ben de şaşırırım yani. Bir tane böyle yapıyorlar (sağa çeviriyorlar), bir tane böyle yapıyorlar (sola çeviriyorlar). Sonra ben namaz kaldıktan sonra bizim başımız aşağı olur çok böyle (sağ-sol) yapmayız böyle. Sonra baktım ki bir kişi bana bakıyor, böyle (garip garip) bakıyor dedim neden bakıyor bu bana. Ya sonra baktım bu tarafa bu tarafa baktım biri bana bakıyor sonra bu tarafa baktım yani şaşırırım görmemiştim önce. Sonra gördüm ki evet burada Sünniler iki tane öyle yapıyor bir tane sol bir tane sağ. Biz (de ise) çok hızlı şekilde böyle yani böyle eller böyle bacakların üzerine geliyor böyle yaparız biz. Çok yavaştan yani böyle (elleri dizimize vuruyoruz).”*

3.6.2.2.3. Hristiyan/Budist Katılımcılar

Araştırmamızda yer alan Hristiyan/Budist katılımcıların a) 5'i a1) ülkesinde dini mekanlara erişimin daha fazla oluşu, a2) ülkesinin dini gün ve bayramların kutlanmasına yönelik daha çok imkân sunması, a3) Türkiye'de dini aidiyetini açıkça belirtmesinin pek kolay olmayışı gibi sebeplerden ötürü ülkesinin ibadet için daha elverişli olduğunu düşünmektedirler. b) 7'si ise b1) buldukları mahalde kilisenin mevcut oluşundan, b2) seküler bir din anlayışına sahip olduklarından dolayı iki ülkenin de ibadet etme hususunda kendilerine eşit imkânlar sunduğunu belirtmektedir.

Esasında iki ülkenin de ibadete imkân sağlama hususunda eşit olduğunu belirtenler de ilk kategoridekiler gibi ülkelerinin bir Hristiyan için daha elverişli ibadet koşulları sunduğunu düşünmektedirler. Kendileri Adapazarı'ndaki kiliseye devam etmeleri veya seküler olmaları nedeniyle Türkiye'de bir Hristiyan veya Budist'in karşılaşabileceği zorluklarla yüzleşmediğini belirtmektedirler.

a1) K33 [Erkek-Zimbabve-Hristiyan], Türkiye'deki hâkim İslam geleneğinin Hristiyan ve diğer dinlere mensup öğrencilere dini anlamda kısıtlı imkânlar sunduğunu, bununla birlikte -ülkesindeki gibi- yeteri sayıda kilise açma ve orada vaaz etme imkânının kendilerine sunulması gerektiğini belirtmektedir. *“(Burada) diğer dinlere de izin verilmesi gerekiyor. Burada başka bir dine yer yok. Müslümanlar için mescitler var, istediğiniz zaman gidip ibadet edebiliyorsunuz. Bizim için bu mümkün değil. Üniversitelerde her din için (dini) mekanlar olması gerekiyor. Sadece mescit ya da kilise değil, Hindular için de ibadethane gerek. Burada sadece Müslümanlara yer var. Bence bu dengeyi sağlamak önemli. Buraya gelen uluslararası öğrenciler için bunu sağlamak gerek... (Gel gelelim) burada çoğunluk Müslüman (ve) burada en zor şey ibadethane bulmak. (Buradaki bize sunulan dini imkânlarla göz attığımızda), kiliseye gidebiliriz. Sadece kiliseye gider, ibadet eder geri döneriz. Bunun dışında pek bir şey yok. (Yani bir Hristiyan olarak) burada ibadet etmek kolay değil (ama) orada çoğunluk Hristiyan olduğu için inanmayanlar için vaazlar olur. Bunu orada özgürce yapabilirsiniz. Kendi dininizi anlatabilir, paylaşabilirsiniz. (Orada çok yaygın bir şey bu ama Türkiye'de bunu) yapabileceğimizi sanmıyorum. Bununla ilgili bir kanun var mı bilmiyorum ama (yapmaya kalkışsak) pek hoş karşılanmaz diye düşünüyorum.”*

a2) K37 [Kadın-Filipinler-Hristiyan], Noel, Paskalya gibi Hristiyan dini gün ve bayramların Türkiye’de tatil olmaması ve derslere devam etme zorunluluğunun olmasından dolayı, bu bayramları ülkesindeki gibi kutlama imkânına sahip olmadığından yakınmaktadır: *“(Burada Hristiyan olarak) ibadet etmek zor, çünkü Hristiyanlıkta pazar günleri kiliseye gitmemiz gerekiyor. Ama yaşadığım yere çok uzak, sadece Taksim’de var. En yakın olan orada, daha yakın Katolik kilisesi yok. Noel var mesela. Benim ülkemde iki haftalık Noel tatili oluyor. Ama Türkiye’de dersler devam ediyor, işe gidiliyor. Bazen yakınlarımla bir araya gelmek istiyorum ama okul olduğundan yapamıyorum. Noel’de on iki gün boyunca her gün edilecek dualarımız var, ama bunu yapamıyorum. Bunun dışında bir ayda yapılacak ibadetler var, ama gidemiyorum. Çarşamba’ya denk geliyor mesela, okulum oluyor, Sakarya’da oluyorum. Gidemiyorum. (Noel dışında kutlayamadığım ayrıca) paskalya var. (Yapamıyorum ama kutlamayı) istiyorum tabii.”*

a3) K33 [Erkek-Zimbabve-Hristiyan], yakın ilişkisi bulunduğu kişiler dışında dini kimliğini açıkça belirtmede temkinli olmak zorunda olduğunu belirtmektedir: *“Kendi ülkemde olduğum kadar özgür değilim, Hristiyan olduğumu ifade etme konusunda. Sadece yakınlarımla açık konuşuyorum.”*

b1) Adapazarı’ndaki RCCG kilisesi, Hristiyan öğrenciler için ibadet edebilecekleri, dua edecekleri, İncil okuyacakları, Hristiyan inananlar ile buluşacakları, sosyal ve yardımlaşma ağları örebilecekleri yegâne merkez olarak önemli bir fonksiyon icra etmektedir. Başka bir ifadeyle, çalışmamızda yer alan ve bu kiliseye devam eden katılımcıların büyük bir çoğunluğu için bu kilise, çoğunluğu Müslüman olan bir ülkede bulunan Hristiyanların yaşayacakları sorunları minimize etmede başat bir rol oynamaktadır.

K40 [Kadın-Tanzanya-Hristiyan], buradaki kilise aracılığıyla dini pratiklerini kendi ülkesindeymiş gibi rahatlıkla yerine getirebildiğinden söz etmektedir: *“(Türkiye’de her ibadeti yapabiliyorum). İstedğim yerde ibadet edebilirim, İncil okuyabilirim nerede, ne zaman istersem... Bence bir Hristiyan’ın yabancı ülkede yapabileceği en iyi şey, başka Hristiyanlarla buluşmak. Her Pazar kiliseye giderek büyüdük, İncil okuma özgürlüğümüz vardı ama böyle bir ülkeye gelip de Hristiyan birisiyle karşılaşmamak çok zor olurdu. Sana cesaret verecek, bir şeyler öğretecek birilerine ihtiyaç duyuyorsun. (Bu kilise de beni evimde hissettiriyor). Hatta bazen kiliseden çıkıp etrafıma bir bakıyorum, “ah*

Türkiye’deyim ben değil mi?” diyorum (kendi, kendime). Buradayken kendimi çok rahat ve evimde hissediyorum. (Bu kilisedekiler) Türkiye’deki en yakın arkadaşlarım oldular, burada bulduğumuz için... Biz burada İncil okuyoruz ve hayat hakkında konuşuyoruz.”

K49 [Erkek-Kenya-Hristiyan] dini aidiyetini gerçekleştirme ve yalnızlık problemi ile başa çıkmada kilisenin oynadığı fonksiyonlardan ötürü Türkiye ile ülkesinde bulunma arasında bir fark görmediğinden söz etmektedir: *“(Türkiye’de ibadetlerimi özgür bir şekilde yerine getirmede) hiç problem (yaşamıyorum). Yurtta mesela, dua etmem gerektiğinde hiç sorun yaşamadım. (Hatta İncil’le bile sokağa) çıktım. (Beni o şekilde) yurtta görenler oldu. İncil okuyorsam kimse gelip (niye bunu taşıyorsun diye) sormuyor, (elimdeki İncil olduğunu bile bile). (Bu yüzden) orada yapıp da burada yapamadığım bir şey olduğunu sanmıyorum... (Evvvela bu kilisede olduğum için şanslıyım). Burada ibadet etmek çok daha kolay, çünkü burada yardımcı olacak, yönlendirecek insanlar var. Bu bir şans. (Kilise olmasaydı buraya uyum sağlamam da) mutlaka daha zor olurdu tabii. Uyum sağlamak daha zor olurdu. Etrafımda bu insanlar olmazdı. (Kilise ve buraya katılanlar sayesinde Türkiye’de kendimi) daha az yalnız hissediyorum.”*

b2) Seküler bir din anlayışına sahip olduğu için, ülkesi ile ülkemiz arasında dini açıdan bir farklılık hissetmediğini K26 [Erkek-Ukrayna-Hristiyan], şöyle izah etmektedir: *“(Burada kilise olup olmaması) problem değil. Benim için fark etmez. Benim için önceliği olan bir konu değil. Bana göre Sakarya’da dini programlar organize etmekten daha öncelikli şeyler var. (Ben zaten kendi ülkemde de kiliseye sadece) yılda bir kez (giderdim). Din bireyseldir bana göre.”*

Hangi dini inanç ve mezhebe bağlı olursa olsun, kendilerini seküler olarak tanımlayıp dini inancını pratize etme talebinde bulunmayanlar için dini bireyin yaşam doyumunu ve uyumunu belirlemede dini unsurların etkisi olmadığı anlaşılmaktadır. Allaberdiyev; Mc Williams ve Gerber’in üniversite öğrencileri üzerine yaptıkları bir araştırmayı aktararak şunu belirtmektedir ki dini inancı zayıf olan kişiler, dindar olanlara göre daha büyük bir uyum sorunu yaşamaktadır (Akt. Allaberdiyev, 2007:14). Başka bir ülkeye göç eden muhafazakâr bireylerin, dini ihtiyaçlarının karşılanmaması durumunda, böyle bir talebi olmayan başka bir göçmene oranla daha fazla uyum problemi yaşayacağını söyleyebiliriz.

Tablo 38:
Katılımcılara Göre İbadet İçin Elverişli Ülke

Din/Mezhep	Ülke	Sebebi	Sayı	Toplam
Müslüman/Sünni	Türkiye	-Ülkesinde dini-etnik kökeninden dolayı siyasal yönetim tarafından bir dışlayıcılık ile karşılaşması veya ülkesinde uygulanan laiklik sebebiyle siyasal yönetimin din olgusuna karşı mesafeli yaklaşması, -Ülkesinde, Müslüman kimliğiyle azınlık durumunda bulunması, -Türkiye’de dini bilgi edinimine ve dini mekâna erişimin, ülkesine göre daha kolay oluşu, -Türkiye’nin kendisine sunduğu maddi imkânlar nedeniyle bir Müslüman olarak dini vecibelerini daha rahat bir şekilde pratize edebilmesi, -Ülkesinde gerek giyim-kuşam açısından gerek ibadet açısından dini emirlere uygun bir yaşam sürdüğü zaman, orada güçlü bir nüfuza sahip olan radikal terör örgütü mensubuymuş gibi damgalanması	19	36
	Ülkesi	-Ülkesindeki muhafazakâr dokunun, dini vecibeleri yerine getirmeyi desteklemesi, -Ülkesindeki yerel halkın, dini pratiklere katılımının daha yüksek oluşu, -Türkiye’nin dini-kültürel yaşam tarzının sekülerleştirici yönünden ötürü bir Müslüman/Sünni olarak ülkesinde daha rahat ibadet edilmesi	8	
	Eşit	Her iki ülkenin Müslüman/Sünni bireye ibadet etme hususunda imkân sunması	9	
Müslüman/Şii	Türkiye	Ülkesindeki Sünni-Şii çatışmalarından dolayı daha sınırlı sayıda camiye (sadece Şii camisinde) erişim imkânı bulması	1	3
	Eşit	Kendilerini seküler olarak tanımlayıp, ibadet etme konusunda talebi olmaması nedeniyle, her iki ülkedeki dini dinamiklere eşit mesafede bulunması	2	
Hristiyan/Budist	Ülkesi	-Ülkesinde dini mekanlara erişimin daha fazla oluşu, -Ülkesinde, dini gün ve bayramların kutlanmasına yönelik daha çok imkâna sahip oluşu, -Türkiye’de dini aidiyetini açıkça belirtmesinin pek kolay olmayışı	5	12
	Eşit	Buldukları mahalde kilisenin mevcut oluşu, dini-kültürel ihtiyaçlarının tatmini için -ülkelerindeki dini yaşamın sunduklarını ikame edecek düzeyde- yeterli imkân sunması	3	
		Kendilerini seküler olarak tanımlayıp, ibadet etme konusunda talebi olmaması nedeniyle, her iki ülkedeki dini dinamiklere eşit mesafede bulunması	4	
Toplam				51

3.6.2.3. Seküler Yaşamın Hâkim Olduğu Ülke

Çalışmamızda ayrıca katılımcıların bakış açısıyla dini pratiklerini özgürce yerine getirme, dini baskıya maruz kalmama ve giyim-kuşam, kadın-erkek ilişkisi, alkol tüketimi gibi

hususlarda hangi ülkede (Türkiye veya geldiği ülke) daha seküler bir yaşamın hâkim olduğunu veya toplumsal-siyasal olarak bu imkânı sunduğunu tespit etmeye çalıştık.

3.6.2.3.1. Müslüman Katılımcılar

41 Müslüman katılımcılardan a) 30'u Türkiye'de, b) 11'i ülkesinde daha seküler bir yaşamın hâkim olduğunu ve kendilerine seküler bir yaşam imkânı sunulduğunu düşünmektedirler.

a1) K6 [Kadın-Endonezya-Müslüman], ülkesinde dini esaslara uygun bir yaşam tarzının daha çok hâkim olduğundan söz etmektedir: *“Türkiye (bence daha seküler). Endonezya'da başörtüsü (takanların sayısı daha fazla), sonra kadın-erkek ilişkileri (daha mesafeli), (namazı kılanların sayısı Endonezya'da daha fazla) ... (Bizde) camiler daha kalabalık. Burada sadece Cuma (namazında) kalabalık gözüküyor ama bizde her vakit dolu”*

a2) K35 [Erkek-Çad-Müslüman] ülkesindeki Müslümanların dini pratiklerini yerine getirmede daha hassas olduklarını belirtmektedir: *“Bizim orada bir Müslüman dediğin zaman namazını maşallah kılan, orucunu tutan (insanları görmüş olursun). (Bu şekilde öyle insanlar olabiliyor, aynı şekilde olmayanlar da olabiliyor ama olmayanlar çok az oluyor. (Bizim orada ibadetlerini yapmayan Müslüman) çok çok nadir oluyor. Ama burada çok açık ve net (görülüyor ki yapmayan insan sayısı fazla) ... Mesela (biz) oruç zamanında -Ramazan ayında- Kur'an-ı Kerim'i biz bitiriyoruz, hatmediyoruz ve son 10 günde ise tekrardan hatim yapıyoruz. Ama burada bazı mescitlerde bu oluyor, bazılarında olmuyor.”*

a3) K36 [Erkek-Fildişi Sahilleri-Müslüman] Türkiye'deki yaşam tarzının -ülkesine göre- giyim-kuşam hususunda daha serbest bir alan sunduğunun; ülkesinde ise gerek mahalle baskısı gerekse de idari yetkililer aracılığıyla bir kontrol mekanizması oluşturulduğunun altını çizmektedir: *Fildişi'nde herkes rahat ama bir şey var: sen (istediğini yapabilirsin ama) diğerlerini rahatsız etmeyecek kadar özgürlük vardır... (Giyim tarzın) çok açık da olmayacak. Açık giymek istiyorsan, açık giy ama diğerini rahatsız etme. (Eğer sen) baya açık giyinmiş (isen), (karşı taraf uyarı mahiyetinde) sana bir şey söyler, (hatta) seni döver bile. “Açık giy ama beni rahatsız etme (yani)”. (Bundan dolayı dövülen birisini görmedim) ama duydum. Annem anlatıyor. Kadınlar bile sana kızıyor. (Türkiye'de ise)*

kimse karışmıyor kimseye. (Bu açıdan burası daha) serbest (ve sana) bir şey demiyor. Polis var bizde, herkes bir şey diyebilir, akrabalar olmasa bile.

a4) K18 [Erkek-Afganistan-Müslüman] ülke yönetiminde dini hükümlerin esas alındığından söz etmektedir: “(Ülkemizde) resmî din İslam, (zaten ülkenin adı da) işte Afganistan İslam Cumhuriyeti... (Yönetimde) Kanuni Esasi var. Temel ana kural... O da şeri kaynaklardan dolayı.”

K39 [Erkek-İran-Müslüman] ise şer’i hükümlere göre yönetilmeleri nedeniyle, kapalı bir toplum yapısına sahip olduklarını ve bu yönüyle Türkiye’nin daha seküler olduğunu şöyle ifade etmektedir: “Türkiye (daha seküler). (İran ise diğer toplumlara) çok kapalı. Türkiye’de (ise en azından) yani demokrasi (var). Türkiye’de bir demokrasi seviyesi vardır. Hani yani mükemmel değil. Amerika’daki de mükemmel değil ama bizimki çok farklı, çok çok farklı. Bizim ki çok kapalı, çok çok kapalı. (Diğer gruplara, diğer kültürlerle) kapalı. Baskı da var. (Bu yönüyle Türkiye daha açık bu konuda). Çok açık, çok açık. Bizimle karşılaştırdığınızda bizimki çok kapalı... (Bu biraz da) İran yaşam tarzıyla alakalı. Hani şeriatla (yönetiliyoruz ya). Şeriatın otürü baskıya geldi ya. İnsanlar (da) gizli kapaklı bazı şeyleri yaşamaya başladı.”

K21 [Erkek-Nijerya-Müslüman], ülkesindeki siyasal gücün ülke yönetiminde dini esasları referans alması sebebiyle, farklı kültürleri kucaklayacak nitelikte olmadığını; Türkiye’nin daha liberal bir yaşam vaat ettiğini, Türkiye’de İslam’ın kamusal alanda görünürlüğünün azaldığına dikkat çekmektedir: “Türkiye daha seküler. Çünkü benim ülkemde siyasette de din temelli kurallar oluyor. Müslümanlar için orada rahat yaşamayacak yerler var. Hristiyanların da rahat yaşayamadığı yerler var. O yüzden benim ülkeme göre burası daha özgür. Eğer özgür olmak, rahatsızlık istiyorsanız Türkiye daha iyi bir yer. Ama tam tersi durumda Nijerya daha iyi sizin için. Bence (Türkiye’nin artık) Avrupa kültürünü daha az alması gerekiyor. (Baya) Avrupalılaştı. Eğer biraz daha İslam kültürünü alsalar (daha iyi olur). Mesela dışarıdan çevreye bakınca Müslüman için çok uygun olmadığını düşünebilirsin. Evet mesela şey... İslam’ı çok seviyorsunuz ama mesela yurttan görüyorum. Küçüklerde ibadet yok. Yok değil de çok az. (Nijerya’da) tabii daha fazla.”

b) Ülkesinde daha seküler bir yapının hâkim olduğunu düşünen Müslüman katılımcılar b1) ülkesinin birden çok dine yaşam hakkı sunduğuna ve b2) dinin kamusal alanda Türkiye’deki kadar görünür olmadığına, b3) ülkesindeki İslam anlayışının, içinde

yaşadıkları hâkim kültürünün din ve gelenekleri ile harmanlandığına ve böylece seküler bir hale dönüştüğüne temas etmektedirler.

b1) K2 [Erkek-Hindistan-Müslüman]: *“Hindistan daha seküler ve liberal bir ülke. Burada başka dinler yok, çok az.”*

K15 [Erkek-Tayland-Müslüman], Türk toplum yapısının diğer dinlere kapalı olduğunu; ülkesinin diğer dinlere karşı daha kucaklayıcı ama İslam’a ise kapalı olduğunu düşünmektedir: *“Diğer dinler (için) bence orada (yani ülkemde daha rahat bir dini yaşam) olabilir. Fark ettiğim kadarıyla, ne diyeyim, bazı Türkler başka dinleri aşağılıyor. Mesela Budizm deyince, aşağılayacaklar; her yerde değil ama. (Benim ülkemde de İslam’ın yaşaması çok kolay değil). Arakan olayı oldu ya duymuş musunuz? Taylandlılar göç ettiler işte göç meseleleri konuşuluyor Tayland’da. Budistler de falan işte kabul etmeyelim diye şey başlattılar. Orada da bir zorluk var.”*

b2) K51 [Erkek-Kosova-Müslüman] Türkiye’de toplumsal yaşamın her karesinde dinin büyük bir nüfuzuna sahip olduğunu ve meşrulaştırıcı bir araç olarak kullanıldığını belirtmektedir: *“Kosova (daha seküler) olabilir. Çünkü burada mesela bir iş yaparken - ister politika anlamında ister esnafla (günlük yaşantıda- her yerde din var). Bizde dini çok karıştırmazlar. Politikse politik. Burada her yere dini sokuyorlar. Benim açımdan yanlış yapıyorlar.”*

b3) Kimi katılımcılar, ülkesindeki İslam anlayışının Hristiyan gelenekler ile harmanlandığını ve dönüşüm yaşadığını belirtmektedir.

K17 [Kadın-Gürcistan-Müslüman]: *“Gürcistan tabi ki daha rahat, daha seküler. (Artık bizim oradaki yaşadığımız İslam ile buradaki İslam birbirinden farklı,) hiç benzemiyor. Mesela Gürcistan’daki Müslümanlar (olarak biz) içki içiyoruz, domuz eti yiyoruz ve artık Hristiyanlarla artık aynı kültür olduğu için Hristiyan’lar gibi davranıyoruz artık”.*

c) K43 [Kadın-Mısır-Müslüman] ülkesinde politik olarak şeri hükümlere riayet edildiğini, bununla birlikte toplumsal düzeyde, realitede, iki toplum birbirine yakın bir dini yaşam portresi çizdiğine temas etmektedir: *“Normal şartlarda olduğunda ikisi de aynı (düzeyde seküler). Bence Mısır ve Türkiye arasındaki tek fark; konu yasa olduğunda biz İslami kuralları takip ediyoruz. Bu yüzden içkileri falan marketlerde satamıyoruz. Tek fark bu. Ama insanların tavrı aynı. Anlatabiliyorum değil mi? Türkiye’nin %10’u içiyor, Mısır’ın*

da %10'u içiyor. Ama burada yasal, marketlerde var. Mısır'da başka yerlerden bulabiliyoruz. Marketlerden değil. İki lke de aynı ama kurallar farklı sadece.”

3.6.2.3.2. Hristiyan ve Budist Katılımcılar

13 Hristiyan ve Budist katılımcıdan a) 1'i Türkiye'nin, b) 10'u ülkesinin daha seküler, c) geriye kalan 2'si ise her iki ülkenin seklarite açısından birbirine yakın ülkeler olduğunu ve seküler yaşama olanak tanıdığını dşunmektedir.

a) K49 [Erkek-Kenya-Hristiyan], ülkesinde hem Müslüman hem Hristiyanların ibadetlerini getirme hususunda daha özverili olduğunu belirtmektedir: *“Bence Türkiye (daha seküler). Çünkü Kenya'da Hristiyanlar kiliseye, Müslümanlar camiye gider. Burada yle değil. Orası daha dindar.”*

b1) K41 [Kadın-Haiti-Hristiyan], ülkesinde dinin hayatın merkezinde olmadığını ve din ile gündelik yaşamın birbirinden ayrı iki olgu olduğunu ifade etmektedir: *“Haiti (daha seküler) diyebilirim. Çünkü biz dini yaşam tarzı haline getirmeyiz. Din dindir, hayatlarımız bundan ayrıdır.”*

b2) K37 [Kadın-Filipinler-Hristiyan], farklı kültür ve dinleri bünyesinde barındıracak bir yapıya sahip olduğundan dolayı ülkesinin daha seküler olduğundan söz etmektedir: *“(Sekülerlik açısından) kendi ülkemi seçerdim. Biz daha esneğiz. İnsanlar herkesi, her koşulda kabul ediyor. Türkiye'de bu bir sorun. Sizi olduğunuz gibi kabul etmek yerine kendi kültürlerini yaymaya çalışıyorlar.”*

c) K12 [Kadın-Gürcistan-Hristiyan] kendi yaşamından yola çıkarak, Müslüman bir sevgilisi olması hasebiyle, dini farklılıklara hangi ülkenin daha fazla kucak açtığını uzun zamandır sorguladığını ama her iki ülkenin birbirine benzer bir şekilde negatif ve pozitif yönlerinin olduğuna kanaat getirdiğini belirtmektedir: *“(Hangi ülkenin daha seküler olduğunu) düşünüyorum uzun zamandır. Sadece benim için değil işte sevgilim olduğu için. Onun da mesela Gürcistan'da yaşamasını istemeyeceğim. Çünkü sıkıntılar yaşayacak, gerek yok. Müslüman olmasından, yabancı olmasından ötürü. Burası da (bir Hristiyan olarak ben rahat edemem gibi) onu da düşünüyorum, ben Müslüman bir ülkede nasıl yaşarım. Yani yaşam farklı oluyor. (Bu açıdan hangi ülke daha seküler) bulamadım. Var mı sizde?... Yani Türkiye benim için de onun için de yabancı bir lke. Bilmiyorum. (Esasen) bilmiyorum. Muhafazakâr Türkiye'de de var yani Gürcistan'da da öyle, liberal açısından ikisi de aynı.”*

Tablo 39:
Katılımcılara Göre Hangi Ülkenin Daha Seküler Oluşu

Dini İnanç	Ülke	Hangi yönüyle	Sayı	Toplam
Müslüman	Türkiye	-Ülkesinde dini esaslara uygun bir yaşam tarzının daha çok hâkim oluşu -Ülkesinde Müslümanların dini pratiklerini yerine getirmede daha hassas oluşu -Ülkesinde mahalle baskısının dini hayatı düzenleme ve kontrol etme gücünün daha yoğun oluşu -Ülkesinde İslami esaslara göre (şeriat) bir yönetim tarzının benimsenmesi -Ülkesinin diğer din ve kültürlere karşı kapalı oluşu	30	41
	Ülkesi	-Türkiye’de dinin toplumsal yaşamın birçok alanına sirayet etmesi -Türkiye’de dinin daha çok pratize edilmesi -Ülkesinde tekkültürlü bir yapıdan ziyade, birçok kültürü ve dini inancı içerisinde barındıracak çokkültürlülüğün hâkim oluşu -Ülkesindeki Müslümanların, hâkim kültür içerisinde asimile olması neticesinde, Hristiyan gelenekleri ile harmanlanmış seküler bir İslam formunun ortaya çıkışı	11	
Hristiyan ve Budist	Türkiye	-Ülkesinde hem Müslüman hem Hristiyanların ibadetlerini yerine getirme hususunda daha özverili oluşu	1	13
	Ülkesi	-Ülkesinde gündelik hayatta dinin görünürlüğünün daha az oluşu -Ülkesinde tekkültürlü bir yapıdan ziyade, farklı kültür ve dini inançları içerisinde barındıran çokkültürlülüğün hâkim oluşu	10	
	Benzer	-İki ülkenin de dini farklılıklara benzer bir şekilde açık/kapalı oluşu	2	
Toplam				54

3.6.2.4 Katılımcıların Dini Yaşam Açısından Tercih Ettikleri Ülke

Araştırmamızda yer alan katılımcılara dini açıdan hangi ülkeyi daha yaşanılabilir olduğuna yönelik kendilerine sorduğumuz soruya verilen cevapları genel olarak değerlendirdiğimizde şu sonuçlara ulaşmaktayız.

a) Ülkesinde dinin kamusal alanda, Türkiye’ye nazaran, daha fazla görünür oluşundan ve dini emirleri yerine getirmesi hususunda toplumsal baskı ile karşılaşmasından ötürü, seküler yapısı itibarıyla Türkiye’de yaşamayı yeğlemektedir.

K18 [Erkek-Afganistan-Müslüman]: “(Benim tercih edeceğim ülke), gerçeği söylesem Türkiye. (Çünkü) benim görüşlerim genelde Afganistan’ın genel görüşlerinden farklı. Yani sadece ben değil bütün ailem öyle. Yetiştirme tarzı farklı yani çoğu ailelerde öyle ama toplumsal baskı olduğundan dolayı pek özgür olamıyorsun orada (ve o baskıyı burada çok hissetmiyorum).”

b) Ülkesinde dini aidiyet bakımından azınlık durumunda olan veya dini pratiklerini yerine getirme hususunda yasaklamalara maruz kalan katılımcılar (hepsi Müslüman), dini özgürlük sunması sebebiyle Türkiye'yi tercih etmektedir.

K9 [Erkek-Türkmenistan-Müslüman]: *“(Dini açıdan) burası daha rahat. Burası daha az baskı var. Öğrenme açısından yani... (bir Müslüman) burada daha rahat eder. Belli zaten her yerde cami var. Kur'an kursları imam hatipler burada daha yaygın.”*

c) Hristiyan dinine mensup veya Hristiyan kültürünü benimsemiş olup, dini çoğulculuk ve dini özgürlük vurgusunda bulunanlar, seküler yapısı itibarıyla ülkesini daha yaşanabilir olarak görmektedir.

K37 [Kadın-Filipinler-Hristiyan] *“(Dini anlamda yaşamak için) kendi ülkemi seçerdim. Biz daha esneğiz. İnsanlar herkesi, her koşulda kabul ediyor. Türkiye’de bu bir sorun. Sizi olduğunuz gibi kabul etmek yerine kendi kültürlerini yaymaya çalışıyorlar.”*

d) Kendilerini muhafazakâr olarak tanımlayan ve Türkiye'nin seküler yaşam formunu desteklediğini düşünen katılımcılar (hepsi Müslüman), muhafazakâr yapısı itibarıyla ülkesini tercih etmektedir.

K50 [Erkek-Kenya-Müslüman]: *“Bence Kenya (daha yaşanılabilir din açısından). Çünkü daha çok dinime bağlı olduğumu düşünüyorum orada. (Burada da dinimi yaşamayı) denedim, her türlü denedim, olmuyor. Nedense olmuyor. (Çevre beni etkiliyor).”*

e) İki ülkenin de farklı dini inanışlara aynı mesafede açık/kapalı olduğunu, kendisine eşit derecede dini özgürlük alanı sunduğunu düşünen katılımcılar (Hristiyan ve Müslüman), hangi ülkenin daha tercih edilebilir olduğu hususunda kararsız kaldıklarını belirtmişlerdir.

K47 [Erkek-Mısır-Müslüman]: *“Dini açıdan ikisi de (eşit)... Dini baskı burada da Mısır’da da yok. İkisi de rahat ama mesela ne diyebilirim. Diyelim ki Moğolistanlıyım. Ya da Almanyalıyım ama Mısır’dayım ve Mısır’da okuyorum. O zaman Mısır kültürüne saygı göstermem gerekir. (Mesela ben de Türk kültürüne saygılıyım). Kız olsun erkek olsun, böyle yapmalıyız.”*

K41 [Kadın-Haiti-Hristiyan-Katolik]: *“(Dini açıdan hangi ülke daha yaşanılabilir olduğu konusunda) cevap veremem çünkü iki ülkenin de aynı olduğunu söyleyebilirim. Haiti’de bile Katolik inancını pratize etmek çok kolay değil. İtalya’da öyle mesela. Benim*

ülkemde Katolik'ten çok Protestanlar var. Diğer dinler, voodoo yapanlar Katolikliği benimsemezler.”

Tablo 40:
Katılımcıların Dini Yaşam Açısından Tercih Ettikleri Ülke

Sebebi	Dini İnanç	Tercihi	Hangi Yönüyle
Ülkesinde dinin kamusal alanda Türkiye'ye nazaran, daha fazla görünür oluşuyla birlikte dini emirleri yerine getirme hususunda toplumsal baskı ile karşılaşanlar	Müslüman	Türkiye	Seküler
Ülkesinde dini inanç açısından azınlık durumunda olan veya dini pratiklerini yerine getirme hususunda yasaklamalara maruz kalanlar	Müslüman	Türkiye	Dini özgürlük
Hristiyan dinine mensup veya Hristiyan kültürünü benimsemiş olup, dini çoğulculuk ve dini özgürlük vurgusunda bulunanlar	Hristiyan (Büyük çoğunlukla)	Ülkesi	Seküler
Kendilerini muhafazakâr olarak tanımlayan ve Türkiye'nin seküler yaşam formunu desteklediğini düşünenler	Müslüman	Ülkesi	Muhafazakâr
İki ülkenin de farklı dini inanışlara aynı mesafede açık/kapalı olduğunu ve kendisine eşit derecede dini özgürlük alanı sunduğunu düşünenler	Hristiyan ve Müslüman	Kararsız	Seküler veya Muhafazakâr

3.6.3. Dini/Mezhebi Farklılıklardan Ötürü Yaşanan Problemler

3.6.3.1. Dini Farklılık Oranları

Çalışmamızın Giriş kısmında belirttiğimiz üzere konuyla ilgili yaptığımız literatür çalışmasında, incelediğimiz rapor, doküman ve analizlerde yabancı uyruklu öğrencilerin dini aidiyeti konusunda yurt içi ve yurt dışı kaynaklı resmî bir istatistiki veriye ulaşamadık. Araştırmamızın odak noktası olan Sakarya Üniversitesi'ne gelen yabancı uyruklu öğrencilerin dini aidiyeti dağılımları hususunda gerek uzman kişilerle yaptığımız görüşmeler gerekse de yaptığımız gözlemler neticesinde öğrencilerin çoğunluklu olarak sırasıyla İslam'a ve Hristiyanlığa mensup olduğu sonucuna ulaştık.

Çalışmamızın örneklem grubunda buna paralel olarak 41 Müslüman (%76), 12 Hristiyan (%22) ve 1 (%2) Budist katılımcı yer almıştır. Mezhep farklılıklarına göz attığımızda 41 Müslüman katılımcının 37'si kendisinin Sünni, 4'ü Şii; 12 Hristiyan katılımcının 4'ü Katolik, 3'ü Protestan, 4'ü Ortodoks olduğunu ve son olarak 1 kişi RCCG Kilisesi'ne mensup olduğunu ifade etmiştir. Bu iki dini gelenek dışında yalnızca 1 Budist çalışmamıza katılmıştır. 37 Sünni'nin 15'i Hanefi (%41), 10'u Şafii (%27), 7'si Maliki (%19) ameli mezhep mensubu olduğunu, 5'i (%13) ise hangi ameli mezhebe mensup

olduklarını bilmediklerini veya ameli mezhep ayırımına itibar etmediklerini belirtmişlerdir.

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın (2014, s. XXIX) yaptığı araştırmada, Türkiye'deki yaşayanların %99,2'sinin Müslüman, %0,4'ünün İslam dışındaki dinlere mensup olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Müslüman olanların %77,5'i kendisinin Hanefi, %11,1'i Şafii, %0,1'i Hanbeli, %0,05'i Maliki, %1'i Caferi mezhebine bağlı olduğunu, %6,3'ü hiçbir mezhebe mensup olmadığını, %2,4'ü ise hangi ameli mezhebe bağlı olduğunu bilmediğini ifade etmiştir.

3.6.3.2. Din/Mezhep Farklılığı Bağlamında Yaşanılan Problemler

Ülkemizde hâkim dini geleneğin Müslüman/Sünni/Hanefi olmasından dolayı, diğer İslami ameli/itikadî mezhepler ile din mensuplarının birtakım problemler yaşaması muhtemel gözükmektedir. Zira çalışmamızda yer alan gerek Müslüman gerek diğer din mensupları, Müslüman olmayan öğrencilerin din menşeli problemlerle karşılaştığını ve karşılaşmasının yüksek bir ihtimal olduğunu ifade etmişlerdir.

K15 [Erkek-Tayland-Müslüman]: *(Ülkemde dini yaşam) buradan farklı. Orada da baskı yok da (ama) burada daha iyi. Ama Hristiyan gibi başka dinlerde sıkıntı çıkar burası... Fark ettiğim kadarıyla ne diyeyim bazı Türkler başka dinleri aşağılıyor.*"

K33 [Erkek-Zimbabve-Hristiyan]: *"Kendi ülkemde olduğum kadar özgür değilim, Hristiyan olduğumu ifade etme konusunda. Sadece yakınlarımla açık konuşuyorum. (Çünkü) burada çoğunluk Müslüman ve burada en zor şey ibadethane bulmak."*

Yukarıda belirttiğimiz üzere, araştırmamızda hâkim dini gelenek dışında Şafii/Maliki, Şii, Hristiyan Katolik/Ortodoks/Protestan ve Budist dinine/mezhebine mensup katılımcılar yer almaktadır. Sırayla bunların din/mezhep bağlamında yaşadıkları problemlere göz atalım:

Şafii:

***Sünnet namazları rekât sayısı arasındaki farklar.**

Mensubu olduğu Şafii mezhebi ile Türkiye'deki hâkim ameli mezhep olan Hanefilik mezhebinin sünnet namazlarındaki rekât farklılıkları, özellikle Türkiye'ye ilk gelişlerinde, halihazırda orada bulunan cemaatle belirsizlik yaşamasına yol açabilmektedir.

K47 [Erkek-Mısır-Müslüman-Sünni/Şafii]: “*Teravîh namazı kılarken siz şey yapıyorsunuz. Üç kere rükû yapıyorsunuz, biz sadece iki kere yapıyoruz. Namaz kılarken ben ve bir arkadaşım farklı olduk ve ortada kaldık. Güldük. Namaz kılarken güldük. Adamlar çok kızdılar, “nasıl Müslümansınız” siz dediler. Valla bizim mezhebimizde böyle bir şey olmadığı için ama hiç anlayışlı değillerdi.*”

***Sünnet namazlarını kılmadığında çevresel baskı görme.**

Bağlı bulunduğu mezhebin öğretilerinin farklı yorumlanması neticesinde sünnet namazı kılmayan kimi Şafii katılımcılar, Hanefî yerel halk tarafından ya sünnet namazı kılması yönünde teşvik edilmekte yahut da bundan ötürü yadırganmaktadır. Bu durum Şafii öğrencilerin rahatsızlık duymasına yol açmaktadır.

K48 [Kadın-Etiyopya-Müslüman]: “*Namaz kıldık camide. Biz Şafii olarak, kadınlar çocuklar herkes dışarı çıkıyor. Burada Hanefî çoğunluk galiba, o yüzden kadınlar çok gitmiyor. (Şafii olmanın zorluklarını) çok yaşamadım ama namaz sırasında sünnet, sünnettir mesela. Kılarım ya da kılmam. Kılmayınca, “neden (kılmıyorsun)” diye tepki veriyor insanlar.*”

K15 [Erkek-Tayland-Müslüman] de Türklerin sünnet namazını kılma yönündeki iştiaklarından söz etmektedir: “*Buradakiler daha çok sünneti sıkı tutuyorlar... Sünnet namazlarını... Tayland’da pek şey yapmıyorlar. (Biz) farzı kılarız. (Şafiiler sünnet namazı kılmaz, kaza kılar diye söylenti vardır, şahsen ben) kaza kılmadım. (Çünkü) zamanında kılıyorum (ve) olabildiğince (zamanında kılmaya çalışıyorum).*”

***Namaz rukûnlarındaki farklılıklar.**

Şafii mezhebine mensup olanların namaz içerisindeki Hanefîlerden ayrılan hareketleri (örneğin rükûya inip kalktığı anda ellerini kaldırmak), yerel halkın dikkatini celp etmektedir. Bu durum kimi zaman Şafii katılımcıların yerel halkın garipseyci bakışlarını üzerlerine çekmesine neden olmaktadır.

A8 [Kadın-Türkiye-Müslüman]: “*Şafii olmasından kaynaklı. Mesela şey demişti bir keresinde hatırlıyorum. Şafii olduğu için biraz daha farklı namaz kılıyor. Onları insanların hep garipsediğini, garip garip baktığını fark ettiğini söylemişti. Şafilikten kaynaklı bazı farklılıklar var.*”

Maliki:

Namaz rukunlarındaki farklılıklar. Yukarıda Şafii katılımcılarla ilgili bahsettiğimiz aynı durumun ve yerel halktan gördükleri tepkilerin benzerini Maliki mezhebine mensup olanlar için de söyleyebiliriz.

K35 [Erkek-Çad-Müslüman]: *“Malikiyim. (Türkiye’de ibadetlerimi rahatça) yapıyorum, bir sıkıntı yaşamıyorum. Mesela bazı arkadaşların bakış açısı mesela namazdaki sünnetle alakalı bazısı rekatta fazla getiriliyor. Mesela Türkiye’deki öğlen namazında önce 4 rekât getiriliyor ondan sonra sünnet olarak sonra farz olarak getiriliyor. Ondan sonra 2 tane getiriliyor. Ama bizim orada salatı mezgit önce mescide geldiğinde önce selam açısından 2 rekât getirmen gerekiyor sünnet açısından sonra 4 rekât farz kılınıyor ondan sonra 2 rekât sünnet olarak kılınıyor. (Ama artık problem değil) ben artık bir mezhepten diğer mezhebe değişimleri şu an öğrenmiş oldum. Farkına vardığım zaman bir sıkıntı yok.”*

Şii:

***Namaz rukunlarındaki farklılıklar.**

Yukarıda Şafii ve Maliki mezhebine bağlı olanlarla benzer durumlar, Şii katılımcılar için de söz konusudur.

K39 [Erkek-İran-Müslüman]: *“Ben bir kere gittim bizim namaz bittikten sonra yani başı yani çok hızlı bir şekilde böyle yaparlar ama burada öyle olmadı. Ben de şaşırdım yani. Bir tane böyle yapıyorlar (sağa çeviriyorlar), bir tane böyle yapıyorlar (sola çeviriyorlar). Sonra ben namaz kıldıktan sonra bizim başımız aşağı olur çok böyle (sağ-sol) yapmayız böyle. Sonra baktım ki bir kişi bana bakıyor, böyle (garip garip) bakıyor dedim neden bakıyor bu bana. Ya sonra baktım bu tarafa bu tarafa baktım biri bana bakıyor sonra bu tarafa baktım yani şaşırdım görmemiştim önce. Sonra gördüm ki evet burada Sünniler iki tane öyle yapıyor bir tane sol bir tane sağ. Biz (de ise) çok hızlı şekilde böyle yani böyle eller böyle bacakların üzerine geliyor böyle yaparız biz. Çok yavaştan yani böyle (elleri dizimize vuruyoruz).”*

***Camide secde edilecek yere taş konulmaması.**

Şii katılımcılar, inançları gereği secde edecekleri yere mühür adı verilen bir taş koymaktadırlar. Bununla birlikte çalışmamızda yer alan katılımcılar, Türkiye’de Sünni camisinde namaz kılarken, dikkat çekmemek için secde edecekleri yere belirtilen taş yerine yaprak, kâğıt gibi simgesel bir eşya koymaktadırlar. Evde ikamet eden Şii katılımcılar ise, böyle bir problemle karşılaşmamaktadır.

K52 [Kadın-İrak-Müslüman-Şii/Caferi]: “Biz evde (secde ettiğimiz yere taş) koyuyoruz mesela. (Ama buradaki camilere gidince koyamıyorum). Şu şeklide yapıyorum veya bazıları ağaçtan bir kâğıt alıp öyle yapıyoruz yani. (Ben taş) almıyorum yanıma. (Çünkü) koysam ne bileyim, (sorun çıkar).”

***Dini gün ve bayramların kutlanmaması.**

Şiiler kendi inançlarında var olan Muharrem, Kerbela gibi özel günleri hiç veya alışageldik şekilde kutlayamamalarından ötürü zorluk yaşamaktadırlar.

K39 [Erkek-İran-Müslüman]: “Muharrem ayında ben kendim memleketimi özlerim. Çünkü burada hiçbir etkinlik yoktu, onun hakkında. Yani burada normal bir günmüş (gibi geçti ama bizim orada) bizim evde (Muharrem ayının ilk) 10 günü yani siyah giyiyoruz. Yani insanlara bağlı. Yani son günlerde herkes giyiyor. Yani giymezse hani kötü şey kendisine ama yani çoğu da şey giyiyor ilk günlerden giyiyor. Sonra da bir etkinlikler var her akşam gidiyorlar böyle bir şeyler var bir seremoniler var bir merasim diyorsunuz, değil mi? merasimler var katılıyorlar. Ben pek gitmiyorum tabi, (Çünkü) Sakarya'dayım.”

***Türkiye'deki Aleviler ile inanç bakımından aynı değerlendirilmesi.**

Şii katılımcıların, buraya gelmeden önce Türkiye'deki Alevi kimliği hakkında yeterince malumat sahibi olmadıkları anlaşılmaktadır. Belirttiklerine göre, yerel Sünni halkla aralarında geçen dini diyaloglarında kendilerini Şii olarak tanıtmaları, yanlış anlaşılmaya yol açmaktadır. Kendi tecrübelerine göre Türkiye'deki Sünni ile Alevi kimlikleri arasında görünmez duvarlar bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, katılımcılara göre, Aleviler Hz. Ali'yi gereğinden fazla yüceltmektedirler (kimi zaman Tanrılaştırarak). Şii katılımcılar hem bu inancı benimsemedikleri için hem de Sünni yerel halkla ayrışmamak için ya onlara Şiiliğin, Alevilikten ayrılan yönlerini açıklama ya da kendilerini mensubu oldukları Şiiliğin alt koluyla (örneğin Caferilik) tanıtmaya yoluna gitmektedirler.

K52 [Kadın-İrak-Müslüman/Şii]: (Burada bizi Alevilerle karıştırıyorlar). Sizde (Şii'yi Alevi) anlıyorlar. (Buraya ilk geldiğim zamanlar bunu) ben bilmiyordum. (Mezhebimi her sorana) “ben Şii'yim” (diyordum). Ama sonra şey babam geldi şey dedi “artık Caferi (olduğunuzu) söyleyin, çünkü onlar yanlış anlıyorlar.” Mesela (babama) soruyorlar yani: “nasıl namaz kılıyorsunuz?”, “nasıl şey...?”. Yani mezhebimizle ilgili soruyorlar, (babam da onlara ibadet etme şeklimizi) söyleyince diyorlar ki yani “siz Şii değilsiniz o

zaman.” veya “Alevilerden (değilsiniz)” falan... (Alevi olarak anılmak istemiyoruz çünkü onlar) İmam-ı Ali üstüne çok şey yapıyorlar ya (kutsallık atfediyorlar) ... (Ben Alevilerle bir) değilim yani. Onlar gibi değilim yani. (Biz) Allah’a ibadet ediyoruz, (onlar gibi) İmam Ali’ye veya İmam Hüseyin’e veya İmam Hasan’a değil... O yüzden (bana mezhebimi soranlara) “Caferi” diyorum yani. (Zaten) Cafer’iyim... Her zaman zaten mezhebim Caferi. Yani Irak’ta Şii diyebilirim çünkü orada Şii’yle Sünni var. Ama burada mezhep olarak (Alevilerle karıştırılıyor). Orada (ise) mesela soranlara -ya Sünni ya Şii var- o yüzden “Şii’yiz” diyoruz biz...

***Türkiye’deki Aleviler ile ibadet bakımından aynı değerlendirilmesi.**

Katılımcıların ifadelerine göre Türkiye’de Şiilik, Alevilik ile ibadet açısından da birbiriyle karıştırılmaktadır. Kendilerinden edindiğimiz bilgiye göre, Sünni yerel halk Şiilerin, Ramazan ayında oruç tutmadıkları kanısına sahiptirler. Bu durumdan rahatsız olan katılımcılar, kendileri gibi namaz kıldığını, oruç tuttuğunu ve bu yönüyle Alevilerden ayrıldıklarını Sünnilere izah etmektedirler.

K39 [Erkek-İran-Müslüman]: *“Bizde cemevi yoktur. Bizde cami var, cemevi zaten Alevilerin. Biz Alevilerle tamamen farklıyız... (Aleviler) burada oruç tutuyorlarmış Muharrem’de, bizde (Muharrem’de) yoktur oruç. Onlar normalde namaz kılmıyorlar, biz namaz kılıyoruz yani beş vakit namaz var (bizde). Bizde mesela (Sünniler ile) namazlar aynıdır, oruç aynıdır, ezan aynıdır, Kur’an aynıdır, her şey aynıdır... (Kur’an’da Ramazan ayında oruç tutulması gerektiği yazıyor zaten). Ramazan’da, bizde yani herkes tutuyor; tutmuyorsa da kendisi tutmak istemiyorsa (tutmuyordur), o başka bir iş.”*

Hristiyan:

***Kiliseye erişim zorluğu.**

Çoğunluğunun Müslüman olduğu bir ülkeye gelen Hristiyan katılımcılar, beklendiği üzere kiliseye erişim konusunda problemler yaşamaktadır. Bununla birlikte, Hristiyanlığın hangi mezhebine bağlı olursa olsun Afrikalı öğrenciler, RCCG kilisesi sayesinde, diğer Hristiyanlara oranla bu problemde daha az etkilenmektedir.

K12 [Kadın-Gürcistan-Hristiyan]: *“(Burada ibadet yapmak) biraz problem. Çünkü, şu an kilise yok burada, İstanbul’a gitmen gerekiyor. Burada olunca hiç ibadete katılmadım. (Kiliseye) gittim ama mesela bizde pazar günleri gidiliyor, (sizdeki) Cuma gibi. (Sabah)*

saat dokuzda başlıyor. Onun için İstanbul'a gitmem gerekiyor. Çünkü sabah gitmem gerekiyor. (Bu ibadeti kendi başına) yapamazsın yani kiliseye gitmem gerekiyor."

****Hristiyan kimliğini açıkça ifade edememe.***

Belirttiklerine göre, katılımcılar Hristiyan dini kimliklerinden ötürü yerel halk tarafından kimi zaman saygı görmekte kimi zaman ayrımcılık görmekte, kimi zaman da din değiştirmeye yönelik propagandaya maruz kalmaktadırlar. Bu belirsizlik, Hristiyan öğrencilerde tedirginlik oluşturabilmekte ve bundan kaçınmak için dini kimliklerini saklama ihtiyacı hissetmektedirler.

K33 [Erkek-Zimbabve-Hristiyan]: *"Kendi ülkemde olduğum kadar özgür değilim, Hristiyan olduğumu ifade etme konusunda. Sadece yakınlarımla açık konuşuyorum."*

****Din değiştirmesi yönünde telkine maruz kalma.***

Bir üstte değindiğimiz üzere Hristiyan öğrenciler, din değiştirmeleri hususunda kimi zaman yerel halk ve öğrencilerin gizliden veya açıktan propagandasına maruz kalabilmektedirler.

K40 [Kadın-Tanzanya-Hristiyan]: *"Din konusunda, açıkçası ilk günlerde oda arkadaşlarım beni din değiştirmeye ikna etmeye çalışıyordu. Kızıyordum onlara. İnsanlara gidip din değiştirmelerini söyleyemezsiniz. 20 yıldır Hristiyan'im sonuçta (ama onları) uyarmadım. Bana bir kitap aldılar. Öyle şeyler söylediler. Ben sadece "kızlar, hayatımı zorlaştırmayın. Bu inanç meselesi ve din değiştirmek öyle kolay bir şey değil" dedim."*

****Kutsal Kitap'ı ve haçı gizleme ihtiyacı hissetme.***

Yukarıda belirttiğimiz duruma paralel olarak, katılımcılar kutsal kitaplarını ve haçı (mezhebe göre farklılaşmaktadır) özel-kamu yurtlarda ve kamusal alanlarda ya yanlarında taşımamayı ya da gizleyerek taşıma ihtiyacı hissetmektedirler.

K37 [Kadın-Filipinler-Hristiyan]: *"(İncil'i göstermek konusunda) KYK'da değil ama D*** (yurtta problem oluyordu). Kaldığım özel yurt d*** yurduydum. Bir de h*** yurdu vardı, dini bir yer. İki yıl dini yurtlarda kaldım..."*

****Dini gün ve bayramları kutlayamama.***

Noel, Paskalya gibi Hristiyan dini günlerde ülkemizde resmî tatil edilmemesi veya bu günlerin kutlanması hususunda yeterli resmî, toplumsal, kurumsal alt yapının olmaması;

öğrencilerin bu günleri hiç kutlayamamasına veya alışılageldik şekilde kutlayamamalarına yol açmaktadır.

K37 [Kadın-Filipinler-Hristiyan]: *“Noel var mesela. Benim ülkemde iki haftalık Noel tatili oluyor. Ama Türkiye’de dersler devam ediyor, işe gidiliyor. Bazen yakınlarımla bir araya gelmek istiyorum ama okul olduğundan yapamıyorum. Noel’de on iki gün boyunca her gün edilecek dualarımız var, ama bunu yapamıyorum. Bunun dışında bir ayda yapılacak ibadetler var, ama gidemiyorum. Çarşamba’ya denk geliyor mesela, okulum oluyor, Sakarya’da oluyorum. Gidemiyorum. (Noel dışında kutlayamadığım ayrıca) paskalya var. (Yapamıyorum ama kutlamayı) istiyorum tabii.”*

Budist

****Dini ibadetlerini kısıtlı imkânlarla yapma.***

Hristiyanlara oranla Müslümanlara dini-kültürel açıdan daha uzakta Budistlerin, dini mekanlara erişim ve ibadet yapması hususunda daha çok zorlukla karşılaşması ön görülmektedir. Bununla birlikte bireyin geldiği ülkedeki yönetim tarzının din ile olan ilişkisi (laik), geldiği toplumun dini profili (seküler) ve mensubu olduğu dini inancın diğer dini inançlarla karşılaşma anındaki beklediği tutum (konformizm), kişinin ibadet edememe probleminin oluşturacağı hayal kırıklığını düşürmektedir.

K29 [Erkek-Vietnam-Budist]: *“(Bizim ibadetler şöyle) tapınakta ayrıca evde de Buda resmine dua yapıyoruz, atalarımız ve Buda resmine tütsü yakarak dua yapıyoruz. Burada da yapıyorum. Türkiye’ye geldiğimde sadece birkaç defa dua ettim kendi içimde. Dışarda yapmıyorum, normalde tapınakta heykelin önünde tapıyoruz. Heykel yoksa sadece kendi içinde burada (zihninde) düşünerek. (Burada fiili olarak ibadet yapamamak beni üzüyor), çünkü o benim için çok önemli değil. (İçimden dua etmem yeterli) ... (Ben de ibadetlerimi yurttaki odamda yapıyorum). Odamdaki arkadaşlarım gidince, ben tütsüyü yakıp (dua ediyorum). Ben arkadaşlarımı rahatsız yapmak istemediğimden dolayı, o (oda arkadaşım) gidince, odada olmayınca (ibadete başlıyorum). (Bundan dolayı şu ana kadar benim ibadet edişimi) hiç kimse görmedi.”*

Tablo 41:**Dini Aidiyetinden Ötürü Yaşanan Problemler ve Başa Çıkma Yöntemleri**

Dini İnanç	Mezhep	Problemin Niteliği	Baş Çıkma Yöntemi	Yaşam Doyumuna Etkisi	
Müslüman	Şafii	Sünnet namazları rekât sayısı arasındaki farklar	İlk zamanlar kültür şoku yaşamakta, sonraki süreçlerde kabullenmekte	Nötr	
		Sünnet namazlarını kılmadığında, çevresel baskı görme	Mensubu olduğu mezhep gereği, sünnet namazları kılmadığını karşı tarafa aktarmakta	Nötr	
		Namaz kılmadaki farklılıklar	Mensubu olduğu mezhep gereği, namazı farklı şekilde kıldığını karşı tarafa aktarmakta	Nötr	
	Maliki	Namaz kılmadaki farklılıklar	Mezhepsel farklılık olduğu birey tarafından öğrenilir ve karşı tarafa aktarmakta	Nötr	
	Şii	Namzdaki farklılıklar	İlk zamanlar kültür şoku yaşamakta, sonraki süreçlerde kabullenmekte	Nötr	
		Camide secde edilecek yere taş konulmaması	Camide namaz kılarken, secde edilecek yere bir nesne veya yaprak koymakta	Nötr	
		Dini gün ve bayramların kutlanmaması	-İmkanlar doğrultusunda dindaşlarıyla birlikte yurt, ev gibi ortamlarda küçük kutlamalar ve anma törenleri yapmakta -Kabullenmekte	Negatif	
		İnanç ve ibadet bakımından, Türkiye'deki Aleviler ile aynı değerlendirilmesi	-Kendisini Şii yerine, alt mezhep mensubu şeklinde tanıtmakta (Caferi gibi) -Kendisinin Alevilerden doktrin ve ibadet açısından farklı olduğunu izah etmekte	Negatif	
	Hristiyan		Kiliseye erişim zorluğu	-Adapazarı'ndaki RCCG kilisesine devam etmekte -İstanbul'da kendi mezhebine ait kilisede ibadetlere eşlik etmekte	Negatif
			Hristiyan kimliğini açıkça ifade edememe	-Mümkün olduğu derece dini aidiyetini saklamakta -Sadece yakın çevresiyle bu bilgiyi paylaşmakta	Negatif
Haç takma			-Haçı, dışardan gözükmeyecek şekilde elbisesinin içerisinde takmakta -Tepkiyi kabullenip, takmakta -Tepkiden çekindiği için takmamakta	Negatif	
Kutsal Kitap'ını gizleme ihtiyacı hissetme			Kabullenmekte	Negatif	
Dini gün ve bayramları kutlayamamak			-İmkanlar doğrultusunda dindaşlarıyla birlikte yurt, ev, kilise gibi ortamlarda küçük kutlama partileri düzenlemekte -Kabullenmekte	Negatif	
Din değiştirmesi yönünde teklif ve telkinlere maruz kalmak			-Telkinde bulunanları ikaz etmekte -Onlarla etkileşimi azaltmakta	Negatif	
Budist		İbadet yapacak kurumsal bir mekân ve imkân bulamamak	Kendi oluşturduğu imkânlar doğrultusunda odasında ibadetini yapmakta	Nötr	

3.6.4. Geline Ülke ile Türkiye Arasındaki Dini Yaşam Farklılıkları

Bu başlık altında başörtüsü, giyim-kuşam, kadın-erkek ilişkileri, içki içme, domuz eti yeme gibi iki ülke halkının dini yaşantıları hakkında bize ipucu verebilecek dini-kültürel unsurları ele almaya çalışacağız.

3.6.4.1. Başörtüsü

3.6.4.1.1. Başörtülü Sayısı

Araştırmamızda yer alan 26 katılımcı arasından a) 12'si Türkiye'de ab) 14'ü kendi ülkesinde başörtüsünün daha fazla tercih edildiğini belirtmektedir.

a) Çalışmamızda yer alan katılımcılar arasından post-komünist ve Müslümanların sayıca azınlıkta olduğu ülkelerden gelenler, Türkiye'de başörtüsünün daha fazla tercih edildiğini dile getirmektedirler. K37 [Kadın-Filipinler-Hristiyan], ülkesinde Müslüman toplumun kendilerinden uzak bir coğrafyada yaşadığını ve bundan ötürü etkileşimin olmadığını, bu yüzden onlarla bir arada yaşama konusunda alışkın olmadığını belirtmektedir: *(Ülkemde başörtülü kadın) hiç yok. Sadece Müslüman bölgelerde (var)... (Başörtüsü takanları tanımakta zorlanıyorum). Mesela bizim sitedeki yurttta, kızları başları açık görüyordum. Sonra dışarı çıktığımda onları baş örtülü görüyordum ve kim olduklarını anlayamıyordum. Selam veriyorlardı, "pardon, sen kimsin tanıyamadım" diyordum. Evet çünkü baş örtülü halleri, çok farklı geliyor. Ben de onlara "eğer dışarıda sizi tanımazsam, sakın kızmayın!" diyordum.*

Ülkesinde başörtüsü kullanan çok az kişi olması nedeniyle [K16 [Kadın-Gürcistan-Hristiyan]: *"(Bizim ülkede hiç başörtülü yok). Gürcistan'daki Müslüman Azeriler takmıyor. Çok az var. Bir de bu son zamanlarda başladı Gürcü ve başörtüsü, çok garip oluyor".*], K12 [Kadın-Gürcistan-Hristiyan], başörtülüler ile etkileşime geçme konusunda belirsizlikler yaşadığını ifade etmektedir: *"Başörtülüler o ayrı bir konu. Tanımadığın süreçte (onlardan) biraz korkuyorsun. Nasıl bakıyor sana falan. Mesela Hristiyanlıkta da baş örtmesi gerekiyor, böyle kapalı olması gerekiyor ama biz onu çok yapmadığımız için şey oluyor nasıl böyle olabilir diye (belirsizlik yaşıyoruz onlar hakkında). (Ama bu sadece nötr bir algı) başörtüsüyle bir problemim yok yani."*

Başörtülü kadınların sayısı hakkında Afrikalı Müslüman öğrenciler ile Afrikalı Hristiyan öğrenciler arasında görüş farklılıkları göze çarpmaktadır. Müslüman öğrenciler Afrika'da

çok fazla başörtülü olabileceğini, hatta -altta belirtileceği üzere- başörtüsünün imanın ayrılmaz bir parçasıymış gibi her Müslüman kadının takma gereksinimi duyduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte Afrikalı Hristiyan öğrenciler, ülkelerinde başörtüsünü tercih etme oranının düşük olduğunu belirtmektedir.

K38 [Erkek-Kamerun-Hristiyan], *“Kamerunlu kızlar örtülü değildir. Müslümanlar bile başını örtmez. Çoğunluğu, kapatanlar bile, çok dikkatli değildir, sadece başlarını bağlarlar. Başını örten kızlar dışında başka bir şey yok.”*

b) Müslüman katılımcıların çoğunluğu ülkelerinde başörtülü sayısının daha fazla olduğundan söz etmektedir. Bunun sebebine değinen K54 [Erkek-Kamerun-Müslüman], ülkesindeki Müslüman kadınların toplumsal baskıdan ötürü başörtüsü taktıklarını belirtmektedir:

“Ben bir şey fark ettim. Mesela Sakarya biraz dindar bir yer, burada biraz (kız-erkek) ayrı oluyor hem otobüste hem de ortak yerlerde. Ama İstanbul ve Eskişehir’de ayrı durmak yok, (karma olabiliyorlar). Kamerun’da Müslümanların yaşadığı bölgede (kız ve erkek) ayrı yaşıyorlar ama laiklik açısından değil. Okullarda ve otobüslerde Müslümanlar istediklerinden ziyade, toplum baskısı yaşıyorlar. (Bence Türkiye’de) din açısından ya da özgürlük açısından herkes istediğine göre yaşayabilir. (Başörtüsü konusunda da Türkiye’deki ile ülkemdeki başörtülülerin giyimi) biraz ayrı. Türkiye’de (başörtüsü) takan kızlar, daha Arap şeklinde taktıyorlar. (Yani) saçları hiç görünmüyor. (Bizde ise bazılarının saç) gözükmüyor, (bazılarınıninkisi) gözükmüyor... Kamerun’da daha çok (başörtülü var) ama şey var, ben daha çok olmasını güzellik ya da kötülük olarak yorumlamıyorum. Mesela Türkiye’de az olduğundan ziyade, burada takanlar daha iyi bir şekilde taktıyor. (Ben buradakileri) beğeniyorum. Ama zorla olmasın. Burada (zorla takan var mı yok mu) bilmiyorum ama (bizimkilerde) zorla değil de sosyal, toplum baskısı var.”

3.6.4.1.2. Başörtüsü ve Modern Desenler

28 katılımcı arasından a) 14’ü Türkiye’deki başörtülü bireylerin bakım ve makyaja önem verdiklerini, gayri ahlaki eylemlerde bulduklarını, sigara içtiklerini, alkol tükettiklerini; b) 8’i ülkesindekilerin giyim tarzı seçimlerinden, saçlarının bir kısmı açık olduğundan ötürü İslami ölçütlere uygun bir profil sergilemediklerini; c) 6’sı ise birbirlerine benzer olduklarını düşünmektedir.

a) K11 [Kadın-Doğu Türkistan-Müslüman] Türkiye'deki başörtülü kızların, ülkesine nazaran makyaj ve bakıma çok ilgili olduğundan söz etmektedir: *“Tesettür konusunda halkın geleneksel kıyafetleri renkli olduğu için, halk kıyafetlerinde daha çiçekli şeyler giyiyoruz (biz). Sadece bu fark olabilir. Tesettür konusunda biz daha muhafazakâr gibiyiz. (Burası ise) daha modern. (Bizim orada) başörtülü kızlar normalde (makyaj) yapmıyor. Bizde normal kızlarda makyaj yaygın değildi. Son zamanlarda çalışan kızlar çoğaldığı için yaygınlaştı makyaj. Türkiye’de çok yaygın makyaj. Tesettürlü kızlara bakıyorsun, o kadar makyaj yani. (Bir garip geliyor) ne bileyim. Herkesin kendi seçeneği yani. Aslında yapmasa da çok güzel Türk kızları ama neden o kadar makyaj yapıyor anlamıyorum.”*

K19 [Kadın-Doğu Türkistan-Müslüman] birlikte aynı yurdu paylaştığı başörtülülerin küfür ve flört gibi *“(kendi değerlendirmesine göre) gayri ahlaki”* eylemlerde bulunduğundan söz etmektedir: *(Buradakiler) başörtüsü takıyor da ama benim gördüğüm başörtüsü takıyor kızlar... En azından biraz dikkatli olması gerekiyor. Ama benim gördüğüm yurt ortamlarında böyle bir şey... Kötü konuşuyorum gibi oluyor... Aslında başörtülü kızlar çok çok dikkat etmesi gerekiyor, hatta örnek olması gereken bir şey. (Tamam belki) ben çok güzel kapanmıyorum ama çok dikkat ediyorum... Mesela ben D***’te (yurtta) bir sene kaldım. D***’te kaldığım kızlarda şöyleydi, bilmiyorum (bazıları) akşamları gelmiyordu, erkek arkadaşlarıyla takılıyordu. Bilmiyorum bu nasıl bir şey! Sen hakkını veriyor musun!... Konuşmaları olsun... Güzel konuşmuyor, çok kaba konuşuyor, bir de çok pis konuşuyor. Küfür (ediyor)... Bir de saygısız gördüm, başörtülü olmayan kızlar daha iyi bazen.”*

K47 [Erkek-Mısır-Müslüman] Türkiye'deki başörtülü kızların sigara içimini eleştirerek, ülkesinde böyle bir olguyla çok nadir karşılaştığını şöyle anlatmaktadır: *“(Buradaki başörtülü kızlar) iyi, ama bazı kötü şeyleri var. Mesela başörtüsü var, ama sigara içiyor. (Bizde zaten sigara içimi) çok az. Hatta bir kız sigara içse bile, gizli gizli içiyordur. (Bir kızın sigara içimi bizde) çok edepsizce bir şey... Kötü kızlar herhalde. Kötü evet. Başörtülü kız sigara içerse, çok kötü bir kızdır, öyle düşün. Öyle bir kızla evlenilmez.”*

K2 [Erkek-Hindistan-Müslüman] başörtülü Türk kızlarının alkol tüketmesinin kendisini şaşırttığından söz etmektedir: *“Genelde öğrenciler buraya okumak için geliyor. Ama diyor ki, benim sevgilim yok. Benim de olsa, diye. Bu şekilde bakıyor. Kız böyle yapıyor. Hristiyan arkadaşlar, “İslam böyle kötü mü” diye söylüyorlar (bana). (Mesela bir*

keresinde öğrenci grubu olarak) onlar Bursa'ya bir programa gitmişti. Gürcistanlı bir (Hristiyan kız) arkadaş (bana) dedi ki: “*** ben otobüsle Bursa'ya gittim. (Otobüsteki) bütün kızlar kapalıydı. Akşam oldu biz bir programa gittik. Orada parti yapıyorlardı, (içki) içiyorlardı. Ben İslam'ı böyle (bilmezdim)”. Böyle olduğu için o şaşırıldı. “Hem kapanyorlar hem de böyle yapıyorlar. İslam dini böyle mi?” (şeklinde bana) soruyordu.”

b) K52 [Kadın-Irak-Müslüman]'ye göre, ülkesindeki başörtülü kızlar, Türkiye'ye oranla daha serbest bir tesettür giyimi benimsemektedirler: “(Bizde) başörtülü olan kızlar belki kısa giyiniyorlar falan yani. Değişiyor. (Ama) burada mesela daha saygılı oluyor. Hani mesela (taktığı) başörtüsü, (daha) uzun (oluyor). (Türkiye'de) çoğunluğu öyle görüyorum. Ama Irak'ta öyle değil. Değişiyor. Öyle var bir de öyle var. (Bizdekiler daha kısa elbiseler giyiyor), daha açık yani. Buradakiler gibi (değil)...”

K54 [Erkek-Kamerun-Müslüman] ülkesinde başörtüsü takanlardan bazılarının saçlarının bir kısmının gözüktüğünü ve bu nedenle buradakilerin İslam'a daha uygun giyindiğini ifade etmektedir: “(Türkiye'deki ile ülkemdeki başörtülülerin giyimi) biraz ayrı. Türkiye'de (başörtüsü) takan kızlar, daha Arap şeklinde takıyorlar. (Yani) saçları hiç görünmüyor. (Bizde ise bazılarının saçı) gözükiyor, (bazılarınıninkisi) gözükmüyor... Kamerun'da daha çok (başörtülü var) ama şey var, ben daha çok olmasını güzellik ya da kötülük olarak yorumlamıyorum. Mesela Türkiye'de az olduğundan ziyade, burada takanlar daha iyi bir şekilde takıyor. (Ben buradakileri) beğeniyorum. Ama zorla olmasın. Burada (zorla takan var mı yok mu) bilmiyorum ama (bizimkilerde) zorla değil de sosyal, toplum baskısı var.”

3.6.4.1.3. Diğer Bulgular

a) Özellikle Orta Asya ve Uzak Doğu'dan gelen öğrenciler, ülkelerinde başörtüsünün ya yasak olduğunu ya da başörtülülerin bir takım negatif ayrımcılık ile karşılaştığını ifade etmektedirler.

K14 [Erkek-Türkmenistan-Müslüman] ülkesinde kamusal alanda başörtüsü kullanımının yasak olduğunu belirtmektedir: “(başörtüsü takmak) yasak orada. Türkmenistan'da full her yerde yasak. Sokakta da... Mesela ben hanımı çıkartamam. Öyle ablam şey yapamaz. Çünkü hemen araştırırlar neden, nereden öğrendin kim öğretti sana?... Yasak hep. Resmî falan filan değil, hep yasak. Sadece kadınlar başını şey yapar: Türkmenistan'da bir stil

(var), boyun açık, saçı da şurası falan açık... (Bizim yerel halk) Müslümanlar, (bu durumdan) rahatsız ama ne yapsınlar. Burası tabii o konuda rahat. Çok şükür.”

K5 [Kadın-Moğolistan-Müslüman] ülkesinde başörtülülerin resmî kurumlarda çalışmasının yasak olduğunu ve ayrımcılığa tabi tutulduğunu ifade etmektedir: “Bir keresinde şey olmuştu. Karısı vardı birinin. Kapalıydı ve devlette çalışmak istiyordu. Ona da “çalışmak istiyorsan, başörtünü açacaksın” dediler. O da öyle (başını açıp) çalıştı.”

b) Müslüman katılımcıların çoğunluğu (farklı kıtalardan gelen), bir kadının dindar olduğunun asgari bir göstergesinin başörtülü olması olduğunu belirtmektedirler. Başka bir ifadeyle, onlara göre başörtüsü takmayan bir kadın, kendisinin dindar olmadığını; örneğin namaz kılmadığını, oruç tutmadığını sözsüz bir şekilde dile getirmektedir; bir kadının dindar olmadığını anlamak için başörtüsüz olması yeterli olmaktadır.

K22 [Erkek-Nijerya-Müslüman]: “(İki ülkedeki başörtülüler arasında) fark var. Nijerya’da, bütün Müslüman kadınların başını örtmesi beklenir. Çoğu başörtülüdür. Bunu yapmıyorsan, dininin gereğini yerine getirmiyor olmuş oluyorsun. Burada dini gereklerini yerine getiren kadınlar görüyorum, ama başörtüsü takmıyorlar. Beni çok şaşırtmıştı bu. Camide bir kadınla karşılaştım bir keresinde, namazdan çıktıktan sonra başörtüsünü çıkardı. Çok şaşırdım. Nijerya’da böyle olmaz.”

K1 [Erkek-Suriye-Müslüman]: “Burada bir insan, açık olduğu halde oruç tutuyor. Şaşıryorsun. Orada böyle bir şey olmuyor.”; K8 [Kadın-Ürdün-Müslüman]: “(Burada) açık kızların namaz kılmasına şaşırdım. Bu bizim için biraz yok. Açık, namaz kılmaz.”

K51 [Erkek-Kosova-Müslüman] Türkiye’de bazı başörtülü kızların toplum ya da aile baskısıyla başörtüsü taktığından, ülkesindekilerin ise bunu “samimi bir şekilde isteyerek” yaptıklarından; başka bir ifadeyle ülkesinde “eğer bir kişi başörtüsü takıyorsa, samimi bir dindar olduğu için takıyordur” şeklinde genel bir kabul olduğundan söz etmektedir. “Bizde de başörtülüler var (ama) genelde açık bizde. (Eğer) bir kız başörtüsü takarsa, aile zoruyla takmaz (bizde). (Burada ise durum biraz daha farklı). Arkadaşlarım oldu burada, fakülteden ya da dışarıdan. Mesela bir tanesi “başımı açmak istiyorum” diyor. “Bak (başörtüsü ile) ne kadar iyi, niye (başını açmak) istiyorsun” dedim, “babam öyle (kapanmamı) istiyor” dedi... Bizden örnek vereyim. Bizde bir kız kapanmışsa, o kız dindardır, namazını kılar, o yüzden kapanmıştır, Allah’a inancından. Bizde öyle bir düşünce var. (Toplum ya da aile baskısı ile) olmuyor. Hiç duymadım ben. (Annesi

başörtülü olan bir kız başını açabilir, kimse ona bir şey) demez. Var çünkü örnekler. “Ama kapanırsan, daha iyi” diyorlar. Kocalar da eşlerine mesela “kapanırsan, daha iyi olur” diyorlar. Ona kalmış. İster kapanır ister kapanmaz...”

c) K17 [Kadın-Gürcistan-Müslüman] başörtülü arkadaşları tarafından, başörtüsü takması yönünde tavsiyeler aldığını belirtmektedir: *“(Başörtülülerle aram) iyi yani ama onların düşünceleri (kafa yapısı), tabi ki benim gibi açık olmuyor. Benim arkadaşlarım var iyi. (Bana kapanmak ister misin? diye) soruyorlar tabi ki. Yani ama beni tanıyınca söylemiyorlar.”*

d) Yukarıda alıntıladığımız pasajlarda katılımcılar tarafından belirtildiği gibi, Arap ülkelerinden gelen başörtülü bireyler, Türkiye’dekiyle göre giyim ve bakım açısından daha “modern desenler” taşımaktadır.

K43 [Kadın-Mısır-Müslüman] tesettür giyim tarzı ve makyaj sebebiyle Türk başörtülü kızlar tarafından sıklıkla eleştirildiğinden söz etmektedir: *“(Türk öğrencilerden) farklı bir şey yapınca (problem) oluyor. Mesela ben eşarbımı Türk kızlarından biraz daha farklı bağlıyorum, bana sürekli “hayır bizim gibi bağlamalısın” diyorlar... (Tesettür giyim stili açısından) aslında Türkler Iraklı ve Suriyeli kızlara daha çok benziyorlar. Biz (ise) ne giymek istersek giyiyoruz. Mesela uzun tırnaklarınız ve eşarbnız var. (Haliyle) Türk kızları bu konuda bizi bazen yargılıyor). (Mesela) oda arkadaşlarım tırnaklarımı kesmemi söyledi. Bunun helal olmadığını söyledi. Benim ülkemde bu normal... (Bu yönüyle buradakiler) beni değiştirmeye çalışıyor. Onlar gibi eşarp bağlamamı, onlar gibi giyinmemi her şeyi onlar gibi yapmamı istiyorlar. Nedenini bilmiyorum.”*

e) İran ve Afganistan gibi şeriatla yönetilen ve başörtüsü takmanın zorunlu olduğu ülkelerden gelen katılımcıların, reaksiyoner bir şekilde dine ve dini öğelere karşı mesafeli yaklaştıkları görülmektedir. Araştırmamızda yer alan 4 Afgan ve 3 İranlı toplam 7 katılımcıdan 6’sı kendisinin seküler olduğunu, dini değişim konusunda ise Türkiye’deki eğitim tecrübesi boyunca git gide sekülerleştiğini bize belirtmektedir.

K45 [Kadın-Afganistan-Müslüman], siyasi ve toplumsal baskıdan dolayı ülkesinde - nefret ederek- başörtüsü taktığını, ama ülkemize gelince bu zorunluluğun ortadan kalktığını ve takmayı bıraktığını bizlere anlatmaktadır: *“Afganistan’da namaz kılıyordum bazen. Oruç tutuyordum. Burada da oruç tutuyorum. Namaz bazen kılıyorum. Orada da bazen kılıyordum. Kur’an da okuyordum. (ama) başörtüsü orada zorunluymuş ben*

istemiyordum. Rahatım burada (başörtüsü kullanmıyorum)... (Esasen) ben orada da böyleydim, burada (da) böyleyim. Sadece başörtüsü zorunlu değil diye onu bıraktım. Afganistan'da evde çok açık giyiniyorduk. Partilerde, her yerde. Sadece sokakta başkaları (bize) karışmasın diye, başörtüsü takıyoruz. Burada daha rahatım tabiki... (Şunu da söyleyebilirim ki Türkiye'deki başörtülü sayısı) Afganistan kadar değil. Afganistan'da zorunlu şal var ama saç gözüküyor tabiki. Ama şal zorunlu, İran gibi. Ben (de) orada zorunluydu (diye takıyordum)... Şal takıyoruz ama saçlarımız gözüküyor. (Buraya geldikten sonra takmıyorum) çünkü ben sevmiyorum, (zaten) zorunlu diye takıyordum. (Sadece ben değil) ablamlar Almanya'da (şu anda), onlar (da) takmıyor. Onlar da sevmiyor tabiki. (Hatta başörtüsü takmaktan) nefret ediyoruz tabiki. (Nefret derken yanlış anlaşılmasın), tabiki herkesin kendi kararı, (ben) kendim için (yani kendi takmamdan) nefret ediyorum.”

3.6.4.2. Giyim-Kuşam

3.6.4.2.1. Giyim-Kuşamın Niteliği

Arap ülkelerden gelenlerin tesettür giyim tarzının Türkiye'dekine göre daha modern çizgiler taşıması dışında, katılımcıların büyük çoğunluğu -Post-Komünist ülkelerden gelenler hariç- Türkiye'deki özellikle bayan giyim tarzının ülkesine göre daha serbest bir nitelikte olduğunu düşünmektedirler. Özellikle Müslüman öğrenciler, ülkemize gelmeden önce tüm kadınların başörtülü ve İslami bir giyim tarzının olduğunu, ama buraya geldikten sonra bir kültür şoku yaşadıklarını, bu durumdan hoşnut olmadıklarını dile getirmektedirler.

a) K40 [Kadın-Tanzanya-Hristiyan], Türkiye'de daha serbest bir giyim tarzının benimsendiğinin altını çizmektedir: *“Tanzanya'da kısa etekler giymek normal değil. Burada şort ve kısa etek giyen kızlar var, benim ülkemde yaygın değil.”*

Türkiye'de, beklentisi dışında bir giyim tarzı ile karşılaşınca yaşadığı şaşkınlığı K31 [Erkek-Somali-Müslüman] şöyle belirtmektedir: *“(Giyim tarzları Türklerle bizimkilerin) farklı... (Gelmeden önce) bizim gibi şapkalı (başı kapalı) Araplar gibi düşünüyordum çünkü Orta Doğu diye öyle düşünüyordum hem de Avrupa'ya yakın olduğu için haritadan biliyordum coğrafya olarak ama Orta Doğu olduğu için Mısır'dan ya da Suriye gibi kapalı çarşafly kızlar gibi düşünüyordum. Geldim ama Avrupa gibi bir ülkeymiş. (İlk başta buna şaşırmıştım). (Bizde ise hep) çarşaflylar (görürsünüz). Hicap diyorsunuz,*

Arapça hicap... (Yani bizde başörtüsüz birisini) zor görürsünüz, (belki) düğün falan var eğlence öyle (orada bulursunuz)."

K50 [Erkek-Kenya-Müslüman] Türkiye'deki giyim tarzı sebebiyle duyduğu hoşnutsuzluğu şöyle dile getirmektedir: *"Benim ülkeme göre Türkler daha açık. (Buna) çok şaşırdım. Beklemiyordum bunu. Onu söyleyeyim. Başörtülü, çarşafli (olur zannediyordum). (Türkiye'deki Müslüman oranının) %99 (olduğunu) duyunca, ona göre yorumlamıştım. (Buraya gelince kendimi) Avrupa'daymışım gibi hissettim. Bence (buradaki tablo) kötü. Bu hiç iyi olmamış. Başörtülü olmaları gerekiyor bence."*

K48 [Kadın-Etiyopya-Müslüman] giyim tarzından ötürü duyduğu hoşnutsuzluktan ve bunu düzeltme adına yaptığı telkinlerden söz etmektedir: *"(Buradaki giyim-kuşam biraz) karışık. Mesela burada ferace giyen var, çok demeyeyim de bizde de giyen var; açıklar da var. Ne biçim falan demiyorum çünkü eğer din açısından bakarsak bu bir hidayet. Benim kendi yaptığım değil ama insan olarak baktığımda derim. Bizim vücudumuz bir güzellik. Emanet. Korumamız lazım diye düşünüyorum. (Bu hassasiyeti kendisine) hatırlattığım kişiler oldu. (Onlara): "bu bence senin için uygun değil" diyorum. Kapalılarına da derim yani bu (kafalarına taktıkları) toka çok şey (gösterişli) olunca "İslam'da bu olmaz ama sen bilirsin" derim. "Makyaj (seni) mahvetmiş" (derim). Kimseye "yapmayın!" demiyorum, "daha önemli amacımız var" diyorum. "Alışkanlık" diyorlar, "artık korkuyoruz böyle çıkmaktan" diyorlar."*

b) K20 [Kadın-Rusya-Müslüman], ülkesindeki giyim tarzının Türkiye'dekilere oranla daha serbest ve Batılı bir karakter arz ettiğini ifade etmektedir: *"(Giyim-kuşam konusunda) erkekleri bilmiyorum. Kızları biliyorum sadece. Kızlar burada daha şey kapalı kızlar burada daha mütevazi, daha kapalı giyiniyor. Bizde kapalı yok. Bizim şehirde on beş tane falan var kapalı kız. (Öncelikle başörtülüler arasında fark var). Bizde kapalı olanlar, pantolon giymiyor. Genellikle bizde kapalıysan, tam böyle büyük elbiseler giyeceksin; kapalı değilsen şortlar giyeceksin, orta bir şey yok bizde. Ben (ise) bizimkilere daha yakın (bir pozisyondayım). Türkiye'dekiler (bizimkilere göre) -kapalı (olsun) açık (olsun fark etmez)- daha spor giyiniyor. Bizimkiler daha çok her zaman elbise giyer, topuklu ayakkabı giyer, her gün süslü (bir şekilde) üniversiteye (gider), herkes elbise*

giyer. Burada ise herkes spor giyiniyor ama bizde iki uç var dediğim gibi dinde de iki uç var (Selefilik⁴⁷-laiklik), giyimde de iki uç var.”

c) K12 [Kadın-Gürcistan-Hristiyan], kültürel yakınlıktan ötürü ülkesindeki ile Türkiye’deki giyim tarzları açısından benzerlikler olduğunu ve şehre göre giyim tarzı normlarının belirlendiğini belirtmektedir: “Gürcistan ile (Türkiye) arasında (benzerlikler var bence). İletişim, bazı kurallar... Yani mesela şöyle bir şey diyebilirim size, Tiflis’te daha açık giyinmek mesela şöyle bir şey kısa elbise burada herkes giyiniyor. Burada ben çok yani ben giymediğim şeyleri giyen kızlar çok gördüm, şaşırdım. Ben o (dediğim açık) tarzda Tiflis’te de olsam giyinmem. Çünkü aileden biraz sınır var o açıdan. O kadar açık değiliz yani. Ama mesela babamın şehrinde yani burada giyindiğim gibi giyinmeyi tercih ediyorum, çünkü orada daha sınırlama var. Yani aynı şeyler var diyorum ben. Mesela İstanbul’da açık daha fazla giyinebilirsin. Burada (ise) daha dikkatli olacaksın. Aynı şeyler var ondan kastım.”

3.6.4.2.2. Katılımcıların Giyim-Kuşamları

Araştırmamızda yer alan katılımcılardan sadece 8’i giyim tarzından dolayı Türkiye’de bir baskı ile karşılaştığını, geriye kalanlar ise bu yönde bir baskı hissetmediğini belirtmektedirler. Özçetin (2013, s. 84) de ülkemize gelen öğrencilerin büyük çoğunluğunun giyim-kuşam konusunda sorun yaşamadığını belirtmiştir.

a) K12 [Kadın-Gürcistan-Hristiyan] ailesinin kendisine temkinli olması hususunda yaptığı uyarılardan söz etmektedir: “(Ailem bana Türkiye’de) “dikkatli ol!” (şeklinde uyarıda bulunuyor). “Dikkatli (giyin), fazla provokasyon yapma” (diyorlar). Mesela giyim tarzında... çünkü gerek yok yani zaten yabancısın. Zaten orada da aynı giyiniyoruz, sadece ekstra bazen (giydiklerim) açık oluyor.”

K16 [Kadın-Gürcistan-Hristiyan] gerek öğrenciler gerek yerel halk tarafından giyim tarzına yönelik eleştiriler aldığını ama bu baskılara rağmen bir değişiklik yoluna gitmediğini anlatmaktadır: “(Giyim tarzıma) bakan var tabii ki. Ama mesela kısa

⁴⁷ Aynı katılımcı, mülakatın farklı yerlerinde ülkesindeki Selefilik kavramının hangi anlamda kullanıldığını açıklamaktadır: “(Bizdeki Selefi anlayışı ile sizinkisi birbirinden farklı). Bizde selefi deyince “Müslüman” anlaşılıyor, bizde selefidir=Müslümandır. Rusya sorarsa “sen hangi dindensin?”, “selefiyim” diyorum. Selefisın (demek), Müslümansın (demektir şeklinde) öyle bir anlayış var. Buradaki gibi değil burada farklı anlayış var. (Sizde) Selefi deyince işte akli kullanmayan, akılsız, sonra terörist, IŞİD (anlaşılıyor)”

giyiyorsun; çocuklar bakmıyor, kızlar bakıyor, kapalı kızlar. (Kapalı kızlar, habire bakıyor). (Ben de) bazen (açık) giyiyorum bazen giymiyorum, o da keyfime bağlı. Yok bu kız bana böyle bakar diye şey yapmıyorum... (Bunun dışında) şimdi bizim üniversite tepede ya ondan çok öğrenci var ama aşağıya inerken yerli insanlar (ile problem) oluyor. Böyle istediğin gibi giyinemezsin, bakıyorlar kadınlar. (Arkadaşına soruyor burada hatırlıyor musun geçen kadın baktı yani, “ne giyindi diye burada öğrenciler ya” (dercesine).”

K46 [Kadın-İran-Müslüman] kaldığı yurdun sakinleri ve yerel halk tarafından giyim tarzına yönelik baskı görmesi nedeniyle duyduğu rahatsızlıktan söz etmektedir: “Ben D***’te kalınca mesela arkadaşlar şey diyorlar, Ramazan’da böyle etek giyme. Yani biraz kısa etek falan... Sakarya biraz bence muhafazakâr bir şehir. Mesela İzmir’e gittim, Antalya’ya gittim böyle değil. Yani burası mesela kısa etek giyip çarşıya gitsen, çok bakıyorlar. (Bu durum beni) rahatsız ediyor. Ama gittiğim diğer (saydığım) şehirlerde öyle değil.”

Bu hususta temas etmemiz gereken bir diğer husus ise öğrencilerin giydiği yerel kıyafetlerdir. Gözlemlerimize göre Afrika, Orta Asya ve Uzak Doğu’dan gelen öğrenciler yüksek bir aidiyet duygusuna sahip oldukları ve kendilerini özdeşleştirdikleri yerel kıyafetlerini gündelik yaşamda kullanmalarına ilaveten; dini-kültürel bir gerekçeyle Cuma namazlarında veya ülkelerini temsil eden bir sembol olarak kültürel seminer/kongre/toplantılarda ve kültürel etkinliklerde giymeyi tercih etmektedirler.

A2 [Erkek-Türkiye-Müslüman]: “Yer yer bizim gibi giyiniyor. Tabi bazen kendi ülkesinin kıyafetlerini de giyiyor. Öyle de geziyor... Hatta konferanslara falan da gitti burada. Kaç defa kendi yöresinin kıyafetiyle çıktı, çok rahat bir şekilde... Seminerlere, konferanslara giderken, mesela sunum yaparken kendi yöresinin kıyafetini giymek istiyor. “Bunun için mesela bunu giyeceğim. Hani nasıl olur, güzel olur mu?” falan (diye soruyor bana). Özel günlerde hep onu giyiyor. Çünkü onu sevdiğini söylüyor, çok rahat olduğunu söylüyor.”

Mamafih ülkemizde bu tarz kıyafetlerin -kültürel farklılıklar dolayısıyla- tercih edilmemesi, özellikle Afrika’dan gelen yabancı uyruklu öğrencilerin, yerel halkın bakışlarını üzerine çekmemek ve kendilerini yerel halktan ayırtmamak için, Türk kültürüne uygun modern-geleneksel kıyafetleri giymeye yöneldikleri anlaşılmaktadır. Buna değinen Özçetin (2013, s. 84) Afrika kıtası ülkelerinden (Somali, Sudan, Togo gibi)

ve Afganistan'dan gelen öğrencilerin giyimleri nedeniyle kendilerini rahat hissetmediklerini ifade etmişlerdir.

K54 [Erkek-Kamerun-Müslüman], ülkemize ilk geldiği zamanlarda yerel kıyafetlerini giydiğini ama yerel halk tarafından garipsenmeye başlanması sebebiyle, özel günler dışında artık giymemeyi tercih ettiğini belirtmektedir: “(Ülkemizde) biz daha uzun şeyler giyiyoruz. (O tarz elbiseleri burada da) birkaç kere giydim. Baktım (yerel halk bana bakıyor), sonra (giymeyi) bıraktım. (Halbuki ülkemden gelirken) birkaç kıyafet getirdim, onlar duruyor. (Artık onları giymiyorum çünkü) birincisi, hava durumu yüzünden, burası biraz soğuk. İkincisi de özel günlerde giyiyorum sadece. Mesela bayramlarda, ya da sosyal faaliyetlerde. (Onun dışında) giymiyorum. (Çünkü) Türklerden farklı olmak istemiyorum. (Aksi durumda bana) bakıyorlar. Mesela bugün terlik giydim. Evden gelene kadar herkes bana baktı. Ayıp bir şey gibi. (O elbiseleri de belki) yazın giyebilirim.”

Öğrencilerin bir yandan gündelik yaşantıda Türk yaşam tarzında hâkim olan giyim tarzını öte yandan kültürel etkinliklerde ve dini gün-bayramlarda ülkesinin yerel elbiselerini tercih etmeleri Gülnar ve Balcı (2010, s. 477; Kıroğlu ve diğerleri, 2010, s. 35)'nın ulaştığı sonuç ile de açıklanabilmektedir. Onların ifade ettiği üzere yabancı uyruklu öğrenciler, kendi yerel kültürleri ile Türk kültürü arasında bir denge kurarak, hem kendi gelenek göreneklerini devam ettirme hem de Türk kültürüne uyum sağlamaya çalıştıklarını belirtmişlerdir. Başka bir ifadeyle öğrenciler ne tamamen kendi kültürlerine göre yaşamaya, ne de kendi kültüründen uzaklaşıp Türk kültürü içinde asimile olmaya sıcak bakmaktadırlar.

K47 [Erkek-Mısır-Müslüman], bayramlarda yerel-geleneksel kıyafetlerini giymeyi tercih ettiğini ifade etmektedir: “(Ramazan ve Kurban bayramlarını) kutluyoruz tabii, Müslümanız. (Ben de) Mısır'daki gibi bayramlaştım. “Cilbab” giydim, siz belki fistan diyorsunuz. Suudi Arabistan giysisi. Giydim ve namaza gittim. (Diğerleri için) çok ilginç oldu, insanlar baktılar. (Ama ben) utanmadım, tam tersi gurur duydum. (Gelecek bayramda da) yapacağım.

b) Diğer katılımcılar ise giyim-kuşam hususunda bir problem ile karşılaşmadıklarını belirtmektedir.

K27 [Erkek-Afganistan-Müslüman]: “Ben bu elbiseler (ile) rahat hissediyorum yani pantolon falan... (Zaten ülkemde de böyle) giyebiliyorum. (Orada birçok yerde) serbest

ama bazı şehirlerde de böyle rahat gezemiyorsunuz pantolon falan.” K37 [Kadın-Filipinler-Hristiyan]: “(Giyim kuşam konusunda) bir değişiklik olmadı. Kendi ülkemde de böyle giyiniyorum. Muhafazakâr birisiyim ben.”

3.6.4.3. Kadın-Erkek İlişkileri

3.6.4.3.1. Niteliği

3.6.4.3.1.1. Müslüman Katılımcılara Göre

Çalışmamızda yer alan 41 Müslüman katılımcıdan bu soruya cevap vermiş olan 40 katılımcının a) büyük bir çoğunluğu, 32’si, Türkiye’de, b) 6’sı kendi ülkesinde kadın-erkek ilişkilerinin daha serbest olduğunu, c) 2’si ise bu konuda iki ülkenin birbiriyle benzerlik arz ettiğini belirtmektedirler.

a) Türkiye’de daha serbest ilişkiler

Kadın-erkek ilişkilerinin Türkiye’de daha esnek olduğunu düşünen katılımcıların ifadelerinde dikkat çeken hususlar aşağıdaki gibidir:

*Ülkesinde şeri hükümler uygulandığı için kadın-erkek ilişkileri, hukuki olarak sınırlandırılmıştır. Bundan ötürü, ülkesinde kadın-erkek ilişkileri kontrollü ve kısıtlı iken ülkemizde böyle bir sınırlamanın olmadığını düşünmektedirler. Bu kişiler ülkemizdeki durumun daha yaşanılabilir olduğu kanaatindedir.

K3 [Erkek-İran-Müslüman]: *(İran’da dışarıda) öpmek yok, öpmek yasak. (Sarılmak da) yasak. Ama el (ele tutuşmanın cezası) yok., (sarılmanın) cezası var. Yani, böyle kırbaç. Önceden böyle bir şey yoktu ama yeni yeni biraz oluyor. (Ceza alanlar ise) kavşakta (kırbaçlanıyor, yolun ortasında) ... (Normal kadın-erkek ilişkisi için Türkiye’deki gibi) İran’da da problem yok. (Sadece) derin (ilişkiye geçit yok), ama (sınırlı ilişkide) problem yok. (Kadın-erkek ilişkileri de) çok yaygın (ama) burada biraz (daha fazla). Çok fark etmiyor ama biraz. (Şöyle söyleyeyim) İran’da şu an hiçbir erkek yok ki kız arkadaşı olmasın. O kadar yaygın. (Gerçi aileler buna) karşı (ama) eğer aile biraz açıksa, (ilişkiye) bir şey demiyor... (Bunun dışında) İran’da evlerde buluşmalar, parti düzenlemeler) gizli (yapılıyor ama) çok var. (Devlet bilse sorun olur) tabi, yakarlar. (Çünkü bu da zina). (Yapanlar) gizli yapıyorlar yani (ama) o da yasak. Polis bilmiyor. Mesela ben evimde böyle bir şey yapıyorum, komşularım rahatsız oluyorlar, arıyorlar polis geliyor (ve) tutukluyor...”*

K53 [Erkek-Afganistan-Müslüman]: “(Bir kız bir erkek) kolayca (irtibatta olabilir) burada, (ama Afganistan’da) olmaz. Mesela başkentte böyle şeyler Türkiye gibi var, kafeye gidiyorlar (kadın-erkek). Kafeye gidiyorlar, konuşuyorlar erkeklerle ama başka bölgelerde öyle şeyler olmaz. Burada her yerde (rahat) zaten. Türkiye de bir Avrupa gibi bir ülkedir...(Yani) burada daha rahat, sorun yok. (Bizde ise çok kısıtlı). (Hatta) 2 ay önce bir kanun çıkmış Afganistan’da; kim 11 saniyeden fazla flört ederse, ceza alacak. 11 saniye. Bazı insanlar (buna) tepki gösterdi, sosyal medyada... (Bir yandan) saatlere, (bir yandan) kızlara bakarak. (Sosyal medyada) paylaşmıştılar.”

*Yukarıda bahsettiğimiz duruma sahip ülkelerden gelen katılımcılardan bazısı, ülkesindeki bekar bireylerin karşı cinsle aynı mahrem alanı paylaşmak için sınır komşusu oldukları Türkiye’ye tatile geldiklerinden söz etmektedir.

K46 [Kadın-İran-Müslüman]: “(İran’da kadın-erkek ilişkileri konusunda) biz rahatız. (Dışarıda da). Her yere (birlikte) gidebiliriz, kafeye el ele falan, her şeyi yapabiliriz. Ama sadece hicap var... Burası da İran gibi ama daha rahat. Ben görüyorum dışarda. (Bir açıdan) kadın-erkek ilişki bence aynı. (Gerçi bizde bir kız ile bir erkeğin aynı evde kalması) evlenmeden önce biraz sıkıntılı, yapıyorlar ama gizli yapıyorlar. Burada sıkıntı değil sanıyorum. Bizde mesela otellere evlenmeden alamazlar, (ama Türkiye’de kalabiliyorlar). O yüzden İran’dan (bir) çok kız ile erkek (bekar oldukları için) Türkiye’ye geliyor. Çünkü İran’da yasak. Otel falan (oda) veremiyorlar. (Buraya geliyorlar) bir hafta gezmek için. (Ailesi gelmeleri için onlara izin veriyor olabilir) bilmiyorum (ama) devlet için sıkıntı.”

*Kimi katılımcılar ülkemize gelmeden önce, Türkiye’deki kadın-erkek ilişkilerinin - ülkesindeki duruma benzer bir şekilde- dini ölçütlere uygun bir şekilde sınırlı olduğunu düşündüğünü; bununla birlikte geldikten sonra tam tersi bir durumla karşılaştığını ve zamanla bunu içselleştirdiklerini ifade etmektedirler.

K10 [Kadın-Doğu Türkistan-Müslüman], Türkiye tecrübesi öncesinde kadın-erkek ilişkilerine daha mesafeli iken, Türkiye’ye geldikten sonra tutum ve davranışlarında ılıman bir görüntü sergilemeye başladığını belirtmektedir: “(Bizim orada kadın-erkek ilişkileri) bu kadar rahat değil. (Burada daha rahat. Esasen bu kadar olacağını bilmezdim, çünkü burası) İslami ülke ya. Ben de İslami ülkede doğmadım, yaşamadım, Çin Cumhuriyeti ya. Doğu Türkistan’da bile Müslüman bir ailede eğitim aldığım için, hiç erkeklerle yolda yürümezdim. Bir arkadaşım olsa da tek başıma yürümeye çekinirdim.

Zaten doğru bulmazdım. Öyle eğitim almışım. Zaten erkekle sevgili olma düşüncesi bile yoktu. Öyle şey yapamayız. Hiç akıldan geçmez. Ama burada daha rahat. (Buraya geldikten sonra ben de bu konuda daha esnek davranır oldum. Mesela bir erkekle yan yana yürüyebilirim artık). Buradaki gibi oldu. Kabul etmeye başladık.”

*Bazı katılımcılar ise ülkesindeki dini geleneklerden ötürü, yasal olarak bir sınırlama olmasa bile, karşı cins ile etkileşime sınırlı bir şekilde girmektedir. Ülkemize geldikten sonra ise, eğitim hayatının kendisine sunduğu sosyalizasyon araçları sayesinde, karşı cins ile etkileşime geçme hususunda daha serbest davranmaya başlamaktadırlar.

K23 [Erkek-Filistin-Müslüman]: *“Ben (bir) kadınla, ilk burada Türkiye’deyken tanıştım. Yani Filistin’deyken sadece kuzenlerimi tanıyordum ama buraya gelirken sınıf arkadaşım oldu bir kadın. Filistin’de hiç olmadı böyle şey. Sevgili (olarak) değil, arkadaş olarak (ilk kez)! (Filistin’de) hiç arkadaşım olmadı kadın, sadece kuzenlerim, başka yok. Hatta (kadın cinsi) sınıf arkadaşlarımız yoktu. Buraya gelirken böyle şeylerle karşılaştım. Bence olması (da) lazım. Kadınlarla aynı sınıfta, aynı ortamda (olmalıyız), ama sınırlı bir şekilde. (Zaten) herkes kendisine saygı gösterince, (ilişkiler de) sınırlı (olur).”*

*Katılımcılardan kimisi de Türkiye’deki esnek kadın-erkek ilişkilerini tasvip etmemektedir.

K34 [Erkek-Gana-Müslüman], ülkesindeki Hristiyanların bile kadın-erkek ilişkilerinde daha seviyeli ve “edepli” davrandıklarını, buradaki durumdan ötürü hayıflandığını şu sözlerle açıklamaktadır: *“(Kadın-erkek ilişkileri hususunda) ne yalan söyleyeyim, burası daha rahat. Şimdi ben bunu söyleyeyim ben size. Gana’da Müslüman olsun Hristiyan olsun; ha Müslüman kısmını geçiyim, Müslüman şeylerde (böyle laçkalıklar) olmaz zaten. Hristiyanlara geçelim, iki tane Hristiyan’ı göreceksin bir erkekle bir kız tamam mı, şimdi bunlar sevgili. Sevgili (veya evli) öyle her şey olabilir. Bunlar ilişkileri var yürüyorlar dışarıda, ama el ele tutuşmazlar. Bizim orada ayıp, bir. Bizim dinimizde de zaten bunu (yapmak) haram, iki. Herkesin ortasında oturup öpüşmezler, ayıp, çok ayıp. Burada rahatlıkla yapılıyor. Rahatlıkla yapılıyor. (Buradaki) genç topluluk (Avrupalılaşmayı) öyle bir şey istiyorlar. Avrupalıların davrandığı gibi davranmaya çalışıyor ama onların unuttuğu bir şey var, biz Müslümanız ve İslam’ın yani kurallarına göre hareket ediyoruz biz. Ama (gel gelelim bu laçkalıkları) kampüste de görüyoruz. Hatta bazen kütüphanede ders çalışıyorsun ciddiyetle ders çalışıyorsun, hee biraz nefes alayım diyorsun. Önündeki erkekle kız öpüyor, öpüşüyorlar. (Hem de) kütüphanede. (Şikâyet etmeyi hiç*

düşünmedim). Ya şikâyet etsen de etmesen de ne değişecek. Bir şey değişmez. Hiçbir şey değişmez. Gerçekten öyle çok rahatsız bir şey yani. Bazılarına söylüyoruz “arkadaşlar yapmayın, çok ayıp” ... bazıları o kadar sert tepki veriyorlar ki ya ben şimdi düşün herkes yoluna gitsin gerçekten yani. Yani “sana ne arkadaş, bizim işimize karışma, burası Türkiye” diyorlar. En çok (kullandıkları) klasik laf, “burası Türkiye, beğenmiyorsan memleketine git”. (Bunu) diyen var yani, var onda oluyor”

*Bazı katılımcılar ise ülkesindeki karşı cinsin nahoş yaklaşımlarının kadınların yaşam alanını sınırladığından ve kadın bireylerin kamusal alanda görünürliğini azalttığından söz etmektedir. Bundan yakınanlar, Türkiye’deki esnek kadın-erkek ilişkilerini yeğlemektedirler.

K52 [Kadın-İrak-Müslüman]: *“(Erkeklerin yaklaşımı hususunda) vallahi burada adapte olarak daha iyi burası yani. Mesela diyelim özellikle yani erkeklerle ilgili. Mesela burada kıza bakmıyorlar yani. O kadar (bakmıyorlar) yani falan. Hatta orada hiç konuşmuyordum yani erkeklerle ben. Yani olursa diyecekler ki “Bu kız illa ki bir şeyi var yani.” Konuşmuyordum hiç. (Konuşsam ahlaklı değil derlerdi). Burası daha rahat. (Buranın yaşantısı benim için) daha rahat. Özellikle bunun için yani burada kalmak istiyorum. Yani Irak’ta olsam hiç çıkamayacaktım evden yani. Çıksam zaten babam korkacak. Yani (bir şey olur diye taciz, kaçırma) veya laf böyle sokuyorlar kızlara.”*

b) Ülkesinde daha serbest ilişkiler

*Türkiye’de karşı cins ile ilgili ön kabuller, kadın-erkek ilişkisini sınırlıyor. Bazı katılımcılar, ülkelerinde kadın-erkek ilişkilerinin daha serbest olduğunu; Türkiye’de ise bir kadın ile bir erkeğin iletişimde olmasının veya göz göze gelmesinin farklı şekilde yorumlanmasından ötürü kadın-erkek ilişkilerinin sınırlı olduğundan/öyle olması gerektiğinden söz etmektedir. Bu kişiler ülkesindeki durumu yeğlemektedir.

K20 [Kadın-Rusya-Müslüman]: *“Ben bizim orada daha rahatım bu konuda, (kadın-erkek ilişkisinde). Çünkü bizde şimdi (bir) kız (ile bir) erkek çok rahat konuşuyor. Ama konuşurken eminsin ki önündeki kişinin senin hakkında art niyeti yok. Ama burada emin olamıyorsun. Burada kadın-erkek ilişkileri daha (katı). Karşıdaki insan, art niyetli olabilir. (Mesela) küçük gülümsüyorsun, farklı bir şey düşünüyor. Bizde öyle bir şey yok. Bizde konuşsan bile, insanlar senin hakkında şey yapmayacak, nasıl desem eee... Kadın-*

erkek daha rahat var ya. O yüzden erkekler kızlar hakkında kötü bir şey düşünmüyorlar ama burada konuşurken senin hakkında kötü bir şey düşünüyorlar bizde o yok.”

*Türkiye’deki kadın-erkek ilişkilerinin kalın çizgilerle ayrılmış olması, toplumsal hayatta yanlış anlaşılmaya kapı aralıyor. Bir üstteki duruma benzer bir şekilde, kimi katılımcılar bu yanlış anlaşılmalar silsilesi ile sadece yakın arkadaş ilişkisinde değil kamusal hayatta -örneğin toplu taşıma araçlarında- da karşılaştıklarından söz etmekte ve bundan yakınmaktadırlar.

K51 [Erkek-Kosova-Müslüman]: *Kosova’da (kadın-erkek ilişkileri) daha rahat. En basit olayı söyleyeyim mesela. Ben burada dolmuşta, bir bayana para üstü uzattım. Yanlışlıkla elim onun eline değdi, “sen ne yapıyorsun” dedi, sesini yükseltti. “Kusura bakma” dedim. Uzaklaştım. Daha uzakta oturmaya başladım. Zaten dolmuş da dolu. Elden ele veriyoruz şeyi... Bir kez de otobüsteydim, ayakta tutunuyordum. Ani fren yaptı, ben de biraz yaklaşmışım. “Pardon, biraz uzak durabilir misin?” dedi. Uzağa gittim. Bir kız şey dedi orada oturan, “bunlar hep böyle” dedi. O (bana bağıran) hanımefendi de kapalıydı. Açık kız, kapalı olan için “bunlar, hep böyle (yanlış anlamaya müsaitler)” dedi.”*

Görüleceği üzere kadın-erkek ilişkilerinin Türkiye’ye nazaran ülkesinde daha esnek olduğunu, ekseriyetle post-komünist ülkelerden gelenler söz etmektedir. Bu kişiler, yakın fiziksel temas olmadığı sürece, Türkiye’de de ilişkilerin daha esnek olmasını arzulamaktadırlar.

3.6.4.3.1.2. Hristiyan ve Budist Katılımcılara Göre

Hristiyan ve Budist 13 katılımcıdan 2’si Türkiye’de, 7’si kendi ülkesinde kadın-erkek ilişkilerinin daha esnek, 4’ü ise her iki ülkedeki durumun birbirine yakın olduğunu düşünmektedirler.

a. Türkiye’de daha serbest ilişkiler

Şunu söylemek gerekir ki kadın-erkek, Müslüman-Hristiyan fark etmeksizin katılımcıların neredeyse tümü (post-Komünist ülkelerden gelenler hariç), Türkiye’deki kadın-erkek bireylerin birbirleriyle kamusal alanda daha yakın fiziksel temas (sarılma, öpüşme vb.) sağladığını ve bundan son derece şikayetçi olduklarını belirtmektedir. Esasen bu durum onların kültür şoku yaşamalarına da yol açmaktadır.

K42 [Kadın-Zimbabve-Hristiyan]: *“Buradaki Afrikalılar normal ama Türkler bir garip. Yollarda öpüşüyorlar mesela. Bizde bu olmaz. Özellikle erkek arkadaşının elini tutmak gibi şeyler olmaz. Normal arkadaşınla arada temas olabiliyor. (Ama burası çok serbest, sokaklarda öpüşenleri görüyorum hem de) tam önümde oluyor. (Şaşıyorum buna, böyle olmasını beklemezdim). Çok değişik geliyor.”*

b. Ülkesinde daha serbest ilişkiler

*Post-komünist ülkelerden gelen Müslüman katılımcılara benzer şekilde, bu ülkelerden gelen Hristiyan katılımcılar da benzer bir şekilde, Türkiye’deki karşı cins ile ilgili ön kabullerin, kadın-erkek ilişkisini sınırladığını düşünmektedirler.

K16 [Kadın-Gürcistan-Hristiyan]: *“(Kızla erkeğin bir araya gelmesi) bizim için sıkıntı değil, çünkü biz arkadaşlık kavramını biliyoruz ama Türkiye’de arkadaşlık kavramını bilmiyorlar. Sorun orada yani. Çünkü bir çocuğun gözüne bakıyor (isek), “haa bunda potansiyel var, sevgili olmak istiyor” (diye düşünülüyor).”*

*Ülkesindeki kadın-erkek ilişkileri Türkiye’den daha esnek. Öyle ki evlilik öncesi cinsel birliktelik ve gebelik vakaları çok yoğun bir şekilde yaşanmaktadır. Bu katılımcılar Türkiye’deki bu yöndeki toplumsal sınırlamalara daha olumlu yaklaşmaktadırlar.

K37 [Kadın-Filipinler-Hristiyan]: *“(Burada kadın ve erkekler) birbirlerine daha saygılılar. Benim ülkemde çoğu kadından, babasız çocuklar doğuyor. Baba, hamile kalan kadını bırakıyor. Türkiye’de böyle değil. Benim ülkemde kürtaj da çok yaygın. Burada da belki var ama çok fazla değil. Benim ülkemde çok yaygın. Evlilik dışı çocuklar da çok yaygın. Türkiye’yi bilemiyorum.”*

*Toplu taşıma araçlarında erkekler, kadınların yanında oturmuyor. Bu durum kimi katılımcılar için kültür şoku etkisi yaratmakta ve belirsizlik yaşamalarına neden olmaktadır. Çalışmamızın önceki kısımlarında defalarca belirtildiği üzere gelmeden önce hedef ülke hakkında malumat sahibi olunması, kültür şoku ve belirsizlik yaşama durumlarını azaltmaya yardımcı olacaktır.

K41 [Kadın-Haiti-Hristiyan]: *“Bu bir kanun mudur, dini sebeplerden midir bilmiyorum ama buraya ilk geldiğim dönemde (erkekler) otobüste yanıma oturmuyorlardı. Aslında Müslüman bir arkadaşım var bunları konuştuğum, ama o da aynı benim gibi (anlam veremiyor).”*

Tablo 42:
Kadın-Erkek İlişkileri Hangi Ülkede Daha Serbest?

Dini İnanç	Ülke	Gerekeçesi/Etkisi	Tercihi	Sayı	Toplam
Müslüman	Türkiye	Ülkesinde yasal olarak sınırlama bulunuyor.	Türkiye	32	40
		Türkiye’de, karşı cins ile etkileşimi artırıyor.	Türkiye		
		Türkiye’deki durumun, ülkesindeki Hristiyanlardan bile daha serbest olduğu görülüyor.	Ülkesi		
		Ülkesindeki bekar çiftler, aynı mahrem alanı paylaşmak için sınır komşusu olan Türkiye’ye tatile geliyor.	Türkiye		
		Ülkesinde, karşı cinsin rahatsız edici tutum ve davranışları, yaşam alanını sınırlıyor.	Türkiye		
	Ülkesi	Türkiye’de karşı cins ile ilgili ön kabuller, kadın-erkek ilişkisini sınırlıyor.	Ülkesi	6	
		Mesafeli kadın-erkek ilişkileri, toplumsal hayatta uzlaşmazlığa neden oluyor.	Ülkesi		
Eşit derecede	İki ülkede birbirine yakın kadın-erkek ilişkisi görülüyor.	-	2		
Hristiyan ve Budist	Türkiye	Türkiye’de kamusal alanda serbest bir kadın-erkek ilişkisi bulunuyor.	Türkiye	2	13
	Ülkesi	Türkiye’de karşı cins ile ilgili ön kabuller, kadın-erkek ilişkisini sınırlıyor.	Ülkesi	7	
		Ülkesinde evlilik öncesi cinsel birliktelik ve gebelik çok yoğun görülüyor.	Türkiye		
		Türkiye’de toplu taşıma araçlarında erkekler, kadınların yanında oturmuyor.	Ülkesi		
Eşit derecede	İki ülkede birbirine yakın kadın-erkek ilişki ağları bulunuyor.	-	4		
Toplam					53

3.6.4.3.2. Flört ve Evlilik Kıstasları

Araştırmamızda yer alan katılımcılardan hiç kimse, partneriyle olan fiziksel-duygusal birliktelikten dolayı, dış çevreden bir sınırlama, engel ile karşılaştığını belirtmemektedir. Başka bir ifade ile katılımcılar karşı cins ile flört etme, fiziksel temas etme gibi hususlarda ülkemizde herhangi bir engelleme ile karşılaşmamaktadır.

Bunun dışında flört veya evlilik amaçlı ilişkilerinde hangi kıstaslara göre seçim yaptıklarına yönelik sorduğumuz soruya verilen cevaplara göre katılımcılar; a) aynı dini inanca, b) aynı etnik kökene, c) herhangi bir dini inanç/etnik kökene sahip birisiyle flört/evlilik yapabileceğini, d) flörtü tasvip etmediğini, e) halihazırda birisiyle flört ettiğini/evli olduğunu belirtmektedir. Verilen cevaplara daha detaylı bir şekilde göz atacak olursak, katılımcılar aşağıdaki belirtilen sebeplere binaen partnerlerini tercih ettiklerinden söz etmektedirler.

a) Aynı dini inanca mensup olan birisiyle evlenmeyi düşünen 10 katılımcı a1) dini sınırlamalar gereği veya a2) ortak bir aidiyette buluşma adına bu karara sahip olduklarını ifade etmektedirler.

a1) K29 [Erkek-Vietnam-Budist] İslami öğretinin getirdiği sınırlamalar nedeniyle bir Türk ile veya bir Müslüman ile evliliği düşünmediğini ifade etmektedir: *“Ben (örneğin bir Türk’le evlenmeyi) düşünmüyorum. Türkiye’ye sadece araştırmak için geldim. Evlenmek için (değil). (Ayrıca) özellikle bir Türk kızla evlenmek istiyorsam, Müslüman olmam gerek. Çünkü ben duydum, farklı kültürden (Müslüman bir) erkek, farklı dine (mensup) Müslüman olmayan bir kız alabilir, evlenebilir; ama Müslüman olmayan bir erkek, Müslüman bir kızla evlenemez. Bunu ben biliyorum (ve bu yüzden evlilik için din değiştirmeyi) hiç düşünmüyorum.”*

a2) K38 [Erkek-Kamerun-Hristiyan], dini aidiyet farklılığının sağlıklı bir evlilik yürütmenin ve çocuk yetiştirmenin önünde engel olacağından ötürü, aynı dini aidiyete mensup birisiyle evlenmeyi arzuladığını belirtmektedir: *“Ben kişisel olarak evliliğin yürütmesi için aynı dinden olmak gerektiğini düşünüyorum. Hayat görüşlerinin aynı olması önemli. Farklı dinler, anlayış sorununa sebep olabilir. Çocuk yetiştirmek zor olur. Aynı olması daha iyi.”*

a3) Bunların arasından kimi katılımcılar da aynı dini inanca sahip olduğu sürece herhangi bir etnik kökene mensup birisiyle evlenebileceğini belirtmişlerdir. Bu görüşte olanlardan bazıları da -ki bunların hepsi Müslüman- Türklerle evlilik yapmaya da sıcak bakmaktadırlar.

Arkadaşıyla yaptığımız mülakat neticesinde K34 [Erkek-Gana-Müslüman]’ün Türk halkı hakkındaki pozitif algısından ötürü özellikle bir Türk kadınıyla evlenmeyi arzuladığını anlamaktayız. A34 [Erkek-Türkiye-Müslüman]: *“(Evlilik için birisini bulmak) istiyordu yani şu an bulsa (evlenir)... İlla Türk olacak Afrikalı olacak demiyordu ama Türk olsa daha iyi olur diyordu. (Çünkü) Türkleri seviyordu ya onlara karşı ayrı bir sempati kazanmış Türkiye’de. “Onun ailesi, benim de annem babam olsun” tarzı düşünebilir. Yani burada bir çevrem olsun gibisinden. (Bu isteğine ailesi de) razıymış.”*

b) 3 katılımcı sadece kendi etnik kökenine mensup olan birisiyle evlilik yapmayı istediklerini belirtmektedirler.

b1) A1 [Kadın-Türkiye-Müslüman], kültürel yapıları gereği K1 [Erkek-Suriye-Müslüman]'in ailesinin aynı etnik kökene mensup olmayan birisiyle yapılacak evliliği onaylamayacağından söz etmektedir: *“Ama mesela şaşırduğım şey, evlenmek istese yabancı uyruklu biriyle evlenir yani Türk birisiyle evlenmez. Yine Arap kökenli birisiyle evlenir. Ailenin çünkü onu kabul etmeyeceğini düşünüyor. Hani “benim ailem de zaten Arap olmayan birisini kabul etmez” dedi. (Kendisinin Türk bir kızla flört ilişkisi vardı, bundan ötürü ona ailen kabul etmez mi diye) bir kere sordum, “yok, kabul etmezdi” diyor. Çünkü annesinin kriterleri varmış evlilik için. Ha mesela bu da kültürel bir şey. Onlarda mesela diyor ki önce annemin beğenmesi lazım, sonra işte ailemin onaylaması lazım. Hani kızın ailesinin de hem bize denk olması lazım maddi açıdan da hani dini, kültürel açıdan da uyuşmamız lazım diye söylediği oluyordu. Hani sorduğumda da annemin onaylaması lazım demişti.*

b2) Bu katılımcılardan biri, kendi etnik kökeninin soykırımı uğrama tehdidiyle karşı karşıya olduğunu düşünmesi sebebiyle, sadece kendi etnik kökenine sahip (aynı dini inancı paylaşmak şartıyla) birisiyle evlilik gerçekleştirebileceğini belirtmiştir.

Gordon'a (1964, s. 71) göre, geniş çaplı ırklar arası evlilikler, asimilasyonun bir diğer yönünü oluşturmaktadır. Asimilasyon türlerinden evlilik mahiyetli asimilasyon başlığı altında değerlendirilebilecek bu olguyu “alaşım (amalgamation) şeklinde kavramlaştırmaktadır. Gordon, bu karışımla doğrudan “ırk”ların birbirine karışmasını değil, birbirlerine ne kadar benzerliği olduğu önemsenmeksizin iki farklı popülasyonun aynı gen havuzunda birleşmesini ve bu şekilde asimile oluşunu kastetmektedir. Şan ve Haşlak (2012, s. 40)'ın da değindiği üzere asimilasyona uğramaktan çekinen kimi etnik gruplar, mensuplarına egzogamik evliliği yasaklayarak, endogamiyi yaygınlaştırmaya çalışmaktadırlar.

c) 6 katılımcı c1) seküler oldukları, c2) dini inançları buna ehliyet verdiği için herhangi bir dini inanç/etnik kökene sahip birisiyle evlenebileceklerini ifade etmektedirler.

c1) Kendisiyle yaptığımız mülakatın, önceki kısımlarında seküler bir dini profile sahip olduğunu belirten K53 [Erkek-Afganistan-Müslüman], evleneceği kişiyi dini aidiyet ve dini profilden ziyade bireysel özellikleri belirleyeceğinden söz etmektedir: *(Kiminle evleneceğim) fark etmez benim için. Arap, Kürt, Türk... İnsan gibi iyi bir insan olsun... ben o kadar dini insan değilim. Fark etmez. (Her insan) farklıdır. Şahsiyetler, karakterler farklıdır. Mesela Türk kızlar başka şeyler düşünür, mesela bazı Afgan kızlar başka şeyler*

düşünür. Mesela (zihniyet açısından) bazı Afgan kızlar çok kapalıdır, bazı Türkler de çok açıktır; aynı zamanda bazı Türkler çok kapalıdır ama Afgan kızlar çok açıktır. Zihin (açık) daha iyi...”

c2) Hem dinin verdiği ruhsattan yararlanabileceğini hem de dinin sınırladığı çizgilerde kalacağını belirten K47 [Erkek-Mısır-Müslüman], partner seçiminde takip edeceği yolu şöyle izah etmektedir: *“Evlenmek için bir kıza bakarken sadece vücuduna, düşüncelerine bakmıyorum. Çocuğumun annesi (olup olamayacağına da) bakıyorum. Çocuğuma nasıl (anne) olacak diye. Çünkü bu (kadın), anne olacak yani. Anlayabilirsin değil mi? Evde onu bırakacağım çünkü. (Başka bir dinden) neden olmasın? Âşık olduktan sonra sorun değil. Evlenirim... (Ama) ateist olmaz. (Ona) doğru yolu gösteririm. Gösterdikten sonra kabul ederse, devam ederiz. Ama benim çocuğumun ateist olmasını istemiyorum ben... (Bu sebepten ötürü evleneceğim kişi sadece) ehli kitap, olur. İnanıldıktan sonra evlenebilirim. Ama çocuğum Ateist olsun istemiyorum.”*

d) Kimi katılımcılar ise din veya etnik köken farklılığına bakılmaksızın dini gerekçelerle flörtü tasvip etmediğini belirtmektedir. Örneğin, K36 [Erkek-Fildişi Sahilleri-Müslüman] üniversite ortamının bireylere sağladığı flört ortamından şikayetçi oluşundan söz etmektedir: *“Ben Türk kız, yabancı kız (gibi) böyle (bir ayırım yapıyor) değilim. Dedim ben kızla arkadaş olacaksam, gideceğim, onunla evlenmek için (talepte bulunacağım) ... Bizde zaten (geleneklerimiz şunu) kabul etmiyorlar: kızla takılacaksın, bozacaksın, bırakacaksın... Tuttun mu (bir yola girmişseniz), devam. O yüzden (flört konularıyla) fazla uğraşmıyorum. (İşin aslına) bakacaksın (olursan benim gördüğüm şu ki) okulda sadece üniversitede takılıyor, (sonrasında okul) bitti, herkes kendi yoluna bakıyor. Üniversite de onu görüyorum.”*

e) Kendileriyle mülakat yaptığımız zamanlarda ve mülakat sonrasında gerçekleştirdiğimiz bireysel sohbetler neticesinde elde ettiğimiz bulgulara göre 10 katılımcı zaten evli olduklarını 6’sı ise flört halinde olduklarını belirtmiştir. Bunların içerisinde 1 Hristiyan kadın, 1 Müslüman erkek ile; 1 Müslüman erkek 1 Hristiyan kadın ile flört etmekte; 1 Hristiyan kadın 1 Müslüman erkek ile evli durumundadır.

K37 [Kadın-Filipinler-Hristiyan], ülkelerinde Müslümanlarla birlikte yaşamalarına rağmen coğrafi uzaklıktan dolayı onlarla irtibat kuramadıklarını ve iki dini grup arasında soğuk rüzgarların estiğini ama eşiyi tanışıp evlendikten sonra Müslümanlar hakkında daha pozitif düşünmeye başladığını ifade etmektedir: *“Filipinler’de yaşarken (ileride bir*

Müslüman ile evleneceğime) hiç ihtimal vermezdim. Ama eşimle tanıştıktan sonra hayatımız değişti. Müslüman bir ülkede yaşıyoruz. Bu din ile ilgili fikirlerim değişti.”

Tablo 43:

Katılımcıların Flört/Evlilik Kıstasları

Kıstas/Durumu	Gereke/kim ile	Sayı
Aynı dini inanca mensup olması	-Dini emirlerin getirdiği sınırlama -Farklı kimliklerin doğuracağı uyumsuzluktan kaçınma	10
Aynı etnik kökene sahip olması	-Geleneklere tabi olma -Etnik kökeninin devamlılığını sağlama	3
Herhangi bir dini inanç/etnik kökene sahip olması	-Dini/etnik köken kıstasından ziyade, bireysel uyuma önem verme -Dini ruhsat	6
Flörtü tasvip etmemekte	Dini gerekçelerle	2
Flört etmekte/evli	Aynı dini inanç mensubu (13 katılımcı)	16
	Farklı dini inanç mensubu (3 katılımcı)	
Toplam		37

3.6.4.3.3. Diğer Bulgular

***Flört ve evlilik, Türklerin odak noktası (5 katılımcı).**

Çalışmamızın önceki başlıklarında değindiğimiz üzere, katılımcılar Türk öğrencilerin flört içerikli diyaloglarından rahatsız olmaktadır.

K13 [Erkek-Gürcistan-Hristiyan] Türklerin gündelik yaşantıda evlilik ve flörite sıklıkla vurgu yaptığını şöyle ifade etmektedir: “Öyle bir şey görüyorum ben, kızsın (veya) erkeksen (fark etmez) (Türkler için illaki bir) sevgilin olması lazımmış (gibi). Eğer sevgilin yoksa “nasıl ya, sevgilin yok”, “ya nasıl ya kız arkadaşın yok ya?” (diye sorguluyorlar). Sevgilin olacak kesinlikle. Eğer sevgilin yoksa, Türkler öyle (garipsiyor). Gerçekten ben çok şaşırdım. Bugün ayrıldı (ise), ikinci günden sonra yeni kız aramaya başladı. Bu nasıl oluyor öyle bir şey. Ben de (ister istemez şunu) düşünüyorum ki o (kişi, karşı tarafı) sadece zaman geçirmek için (sevgili) yapıyor. Kafada (bundan başka) bir şey yok. (Bizde) öyle bir şey yok. Ben (ülkemde) gerçekten görmedim. (Benim Gürcü arkadaşlarım), gerçek sevgili tabii ki. Yalan falan yapmıyorlardı.”

***Türkler, partner olarak ilişkilerde kışkanç (6 katılımcı).**

Ayrıca öğrencilerin, duygusal ilişkilerde kışkanç olduklarını düşünmeleri, onların yakın etkileşimden kaçınmalarına yol açmaktadır. Neticede her iki olgu da birer kültürel bariyer olduğunu söyleyebiliriz.

K12 [Kadın-Gürcistan-Hristiyan]: *(Türkler ilişkilerinde) kiskanç, aşırı derece. Çok kiskançlar. Yani böyle kiskançlık var. Kadın-erkek iletişimlerini görünce (anlaşıyor zaten). İşte onlar çok kiskanıyorlar. "Niye baktın ona?" falan kafa çeviriyor. Bizde mesela böyle şeyler kafana çok takmazlar ya da bana biraz farklı geliyor (anlayamadım)."*

3.6.4.4. Alkol Tüketimi

3.6.4.4.1. Müslüman Katılımcılar

Araştırmamızda yer alan 41 Müslüman katılımcıdan a) sadece 3'ü alkol tükettiğini, b) geri kalanları ise tüketmediğini belirtmektedirler.

a) K46 [Kadın-İran-Müslüman] ülkesindeki yönetim tarzı nedeniyle kamusal alanda içki içiminin yasak olduğunu, ama bu konuda Türkiye'de içkiye erişimin daha kolay olduğunu altını çizmektedir: *"Bazen arkadaşlarımla içiyorum. (İran'da da) ailemde bir parti varsa içiyorum. (Yani burada daha rahatım o konuda). Burada kafede içiyorum ama orada gizli. (Burada) Sakarya'da barda içiyoruz ama İran'da kendi ailemizde içiyorduk."*

b1) K7 [Kadın-Makedonya-Müslüman], içki içmediğini ve içki içenlere karşı hoşgöründe bulunamayacağını belirtmektedir: *"(İçki içilmesinden rahatsızım) tabii ki. (İçki) içilirse, domuz yenirse daha iyi. Tabii ki rahatsız olursunuz yani ben belirli bir noktaya kadar hoşgörülü olabilirim. Ama karşımda biri o hayvanı yiyince ya da içki içince rahatsız olurum. İnsan ister istemez rahatsız oluyor."*

b2) Türkiye'de büfe ve marketlerde alkol satışı, ülkelerinde bu durumla karşılaşmayan Müslüman öğrencilerin kültür şoku yaşamalarına yol açmaktadır.

K47 [Erkek-Mısır-Müslüman] içki içmediğini, ülkesinde sadece Hristiyanların içki içtiğini; bununla birlikte Türkiye'de kamusal alanda içki satılmasından hoşnutsuz olduğunu şöyle açıklamaktadır: *"Mesela M***'ta alkol satılıyor. Bizde yok böyle bir şey. Zaten Mısır'da %15 Hristiyan var. (Onlara içki) satılıyor ama gizliden. (O da) belli yerlerde (satılıyor), öyle her yerde satılmaz. Mesela (burada satılıyor) Migros'ta. Ben oraya yemek almak için falan gidiyorum, ama orada şarap var. Keşke olmasaydı daha iyi diyorum. Sadece Türkiye değil, tüm dünya için."*

3.6.4.4.2. Hristiyan ve Budist katılımcılar

Hristiyan 12 katılımcıdan a) 8'i ülkesinde daha sıklıkla, burada ise erişme imkânına sahip olduğunda alkol tükettiğini ifade etmektedir. Mamafih bu katılımcılar a1) buradaki içkilerin pahalı oluşundan, a2) kalitesinin düşük oluşundan, a3) erişim imkânının kısıtlı oluşu sebebiyle nadir zamanlarda içebildiğinden, a4) bununla birlikte içememe durumlarında ciddi bir problem yaşamadıklarından söz etmektedirler.

a1) K13 [Erkek-Gürcistan-Hristiyan], Türkiye'de alkol fiyatlarının yüksek oluşundan: *"(Burada içki) içebiliyoruz, para varsa. Çok pahalı burada. Çok. Sadece markette alabiliyorsun zaten yurttan içemezsin. İki tane restoran var orda içebilirsin sadece."*; a2)

K12 [Kadın-Gürcistan-Hristiyan] ise Türkiye'deki alkolün düşük kalitede oluşundan şikâyet etmektedirler: *"Türkiye geldikten sonra, alkol hiç içmedim. (İçenler) var, L*** K*** falan gidiyorlar, ama ne bileyim ya. Bizdeki çok daha güzel, burada çok pahalı hem... (Buradaki) kötü değil (ama) mesela ben şarap severim, kırmızı şarap, o da çok az. Bizimkinde çok güzel tadı var ama burada ondan yok. Burada başkası var, onu pek sevmedim. (Bundan ötürü de burada olduğum sürece) hiç içmeyeceğim muhtemelen."*

a3) K30 [Erkek-Haiti-Hristiyan], Türkiye'de alkol erişiminin kısıtlı olduğundan: *"Yurttan alkol yasak, burada içilmiyor. (Burada) kolaylıkla içki içilmiyor ama istenirse bulunabilir."*; a4) K37 [Kadın-Filipinler-Hristiyan] ise erişim zorluğunun çok mühim bir problem olmadığından; *"Kendi ülkemde de çok içki içen birisi değilim. O yüzden benim için zor olmadı burada olmak."* diyerek söz etmektedir.

Yukarıda değindiğimiz üzere Türkiye'de büfe ve marketlerde alkole erişim konusunda bir zorluk bulunmamaktadır. Bununla birlikte ülkelerine kıyasla burada alkol satılan büfe/marketlere ulaşımında zorluk yaşamaları (çoğunluğunun kampüs içindeki yurtlarda barındığı göz önüne alınırsa), alkolü tüketecek mahal arayışına girmeleri katılımcıların alkol tüketmelerini zorlaştırmaktadır.

b) Geriye kalan 4 katılımcı ise zaten ülkesinde iken de alkol tüketmediğini bu yüzden burada bir problem ile karşılaşmadığını ifade etmektedirler. K49 [Erkek-Kenya-Hristiyan]: *"Ben Kenya'da da alkol kullanmıyordum. Yani benim için problem değil."*

c) Araştırmamızdaki tek Budist katılımcı ise hiçbir zaman alkol tüketmediğini ifade etmektedir. K29 [Erkek-Vietnam-Budist]: *"Ben hayatım boyunca hiç alkol içmedim. (O yüzden burada hiç zorlanmıyorum)."*

Tablo 44:
Katılımcıların Alkol Tüketim Durumu

Dini İnanç	Türkiye Öncesinde	Türkiye’de	Değişim Sebebi	Sayı	Toplam
Müslüman	Tüketmiyor	Tüketmiyor	-Dini vecibeleri gereği -Bireysel tercihi	38	41
	Tüketiyor	Nadiren tüketiyor	-Türkiye’de alkolün pahalı oluşu -Yurtta içilemediğinden ve şehirde içki satan nadir işletme oluşundan dolayı erişimi ve tüketimi kısıtlı	3	
Hristiyan	Tüketiyor	Nadiren tüketiyor	-Türkiye’de alkolün pahalı oluşu -Türkiye’de alkolün düşük kaliteye sahip oluşu-Yurtta içilemediğinden ve şehirde içki satan az sayıda işletme olması nedeniyle erişimi ve tüketimi kısıtlı	8	12
	Tüketmiyor	Tüketmiyor	Bireysel tercihi	4	
Budist	Tüketmiyor	Tüketmiyor	Bireysel tercihi	1	1
Toplam					54

3.6.4.5. Domuz Eti Tüketimi

Domuz eti tüketip tüketmediği yönünde kendisine soru yönelttiğimiz 23 Müslüman katılımcıdan 21’i tüketmediğini, 2’si tükettiğini; 11 Hristiyan katılımcıdan 10’u tükettiğini, 1’i tüketmediğini; 1 Budist katılımcı ise tükettiğini belirtmektedir. Bununla birlikte Türkiye’ye gelmeden önce domuz eti tükettiğini belirten 13 katılımcıdan hiçbiri Türkiye’de bulunduğu süze boyunca domuz etine erişim sağlayamadığından söz etmektedir.

3.6.4.5.1. Müslüman Katılımcılar

a1) K52 [Kadın-Irak-Müslüman], domuz eti tüketmediğini, bununla birlikte ülkesinde kırmızı et satın alırken (domuz eti olma ihtimalinden ötürü) temkinli davrandıklarını; Türkiye’de ise bu yönde bir şüphelerinin olmadığını belirtmektedir: *“(Irak’ta da burada da domuz eti yemiyoruz). (Şunu da söyleyeyim Iraktan et alırken “acaba bu domuz eti midir?” diye şüphemiz) oluyor. Bazılarını mesela Brezilya’dan getiriyorlardı böyle. (Bu şüphemiz) Türkiye’den değil, Irak’tayken. Yani Türkiye burada her gittiğimiz yerde yani (gönül rahatlığıyla alıyoruz). Türkiye daha rahat yani, her yerde alıyoruz yani eti. Ama Irak’ta işte (belirsiz). Başka bir yerlerden getiriyorlar. İlla ki babam mesela tanıdığı bir yerler var, mesela ancak oradan (eti) getiriyor.”*

a2) K50 [Erkek-Kenya-Müslüman], ülkesinde Hristiyanlarla iç içe yaşadıkları için, et satıcıları tarafından etin niteliği hakkında bilgilendirildiklerinden söz etmektedir:

“(Domuz eti) orada var, burada yok. (Kenya’dayken et yediğimizde şüphemiz olmuyor) çünkü zaten hep konuşuluyor bu tür konular. Domuz etini Müslümanların yemediğini biliyorlar, bildikleri için uyarı veriyorlar. Belli yerlerde satılır yani.”

a3) K5 [Kadın-Moğolistan-Müslüman] hem ülkesinde hem de Türkiye’de halkın çoğunluğunun Müslüman oluşundan dolayı, her iki ülkede de kırmızı et tüketme konusunda bir tereddüt yaşamadığını belirtmektedir: *“(Domuz eti) Bizde yok. (Ortodokslar yiyor ama) onlar (da) bizde çok az. Hatta bizim şehirde hiç yoktu, ta ki Ortodoks Lisesi yeniden açılana kadar. Sırbistan’dan papazlar geliyor ibadet için. (Bizde domuz eti) kasaplarda da marketlerde de yok. (Ne ülkemde ne) burada hiç şüphelenmiyorum acaba (satılan etler) domuz eti midir diye”.*

Çalışmamızda yer alan katılımcıların büyük çoğunluğunun domuz eti tüketmediği, tükettikleri etin domuz eti olmadığına dair bir şüphelerinin olmadığı anlaşılmaktadır.

b1) K17 [Kadın-Gürcistan-Müslüman], ülkesindeki hâkim Gürcü-Hristiyan dini geleneği nedeniyle, kendilerinin de bir nevi asimile olduğunu ve onlar gibi içki içip domuz eti tükettiklerini belirtmektedir: *“Domuz eti burada zaten hiç yok. (Bizim oradaki Müslümanlar zaten domuz eti) yiyor ama mesela benim ailemde domuz eti hiç pişirmiyoruz. Hiç almıyoruz domuz eti ama genelde dışarıda yeriz. (Yani) domuz eti almıyoruz, pişirmiyoruz... (Esasen bir açıdan Gürcistan’daki İslam’la buradaki İslam birbirine) hiç benzemiyor. Mesela Gürcistan’daki Müslümanlar (olarak biz) içki içiyoruz, domuz eti yiyoruz. Hristiyanlarla artık aynı kültürde olduğumuz için, Hristiyan’lar gibi davranıyoruz artık.”*

b2) Yukarıda başörtüsü ve alkol konusunda kendisinden alıntı yaptığımız K46 [Kadın-İran-Müslüman], domuz eti de tükettiğini bizlere aktarmıştır: *“Ben Gürcistan’a gittim bilmiyorum, (domuz eti) yedim. Ama çok lezzetliydi, sonra bilerek yedim. Yani bir iki kere oldu (yediğim). (Tabii) İran’da yok.”*

Tez çalışmamızın önceki kısımlarında da değindiğimiz üzere Afganistan ve İran gibi şeriatla yönetilen ülkelere gelen katılımcılar, kendilerine seküler bir yaşam sunan Türkiye’de -diğer katılımcılarda sıklıkla karşılaşmadığımız bir şekilde- ülkesindeki dini profiline muhalif bir dini tutum ve davranış sergilemeye başlamışlardır. Bu kişiler ibadetlerini aksatmış, bayan öğrenciler başörtüsünü çıkartmış, kimi içki içmeye domuz eti tüketmeye başlamış, karşı cins ile yakınlık kurmaya açık hale gelmiştir.

3.6.4.5.2. Hristiyan Katılımcılar

Domuz eti tüketme hususunda kendisine soru yönelttiğimiz 11 Hristiyan katılımcıdan a) 8'i a1) ülkesinde zaten nadiren veya a2) sıklıkla domuz etine yöneldiğini, bununla birlikte Türkiye'de ona karşı bir özlem duymadıklarını; b) 2'si duyduklarını, c) 1'i ise yemeyi bıraktığını ve bir daha yemeyi düşünmediğini ifade etmektedir. Mamafih domuz eti tüketmek isteyen hiçbir katılımcı, ülkemizde domuz etine erişim sağlamadığını belirtmektedir. Türkiye'de nadir yerlerde de olsa domuz etinin satılıyor olduğuna dair katılımcıların bir malumatı olmadığı anlaşılmaktadır.

a1) K30 [Erkek-Haiti-Hristiyan]: *“(Burada domuz etini) istesem de bulamıyorum. (Ama) özlemiyorum. Çok sorun etmiyorum.”*; a2) K49 [Erkek-Kenya-Hristiyan]: *“(Ülkemde) domuz etini bazen yiyordum. (Buraya gelince) aramadım hiç. (Zaten) ihtiyaç duymuyorum. Bir sürü başka yiyecek var.”*

b) K33 [Erkek-Zimbabve-Hristiyan]: *“Domuz eti yeriz. (Onu yememiz din açısından) bizim için problem değil. Özlüyorum tabii. (Hatta “keşke ülkemde olsam da yesem” dediğin zamanlar) oluyor.”*

c) K37 [Kadın-Filipinler-Hristiyan], Türkiye'ye gelmeden önceki süre zarfında sağlıklı olduğu düşüncesiyle domuz eti tüketmeyi bıraktığını, ülkesine tatil amacıyla döndüğünde de tüketmediğini ve bir daha tüketmeyi planlamadığını ifade etmektedir: *“Domuz eti yememeye alışmak, kolay bir şey benim için. Sorun değil. Üç yıldır domuz eti yemiyorum. Kendi ülkeme gittiğimde de yemiyorum. (Özlemiyorum da). Bu etin etkilerinden de hoşlanmıyorum. Orada çok sağlıklı besleniyordum. Türkiye'ye geldikten sonra daha iyi beslenmeye başladım. Burada sebzeler, yemekler daha ucuz. Türkiye'ye gelince yaşam tarzım bu açıdan çok değişti.”* İlgili katılımcının domuz eti tüketmeyi bırakmasında eşi A37 [Erkek-Sudan-Müslüman]'ın telkin ve tavsiyelerinin ana neden olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim eşi bu durumu şöyle açıklamaktadır: *“Biz tanıştıktan sonra domuz eti hakkında bir şeyler anlattım ona, ondan bir şey oldu, yani “domuz böyle mi falan” (diye irrite olmaya başladı ve onu yemeyi) bıraktı, evlenmeden önce, Türkiye'ye gelmeden önce. Türkiye'ye geldikten sonra hiç domuz yemiyor. Aramıyor da... (Hatta ailesinin yanına gidince onlara bunu söylüyor), ona bu yüzden özel yapıyorlar, tavuk yapıyorlar.”*

3.6.4.5.3. Budist Katılımcı

K29 [Erkek-Vietnam-Budist] ülkesinde domuz etini nadir zamanlarda da olsa tükettiğini ama çok arzulu olmadığı için burada erişim sağlayamaması sebebiyle zorluk yaşamadığını belirtmektedir: “Biz de (domuz eti) yiyoruz ülkemde ama ben çok az yiyorum. Çocukluğumdan beri bu eti yedim ama çok beğenmiyorum. (Burada yiyememekten ötürü bir problem) yaşamıyorum. Ben burada tavuk yiyorum. Deniz ürünleri balık gibi (yiyecekler tüketiyorum).”

Tablo 45:

Katılımcıların Domuz Eti Tüketim Durumu

Dini İnanç	Türkiye öncesinde	Türkiye’de	Değişim Sebebi	Yaşam doyumuna etkisi	Sayı	Toplam
Müslüman	Tüketmiyor	Tüketmiyor	Dini inancı gereği	Pozitif	21	23
	Tüketiyor	Tüketmiyor	Erişim sağlayamıyor	Nötr	2	
Hristiyan	Tüketiyor	Tüketmiyor	Erişim sağlayamıyor	Nötr	8	11
			Erişim sağlayamıyor	Negatif	2	
			Sağlık gerekçesiyle	Pozitif	1	
Budist	Tüketiyor	Tüketmiyor	Erişim sağlayamıyor	Nötr	1	1
Toplam						34

3.6.5. Dini Semboller

3.6.5.1. Ezan

3.6.5.1.1. Müslüman Katılımcılar

İki ülke arasındaki ezan okunuş yöntemi ve tarzı ile ilgili bulgular şunlardır:

*11 katılımcı, Türkiye’de ezanın merkezi sistem ile okunmasını eleştirmekte; ülkesindeki ezan okuma yöntemini -çıplak sesle veya bireysel olarak hoparlörle- tercih etmektedir.

K23 [Erkek-Filistin-Müslüman] ülkesinde ezan okumada merkezi sistemin kullanılmadığını ifade etmektedir: “Burada sanki bir bilgisayar söylüyor, ezandan (hemen) sonra bir ses çıkıyor. Merkezi (sistem) işte... bütün camiler aynı anda kapanıyor değil mi? (Bizde) böyle bir şey yoktu. Her caminin kendi müezzini var.”

K2 [Erkek-Hindistan-Müslüman] ülkesinde ezanın çıplak sesle okunduğundan söz etmektedir: “Her cami (ezanı) kendi okuyor. Burada hoparlörle okuyorlar, orada herkes

çıplak sesle okur. Her mahallede imam var, müezzin var. (Böylece herkes ezanı duyabiliyor.) Herkes camide imam okuyor, (bizde hoparlör kullanılmaz).”

*12 katılımcı, ülkesinde okunan ezan makamını Türkiye’dekinden farklı bulmaktadır.

K44 [Kadın-Çin-Müslüman]: *“Bizde ses çok az ve daha kısa sürüyor ezan, okuma tarzları biraz farklı. Telaffuzları farklı oluyor. Bizde biraz aksan oluyor. Mesela şehrim, diğer şehirlerden farklı. Ama ezan farklı (değil), telaffuz hariç. (Buradakiyle) arasındaki farkı anlayabilirsin. Burada Arapçaya daha yakın olduğu için daha iyi.”*

*4 katılımcı, ülkesinde azınlık oldukları veya dini yasaklara maruz kaldıkları için ezan sesinin dışarıya doğru okunmasının yasak olduğunu belirtmektedir. Bu katılımcılar ülkemizde ezan sesi duymalarından ötürü memnuniyet duymaktadır.

K5 [Kadın-Moğolistan-Müslüman]: *“Eskiden başkentte çok açık yerde okunuyordu. Ama Budistler şikâyet etmişler. İmama gece okunuyor demişler. O yüzden sadece cami içinde okunuyor. (Evlerimizde) takvim var, (böylece ezanı duyabiliyoruz). (Bu yasak sanırım sadece) başkentte böyle diye biliyorum.”*

*5 katılımcıya göre -ekseriyetle Türk kökenli nüfusun çoğunlukta olduğu ülkelerden gelenler- ülkesinde ile Türkiye’deki okunan ezan şekli benzer olduğunu belirtmektedirler.

K7 [Kadın-Makedonya-Müslüman]: *“(İki ülkedeki ezanlar) aynı. Çünkü imamlarımız buradan (Türkiye’den geliyor). (Mesela bizim mahalledeki) imamımız, Balıkesir’den. Şimdiki de Sakarya Akyazı’dan. Diyanet (aracılığıyla geliyorlar).”*

*1 katılımcı, ülkesinde Müslüman olarak azınlıkta oldukları için cami sayısının az olduğunu ve dolayısıyla ezan sesini duyma ihtimalin düşük olduğunu ifade etmektedir.

K20 [Kadın-Rusya-Müslüman]: *“Türkiye’de her mahallede, her yerde (cami) var. Bizde işte bir cami bir kenarda; biri, bir (öteki) kenarda. (Bu yüzden) ezan (sesi) duymuyorum. (Ülkemdeyken (ezanı sadece) birkaç defa duymuştum evde ama burada her ezanı duyuyorum.”*

*4 katılımcının ülkesinde Şii mezhebinin yoğunlukta olması hasebiyle, iki ülkedeki okunan ezanlar lafız itibarıyla birbirinden farklıdır. Bu katılımcılardan evde barınanlar, mobil uygulama veya Şii usule göre ezan okuyan saatler aracılığıyla bu ihtiyacını tatmin etmektedirler.

K52 [Kadın-İrak-Müslüman]: *(Sünni ile Şii arasındaki farklar) belli oluyor, ezan okurken. Çünkü biz “Eşhadü enne Aliyyen veliyullah” diyoruz. “Eşhadü enne Muhammedun Resulullah ve Eşhadü enne Aliyyen veliyullah” diyoruz. (O lafzı burada duymuyorum ama içimden) ben söylüyorum yani. (Evdeyken de) babam mesela telefonda öyle bir uygulama da var yani (onu kurmuş).*

3.6.5.1.2. Hristiyan Katılımcılar

*Ezan sesinden rahatsız olunmuyor. Ülkesinde ezan okunmayan Hristiyan katılımcılardan hiçbiri, Türkiye’deki ezan sesinden ötürü rahatsız olduklarını belirtmemişlerdir.

K12 [Kadın-Gürcistan-Hristiyan]: *“(Burada ezan sesi duymak) iyi bir duygu, değişik bir duygu. Alıştım yani. Bazen eve giderken, ses duymayınca diyorum “nerede?””*

*Ülkesinde de ezan okunuyor. Özellikle Müslüman nüfusla bir arada yaşayan Afrika kıtasından gelenler, ülkesinde de ezan okunduğunu ve bundan ötürü bu duruma alışkın olduğunu ifade etmektedirler.

K38 [Erkek-Kamerun-Hristiyan]: *“Kamerun’da da ezan okunuyor. Bizim de camilerimiz var. Orada da aynı böyle (dışarıdan duyuluyor, yüksek sesle okunuyor). (Bu yüzden oranla alışığım). Ama benim yaşadığım bölgede cami yok. Ama camilerin olduğu yerlerde yaşayanlar alışkıntır tabii.”*

K50 [Erkek-Kenya-Müslüman], ülkesinde Hristiyanların daha yoğunlukta olmasına rağmen, aralarında bir politik-toplumsal çatışma olmadığı için, ezanın dışarıdan duyulduğundan ve ezanın Hristiyanlar için bile bir vakit belirleme fonksiyonu icra ettiğinden söz etmektedir: *“(Kenya’da Müslümanlar ile Hristiyanlar arasında çatışma yok). (Hatta benim) en yakın arkadaşlarım Hristiyan. Öyle bir (çatışma ortamı) olsa (idi), Müslümanlar az olduğu için ezan okunmasına bile izin verilmezdi. Ezan okunuyor. Ezan rahat okunuyor. (Hatta) mesela çoğu Hristiyan, ezana göre hareket ediyor. İkinci okununca “saat 4 olmuş” diyor mesela.”*

3.6.5.2. Haç

Araştırmamızda yer alan Hristiyan katılımcıların Türkiye’de haç takıp takmadıklarını ve bu sebeple bir problem ile karşılaşmış olup olmadığını öğrenmeye çalıştık. Bulgulara göre öğrenciler büyük bir oranda haç takma konusunda toplumsal baskı görmekte, Ortodoks

ve Katolik katılımcıların çoğunluğu haç takarken veya takmayı arzularken, Protestan katılımcılar buna ihtiyaç duymamaktadır. Haç takmayı arzulayanlar ya mensubu olduğu Hristiyan mezhebi gereği ya da toplumsal baskıdan dolayı haçı gözükmeyecek şekilde takmakta; bir kısmı ise baskılara aldırış etmeden dışarıdan gözükecek şekilde haç takmaktadır.

12 katılımcıdan 7'sinin verdiği cevaba göre a) 3 katılımcı haç takmakta, b) 2 katılımcı haç takma konusunda temkinli olduğu için, c) 2 katılımcı ise bireysel tercihi bu yönde olduğu için takmamaktadır.

a1) K12 [Kadın-Gürcistan-Hristiyan] dini inancı gereği haçı dışardan gözükmeyecek şekilde taktığını ve şu ana kadar bir problemle karşılaşmadığını anlatmaktadır: “(Burada haç takıyorum). Gören oluyor ama yani göstergesi olanlar da var. (Haçla dışarıda dolaşan da var ama onlarda bir problem yok. Ama şöyle şey var (görenler) “Haa Hristiyan mısın?” (tarzında bir surat ifadesine bürünüyor) ilk bakışta. (Ben bu yönde problem yaşamıyorum çünkü) bizde dışarı takmak olmaz. Göstergesi olmaması gerekiyor. Genelde kilisede öyle söyleniyor ki saklanır olması gerekiyor. Yani şöyle (dıştan alenen) takarsam, biraz provokasyon gibi (oluyor). Yani ne gerek var ki bunu (din) demiyor yani herkese göster.”

a2) K16 [Kadın-Gürcistan-Hristiyan]), Türkiye'ye gelmeden önce dini inancına ve etnik kökenine karşı yüksek bir aidiyet duygusuna sahip olmadığını, ancak Türkiye'de maruz kaldığı ayrımcılık ve dışlayıcılık sebebiyle kimliğini daha görünür kılmak için, dini inancının bir sembolü olarak haç takmaya başladığını ifade etmektedir: (İlk geldiğim sıralarda haç) takmıyordum işte. Ondan sonra takmaya başladım. Aslında ben dinime kültürüme bağlı birisi) değildim. Gelmeden önce ben milliyetçi değildim, dindar değildim hatta şey diyordum yani “eee hiç fark etmez yani Hristiyan Müslüman yeter ki iyi insan olsun”. Şimdi de onu diyorum ama beni tanıyan kişi bu dindar bir insan diyebilir (artık)... Ben şeye kızıyorum yanlış bilgiler veriyorlar, anlatıyorlar Hristiyanlık (ve) Gürcistan (hakkında). Ondan kızıyorum. Yoksa dindar olduğum için değil. (Bu tür şeylere o kadar kızdım ki) haç takmaya bile başladım yani o kadar. (Yoksa ben ibadetlerini yapan biri değilim, yapmak da) istemiyorum. Gürcistan'dayken de yapmıyordum zaten. Ama Türk ya da başka biri Gürcistan hakkında yanlış bilgi verdiğinde, ben tabii ki savunurum (milliyetimi, dinimi).

İlgili katılımcı mülakatın farklı yerlerinde, bu denli öfkelenmesine ve haç takmasına neden olan olaylardan bahsetmektedir: *“(Bu şekilde beni öfkeliendiren) Hristiyan olduğumuz için (ayrımcılığa maruz kaldığımız) gereksiz şeyler yani. Mesela ne bileyim yani “İncil’de çok saçma şeyler yazıyor” diyorlar. (Bunu bana) üniversitedeki hocalar (diyordu). (Benim Hristiyan olduğumu bile bile bunu dediler). (Zaten öğrenci olarak sadece) dört kişiyiz; sadece benim yabancı ve sadece benim Hristiyan (olduğumu) biliyorlar zaten ama oluyor işte (yine de) ... Bir başka seferinde de eski yurt müdürüm konuşuyoruz “Müslümanlar, Hristiyanlardan daha temiz” diyor. Zaten “Hristiyanlar gibi davranma, Hristiyanlar (gibi) yapma” derdi. (Neredeyse yurdun) ilk gününden beri oluyordu (ve bu durum beni rahatsız) ediyordu. (Neticede dediğim gibi ilk geldiğimde haç) takmıyordum işte, ondan sonra takmaya başladım. (Benim muhafazakâr bir Hristiyan olduğumu sansınlar istiyorum). (Şey desinler:) “bak haç takıyor, kesin Hristiyan.””*

K13 [Erkek-Gürcistan-Hristiyan] haç taktığı için karşılaştığı nahoş ve ayrıştırıcı olayları şu sözlerle anlatmaktadır: *“Genel olarak (siz) iyisiniz, kötü tabii ki değilsiniz. Ama biraz değişik insanlarla ben karşılaştım, onu da söyleyebilirim. Mesela ben Hristiyanım... Birkaç geziye gittik o Türk öğrenciler için (düzenlenen). Yabancılar da vardı zaten orada. Ondan sonra iki kere sadece (olumsuz bir) olay oldu. Denize girdik, isim söylemeyeceğim, tamam denize girdik. Benim haçım var tamam mı? Tabii ki çıkaramadım. Denize girdim. Sonra şoför vardı. O bana (haçı işaret ederek) diyor ki: “Bu ne?”. Tamam ben söylüyorum: “böyle bir şey bu, inancımın (dolayı takıyorum)”. O bana diyor ki: “çok ayıp, çok rahatsız edeceksin böyle” falan diyor ki ben tabii ki düşündüm, neden (böyle bir şey dedi diye). (Sonra ona dedim ki) “ben size sordum mu? Bir şeyler demedim değil mi? Benim inancım (bu). Siz neden karşılık veriyorsunuz? (Buna) karışıyorsunuz. (Sadece inançla ilgili) böyle bir şey o”. Bir şey demedim sonra... (Başka bir seferinde) bir öğrenci vardı. O üniversite okuyordu zaten. Bana diyor ki “sen Ortodoks’sun değil mi?”. “Evet” dedim. “Aaa sana bir şey tavsiye edeyim”. “Tamam dinliyorum kardeşim” (dedim). (Bunu bana söyleyen) Müslüman tabii ki. “Din değiştir!” (diyor). “Ben neden değiştireyim?” diyorum. “Çünkü o diyor Müslümanlık çok güzel”. Kardeşim sen nerden biliyorsun? Hristiyanlığın kötü, Budistliğin kötü (olduğunu) biliyor musun? Okudun mu hiç? Okumadım. O zaman neden ezber şeyler konuşuyorsun... (İşte) böyle (kötü) bir şeyle*

karşılaştım. Ona biraz üzüldüm. Neden böyle bir şey oldu? Tabii herkes bir değil tabii ki. (Yani bu şekilde karşılaştığım ayrımcılık sayısı) iki üç diyebilirim.”

b) Katolik olan K30 [Erkek-Haiti-Hristiyan], toplumsal baskıya maruz kalmaktan kaçınmak için haç takmadığını anlatmaktadır: *“Odamda (haç) var ama takmıyorum. Takmamam yönünde tavsiyede bulundu (benim arkadaşlarım). “İnsanlar hoşlanmayabilir” dediler.”*

c) Bir diğer Katolik olan K37 [Kadın-Filipinler-Hristiyan] kendi tercihiyle haç takmadığını ifade etmektedir: *“(Haç) takmıyorum... Katolik olsam da haç takmanın gerekliliğine inanmıyorum...”*

3.6.6. Dini Mekanlar

3.6.6.1. Cami

3.6.6.1.1. Caminin Dıştan Görünümü

Camilerin mimari tarzı, o ülkedeki dini anlayışla paralellik arz ettiğini söyleyebiliriz. Ülkesinde selefî İslam anlayışı hâkim olan ve olmayanların çoğunluğu Türkiye’deki camileri daha süslü bulmaktadır. Bununla birlikte selefî İslam anlayışının benimsendiği ülkelerden gelenlerin camilerin süslü oluşunu yadırgamadığı çalışmamızda anlaşılmaktadır.

Katılımcılara camilerin mimari açıdan farklılık arz edip etmediğini sorduğumuzda, bu soruya cevap veren 33 katılımcıdan a) 22’si Türkiye’deki camilerin daha süslü ve görkemli olduğunu, b) 6’sı mimari açıdan benzerlik, c) 5’i mimari açıdan farklılık arz ettiğini düşünmektedirler.

a) K1 [Erkek-Suriye-Müslüman] Türkiye’deki camilerin belirgin bir şekilde süslü olduğunu düşünmektedir: *“(Bir caminin Suriye’ye mi yoksa Türkiye’ye mi ait olduğunu) direkt anlarım. Çünkü buradaki camilerde, süslemede renkli şeyler kullanır. Orada böyle olmuyor, daha sade oluyor.”*

K14 [Erkek-Türkmenistan-Müslüman], ülkesindekilerin daha sade olduğunu belirtmektedir: *“Yapı (olarak camiler benzemiyor). Bizde sade, kubbeli falan filan değil. Sadece dörtgen ortasında, bir tane kubbe olur, bu kadar.”* sözleriyle anlatmaktadır.

K22 [Erkek-Nijerya-Müslüman] ise Türkiye'deki camilerin mimari yapısına olan hayranlığını şu sözlerle ifade etmektedir: *“Bence (buradaki camiler) çok güzel inşa edilmiş, harika yapılar. Umuyorum ki bu ülkeyi terk etmeden önce böyle yapıların benzerlerinin Nijerya’da inşa edildiğini görürüm. Bunun için dua ediyorum.”*

b) K7 [Kadın-Makedonya-Müslüman] ülkesindeki cami inşaatındaki ustaların Türkiye’den geldiklerinden: *“(Mimari açıdan camiler) Aynı. Çünkü ustalar buradan gitme hep.”*

K43 [Kadın-Mısır-Müslüman] ise ülkesinin tarihte Türkiye ile bağı olduğundan dolayı camilerin birbirine benzediğini: *“Çoğunlukla (camiler birbirine benziyor). Çünkü biz de Osmanlı Devleti’nde idik. Bu yüzden benziyor. Yeni camilerin hepsi aynı tarzda inşa edilmiş.”* sözleri ile ifade etmişlerdir.

3.6.6.1.2. Cami Sayısı

Ülkelerdeki cami sayısı oranına değinen 13 katılımcıdan a) 12’sine göre Türkiye’de, b) 1 katılımcıya göre ise ülkesindeki cami sayısı daha fazladır. Müslüman katılımcılar cami sayısının fazla oluşundan ve gündelik hayatta kamusal alanda namaz kılmak için daha fazla olanak sunmasından ötürü, Türkiye’de daha rahat ibadet etme imkânına sahip olduklarından söz etmektedirler.

a) K5 [Kadın-Moğolistan-Müslüman], ülkelerinde Müslüman olarak dini açıdan azınlık durumunda oldukları için cami sayısının az olduğunu belirtmektedir: *“Başkentten 40 dk. filan sürüyor bir cami. Öyle çok (cami) yok. TİKA’nın yaptığı bir cami vardı. Bir de eskiden Kazakların yaptığı cami. Kazakistan’a yakın Bayanovo diye bir yer var, orada çok cami var.”*

K29 [Erkek-Vietnam-Budist] ise çoğunluğunun Budist olduğu ülkesinde cami sayısının az olduğunu ifade etmektedir: *“Müslüman da var cami de var ama ülkemde az var. Sadece dört cami var. Sadece Güney Vietnam’da. Oradaki Müslümanlar genellikle Vietnam etnik grup değil, başka bir etnik gruba (mensuplar).”*

b) Sadece K6 [Kadın-Endonezya-Müslüman], ülkesindeki cami sayısının Türkiye’dekinden daha fazla olduğunu dile getirmektedir: *“Türkiye’deki camiler çok daha güzel görünüyor. Daha büyükler. Fakat, Endonezya’da cami bulmak zor değil. (Türkiye’de de) değil ama Endonezya’da daha çok fazla camiye ulaşılabilir. Ama*

Türkiye'dekiler kadar büyük yapıda değiller. Bu durum Endonezya'daki Müslüman nüfusun oranı ve sayısının Türkiye'dekinden fazla oluşu ile açıklanabilir.

3.6.6.1.3. Camiye Katılım Oranı

Bu hususta fikir beyan eden 10 katılımcıdan a) 1'i Türkiye'de, b) 8'i ülkesinde camiye katılım oranının daha yüksek olduğunu, c) 1 katılımcı ise neredeyse birbirine benzer oranda olduklarını belirtmiştir. Müslüman muhafazakâr katılımcılar, Türkiye'deki cami sayısının fazla oluşu ve daha süslü oluşunun aksine, camiye katılım oranının düşük olduğundan ötürü memnun olmadıkları anlaşılmaktadır.

a) K24 [Kadın-Filistin-Müslüman] doğup büyüdüğü ülkede çok fazla cami olduğunu ama katılım oranının çok düşük olduğunu ifade etmektedir: *Arabistan'da genellikle camiler boş oluyor. Bizim o kadar şey yapmıyor ama var bizim genellikle var. Maalesef yani Ramazan'a giderken bir satır iki satır (cemaat var) o kadar yani.*

b) K34 [Erkek-Gana-Müslüman] ülkesindeki camilerin Türkiye'ye göre daha sade olduğunu, camiye katılım oranının ise Türkiye'den daha fazla olduğunu şu sözlerle anlatmaktadır: *“(Camiler konusunda) Türkiye'dekiler daha güzel, daha şekilli ama bomboş. Bizim oralarda da yani (camiler) sade, normal ama dolu... (Mesela) ben cemaatle namaz kılmayı çok severim. Bizim oralarda da cami beş vakit, hep dolu oluyor. Beş vakit cami doluyor. (Burada ise) ya birkaç cemaat var da ama çok bile. Kampüs Camii var mesela, kalkalım Kampüs Camii gidelim boş. Çok güzel bir camimiz var ama bomboş.”*

Bulgulara göz attığımızda Müslüman katılımcılar ekseriyetle cami sayısının Türkiye'de daha görkemli ve sayı olarak daha fazla olduğunu; bununla birlikte camiye katılım oranının daha düşük olduğunu esefle belirtmektedir.

3.6.6.1.4. Diğer Bulgular

***Ülkesinde, cami giderlerini Müslüman halk karşılar (3 katılımcı).**

Özellikle Müslüman kimliğinin azınlıkta bulunduğu ve Müslümanları temsil edecek resmî bir otoritenin olmadığı ülkelerden gelenler, cami inşaatının maliyetini ve diğer masraflarını yerel Müslüman halkın karşıladığını belirtmektedirler.

K2 [Erkek-Hindistan-Müslüman]: “Ama dini açıdan camiyle çok bağ var. Her mahalle, camiye bağlıdır orada. Her Müslüman, camiyle çok bağlantılıdır. Camiye para veriyor. Diyanet yok orada. Bir örnek vereyim, bizim camilere oradaki insanlar bakıyor. Sizin ülke (ise camiyi finanse ederek) para veriyor burada. (Ama) bizim öyle değil. Camide toplanıyor para...”

***Ülkesinde cami inşa etmek sorun teşkil ediyor (3 katılımcı).**

Dini açıdan azınlık durumunda oldukları veya dini olarak yasaklara maruz bırakıldıkları için cami inşa etmek sorun teşkil ediyor.

Müslüman bir katılımcı şunları söylemektedir: “T***’da zaten camimiz yok ama başka şehirlerde de biraz şey var, baskı var yani. Biz şehrimize, köyümüze cami yapmak istedik, gizli yaptık. (Bunu yetkililere) demedik. Sonra anladılar (durumu), yıkmaya geldiler. Ama yıkamadılar. Millet izin vermedi. Bir de yıksaydılar, kötü olurdu onlar için. (Bizim) millet yani dinini seviyor. (Çok) güçlü değiliz ama din için ölüyorlar yani.”

***Caminin iç kısmındaki dini semboller, birbirinden farklı (4 katılımcı).**

Bu katılımcılar Şii mezhebine bağlı olduklarından veya ülkesinde dinin siyasete alet edildiğini düşündüklerinden ötürü cami içi unsurların Türkiye’dekine göre farklılık arz ettiğini belirtmektedir.

K14 [Erkek-Türkmenistan-Müslüman]: *Bizde sade, kubbeli falan filan değil. Sadece dörtgen ortasında bir tane kubbe olur bu kadar. (Caminin iç kısmında ise) -Türkmenbaşı Saparmurat (Niyazov-2001) “Ruhname” diye bir kitap yazmıştı- işte onun “Ruhname” kitabından alıntılar var. Onun yaptırdığı camilerde (var) ama çoğunlukla öbür camilerde ayetler var.”*

K39 [Erkek-İran-Müslüman]: “Bizlerde (cami içerisinde duvara asılı) dört tane halife olmuyor, iki tane oluyor. Ali oluyor ya bizim inancımıza göre Ali’dir, Hasan, Hüseyin ve onun evladı.”

***Ülkesindeki camilerde kadınlara özel bir alan tahsis edilmiyor (1 katılımcı).**

Bu durumu kadınların kamusal alanda yer alışı ile açıklayabiliriz. Ülkemize gelen katılımcıların genelinin seküler yaşamın hâkim olmadığı ve kadınların kamusal alanda yer almadığı ülkelerden geldiği göz önünde tutulursa, bu kişilerin geldikleri ülkelerdeki camilerde kadınlar için özel bir alanın ayrılmaması daha anlaşılır olacağı gözükmektedir.

K25 [Kadın-İrak-Müslüman]: *“İrak’taki camilerde bayanlara özel (bir mahal) çok yok. Mesela (rahat bir şekilde) bir cami bulursun ama kadınlar için yer yapmıyorlar.”*

3.6.6.2. Kilise

3.6.6.2.1. Kilise Sayısı

Araştırmamızda yer alan katılımcıların geldikleri ülkedeki dini grup dağılımı ile ülkesindeki kilise sayısı arasında yakın bir ilişki görülmektedir. a) Hristiyan nüfusun azınlıkta, Müslüman nüfusun ise oranla yoğunlukta olduğu Orta Asya ve Uzakdoğu’daki ülkelerden gelenlerin çoğunluğu, ülkelerinde kilise sayısının az; ab) Orta Doğu, Post-Komünist ülkelerden ve Afrika’dan gelen katılımcıların çoğunluğu ise kilise sayısının Türkiye’den daha fazla olduğunu belirtmişlerdir.

a1) K11 [Kadın-Doğu Türkistan-Müslüman]: *“Bizim memlekette, başkentte var olduğunu duydum ama hiç görmedim. Çin’de var.”*; K14 [Erkek-Türkmenistan-Müslüman]: *“Kilise benim gördüğüm bir tane iki tane. Giden yok zaten boş.”*

a2) K7 [Kadın-Makedonya-Müslüman]: *“(Ülkemde) kilise adım başı.”*; K20 [Kadın-Rusya-Müslüman]: *“(Türkiye’ye oranla bizim ülkede) kilise daha çok var. (Çünkü orada) Hristiyan (da) var kilise de.* K29 [Erkek-Vietnam-Budist]: *“(Ülkemizde) tapınak çok var. Tapınak Budistlere aittir ayrıca Hristiyanlık Katolik ve Protestan da var. Kilise (de) çok var. Asya ülkelerinde, Filipinler’de, Vietnam’da, başka ülkelerde Hristiyan var.”* K33 [Erkek-Zimbabve-Hristiyan]: *“(Burada çok fazla kilisenin olmaması) çok normal. Çoğunluğu Müslüman olan bir ülkede, bu çok doğal. Benim ülkemde de çoğunluk Hristiyan çünkü, orada da camiler var. Bütün inananların kendi ibadethaneleri var. Ama kilise sayısı çok daha fazla tabii.”*

3.6.6.2.2. Hristiyan Öğrencilerin Kiliseye Erişimi

Müslüman (Sünni ve Şii) öğrencilerin Türkiye genelinde Sakarya özelinde kendi inançlarına ait dini mekanlara, yani camiye erişim konusunda bir problem yaşamadığı daha önceki konularda anlatılmıştı.

Hristiyan öğrencilerde ise bu durum tam tersi bir hal almaktadır. Türkiye’deki kilise sayısı hakkında elimizde resmî bir bilgi bulunmamakla birlikte, Sakarya ilinde kurumsal olarak faaliyet gösteren müstakil binası olan bir kilise bulunmadığı gerek yaptığımız

araştırmalardan gerekse de yabancı uyruklu öğrenciler ile yaptığımız görüşmelerden anlaşılmaktadır.

K30 [Erkek-Haiti-Hristiyan]: *“Türkiye’de kilise yok, Sakarya’da kilise yok.”* K13

[Erkek-Gürcistan-Hristiyan]: *“(Burada ibadet yapmak) biraz problem. Çünkü, şu an kilise yok burada.”*

Sakarya Üniversitesi’nde öğrenim gören Hristiyan yabancı uyruklu öğrenciler a) ya İstanbul gibi metropol şehirlere giderek oradaki kendi mezhebine ait kiliselerde b) ya da Sakarya ili Adapazarı ilçesinde bulunan ve bir iş hanının üst katında, kilise olarak kullanılan bir apartman dairesinde dini ibadetlerini yerine getirmeye çalışmaktadırlar.

a) K12 [Kadın-Gürcistan-Hristiyan]: *“(Burada ibadet yapmak) biraz problem. Çünkü, şu an kilise yok burada, İstanbul’a gitmen gerekiyor. Burada olunca hiç ibadete katılmadım. (Kiliseye) gittim ama mesela bizde pazar günleri gidiliyor, (sizdeki) Cuma gibi. (Sabah) saat dokuzda başlıyor. Onun için İstanbul’a gitmem gerekiyor. Çünkü sabah gitmen gerekiyor. (Bu ibadeti kendi başına) yapamazsın yani kiliseye gitmen gerekiyor.”*

b) K49 [Erkek-Kenya-Hristiyan]: *“(Bu kiliseye geliyorum, çünkü) başka insanlarla birlikte ibadet etmek daha güzel, daha kolay.”*

3.6.6.2.3. RCCG (the Redeemed Christian Church of God)

RCCG kilisesi, Sakarya’da bulunan başta Afrikalılar olmak üzere Hristiyan öğrencilere ibadet ve sosyalleşme imkânı sunması nedeniyle önemli bir fonksiyona icra etmekte ve Hristiyan öğrencilerin Türkiye tecrübesini negatif/pozitif yönde şekillendirmede hayati bir rol oynamaktadır. Buna binaen çalışmamızın ilgili kısımlarında bu kilise hakkında sıklıkla atıf yaptığımız görülmektedir. Bu başlık altında araştırmamızda yer alan Hristiyan öğrencilerin kendi ifadeleriyle kilisenin kurumsal yapısını ve işleyişini ana hatlarıyla anlamaya çalışacağız.

İstanbul’da ve Sakarya’da da şubesi olan bu kiliseye gönül bağı olan K49 [Erkek-Kenya-Hristiyan], kilisenin ülkesinde de biliniyor oluşundan dolayı, buradaki şubesine çekinmeden katıldığını ve ailesinin buna razı olduğunu şu şekilde ifade etmektedir: *“(Burada ibadet yapabilmek için) geçiş yapmana gerek yok. Sadece hissediyorsan ister Katolik ister Protestan ol buraya gelip ibadet yapabilirsin, dua edebilirsin, seremoniyi takip edebilirsin. Yani geçiş yapmak zorunda değilsin. Zaten bu kilisenin birçok ibadet şekli,*

geldiğin dini gelenek sistemi ile benzerlik göstermektedir. (Ailem ve ben buraya da ibadet için geldiğime memnunum). Zaten Kenya'da da bu kilisenin şubeleri var. Bundan ötürü onlar da bu kilisenin varlığından ve aktivitelerinden haberdarlar."

Kilisenin müdavimlerinden olan K40 [Kadın-Tanzanya-Hristiyan], kiliseye geliş sürecinden şöyle söz etmektedir: *"Kiliseye gelmeden önce, sadece dua etmek için bir araya gelen (Hristiyan) öğrenciler vardı. Sonra Nijerya'daki bir kilisenin yardımıyla buraya kilise açıldı. Daha sonra Kasım ayı gibi kiliseye gelmeye başladım."*

K42 [Kadın-Zimbabve-Hristiyan], kilisenin finansal olarak masraflarının nasıl karşılandığını şöyle anlatmaktadır: *"Burası İstanbul'da bir kiliseye bağlıymış. Onlar finanse ediyorlardı. Sakarya'da Hristiyanların olduğu ama ibadet edecek yerleri olmadığını öğrendikten sonra kurmuşlar. şimdi biz kendimiz finanse ediyoruz. Çünkü artık ödeyebiliyoruz. Ama o zamanlar bunu yapamıyorduk. (Burası) hükümet tarafından tanınıyor. Burası üç odalı. (Her ay kira olarak) 1100 ödüyoruz. (Artık İstanbul'dan yardım almıyoruz). Kazancımızın %10'unu tanrı yolunda harcamak durumundayız. Burayı açık tutmak da bunlardan birisi. (Her) isteyen, istediği kadar veriyor. 5 lira vermek isteyen, o kadar veriyor."*

Aynı katılımcı Protestan mezhebinden RCCG'ye geçiş yapış sürecinden söz etmekte; *"(Bu kiliseye katılımımı ben din değiştirmek olarak tanımlamıyorum). İnsanlar mezhepleri nasıl sınıflandırıyor bilmiyorum. Bazıları doğuştan Protestan olunur diyor, bazıları sonradan elde edilir diyor. Ama ben böyle görmüyorum. Hz. İsa'ya inanan, tanrıya inanan insanlar Hristiyan'dır. Tanrı beni seviyor, onunla ilişkimi düzeltmemi istiyor. Ben kiliseye bunun için gidiyorum. Burada benden bir şeyi değiştirmemi beklemiyorlar... Ben, 8 yaşımdan beri Tanrıyı babam gibi gördüm. Babam ben küçükken öldü. Her durumda, neye ihtiyaç duysam diz çöker Tanrı'dan isterdim."*

Devamında aynı katılımcı, bu kilisede aktif bir şekilde görev alışını bizlere anlatmaktadır: *"(Kilisede şarkı söylüyorum). Kilisede müzik departmanı var. Burada servis sonrası kurabiye ve içecek servisi yapanların olduğu departman var. Yeteneklerinize göre bir şeyler yapıyorsunuz. şarkı söylemeye yeteneğim olduğu için bunu yapıyorum. Bulunduğunuz yerden memnun değilseniz, başka sorumluluk alıyorsunuz. (Görevler) gönüllülük ilkesine göre işliyor sistem. Sesim iyi olduğu için, müzik grubuna katılmak istiyorum ve katılıyorum..."*

Bu kilise mensupları kiliseye karşı yüksek bir aidiyet duygusu hissetmektedir. K40 [Kadın-Tanzanya-Hristiyan]: “*(Burası bana evimdeymiş gibi hissettiriyor). Hatta bazen kiliseden çıkıp, etrafıma bir bakıyorum, “Ah Türkiye’deydim ben değil mi?” diyorum. Buradayken kendimi çok rahat ve evimde hissediyorum.*”

Kilisede yaptığımız gözlemlere göre katılımcıların büyük bir çoğunluğunu Afrikalı öğrenciler oluşturmaktadır. Bunun arka planında siyah-beyaz ayrımcılığı olabileceği ihtimaline binaen, bu kiliseye katılımı öne çıkaran sebepleri sorduğumuzda:

K40 [Kadın-Tanzanya-Hristiyan] kendi ibadetlerinde dans figürlerinin olması nedeniyle beyaz Hristiyanların, haç ile ibadet yapmadıkları için Katoliklerin katılım sağlamaktan imtina ettiklerini düşünmektedir: “*Burada kiliseye gitmeyen çok fazla Hristiyan olduğunu fark ettim. Ortodoks oldukları için olabilir. Ama kendi dinlerinden farklı bir şekilde ibadet ettiğimizi düşünüyor olmalı. Hâlbuki biz de burada İncil okuyoruz ve hayat hakkında konuşuyoruz. Çoğu Katolik oldukları için, haç ile dua ettikleri için buraya gelmiyor olabilirler. Benim ülkemdeki Hristiyanların kilisesinde müzik ve dans olmaz. O yüzden öyle bir yer görsem bana uygun olduğunu düşünmem. Bu yüzden çok az beyaz Hristiyan geliyor olabilir.*”

K12 [Kadın-Gürcistan-Hristiyan], ibadet tarzlarının farklı oluşu sebebiyle bir Ortodoks olarak onlarla aynı yerde ibadet etmelerinin mümkün olamayışını ve aradaki ibadet farklılıklarının mekânsal ayrıma yol açtığını şöyle izah etmektedir: “*Adapazarı’nda Ortodoks kilisesi yok o yüzden (kiliseye gidemiyorum). İstanbul’a da kiliseye giderken, ziyaret şeklinde gitmişim. Katolik kilisesi ve Ermeni kilisesine gitmişim sadece, ama bu ibadet şekilde olmuyor. Ziyaret daha (çok)... (Çünkü) ibadet daha farklı şeylerden oluşuyor: oruç tutmak, pazar günleri ve hafta içi bazı günler kiliseye gitmek, dua okumak, İncil’den onlara katılmak, işte günahlardan tövbe etmek. İbadet ancak bu oluyor... Hem de Gürcü kilisenin istediği (ekstra şeyler var). Ama genelde bunlar için de herkesin, her mezhebin kendi tarzı ve kilisesi var. Oraya gidiyor genelde. Protestan kilisesi konusunda da evet, ibadetleri çok farklı oluyor. Şekil (olarak) kilise de bambaşka. O yüzden Ortodoks olarak ibadet etmek, istese de olamıyor. Hem de genelde Hristiyanlık içerisinde çok farklı mezhepler var, kime sorsan onların doğru... Ortodokslar içerisinde bile farklılık var ibadet şeklinde ve inanışta... Bence beraber ibadet edemediklerinden (ötürü aynı kilisede buluşulamıyor). Sorun bu. Çünkü herkes kendini doğru, başkasını yanlış buluyor... Çok basit anlaşmazlıklar var... Ben Sakarya’daki Protestan kiliseye gitmedim hiç ve*

bilmiyorum nasıl bir şekilde (ibadet) oluyor ama arkadaşlardan gördüğüm kadarıyla onların Tanrı'ya inanmanın ve ona ibadet etmenin kendi tarzları var. Doğru buluyor muyum? Bence evet herkes doğru. Sonuçta herkes Tanrıya ibadet ediyor. Hani bu konuda doğru yanlış bulunmaz bence, sadece farklılıkları görebiliriz. Hatta bir video görmüştüm Gürcistan'a giden Afrikalı Ortodokslar. Oradaki kiliseye nasıl gidiyorlar ve onlar da farklı ibadet ederler, çok farklılık var. Daha şarkı, dans ile ifade ediyorlar ve şarkıların anlamları hepsi güzel ve Tanrıya yönelik. Ama gördüğüm şu her iki taraf da gayet güzel anlaşabilirler, isteğe bağlı. Anlaşmazlıklar biraz siyasetten kaynaklanmış zamanında ve oturmuş, bu benim fikrim, yanlış olabilir.”

3.6.7. Dini Gün ve Bayramların Kutlanması

3.6.7.1. Yılbaşı/Noel Kutlaması

3.6.7.1.1. Müslüman katılımcılar

Müslüman katılımcılar çoğunlukla Türkiye’de yılbaşının coşku ile kutlanmasını tasvip etmemektedir. Bu durumun onların kültür şoku yaşamasına yol açmaktadır. Onlarla yapılan mülakatlar neticesinde onların yılbaşı/Noel kutlaması ile ilgili görüşlerinden şöyle bulgular elde edilmiştir:

*3 katılımcı, Türkiye’de daha coşkulu kutlama yapıldığından söz etmektedir. Bu katılımcılar yılbaşı kutlamalarının bir Hristiyan geleneği olduğunun altını çizmekte ve Müslümanların bu bayramları kutlamamaları gerektiğini düşünmektedirler.

K35 [Erkek-Çad-Müslüman]: *“Yeni yılın başında, kutlamalar oluyor. Dini (bir kutlama) değil de (sadece eğlence) ama Müslümanlar çoğunlukla yapmıyorlar. Ama gençler yapıyorlar. Çünkü neden gidiyorlar hatta içki içenler de oluyor. Burada da (kutlama) oluyor yani büyük şehirlerde oluyor. Oradaki ile buradaki hemen hemen aynı. Ama burada şöyle bir şey var yeni yıl gelirken hani papaz gibi çiçekler vardı ya şekli burada mağazalarda çok görüyorum, bizim orada öyle değil. Çünkü böyle yapmak, onlar gibi olmak oluyor. Hristiyanlaşma gibi. Türklerin yeni yıl kutlamaları da biraz Hristiyanlaşmış oluyor.”*

*6 katılımcının belirttiğine göre Türkiye’de kutlanıyor, ülkesinde ise Hristiyan nüfus yok denecek kadar azınlıkta olduğu ve Müslümanlar da tercih etmediği için kutlanmıyor.

K2 [Erkek-Hindistan-Müslüman]: Kendi ülkesindeki Müslümanların Noel kutlamadığını, Türkiye'dekilerin kutlamasını da esefle karşıladığını şöyle belirtmektedir: “(Bizim orada Müslümanlar arasında Noel, yılbaşı gibi şeyler kutlanmıyor). Burada ben şaşırđım. Dinin teşbihi olmaz. İnanç şeklinde olmaz ama akraba olur yemek pişirir, getirir. Genelde akraba, komşu olduğu için yemek geliyor. Onlarla mutlu olmak gerekiyor. Ama onlarla dini inanç aynı değil. Biz Hristiyanlara katılıyorsak, o farklı olur. Öyle olmasını sevmiyorum. (Onlar kutlayabilir) “onların dini onlara, benim dinim bana.” (Ayetin Arapçasını okuyor) (ama Müslümanlar kutlamamalı. Kutlayanlara) Allah onlara hidayet versin. Ben onlara karşı değilim. Onlara karşı olarak söylemiyorum. Allah onlara iyi düşünceler versin.”

*6 katılımcının ülkesinde, sadece Hristiyanlar kutluyor.

K34 [Erkek-Gana-Müslüman]: “(Yılbaşı'nı bizim orada) Hristiyanlar çok kutluyorlar. Ben yılbaşını kutlamıyorum demeyeyim ama şöyle şekilde hani oturup da 10-9-8... (diye parti gibi kutlamıyorum) Öyle şeyler yapmıyorum. İkincisi dışarı çıkıp da yılbaşı diye koşuluyor bira içiliyor... Ne bileyim bir ton şey yapılıyor, onu yapmıyorum. Ben en çok Allah'ıma şükrediyorum, yeni bir seneye girdim diye ve arkadaşlarla bazen oturup ya Kur'an okuyoruz ya da bir namaz kılıyoruz namaz kılıp Allah'a şükrediyoruz.”

*5 katılımcının ülkesinde Hristiyanların yanı sıra Müslümanlar da kutluyor.

K17 [Kadın-Gürcistan-Müslüman-Sünni], Hristiyanlarla birlikte yılbaşını kutladıklarını ve burada kutlamadığı için büyük bir özlem duyduğunu belirtmektedir: “Geçen sene birlikte kutladık Hristiyanlarla. Yılbaşı çok güzel. (Kutlayamayınca üzgün oluyorum). (Çünkü) Yılbaşı bizde çok abartılı bir şekilde kutluyoruz. Biz (Aralık) 31 kutluyoruz sadece. (7 Ocak'taki Noel'i) hiç kutlamıyoruz biz ama yılbaşını çok (büyük coşku ile kutlarız).

K20 [Kadın-Rusya-Müslüman] ise ülkesinde Müslümanlar arasında yılbaşının büyük bir coşkuyla kutlandığını, burada olup kutlamak zorunda kalmadığı için kendisini mutlu hissettiğini ifade etmektedir: “(Ben oradayken kutluyordum). Ben burada çok rahatım, kutlamadığım için. Çünkü orada zorlayarak kutlatıyorlar. Çünkü bizde yılbaşı, Türkiye'de dini bayram gibi algılanıyor. Bize sekiz mart (kadınlar günü) gibi devlet bayramı (olarak kutlanıyor). Dini (bir bayram) olmadığı için, Müslüman (olanlar dâhil)

herkes kutlar. (Ailede Hristiyan var ve) onlar da kutluyor, benim ailem de kutluyor. (Ama iyi ki buradayım da kutlamıyorum).”

*5 katılımcı hem Türkiye’de hem ülkesinde kutlandığını belirtiyor.

K44 [Kadın-Çin-Müslüman], yılbaşının her iki ülkede de kutlandığını ama burada kutlanmasını garipsediğini ifade etmektedir: *“(Yılbaşı’nı biz de) kutluyoruz. Siz de kutluyorsunuz. Ama Müslüman bir ülke olarak aslında yasak (olmalıydı). Garip, ama bunu kabul edebilirim, gayrimüslim bir ülkeden geliyorum o yüzden kabul edebilirim.”*

*6 katılımcının ülkesinde yılbaşı olarak Nevruz kutlanıyor. Afganistan, İran ve Doğu Türkistan’dan gelen katılımcılar ülkesinde Nevruz’u kutladıklarından söz etmektedirler. Bu öğrenciler, ülkemizde Nevruz zamanında Türk/yabancı arkadaşlarıyla birlikte kuru yemiş vb. tedarik ederek bir nebze olsun kutlama yapabildiklerini ifade etmektedirler.

K18 [Erkek-Afganistan-Müslüman] ülkesinde Yılbaşı kutlamadığını, kendi kullandıkları takvimde yılın başı Nevruz olduğu için, onu kutladıklarını ve Türkiye’de kutlama yöntemlerini şu şekilde anlatmaktadır: *“Yılbaşı kutlanıyor (ama) bizim yılbaşımız nevrüz, Christmas değil. (Biz) Nevruzu kutluyoruz. Hem miladi hem hicri iki takvim kullanıyoruz. (Bizim) yılbaşımız, baharın ilk günü... baharın ilk günü de nevrüz oluyor. (Nevruz) Zerdüştlükten kalan bir bayram ama İslam kültürü ile karşılaşmış ve kutlanıyor (olmuş)... Mesela “yedi meyve” diye bir tatlı var onu yapıyoruz. Birbirilerimizin evine giderek, onu yiyoruz, işte ağaç dikmeye gidiyoruz, pikniğe gidiyoruz. (Nevruz’u) Türkiye’de kutlayamıyorum. Türkiye’de mesela şey var sizin yaptığınız ateş üstünden atlamak, biz onu çarşamba sonu diye biliyoruz; (yani) en son yılın çarşambası yapıyoruz. (Ateş üzerinden atlamayı) Nevruz’da yapmıyoruz, yılın en son çarşambası yapıyoruz... (Burada) geçen sene kutladık beraber (diğer) Afganlarla. Arkadaşların hepsi Afgan değil de yabancı arkadaşlarla Türk de vardı, Sudanlı da vardı, Hindistanlı da vardı. İşte A***’dan kuru yemişler aldım odada şey yaptık kutladık.”*

3.6.7.1.2. Hristiyan-Budist katılımcılar

Öncelikle şunu söylemeliyiz ki Hristiyanlar için Noel kutlaması, Türk kamuoyunda bilindiğinin aksine sadece Miladi takvimin başlangıcı olan 1 Ocak’tan önceki günün

gecesi kutlanan veya sadece bir gece kulübünde, eğlence ortamında kutlanan veya sadece muhafazakâr Hristiyanlar tarafından kutlanan bir dini gelenek değildir.⁴⁸

Mülakat verilerine göre muhafazakâr olsun veya olmasın, dini gün ve bayramların kutlanması Hristiyan katılımcılar için büyük bir önem taşımaktadır. Aşağıda zikredilecek olan RCCG kilisesi aracılığı dışında yılbaşını kutlayanlar bile kutlamayanlar gibi hayal kırıklığı yaşamaktadır. Esasında ülkemizdeki seküler yaşam ve laik yönetim tarzı, Hristiyanların Noel'in istenilen düzeyde kutlamaları yönünde herhangi bir yasal ve toplumsal engel oluşturmamaktadır. Bununla birlikte Türk gelenek ve göreneklerin bunu desteklememesi, yerel halkın kahir ekseriyetinin Müslüman olması ve katılımcıların kutlama için yeterli sosyal sermayeye sahip olmaması Hristiyan katılımcıların istenilen düzeyde kutlama yapmalarını engellemektedir.

12 Hristiyan-Budist katılımcı arasından Noel hakkında görüş beyan eden b1) 7 katılımcı, arkadaşlarıyla birlikte Noel'i -istenilen düzeyde olmasa da- kutlayabildiklerini, b2) 5 katılımcı ise kutlayamadığını ifade etmektedir.

b1) K38 [Erkek-Kamerun-Hristiyan], ülkesindeki gibi bir atmosfer oluşturulmadığı için, buradaki kutlamaların büyük bir coşkuyla yapılmadığından söz etmektedir: *“Kutlama yapmamızı engelleyen bir şey yok ama bayram havası da olmuyor. Kamerun'da Noel'i herkes kutlar, oradaki atmosfer, Noel için yapılan kutlamalar özeldir. Buradaki Ramazan gibi, herkes dâhildir. Öylesi kolay oluyor. Ama bizim burada kutlama yapmamız kolay değil, atmosfer uygun olmuyor. Kendi kendimize (arkadaşlarla) yapıyoruz. Sadece kilisede kutluyoruz.”*

K41 [Kadın-Haiti-Hristiyan] Noel'i RCCG kilisesinde kutladıklarını belirtmektedir: *“Önceleri kutlayamıyorduk ama (RCCG kilisesi sayesinde) artık burada bir topluluğumuz var. Bu topluluk, Türkiye'de başıma gelen en iyi şeylerden birisi.”*

K40 [Kadın-Tanzanya-Hristiyan] Noel boyunca yapılan etkinliklerden söz etmektedir: *“Burada (kilisede) kutluyoruz Noel'i. En büyük etkinliklerden birisi Noel. Çok insan geliyor. Pazar günleri dua etmeye gelmeyen Hristiyanlar bile Noel'de kutlamalara*

⁴⁸ Hristiyanların Noel kutlama gelenekleri, zamanları ve Noel'in Hristiyanlar için önemi konusunda daha ayrıntılı bilgi için bkz. Dölek, 2014; Esgin, 2012.

katılıyor. Parti yapıyoruz, güzel giyiniyoruz, dans ediyoruz, her zaman olduğu gibi. Ama içki içmiyoruz.”

K42 [Kadın-Zimbabve-Hristiyan] kiliseye katılım sürecini anlatırken, aynı zamanda bu kilisenin üyelerini, Noel bayramında sosyal medya üzerinden nasıl organize ettiğinden de bahsetmektedir: *“Ben kendim geldim (bu kiliseye). İki yıl önceden bahsediyorum. Toplandığımız apartmanda Noel için bir program yayınladılar Facebook’ta. İstanbul’da bir arkadaşım vardı. Başka bir yerde Noel kutlaması var, sen neredesin dedi. Benim hiç haberim yoktu. Böylelikle bulmuş oldum.”*

b2) K26 [Erkek-Ukrayna-Hristiyan], Noel’i ülkesindeki benzer bir coşkuyla kutlamak için, Türkiye’de yeterli bir sosyal sermayesi olmadığından söz etmektedir: *“(Burada Noel kutlayamıyoruz). Bazı özel dini bayramlar var ama burada yok. Yapılabilecek bir şey yok. (Buna) kutlayamıyorum demeyelim, aslında yapabilirim. Ama bunu yapacak grup bulmak kolay değil.”*

K16 [Kadın-Gürcistan-Hristiyan] ise Noel’i kutlayamadığını ve böyle bir günde ailesinden, sevenlerinden uzak olmanın kendisinde büyük üzüntü oluşturduğunu belirtmektedir: *“(Burada) kutlamaya çalışıyoruz (ama) kötü oluyor. Mesela yılbaşında ilk defa bu sene ilk (kez) yani tektim. Kimse yoktu tektim. Yani ben zaten çok önem vermiyordum, Gürcistan’dayken (de) pek sevmiyordum ama böyle kimse yok, annem yok, babam yok, ablam yok, arkadaşlarım yok... tek yani tek (başımaydım). Ağladım yani ağladım.”*

Tablo 46:

Yılbaşı Kutlama Durumu

Bayram	Kutlayanlar	Durumu	Sayı	Kimle/Nasıl	Yaşam Doyumuna Etkisi
Noel	Hristiyanlar	Kutlayabiliyor	7	Kilisede (Arkadaşlarıyla)	Nötr-Negatif (Düşük düzeyde)
		Kutlayamıyor	5	Elverişli koşullar yok	Negatif (Yüksek düzeyde)
Nevruz	Nevruz yılbaşı edenler	Kutlayabiliyor	6	Kendi imkânlarıyla (Arkadaşlarıyla)	Nötr

3.6.7.2. Ramazan-Kurban Bayramı

3.6.7.2.1. Müslüman Katılımcılar

Müslüman katılımcılardan a)13'ü Türkiye'deki ile ülkesindeki kutlamaların birbirine yakın düzeyde olduğunu, b) 14'ü ülkesinde daha coşkulu kutlandığını, c) 2'si ise bu kutlamaların ülkesinde oldukça sönük olduğunu düşünmektedirler.

a) K27 [Erkek-Afganistan-Müslüman], Türkiye'deki gibi kendi ülkesinde gelenek ve göreneklere bağlılığın azalması nedeniyle, akraba ziyaretlerinde bir azalma olduğunu şöyle açıklamaktadır: *“(Ramazan-kurban bayramlarını kutluyoruz) aynen buradaki gibi. Bizde daha çok dindar var (çok oruç tutan da var ve) kurban kesiliyor ama çok değil bildiğiniz gibi Afganlar çok (varlıklı) değil fakir orada... Akraba ziyareti oluyor ama şu an pek olmuyor. Çünkü (gelenek-görenekler) yavaş yavaş ortadan kalkmış, herkes gezmeye düşünüyor. 3 gün (ziyaret) oluyor ya gezelim diyorlar ve geziyorlar gidiyorlar. Akraba ama çok değil yavaş yavaş bu kültür ortadan kalkıyor.”*

b) K2 [Erkek-Hindistan-Müslüman] ülkesinde ineğin kutsal sayılması sebebiyle, Kurban Bayramı'nda Müslümanlar ile Hindular arasında yaşanan tartışmaları ve ineğin kutsallığının mahiyetini şu sözlerle bize anlatmaktadır: *“Hindistan'da kurban için problem yok. Sizden duydum ki inek konusunda bir problem var, ama her yerde problem olmuyor. Hindu dinleri sizin duyduğunuz gibi değil. Buraya haber çok kötü, basit şekilde gelmiş. Hindu dinler bütün ineklere tapıyor diye bir şey yok. Bu bakış iyi değil. Hindu dinler ineğe saygı duyuyor. Neden? İnek, süt veriyor. Onların geçmişinde çok önemli bir hayvan olduğu için, inekler saygı görüyor. Trafikte biz arabayla giderken, önce o hayvan gidecek (geçecek), sonra araba gidecek. O hayvana araba yol verecek. Bir köpek çıksa da (aynısı) yapılıyor. Böyle bir inanç var. Ama bazı Hindu dinlerin arasında ineğe saygı, ibadet şeklinde de var. (Ama biz Müslümanlar arasında öyle değil). Biz kurban için bufalo kestiriyoruz. Çok fazla inek kestirmiyoruz. Bizim tarafta çok inek kesmiyorlar. Başka tarafta, kuzeydeki Müslümanlar kestiriyor. Ama problem oldu şimdi Hindu siyaset (etkin) olduğu için. Bir evde inek vardı, Hindular o eve gitti ve o ineği kurban için kestirmedi. Böyle dört-beş tane bir problem oldu. Bir Müslüman şehit oldu. Bir inek için insan insana düşman oldu. Problem oldu. (Hindistan kültüründe ineğin çok önemli bir yeri var) şimdi. Önemli olarak bakılıyor. Neden? Orada başka siyasi bakış var. Siyasi önemi için. İki Hindu arasında, Müslim arasında, Hristiyan arasında dinler arasında problem yapıyor.*

Sonra karışıyor. Kavga çıkıyor. Böyle bir mücadele şimdi var Hindistan'da. Dinler arasında problem yaratıyor. Müslüman yaptı, senin toplum yaptı gibi...

K34 [Erkek-Gana-Müslüman] ülkesinde Kurban ve Ramazan bayramlarının büyük bir coşkuyla kutlandığını, aynı coşku ile burada karşılaşmayınca büyük bir hayal kırıklığı ve özlem duyduğunu şöyle zikretmektedir: *“(Dini bayramlar bizim) oralarda daha iyi. Mesela bizim oralarda hiç olmazsa, mesela Ramazan Bayramı söyleyeyim ben size, Ramazan Bayramı'nda sabaha annem bir uyanıyor, erkenden sıcak pilav pişiriyor, komşulara dağıtıyor (ve) ben de (onlara) götürüyorum. Başlık veriyorlar, çok seviniyorum o sabah ya. Onun dışında onu geçelim, namazdan sonra dışarı çıkıyoruz biz; akrabaları ziyarete gidiyoruz, arkadaşlarla takılıyoruz dışarda akşama kadar. Ama burada bir camiye gidiyorsun, bir odaya dönüyorsun bitti. Ya ilk geldiğimde ne yalan söyleyeyim, biraz ağladım. Gerçekten o kadar yalnızlık hissettim ki, (kendimi tutamayıp ağladım) Şimdi onu geçelim, Kurban Bayramı, onda bir gidiyorsun (dışarıya), bir dönüyorsun bomboş. Bizim oralarda (ise) camiden dönüyorsun, dışarı baktıyorsun, her evin önünde kurbanı kesiyor. Kurban işçileri oluyor, (sen oralardan) geçerken, çağırıyorlar seni. Et veriyorlar, çağırıyorlar, “gel gel” (diye). Bazen yani kurban kestikten sonra, şu iç organlar var ya hemen bir çıkartıyorlar kadınlar hemen onları da yiyebilecek duruma getiriyorlar onu. Ortaya çay kahve konuluyor. Çay, kahve of on numara oluyor! (Bizim orada) on numara oluyor gerçekten. Ben şimdi bu yıl dua ediyorum “inşallah bir Kurban namazı-bayramı camide kutlayayım” diye. 5 sene oldu hiç bayram kutlamadım. 3 senedir (buradayım), en son 2015'te gittim.”*

c) Yasal veya toplumsal gerekçelerle İslam kültüründen uzak bir yaşam tarzına sahip ülkelerde/toplumlarda Ramazan ve Kurban bayramlarının çok sönük geçtiği ve buralardan gelen katılımcıların, ülkelerindeki bayram kutlayışına karşı özlem duymadığı anlaşılmaktadır.

K17 [Kadın-Gürcistan-Müslüman] ülkesinde İslam kültürünün hâkim olmadığını ve bayramları çok sönük kutladığını belirtmektedir: *“Kurbanı yani kesiyoruz Ramazan'da. Ailemden sadece annem tutuyor oruç. Yani bayramları kutluyoruz tabi ki ama sizin gibi abartılı bir şekilde değil ve Gürcistan'da çok az Müslüman olduğu için, (bayramlar) tatil gibi değil. Bayramda hatta hiç tatil değil burası gibi değil. (Sizinkisi daha gösterişli). Siz bir hafta iki hafta kutluyorsunuz.”*

Dini bayramların kutlanması ile ilgili katılımcılardan aldığımız cevaplar bize göstermektedir ki muhafazakâr-seküler olmasına bakılmaksızın ülkesinde dini-kültürel çevresel koşullar neticesinde görkemli bir şekilde kutlama yapan öğrencilerden, Hristiyan olanlar Noel'i, Müslüman olanlar Ramazan-Kurban Bayramı'nı ülkemizde sönük kutladıkları zaman büyük bir kültür şoku yaşayarak hayal kırıklıkları, üzüntü ile boğuşmak zorunda kalmaktadırlar. Bundan ötürü, Hristiyan ve Müslüman bayramlarında yurt ve STK yetkililerinin kendi oluşturacakları imkânlarla veya öğrencilere sağlayacağı mekân-maddi yardımlarla onların kutlama yapmaları için elverişli koşulların oluşturulmasının, onların Türkiye'deki yaşam doyumunun artmasına önemli bir katkı sunacağı kanaatindeyiz.

3.6.7.2.2. Hristiyan Katılımcılar

Bunun dışında bazı Hristiyan öğrenciler gerek a) kendi ülkelerinde gerekse b) burada Müslüman öğrenciler tarafından bayram kutlama daveti aldıklarını ve buna eşlik ettiklerini, c) bazıları da hiç davet edilmediklerini dile getirmektedirler:

a) K40 [Kadın-Tanzanya-Hristiyan]: *“(Burada Kurban ve Ramazan Bayramı kutlamalarına) hiç katılmadım. Kurban benim ülkemde olduğum zamana denk geliyor. Sanırım Eylül'de oluyor. O dönem ben evde oluyorum. Noel'den bir iki gün önce dönüyorum. Ama Ramazan'da davet ediliyorum da katılıyorum da.”*

b) K33 [Erkek-Zimbabve-Hristiyan]: *“(Bana bayram tebrik mesajları) gönderiyorlar. Ben de (onlara) teşekkür ediyorum. Bazen davet ediyorlar, biz de gidiyoruz. Mesela Ramazan Bayramı'nda camilere, iftara davet ediliyoruz, Kurban Bayramı'nda davet ediliyoruz. Gidiyoruz.”*

c) K41 [Kadın-Haiti-Hristiyan]: *“(Burada Ramazan ya da Kurban'ı hiç kutlamadım). Bu tarz kutlamalara hiç katılmadım. (Ama kurban eti verseler bana) yerdim tabii. (Kurban kesmek bana ilginç geliyor), çünkü bu Eski Ahit'te geçer. Biz Hz. İsa'nın son kurban olduğuna inanıyoruz”*

3.6.7.3. Kandiller

3.6.7.3.1. Müslüman Katılımcılar

Kandil kutlaması hakkında cevap veren 35 katılımcıdan a) 2'si kandillerin ülkesinde daha görkemli, b) 3'ü Türkiye'ye benzer bir şekilde kutlandığını belirtmektedirler. c) 15'i kandillerle ilk kez Türkiye'de karşılaştığından söz ederken; d) 6'sı ülkesinde Türkiye'ye nazaran daha az sayıda kandil kutlandığını, e) 9'u ise Türkiye'ye göre daha sade ve sönük bir şekilde kutladıklarını ifade etmektedir.

a) 2 katılımcıya göre, ülkesinde kandiller, Türkiye'ye göre, daha görkemli kutlanıyor. Hindistan ve Afganistan'dan gelen katılımcılar ülkelerinde kandillerin bayram havasında geçtiğini, eğlence ve etkinlikler düzenlediğinden söz etmekte; ayrıca kandil günlerinde resmî tatil ilan edildiğini belirtmektedirler.

K2 [Erkek-Hindistan-Müslüman], tüm bayram ve kandillerin festival havasında büyük bir coşkuyla kutlandığını bizlere anlatmaktadır: *“Burada (kandillerle ilgili) program oluyor, orada da çok fazla program oluyor. (Bizim orada) her evde yemek pişer, camiye gönderilir kandillerde. Kandil gününde Sünni aileler, bize katılan aileler, yemek pişiriyorlar. Anneler yemek pişiriyor, bereket(lensin) için camiye gönderiyor. Camiden herkes geliyor, onları yiyor. O bereket önemli ve kandil gününe hazırlıyor. Kadir gecesine çok hazırlıyorlar. (Artık kandil mesajı da atılır oldu). Şimdi yeni yeni geliyor böyle şeyler. Kadir geceleri olur. Buradaki “kandilin mübarek olsun” mesajını ben çok beğendim. “Kandilin mübarek olsun, cuman mübarek olsun” Ben çok beğendim. Şimdi yazıyorum ben de. Mesela cuma günleri “İshak Cuman Mübarek olsun” diyorlar çok iyi. Böyle hatırlıyorum insanlar, böyle kelimeler beni etkiledi. Türkçe kelimeler daha saygılı, Allah razı olsun gibi çok kelimeler var... İki gün bayram olur. Bütün kandiller böyledir. Bakın size göstereyim. (Bilgisayardan gösteriyor) Çocuklar hazırlanıyor. Program. Bayram ilahileri söylüyorlar. Aileler bakıyor. Çocuklar oynuyor Peygamberin hakkında. Taleal bedru söylüyorlar. Bu dini bir şey çocukları bayramlar hakkında bilgilendiriyor. Peygamberin kutlu olduğu gibi... Dini şeyleri, peygamberi anlamak için yapıyor. Bu tür programlara öğrenciler gidiyor. Bu bir mahalledeki program. Her ev geliyor. Bütün mahalle dolaşiyor. Böyle bir şey var. Bizim mahallede Hindular olur, komşular. Onlara anlatıyoruz bayramların tarihlerini. Onlar geliyor, dinliyor. Onlara tatlı veriyoruz. Bu çok önemli, onları etkiliyor. Onlara da yardım ediyor... (Bizdeki kandillerin ismi) Mevlit:*

Mevlid-i Nebi, Berat: Beraat Kadir: leyletül kadr. Bayramlar var ve Hindistan'da programlar çok fazla."

b) 3 katılımcı, Türkiye ile benzer şekilde kutlanıyor. Belirttiklerine göre, geldikleri ülkelerin yerlileri Türkiye'dekiler gibi kandil günlerinde birbirlerine kutlama mesajları göndermekte, camilerde etkinlikler düzenlenmektedir.

K47 [Erkek-Mısır-Müslüman]: *"(Bizim orada kandiller) kutlanıyor. Aynı (buradaki) şekilde kutlanıyor. (Mesela daha yeni) bir kandil geçti. İsrâ ve Miraç kandil gecesi. (Arkadaşlarım kutlama mesajı) atıyorlar. Mısırlı arkadaşlarım da Türkler de atıyor."*

c) Ülkemize, birbirinden farklı coğrafyalardan gelen Müslüman öğrencilerin önemli bir kısmı -15 katılımcı- daha önceden kandiller ile ilk kez Türkiye'de karşılaştığını ve bunları kabullenemedikleri anlaşılmaktadır. Bu kişiler, geldikleri ülkelerde selefi veya selefilğe yakın bir İslam anlayışının hâkim olduğunu, dolayısıyla kandil kutlamadıklarını, bu günlere özel bir anlam yüklemediklerini, kandillerle ve kandil kutlamasıyla ilk kez burada karşılaştıklarından ve bundan memnun olmadıklarını belirtmektedirler. Bu katılımcıların çoğunluğu, kandil geleneğini bid'at olarak değerlendirmekte; bununla birlikte kimisi bunu bid'atı hasen kimisi de bid'atı kabih olarak addetmektedir.

c1) Birinci gruptakiler (Endonezya, Doğu Türkistan, Türkmenistan) kandil kutlamasıyla karşılaştıkları ilk dönemlerde bu durumu yadırgamakla birlikte, zamanla bunu benimsemekte ve kutlanmasının dini açıdan bir zarar teşkil etmediğini düşünmektedirler.

K14 [Erkek-Türkmenistan-Müslüman]: *"(Bizde) kandil yok. Sadece Türklerde var zaten. Ona da bidat-i hasene diyoruz. Araplarda da yok kandiller. Tamam Kur'an okuyalım, falan filan ama illaki akidemize oturtalım bunu diye bir şey yok. (Kandillerde hep mesaj gelir) Cuma tebriği, kandil tebriği var (gönderiyor), o gün saat 11 olmadan da uyur yani o kesin. Yani gösteriş dindarlığı. Bana göster dindarlığı, Allah'a bana insafını göster... (Bana tebrik mesajı gönderenlere de) ben (geri) göndermiyorum. (Buna) bid'at demiyorum ama o dindarlık değil yani. Oturalım kandil diye Kur'an okuyalım, sohbet edelim."*

c2) İkinci gruptakiler (Fildişi Sahilleri, Filistin, Kenya, Moğolistan, Nijerya, Rusya, Suriye, Ürdün,) için kandil kutlama olgusu kültür şoku yaşamalarına yol açmaktadırlar. Bu kişiler dinde böyle bir durumun uygun olmadığını, kutlama yapılmamasının daha makbul olacağını belirtmektedirler. Esasen bu düşüncede olup, bundan hoşnut olmayan

öğrencilere karşı daha hassas davranılarak kandil mesajı ve kutlamasına onu dâhil edilmemesi, daha isabetli gözükmektedir.

K4 [Erkek-Suriye-Müslüman]: *“Suriye kutlamıyor. Orası selefi. Sonradan konuldu bunlar. Bence olmasın.”*

K36 [Erkek-Fildişi Sahilleri-Müslüman]: *“Bizde kandil yok sadece Türkiye’de gördüm. (Şaşırdım ve gereksiz buldum). Bazen abartılı davranıyorlar. (Bana hayırlı kandiller diye mesaj) atıyorlar, (ben de istemeyerek de olsa onlara cevap) atıyorum.”*

c3) Bunlardan kimisi (Gürcistan) de kandil günlerini ve kutlanmasını anlamlandıramadığı ve buna karşı nötr bir tutum sergilediği anlaşılmaktadır.

K17 [Kadın-Gürcistan-Müslüman]: *“Kandilleri, yani doğru söylesem, ilk defa burada duydum. Hiç bilmiyordum ve hala anlamıyorum ne demek? Tam ne demek anlayamıyorum.”*

d) 6 katılımcının ülkesinde -Türkiye’dekine göre- daha az sayıda kandil kutlanıyor. Bunların çoğunluğu ülkesinde sadece bir kandilin kutlandığını ve orada kandillere Türkiye’deki kadar değer atfedilmediğini belirtmektedirler. Katılımcıların ifade ettiklerine göre ülkelerinde kutlanan kandiller şu şekildedir: Tayland-Mevlid kandili, Nijerya-Aşure Günü, Irak-Mevlid Kandili, Afganistan-Miraç Kandili ve Kadir gecesi, Somali-Miraç Kandili, Etiyopya-Mevlid Kandili,

K15 [Erkek-Tayland-Müslüman]: *“(Bizde) Regaip falan yok da Mevlit Kandili var. (Orada) ben kutlamıyorum da kutlayan var çok var. (Buradaki Türk arkadaşlarımdan kandil mesajı) alıyorum yani âmin diyorum.”;*

K27 [Erkek-Afganistan-Müslüman]: *“Sadece Miraç Kandili (kutluyoruz biz). Mesela bazen çıkıyorum arkadaşlar diyorlar ki “kandilin mübarek olsun”; yarın çıkıyorum yine diyorlar “kandilin mübarek olsun” ... kaç tane kandil var (burada). Bir tek Miraç, iki tane var sanırsam, bir de Kadir Gecesi...”*

e) 9 katılımcı, ülkesinde, Türkiye’ye göre daha sade ve sönük kutlanmaktadır. Bu katılımcılar ülkelerinde kandil gecelerinin önemsendiğini, kandillerde Kur’an okuduklarını, dua ettiklerini, namaz kıldıklarını ama Türkiye’deki gibi kutlama yapmadıklarını ve Türkiye’deki durumu ilk başlarda garipsediklerini belirtmektedirler.

Bu katılımcıların geldikleri ülkeler şu şekildedir: Afganistan, Çad, Çin, Gana, İran, Makedonya, Mısır, Suudi Arabistan (Filistinli), Zimbabve.

K34 [Erkek-Gana-Müslüman] ülkesinde kandil kutlamasının bu kadar sık ve coşkulu olmadığından söz etmektedir: “(Ülkemizde) kandiller kutluyoruz ama Türkiye de olduğu gibi değil. En çok bireysel oluyor bizim oralarda, en çok bireysel oluyor. (Mesaj da) atılmıyor. Ben Türkiye’ye geldiğimde, (mesaj atıldığını görünce) biraz orada (şaşkına uğradım). Her Cuma mesajlar geliyor: Hayırlı Cumalar; her kandilde: Hayırlı Kandiller. Şaşırdım ama şimdi alıştım ben. Hatta onlar atmadan ben atıyorum. Çok güzel bir şey yani.”

3.6.7.3.2. Hristiyan katılımcılar

11 Hristiyan katılımcı arkadaşlarından kandil mesajı aldığını veya kandil kutlamalarına davet edildiğini belirtmektedirler. a) Bunların çoğu, 9’u, kandil kutlamalarından memnuniyet duyup, aynı karşılığa cevap verdiklerini; b) 2’si bu kutlamaları anlamlandıramadıklarını ve geri kutlama yapmadığını belirtmektedirler.

a) K41 [Kadın-Haiti-Hristiyan]: “(Arkadaşlarımdan) “kandilin mübarek olsun!” mesajları geliyor. Ben de bazen ilk adımı atıp hocalarım ve arkadaşlarıma gönderiyorum. (Gönderirken lafız olarak) Allah’ı kullanıyorum.”

b) K38 [Erkek-Kamerun-Hristiyan]: “(Kandil mesajları aldığım) oluyor ama pek de üzerinde durmuyorum. Karşılık da vermiyorum, çünkü ne anlama geldiğini bilmiyorum.”

Tablo 47:

Katılımcıların Kandil Kutlama Durumu

Dini İnanç	Kutlama Durumu	Türkiye’dekine Yaklaşımı	Sayı	Toplam
Müslüman	Ülkesinde, Türkiye’ye benzer şekilde kutlanıyor.	Nötr-Pozitif	3	35
	Ülkesinde, Türkiye’ye göre daha görkemli kutlanıyor.	Nötr	2	
	Ülkesinde, Türkiye’ye göre daha sade kutlanıyor	Pozitif	9	
	Ülkesinde, Türkiye’dekine göre daha az sayıda kandil kutlanıyor.	Nötr	6	
	Ülkesinde kutlanmıyor, Türkiye’de ilk kez karşılaşıyor	Nötr-Negatif	15	
Hristiyan	Arkadaşları tarafından kutlanıyor/karşılık veriyor	Nötr-Pozitif	9	11
	Arkadaşları tarafından kutlanıyor/karşılık vermiyor	Nötr	2	
Toplam				46

Mülakatlardan anlaşılacağı üzere Müslüman katılımcılar Ramazan-Kurban bayramlarının, Hristiyan katılımcılar ise Noel'in ülkelerinde daha coşkulu kutlandığını ve bu açıdan ülkelerini yeğlediklerini belirtmektedirler. Kandil kutlamaları konusunda ise özellikle Müslüman katılımcılar gerek sayı gerek etkinlik açısından Türkiye'de kandillere karşı büyük bir ilginin olduğunu düşünmektedirler. Bununla birlikte bu kişilerden bazıları kandil kutlamalarını "hurafe", "bid'at" olarak addetmekte ve hem Müslümanların bu günleri kutlamasından hem de tebrik mesajlarının, hediyelerinin kendisine gönderilmesinden rahatsızlık duymaktadırlar.

Din-kültür ilişkisini ve kültürün dini unsurlara şekil verebilme gerçekliğini kandil kutlamaları üzerinden değerlendirebiliriz. Aynı dine, mezhebe mensup olanların bile kültürel farklılıklardan ötürü aynı dini bir olguya (konumuz gereği kandil) farklı anlamlar yüklediğini görmekteyiz. Kandil kutlamalarını "bid'at" olarak kabullenen Müslüman öğrenciler, ilgili gün ve gecelerin kutlanmasını, dini inancı tahrif etme olarak değerlendirdiğinden ötürü, ilk başlarda kültür şoku yaşamaktadır. Bu açıdan kandiller kimi zaman kültürel öğelerle şekillenen din menşeli bir unsur, kimi zaman kültür şokuna yol açan bir enstrüman, kimi zaman kültürel bariyer olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yabancı uyruklu Müslüman öğrencilerin, ülkemize gelmeden önce veya geldikten sonraki TÖMER eğitimi süresince Türkiye'deki kandil kutlamalarına yüklenen anlam ve verilen değer hakkında malumat sahibi olmaları, elbette ki onların bunu içselleştirmelerine veya kabullenmelerine veya bu gerçekliği değiştirmelerine yol açmayacaktır. Bununla birlikte bu malumata sahip olmak, onları Türk kültürüne hazır hale getirmeye, kültürel farklılığa karşı farkındalık oluşturmaya, onlara adapte kabiliyetini kazandırmaya, onların tedirginliğini azaltmaya ve kültürel farklılıkların doğuracağı zararları minimize etmeye yardımcı olacaktır.

3.6.8. Dini Yaşam ve Dini Algılayış Biçimi ile İlgili Diğer Bulgular

Son olarak araştırmamızda yer alan katılımcılarla yaptığımız mülakatlar neticesinde elde edilen bulgulardan yola çıkarak onların ana hatlarıyla Türkiye'deki ve ülkelerindeki dini inanç, dini yaşantı hakkındaki görüşlerine temas etmemizin uygun olacağı kanaatindeyiz. Zira onların bu konudaki algı ve kanaatlerinin, onların Türkiye tecrübesinde etkili olan dini-kültürel dinamikler hakkında bize bilgi vereceği düşüncesindeyiz. Şunu da söylemeliyiz ki katılımcıların söylemlerinden yola çıkarak temas edeceğimiz aşağıdaki

hususlar toplumsal gerçeklik iddiasında bulunmamakta, sadece katılımcıların algı ve bakış açılarını yansıtmaktadır.

***Kendi toplumunda dini a) inanç (kilise), b) mezhep, c) gruplar arasında anlaşmazlıklar/çatışmalar bulunmaktadır.**

a) Katılımcıların geldikleri ülkelerdeki diğer din mensuplarıyla olan anlaşmazlıklarını ülkemize de taşıdığı ve o kişilerle etkileşime geçmeye mesafeli olduğu görülmektedir. Ülke ve anlaşmazlık halinde olan dini inançlar şu şekildedir: Endonezya, Müslümanlar-Çin din mensupları; Makedonya, Müslümanlar-Ortodokslar; Kosova, Müslümanlar-Sırp Ortodokslar; Tayland, Müslümanlar-Budistler.

K7 [Kadın-Makedonya-Müslüman]: *“2000’lerin başında Ortodoks Hristiyanlarla Müslümanlar arasında savaş çıkacaktı neredeyse. O zaman camiler yakıldı. O zaman vardı böyle şeyler. Duvarlara “Defolun gidin buradan!” yazıyorlardı. Şu an öyle bir sıkıntı yok ama karışırsa ortalık yine olur.”*

b) Dini mezhepler arasında ihtilaf olduğundan söz edenlerin hepsinin Sünni-Şii ayrımına vurgu yapıldığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte bu kişilerin ülkesindeki tartışmaları Türkiye’ye taşımadığı ve çatışma/ayrılık halinde olunan mezhep mensuplarıyla etkileşime girmekten kaçınmadığı çalışmamızda öne çıkmaktadır. Ülke ve dini mezhepler şu şekildedir: İran, Sünni-Şii; Suriye, Sünni-Şii; Afganistan Sünni-Şii.

K3 [Erkek-İran-Müslüman]: *“Biliyor musun İran’ın Sünnileri dinlerinde çok sert. Azınlıklar. Her millet azınlık kalsa, o daha şey (sert) olur. Mesela Tahran’da Cuma Namazı var. Şiilerin. Tamam mı? Tahran’ın nüfusu 15 Milyon. Şii namazı var, belki o beş bin, on beş bin kişi en çok gidiyor. Hâlbuki eğer Sünnilere izin verseler, Sünniler diyor ki, “siz sadece bize izin verin başka hiçbir şey istemiyoruz. Ne mali bir şey, hiçbir şey kendimiz yaparız”. Biliyorlar, eğer Sünnilere izin verseler belki bir milyon olur. İstemiyorlar Sünniler şey görünsün. (Çok ilginçtir ki bizim orada) Hristiyan ve Şii arasında hiçbir fark yok. Hiçbir yani çatışma böyle bir şey yok. (Ama Sünni ile) var. Çünkü hep böyle aşura var ya. Aşura, Muharrem falan öyle şeyler, tartışmalar var.”*

c) Kimi katılımcılar ise ülkesinde aynı dini inanca mensup dini gruplar arasında meşruiyet kazanma adına bir ihtilafın, çekişmenin olduğuna değinmektedir. Bununla birlikte bu katılımcıların, ülke içi sorunları hiçbir şekilde ülkemize taşımadığı görülmektedir. Bu yönüyle ilk iki kategoridekilere göre daha az bir etkiyle ülkemize geldikleri

anlaşılmaktadır. Ülke ve dini gruplar şu şekildedir: Somali, Selefilik-İhvanı Müslimin; Hindistan, Sünni, Tebliğ, Selefî, Cemaat-i İslami.

K2 [Erkek-Hindistan-Müslüman], Türkiye’de İslami resmî merkezi bir otoritenin (DİB) olmasının aksine ülkesinde İslamı temsil eden resmî bir merkezi otoritenin olmadığı ve farklı İslami dini gruplar (Sünni, Tebliğ, Selefî, Cemaat-i İslami) arasında teorikte ve pratikte uzlaşının olmadığını belirtmektedir.

“Burada her şey Diyanet Vakfı’yla bağlantılı. Orada bir mahallenin bir camisi var. Bir kari var, bir imam var. Burada Diyanet vakfı var, orada (resmî-merkezi bir) bağlantı yok. (Bundan dolayı) orada çok problem oluyor. Burada daha iyi. Devletteki bağlantı daha iyi. Daha güvenli. Bir program yapılırsa eğer her şey daha güvenli olur, resmî şekilde. Hindistan’da bir cemiyet, ulema bağlantısı var. Ama Hindistan’da çok gruplar var. Müslümanlar arasında Sünni, Tebliğ, Selefî, Cemaat-i İslami böyle çok gruplar var. İtikat arasında problem var. Şimdi bizim Sünni şekilde kabir ziyareti yapılabilir. Onlar arasında kabir ziyareti yasak derler. Biz mevlit yaparız, onlar mevlit yapmazlar. Onların eğitimi için okul var, bizim eğitimimiz için de okul var. Sünni eğitim için çok medrese var, onlar için de var, çok külliyyat var. Onların üniversitesi de var. Böyle Müslümanlar arasında çok farklı gruplar var. (Gruplar ve din adamları arasında bir kavgayı) burada o kadar görmedim. Bunun için çok mutlu oldum. Böyle alimler arasında kavga yok. Hindistan’da bir program burada olur, bir program orada olur. Alimler arasında kavga oluyor. Kendi itikadını daha üstün görüyor.”

***Türkiye’de dini cemaatler, gündelik yaşamın içerisinde ve sayıca fazlalar.**

Kimi katılımcılar Türkiye’de dini cemaat sayısının çok fazla olduğuna ve bunların gündelik yaşantı üzerinde güçlü bir nüfuza sahip olduklarını düşünmektedirler. Bu kişiler ülkelerinde ya hiç dini cemaat ayrışması olmadığına ya da dini cemaatlerin Türkiye’de gibi hayatın her alanında yer almadığına değinmektedirler. Onlara göre dini cemaatler, inananlar arasında ayrışmaya ve dinin özünden uzaklaşmaya yol açmaktadır.

K10 [Kadın-Doğu Türkistan-Müslüman]: *“(Bizim) orada Müslüman var sadece. Burada cemaatler var, hepsi Müslüman ama cemaat cemaat ayrılmışlar. (Buraya gelmeden önce Türkiye ve diğer İslam devletleri hakkında), “onların zaten devleti var, Müslüman devleti” diyebiliyordum ama (geldim gördüm ki) değilmiş şu an. Neden böyle bölünüyorlar? Zaten Müslümanlar bir araya gelse hepsi birlikte yaşasa olmuyor mu*

diyordum. Çünkü biz yaşasak da yaşamamak da zorluk içindeyiz. (Bizde) herkes Müslüman, hiç öyle cemaat ayrımı yok. Onu düşünüyordum eskiden. (Bizde öyle) dini grup ayrılıkları yoktu. Müslümanız. (Olsa olsa farklılık olarak ameli) mezhep (var), o kadar.”

***Ülkesinde inanç ibadetten daha önceliklidir.**

Bazı katılımcılar, Türk halkının dini bilgiye vakıf olmadan geleneksel öğretilerle İslamı yaşadıklarına değinmektedir. Onlara göre Türk toplumunun dini yaşamında ibadet, inançtan daha öncelikli bir hal almaktadır. Başka bir ifadeyle Türk halkı, inanç esaslarını bilmeden inanmakta ve ibadet etmektedir.

K20 [Kadın-Rusya-Müslüman]: (Bizdeki Selefi anlayışı ile sizinkisi birbirinden farklı). Bizde selefi deyince “Müslüman” anlaşılıyor, bizde selefidir=Müslümandır. Rusya sorarsa “sen hangi dindensin?”, “selefiyim” diyorum. Selefisin (demek), Müslümansın (demektir şeklinde) öyle bir anlayış var. Buradaki gibi değil burada farklı anlayış var. (Sizde) Selefi deyince işte akli kullanmayan, akılsız, sonra terörist, IŞİD (anlaşılıyor)... Bizde selefi demek, Müslümandır demek... Mesela kız görüyorsun kapalı değil ama “selefiyim” diyor ama burada “selefiyim” deyince, peçeli kapalı (akla) geliyor ama bizde öyle değil. Çünkü bizde din yoktu ya komünizm vardı. Komünizmden sonra Türkiye’den ve Arap ülkelerden bize (dine) davetçi ülkeler geliyor. Sadece Müslümanlardan değil Hristiyanlardan da bir sürü insan geldi. Şimdi insanların zihni boş ya Budistler bile geldiler. Böyle bir propaganda yapmaya başladılar; işte Türklerin propagandası çok tutmadı ama Arapların çok tuttu. Niye çünkü Çeçenistan komşumuz var ya Çeçenistan, savaş var ve Araplar daha çok cihatçı olduğu için Selefilik daha çok tuttu. Bu da bize yansıdı ve işte Selefilik bize geldi o şekilde Arapların din anlayışı bize daha çok tuttu. Suudi Arabistan (vb. Arap ülkeleri) ... Şimdi (ise) Türkler de var ya bize genelde Matüridilik yayıyor. Ben mesela ilk başta sorguladım tabii ki şey duydum tasavvuf diye bir şey var diye duydum, eee Selefilik (de) var Matüridilik var. Üçünü de sorguladım, Türk hocalara gittim, Matüridiliği sordum, onlar anlattılar ama bana Selefilik daha mantıklı geldi... (Sadece ben değil, ülkemdeki Müslümanlar arasında da bu farklar) genellikle biliyorlar. Hatta burada üçüncü sınıfta kelam konuları görüyoruz ya, ben onları lisede biliyordum. Bizde hatta kapalı olmayan Müslümanlar (bile) herkes selefi ve Matüridilik arasındaki farkı biliyor... Bizde mesela din iki şeyden ibarettir inanç ve ibadet. Onlar diyor ki en önemlisi inanç, inancın olduğunda ibadet sonradan gelir. O

yüzden ilk önce selefti olmalısın ki sonra namazını kılarsın kapalı. O yüzden bizde gençler hala namaza gelmeden önce inancı selefti yapıyorlar sonra ibadete giriyor ama Türkiye tam tersi ilk önce ibadet ediyorlar ama inancını sonradan ilahiyatta öğreniyorlar. Bizde mesela halk inancını bilir, ibadetini bilmez. (Yani Türkiye'deki durumun tam tersi).

***Türkiye'deki Müslümanlar tutum-davranış uyumsuzluğu içerisindedir.**

Yukarıda temaya paralel bir şekilde kimi katılımcılar Türkiye'de gösterişçi dindarlığın çok sık görüldüğünden söz etmektedir. Onlara göre Türkler lafzen ve görünürde dindar bir portre çizmekte; bununla birlikte tutum ve söylemleri eylemleriyle uyumsuzdur.

K36 [Erkek-Fildişi Sahilleri-Müslüman]: *“(Bizim orada) içki içen var ama (buradaki kadar mı) bilmiyorum. Burada var ama görünmüyor. (Ne yapacaksa) gizli yapıyor herkes. Bizde yapacaksın herkes biliyor. Bu yapıyor, bu yapıyor... Ama burada sanki şey gibi yapıyorlar oyuncak gibi münafıklık mı desem... (Türkiye iyi güzel gelişen bir ülke), gelişmiş olarak gelişmekte baya iyi gidiyor (ama) dini olarak da biraz sıkıntılı mı desek. Mesela bizde “Müslüman” dersin, tam Müslüman ama burada “Müslüman” ismen Müslüman... İsim yani... o yüzden değişik onu gördüm. Burada soruyor diyor ki “Müslüman mısın?”, “evet” diyorum; “sen yok elhamdulillah demedin” diyor. (Sanırsın çok dindar, bakıyorsun eylemlerine öyle değil) ama illa “elhamdulillah” diyeceksin yani! Ama sor şimdi dinle ilgili bilmiyor, araştırmıyor işte ama bizde bir şey olsa araştırır. Biz de Hristiyan bile olsa araştırıyor kendi dinini araştırıyor. (Ama Türk insanına gelecek olursak onlar) benim babam böyle yaptı, ben de böyle yapacağım (diyor). Hiç araştırmadan sormadan, ondan sonra bir şey ortaya çıkıyor ateistlik (herkes savruluyor). Zaten böyle bir arkadaş vardı, (onunla) konuştuk baya diyor ki “İslam’la başladım, (şu anda) ben deizme (geçtim). Çok karışık birbirine giriyor... (Sözün özü, Türk dindarlığını samimi bulmuyorum). Zaten baştan diyorum. (Bana kalırsa bizde birisi) “dindarım” diyorsa, samimi yapıyordur. Ama diğeri (yani sizdeki) belli olmuyor, burada anlamıyorsun.”*

***Ülkesindeki Müslümanlar tutum-davranış uyumsuzluğu içerisindedir.**

Özellikle İran ve Afganistan'dan gelen Müslüman katılımcılar, ülkelerinde toplumsal baskının yoğun olması nedeniyle tutum ve davranışlarında yüksek oranda uyumsuzluk olduğunu dile getirmektedirler. Nitekim çalışmamızın farklı yerlerinde de temas edildiği

üzere bu ülkelerden gelenlerin seküler bir dini profile sahip oldukları ve Türkiye'deki dini yaşamı yeğledikleri anlaşılmaktadır.

K39 [Erkek-İran-Müslüman]: *“Ben size bir örnek veriyorum: Habermas İran'a geliyor, biliyorsunuz bir sosyolog, biliyorsunuz herhâlde. İran'a geldi. 15 gün sonra İran'dan gitti. Tekrar ona sordular ki: “İran'da ne gördün? Karakterler nasıldı?”. Dedi ki: “İranlılar çok ilginç”. Nasıl ilginç? Adam diyor ki: “Mesela bunlar bir fareyle faredirler, bir kediyle kedidirler, bir köpekle köpektirler, içki içen aynı adam bir dindarla namaz kılıyor, aynı insan yani içki içenle içki içiyor. Ben ne desem onu kabul ediyorlar. Yanlış desem, kabul ediyorlar; doğru desem kabul ediyorlar”. Ve diyor ki: “bir insanın 8 karakteri vardır” ve diyor ki: “ilginç bir prosedür ki bunlar (farklı karakterler) birbirini karıştırmıyorlar mesela.” Diyor ki: “adam camiden çıkmıyor ya içki yerde, namaz kılmıyor”. Hani bizde (durum öyle) ... Maalesef Türkiye'de de biraz var (ama) bizde çok vardır. Yani her kişinin, 5 tane karakteri vardır... Yani mesela hani bir doğru bir karakter bulamazsın. Yani adam senin karşındadır şimdi, ben size çok net kesin konuşuyorum, İranlılar böyle (olduğu gibi) değil... Siz bana soruyorsunuz sen “dindar mısın?” (diye); ben diyorum: “dindar değilim” tamam mı? Ama bir İranlı olursa (dindar olmadığı halde) diyecek ki: “evet, dindarım.”*

K45 [Kadın-Afganistan-Müslüman]: *“(Ülkemizde) makyajda bir şey yok. Mesela biz düğünde çok açık giyiniyoruz, başörtüsü yoktur. Biraz garip (ama düğünde) serbest... Arkadaşlarımızla bulduğumuz zaman, biz çok açığız yani, sıkıntı yok. Bazı aileler tabii var, baskı yapıyorlar. İsteyerek takan da var Afganistan'da, zorunlu olduğu için istemeden takan da... Bence nefret edenler çok. Bir gün (Afganistanda'yken dışarda yürürken) rüzgar böyle (bir esti), başörtüm yani şalım gitti. Kızlar “hadi al!” dedi. “bu bahane olsun, biraz böyle gezeyim” dedim. (Arkadaşlar uyardı çünkü takmayınca) millet çok kötü bakıyor. (Cezası yoktur herhalde), bir ceza duymadım ama millet çok kötü bakıyor ve belki zarar da verebilir. (Darp da) olabilir. Öyle insanlar var. Diğerleri bir şey demiyor. Bazıları karışıyor, bazıları hiç karışmıyor. Ama çoğu karışıyor.”*

K53 [Erkek-Afganistan-Müslüman]: *“(Bizdeki İslam) anlayışı farklıdır. Bence buradaki anlayış, (Türkiye'deki) İslam anlayışı, biraz mantıksal, biraz iyi. Oradaki biraz riya gibi, riya diyorsunuz, ne diyorsunuz. Gösteriş gibi. Birisi namaz kılıyor, gidiyor hırsızlık yapıyor. (Yaptığı ibadet) sadece ticaret gibi. Herkes kılıyor, ben de kılıyorum (gibisinden). Kötülük yapıyorum, başka şeyler de. Ben bunu ticaret gibi yapıyorum.*

Alışkanlık gibi. (Bahsettiğim bu durum Türkiye’de) fazla yok. Fazla namaz kılmıyorlar ama iyi davranıyorlar. Mesela ben bunu [eşyasını gösteriyor] unutursam, bana veriyorlar. (Bizim orada) unutursam, bana vermeyeceklerdir. Nerden geliyor bu? (Tabi ki) dinden... (Bizimkiler) günde beş kere camiye giderler; bazen üç (bazen) beş ama Türkiye’de sadece bence cuma günü camiye gidiyorlar.”

İlgili katılımcı dini vecibelerin pratize edilmesinden ziyade, ahlaki esaslara göre bir yaşam sürmenin daha makbul olduğunu düşünmektedir. Başka bir ifadeyle kendisi ahlakiliği, dini emirlere bağlılığa yeğlemektedir. Söylemlerinden anladığımız üzere katılımcı “ahlaklı olmak” için dindar olmanın bir gereklilik olmadığından söz etmektedir. Bunu da Türkiye’deki ile ülkesindeki dini yaşam ve ahlakilik arasındaki ilişkiyle açıklamaktadır. Ona göre ülkesindeki yerel halkın vakit namazlarına daha fazla katılım göstermeleri, onları ahlaklı davranmaya sevk etmemiş; bilakis dini eylemler, “ahlaklı” davranmaya karşı onları yabancılaştırmıştır. Türkiye’deki yerel halk ise, ülkesindekilere göre daha az ibadet yapmasına (örneğin namaz kılmak) rağmen; daha “ahlaklı” davranışlar sergilenmektedir.

Tutum-davranış bağlamında görüş beyan eden katılımcıların beyanatından, Türkiye’deki veya İran/Afganistan gibi dinin toplumsal hayatta görünürlüğünün yoğun olduğu ülkelerde toplumda gösteriş dindarlığından emareler olduğu anlaşılmaktadır.

Buna ilaveten gerek bizim yaptığımız gözlemler gerekse de mülakatlar Müslüman Afrikalıların dini tutum ve davranışları arasında bir paralellik olduğunu göstermektedir. Afrikalı Müslüman öğrencilerin dinî vecibelerini yerine getirmeye ihtimam gösterdiği şeklindeki bulgumuzu, A54 [Kadın-Türkiye-Müslüman], şu sözleriyle desteklemektedir: “K54 [Erkek-Kamerun-Müslüman], namaz vakitlerine çok dikkat ediyor. Mesela zaten sürekli terlik taşıyor yanında, abdesti olsun. Referans bölümünün arkasında şeyi var, namazgâh var orada küçük bir yer. Seccadelerle falan onu mescide çevirdik biz, oraya giriyor. Çok fazla giriyor. Zaten Afrikalı öğrencilerin çoğunda bu hassasiyeti görüyorum ben.”

Ne var ki K54 [Erkek-Kamerun-Müslüman] ülkesindeki Müslüman başörtülü kadınlara temas ederek, başörtüsü kullanmalarının ana motivasyonunun dinî öğretilerden ziyade toplumsal baskı olduğundan ve bu baskının onları gösterişçi dindarlığa yönelttiğinden söz etmektedir:

“Ben bir şey fark ettim. Mesela Sakarya biraz dindar bir yer, burada biraz (kız-erkek) ayrı oluyor hem otobüste hem de ortak yerlerde. Ama İstanbul ve Eskişehir’de ayrı durmak yok, (karma olabiliyorlar). Kamerun’da Müslümanların yaşadığı bölgede (kız ve erkek) ayrı yaşıyorlar ama laiklik açısından değil. Okullarda ve otobüslerde Müslümanlar istediklerinden ziyade, toplum baskısı yaşıyorlar. (Bence Türkiye’de) din açısından ya da özgürlük açısından herkes istediğine göre yaşayabilir. (Başörtüsü konusunda da Türkiye’deki ile ülkemdeki başörtülülerin giyimi) biraz ayrı. Türkiye’de (başörtüsü) takan kızlar, daha Arap şeklinde takıyorlar. (Yani) saçları hiç görünmüyor. (Bizde ise bazılarının saç) gözükmüyor, (bazılarınıninkisi) gözükmüyor... Kamerun’da daha çok (başörtülü var) ama şey var, ben daha çok olmasını güzellik ya da kötülük olarak yorumlamıyorum. Mesela Türkiye’de az olduğundan ziyade, burada takanlar daha iyi bir şekilde takıyor. (Ben buradakileri) beğeniyorum. Ama zorla olmasın. Burada (zorla takan var mı yok mu) bilmiyorum ama (bizimkilerde) zorla değil de sosyal, toplum baskısı var.”

****Türkiye’de, ülkesindeki gibi dini taassuplar var.***

Özellikle ülkesindeki mahalle baskısından şikayetçi olan ve seküler bir toplumsal yaşam arzulayan kimi Müslüman katılımcılar, ülkemize gelmeden önce Türkiye’nin kendilerine arzuladıkları bir yaşam sunacağını düşünmekteydiler. Bununla birlikte bu kişiler, Türkiye’ye geldikten sonra ülkesine benzer bir baskının burada da olduğundan ve bundan ötürü bir hayal kırıklığı yaşadığından söz etmektedirler.

A8 [Kadın-Türkiye-Müslüman]: *“Mesela şey demişti bana bir defasında: “Türkiye’yi ben daha modern zannediyordum. Bizimkilerden farklı zannediyordum. Yani bizdeki geleneksel mutaassıp diyebileceğimiz bazı şeylerin Türkiye’de olmadığını zannediyordum ama buraya geldiğimde çok da farklı olmadığını gördüm.” demişti... (Ülkesindeki gibi) kısıtlayıcı adet-gelenek-göreneklerin aynısının veya benzerinin de Türkiye’de olduğunu gördüğünde, hayal kırıklığı yaşadığını söylemişti.”*

****Ülkesinde İslami anlayış ılımanlaşıyor.***

Bazı Müslüman katılımcılar ülkesinde dini öğretilere ve geleneklere bağlı bir dini yaşamın hâkim olduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte son yıllarda küreselleşme, sekülerleşme ve ılıman İslam politikası rüzgarlarının İslam coğrafyasında esmesiyle birlikte, gündelik yaşantıda seküler/politik kararlarda daha laik yaklaşımın

benimsenmeye ve İslami anlayışlarında ılımanlaşmaya başladığından söz etmektedirler. Bundan söz eden katılımcıların bu hususta nötr bir algıya sahip oldukları anlaşılmaktadır.

K24 [Kadın-Filistin-Müslüman]: “(Suudi Arabistan’da Vahhabiler) birçok şeye günah diyorlardı. Ondan sonra (gitgide yumuşama gösterdiler). Mesela birkaç sene önce müzik dinlemek günah diyorlardı, şimdi (henüz) bir ay önce “günah değil bilmem ne” (demeye başladılar ve şu anda) bütün hocalar müzik dinliyorlar. Değişiyorlar... On sene önce bir adam var babam (onu) tanıyor, “bankada para koymak günah” diyordu; öbür gün “hayır günah değil” diyordu. Mesela kadınların araba kullanmasına günah diyorlardı, şimdi (serbestleştirdiler), (kadınlar da) kullanıyorlar.”

***Aynı aileden/kabileden olup farklı bir dini inancı benimsemek.**

Türk toplumunda pek yaygın gözükmemesi sebebiyle, mülakatlar neticesinde elde edilen bu veriyi zikretmemizin faydalı olacağı kanaatindeyiz. Çalışmamızda a) Müslüman ve Hristiyanların iç içe yaşadığı Afrika ülkelerinde a1) aynı aile fertlerinin veya a2) aynı kabile mensuplarının farklı dini aidiyete sahip olabildiği anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra b) nüfusunun çoğunluğunu Hristiyanların oluşturduğu, Müslümanların ise azınlıkta kaldığı Post-Komünist ülkelerdeki yerel halkın arasından da aynı aile mensupları arasında farklı dini inanışlara sahip olanların olduğu mülakatlar neticesinde görülmektedir. Belirttiğimiz ülkelerden gelen ve dolayısıyla dini/etnik köken olarak çokkültürlü bir yaşam tecrübesine sahip olan bu katılımcıların -diğer katılımcılara nazaran- dini farklılıkları kabullenmeye daha yatkın olduğu ve bu farklılıklara sahip kişilerle daha kolay etkileşime geçtiği çalışmamızda ortaya çıkmaktadır.

a1) K40 [Kadın-Tanzanya-Hristiyan]: “Benim ülkemde karmayız. (Bu yüzden) Hristiyan ya da Müslüman (bir) ülke diyemeyiz Tanzanya için. Oranı (tam olarak) bilinmiyor, çünkü hükümet bunu saymaya yeltenmiyor. Muhtemelen 60-40 ya da 50-50 gibi bir şey olmalı. (Bu kadar yakın oranda yani onlarla yaşamaya) alışığım. Mesela İstanbul’daki kuzenim Müslüman. İki kuzenim de Müslüman. (Aynı ailedeniz ama dinlerimiz farklı) işte bu kadar karmayız. (Ailede başka Müslümanlar da) var (ama) annem-babam Hristiyan. Babamın da annemin de kardeşleri Hristiyan. Ama uzak akrabalar karma. Hristiyan bir çevrede büyüdüğümde olsa gerek, o tarafa daha yakın hissediyorum (ama benim Müslümanlarla da aram çok iyi).”

a2) Afrikalı toplumlar arasında aynı ailede farklı dini arka plana sahip olmaları, doğal olarak aynı kabileye mensup olanların da farklı dini inanışları benimsemesini doğurmaktadır.

K34 [Erkek-Gana-Müslüman]: *“(Kabilemizde herkes Müslüman değil), Hristiyan da var maalesef. (Ama farklı dine mensup olmak, çatışmaya neden olmuyor); çok iyi anlaşıyorlar onu söyleyeyim, yani çok iyi anlaşıyorlar.”*

b) K20 [Kadın-Rusya-Müslüman]: *“Ben (dini bilgi olarak) tam değilim. Dedemle büyüdüm ben. İlk torun olduğum için dedeme verdiler beni. (Bu Yüzden Müslüman olan) ailemden farklı büyüdüm. Dedem ateistti, nenem Hristiyan’dı. Ben şimdi on yaşına kadar onlarla büyüdüm. Sonra ben on yaşındayken öldüler, vefat ettiler. Ondan sonra ailemin yanına gittim (ve) ondan sonra dinimi öğrenmeye başladım, on yaşından sonra. “Allah” diye bir şey duydum, on yaşına kadar bilmiyordum... Dedem ateistti ama aynı zamanda yerel dinlere inanıyordu. Mesela şimşek olduğu zamana tanrılar kavga ediyor diyordu bana. Öyle şeylere inanıyordu. Bir de Hristiyan (inancına mensupmuşum gibi), Hz. İsa’yı babam olarak biliyordum o zaman. Babamız diye biliyordum o zaman ama Hristiyan değildim sadece onlarla büyüdüğüm için öyle inancım vardı.*

SONUÇLAR

Çalışmamızda yabancı uyruklu öğrencilerin ülkemize geliş sürecini, Türkiye’deki yaşam doyumu düzeyini, Türkiye tecrübesinin, Türkiye ve Türk algısı oluşumu ve değişimindeki rolünü; yaşadıkları barınma, akademik, ekonomik, psiko-sosyolojik problemlere ek olarak dini-kültürel farklılıklarının Türkiye tecrübesine olan etkisini 54 yabancı uyruklu öğrenci ve onların arkadaşlarıyla yaptığımız mülakatlar ile dolaysız gözlemler neticesinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Türkiye’yi tercih etme sebebi: Türkiye Bursları’nın sağladığı maddi, akademik, sosyo-kültürel, bürokratik imkânlardan ötürü katılımcıların çoğunluğunun YTB aracılığıyla ülkemizde bulunduğu anlaşılmaktadır. Bireysel imkânlarıyla gelen öğrencilerin ise ülkesindeki iç savaştan veya mensubu olduğu dini aidiyetine ve etnik kökenine yönelik baskı ve sınırlamalardan dolayı ülkemizi tercih ettikleri görülmektedir.

Bireysel imkânlarıyla ve YTB aracılığıyla ülkemizde bulunan katılımcıların tercihlerinde dini-kültürel yakınlığın ve burs imkânlarının önemli bir etkisi olduğu söylenebilir. Bu iki ana motivasyona ek olarak Türkiye’nin kendine özgü dinamiklerinin (tarihi zenginliği, liberal bir yaşam tarzına imkân sağlaması, İslam’ın rahatlıkla tecrübe edilebilirliğinin), eğitim kalitesinin, Batı ülkelerine oranla daha ekonomik oluşunun da etkin rol oynadığı mülakatlar neticesinde tespit edilmiştir.

Kimin tavsiyesiyle geldikleri: Bu öğrencilerin Türkiye’yi tercih etmelerinde (a) bireysel kararlarının (konvansiyonel/sosyal medya aracılığıyla) ve aile tavsiyesinin (dini-kültürel yakınlık nedeniyle) etkili olduğu görülmektedir. Bununla birlikte pozitif görünürlükten ötürü Türk kamu kuruluşu/STK yetkililerinin ve ülkemizde önceden öğrenim görmüş/görmek için başvuru yapmış yabancı uyruklu arkadaşlarının tavsiye ve yönlendirmelerinin de büyük bir rol oynadığı anlaşılmaktadır. Şunu söyleyebiliriz ki ülkemizin hem Türk yerel birimleri hem de yabancı uyruklu öğrenciler tarafından uluslararası arenada temsil edilişi, bir yandan görünürlüğüne öte yandan tercih edilebilirlik oranını arttırmaktadır.

Türkiye’deki yaşam doyumu durumları: Yabancı uyruklu öğrencilerin, yabancı oluşları sebebiyle, yerel öğrencilere kıyasla daha düşük yaşam doyumuna sahip olmaları muhtemeldir. Çalışmamızda yer alan YTB bursiyerleri, bireysel imkânlarıyla burada bulunanlardan daha avantajlı durumdadır. Zira YTB, bursiyerlerine sadece burs imkânı sunmamakta, ayrıca devlet himayesinde gelişlerinden ötürü onlara bürokratik işlemlerde

kolaylık sağlamakta, barınma ihtiyaçlarını maddi (yurt ücreti) ve fiziksel (barınacak yer sunması) olarak karşılamakta ve onlara yönelik akademik/sosyo-kültürel etkinlikler düzenlemektedir. Bizatihi yabancı olmanın getireceği zorluklara ilaveten bu ayrıcalıklara sahip olamayan ve bireysel imkânlarıyla gelen öğrenciler, ülkemize gelmeden önce bireysel başvuru ve vize işlemleri ile, geldikten sonraki süreçte ise ekonomik, psikolojik, akademik problemlerle daha fazla mücadele etmek zorunda kalmaktadır. Bu yönüyle bireysel imkânlarıyla gelenlerin, diğerlerine göre daha dezavantajlı bir durumda oldukları ve yardıma muhtaç buldukları anlaşılmaktadır. Öğrencilerin barındığı birimdeki yurt çalışanlarının, arkadaşlarının; öğrenim gördüğü birimdeki idari/akademik personelin, sınıf arkadaşlarının; öğrenim gördüğü şehirde yabancı uyruklu öğrencilerle ilgili faaliyet sürdüren STK yetkililerinin bu öğrencilere maddeten ve manen yardım eli uzatmalarının, onların yaşadıkları sorunlarla başa çıkmasında büyük katkılar sunacağı kanaatindeyiz.

Katılımcıların bir kısmının öğrenim gördüğü bölümden memnun olmadığı görülmektedir. a) Bölüm tercihinin bilinçli bir şekilde tercih yapılmamasının, b) alınan eğitimin kaliteli bulunmamasının ve c) dersin İngilizce anlatılmamasının böyle bir sonucun ortaya çıkmasına neden olduğu ortaya çıkmaktadır. İlk maddeye daha yakından göz atacak olursak, katılımcının ülkemize gelmesini motive eden etmenlerin belirleyici olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu konuda bireysel imkânları ve YTB aracılığıyla gelenlerin birbirinden ayırmak gerekmektedir. Zira araştırmamız neticesinde (a) mensubu olduğu dini aidiyet/etnik kökene yönelik ülkesinde maruz kaldığı baskıdan veya savaş ortamından kurtulma içgüdüsünün birinci gruptakilerin; (b) bursun sağladığı imkânlara erişme arzusunun ise ikinci gruptakilerin, bilinçli bir tercih yapmalarına engel olduğu anlaşılmaktadır.

Türkiye tecrübesinin mezuniyet sonrası karara etkisi: Katılımcıların büyük bir çoğunluğu, mezuniyet sonrasında iş/eğitim fırsatlarının Türkiye'deki geleceğini belirlemede etkili olacağını ifade etmektedir. Önemli bir kısmı ise ailesine/ülkesine özlem duyduğu veya buradaki bilgi birikimini, tecrübesini ülkesine aktarmak istediği için ülkesine dönmeyi planlamaktadır. Az bir kısmı ise burada kalmayı düşünmektedir. Ne var ki katılımcının yaşam doyumu durumu ile mezuniyet sonrası kararı arasında her zaman bir ilişki olduğunu söyleyemeyiz. Zira Türkiye tecrübesi boyunca memnuniyetsizlik dile getirenler bile koşullara bağlı olarak Türkiye'de kalabileceğini belirtmektedirler.

İki ülke ilişkileri: Öğrencilerin geldikleri ülke ile Türkiye arasındaki politik, ticari, eğitim, kültürel ilişkilerin iyi olma durumu ile bunların Türkiye’deki yaşam doyumu arasında bir ilişki gözükmemektedir. Nitekim geldiği ülkenin mensubu olan birey, olumsuz siyasi gelişmelere bağlı olarak, ülkemizde gerilim ve mutsuzluk hissedebilmektedir.

Geldikleri ülkelerdeki yerel halkın Türkiye/Türk algısı: Katılımcıların geldiği ülkelerdeki yerel halkın çoğunlukla negatif bir Türkiye/Türk algısına sahip oldukları çalışmamız boyunca karşımıza çıkan bir husus olmuştur. Bunun sebeplerine göz attığımızda Türkiye ve Türkiye’deki Türk insanı dışındaki harici sebeplerin (ülkesindeki iç savaş, medyadaki negatif Türkiye algısı, mezhepsel farklılık, tarihi arka plan, ders kitapları, sömürüldüğü ülkenin empoze ettiği algı, önyargılar ve stereotipler, ülkelerindeki Türk vatandaşlarının negatif tutum ve davranışları, Türk dizileri gibi) etkin rol oynadığı görülmektedir. Bu negatif algı, onların Türkiye’ye geliş öncesinde belirsizlik/kararsızlık yaşamalarına yol açmaktadır. Bununla birlikte ülkelerindeki mevcut negatif koşullar (savaş, politik baskı, maddi yoksunluk gibi), yurt dışında öğrenim görme imkânı ve bursun cezbediciliği; negatif algı ve belirsizliğe karşı galebe çalmakta ve gelme kararı almalarında etkili olmaktadır.

Türk dizilerinin Türkiye/Türk algısına etkisi: Yurt dışında yayınlanan Türk dizilerinin, Türkiye/Türk algısı oluşumunda pozitif ve negatif -çift yönlü- bir etkiye sahip olduğu çalışmamızda tespit edilmiştir. Diğer ülke vatandaşları Türk dizileri sayesinde Türk tarihini öğrenmekte ve Türkiye’nin modern yaşam tarzı, doğa güzellikleri ile tanışmakta; Türk-Müslüman katılımcılar ise ortak kimlikten dolayı ülkelerinde temsil edildikleri duygusuna kapılıp Türkiye’yi rol model almaya başlamaktadır.

Bununla birlikte Türk dizilerinde yoğunlukla işlenen aşk, aldatma, flört gibi temaların, Türklerin “çarpık ikili ilişkiler” yaşadığı ve düzensiz bir aile hayatına sahip olduğu yönünde beklenmedik bir şekilde negatif algı oluşturduğu görülmektedir. Öyle ki özellikle bayan öğrencilerin, ülkemize gelmeden önce gerek kendilerinin gerek ailesinin/çevresinin büyük bir tedirginlik ve belirsizlik yaşadığı anlaşılmaktadır.

Katılımcılara göre Türkiye’nin/Türklerin olumlu ve olumsuz yönleri: Araştırmamızda yer alan katılımcıların Türkiye tecrübesi boyunca edindikleri izlenime göre Türkiye’nin/Türk insanının sahip olduğu negatif/pozitif özellikler şu şekildedir. *Türk insanının negatif yönleri:* önyargılı ve negatif stereotiplere sahip, eğitimde uzmanlaşmayan, özel alana yönelik soru soran, dış kültürlerle kapalı (etnomerkezci)/dışlayıcı/yabancı düşmanı

(xenophobic), kendi dilinden başka dil bilmeyen, diğer milletler hakkında bilgisi olmayan, dinden uzak, riyakâr, kıskanç, sinirli, dedikoducu, tembel, iş hayatında profesyonellikten uzak, yemekleri yağlı, ilişkide tutarsız, Arap sevdalısı, Arap düşmanı, flörtöz, küfürbaz, sözle sataşan (özellikle kadınlara), sigara tiryakisi... *Türk insanının pozitif yönleri:* misafirperver, sıcakkanlı, samimi, yardımsever, dinamik, kibar, vatansever, modern, yabancı sevgisi olan, dürüst, güvenilir, sorumluluk üstlenen bir millet; *Türkiye* ise dini özgürlük sunan, ekonomi, ulaşım ve alt yapı konusunda gelişmiş, güvenli, doğal zenginliğe sahip, laikliği benimsemiş, demokratik yapıya sahip ülke...

Türklerin diğer ülke/millet algısı: Mülakattan elde ettiğimiz sonuçlar Türk öğrencilerin ve dolayısıyla Türk halkının, yabancı uyruklu öğrencilerin geldiği kültür/ülke hakkında bilgi sahibi olmadıklarını göstermektedir. Bu durum Türk öğrencilerin yabancı uyruklu öğrencilere -onların tabiriyle “rahatsız edici”- sorular sormalarına yol açmaktadır. Ülkemize gelen öğrenci sayısının günbegün artış göstermesi, Türkiye’nin diğer uluslar karşısında görünürlüğünü arttırmakta; bununla birlikte diğer toplumlar hakkında malumat sahibi olmamak hem Türklerin imajını zedelemekte hem de buradaki yabancıların yaşam doyumunu düşürmektedir. *Türkiye’deki ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında müfredata genel dünya tarihi, diğer toplumların coğrafi konumları, dini, dili, genel hatlarıyla gelenek ve göreneklere hakkında bilgi içeren ve yerel halkı çokkültürlü topluma hazırlayan ders(ler)in eklenmesinin bu problem ile başa çıkma adına uygun çözümlerden birisi olacağı kanaatindeyiz.*

Yaşadıkları problemler: Katılımcılar yabancı uyruklu olmalarının getirdiği dezavantajlılık durumu nedeniyle, Türk öğrencilere kıyasla barınma, akademik, ekonomik, psikolojik-sosyolojik problemlere daha fazla maruz kalmaktadır.

Barınma problemleri: Gerek yaptığımız gözlemler gerekse de katılımcıların beyanatı neticesinde öğrencilerin büyük çoğunluğunun barındığı birimde bir sorunla karşılaşmadığı anlaşılmıştır. Devlet yurtlarında ve özel yurtlarda çalışan görevlilerin yabancı uyruklu öğrencilerin problemlerini çözme hususunda son derece özveride buldukları sonucuna varılmıştır. Yabancı uyruklu öğrencilerin Türkiye’de buldukları süre zarfında ve Türkiye tecrübesi boyunca pozitif bir Türkiye/Türk/Müslüman algısı ve yüksek yaşam doyumunu ile ülkemizden ayrılmaları yönünde büyük ihtimam gösterdikleri, onlara yönelik sosyo-kültürel, akademik, yardımlaşma faaliyetleri düzenledikleri tespit edilmiştir.

Çalışmamızda barındığı birimde sorun yaşadığını belirtenlerin çoğunluğunun, yurttan kalanlar olduğu anlaşılmaktadır. (Bu durum katılımcıların %76'sının yani büyük bir kısmının TDV/YTB Burslusu olmaları ve dolayısıyla yurttan barınmaları ile açıklanabilir). Bulgulara göre yabancı uyruklu öğrenciler, bazı yurtlarda, dini-kültürel içerikli programlara katılmaları yönünde motive edilmektedir. Ne var ki özellikle Hristiyan öğrenciler dini-kültürel programlara katılım göstermeleri yönünde teşvik edilmelerinin, negatif bir Türkiye/Türk imajına sahip olmalarına neden olduğunu belirtmektedir. Bu sebeple özel ve devlet yurtlarında öğrencilere uygulanacak programlarda dini-kültürel arka plan dikkate alınarak, programa katılımın seçmeli bir hale getirilmesinin ve onların bireysel gelişimine, akademik hayatına, kültürlenmesine katkı sağlayacak aktivitelerin artırılmasının daha olumlu sonuçlar ortaya çıkaracağı kanaatindeyiz.

Bir diğer bulguya göre kültürlerarası etkileşimi ve paylaşımı arttırmak için yurt yönetimi, her odada bir yabancı uyruklu öğrencinin olmasını uygun görmektedir. Bununla birlikte dil problemlerinden ötürü, yabancı uyruklu öğrencilerin Türk öğrencilerle kimi zaman iletişim kurmakta zorlandıkları anlaşılmaktadır. Yurt yönetiminin yabancı uyruklu öğrencinin barınacağı odaya, İngilizce (veya yabancı öğrencinin kullandığı dile göre) konuşabilecek bir Türk öğrenci yerleştirmesinin uygun olacağını düşünmekteyiz. Böylelikle yabancı uyruklu öğrencinin hem Türkçe öğrenme sürecinin hızlanacağı hem de öğrenci iletişim kurma ve kültürlenme konusunda öncesine oranla daha az problem yaşayacağı kanısındayız.

Akademik problemleri: Katılımcıların akademik olarak yaşadıkları sorunların başında dersi anlamama yani dil probleminin olduğu tespit edilmiştir. Nitekim daha önceden yapılmış çalışmalar (Güçlü, 1996; Özkan ve Acar Güvendir, 2015; Yardımcıoğlu ve diğerleri, 2017; Şahin ve Demirtaş, 2014) da benzer bir sonuca işaret etmiştir.

Öğrenciler bu sorunla başa çıkma adına hocalarından dersi yavaş anlatmalarını, Türk arkadaşlarından ders notlarını paylaşmalarını talep etmektedirler. Bununla birlikte dersin akışı bozulacağı için hocalarından, ders notu paylaşacak birini bulamadığından dolayı arkadaşlarından kimi zaman olumlu bir geri dönüş alamamaktadır. Bu sefer öğrenci kendi imkânlarıyla bu sorunla başa çıkma adına derste İngilizce notlar almakta veya bir Türk öğrenciye kıyasen ders çalışmaya daha fazla zaman harcamaktadır.

Dersi anlamadaki en büyük problem, öğrencilerin Türkçeyi öğrenmeden ülkemize eğitim almaya gelmelerinden kaynaklanmaktadır. Gerek YTB'nin gerek üniversitelerin öğrenci

seçiminde Türkçe dilinde yeterlilik şartı (en azından belli bir seviyeye kadar) aramaları, ilerleyen dönemlerde öğrencilerin akademik, uyum ve etkileşim problemlerinin azalmasına ve daha sağlıklı bir eğitim süreci yaşamalarına imkân verecektir. Böyle bir şartın konulmasının öğrenciler için büyük bir zorluk teşkil edeceği kanaatinde değiliz. Zira yaptığımız gözlemlerden buraya gelen yabancı uyruklu öğrencilerin Türk öğrencilere kıyasla dil becerisinin daha yüksek olduğu ve çoğunluğunun birden fazla dili konuşma yetisine sahip olduğu anlaşılmaktadır. Dil şartına tabi tutulmaları öğrencilerin ülkemize gelmeden önce Türkçeyi öğrenmeleri yönünde kendilerini motive edeceği; ayrıca uyum ve akademik olarak daha nitelikli bir Türkiye tecrübesine sahip olacağı kanaatindeyiz.

Ekonomik problemleri: Bireysel imkânlarıyla ülkemizde bulunan öğrencilerin yaşadığı zorlukların başında ekonomik problemlerin olduğu tespit edilmiştir. Bu durumun öğrencilerin akademik başarısına ve yaşam doyumuna da olumsuz etkisinin olduğu anlaşılmaktadır. Zaman içerisinde bu kişiler imkân dâhilinde part-time bir işe yönelmekte ve fiziksel olarak zorluklar yaşamaya başlamaktadır. Bu yönüyle ailesi veya bireysel/kurumsal burslar aracılığıyla yeterli maddi destek alamayanların yaşadığı ekonomik problemler, zamanla akademik, uyum, psikolojik-fiziksel sağlık sorunlar(ı) yaşamalarına da yol açmaktadır. Yardımcıoğlu ve diğerleri (2017, s. 250)'nin de temas ettiği gibi kendi imkânları ile ülkemize gelen öğrencilerin ekonomik zorluklarla başa çıkmalarına yardımcı olmak için, onlara yönelik burs imkânları arttırılmalıdır.

Bunun yanı sıra Türkiye Burslusu olan bazı Afrikalı öğrencilerin, maddi yoksunluk içerisinde olan ve ekonomik zorluklarla boğuşan ailelerine burslarının bir kısmını veya tamamını gönderdiği anlaşılmıştır. Bu kişilerden bazıları elinde kalan parayla yetinmekte kimisi de bununla başa çıkma adına part-time bir işte çalışma yoluna gitmektedir.

Çalışmamız part-time bir işte çalışmanın yabancı uyruklu bir öğrencinin akademik başarısını düşürdüğünü; bununla birlikte gündelik yaşamda yerel halk ile temasa geçme imkân sunması sebebiyle, kültürlenme sürecini hızlandırdığını ve Türk kültürünü öğrenmeyi kolaylaştırdığını göstermektedir. Bu veri, Kadioğlu ve diğerleri (2015, s. 87)'nin ulaştığı sonuçla uyusmaktadır.

Ailesine ve ülkesine özlem duyma: Her ne kadar çalışmamızda yer alan katılımcıların büyük çoğunluğunun ailesinden ve ülkesinden uzak olmaları hasebiyle önemli problem yaşamadığı anlaşılrsa da mensubu olduğu dini inanç/etnik kökenine yönelik ülkesinde

baskı ve şiddete maruz kaldığını belirtenlerin, ailelerine ve ülkelerine karşı yüksek düzeyde özlem duyduğu ve bu durumun onların buradaki adaptasyon süreçlerine, akademik başarılarına negatif etki ettiği görülmektedir. Böylesi sorunlarla karşı karşıya kalan bireylere, Türk halkının maddi-manevi desteklerini esirgememesi, onların Türkiye'deki yaşam doyumunu arttırmada ve pozitif Türkiye/Türk algısına sahip olmalarında etkili olabileceği anlaşılmaktadır.

İrkçılık/ayrımcılık/dışlayıcılık: Çalışmamızda yer alan katılımcıların önemli bir kısmı zaman zaman bir önyargı/ayrımcılık/ırkçılık durumu ile karşılaştıklarını ifade etmiştir. Bunlardan bazıları ev sahibi halkın jest-mimiklerini, tutum ve davranışlarını bu şekilde addetmekte; bazıları da fiili veya sözel olarak böyle bir olguyla karşılaştığını belirtmektedir.

Bunun sebeplerini dört ana başlık altında toplayabiliriz: Dini aidiyeti (örn. Hristiyan olmak), ten rengi (sözlü sataşma veya zenci demek), etnik köken/ülke aidiyeti (örn. Suriyeli ve Arap olmak), burslu olmak. Bu problemle en fazla karşılaşan grubun Afrikalılar ve Suriye/İraklı Araplar olduğu çalışmamızda tespit edilmiştir. Ayrıca burslu olarak gelenler, yerel öğrenciler tarafından kıskanıldıklarını ve ülke sermayesini tüketmekle suçlandıklarını belirtmiştir.

Yukarıda belirttiğimiz, yerel halkın diğer toplumlar hakkında malumat sahibi olması adına ilkokul/ortaöğretim kurumlarında ders(ler) eklenmesi hususuna burada da değinebiliriz. Zikredilen içerikteki ders(ler)in aynı zamanda, farklılıklarla bir arada yaşama kültürünün yerel halka aşılmasına ve daha sağlıklı bir kültürlerarası etkileşime imkân sunan toplumun inşasına katkı sunacağı kanısındayız.

Uyum problemleri: Çalışmamızda yer alan Müslüman olmayan katılımcıların dini farklılıklardan dolayı önemli düzeyde bir uyum sorunu ile karşılaşmadıkları görülmektedir. Bunun sebepleri arasında, geldikleri ülkelerde Müslüman-Hristiyan dağılımının neredeyse birbirine eşit ve iki dini geleneğin birbiriyle yakın etkileşim içerisinde olması (kimi zaman komşusu, kimi zaman aile bireylerinden birisi); ayrıca öğrencilerin bulunduğu muhitte (Sakarya'da) dini vecibelerini yerine getirme ihtiyaçlarını karşılayacak bir kilisenin var oluşu söylenebilir.

Katılımcılar kültürel uzaklık -giyim, yemek, dil, gelenek-görenek, norm ve değerler- nedeniyle özellikle ülkemizde buldukları ilk dönemlerde önemli uyum sorunları

yaşadıkları tespit edilmiştir. Kültürel uzaklık ne kadar fazla ise uyum sorununun da o kadar fazla olduğu anlaşılmıştır. Bu bağlamda dil, yemek, giyim-kuşam konusunda Afrika'dan ve Uzakdoğu'dan gelenlerin daha fazla uyum sorunu ile karşılaştıkları ve kültür şoku yaşadıkları görülmüştür. Bununla birlikte ülkemize gelmeden önce Türkiye/Türk kültürü hakkında malumatı olanların, yakın dini-kültürel kodlara sahip toplumdan gelenlerin ve farklılıkları kabullenenlerin -ilk başlarda yaşadıkları kültür şoku dışında- önemli uyum problemleri ile karşılaşmadıkları sonucu ortaya çıkmıştır.

Uyum düzeyini belirlemede ayrıca aileye/ülkeye aidiyet hissetme derecesi, evden uzak olmayı önceden tecrübe etme gibi psikolojik-bireysel özelliklerin yanında; geldiği ülke ile hedef ülke arasındaki kültürel uzaklık-yakınlık derecesi de büyük önem arz etmektedir. TÖMER'deki dil eğitimi boyunca dil ile birlikte kültürel unsurların yabancı uyruklu öğrencilere aktarılmasının hem dil öğrenimini kolaylaştıracağı hem de kültürel uzaklığın negatif sonuçlarını minimize etme noktasında önemli katkılar sağlayacağı kanaatindeyiz.

Kültürel etkileşimi kolaylaştıran/zorlaştıran unsurlar, Türk öğrencilerin iletişim biçimi: Çalışmamızda ortaya çıkan sonuca göre yerel öğrencilerin, yabancı uyruklu öğrencilere yönelttiği dini inanç, geçim kaynağı ve ailesinin aylık kazancı gibi sorular kültürel etkileşimi zorlaştırmaktadır. Ayrıca Türk erkek öğrencilerin ağırlıklı olarak spor, siyaset; kız öğrencilerin ise dizi, karşı cins, aşk temalı diyaloglar kurmaları, yabancı uyruklu öğrenciler ile etkileşimlerini engellemektedir.

Yabancı uyruklu öğrenciler, kadın-erkek ilişkilerinde Türk öğrencilerin “kıskanç” olduğunu düşünmekte ve kimi zaman böylesi bir ilişki türü kurmaktan uzaklaşmaktadır. Yukarıda da değindiğimiz üzere yabancı uyruklu öğrenciler, devlet bursu aldıklarından Türk öğrenciler tarafından kıskanıldıklarını ve bundan dolayı etkileşime geçmekte tereddüt ettiklerini belirtmektedir.

Etnomerkezcilik ve Dışlayıcılık: Katılımcıların çoğu, Türk öğrencilerin etnomerkezci söylem ve tutuma sahip olduklarını düşünmektedirler. Katılımcılar bu sebeple, yerel öğrencilerin diğer kültürleri öğrenmeye karşı ilgisiz oldukları, diğer kültürler hakkında doğru bilgidan ziyade önyargı ve negatif stereotiplere sahip oldukları, diğer kültürleri dışladıkları, kendi kültürlerini üstün gördükleri düşüncesindedir. Kimi katılımcılar da Türkiye'de çokkültürlü bir yaşam alanının olmayışının, başka bir ifadeyle tekkültürlü bir

geleneğin (Türk-İslam) hâkim oluşunun, diğer kültürlerle bir arada yaşamayı zorlaştırdığı kanaatindedir.

Sigara içimi: Çalışmamızda şaşırtıcı bir şekilde sigara içiminin kültürel bariyer görevi gördüğü anlaşılmıştır. Dünya Sağlık Örgütü'nün verileriyle örtüşür bir şekilde, katılımcılar geldikleri ülkelerdeki, özellikle Afrika ülkelerinde, sigara içim oranının Türkiye'dekine göre çok daha düşük olduğunu belirtmiştir. Buna ek olarak, Post-Komünist ülkelerden gelenlerin dışındakiler, ülkelerinde özellikle kadınların sigara içme oranının çok az olduğunu, içmelerinin ayıp karşılandığını ve bu kadınların gayri ahlaki davranış örüntüsü sergiledikleri şeklinde negatif bir stereotipin olduğunu ifade etmiştir. Her ne kadar bazıları kültürel etkileşim neticesinde, kadınların sigara içme alışkanlıklarının ana sebebinin sadece kültürel farklılık olduğunu anlasa da çoğunluğunun sigara içen erkek ve kadınlar ile etkileşime geçme hususunda isteksiz oldukları mülakatlar neticesinde tespit edilmiştir.

Dini referansların yorumlanış biçimi: Çalışmamızda ayrıca dini hükümlerin yorumlanış biçiminin kültürel etkileşimi zorlaştırdığı tespit edilmiştir. Zira bazı Hristiyan kadın katılımcıların beyan ettiğine göre, dini referans (Nur 24/31) ve bunun “gayri Müslim bir kadın, Müslüman bir kadın için erkek hükmündedir” şeklinde yorumlanışını baz alan bazı başörtülü kadınların kendileriyle sınırlı etkileşime girdiği, bazen de bundan kaçındığı anlaşılmıştır. Bu savı tetkik etmek için başörtülü Müslüman kadınlarla yaptığımız bireysel sohbetlerde, bu referans hakkında malumatı olanların arasında azımsanmayacak bir kısmı, Müslüman olmayan bir kadın ile sınırlı bir etkileşimde bulduklarını bize aktarmıştır.

Kültürel etkileşimi sınırlayan bir diğer dini bariyer olarak sayabileceğimiz Mâide 5/51'i referans alan bir kısım Müslüman katılımcılar, Müslüman olmayan birisiyle arkadaşlık kurmaktan kaçınmadıklarını, bununla birlikte kimi zaman ihtiyatlı davrandıklarını ifade etmiştir. İki referansın yorumu arasında kıyas yapacak olursak Nur 24/31'in, Mâide 5/51'e nazaran kültürel etkileşimi daha yüksek düzeyde sınırladığı anlaşılmıştır.

Çalışmamızda bazı Müslüman olmayan katılımcılar, dini aidiyetinden dolayı Müslüman öğrencilerin kendileriyle mesafeli olduklarını veyahut din değiştirmeleri yönünde onların telkinlerine maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu nedenle, Müslüman bireylerle etkileşime geçmekten sakındıklarını ifade etmişlerdir.

Dil problemi: Kültürel etkileşimin önündeki en büyük bariyerlerden bir diğerinin ise dil olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcılar bir yandan Türkiye’de İngilizcenin yaygın olarak konuşulmadığından şikâyetçi olmakta, öte yandan Türkçeyi yeterli düzeyde konuşamadıklarından dolayı kendilerini suçlamaktadır. Araştırmamızda azınlıkta olsa bile bir kısım katılımcının Türkçeyi ve Türk kültürünü öğrenme konusunda isteksiz olduğu anlaşılmaktadır. Bu kişilerin a) dil ve kültür öğrenmek için neredeyse hiçbir çaba sarf etmediği, b) bu durumun yalnızca ev sahibi ülkeye geldikleri ilk dönemlerinde değil, ülkeden ayrılana kadar devam ettiği, c) kendilerine özel bir yaşam alanı belirledikleri ve ev sahibi ülkedeki etkileşimi o “fanus” içerisinde biriktirdiği kişi ve eylemlerle sınırladığı, d) bundan ötürü yüksek düzeyde uyum problemi yaşadığı görülmektedir.

İletişimde tutarsızlık: Şaşırtıcı bir şekilde bazı katılımcılar Türk öğrencilerin/idarecilerin kendilerine yaklaşım biçimini çelişkili bulmakta ve bu belirsizlik durumun yerel halkla etkileşime geçme konusunda kendilerini yıldırıldığını düşünmektedir. Katılımcıların belirttiğine göre Türkiye tecrübesinin ilk dönemlerinde yerel öğrenci veya idareciler kendilerine son derece sıcak yaklaşmakta, problemleriyle başa çıkma konusunda yardımcı olmaktadır. Ne var ki ilerleyen zamanlarda, aynı Türk öğrenci/idareci kişiler kendilerine karşı sebebini anlayamadıkları bir şekilde daha ilgisiz davranmaya başlamaktadırlar. Bu tutarsız davranış örüntüsüne maruz kalan katılımcılar, yerel halkla belli bir seviyede ilişki kurmanın daha öngörülür sonuçlara yol açacağını düşünmekte ve onlarla kuracağı ilişkiyi belli bir seviyeye göre düzenlemektedir.

Sözlü taciz: Çalışmamızda yer alan katılımcıların fiziksel ve sağlık ihtiyaçlarının karşılandığı, düşük düzeyde kaygı yaşadıkları, güvenlik sorunu yaşamadıkları ve akademik/bürokratik olarak bir ayrımcılıkla karşılaşmadıkları ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte kadın katılımcıların bir kısmı taciz boyutuna varan sözlü sataşmaya maruz kaldığını beyan etmiştir. Taciz vakıalarının çoğunluğunun yüksek düzeyde olmadığı, buna karşın tacizin şiddeti ve oluş zamanının, katılımcıların etkileşim düzeyini belirlediği tespit edilmiştir. Başka bir ifadeyle yüksek düzeyde tacizle karşılaştığı ilk andan itibaren bireyin, yerel halktan karşı cinsle olan etkileşimini sonlandırarak kadar azalttığı ve ülkesine dönene dek içe dönük bir yapıya büründüğü anlaşılmıştır.

Şunu da söylemeliyiz ki çalışmamız ışığında tespit ettiğimiz etkileşimi zorlaştıran unsurların zuhur etmesi, onunla muhatap olan bireyin, kültürel etkileşimi sonlandıracağı anlamına gelmemektedir. Olsa olsa etkileşimin yoğunluğu azalabilmekte ve bireyin

nazarında yerel halk/kültürle ilgili negatif bir algıya sahip olmasına yol açmaktadır. Sözelimi ayrımcılığa maruz kalan bir birey, “Türkler de ayrımcılık yapar.” algısına kapılabilir, Türk öğrencilerle etkileşimini sınırlayabilir veya onlara karşı ihtiyatlı davranabilir; bununla birlikte yine aynı birey bir Türk öğrenciyle arkadaş olabilmekte, Türk kültürü ile iç içe yaşayabilmekte, Türkçeyi akıcı düzeyde konuşabilmekte ve Türkiye’deki yaşam tarzına uyum sağlayabilmektedir.

Buna karşın yabancı uyruklu bir öğrencinin Türk kültürüne ve yerel halka kayıtsız kalışı olağan bir durum olarak değerlendirilebilir. Zira yapılan çalışmalar şunu göstermektedir ki eğitim amacıyla başka bir ülkeye göç etmiş olan bireylerin büyük çoğunluğu yeni bir kültürü öğrenmekten veya kendini geliştirmekten ziyade, eğitim ve iş dünyasında iyi bir dereceye sahip olmayla daha çok ilgili olmaktadır (Furnham, 1988). Bu güçlü dürtü onların Türk kültürünü öğrenmelerini ve Türklerle arkadaşlık kurmalarını desteklemesi bir yana; onların Türk kültürüne karşı kayıtsız kalmalarına yol açabilmektedir. Fakat Türk dilini öğrenmeleri konusunda aynı şeyi söyleyemeyiz. Zira eğitimini iyi bir dereceyle tamamlamanın ve neticesinde iş hayatında saygın bir yere sahip olmanın aracı olarak Türk dilini (Türkiye’de oldukları için) bilmek önemli bir rol oynamaktadır. Bu öğrencilerin “bütünleşik”ten ziyade “araçsal” bir dürtü ile dil öğrenmeye çalıştıkları görülmektedir.

Kültürel etkileşimi kolaylaştıran unsurlar: Araştırma neticesinde Türk kültürünü öğrenme konusunda istekli olanların Türkçeyi öğrenme, Türklerle etkileşim kurma ve Türkiye’ye uyum sağlama konusunda başarılı oldukları tesbit edilmiştir. Ayrıca, bireyin çokkültürlü bir toplumdan gelmesinin, kültürlerarası yaşam tecrübesine sahip olmasının, Türkiye’de yardımlaşacağı soydaşlarının (Çerkez, Boşnak, Gürcüler) bulunmasının da bireyin Türk kültürüyle etkileşime geçmesini kolaylaştırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmamızda Sakarya’daki öğrenci topluluklarının, YURTKUR/özel yurtların, Sakarya’da bulunan Yedirenk (erkek) ve Hûma (kadın) Uluslararası Öğrenci Derneği’nin yabancı uyruklu öğrenciler için düzenledikleri akademik, sosyo-kültürel, yardımlaşma faaliyetleri(ni)n onların akademik, uyum, etkileşim, kültürlenme, sosyalleşme, barınma, ekonomik problemleri ile başa çıkmada ve bireysel/entelektüel gelişimlerine katkı sunmada önemli bir fonksiyon icra ettikleri anlaşılmıştır. Kendileriyle yaptığımız görüşmelerde “iyi bir insan, “iyi bir Türk”, “iyi bir Müslüman” olmanın altını çizen bu kurumlardaki çalışanların, büyük bir özveriyle yabancı uyruklu öğrencilerle ilgilendikleri çalışmamız boyunca gözlemlenmiştir. Bu kurumların çoğunlukla birbirleriyle ortaklaşa

kültürel ağırlıklı programlar düzenlediği ve programa katılımların yoğun olduğu görülmüştür. Resmî/kurumsal olarak kendilerine yüklenmiş görevlerden ziyade gönüllülük esasına dayalı olarak hareket eden bu kurum çalışanları -Sakarya özelinde konuşacak olursak- yabancı uyruklu öğrencilerin yaşam doyumunu arttırmada ve pozitif bir Türkiye/Türk algısı oluşumunda etkin bir rol oynadığı tespit edilmiştir.

Kültürlerarası etkileşim için elverişli ülke: Her ne kadar katılımcılar yerel öğrencilerin etnomerkezci ve dışlayıcı olduklarını belirtse de kültürlerarası etkileşim için halihazırda Türkiye'nin, ülkelerine nazaran, daha uygun bir ülke olduğunu düşünmektedir. Bunun nedenleri arasında Türkiye'nin farklı kültürlerin buluşma noktası/kültür mozaiki oluşunu, ülkesinin sosyo-ekonomik açıdan gelişmemiş oluşunu, ülkesinin diğer kültürlerle açık olmayışını ve ülkesinde iç savaşta oluşunu sıralanmaktadır.

Kültürel etkileşimin katkıları: Çalışmamızda Türkiye tecrübesi ve kültürel etkileşim ortamının katılımcıların özgüven ve iletişim becerisinin artmasına, Türkçeyi ve Türk kültürünü öğrenmesine, iki farklı kültüre mensup bireylerin birbirleri hakkındaki önyargılarının kırılmasına, diğer kültürleri tanınmasına ve farklı din/ülke/etnik köken mensuplarıyla sosyalleşmesine, aile/vatan hasreti sebebiyle oluşan yalnızlık duygusu ile başa çıkmasına katkı sağladığı anlaşılmaktadır.

Katılımcıların dini profili: Örneklem grubundaki katılımcıların dini profillerine göz attığımızda, -başta Hristiyan veya Müslüman Afrikalılar olmak üzere- çoğunluğu kendisini hem inanç hem ibadet açısından muhafazakâr olarak tanımlamaktadır. Buna paralel bir şekilde çoğunluğu ya formel ya bireysel çaba ve ailesinin katkısıyla din eğitimi aldığını belirtmektedir.

Ülke ve bölge anlamda katılımcıların dini profillerine göz attığımızda, Afrika'dan, Ortadoğu'dan, Orta Asya'dan, Uzakdoğu'dan gelenlerin çoğunlukla muhafazakâr; çalışmamızın Bulgular, Sonuçlar kısmında da sıklıkla dile getirildiği üzere Post-Komünist (Ukrayna, Rusya, Gürcistan gibi) ve şeriatla yönetilen (İran ve Afganistan gibi) ülkelerden gelenlerin ise çoğunlukla seküler bir dini profile sahip oldukları tesbit edilmiştir. Norris ve Inglehart (2004, s. 127) de Post-Komünist ülkelerinde, özellikle bireysel gelişimi ve maddi varlığı yüksek düzeyde olanların dine karşı düşük bir eğilim gösterdiklerini belirtmektedir.

Dini değişim (sekülerleşme-muhafazakârlaşma): Müslüman katılımcılar, Türkiye tecrübesi neticesinde ekseriyetle sekülerleştiğini, Hristiyan/Budist olanlar ise dini profillerinde bir değişimin yaşanmadığını düşünmektedir. Başka bir ifadeyle Türkiye'deki dini yaşam tarzının Müslüman katılımcıların sekülerleşmesi yönünde daha fazla değişim ajanı ihtiva ettiği anlaşılmaktadır.

İbadet için elverişli ülke: Müslüman katılımcılar arasında ülkesinde dini açıdan azınlık olan veya dini pratize etme hususunda baskılara maruz kalanlar, ülkemizde gerek dini mekanlara erişimde zorluk yaşamadıklarını gerekse de idari/toplumsal herhangi bir baskı ile karşılaşmadıkları için ibadetlerini rahatlıkla yaptıklarını ve muhafazakârlaştıklarını belirtmektedir. Bununla birlikte özellikle Müslüman katılımcıların belirttiklerine göre - geldikleri ülkelere nazaran- Türk toplumunun düşük dini profile sahip oluşu (ibadetlerin sıklıkla yapılmayışı), Türkiye'deki yaşam tarzının sekülerliği desteklemesi (giyim-kuşam tarzı ve kadın-erkek ilişkilerindeki serbestlik) gibi sebeplerden ötürü önemli bir kısmının sekülerleştiği anlaşılmaktadır. Zira genelde Türk toplumu, özelde edindikleri Türk arkadaş çevresinin etkisiyle bu kişiler zamanla ibadetlerini aksatmaya, giyim-kuşam açısından onlara benzemeye ve karşı cins ile daha yakın etkileşime geçmeye başladıklarından söz etmektedir.

Hristiyan katılımcıların ise dini açıdan azınlık durumunda olmalarının getirdiği dezavantajlılık durumunun, kilise aracılığıyla, dini aidiyetlerine daha sıkı bağlanmalarına ve neticesinde muhafazakârlaşmalarına yol açtığı tespit edilmiştir. Ne var ki kilise ile doktriner ve ameli farklılığa mensup olanların (örneğin Afrikalı olmayan Katolikler ve Ortodokslar), ibadetlerini yerine getirme adına kiliseye erişimlerinin kısıtlı olduğu anlaşılmıştır.

Seküler yaşamın hâkim olduğu ülke: Bu sonuçlara uygun bir şekilde Müslüman katılımcılar Türkiye'yi, Hristiyan/Budist katılımcılar ise ülkelerini daha seküler bulmaktadır.

Bununla birlikte bazı Müslüman katılımcılar bir yandan Türkiye'nin daha seküler oluşundan söz ederken, öte yandan ülkelerinde dini aidiyet/etnik köken açısından azınlık oldukları için veya politik baskılara maruz kaldıklarından dolayı Türkiye'nin ibadet yapmak için daha elverişli olduğunu belirtmektedirler. Hristiyan katılımcılar ise bir şekilde ülkelerini daha seküler bulmakta, bununla birlikte Müslüman katılımcıların

karşılaştığı sorunlara, ülkelerinde maruz kalmadıkları için iki ülkenin bu hususta kendilerine eşit fırsat sunduğunu düşünmektedir.

Katılımcıların dini yaşam açısından tercih ettikleri ülke: Dini yaşam ile ilgili olarak hangi ülkenin hangi yönüyle (seküler/muhafazakâr) tercih edildiği konusunda katılımcılardan elde edilen veriler ışığında çalışmamızda şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- a) Ülkesinde dinin kamusal alanda, Türkiye'ye nazaran, daha fazla görünür oluşuyla birlikte dini emirleri yerine getirmesi hususunda ülkesinde mahalle baskı ile karşılaşanlar, seküler yapısı itibarıyla Türkiye'yi;
- b) Ülkesinde dini aidiyet bakımından azınlık durumunda olanlar dini tecrübe imkânı sunması veya dini pratiklerini yerine getirme hususunda yasaklamalara maruz kalanlar dini özgürlük sunması itibarıyla Türkiye'yi;
- c) Hristiyan dinine mensup veya Hristiyan kültürünü benimsemiş olup, dini çoğulculuk ve dini özgürlük vurgusunda bulunanlar, seküler yapısı itibarıyla ülkesini;
- d) Kendilerini muhafazakâr olarak tanımlayan ve Türkiye'nin seküler yaşam formunu desteklediğini düşünen katılımcılar, muhafazakâr yapısı itibarıyla ülkesini;
- e) İki ülkenin de farklı dini inanışlara aynı mesafede açık/kapalı olduğunu ve kendisine eşit derecede dini özgürlük alanı sunduğunu düşünenler, iki ülkeyi de birbirine denk görmektedirler.

Diğer din mensuplarına karşı yaklaşım biçimi: Çalışmamızda ülkesinde çoğunlukla/sadece kendi din mensubu olanların veya dini çoğulculuk olduğu halde onlarla ideolojik-fiziksel çatışma halinde olanların, Türkiye tecrübesi neticesinde o dini aidiyete ve diğer dinlere mensup olanlara karşı daha pozitif bir algı değişimi yaşadığı görülmüştür. Ülkesinde diğer din mensuplarıyla etkileşime geçmiş olanların veya seküler (dini referansların, dünya görüşünü ve ikili ilişkilerini belirlemediğinden dolayı) olanların algısında Türkiye tecrübesi boyunca bir değişim olmadığı ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte ülkesinde dini açıdan azınlık durumunda olup din mensuplarının çoğunlukta olduğu bir yere göç etmesi ve onlarla etkileşime geçmesi neticesinde; dindaşlarının negatif tutum ve davranışları nedeniyle bireyin onlar hakkındaki algısının negatife doğru değişim göstermesinin ihtimal dâhilinde olduğu anlaşılmıştır.

Din/mezhep farklılığı bağlamında yaşanan problemler: Araştırmamızda Türkiye'deki hâkim dini gelenek dışında farklılık olarak Şafii/Maliki ameli mezhebine, Şii itikadi mezhebine, Hristiyan Katolik/Ortodoks/Protestan ve Budist dinine/mezhebine mensup katılımcılar yer almıştır. Çalışmamız neticesinde Şafii ve Maliki mezhebine mensup olanların önemli problemlerle karşılaşmadıkları (namaz içindeki farklılıklar sebebiyle yerel halk tarafından garipseyci jest/mimik veya sözlü ikaza maruz kalma dışında) ortaya çıkmıştır.

Şiilerin, namaz rukunlarındaki farklılıklardan (örneğin secde edilecek yere taş koymak), dini gün ve bayramların kutlayamamaktan (örneğin Muharrem ayında aşure günü), Türkiye'deki Alevilerle doktriner ve pratik olarak denk tutulmaktan, dini inancından dolayı ayrımcılığa maruz kalmaktan ötürü zorluklarla karşılaştıkları anlaşılmıştır. Hristiyan katılımcılar kiliseye erişim zorluğu yaşaması, dini aidiyetini açıkça beyan edememesi (örneğin İncil'i gizleyerek taşıma, haç takmada yaşadığı zorluklar), dini gün ve bayramlarını kutlayamaması (örneğin Noel, Paskalya), din değiştirmesi yönünde telkine maruz kalması/dini inancından dolayı ayrıştırılması; Budist ise ibadetini sakınarak yapması nedeniyle problem yaşadıklarını ifade etmiştir.

Gelinen ülke ile Türkiye arasındaki dini yaşam farklılıkları: Başörtüsü: Dini fenomenlerden biri olan başörtüsü konusunda katılımcıların geneli ülkesinde başörtünün daha fazla tercih edildiğini ve başörtülülerin giyim şeklinin (Arap ülkelerinden gelenler dışında) ve tutum-davranış açısından İslami forma daha uygun olduğunu düşünmektedir.

Giyim-Kuşam: Katılımcıların neredeyse hepsi (Post-Komünist ülkelerden gelenler dışında) giyim-kuşam konusunda Türkiye'deki yerel halkın ülkelerine nazaran daha serbest giyindiklerini belirtmiştir. Özellikle Müslüman kadın-erkek öğrencilerin, ülkemize gelmeden önce "Türk kadınlarının başörtülü olduğu ve İslami bir giyim tarzını benimsedikleri" şeklindeki bir ön kabullülerinin olduğu; Türkiye'ye geldikten sonra, beledikleri manzarayla karşılaşmadıkları için kültür şoku yaşadıkları ve bu durumdan hoşnut olmadıkları tespit edilmiştir. Bu durum, Gudykunst ve Hammer (1988, s. 132)'ın ev sahibi kültür malumatının, belirsizliği azalttığı ve yaşam doyumunu arttırdığı şeklindeki savını farklı bir şekilde de olsa doğrulamıştır. Zira, gerçeklikten ziyade ön kabulleriyle gelen öğrenciler, bu yüzden bir hayal kırıklığı ile karşılaşmıştır.

Araştırmamızda yer alan katılımcıların giyim-kuşamlarından dolayı (Post-Komünist ülkelerden gelen kadın katılımcılar dışında) ciddi oranda bir baskı hissetmediği tespit

edilmiştir. Bununla birlikte başta Afrikalı öğrenciler olmak üzere bir kısmının Türkiye tecrübesinin ilk zamanlarında yerel kıyafetlerini giydikleri ama yerel halk tarafından garipsendiklerini hissettikten sonra hem yaşadıkları tedirginliği azaltmak hem de yerel halk ile ayrılmamak için, sadece özel günlerde (mezuniyet töreni, sosyal-kültürel faaliyetler, Cuma namazı vb.) tercih ettikleri sonucu ortaya çıkmıştır. Çalışmamızda, Gülnar ve Balcı (2010)'nın ulaştığı "Türkiye'de yaşarken Türk yaşam tarzından tamamen uzaklaşıp kendi milletlerinin yaşam tarzını sürdürmeye (ayrışma) ya da Türk yaşam tarzına adapte olup, bir Türk vatandaşı gibi düşünmeye ve davranmaya (asimilasyon) pek sıcak bakmamaktadırlar." şeklindeki bulguya benzer bir sonuç ortaya çıkmıştır.

Kadın-Erkek İlişkileri: Kadın ile erkeğin arkadaşlık ilişkisi kurma hususunda Müslüman katılımcıların çoğunluğu Türkiye'de, kendi ülkelerinden daha serbest bir ilişki türü olduğunu; bir kısım Müslüman (Post-Komünist ülkelerden gelenler) ile Hristiyan/Budist katılımcılar ise Türkiye'deki ön kabullerin/yanlış anlaşılmanın kadın-erkek arkadaşlık ilişkisini sınırladığını ve dolayısıyla ülkesinde daha serbest bir ilişki türü olduğunu düşünmektedir. Örneğin kimi Hristiyan katılımcılar Türkiye tecrübesinin ilk dönemlerinde toplu taşıma araçlarında karşı cinsin yanına oturma konusunda nasıl bir tutum sergilemesi yönünde belirsizlik yaşadığı anlaşılmaktadır.

Katılımcıların çoğunluğu (Post-Komünist ülkelerden gelenler hariç) karşı cinsle kamusal alanda fiziksel yaklaşma hususunda Türkiye'nin -ülkelerindeki duruma nazaran- daha serbest bir alan tanıdığını ve dolayısıyla bu konuda hiçbir katılımcının yerel halk tarafından bir sınırlama ile karşılaşmadığı anlaşılmaktadır. Esasen katılımcılar böyle bir serbest alandan ve gündelik hayatta bu tarz görüntülerle karşılaşmaktan rahatsızlık duyduklarını belirtmektedir.

Flört ve Evlilik Kıstasları: Çalışmamızda, katılımcıların karşı cins ile etkileşime geçmede din/etnik köken ayrımı yapmadıkları; mamafih flört edeceği/evleneceği partner seçiminde genelde kendi coğrafyasına/dini inancına mensup kişileri tercih ettikleri/etmeyi düşündükleri ortaya çıkmıştır

Alkol ve domuz eti tüketimi: Alkol ve domuz eti tüketme alışkanlıklarını ve Türkiye'deki aktüel durumlarını da ele aldığımız araştırma sonuçları bize Müslüman katılımcılarının çoğunluğunun ne alkol ne de domuz eti tükettiğini; Hristiyanların ise erişimi kısıtlı/pahalı olduğundan dolayı alkolü nadir tükettiğini domuz etini hiç tüket(e)mediğini göstermektedir. Ne var ki bu ikisine kısıtlı erişimin, katılımcıların yaşam doyumunu

düşürmediği anlaşılmaktadır. şunu da söylemeliyiz ki çalışmamız neticesinde Afganistan ve İnan gibi şeriatla yönetilen Müslüman ülkelerden gelen katılımcıların genelinin, kendilerine seküler bir yaşam sunan Türkiye’de -diğer Müslüman katılımcılarda sıklıkla karşılaşmadığımız bir şekilde- ülkesindeki dini profile muhalif bir dini tutum ve davranış sergilediği tespit edilmiştir. Yaptığımız gözlem, mülakat ve bireysel sohbetler neticesinde bu ülke mensuplarından kimisinin ibadetlerini aksattığı, kimisinin başörtüsünü çıkarttığı, kimisinin alkol ve domuz eti tüketmeye başladığı, karşı cins ile yakınlık kurmaya açık hale geldiği anlaşılmıştır.

Dini mekanlara erişim: Müslüman katılımcıların ibadetlerini yapmaları hususunda herhangi bir zorluk yaşamadığı, hatta sözgelimi başörtüsü takma ve camiye erişim konusunda -her ne kadar yerel halkın camiye katılım oranının düşük oluşundan şikâyetçi olsalar da- ülkesine göre daha fazla imkâna sahip olduğu tespit edilmiştir. şiiler ise Sünni camisinde secde edilecek yere taş mühür koymanın dikkat çekeceğini düşündükleri için yaprak gibi sembolleri kullandıkları veya evinde ibadetlerini yaptıkları; Budist katılımcının ise Buda’ya ait bir sembol olmadan ve arkadaşlarını da rahatsız etmeden odasında tek başınayken tütsü yakarak dua ettiği ve ibadetlerini yerine getirebildiği anlaşılmıştır.

Dini mekanlara erişim konusunda ve dini vecibelerini pratize etmede en fazla sorunu, Hristiyan öğrencilerin -Afrikalıların dışında- yaşadığı ortaya çıkmıştır. Bu gerçekliğin, onların Türkiye’deki yaşam doyumunu ve uyum düzeylerini düşürdüğu; Protestanların, Katoliklerin ve Ortodoksların ibadetlerini yapabileceği, apartman dairelerinden revize edilmiş olsa bile, bir kiliseye ihtiyaç duydukları çalışmamız neticesinde tespit edilmiştir.

Adapazarı’nda Afrika menşeli/Protestan geleneğe bağlı bir kilisenin (RCCG) var oluşuna rağmen bazı sınırlılıklar (fiziksel/mezhpsel/bölgesel) nedeniyle, Hristiyan öğrencilerin ibadet etme ihtiyaçlarını karşılayamadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Zira ilgili kilisenin bir apartman dairesinde kurulduğu için fiziki olarak yetersiz olduğu görölmüştür. Bununla birlikte beyaz Hristiyanların kilisedeki ibadetele çok nadir iştirak ettikleri tesbit edilmiştir. Beyaz ve siyah Hristiyan öğrenciler ile yaptığımız mülakat ve bireysel sohbetlerde bu hususla ilgili fikir beyan edenler, kiliseye katılım gösterenlerin büyük çoğunluğunun siyahi olmasını, “mezhepsel farklılıklar” ile açıklamıştır. Ne var ki çalışmamız boyunca gözlem yapma ve birkaç kez ibadete izleyici olarak katılma şansı bulduğumuz kilisede, Katolik siyahi öğrencilerin ibadetlerde yer aldığı görölmüş ve

bununla birlikte istisnalar dışında -Protestan da- olsa beyaz Hristiyanlarla karşılaşmamıştır.

Belirttiğimiz kilisenin özellikle Afrikalı öğrenciler için öneminin altını çizmek gerekmektedir. Kilise öğrencilerin dini vecibelerini yerine getirmede (ibadet yapma, dua etme, İncil okuma), dindaşları ile bir arada bulunmada, onlarla sosyalleşme ve yardımlaşma ağı kurmalarında yegâne birim olarak önemli bir fonksiyon icra etmektedir. Başka bir ifadeyle bu kilise, çoğunluğu Müslüman olan bir ülkede yaşayan Hristiyanların karşılaşacakları sorunları minimize etmede başat bir rol oynadığı ortaya çıkmıştır. Kilise müdavimlerinin bu kiliseye karşı hissettikleri yüksek aidiyet duygusunun ve diğer müdavimler ile kurdukları kardeşlik ilişkisinin, kimi zaman Türk kültürü ve Türklerle etkileşime geçme düzeyini azalttığı anlaşılabilir; bu kilisenin öğrencilerin ibadet, aile/vatan özlemi, uyum, belirsizlik ve yalnızlık duygusu, (ördükleri yardımlaşma ağı sayesinde) akademik ve ekonomik problemleri ile başa çıkmalarında aktif bir rol oynadığı, başka bir ifadeyle Türkiye'deki yaşam doyumu düzeyini arttırdığı tespit edilmiştir.

Dini gün ve bayramların kutlanması: Çalışmamızda yer alan bazı Müslüman ve Hristiyan katılımcıların -seküler veya muhafazakâr olmalarına bakılmaksızın- dini gün ve bayramları ülkelerine nazaran Türkiye'de daha sönük bir şekilde kutladıkları veya hiç kutlayamadıkları anlaşılmaktadır. Bu durum onların kültür şoku yaşamalarına, hayal kırıklıkları ve üzüntü ile boğuşmak zorunda kalmalarına yol açmaktadır. Bu problemle başa çıkmalarına yardımcı olma adına, Hristiyan ve Müslüman dini bayramlarında yurt ve STK yetkililerinin öğrencilerin bu özel günleri kutlamaları için onlara hem mekânsal hem maddî açıdan imkân sunmalarının, onların Türkiye'deki yaşam doyumunun artmasına önemli bir katkı sunacağı kanaatindeyiz.

Ülkemizde bulunan yabancı uyruklu öğrencilerin barınma, akademik, ekonomik, psiko-sosyolojik problemlere; dinî-kültürel farklılık sebebiyle yaşadıkları problemlere, sahip oldukları bu farklılıkların onların uyum ve etkileşim kurma düzeyini hangi yönde etki ettiğini sosyolojik bir perspektifle, anlayıcı bir yöntemle ve derinlemesine bir şekilde incelemeye çalıştık. Bu araştırmanın kültürlerarası etkileşim sürecinde yer alan öğrencilerin -işlediğimiz temalar bağlamında- anlaşılmasına yardımcı olmasını ve ilgili literatüre katkı sunmasını temenni etmekteyiz.

KAYNAKÇA

- Açıklan, A., Demirel, Ö., ve Önsoy, R. (1996). *Türkiye’de Yüksek Öğrenim Gören Türk Cumhuriyetleri Öğrencilerinin Sorunları*. Ankara: Pegem.
- Adler, P. (1975). The Transitional Experience: An Alternative View of Culture Shock. *Journal of Humanistic Psychology*, 15(4), 13-23. <https://doi.org/10.1177/002216787501500403>.
- Agyemang, C., Bhopal, R. ve Bruijnzeels, M. (2005). Negro, Black, Black African, African Caribbean, African American Or What? Labelling African Origin Populations in The Health Arena in the 21st Century. *Journal of Epidemiology & Community Health*, 59, 1014-1018. <http://dx.doi.org/10.1136/jech.2005.035964>.
- Aksoy, Z. (2012). Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5 (20), 292-303. Erişim Adresi: http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt5/cilt5sayi20_pdf/5_sosyoloji_felsefe/aks_oy_zeynep.pdf.
- Aksu, M. ve Paykoç, F. (1986). *ODTÜ Kampusunda Gençlik Sorunları*. Ankara: ODTÜ Yayınları.
- Akyüz, N. ve Çapcıoğlu, İ. (2012). Din ve Toplum İlişkileri. N. Akyüz ve İ. Çapcıoğlu (Ed.). *Din Sosyolojisi El Kitabı* içinde. (s. 43-47). Ankara: Grafiker Yayınları
- Allaberdiyev, P. (2007). Türk Cumhuriyetlerinden Türkiye’ye Yüksek Öğrenim Görmeye Gelen Öğrencilerin Uyum Düzeylerinin İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Anık, M. (2012). *Kimlik ve Çokkültürlülük Sosyolojisi*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Annaberdiyev, B. (2006). Türkiye’de Eğitim gören Türk Cumhuriyetleri ve Türk Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Yardım Arama Tutumlarını, Psikolojik İhtiyaçları ve Psikolojik Uyumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arslantürk, Z. (2001). *Sosyoloji Kavramlar-Kurumlar Süreçler-Teoriler*. 4. Basım İstanbul: Çamlıca Yayınları
- Arslantürk, Z. (2008). Din Sosyolojisinin Yöntem ve Teknikleri. N. Akyüz ve İ. Çapcıoğlu (Ed.). *Ana Başlıklarıyla Din Sosyolojisi* içinde (s. 191-247). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Aydınalp, H. (2012). *Din Kurumu Üzerinde Sosyolojik Bir Araştırma: Gerede’de Dini Hayat*. İstanbul: Gerede Belediyesi Yayınları.
- Ayten, A. (2009). Prososyal Davranışlarda Dindarlık ve Empatinin Rolü. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bahattin, Ş ve Bakır, S. (2016). Uluslararası Öğrenci Hareketliliği ve Atatürk Üniversitesinin Uluslararasılaşma Süreci. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]*, 55, 509-542. Erişim Adresi: http://www.turkiyatjournal.com/Makaleler/511438025_25simsek.pdf.
- Bayraktaroğlu, S. ve Mustafayeva, L. (2010). Türk Yüksek Öğretim Sistemi ve Türk Dünyası İlişkileri: Sakarya Üniversitesi’nde Eğitim gören Yabancı Uyruklu

- Öğrenciler Örneği. *Journal of Azerbaijani Studies*, 284-292. Erişim Adresi: <http://jhss-khazar.org/wp-content/uploads/2010/06/22-1.pdf>.
- Bayyığıt, M. (2013). Din Sosyolojisinin Doğuşu ve Gelişimi. T. Küçükcan (Ed.). *Din Sosyolojisi* içinde (s. 3-30). (3. Basım). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Bauman, Z. (2003). *Modernlik ve Müphemlik* (Çev. İ. Türkmen). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Becker, R., ve Kolster, R. (2012). *International Student Recruitment: Policies and Developments in Selected Countries*. NUFFIC.
- Bellah, R. N., Madsen, R., Sullivan., Swidler, A., Tipton, S. M. (1985). *Habits of The Heart: Individualism and Commitment in American Life*. Berkeley: University of California Press.
- Benson, P. (2001). *Teaching and Researching: Autonomy in Language Learning*. London: Longman.
- Benson, P. (2012). Autonomy in Language Learning, Learning, And Life. *Synergies France*, 9, 29-39. Erişim Adresi: <https://researchers.mq.edu.au/en/publications/autonomy-in-language-learning-learning-and-life>.
- Berger, P. L. (2015). Sekülerleşme Yanlışlandı (Çev. M. A. Kirman). M. A. Kirman ve İ. Çapcıoğlu (Ed.). *Sekülerleşme Klasik ve Çağdaş Yaklaşımlar* içinde (s. 223-234). İstanbul: Otto
- Berry, J. W. (1997). Immigration, Acculturation and Adaptation. *Applied Psychology*, 46 (1), 5-34. <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.1997.tb01087.x>.
- Berry, J. W., Kim, U. ve Boski, P. (1988). Psychological Acculturation of Immigrants. Y. Y. Kim ve W. B. Gudykunst (Ed.). *Cross-Cultural Adaptation Current Approaches* içinde (s. 62-89). International and Intercultural Communication Annual Volume XI 1987. California: SAGE Publications.
- Beyer, P. (2014). Dinin ve Dinlerin Çağdaş Küresel Toplumdaki Sosyal Formları (Çev. H. Arslan). M. Dillon (Ed.). *Din Sosyolojisi Elkitabı* içinde (s. 65-87). İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Bodur, H. E. ve Çapcıoğlu İ. (2012). Sosyolojik Teori ve Din. N. Akyüz ve İ. Çapcıoğlu (Ed.). *Din Sosyolojisi El Kitabı* içinde (s. 111-147). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Bodycott, P. (2009). Choosing A Higher Education Study Abroad Destination: What Mainland Chinese Parents and Students Rate as Important. *Journal of Research in International Education*, 8(3), 349-373. <https://doi.org/10.1177/1475240909345818>.
- Cakir, S. G. (2014). Ego Identity Status and Psychological Well-Being Among Turkish Emerging Adults. *Identity*, 14(3), 230-239, <https://doi.org/10.1080/15283488.2014.921169>.
- Camilleri, A. Fenner, A.-B. ve Newby, D. (2000). Cultural Awareness in Practice: Examples and Comments. A.-B. Fenner ve D. Newby (Ed.). *Approaches to Materials Design in European Textbooks: Implementation Principles of Authenticity, Learner Autonomy, Cultural Awareness* içinde (154-223). Graz:

- ECML/Council of Europe Publishing. Erişim Tarihi: 19.03.2019.
<http://archive.ecml.at/documents/materials.pdf>.
- Cantwell, B. (2015). Are International Students Cash Cows? Examining the Relationship Between New International Undergraduate Enrollments and Institutional Revenue at Public Colleges and Universities in the US. *Journal of International Students*, 5(4), 512-525. Erişim Tarihi Adresi: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1066279.pdf>.
- CEF (2000), *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment*. Cambridge: Cambridge University Press. Erişim Adresi: <https://rm.coe.int/16802fc1bf>.
- Çelik, İ. (2013). Türkiye’de Yükseköğrenim Gören Yabancı Uyrıklı Öğrencilerin Sorunları. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çetinsaya, G. (2014). *Büyüme, Kalite, Uluslararasılaşma: Türkiye Yükseköğretimi İçin Bir Yol Haritası*. Eskişehir: Yüksek Öğretim Kurumu Yayınları. Erişim Adresi: <https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Yayinlarimiz/buyume-kalite-uluslararasılaşma-türkiye-yükseköğretim-icin-bir-yol-haritasi.pdf>.
- Çoştu, Y. (2012). Toplumsallaşma ve Din. N. Akyüz ve İ. Çapcıoğlu (Ed.). *Din Sosyolojisi El Kitabı* içinde (369-385). Ankara: Grafiker Yayınları,
- Davie, G. (2015). Avrupa: Kuralı Doğrulayan İstisna mı? (Çev. İ. Toker). M. A. Kirman ve İ. Çapcıoğlu (Ed.). *Sekülerleşme Klasik ve Çağdaş Yaklaşımlar* içinde (s. 277-297). İstanbul: Otto
- Deardorff, D. K. (2004). The Identification and Assessment of Intercultural Competence as A Student Outcome of International Education at Institutions of Higher Education in The United States. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Raleigh: North Carolina State University Department of Adult and Community College Education.
- Deardorff, D. K. (2006). Identification and Assessment of Intercultural Competence as a Student Outcome of Internationalization. *Journal of Studies in International Education*, 10/3, 241-266. <https://doi.org/10.1177/1028315306287002>.
- Demirhan, K. (2017). Ulusal Alanyazında Uluslararası Öğrenciler ve Uluslararası Öğrencileri Siyasal Açından Düşünmek. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, ICMEB17 Özel Sayısı, 547-562. <http://dx.doi.org/10.17130/ijmeh.2017ICMEB1734650>.
- Deutsch, P. (2003). Analysis of the Questionnaire: Questions on Cultural Awareness. M. Hanak-Hammerl ve D. Newby (Ed.). *Second Language Acquisition: The Interface Between Theory and Practice* içinde (s. 83-85). Graz/Strasbourg: European Centre for Modern Languages/Council of Europe. Erişim Adresi: <https://www.ecml.at/Portals/1/documents/related-research/projectseminarDN.pdf?ver=2010-05-26-090706-727>.
- Deaux, K, Winton, W., Crowley, M. ve Lewis L. L. (1985). Level of Categorization and Content of Gender Stereotypes. *Social Cognition*, 3(2), 145-167. <https://doi.org/10.1521/soco.1985.3.2.145>.

- Dışişleri Bakanlığı (t.y.). Yabancıların Tabi Olduğu Vize Rejimi. Erişim Adresi: <http://www.mfa.gov.tr/yabancilarin-tabi-oldugu-vize-rejimi.tr.mfa>.
- Diyanet Bursları (t.y.). Erişim Adresi: <http://burs.diyanetvakfi.org.tr>.
- Diyanet İşleri Başkanlığı (2014). *Türkiye’de Dini Hayat Araştırması*. Ankara.
- Doğan, İ. (2012). *Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar*. 12. Basım. Ankara: Pegem Akademi.
- Dölek, İ. (2014). Kutsal Bir Zaman Dilimi Olarak Noel Ritüelinin Kutlama Gelenekleri “Alman Luteryanlar Örneği”. *Turkish Studies*, 9(10), 371-390. Erişim Adresi: http://www.turkishstudies.net/files/turkishstudies/1965230557_20Dölekİlbey-ntt-371-390.pdf.
- Duman, G., Pars, A. H. ve Acar, S. (Ed.) (2015). *Uluslararası Öğrenciler 1. Sosyal Bilimler Kongresi*. Ankara: Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı. Erişim Adresi: https://ytbweb1.blob.core.windows.net/files/resimler/kitaplar_pdf/sss.pdf.
- Ebaugh, H. R. (2014). Din ve Yeni Göçmenler (Çev. H. Arslan). M. Dillon (Ed). *Din Sosyolojisi Elkitabı* içinde (s. 327-347). çev. İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- ELS (2017). *Journal of International Students Recruitment Trends Update from ELS Educational Services*, 21. Erişim Adresi: <https://www.internationalstudentrecruitment.org/en/subscribe>.
- Er, K. O. (2006). Yabancı Dil Öğretim Programlarında Kültürün Etkileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 39(1), 1-14. Erişim Adresi: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/148/1063.pdf>.
- Ertit, V. (2019). *Sekülerleşme Teorisi*. Ankara: Liberte Yayınları.
- Esentürk-Ercan, L. (1998). Yabancı Uyruklu ve Türk Üniversite Öğrencilerine Ait Sorunların Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Esgin, M. (2012). Hıristiyanlık’ta Noel Bayramının Ortaya Çıkışı ve Türkiye’deki Yansımaları. *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2(2), 85-96. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/download/article-file/208682>.
- Fairchild, H. (1985). Black, Negro, or Afro-American?: The Differences Are Crucial!. *Journal of Black Studies*, 16(1), 47-55. Erişim Adresi: <http://www.jstor.org/stable/2784105>.
- Falcone, S. (2017). International Student Recruitment: Trends and Challenges. *Journal of International Students*, 7(2), 246-256. Erişim Adresi: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1129177.pdf>.
- Fink, C. (2003). Cultural Awareness. M. Hanak-Hammerl ve D. Newby (Ed.). *Second Language Acquisition: The Interface Between Theory and Practice* içinde (s. 65-69). Graz/Strasbourg: European Centre for Modern Languages/Council of Europe. Erişim Adresi: <https://www.ecml.at/Portals/1/documents/related-research/projectseminarDN.pdf?ver=2010-05-26-090706-727>.
- Folkman, S. ve Lazarus, R. S. (1985). *If It Changes It Must Be a Process: Study of Emotion and Coping During Three Stages of a College Examination*. *Journal of Personality and Social Psychology*. 48(1), 150-170. Erişim Adresi:

<https://pdfs.semanticscholar.org/0dea/41eea69993d7521c396f13cbf687b06d93f9.pdf>.

- Franzoi, S. L. (2005). *Social Psychology*. 5. Basım. New York: McGraw Hill.
- Furnham, A. (1988). The Adjustment of Sojourners. Y. Y. Kim ve W. B. Gudykunst (Ed.) *Cross-Cultural Adaptation Current Approaches* içinde (s. 42-61). International and Intercultural Communication Annual Volume XI 1987. California: SAGE Publications.
- Gannon, M. ve Pillai, R. (2010). *Understanding Global Cultures: Metaphorical Journeys Through 29 Nations, Clusters of Nations, Continents, And Diversity*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, Inc. <http://dx.doi.org/10.4135/9781452224886>.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji* (Çev. H. Özel). C. Güzel (Yay. haz.). İstanbul: Kırmızı Yayınları
- Glaser, B. ve Strauss, A. L. (1967). *Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. Chicago: Aldine.
- Gordon, M. (1964). *Assimilation in American Life: The Role of Race, Religion and National Origins*. New York: Oxford University Press.
- Gökçel, R. (2012). Romen-Türk Kültürel Etkileşiminin Romen Diline Yansımaları. *Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi*, 2(67), 67-82. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/288495>.
- Göregenli, M. (t.y.). *Temel Kavramlar: Önyargı, Kalıpyargı ve Ayrımcılık*. Erişim Adresi: <http://secbir.org/images/haber/2011/01/02-melek-goregenli-1.pdf>.
- Göver, İ. H. (2013). Kayseri'de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Kayseri. Türkiye ve İslam Algısı. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Nevşehir: Nevşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gromann, D. (2003). Language Awareness. M. Hanak-Hammerl ve D. Newby (Ed.). *Second Language Acquisition: The Interface Between Theory and Practice* içinde (s. 41-47). Graz/Strasbourg: European Centre for Modern Languages/Council of Europe. Erişim Adresi: <https://www.ecml.at/Portals/1/documents/related-research/projectseminarDN.pdf?ver=2010-05-26-090706-727>.
- Gudykunst, W. B., Hammer, M. R. (1988). Strangers and Hosts an Uncertainty Reduction Based Theory of Intercultural Adaptation. Y. Y. Kim ve W. B. Gudykunst (eds.). *Cross-Cultural Adaptation Current Approaches* içinde (s. 106-139). International and Intercultural Communication Annual Volume XI 1987. California: SAGE Publications.
- Gullahorn, J. T. ve Gullahorn, J. E. (1963). An Extension of the U-Curve Hypothesis. *The Journal of Social Issues*, 19 (3): 33-47.
- Güçlü, N. (1996). Yabancı Öğrencilerin Uyum Problemleri, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12, 101-110. Erişim Adresi: <http://www.efdergi.hacettepe.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/1272-published.pdf>.
- Güleç, İ. ve Bekir, İ. (2013). Türkçe Öğrenen Yabancıların Günlük Yaşama İlişkin Kültürel Algıları Üzerine Bir Araştırma. *Sakarya University Journal of Education*, 3(3): 95-106. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/192316>.

- Güllü, İ. (2010). İlahiyat Fakültelerinde Okuyan Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Dini Sosyalleşmeleri Üzerine Bir Araştırma (Erciyes Üniversitesi Örneği). *Toplum Bilimleri Dergisi*, 4(7), 211-227. Erişim Adresi: https://www.academia.edu/35888570/İLAHİYAT_FAKÜLTELERİNDE_OKU_YAN_YABANCI_UYRUKLU_ÖĞRENCİLERİN_DİNİ_SOSYALLEŞMELE_Rİ_ÜZERİNE_BİR_ARAŞTIRMA_Erciyes_Üniversitesi_Örneği.
- Gülner, B. ve Balcı, Ş. (2010). Televizyon İzleme Motivasyonları ve Kültürleşme: Yabancı Uyruklu Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (28), 447-483. Erişim Adresi: <http://dergipark.gov.tr/sutad/issue/26258/276611>.
- Gündüzyeli, B. (2015). Küresel Eğitim Pazarlama Stratejileri ve Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Üniversite Seçim Faktörleri Üzerine Bir Araştırma. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gür, B. S., Çelik, Z., Kurt, T. ve Yurdakul, S. (2017). *Yükseköğretime Bakış 2017: İzleme ve Değerlendirme Raporu*. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Hall, S. (1998). Eski ve Yeni Kimlikler, Eski ve Yeni Etniklikler (Çev. Ü. H. Yolsal ve G. Seçkin). Der. A. D. King. *Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemleri* içinde. Ankara: Bilim Sanat Yayınları.
- Introvigne, M. (2004). The Future of New Religions. *Futures*, 36(9), 979-990. <https://doi.org/10.1016/j.futures.2004.02.007>.
- İçduygu, A., Erder, S., Gençkaya, Ö. F. (2014). *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere*. İstanbul: Koç Üniversitesi Göç Araştırmalar Merkezi.
- Jones, J. (1995). Self-Access and Culture: Retreating from Autonomy. *ELT Journal*, 49(3), 228-234. <https://doi.org/10.1093/elt/49.3.228>.
- Jordan, W. D. (2012). *White Over Black: American Attitudes Toward the Negro, 1500-1812*. 2. Basım. Chapel Hill: Univ. of North Carolina Press.
- Kadıoğlu, F. K., Özer Ö. K., Yalçın, S., Ayhan, M., Ünal, M., Karakaş, H. Ç. ... İnce, B. (2015). *Yükseköğretimin Uluslararasılaşması Çerçevesinde Türk Üniversitelerinin Uluslararası Öğrenciler İçin Çekim Merkezi Haline Getirilmesi*. Ankara: Kalkınma Araştırmaları Merkezi Kalkınma Bakanlığı Yayınları.
- Kagitçibasi, C. (1997). Individualism and Collectivism. 2. Basım. J. W. Berry, M. H. Segall ve Cigdem Kagitçibasi. *Handbook of Cross-Cultural Psychology Volume 3: Social and Behavior and Applications* içinde (s. 1-50). Boston: Allyn and Bacon.
- Kallen, E. (1982). Multiculturalism: Ideology, Policy and Reality. *Journal of Canadian Studies*, 17(1), 51-63. <https://doi.org/10.3138/jcs.17.1.51>.
- Kaplan, M. (2010). *Kültür ve Dil*. (33. Basım). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Karaoğlu, F. (2007). Yabancı Uyruklu Öğrencilerde Uyma Davranışı: TÖMER Örneği. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Kartarı, A. (2014). *Kültür, Farklılık ve İletişim: Kültürlerarası İletişimin Kavramsal Dayanakları*. Ankara: Ürün Yayınları.
- Kıroğlu, K., Kesten, A. ve Elma, C. (2010). Türkiye’de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Lisans Öğrencilerinin Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Sorunları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6/2, 26-39. Erişim Adresi: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/160784>.
- Kim, Y. Y. (1988). Preface. Y. Y. Kim ve W. B. Gudykunst (Ed.). *Cross-Cultural Adaptation Current Approaches içinde* (s. 7-17). International and Intercultural Communication Annual Volume XI 1987. California: SAGE Publications.
- Kimmel, M. S. ve Aronson, A. (2011). *Sociology Now, Census Update*. Boston: Pearson Higher Education.
- Kirman, M. A. (2011). *Din Sosyolojisi Terimler Sözlüğü*. 2. Basım. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Köylü, Mustafa (2001). O.M.Ü. İlahiyat Fakültesine Devam Eden Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Fakülte Hakkındaki Düşünce, Sorun ve Beklentileri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12-13, 131-153. Erişim Adresi: http://isamveri.org/pdfdrgr/D00095/2001_12-13/2001_12-13_KOYLUM.pdf.
- Kurt, A. (2008). Sosyolojik Din Tanımları ve Dine Teolojik Bakış Sorunu. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17-2, 73-93. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/download/article-file/143725>.
- Küçükcan, T. (2005). Modernleşme ve Sekülerleşme Kuramları Bağlamında Din, Toplumsal Değişme ve İslam Dünyası. *İslâm Araştırmaları Dergisi*, 13, 109-128. Erişim Adresi: http://ktp.isam.org.tr/pdfdrgr/D01712/2005_13/2005_13_KUCUKCANT.pdf.
- Küçükcan, T. (2010). *Arab Image in Turkey*. Seta Research Report (Report No: 1). Erişim Adresi: <http://file.setav.org/Files/Pdf/arab-image-in-turkey.pdf>.
- Kültür (t.y.). *Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük* içinde. Erişim Adresi: <http://sozluk.gov.tr>.
- Lee, J. J., Maldonado-Maldonado A. ve Rhoades, G. (2006). The Political Economy of International Student Flows: Patterns, Ideas, and Propositions. John C. Smart (Ed.). *Higher Education: Handbook of Theory and Practice XXI* içinde (s. 545-590). The Netherlands: Springer.
- Lewins, F. (2011). *Sosyal Bilim Metodolojisi* (Çev. A. V. Taştan). Ankara: Lotus Yayınevi.
- Little, D. (1991). *Learner Autonomy I: Definitions, Issues and Problems*. Dublin: Authentik Language Learning Resources Ltd.
- Luckmann, T. (2016). *Görünmeyen Din* (Çev. A. Coşkun, F. Aydın, O. Coşkun). 2. Basım. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Lysgaard, S. (1955). Adjustment in A Foreign Society: Norwegian Fulbright Grantees Visiting the United Stated. *International Social Science Bulletin*, 7(1), 45-51.
- Mairitsch, B. (2003). Cultural Awareness. M. Hanak-Hammerl ve D. Newby (Ed.). *Second Language Acquisition: The Interface Between Theory and Practice* içinde

- (s. 48-52). Graz/Strasbourg: European Centre for Modern Languages/Council of Europe. Erişim Adresi: <https://www.ecml.at/Portals/1/documents/related-research/projectseminarDN.pdf?ver=2010-05-26-090706-727>.
- Markus, H. R. ve Kitayama, S. (1991). Culture and Self: Implications for Cognition, Emotion and Motivation. *Psychological Review*, 98(2), 224-253. Erişim Adresi: <https://web.stanford.edu/~hazelm/publications/1991%20Markus%20Kitayama%20Culture%20and%20the%20self.pdf>.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü* (Çev. O. Akınhay ve D. Kömürçü). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Massey, D., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A. ve Taylor, J. (1993). Theories of International Migration: A Review and Appraisal. *Population and Development Review*, 19(3), 431-466. <https://www.jstor.org/stable/2938462>.
- MEB (2012, 02 Temmuz). Türkiye Bursları. Erişim Adresi: <http://abdigm.meb.gov.tr/www/turkiye-burslari/icerik/39>.
- Negro (t.y.). *Lexico* içinde. Erişim Adresi: <https://www.lexico.com/en/definition/negro>.
- Neto, Felix (2001). Satisfaction with Life Among Adolescents from Immigrant Families in Portugal. *Journal of Youth and Adolescence*, 30(1), 53-67. <https://doi.org/10.1023/A:1005272805052>.
- Neuman, W. L. (2014a). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar I* (Çev. S. Özge). 7. Basım. Ankara: Yayınodası.
- Neuman, W. L. (2014b). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar II* (Çev. S. Özge). 7. Basım. Ankara: Yayınodası.
- Nolan, R. W. (1999). *Communicating and Adapting Across Cultures: Living and Working in The Global Village*. Westport-London: Greenwood Publishing Group.
- Norris, P. ve Inglehart, R. (2004). *Sacred and Secular: Religion and Politics Worldwide*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD] (2015). *Education at a Glance 2015: OECD Indicators*. Paris: OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2015-en>.
- Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD] (2016). *Education at a Glance 2016: OECD Indicators*. Paris: OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.187/eag-2016-en>.
- Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD] (2017). *Education at a Glance 2016: OECD Indicators*. Paris: OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2017-en>.
- Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD] OECD (2018). *Education at a Glance 2018: OECD Indicators*. Paris: OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2018-en>.

- Özensel, E. (2013). Doğu Toplumlarında ve Türkiye’de Birlikte Yaşama Arayışı: Çokkültürlülük mü? Yoksa Yeni Bir Model mi?. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(3), 1-17. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/download/article-file/17702>.
- Özçetin, S. (2013). Yükseköğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Sosyal Uyumlarını Etkileyen Etmenler. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özkan, G. ve Acar Güvendir, M. (2015). Uluslararası Öğrencilerin Yaşam Durumları: Kırklareli ve Trakya Üniversiteleri Örneği. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 174-190. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/download/article-file/17061>.
- Özoğlu, M., Gür, B. S. ve Coşkun, İ. (2012). *Küresel Eğilimler Işığında Türkiye’de Uluslararası Öğrenciler*. Ankara: SETA Yayınları.
- Pearce, W. B. ve Kang, K.-W. (1988). Conceptual Migrations Understanding “Travelers’ Tales” for Cross-Cultural Adaptation. Y. Y. Kim ve W. B. Gudykunst (Ed.). *Cross-Cultural Adaptation Current Approaches* içinde (s. 20-41). International and Intercultural Communication Annual Volume XI 1987. California: SAGE Publications.
- Queller, S. ve Smith, E. R. (2002). Subtyping Versus Bookkeeping in Stereotype Learning and Change: Connectionist Simulations and Empirical Findings. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82 (3), 300-313. <http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.82.3.300>.
- Ramachandran, T. N. (2011). Enhancing International Students’ Experiences: An Imperative Agenda for Universities In The UK. *Journal of Research in International Education*, 10(2), 201-220. <https://doi.org/10.1177/1475240911413204>
<http://rccg.org/who-we-are/history/>.
- Sapir, E. (1929). The Status of Linguistics as a Science. *Linguistic Society of America*, 5(4), 207-214. <https://www.jstor.org/stable/409588>.
<https://doi.org/10.2307/409588>.
- Schuchlenz, C. (2003). Learner Autonomy. M. Hanak-Hammerl ve D. Newby (Ed.). *Second Language Acquisition: The Interface Between Theory and Practice* içinde (s. 24-31). Graz/Strasbourg: European Centre for Modern Languages/Council of Europe. Erişim Adresi: <https://www.ecml.at/Portals/1/documents/related-research/projectseminarDN.pdf?ver=2010-05-26-090706-727>.
- Sengstock, M. C. (2009). *Voices of Diversity Multi-Culturalism in America*. New York: Springer Science+Business Media, LLC.
- Seymen, H. (2014). İleri Düzey Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Zorlandıkları Kültürel Dil Unsurlarının Tespiti ve Sınıflandırılması. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Çanakkale: Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Seymen, H. ve Tok, M. (2015). İleri Düzey Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Zorlandıkları Kültürel Dil Unsurlarının Tespiti ve Sınıflandırılması. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 4(3), 1188-1212. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/137064>.

- She, Q. ve Wotherspoon T. (2013). International Student Mobility and Highly Skilled Migration: A Comparative Study of Canada, The United States, And the United Kingdom. *SpringerPlus*, 2(132), 1-14. <https://doi.org/10.1186/2193-1801-2-132>.
- Shin, D. C. ve Johnson, D. M. (1978). Avowed Happiness as an Overall Assessment of the Quality of Life. *Social Indicators Research*, 5(4), 475-492. <http://www.jstor.org/stable/27521880>.
- Sosyo Politik araştırmalar Merkezi (t.y.). Sınır Kentlerinde Mülteciler ve Yerleşik Halk Arasındaki İlişki Uyum ve Kabul Problemleri Araştırması Ocak 2019. Erişim Adresi: <https://sahamerkezi.org/sinir-kentlerinde-multeciler-ve-yerlesik-halk-arasindaki-iliski-uyum-ve-kabul-problemleri-arastirmasi-ocak-2019/>.
- Spitzberg, B. H. ve Chagnon, G. (2009). Conceptualizing Intercultural Communication Competence. D. K. Deardorff (Ed.). *The SAGE Handbook of Intercultural Competence* içinde (s. 2-52). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Stark, R. ve Glock, C. Y. (1970). *American Piety: The Nature of Religious Commitment*. 2. Basım. Berkeley: University of California.
- Stephen L. F. (2005). *Social Psychology*. 5. Basım. New York: McGraw Hill.
- Sümer, S., Poyrazlı, S. ve Grahame, K. (2008). Predictors of Depression and Anxiety Among International Students. *Journal of Counseling & Development*, 86, 429-437. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6678.2008.tb00531.x>.
- Şahin, M. ve Demirtaş, H. (2014). Üniversitelerde Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Akademik Başarı Düzeyleri, Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Millî Eğitim Dergisi*, 44(204), 88-113. Erişim Adresi: <http://dergipark.gov.tr/milliegitim/issue/36160/406467>.
- Şan, M. K. (2005). Farklılık ve Çokkültürlülük Siyasetleri Üstüne Bir Deneme. *Milel ve Nihal*. 3(1-2), 67-114. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/download/article-file/109432>.
- Şan, M. K. (2006). Küreselleşme Çağında Farklılık ve Çokkültürlülük Siyaseti. *Avrupa Günlüğü Euroagenda*, 8, 299-335.
- Şan, M. K. ve Haşlak, İ. (2012). Asimilasyon ile Çokkültürlülük Arasında Amerikan Anaakımını Yeniden Düşünmek. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7(1), 29-54. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/akademikincelemeler/issue/1547/18999>.
- Şeker, B. D. ve Akman, E. (2015). Farklı Ülkelerden Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik İyi Olma ve Yaşam Doyumları Üzerine Bir Araştırma. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 106-119. Erişim Adresi: https://www.researchgate.net/publication/324107187_Farkli_Ulkelerden_Universite_Ogrencilerinin_Psikolojik_Iyi_Olma_ve_Yasam_Doyumlari_Uzerine_Bir_Arastirma.
- Şen, H. A. (2008). Türkiye’de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Eğitim Ortamındaki İletişim Deneyimlerine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Taplamacıoğlu, M. (1963). *Din Sosyolojisi*. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: XLVII.

- Taplamacıoğlu, M. (1969). *Genel Sosyoloji Üzerine Bir Deneme*. 2. Basım. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Taylor, C. (2014). *Seküler Çağ* (Çev. D. Körpe). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İşleri Genel Müdürlüğü (2019, 18 Temmuz). Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler. Erişim Adresi: https://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713.
- Ting-Toomey, S. ve Kurogi, A. (1998). Facework Competence in Intercultural Conflict: An Updated Face-Negotiation Theory. *International Journal of Intercultural Relations*, 22(2), 187-225. [https://doi.org/10.1016/S0147-1767\(98\)00004-2](https://doi.org/10.1016/S0147-1767(98)00004-2).
- Tok, M. ve Yığın, M. (2013). Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Türkçe Öğrenme Nedenlerine İlişkin Bir Durum Çalışması. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 8, 132-147. Erişim Adresi: https://www.turkcede.org/images/makaleler_pdf/YTO/yabanci-uyruklu-ogrencilerin-turkce-ogrenme-nedenlerine-liskin-bir-durum-calmasi.pdf.
- Torbiörn, I. (1988). Culture Barriers as a Social Psychological Construct-an Empirical Validation. Y. Y. Kim ve W. B. Gudykunst (Ed.). *Cross-Cultural Adaptation Current Approaches* içinde (s. 168-190). International and Intercultural Communication Annual Volume XI 1987. California: SAGE Publications.
- Troeltsch, E. (1931). *The Social Teaching of The Christian Churches* (Çev. Olive Wyon). London: George Allen & Unwin Ltd.
- Türkiye Bursları (t.y.a). Türkiye: Eğitimin Merkezi. Erişim Adresi: <https://turkiyeburslari.gov.tr/tr/page/aday-ogrenciler/turkiye-egitimin-merkezi>.
- Türkiye Bursları (t.y.b). Bursluluk İşlemleri Rehberi. Erişim Adresi: http://www.turkiyeburslari.gov.tr/TB-Tanitim/TR/Bursluluk_islemleri_rehberi.pdf.
- Türkiye Bursları (t.y.c). Türkiye Bursları 2016 Calendar. Erişim Adresi: http://www.turkiyeburslari.gov.tr/images/tb_2016_takvim.pdf.
- Türkiye Bursları (t.y.d). Bursun Kapsamı. Erişim Adresi: <https://www.turkiyeburslari.gov.tr/tr/sayfa/aday-ogrenciler/bursun-kapsami>.
- Türkiye Bursları (t.y.e). 2018-2019 Academic Year Freshers' Guide. Erişim Adresi: <https://turkiyeburslari.gov.tr/Content/Upload/files/Fresher%202018-2019%20kopya.pdf>.
- Türkiye Bursları (t.y.f). Başvuru Şartları. Erişim Adresi: <https://turkiyeburslari.gov.tr/tr/sayfa/aday-ogrenciler/basvuru-sartlari>.
- Türkiye Bursları (t.y.g). Nasıl Başvuru Yapılır. Erişim Adresi: <https://turkiyeburslari.gov.tr/tr/page/aday-ogrenciler/nasil-basvuru-yapilir>.
- Türkiye Bursları (t.y.h). Değerlendirme ve Seçim Süreci. Erişim Adresi: <https://turkiyeburslari.gov.tr/tr/page/aday-ogrenciler/degerlendirme-ve-secim-sureci>.

- Türkiye Bursları Bursluluk İşlemleri Yönergesi (t.y.). Erişim Adresi: https://turkiyeburslari.gov.tr/Content/Upload/files/Türkiye%20Bursları%20Bursluluk%20İşlemleri%20Yönergesi_17_04_2019-41396.pdf.
- Türkiye’de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilere İlişkin Kanun (1983, 19 Kasım). Resmî Gazete (Sayı: 18196). Erişim Adresi: https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc066/kanundmc066/kanundmc06602922.pdf.
- Türkiye’de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilere İlişkin Yönetmelik (1985, 30 Nisan). Resmî Gazete (Sayı: 18740). Erişim Adresi: <http://www.agu.edu.tr/userfiles/Yabancı%20Diller%20Belgeler/yuyrukluogryonetmeli.pdf>.
- Üstünlüoğlu, E. (2009). Autonomy in Language Learning: Do Students Take Responsibility for Their Learning?. *Journal of Theory and Practice in Education*, 5(2), 148-169. Erişim Adresi: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/63225>.
- Wach, J. (1987). *Din Sosyolojisine Giriş* (Çev. B. İnandı). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Wach, J. (1995). *Din Sosyolojisi* (Çev. Ü. Günay). İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Walker, P. (2014). International Student Policies in UK Higher Education from Colonialism to the Coalition: Developments and Consequences. *Journal of Studies in International Education*, 18(4), 325-344. <https://doi.org/10.1177/1028315312467355>.
- Ward, C. ve Kennedy, A. (2001). Coping with Cross-Cultural Transition. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32(5), 636-642. <https://doi.org/10.1177/0022022101032005007>.
- Wasti, S. A. ve Erdil, S. E. (2007). Bireycilik ve Toplulukçuluk Değerlerinin Ölçülmesi: Benlik Kurgusu ve INDCOL Ölçeklerinin Türkçe Geçerlemesi. 1-13. Erişim Adresi: <https://core.ac.uk/download/pdf/11740858.pdf>.
- Weber, M. (2004). *Sosyoloji Yazıları* (Çev. T. Parla). 6. Basım. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- World Health Organisation [WHO] (2015, 20 Mayıs). Global Health Observatory Data Repository. Erişim Adresi: <http://apps.who.int/gho/data/view.main.1805REG?lang=en>.
- World University Rankings 2018 (t.y.). Erişim Tarihi: https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2018/world-ranking#!/page/41/length/25/sort_by/rank/sort_order/asc/cols/stats.
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013, 11 Nisan). *Resmî Gazete* (Sayı: 28615). Erişim Adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm>.
- Yardımcıoğlu, F., Beşel F., Savaşan, F. (2017). Uluslararası Öğrencilerin Sosyo-Ekonomik Problemleri ve Çözüm Önerileri (Sakarya Üniversitesi Örneği). *Akademik İncelemeler Dergisi*, 12(1), 203-254. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/download/article-file/297344>.

- Yazgan, P. (2015). Üniversite Öğrencilerinin Ülke İçi Hareketliliği. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 10(1), 181-207. <https://www.researchgate.net/publication/276165307>. 22.08.2017.
- Yıldırım A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. 8. Basım. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yoshikawa, M. J. (1988). Cross-Cultural Adaptation and Perceptual Development. Y. Y. Kim ve W. B. Gudykunst (Ed.). *Cross-Cultural Adaptation Current Approaches* içinde (s. 140-150). International and Intercultural Communication Annual Volume XI 1987. California: SAGE Publications.
- Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı [YTB] (2016). *Kurumsal Mali Durum ve Beklentiler Raporu 2016*. Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı. Erişim Adresi: https://ytbweb1.blob.core.windows.net/files/documents/2016_kurumsal_mali_durum_ve_beklentiler_raporu.pdf.
- Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun (2010, 24 Mart). *Resmî Gazete* (Sayı: 27544). Erişim Adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/04/20100406-9.htm>.
- Yurtdışından Öğrenci Kabulüne İlişkin Esaslar (2012, 11 Nisan). *Resmî Gazete* (Sayı: 28261). Erişim Adresi: http://www.yok.gov.tr/documents/10279/19575784/Yurtdisindan_Ogrenci_Kabulune_Iliskin_Esaslar161115.pdf.
- Yükseköğretim Kurulu [YÖK] (t.y.a). Yükseköğretim Bilgi Sistemi. Erişim Adresi: <https://istatistik.yok.gov.tr>.
- Yükseköğretim Kurulu [YÖK] (t.y.b). Kendi İmkanlarıyla Eğitim Alacaklar/Yurt Dışında Lise Eğitimi Alanlar. Erişim Adresi: <https://www.yok.gov.tr/ogrenci/kendi-imbaniyla-egitim-alacaklar-yurt-disinda-lise-egitimi-alanlar>.
- Yükseköğretim Kurulu [YÖK] (2016). *2015 Mali Yılı İdare Faaliyet Raporu*. Ankara: Yükseköğretim Kurulu. Erişim Adresi: https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/strateji_dairesi/faaliyet_raporlari/2015_yok_idare_faaliyet_raporu.pdf.
- Zenner, W. P. (1988). Common Ethnicity and Separate Identities Interaction Between Jewish Immigrant Groups. Y. Y. Kim ve W. B. Gudykunst (Ed.). *Cross-Cultural Adaptation Current Approaches* içinde (s. 267-285). International and Intercultural Communication Annual Volume XI 1987. California: SAGE Publications.
- Zitek, E. M. ve Hebl, M. R. (2007). The Role of Social Norm Clarity in The Influenced Expression of Prejudice Over Time. *Journal of Experimental Social Psychology*, 43(6), 867-876. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2006.10.010>.

EKLER

Ek 1: ETİK KURULU KARARI

Evrak Tarih ve Sayısı: 15/02/2018-E.8399

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu

Sayı :61923333/050.05/
Konu :79/06 Arş.Gör. Abdülmuttalip
BAYCAR

Sayın Abdülmuttalip BAYCAR

İlgi : Abdülmuttalip BAYCAR 22/01/2018 tarihli ve 0 sayılı yazı

Üniversitemiz Etik Kurulu Başkanlığının **14.02.2018** tarihli ve **79** sayılı toplantısında alınan **"6"** nolu karar örneği ekte sunulmuştur.
Bilgilerinizi rica ederim.

Prof.Dr. Haluk SELVİ
Etik Kurulu Başkanı

6- Arş.Gör. Abdülmuttalip BAYCAR'ın "Türkiyedeki Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Dini-Kültürel Etkileşimi (SAÜ Örneği" başlıklı çalışması görüşmeye açıldı.

Yapılan görüşmeler sonunda; **Arş.Gör. Abdülmuttalip BAYCAR'ın** "Türkiyedeki Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Dini-Kültürel Etkileşimi (SAÜ Örneği" başlıklı çalışmasının Etik açıdan uygun olduğuna oy birliği ile karar verildi.

Etik Kurulu Esentepe Kampüsü 54187 Serdivan SAKARYA / KEP Adresi:
sakaryauniversitesi@hs01.kep.tr
Tel:0264 295 50 00 Faks:0264 295 50 31
E-Posta :ozelkalem@sakarya.edu.tr Elektronik Ağ :www.sakarya.edu.tr

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Ek 2: ÖRNEKLEM GRUBUNUN DEMOGRAFİK BİLGİLERİ

Katılımcı No	Yaş	Süre	Eğitim Birimi	Geldiği Ülke	Dini/Mezhebi	Geliş Aracı	Barınma Yeri
K1	22	5 Yıl	Lisans	Suriye	İslam/Sünni	Bireysel	Özel ev (Arkadaş)
K2	28	15 Ay	Doktora	Hindistan	İslam/Sünni	YTB	YURTKUR
K3	28	15 Ay	Doktora	İran	İslam/Sünni	YTB	YURTKUR
K4	26	4 Yıl	Lisans	Suriye	İslam/Sünni	Bireysel	Özel ev (Aile)
K5	20	3,5 Yıl	Lisans	Moğolistan	İslam/Sünni	TDV	Özel Yurt
K6	21	2,5 Yıl	Lisans	Endonezya	İslam/Sünni	Bireysel	Özel ev (Apart)
K7	46	10 Yıl	Doktora	Makedonya	İslam/Sünni	YTB	Özel ev (Aile)
K8	37	6 Yıl	Yüksek Lisans	Ürdün	İslam/Sünni	Bireysel	Özel ev (Eşiyle)
K9	25	5 Yıl	Lisans	Türkmenistan	İslam/Sünni	Bireysel	Özel ev (Arkadaş)
K10	23	4 Yıl	Lisans	Çin	İslam/Sünni	Bireysel	Özel ev (Arkadaş)
K11	28	4 Yıl	Yüksek Lisans	Çin	İslam/Sünni	YTB	Özel ev (Arkadaş)
K12	25	2 Yıl	Yüksek Lisans	Gürcistan	Hristiyan/ Ortodoks	YTB	Özel Yurt
K13	24	2 Yıl	Yüksek Lisans	Gürcistan	Hristiyan/ Ortodoks	YTB	YURTKUR
K14	30	4 Yıl	Lisans	Türkmenistan	İslam/Sünni	Bireysel	Özel ev (Arkadaş)
K15	23	8 Yıl	Lisans	Tayland	İslam/Sünni	YTB	YURTKUR
K16	25	1,5 Yıl	Yüksek Lisans	Gürcistan	Hristiyan/ Ortodoks	YTB	YURTKUR
K17	24	1,5 Yıl	Yüksek Lisans	Gürcistan	İslam/Sünni	YTB	YURTKUR
K18	23	1,5 Yıl	Yüksek Lisans	Afganistan	İslam/Sünni	YTB	YURTKUR
K19	25	5 Yıl	Lisans	Çin	İslam/Sünni	Bireysel	YURTKUR
K20	22	5 Yıl	Lisans	Rusya	İslam/Sünni	YTB	YURTKUR
K21	28	8 Ay	Doktora	Nijerya	İslam/Sünni	YTB	Özel Yurt
K22	33	7 Ay	Yüksek Lisans	Nijerya	İslam/Sünni	YTB	Özel Yurt
K23	21	4 Yıl	Lisans	Filistin	İslam/Sünni	Bireysel	Özel ev (Arkadaş)
K24	21	2,5 Yıl	Lisans	Filistin	İslam/Sünni	YTB	Özel ev (Aile)
K25	26	4 Yıl	Yüksek Lisans	Irak	İslam/Sünni	Bireysel	Özel ev (Aile)
K26	25	3 Yıl	Doktora	Ukrayna	Hristiyan/ Ortodoks	YTB	YURTKUR
K27	25	3 Yıl	Yüksek Lisans	Afganistan	İslam/Sünni	YTB	YURTKUR
K28	29	1,5 Yıl	Yüksek Lisans	Benin	İslam/Sünni	YTB	YURTKUR
K29	25	3 Yıl	Yüksek Lisans	Vietnam	Budizm/ Mahayana	YTB	YURTKUR
K30	28	2 Yıl	Yüksek Lisans	Haiti	Hristiyan/Katolik	YTB	YURTKUR
K31	24	5 Yıl	Lisans	Somali	İslam/Sünni	YTB	YURTKUR
K32	23	4 Yıl	Lisans	Zimbabve	İslam/Sünni	YTB	YURTKUR
K33	27	1,5 Yıl	Yüksek Lisans	Zimbabve	Hristiyan	YTB	YURTKUR
K34	25	5 Yıl	Lisans	Gana	İslam/Sünni	YTB	YURTKUR
K35	26	5 Yıl	Lisans	Çad	İslam/Sünni	YTB	YURTKUR
K36	22	6 Yıl	Lisans	Fildişi Sahilleri	İslam/Sünni	YTB	YURTKUR
K37	23	2,5 Yıl	Yüksek Lisans	Filipinler	Hristiyan/Katolik	YTB	Özel ev (Eş)
K38	28	2 Yıl	Yüksek Lisans	Kamerun	Hristiyan/Katolik	YTB	YURTKUR
K39	29	2 Yıl	Doktora	İran	İslam/Şii	YTB	YURTKUR
K40	21	3 Yıl	Lisans	Tanzanya	Hristiyan/Protestan	YTB	YURTKUR
K41	27	3 Yıl	Yüksek Lisans	Haiti	Hristiyan/Katolik	YTB	YURTKUR
K42	22	3 Yıl	Lisans	Zimbabve	Hristiyan/RCCG	YTB	YURTKUR
K43	20	9 Ay	Lisans	Mısır	İslam/Sünni	YTB	YURTKUR
K44	23	9 Ay	Yüksek Lisans	Çin	İslam/Sünni	YTB	YURTKUR
K45	19	8 Ay	Lisans	Afganistan	İslam/Sünni	YTB	YURTKUR
K46	27	8 Ay	Doktora	İran	İslam/Şii	YTB	Özel Yurt
K47	20	9 Ay	Lisans	Mısır	İslam/Sünni	YTB	Özel Yurt
K48	32	5 Yıl	Doktora	Etiyopya	İslam/Sünni	YTB	Özel Yurt
K49	20	8 Ay	Lisans	Kenya	Hristiyan/Protestan	YTB	Özel Yurt
K50	22	5 Yıl	Lisans	Kenya	İslam/Sünni	Bireysel	Özel ev (Arkadaş)
K51	23	5 Yıl	Lisans	Kosova	İslam/Sünni	Bireysel	Özel ev (Arkadaş)
K52	21	10 Yıl	Lisans	Irak	İslam/Şii	Bireysel	Özel ev (Aile)
K53	29	1,5 Yıl	Doktora	Afganistan	İslam/Şii	YTB	YURTKUR
K54	26	1,5 Yıl	Doktora	Kamerun	İslam/Sünni	YTB	YURTKUR

Ek 3: YABANCI UYRUKLU ÖĞRENCİLER İÇİN ÖĞRENCİ KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Mülakat Tarihi:
Mülakat Saati:
Mülakat Süresi:
Mülakat Yeri:

Öğrenci Kişisel Bilgi Formu

Yaşınız	
Cinsiyetiniz	
Medeni Durumunuz	
Hangi düzeyde eğitim görmektesiniz? a) Dil Kursu (TÖMER) b) Önlisans c) Lisans d) Yüksek Lisans f) Doktora	
Dil eğitimi aldınız mı?	
Evet ise hangisi? / Hayır ise Neden?	
Fakülte/Yüksek Okul/Enstitü	
Bölüm/Anabilimdalı/Bilim Dalı	
Sınıf	
Dini İnanç	
Mezhep	
Hangi ülkeden geliyorsunuz?	
Etnik Kökeniniz?	
Anadiliniz?	
Ne kadar süredir Türkiye’de bulunuyorsunuz?	
Türkiye’ye hangi imkanlarla geldiniz? a) Kendi imkanlarımla b) Kendi ülkemin bursuyla c) YTB / Türkiye Bursları d) Özel kurumlar aracılığıyla (Hangisi?)	
Burs alıyor musunuz? Alıyorsanız hangi kurum aracılığıyla alıyorsunuz?	
Nerede kalıyorsunuz? a) Devlet yurdu (KYK) b) Özel yurt c) Cemaat yurdu d) Cemaat evi e) Özel ev	

Ek 4: YABANCI UYRUKLU ÖĞRENCİLER İÇİN MÜLAKAT SORULARI

1. Türkiye'ye geliş hikayenizi anlatır mısınız? Türkiye'yi özellikle mi seçtiniz? Sebebi nedir (dini/kültürel/dilsel yakınlık, ekonomik, eğitim kalitesi...)?
2. Nasıl bir süreçten geçtiniz? Karşılaştığınız kolaylıklar ve zorluklar nelerdir? Türkiye'nin yabancı öğrencileri kabul aşamasının kolay olduğunu düşünüyor musunuz?
3. İsteddiğiniz bölümü/okulda mı okuyorsunuz? İmkânınız olsa başka şehir/üniversite/bölüm seçer miydiniz? Neden?
4. Ülkeniz ile Türkiye arasında ne tür siyasi/ekonomik/kültürel ilişkiler bulunmaktadır? Bunu yeterli buluyor musunuz? Yapılması/maması gereken durumları açıklar mısınız?
5. Kaldığınız yerde, okulda ve çevrenizde ne tür sorunlarla karşılaşmaktasınız? Bu sorunları nasıl aşmaktasınız? Bu konuda yabancı öğrenci ofisi ve Türk yetkililerinin ihtiyaçlarınıza cevap verdiğini düşünüyor musunuz?
6. Burada ekonomik olarak sıkıntılar yaşıyor musunuz? Burs alıyor musunuz? Herhangi bir yerde çalışıyor musunuz? Yabancı öğrenci oluşunuzdan ötürü işvereninizin emeğini sömürdüğünü düşünüyor musunuz?
7. Sizin dışınızda aile bireylerinden başka kimse Türkiye sınırları içerisinde ikamet ediyor mu? Kendi ailenizin bu ülkede yaşamasını ister miydiniz? Ailenizden, arkadaşlarınızdan uzakta olmak, Türkiye'ye uyum sağlamanıza engel oluyor mu?
8. Ülkenizde Türkiyeli Türklerle karşılaştınız mı? Onlarla ilişkileriniz nasıldı? Buradaki Türklerle ilgili ne tür sorun ve şikayetleriniz bulunmaktadır? İki arasında farklılık görüyor musunuz? Sizi hayal kırıklığına uğratan ne tür durumlarla karşılaşmaktasınız? Türkiye'ye gelmeden önce ve geldikten sonra, zihninizdeki Türk kültürü, Türk insanı ve Türkiye imajı farklılıkları nelerdir?
9. Türkiye'de size önyargı ile yaklaşıldığını düşünüyor musunuz? Türkiye'de yabancı olmanızdan dolay hangi önyargılarla ve ayrımcılıkla karşılaştınız (ten rengi/fiziksel özellikler/etnik köken/din)?
10. Burada hangi etnik köken/dine mensup olanlar ile daha çok zamanınızı geçirmeniz? Dini /kültürel anlamda yaptığınız etkinlikler nelerdir? Aranızda ne tür

bir kültürel etkileşim bulunmaktadır? Onlarla ilişki halinde bulunmayı arzuluyor musunuz, neden? Değilse, ilişki kurma konusunda ne tür engeller bulunmaktadır?

11. Türk öğrencilerle ne tür etkileşimleriniz bulunmaktadır? Sizce aranızdaki iletişim yeterli mi? Eğer değilse, sebebi ney? Hangi tarafın daha çok sorumluluk üstlenmesi gerekmektedir?

12. Türk insanını farklı din, kültür ve etnik kökene sahip kişilere açık olduğuna düşünüyor musunuz? Farklı kültürlerin bir arada yaşaması için Türkiye'yi nasıl değerlendiriyorsunuz? Geldiğiniz ülke ile Türkiye arasında bu bağlamda ne tür farklılıklar bulunmaktadır?

13. Barındığınız ev/yurtta, okuduğunuz okulda ve yaşadığınız çevrede Türk kültürünü tanımak ve kendi kültürünüzü tanıtmaya ihtiyacı hissediyor musunuz? Neden? Bunun için neler yapmaktasınız? Bulduğunuz çevreyle nasıl bir kültürel etkileşim içerisinde bulunuyorsunuz? Favori dizi, TV kanalı, şarkıcı, futbolcu, futbol takımı, şehir ve yemekleriniz nelerdir?

14. Türkiye'deki- yerel olsun evrensel olsun- siyasal ve kültürel tartışmaları takip ediyor musunuz? Ediyorsanız, bu tartışmalardan etkileniyor musunuz? Bunun için daha çok hangi platformlardan yararlanıyorsunuz (hangi gazete, TV, radyo ve hangi sosyal platformlar (Facebook, Twitter vs.)? Bu tartışmalardan edindiğiniz izlenimleri yakın çevrenize aktarıyor musunuz? Onların tepkisi nasıl oluyor?

15. Dininize ve kültürünüze bağlı birisi olduğunuzu düşünüyor musunuz (liberal/muhafazakâr)? Dini eğitiminizi nasıl edindiniz? Dininizi yeterince bildiğinizi düşünüyor musunuz? Türkiye'de ibadetlerinizi hangi sıklıkla yapıyorsunuz? Mesela hangi ibadetleri yerine getiriyorsunuz? İnancınıza ait pratikleri yerine getirebilmede zorluk/kolaylık açısından ülkenizle Türkiye arasında ne tür bir farklılık bulunmaktadır?

16. Türkiye'de bulunduğunuz süre zarfında, sekülerlik-muhafazakârlık dikotomisinden hangisine yakınlaştığınızı düşünmektesiniz? Sizce niçin böyle bir değişim yaşandı? Bu durumun sizin İslam'a ve diğer dinlere bakış açınızda bir değişim yaşamınıza neden oldu mu?

17. İçki içme, domuz eti yeme, karşı cinsle olan münasebetler (kız/erkek arkadaşlıkla kurulabilen ilişki derecesi), giyim-kuşam gibi konularda geldiğiniz ülke ile Türkiye

arasında ne tür farklılıklar bulunmaktadır? Hangi ülkeyi daha seküler bulmaktasınız? Hangi ülke sizin için daha yaşanılabilir?

18. (Müslüman kültüre sahip bir ülkeden gelen / dini inancı İslam olan öğrenciler için) Geldiğiniz ülkedeki İslam ile Türkiye'deki İslam algısı ve bunun tecrübe edilişi arasında ne tür farklılıklar bulunmaktadır (Düğün, kadın-erkek ilişkileri, başörtüsü, sünnet merasimleri (kadın-erkek), kabir ve defin törenleri, dini mekanların mimari yönü, ezanın okunuşu...)? Bu durum sizin Türkiye'ye adaptasyonunu ne yönde etkilemektedir?

19. (Müslüman olmayan ve dini ibadetlerini pratize etmek isteyen öğrenciler için) Hangi dine mensupsunuz? Mensubu olduğunuz dini inancın pratiklerini yerine getirme konusunda Türkiye'de zorluklarla karşılaşılıyor musunuz? Toplum tarafından bir baskıyla karşılaşılıyor musunuz? Eğer evet ise, ne tür zorluklarla; hayır ise, ne tür kolaylıklarla karşılaşmaktasınız? Türkiye'deki dini yaşantı, Türkiye'ye adaptasyonunuzu zorlaştırmakta mıdır?

20. Geldiğiniz ülkedeki ile Türkiye'deki dini mekân (cami, kilise, türbe, mabet), dini sembol (minare, ezan, türban, haç, istavroz çıkarma...), dini şahıslara (Hz. Muhammed, Hz. İsa, sahabeler, havariler din âlimi, hoca, papaz...), dini gün ve bayramların kutlanması (Noel, Ramazan, Kurban, kandiller ve cumalar...), düğün merasimleri (evlilik öncesi tanışma-flört-dini nikah ve organizasyon biçimi) arasındaki farklılıklar ve benzerlikler nelerdir? Değerlendirir misiniz?

21. Türkiye'ye geldikten sonra dil, din, kültür farklılığından ötürü uyum problemi yaşadınız mı? Bu süreci nasıl aştınız? Bu süreç esnasında eğitim hayatınızı sonlandırıp ülkenize geri dönmeyi düşündünüz mü? Eğer böyle bir düşünce oluştuysa sizi bu sıkıntıya katlanma konusunda ne gibi düşünceler etkiledi? (Ülkemde eğitim kaliteli değildi, Aile bakmam için burada burs/iş imkânım fazlaydı, ülkemde güvenlik yoktu vs.)

22. Eğitim hayatı sonlandıktan sonra, imkân dâhilinde ise, Türkiye'de kalmak istiyor musunuz? Neden?

**Ek 5: YABANCI UYRUKLU ÖĞRENCİLERİN TÜRK/YABANCI
ARKADAŞLARI İÇİN ÖĞRENCİ KİŞİSEL BİLGİ FORMU**

Mülakat Tarihi:

Mülakat Saati:

Mülakat Süresi:

Mülakat Yeri:

Öğrenci Kişisel Bilgi Formu

Hangi Katılımcının Arkadaşı	
Katılımcıyla tanışma sebebi	
Katılımcıyla tanışma süresi	
Yaşınız	
Cinsiyetiniz	
Medeni Durumunuz	
Hangi düzeyde eğitim görmektesiniz? a) Dil Kursu (TÖMER) b) Önlisans c) Lisans d) Yüksek Lisans f) Doktora	
Fakülte/Yüksek Okul/Enstitü	
Bölüm/Anabilimdalı/Bilim Dalı	
Sınıf	
Dini İnanç	
Mezhep	
Hangi ülkeden geliyorsunuz?	
Etnik Kökeniniz?	
Anadiliniz?	
Ne kadar süredir Türkiye'de bulunuyorsunuz?	
Nerede kalıyorsunuz? a) Devlet yurdu (KYK) b) Özel yurt c) Cemaat yurdu d) Cemaat evi e) Özel ev	

Ek 6: YABANCI UYRUKLU ÖĞRENCİLERİN TÜRK/YABANCI ARKADAŞLARI İÇİN MÜLAKAT SORULARI

1. Katılımcıyla tanışma hikayenizi ve onunla arkadaş olarak tercih etme sebebinizi ve arkadaşlık düzeyinizi anlatır mısınız?
2. Çevrenizdeki Türk öğrencilerin, arkadaşınıza ve diğer yabancı uyruklu öğrencilere karşı nasıl bir yaklaşım içerisindedir? Aralarındaki ilişkinin yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?
3. Katılımcının eğitimini sürdürdüğü birime ve barındığı eve/yurda gittiniz mi? Oradaki kültürel etkileşim ağını bizimle paylaşır mısınız?
4. Katılımcının ailesinden uzak oluşundan ötürü, farklı bir dini-kültürel altyapıya sahip olmasından ötürü yaşadığı sorunları, bunlarla başa çıkma yöntemleri ve bunların onun Türkiye'ye uyum sürecine etkisini açıklar mısınız?
5. Katılımcıyı muhafazakâr-seküler dikotomisinden hangisi olarak tanımlarsınız? Mensubu olduğu dinin teorik yönünü öğrenme ve pratiklerini uygulamaya çalışmakta mıdır? Bu yönde ne tür zorluklar/kolaylıklarla karşılaşmaktadır?
6. Katılımcı giyim-kuşam, karşı cins ile iletişim kurma, içki-sigara içimi, domuz eti yeme gibi dini-kültürel konularda geldiği ülke ile ülkemiz arasında ne tür farklılıklar/benzerlikler olduğunu belirtmektedir? Bu minvalde neyin değişmesini arzulamakta veya hangi hususlardan ötürü memnuniyet duymaktadır?
7. Katılımcının okulda arkadaşları/öğretmenleri; yurttan/barındığı muhitte yaşadığı arkadaşları/yöneticileri ile yaşadığı problemleri, bunlarla başa çıkma yöntemleri ve bunların onun Türkiye'ye uyum sürecine etkisini açıklar mısınız?
8. Katılımcıya Türkiye'de önyargıyla yaklaşıldığını düşünüyor musunuz? Sizinle paylaştığı bir tecrübesi bulunmakta mıdır?
9. Katılımcının maddi sorunlar yaşadığını düşünüyor musunuz? Eğer evet ise, bu sorunları aşmada ne tür bir yol izlemektedirler?
10. Katılımcının arkadaş seçiminde herhangi bir din, dil, kültür, coğrafya, etnik köken ayrımı yaptığını düşünüyor musunuz? Hangi değişkenler arkadaş seçimini belirlemektedir? Gözlemlerinize göre, sıklıkla kiminle zamanını geçirmektedir ve onların

yanında kendisini nasıl hissetmektedir? Gündelik hayatta ne tür aktiviteler yapmaktadır? Bir günü nasıl geçmektedir?

11. Kendi ülkesi ile ülkemiz arasında hangi farklılıklara/benzerliklere vurgu yapmaktadır? Bu tür değişkenlerin onun Türkiye'ye uyumunu zorlaştırdığını/kolaylaştırdığını düşünüyor musunuz?

12. Katılımcı Türk gelenek, görenek, örf ve adetlerini öğrenmeye meyilli midir? Türk halkı ve kültürüyle yeterince bir etkileşim kurduğunu düşünüyor musunuz?

13. Katılımcı ile ilk tanışma anınızdan bugüne kadarki süreçten bahsedecek olursak din, dil, etnik köken ve kültür farklılığından ötürü yaşadığı uyumluluk/uyumsuzluk zaman çizelgesinden bahseder misiniz? Bu mevzuda tutum ve düşüncelerinde nasıl bir değişim yaşandı?

14. Ülkemizde bulunmaktan ötürü memnuniyet duymakta mıdır? Eğitim hayatı sonlandıktan sonra ülkesine geri dönmeyi veya Türkiye'de eğitim/iş hayatına devam etmeyi düşünmektedir?

15. Size göre öğrencilerin daha verimli ve mutlu bir eğitim hayatı ve Türkiye tecrübesi için okul/yurt arkadaşları, eğitimciler, idareciler, Türk halkı ve ilgili birimlerden sorumlu siyasilerin yapması gerekenler nelerdir?

ÖZGEÇMİŞ

10 Mart 1984 tarihinde Siirt'te doğdu. İlkokulu İstanbul Barbaros Hayrettin Paşa İlkokulu'nda; ortaokul ve liseyi İstanbul Bakırköy İmam-Hatip Lisesi'ne okudu. 2002 yılında mezun oldu. 2004 yılında Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde lisans eğitimine başladı ve 2008 yılında oradan mezun oldu. Kasım 2007-Haziran 2008 tarihleri arasında Erasmus aracılığıyla Almanya'nın Göttingen şehrindeki Georg-August-Universität Göttingen'de 2 dönem boyunca eğitim aldı. 2010 Kasım-2011 Mayıs tarihleri arasında ODTÜ'de İngilizce dil eğitimi aldı. 2011 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Din Sosyolojisi Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başladı. Doç. Dr. Ahmet Faruk Kılıç danışmanlığında "Türk-Alman Evliliklerinde Dini Aidiyetin Rolü" isimli tez çalışmasını 2013 yılında tamamladı. 2013 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı'nda doktora eğitimine başladı. 2013 yılında TÜBİTAK yurt içi doktora bursiyeri oldu.

2008-2010 tarihleri arasında Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde, 2010-2011'de Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Araştırma Görevlisi kadrosunda çalıştı. 2011'den beri halen Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Din Sosyolojisi'nde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaktadır. Bekardır.